

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ โดยชุมชนในล้านนา

The Dhamma-seats, The Buddhist Scriptures Boxes, The Lanna Traditional Altars (Sattaphan): The Preservation of Identity, Values, and the Management of the National Cultural-Wisdom Heritage by the Communities in Lanna.

โดย

พระนคร ปรังฤทธิ์, ดร. และคณะ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766056

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The Dhamma-seats, The Buddhist Scriptures Boxes, The Lanna Traditional Altars (Sattaphan): The Preservation of Identity, Values, and the Management of the National Cultural-Wisdom Heritage by the Communities in Lanna.

By

Phra Nakorn Pragnrit, et al.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus.

B.E.2566

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800766056

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย : ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่า และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ โดยชุมชนในล้านนา

ผู้วิจัย : พระนคร ปญฺญาวชิโร (ปรังฤทธิ์), ดร.
พระครูใบฏีกาทิพย์พนากรณ์ ชยาภินนฺโท, ดร.
พระธีทัต ธีรภทฺโท (แจ้ใจ)
ผศ.ดร. ประทีป พืชทองหลาง
ดร. พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์
ดร. อาภากร ปัญโญ
ดร. ดิเรก อินจันทร์
ส่วนงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ปีงบประมาณ : ๒๕๖๖
ทุนอุดหนุนการวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสำคัญ คุณค่า ลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา พร้อมทั้งกลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสานวิธีทั้งการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ และการปฏิบัติการภาคสนาม พื้นที่วิจัยได้แก่วัดในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง จำนวน ๖๐ วัด ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓๐ รูป/คน ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการด้านพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสำรวจภาคสนาม และแบบสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

๑. ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา เป็นงานพุทธศิลป์ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากความศรัทธาและภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนา มีความวิจิตรสวยงาม ถวายเป็นเครื่องสักการบูชาแด่พระพุทธเจ้าและพระธรรม เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติที่มีคุณค่าด้านจิตใจ ด้านศิลปะ ด้านองค์ความรู้ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านประเพณีพิธีกรรม และด้านการสร้างรายได้ในชุมชน

๒. ลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา มีการประดับลวดลายกลุ่มพรรณพฤกษา กลุ่มคติความเชื่อจากวรรณกรรม กลุ่มเทวดา และกลุ่มสัตว์เป็นลวดลายหลักสำหรับตกแต่งชิ้นงานให้มีความโดดเด่นสวยงาม ซึ่งธรรมาสน์ในล้านนาส่วนใหญ่มีรูปแบบทรงปราสาทยอดสูงและทรงปราสาทหลังคาตัดไม่มียอด ส่วนตู้คัมภีร์ธรรมมี ๒ รูปแบบ ได้แก่ ๑) แบบตู้คัมภีร์ธรรม ๒) แบบหีบคัมภีร์ธรรม ประกอบด้วยหีบทรงลุ้ง ทรงสี่เหลี่ยม และทรงปราสาท ส่วนสัตตภัณฑ์มี ๖ รูปแบบ ได้แก่ แบบสามเหลี่ยม แบบสี่เหลี่ยม แบบห้าเหลี่ยม แบบโค้ง

ครึ่งวงกลม แบบบันไดแก้ว และแบบเสา ทั้งนี้งานพุทธศิลป์ทั้ง ๓ ประเภทนี้ ตกแต่งด้วยเทคนิคงานปิดทองหรืองานลายคำ งานไม้แกะสลัก งานปั้น งานลงพื้นรักพื้นชาด และงานประดับกระจก เป็นภูมิปัญญาเชิงช่างที่นิยมในการประดับตกแต่งให้วิจิตรสวยงาม

๓. กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน หน่วยงานด้านวัฒนธรรม และสถาบันการศึกษา โดยต้องบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วยกลไก ๔ ระดับ ได้แก่ ๑. การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ๒. การจัดการคน ๓. การจัดการพื้นที่เรียนรู้ ๔. การจัดการเครือข่าย แนวทางดังกล่าวนี้เป็นกระบวนการจัดการที่มีความเหมาะสม สามารถใช้เป็นแนวทางในการ ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ประเภทงานช่างฝีมือดั้งเดิม เพื่อธำรงไว้ให้เป็นอัตลักษณ์ล้านนาต่อไป

คำสำคัญ : ธรรมาสน์, ตู้คัมภีร์ธรรม, สัตตภัณฑ์, การธำรงอัตลักษณ์, มรดกภูมิปัญญา

ปณฺณา ปญฺโญ โต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Name of research report : The Dhamma-seats, The Buddhist Scriptures Boxes, The Lanna Traditional Altars (Sattaphan): The Preservation of Identity, Values, and the Management of the National Cultural-Wisdom Heritage by the Communities in Lanna

Researcher : Phra Nakorn Pragnrit
Phrakhrubaidikha Thippanakorn Jañãabhinando
Phra Theethat jaejai
Assit.Prof.Dr. Patheep Peuchthonglang
Dr. Phisit Kotsupho
Dr. Apakorn Panyo
Dr. Direk Injan

The division of : Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus

Year : 2023

Research funding : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This research aimed to study the importance, value, patterns, and artistic wisdom of Dhamma seats, Scripture Boxes and Traditional Altars in Lanna along with the mechanisms for preserving the identity and managing the cultural heritage of the nation by the Lanna community. It was a qualitative research that integrates research methods including document analysis, interviews, and fieldwork. The research area covers temples in Chiang Mai, Lamphun, and Lampang provinces, totaling 60 temples. The key informants include 30 persons such as monks, community leaders, local scholars, Lanna artisans, scholars in Buddhism and cultural arts. Research tools were the field survey and interview forms. The content analysis is conducted, followed by descriptive report. The research findings were that:

1. Dhamma seats, scripture boxes, and Traditional Altars in Lanna are works of Buddhist Arst created from faith and artistic wisdom of the Lanna people. They are beautifully crafted to serve as objects of worship for the Buddha and the Dhamma. They are also the cultural heritages of the nation with values in terms of spirituality, art, knowledge, history, customs, traditions, and community income generation.

2. The patterns, designs, and artistic ingenuity of the Dhamma seats, the Buddhist scriptures boxes, and the Lanna traditional altars were various decorative

motifs used in the artwork, including group of the decorative plants, the group of literary beliefs, the group of deities, and the group of animals are the main pattern used to decorate artworks to make them stand out beautifully. Most of the Dhamma seats in the Lanna ware tall castle-like shapes and roofs without peaks. The scripture boxes are two designs, namely: 1) the regular cabinet-style scripture one, 2) the Chest-style scripture one. The chest- style cabinet comprises chest shapes, rectangular shapes, and castle shapes. The Tradition Altars are six designs, including triangular, rectangular, pentagonal, semi-circular, spiral staircase, and pillar designs. All these Buddhist art pieces of the three types are decorated by using techniques such as gold leaf covering or patterned covering, carved woodwork, sculpting, floor embedding, and glass decoration. These artistic techniques are popular for decorating to make them beautiful and outstanding.

3. The mechanism for preserving the identity and managing the cultural heritage of the nation, including Dhamma seats, scripture boxes, and Traditional Altars, must rely on the participation of temples, communities, cultural organizations, and educational institutions, ensuring continuous collaboration. It consists of four levels of mechanisms: 1. A Cultural heritage management, 2. A Personnel management, 3. A Learning space management, and 4. A Network management. These guidelines are appropriate management processes that can be used as guidelines for registering intangible cultural heritage, such as traditional craftsmanship, to preserve the identity of Lanna for the future.

Keywords: Dhamma seats, scripture boxes, traditional altars, identical preservation, loca wisdom

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่อง “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่า และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปี ๒๕๖๖ โดยการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ขอขอบคุณพระเดชพระคุณ พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระครูสุธีกิตติบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ให้การอนุเคราะห์ สนับสนุน ส่งเสริม และให้คำแนะนำในการดำเนินการวิจัยด้วยดีเสมอมาจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

การวิจัยครั้งนี้ได้รับความอนุเคราะห์ในการสำรวจและให้สัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้มีอุปการคุณ ได้แก่ เจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณร คณะกรรมการวัด คณะกรรมการผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดที่สำรวจธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน แพร่ และพะเยา นอกจากนั้นยังได้รับความอนุเคราะห์จากวิทยากร ๒ ท่าน ได้แก่ รศ.ดร.ลิปิกร มาแก้ว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา และ ดร.พิพัฒน์พงศ์ มาศิริ วิทยาลัยเชียงราย ที่ได้อภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้เวทีการจัดการความรู้เรื่อง “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์: อัตลักษณ์ คุณค่า และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมล้านนา” ในเวทีวิชาการเรื่อง การวิจัยพุทธศิลปกรรม: การจัดการความรู้สู่ชุมชน เทิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และครบรอบ ๓๙ ปี มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ จัดโดยมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เมื่อวันเสาร์ ที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ ณ วัดธาราทิพย์ชัยประดิษฐ์ ตำบลแม่แตง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จึงขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณคณะผู้บริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ที่ให้โอกาสแก่คณะผู้วิจัยได้นำเสนอโครงการวิจัยจนได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ อีกทั้งยังส่งเสริมให้ศึกษาวิจัยอย่างเต็มที่จนแล้วเสร็จสมบูรณ์ ขออนุโมทนาขอบคุณคณะทำงานโครงการวิจัยผู้เป็นกัลยาณมิตรทุกท่านที่ได้ทุ่มเทในการดำเนินการวิจัยร่วมกันอย่างเต็มที่จนสำเร็จเรียบร้อยด้วยดี

คุณค่าของงานวิจัยฉบับนี้ ขอมอบเป็นวิทยาทานให้แก่วัดตลอดจนถึงผู้สนใจในการนำไปปรับใช้เพื่อธำรงอัตลักษณ์และจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ให้คงอยู่อย่างมีคุณค่าต่อไป

พระนคร ปญฺญาวชิโร (ปรังฤทธิ์), ดร.

๓๐ กันยายน ๒๕๖๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	**ก**
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	**ค**
กิตติกรรมประกาศ	**จ**
สารบัญ	**ฉ**
สารบัญภาพ	**ฌ**
สารบัญตาราง	**ฐ**
สารบัญแผนภูมิ	**ฑ**
บทที่ ๑ บทนำ	**๑**
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	**๘**
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม	๘
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการธำรงอัตลักษณ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม	๑๕
๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม	๒๒
๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและพุทธศาสนา	๒๔
๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์	๓๓
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๑
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย	**๖๐**
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๐
๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๑
๓.๓ การจัดเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๓

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล ๖๓
๓.๕ สรุปขั้นตอนการวิจัย ๖๔

บทที่ ๔ ผลการวิจัย ๖๕

๔.๑ ประวัติพัฒนาการ ความสำคัญ และคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๖๖
๔.๑.๑ พัฒนาการเครื่องสักการบูชาในพระพุทธศาสนา ๖๖
๔.๑.๒ พัฒนาการธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๘๒
๔.๑.๓ ความนิยมในการสร้างธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๘๖
๔.๑.๔ ความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๘๘
๔.๒ การสำรวจธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน ๙๔
๔.๒.๑ ผลการสำรวจธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน ๙๔
๔.๒.๒ โครงสร้าง รูปแบบ เทคนิคเชิงช่างและลวดลายของธรรมาสน์ ๙๕
๔.๒.๓ โครงสร้าง รูปแบบ เทคนิคเชิงช่างและลวดลายของตู้คัมภีร์ธรรม ๑๑๘
๔.๒.๔ โครงสร้าง รูปแบบ เทคนิคเชิงช่างและลวดลายของสัตตภัณฑ์ ๑๓๔
๔.๒.๕ ตารางจำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของธรรมมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน ๑๖๗
๔.๓ กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยชุมชนในล้านนา ๒๒๔
๔.๓.๑ ผลการสำรวจสถานภาพปัจจุบันของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒๒๔
๔.๓.๒ การศึกษากลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยชุมชนล้านนา ๒๒๙

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ ๒๓๕
บรรณานุกรม ๒๕๑
ภาคผนวก ๒๕๙

ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้วิจัย ๒๖๐
ภาคผนวก ข บันทึกข้อความเรื่อง ขออนุมัติออกใบรับรองจริยธรรม การวิจัยในมนุษย์ ๒๖๕
ภาคผนวก ค หนังสือขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์การวิจัย ๒๖๙
ภาคผนวก ง ภาพกิจกรรมการวิจัย ๒๘๑
ภาคผนวก จ การถอดแถบบันทึกเสียงการเสวนาวิชาการเรื่อง ๒๙๓
“การวิจัยพุทธศิลปกรรม: การจัดการความรู้สู่ชุมชน”
เวทีการจัดการความรู้ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์:
อัตลักษณ์ คุณค่า และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมล้านนา”
ภาคผนวก ฉ หนังสือรับรองการนำไปใช้ประโยชน์ ๓๐๙
ภาคผนวก ช ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย ๓๑๓
ภาคผนวก ซ การเผยแพร่ผลงาน ๓๑๙
ภาคผนวก ฌ แบบสรุปผลการวิจัย ๓๓๖
ประวัติผู้วิจัย ๓๔๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพ **หน้า**

ภาพที่ ๑ แสดงรายละเอียดโครงสร้างของธรรมาสน์ ๙๖
ภาพที่ ๒ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายวิธุรชาดก วัดกิ่วหลวง จังหวัดลำปาง ๑๑๒
ภาพที่ ๓ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายวิธุรชาดก วัดกิ่วหลวง จังหวัดลำปาง ๑๑๒
ภาพที่ ๔ แผงปิดช่องไม้เรือนเทศน์ธรรมาสน์ลายวิธุรชาดก วัดนาแส่ง จังหวัดลำปาง ๑๑๒
ภาพที่ ๕ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายเทวดา วัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่ ๑๑๒
ภาพที่ ๖ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายเทวดา วัดสันศรี จังหวัดเชียงใหม่ ๑๑๒
ภาพที่ ๗ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายเทวดา วัดป่าป๋วย จังหวัดลำพูน ๑๑๒
ภาพที่ ๘ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายหม้อดอก วัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่ ๑๑๓
ภาพที่ ๙ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายพรรณพฤกษา วัดบวกครกหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ๑๑๓
ภาพที่ ๑๐ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายหม้อดอก วัดปงสนุกเหนือ จังหวัดลำปาง ๑๑๓
ภาพที่ ๑๑ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายพรรณพฤกษา วัดพระธาตุจอมปิง จังหวัดลำปาง ๑๑๓
ภาพที่ ๑๒ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายพรรณพฤกษา วัดบ้านล้อง จังหวัดลำพูน ๑๑๓
ภาพที่ ๑๓ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายเครือเถาเงาะหัวขอด วัดบ้านโฮ่งหลวง จังหวัดลำพูน ๑๑๓
ภาพที่ ๑๔ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายหงส์ วัดปงสนุก จังหวัดลำปาง ๑๑๔
ภาพที่ ๑๕ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายช้างมีเครือพรรณพฤกษาล้อม วัดป่าป๋วย จังหวัดลำพูน ๑๑๔
ภาพที่ ๑๖ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายกินรี วัดห้วยห้า จังหวัดลำพูน ๑๑๔
ภาพที่ ๑๗ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายสานคล้ายไม้ไผ่สาน วัดพระธาตุจอมปิง จังหวัดลำปาง ๑๑๔
ภาพที่ ๑๘ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายยอวั้นจื้อจิ่น วัดนาคตหลวง จังหวัดลำปาง ๑๑๔
ภาพที่ ๑๙ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายเมฆหัวนาค วัดประตูป่า จังหวัดลำพูน ๑๑๔
ภาพที่ ๒๐ ตู้ตัวอย่างลวดลายประดับเสาธรรมาสน์ ๑๑๕
ภาพที่ ๒๑ ตัวอย่างลวดลายประดับแผงไม้ปิดช่องเสาเรือนเทศน์ ๑๑๗
ภาพที่ ๒๒ ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน ๑๒๙
ภาพที่ ๒๓ ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดพระธาตุเสด็จ จังหวัดลำปาง ๑๒๙
ภาพที่ ๒๔ ลายเวสสันดรชาดก ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ ๑๒๙
ภาพที่ ๒๕ ลายเรื่องเวสสันดรชาดก ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ๑๒๙
ภาพที่ ๒๖ ลายเรื่องรามเกียรติ์ ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดอุมลอง จังหวัดลำปาง ๑๒๙
ภาพที่ ๒๗ ลายเทวดา ตู้คัมภีร์ธรรมแบบตู้ วัดข้าวแท่นหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ๑๓๐
ภาพที่ ๒๘ ลายเทวดา ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดพระธาตุเสด็จ จังหวัดลำปาง ๑๓๐
ภาพที่ ๒๙ ลายเทวดา ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดป่าซางงาม จังหวัดลำพูน ๑๓๐
ภาพที่ ๓๐ ลายมนุษย์ ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงปราสาท วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน ๑๓๐

ภาพที่ ๓๑ ลายคนห่อคัมภีร์ธรรม ตู้คัมภีร์ธรรมแบบตู้ วัดสูงเม่น จังหวัดแพร่ ๑๓๐
ภาพที่ ๓๒ ลายราหู ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน ๑๓๑
ภาพที่ ๓๓ ลายหน้ากาล ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดหมูเปิ้ง จังหวัดลำพูน ๑๓๑
ภาพที่ ๓๔ ลายกินรีฟ้อนรำ ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ๑๓๑
จังหวัดเชียงใหม่
ภาพที่ ๓๕ ลายพรรณพฤกษา ตู้คัมภีร์ธรรมแบบตู้ วัดพระยืน จังหวัดลำพูน ๑๓๒
ภาพที่ ๓๖ ลายพรรณพฤกษา ตู้คัมภีร์ธรรมแบบตู้ วัดหนองเงือก จังหวัดลำพูน ๑๓๒
ภาพที่ ๓๗ ลายหม้อดอก ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง ๑๓๒
ภาพที่ ๓๘ ลายสิงห์ ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน ๑๓๒
ภาพที่ ๓๙ ลายสิงห์ ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดไหล่หินหลวง จังหวัดลำปาง ๑๓๒
ภาพที่ ๔๐ ลายสิงห์ ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดอุมลอง จังหวัดลำปาง ๑๓๒
ภาพที่ ๔๑ ลายอวั้นจื้อจิ่น ตู้คัมภีร์ธรรมแบบตู้ วัดนาก่วมใต้ จังหวัดลำปาง ๑๓๓
ภาพที่ ๔๒ ลวดลายจีน ตู้คัมภีร์ธรรมแบบตู้ วัดนาก่วมใต้ จังหวัดลำปาง ๑๓๓
ภาพที่ ๔๓ ลายดอกสี่กลีบ ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงปราสาท วัดป่าสัก จังหวัดเชียงใหม่ ๑๓๓
ภาพที่ ๔๔ ลายดอกสี่กลีบก้านแย่ง ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดพระธาตุหริภุญชัย ๑๓๓
จังหวัดลำพูน
ภาพที่ ๔๕ ลายดอกสี่กลีบก้านแย่ง ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดมหาวัน จังหวัดลำพูน ๑๓๓
ภาพที่ ๔๖ แสดงโครงสร้างและองค์ประกอบของสัตตภัณฑ์ ๑๓๔
ภาพที่ ๔๗ แสดงรูปแบบฐานสัตตภัณฑ์ ๑๓๖
ภาพที่ ๔๘ สัตตภัณฑ์รูปแบบสามเหลี่ยม วัดล้อมแรด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ๑๓๘
ภาพที่ ๔๙ สัตตภัณฑ์รูปแบบสามเหลี่ยม หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง ๑๓๘
จังหวัดพะเยา
ภาพที่ ๕๐ สัตตภัณฑ์รูปแบบสี่เหลี่ยม วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๑๓๘
ภาพที่ ๕๑ สัตตภัณฑ์รูปแบบห้าเหลี่ยม วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม อำเภอเมือง ๑๓๙
จังหวัดลำปาง
ภาพที่ ๕๒ สัตตภัณฑ์รูปแบบห้าเหลี่ยม วัดเวียง อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ๑๓๙
ภาพที่ ๕๓ สัตตภัณฑ์รูปทรงโค้งครึ่งวงกลม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหริภุญไชย ๑๔๐
อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
ภาพที่ ๕๔ สัตตภัณฑ์รูปทรงโค้งครึ่งวงกลมปลายยอดแหลม วัดมงคล(ทุ่งแป้ง) ๑๔๐
อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
ภาพที่ ๕๕ สัตตภัณฑ์รูปแบบบันไดแก้ว วัดพระธาตุหริภุญชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ๑๔๐
ภาพที่ ๕๖ สัตตภัณฑ์รูปแบบเสาเชิงเทียน วัดวังทอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ๑๔๑
ภาพที่ ๕๗ ลายคติเรื่องพุทธประวัติ สัตตภัณฑ์วัดเชตวัน จังหวัดลำปาง ๑๔๖

ภาพที่ ๕๘ ลายวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ สัตตภัณฑ์วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง ๑๔๖
ภาพที่ ๕๙ ลายเทวดา สัตตภัณฑ์วัดมงคล (ทุ่งแป้ง) จังหวัดเชียงใหม่ ๑๔๗
ภาพที่ ๖๐ ลายเทวดา สัตตภัณฑ์วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง ๑๔๗
ภาพที่ ๖๑ ลายเทวดา สัตตภัณฑ์วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง ๑๔๗
ภาพที่ ๖๒ ลายเทวดา สัตตภัณฑ์วัดศรีนวรัฐ (ทุ่งเสี้ยว) จังหวัดเชียงใหม่ ๑๔๗
ภาพที่ ๖๓ ลายรูปมนุษย์ สัตตภัณฑ์วัดเขาแก้วปินหวาน จังหวัดลำปาง ๑๔๘
ภาพที่ ๖๔ ลายรูปมนุษย์ สัตตภัณฑ์หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา ๑๔๘
ภาพที่ ๖๕ ลายรูปมนุษย์ สัตตภัณฑ์วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง ๑๔๘
ภาพที่ ๖๖ ลายราหูอมจันทร์ สัตตภัณฑ์วัดปงสนุกเหนือ จังหวัดลำปาง ๑๔๙
ภาพที่ ๖๗ ลายราหูอมจันทร์ สัตตภัณฑ์วัดร้องธาร จังหวัดลำพูน ๑๔๙
ภาพที่ ๖๘ ลายหน้ากาลคายเส้นไส้หมู สัตตภัณฑ์วัดบ้านหลุก จังหวัดลำปาง ๑๔๙
ภาพที่ ๖๙ ลายหน้ากาลคายเครือพรรณพฤกษา สัตตภัณฑ์วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง ๑๕๐
ภาพที่ ๗๐ ลายกินนร สัตตภัณฑ์วัดล้อมแรด จังหวัดลำปาง ๑๕๐
ภาพที่ ๗๑ ลายกินรี สัตตภัณฑ์วัดเวียง จังหวัดลำปาง ๑๕๑
ภาพที่ ๗๒ ลายมนุษย์นาค สัตตภัณฑ์หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา ๑๕๒
ภาพที่ ๗๓ ลายดอกประจำยาม สัตตภัณฑ์วัดป่าจ้ำ จังหวัดลำปาง ๑๕๒
ภาพที่ ๗๔ ลายเครือเถาเงาะหัวขอด สัตตภัณฑ์วัดป่าสัก จังหวัดเชียงใหม่ ๑๕๓
ภาพที่ ๗๕ ลายเครือเถาเงาะหัวขอด สัตตภัณฑ์วัดดงฤาษี จังหวัดลำพูน ๑๕๓
ภาพที่ ๗๖ ลายเครือเถาเงาะหัวขอด สัตตภัณฑ์วัดป่าป๋วย จังหวัดลำพูน ๑๕๓
ภาพที่ ๗๗ ลายบัวหลวง สัตตภัณฑ์วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง ๑๕๔
ภาพที่ ๗๘ ลายเครือดอกบัว สัตตภัณฑ์วัดเขาแก้วปินหวาน จังหวัดลำปาง ๑๕๔
ภาพที่ ๗๙ ลายบัวสายมีลักษณะตูมและบานเต็มที่ สัตตภัณฑ์วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง ๑๕๕
ภาพที่ ๘๐ ลายพญานาคเกี้ยวพันกัน สัตตภัณฑ์วัดหนองเงือก จังหวัดลำพูน ๑๕๕
ภาพที่ ๘๑ ลายพญานาคเกี้ยวพันกัน สัตตภัณฑ์วัดพระยืน จังหวัดลำพูน ๑๕๖
ภาพที่ ๘๒ ลายพญานาคประดับขอบสัตตภัณฑ์ วัดป่าป๋วย จังหวัดลำพูน ๑๕๖
ภาพที่ ๘๓ ลายพญานาคประดับขอบ วัดร้องธาร จังหวัดลำพูน ๑๕๖
ภาพที่ ๘๔ ตัวแบกรูปมอม สัตตภัณฑ์วัดร่องช้าง จังหวัดลำพูน ๑๕๗
ภาพที่ ๘๕ ตัวแบกรูปมอม สัตตภัณฑ์วัดหนองเงือก จังหวัดลำพูน ๑๕๗
ภาพที่ ๘๖ ลายสัตว์ป่าหิมพานต์ สัตตภัณฑ์วัดบุญนาค จังหวัดเชียงใหม่ ๑๕๗
ภาพที่ ๘๗ ลายมัจฉานุ สัตตภัณฑ์วัดเขาแก้วปินหวาน จังหวัดลำปาง ๑๕๘

ภาพที่ ๘๘ ลายรูปช้างสามเศียร สัตตภัณฑ์วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง ๑๕๘
ภาพที่ ๘๙ ลายนักษัตรปีขาลหรือเสือ สัตตภัณฑ์วัดบ้านปาง จังหวัดลำพูน ๑๕๙
ภาพที่ ๙๐ ลายเส้นสินเทาหรือเส้นยักปลา สัตตภัณฑ์วัดศรีเตี้ย จังหวัดลำพูน ๑๕๙
ภาพที่ ๙๑ ลายกระหนกหัวนาค สัตตภัณฑ์วัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่ ๑๖๐
ภาพที่ ๙๒ ลายกลีบบัวคว่ำ บัวหงาย และลายเส้นกลีบบัวคว่ำ บัวหงาย ๑๖๑
ประดับส่วนฐานของสัตตภัณฑ์วัดป่าจ้ำ จังหวัดลำปาง
ภาพที่ ๙๓ ลายกลีบบัวหงายและลายเส้นกลีบบัวหงาย ประดับส่วนฐานของสัตตภัณฑ์ ๑๖๑
วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง
ภาพที่ ๙๔ ลายดอกสี่กลีบประดิษฐ์ และลายเส้นดอกสี่กลีบประดิษฐ์ ๑๖๑
ประดับส่วนฐานของสัตตภัณฑ์วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน
ภาพที่ ๙๕ ลายดอกสี่กลีบ และลายเส้นดอกสี่กลีบ ประดับส่วนฐานของสัตตภัณฑ์ ๑๖๒
วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน
ภาพที่ ๙๖ ลายดอกพิกุล และภาพลายเส้นดอกพิกุล ประดับชั้นหน้ากระดาน ๑๖๒
ส่วนฐานของสัตตภัณฑ์ของวัดป่าป่วย จังหวัดลำพูน
ภาพที่ ๙๗ ลายดอกลอยในกรอบแปดเหลี่ยม และลายเส้นดอกลอยในกรอบแปดเหลี่ยม ๑๖๓
ประดับชั้นท้องไม้ส่วนนฐานของสัตตภัณฑ์วัดศรีเตี้ย จังหวัดลำพูน
ภาพที่ ๙๘ ลายก้านขดพรรณพฤกษา และภาพลายเส้นก้านขดพรรณพฤกษา ๑๖๓
ประดับฐานหน้ากระดานของสัตตภัณฑ์วัดทาหนองยางไคล จังหวัดลำพูน
ภาพที่ ๙๙ ลายก้านขดพรรณพฤกษา และภาพลายเส้นก้านขดพรรณพฤกษา ๑๖๓
ประดับฐานหน้ากระดานของสัตตภัณฑ์วัดมงคล (ทุ่งแป้ง) จังหวัดเชียงใหม่
ภาพที่ ๑๐๐ ลายเครือเถาเงาะหัวขอด และภาพลายเส้นเครือเถาเงาะหัวขอด ๑๖๔
ประดับฐานหน้ากระดานบนของสัตตภัณฑ์วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน
ภาพที่ ๑๐๑ ภาพลายประจำยามก้ามปู และลายเส้นประจำยามก้ามปู ๑๖๔
ประดับฐานหน้ากระดานของสัตตภัณฑ์วัดบ้านปาง จังหวัดลำพูน
ภาพที่ ๑๐๒ ภาพลายประจำยามลูกฟัก และภาพลายเส้นประจำยามลูกฟัก ๑๖๔
ประดับฐานหน้ากระดานของสัตตภัณฑ์วัดห้วยห้า จังหวัดลำพูน
ภาพที่ ๑๐๓ ภาพลายประจำยามลูกโซ่ และลายเส้นประจำยามลูกโซ่ ๑๖๕
ประดับฐานหน้ากระดานของสัตตภัณฑ์วัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่
ภาพที่ ๑๐๔ ภาพลายกรวยเชิงประดิษฐ์ และลายเส้นกรวยเชิงประดิษฐ์ ๑๖๕
ประดับฐานหน้ากระดานล่างของสัตตภัณฑ์วัดบุญนาค จังหวัดเชียงใหม่
ภาพที่ ๑๐๕ ภาพลายประดับกระจกลายเรขาคณิต และลายเส้นประดับกระจก ๑๖๖
ลายเรขาคณิตประดับส่วนฐานสัตตภัณฑ์วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน

สารบัญตาราง

ตาราง **หน้า**

ตารางที่ ๑ แสดงลักษณะโครงสร้างส่วนฐานธรรมาสน์ ๙๗
ตารางที่ ๒ แสดงเสาไม้ประดับเรือนเทศน์ ๙๘
ตารางที่ ๓ แสดงโครงสร้างส่วนหลังคาของธรรมาสน์ล้านนา ๙๙
ตารางที่ ๔ แสดงรูปแบบธรรมาสน์ในล้านนา ๑๐๓
ตารางที่ ๕ แสดงตัวอย่างลวดลายประดับส่วนฐานธรรมาสน์ ๑๑๑
ตารางที่ ๖ แสดงลวดลายประดับดาวเพดานธรรมาสน์ ๑๑๕
ตารางที่ ๗ แสดงตัวอย่างลวดลายประดับส่วนหลังคาธรรมาสน์ ๑๑๗
ตารางที่ ๘ แสดงโครงสร้างส่วนฐานของตู้คัมภีร์ธรรม ๑๑๙
ตารางที่ ๙ แสดงรูปแบบตู้คัมภีร์ธรรม ๑๒๑
ตารางที่ ๑๐ แสดงลวดลายประดับส่วนฐานตู้คัมภีร์ธรรม ๑๒๘
ตารางที่ ๑๑ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของธรรมาสน์ในจังหวัดเชียงใหม่ ๑๖๗
ตารางที่ ๑๒ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของธรรมาสน์ในจังหวัดลำปาง ๑๗๒
ตารางที่ ๑๓ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของธรรมาสน์ในจังหวัดลำพูน ๑๗๖
ตารางที่ ๑๔ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของตู้คัมภีร์ธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ ๑๘๑
ตารางที่ ๑๕ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของตู้คัมภีร์ธรรมในจังหวัดลำปาง ๑๘๗
ตารางที่ ๑๖ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของตู้คัมภีร์ธรรมในจังหวัดลำพูน ๑๙๕
ตารางที่ ๑๗ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของตู้คัมภีร์ธรรมในพื้นที่ใกล้เคียง ๒๐๖
ตารางที่ ๑๘ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของสัตตภัณฑ์ในจังหวัดเชียงใหม่ ๒๐๘
ตารางที่ ๑๙ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของสัตตภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง ๒๑๒
ตารางที่ ๒๐ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของสัตตภัณฑ์ในจังหวัดลำพูน ๒๑๗
ตารางที่ ๒๑ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของสัตตภัณฑ์ในพื้นที่ใกล้เคียง ๒๒๓
ตารางที่ ๒๒ สรุปลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒๔๕

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ **หน้า**

แผนภูมิที่ ๑ กรอบแนวคิดการวิจัย ๗

แผนภูมิที่ ๒ สรุปขั้นตอนการวิจัย ๖๔

แผนภูมิที่ ๓ กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ๒๓๔
ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์

ปณฺฑา โลกสฺมิ ปชฺโชโต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มจร

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ดินแดนล้านนามีศักยภาพในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ เนื่องจากมีภูมิทัศน์ที่งดงาม มีโบราณสถาน ศิลปกรรม วรรณคดี วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของชาวล้านนา ทำให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายเป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว จนทำให้กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวสำคัญระดับโลกและมีแนวโน้มว่าจะได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่อันดับต้นๆ ได้แก่ ชาวจีน ชาวมาเลเซีย ชาวญี่ปุ่น และชาวรัสเซียตามลำดับ ปัจจุบันการท่องเที่ยวอีกประเภทหนึ่งที่กำลังเป็นที่นิยมอย่างมากในจังหวัดเชียงใหม่ คือการท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การไหว้พระ ๙ วัด สืบเนื่องมาจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้นำการท่องเที่ยวไหว้พระสำคัญมาใช้เป็นจุดสร้างความสนใจในการโฆษณาและเป็นปัจจัยส่งเสริมในการท่องเที่ยว จากการไหว้พระพุทธรูปสำคัญในจังหวัดเชียงใหม่พัฒนามาเป็นไหว้พระพุทธรูปสำคัญในกรุงเทพฯ กลายมาเป็นเส้นทางท่องเที่ยว “ไหว้พระ ๙ วัด” ระยะแรกเป็นวัดในกรุงเทพมหานคร ต่อมาขยายไปยังเมืองต่างๆ ที่มีวัดเก่าแก่ และสำคัญทั่วประเทศไทย

การจัดโครงการท่องเที่ยวลักษณะดังกล่าวนับว่าได้รับผลดีเป็นอย่างมาก กล่าวคือนับตั้งแต่ปีที่เริ่มจัดจนถึงปัจจุบันยังมีคนสนใจไปท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวอยู่เป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงศาสนาหรือทัวร์ไหว้พระทำบุญวัดสำคัญต่างๆ เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มคนที่มีความสนใจเป็นพิเศษ เพราะความเชื่อที่ว่าการได้มาสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์จักนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิต[๑] สอดคล้องกับงานวิจัยของมาโนช พรหมปัญโญ[๒] ที่พบว่า นักท่องเที่ยวเชิงศาสนาส่วนใหญ่มีความต้องการมาเที่ยวไหว้พระ ทำบุญสะเดาะเคราะห์ แก้กรรม ดูดวง ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในวันสำคัญทางศาสนา และสนทนาธรรม

---

[๑] สุดาทิพย์ นันทโชค, **พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ในเขตจังหวัดสิงห์บุรีของนักท่องเที่ยวสูงอายุ**, รายงานสืบเนื่องจากโครงการประชุมเชิงวิชาการ SWUMBA Research Conference, (กรุงเทพมหานคร: โรงแรมจัสมิน เอ็กเซกคิวทีฟ สวีท,๒๕๕๕), หน้า ๘๖-๙๗. และ กรรณิกา คำดี, วัดและศาสนสถานในมิติของการท่องเที่ยว, **วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๘): ๑๗๕-๑๙๑.

[๒] มาโนช พรหมปัญโญ, แนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน, **วารสารการบริการและการท่องเที่ยว**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖).

กับพระสงฆ์ เช่นเดียวกับงานวิจัยของวงศ์ธีรา สุวรรณิน[๓] และวุฒินันท์ กันทะเตียน[๔] พบว่า นักท่องเที่ยวนิยมมาท่องเที่ยวภายในวัดเพื่อต้องการชมความงามของวัด เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม รองลงมา คือการพักผ่อนหย่อนใจจากการเห็นคุณค่าของศิลปกรรมต่างๆ เช่น พระพุทธรูปเก่าแก่ จิตรกรรมพุทธประวัติ และสถาปัตยกรรมของโบสถ์และเจดีย์ เป็นต้น ผู้วิจัยได้ถอดองค์ความรู้จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาหลายเรื่องที่เกี่ยวกับวัด พบว่า วัดมีสิ่งดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว ๓ ประการ คือ ประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ยาวนาน งานศิลปกรรมที่งดงาม และที่สำคัญที่สุดคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับความเชื่อถือ เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ พระเครื่อง เป็นต้น ปรากฏการณ์การท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรมดังกล่าวจึงเป็นที่มาของงานวิจัยในครั้งนี้

งานศิลปกรรมทางพุทธศาสนาประเภทเครื่องสักการะที่ชาวล้านนาสร้างสรรค์ขึ้นจากความศรัทธาสำหรับใช้ประโยชน์ในการประกอบพิธีกรรม การจัดเก็บคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และการประดับตกแต่ง เช่น ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ หอไตร เป็นต้น ถ้าหากมีความเก่าแก่โบราณและมีลวดลายวิจิตรสวยงาม ย่อมเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวตลอดจนถึงนักวิชาการ นักวิจัย และผู้ชื่นชอบของเก่าอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมกระแสการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรม งานศิลปกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นบ่งบอกถึงคติความเชื่อ ค่านิยม และโลกทัศน์เฉพาะกลุ่มของชาวล้านนาที่แตกต่างจากวัฒนธรรมอื่น นอกจากนั้นยังมีคุณค่าต่อจิตใจและสังคมในด้านต่างๆ จึงเป็นเหตุให้ชาวล้านนาได้พัฒนาสร้างสรรค์มาอย่างต่อเนื่องและธำรงไว้เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นสืบมา

สิ่งที่น่าสนใจศึกษาวิจัยคือกลไกในการธำรงอัตลักษณ์ คุณค่า ภูมิปัญญาเชิงช่าง และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของงานพุทธศิลปกรรมประเภทธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ เนื่องจากเป็นเครื่องสักการะอย่างหนึ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นจากศรัทธาแล้วนำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ คือธรรมาสน์ใช้เป็นสถานที่นั่งแสดงธรรมของพระสงฆ์ล้านนา ตู้คัมภีร์ธรรมใช้จัดเก็บคัมภีร์ใบลานซึ่งบันทึกคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าสำหรับให้พระสงฆ์ใช้อ่านแสดงธรรม และสัตตภัณฑ์ใช้สำหรับจุดเทียนบูชาพระรัตนตรัยตามจารีตล้านนา จึงจัดเป็นเครื่องสักการะอย่างหนึ่งที่มีบทบาทในการเป็นสื่อแสดงออกถึงความศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนาของชาวล้านนา

จากการลงพื้นที่สำรวจธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในเขตจังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา เป็นต้น พบว่า หลายวัดที่ยังคงรักษาเครื่องสักการะดังกล่าวไว้อย่างดี บางวัดมีสภาพสมบูรณ์สวยงาม บางวัดมีสภาพชำรุดทรุดโทรม บางวัดได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุจากกรมศิลปากร บางวัดยังใช้งานทางวัฒนธรรมอยู่ตามปกติ แต่บางวัดจัดเก็บรักษาไว้เป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวในชุมชน โดยแต่ละวันมีนักท่องเที่ยว นักวิจัย นักวิชาการ และนักศึกษาที่สนใจมาศึกษาเยี่ยมชมจำนวนมาก เพราะวัดจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรม นอกจากมีเครื่องสักการะดังกล่าวแล้วยังมีพุทธศิลปกรรมและมรดกภูมิปัญญาทาง

---

[๓] วงศ์ธีรา สุวรรณิน และคณะ, การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี, **วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๗): ๖๓-๘๒.

[๔] วุฒินันท์ กันทะเตียน, ภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทยกับการเรียนรู้และการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการ, **รายงานการวิจัย**, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.),๒๕๖๐).

วัฒนธรรมชนิดอื่นเป็นที่สนใจด้วย เช่น พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เจดีย์โบราณ ความเป็นเมืองประวัติศาสตร์และมีโบราณสถานเก่าแก่ การเป็นวัดที่มีภูมิทัศน์สวยงามและมีพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่เคารพศรัทธา เป็นต้น

การที่วัดสามารถธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านการอนุรักษ์เครื่องสักการะอันเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ได้แก่ ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ จนทำให้เกิดกระแสการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรมในชุมชน เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงกลไกการธำรงอัตลักษณ์ภูมิปัญญาเชิงช่างและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ต้องได้รับการจัดการอย่างเป็นระบบโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

งานวิจัยนี้เป็นการสืบค้นและจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ไม่ได้เน้นเฉพาะงานพุทธศิลปกรรมที่อายุเก่าแก่เท่านั้น แต่ยังสืบค้นของใหม่ที่ถูกสร้างและนำกลับมาใช้ตามบทบาทดั้งเดิม โดยการจัดเก็บข้อมูลเป็นการสุ่มเก็บหรือเก็บเพิ่มเติมจากข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้ว นอกจากนั้นยังสนับสนุนส่งเสริมให้งานพุทธศิลปกรรมบางชนิดได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติในสาขางานช่างฝีมือดั้งเดิม ประเภทงานศิลปกรรมพื้นบ้าน โดยสำนักมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม อันจักเป็นการยกระดับการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้มีคุณค่าและมีระบบแบบแผนในการธำรงรักษาที่ได้มาตรฐานสากลมากขึ้น โดยผู้วิจัยได้จัดเก็บข้อมูลและมีประสบการณ์ในการทำวิจัยในประเด็นดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง โดยการบูรณาการระหว่างศาสตร์ในการวิจัย ประกอบด้วย สังคมศาสตร์ พระพุทธศาสนา ศิลปกรรม และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนั้นยังได้รับความร่วมมือจากพระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ช่างล้านนา ตลอดจนถึงหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ชมรมสล่าล้านนา สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เป็นต้น

ผลการวิจัยนี้มุ่งให้เกิดผลผลิตจากองค์ความรู้ ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) อัตลักษณ์และคุณค่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ๒) องค์ความรู้พุทธศิลปกรรม ๓) รูปแบบและกลไกการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ผลผลิตที่เป็นนวัตกรรมมุ่งจัดทำฐานข้อมูลดิจิทัล ผลผลิตเชิงวิชาการได้แก่บทความวิจัยเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับงานพุทธศิลปกรรมล้านนาในวารสารวิชาการระดับชาติและนานาชาติอย่างน้อย ๒ บทความ ผลกระทบเชิงชุมชนและสังคมมุ่งให้เกิดการตระหนักรู้และสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูงานพุทธศิลปกรรมที่เป็นทุนทางวัฒนธรรม มรดกแผ่นดินของชุมชน ให้ธำรงอัตลักษณ์และคุณค่าไว้จนเกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ส่วนผลกระทบเชิงเศรษฐกิจมุ่งสร้างแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรมอันจักสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวในจังหวัดในล้านนา ทำให้เกิดนวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ทันสมัย สร้างผลกระทบต่อชุมชนโดยรอบ คือ สร้างอาชีพ สร้างงาน และสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่อย่างกว้างขวาง นอกจากนั้นผลสรุปจากงานวิจัยนี้ วัดและหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปเป็นแนวทางกำหนดนโยบายในการธำรง พัฒนา และสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจฐานทุนทางวัฒนธรรมที่สร้างผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑) เพื่อศึกษาประวัติ ความสำคัญ และคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

๓) เพื่อศึกษากลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยชุมชนในล้านนา

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑) ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา มีประวัติ ความสำคัญ และคุณค่าในฐานะเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติอย่างไร

๒) ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ มีลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างอย่างไร

๓) กลไกการธำรงอัตลักษณ์ และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์”ของชุมชนในล้านนาที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสารร่วมกับการสัมภาษณ์และการสำรวจภาคสนาม ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านพื้นที่/องค์กร

การวิจัยครั้งนี้กำหนดพื้นที่วิจัยวัดที่มีพุทธศิลปกรรมประเภท ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ล้านนาในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง จังหวัดละ ๒๐ วัด รวม ๖๐ วัด ทั้งนี้บางวัดอาจมีพุทธศิลปกรรมครบทั้ง ๓ ประเภท แต่บางวัดอาจมีบางประเภทเท่านั้น ถือเป็นขอบเขตด้านพื้นที่วิจัยตามที่กำหนดไว้

๑.๔.๒ ผู้ให้ข้อสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก และร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับพุทธศิลป์ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ประกอบด้วยผู้แทนพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๓๐ รูป/คน โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อสำรวจ วิเคราะห์ อัตลักษณ์ คุณค่า และประเมินการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์”เพื่อแสวงหารูปแบบหรือกลไกการธำรงอัตลักษณ์ ภูมิปัญญาเชิงช่าง และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ที่เหมาะสม โดยผู้ให้สำคัญประกอบด้วย

๑. พระสงฆ์ จำนวน ๒๒ รูป
๒. ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๔ คน
๓. นักวิชาการ ด้านพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม จำนวน ๔ รูป/คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสารร่วมกับการสัมภาษณ์และการสำรวจภาคสนาม มีเนื้อหาครอบคลุมดังต่อไปนี้

๑. ประวัติ ความสำคัญ คุณค่า ลวดลายและรูปแบบของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์

๒. กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ของชุมชนในล้านนา

๓. แนวคิดการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

๑.๔.๔ ขอบเขตการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้มีวิธีการและระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) ช่วงที่ ๑ ระยะเวลาเดือนตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๖๕ เป็นการศึกษาด้านเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างเครื่องมือสำรวจข้อมูลภาคสนาม แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับอัตลักษณ์ คุณค่า การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยชุมชนล้านนา และมีปัจจัยเงื่อนไขอะไรที่นำไปสู่การพัฒนากลไกการธำรงอัตลักษณ์ ภูมิปัญญาเชิงช่าง และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ที่เหมาะสม

๒) ช่วงที่ ๒ ระยะเวลาเดือนมกราคม – มีนาคม ๒๕๖๖ การสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๓ รูป/คน เป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือ

๓) ช่วงที่ ๓ ระยะเวลาเดือนเมษายน – มิถุนายน ๒๕๖๖ การเก็บข้อมูลพื้นที่หรือการสัมภาษณ์เชิงลึก (Deep Interview) เพื่อประเมินและพัฒนากลไกการธำรงอัตลักษณ์ ภูมิปัญญาเชิงช่าง และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ที่เหมาะสม จากนั้นทดลองใช้ข้อมูลจากพื้นที่ทั้งหมดเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้

๔) ช่วงที่ ๔ ระยะเวลาเดือน กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๖๖ เป็นการเผยแพร่ความรู้ในวารสาร/บทความวิจัยระดับชาติหรือระดับนานาชาติ และจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ พร้อมชุดความรู้

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยเริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๕ – กันยายน ๒๕๖๖ ใช้ระยะเวลาในการทำวิจัยทั้งสิ้น ๑๒ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยเพื่อให้เป็นที่เข้าใจตรงกันดังนี้

ธรรมาสน์ หมายถึง แท่นนั่งของพระสงฆ์เพื่อแสดงธรรมเทศนา มีลักษณะยกพื้นสูงกว่าที่นั่งของผู้ฟัง ทำด้วยไม้รูปทรงปราสาทขนาดสมส่วน มั่นคง แข็งแรง และประดับด้วยลวดลายศิลปะต่างๆ ตามลักษณะภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนา บางแห่งเรียกว่าแท่นเทศน์ แท่นธรรมาสน์ หรือปราสาทแก้ว จัดเป็นเครื่องสักการบูชาประเภทสิ่งของเครื่องใช้ในพิธีเทศนาธรรมแบบล้านนา

ตู้คัมภีร์ธรรม หมายถึง หีบหรือตู้สำหรับใส่คัมภีร์ใบลานซึ่งบันทึกเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก คำสอน ชาดก ตำนาน อานิสงส์ ตำรา เป็นต้น เพื่อเก็บรักษาให้เป็นระเบียบและป้องกันไม่ให้ชำรุดสูญหาย มีลักษณะเป็นตู้หรือกล่องสี่เหลี่ยมขนาดสมส่วน แข็งแรง มีฝาครอบปิดเปิดออกง่าย และประดับด้วยลวดลายศิลปะต่างๆ ตามลักษณะภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนา บางแห่งเรียกว่าหีดธรรมหรือหีบธรรม จัดเป็นเครื่องสักการบูชาประเภทสิ่งของเครื่องใช้เพื่อเก็บรักษาคัมภีร์ธรรมในล้านนา

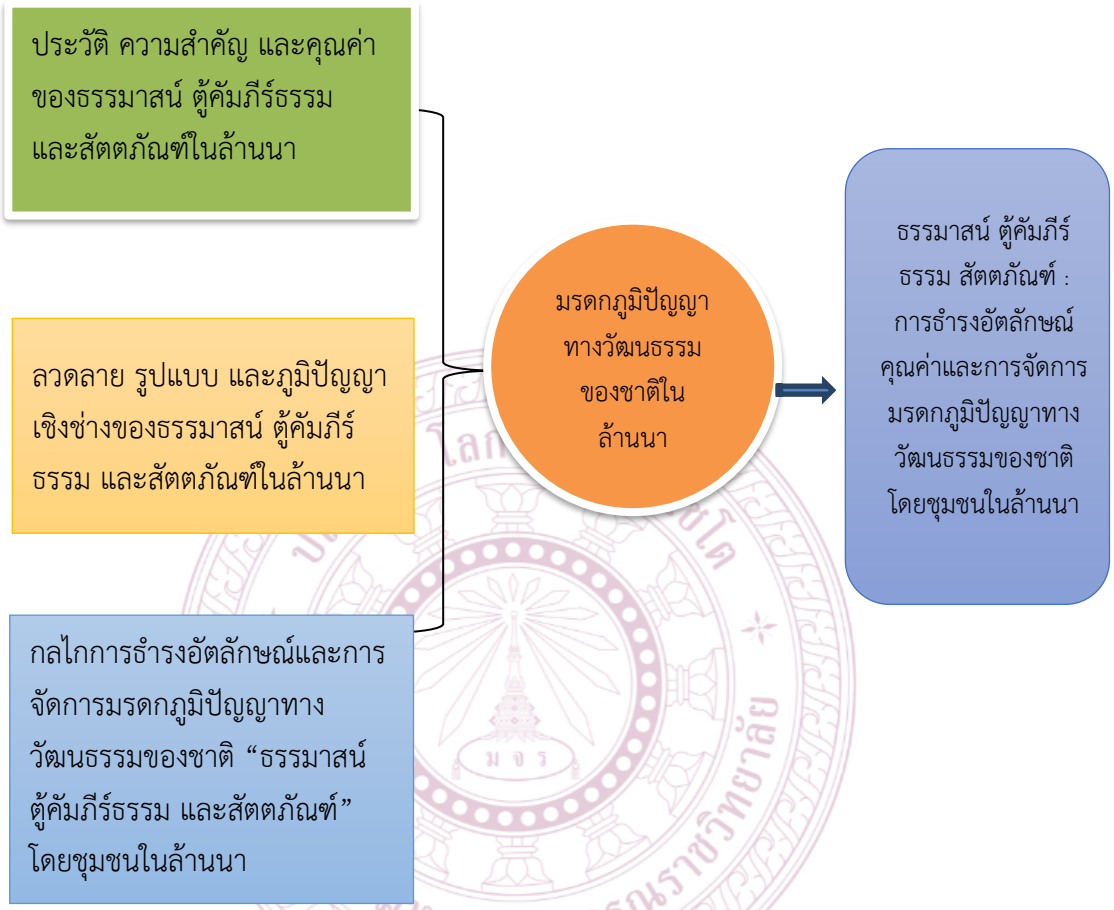
สัตตภัณฑ์ หมายถึง แท่นเชิงเทียนที่มียอดเรียงลดหลั่นกัน ๗ ยอด สำหรับจุดเทียนถวายเป็นพุทธบูชาตั้งไว้ด้านหน้าพระประธานในวิหาร อุโบสถ และเจดีย์ ทำด้วยไม้ประดับด้วยลวดลายศิลปะต่างๆ ตามลักษณะภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนา โดยมีรูปแบบสัณฐานเป็นคติจักรวาลในแนวตั้งซึ่งประกอบด้วยเขาสิเนรุเป็นแกนกลางล้อมรอบด้วยเขาบริวารทั้ง ๗ จัดเป็นเครื่องสักการบูชาประเภทให้แสงสว่างถวายเป็นพุทธบูชา

การธำรงอัตลักษณ์ หมายถึงการที่ชุมชนล้านนามีกลไกการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ที่ดีและเหมาะสม โดยมีเป้าหมายเพื่อปกป้องและคงไว้ซึ่งมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ให้คงอยู่เป็นอัตลักษณ์ของชาวล้านนาสืบไป

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หมายถึง ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ อันเป็นพุทธศิลปกรรมล้านนาที่แสดงออกถึงความรู้ ความศรัทธา การประพฤติปฏิบัติ หรือทักษะทางวัฒนธรรมที่แสดงออกผ่านศิลปวัตถุ ซึ่งบุคคล กลุ่มบุคคล หรือชุมชนยอมรับและรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยพุทธศิลปกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งแสดงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนล้านนา

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

แผนภูมิที่ ๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ประโยชน์เชิงวิชาการ ทำให้ทราบภูมิปลังของของลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ตลอดจนถึงข้อมูลสภาพการจัดการภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ และได้กลไกการจัดการภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา

๑.๗.๒ ประโยชน์เชิงสังคมและชุมชน ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรมแห่งใหม่ เป็นทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยวผู้สนใจโดยพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่ได้มาตรฐาน

๑.๗.๓ ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ และอาชีพให้แก่ประชนผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เกิดผลิตภัณฑ์ของฝาก ของที่ระลึก สาธารณูปโภค การเดินทางที่สามารถสร้างมูลค่าทางการตลาดให้แก่ประชาชนและชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดภาคเหนือ

๑.๗.๔ ประโยชน์เชิงนโยบาย ได้ข้อมูลเชิงลึกและเกิดการขับเคลื่อนนโยบายและกลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยชุมชนในล้านนา

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยเพื่อใช้เป็นกรอบคิดและแนวทางในการวิจัย ประกอบด้วยแนวคิดและทฤษฎีดังนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการธำรงอัตลักษณ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและพุทธศาสนา

๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

๒.๑.๑ ความหมายและประเภทของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

เกรียงไกร เกิดศิริ[๕] ให้ความหมายคำว่า มรดกโลก คือสิ่งที่ส่งทอดมาจากอดีตที่ดำรงอยู่ในวันนี้ และเป็นสิ่งที่ส่งผ่านให้แก่คนรุ่นต่อไป ทั้งมรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติต่างเป็นต้นธารที่ไม่อาจทดแทนวิถีชีวิตและจิตวิญญาณได้ และคำว่า มรดก ไม่ได้เป็นเพียงแค่ของเก่า เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ แต่มรดก คือ รอยประทับทางวัฒนธรรมที่แสดงออกถึงอารยธรรมของมนุษยชาติ และปรากฏอยู่มาแต่ตั้งการเริ่มต้นก่อร่างสร้างขึ้นกระทั่งปัจจุบัน

องค์การ UNESCO หรือ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organnization) (n.d.) ให้คำจำกัดและแบ่งมรดกทางวัฒนธรรม ออกเป็น ๓ ประเภทหลัก[๖] ดังนี้

---

[๕] เกรียงไกร เกิดศิริ, **แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและแหล่งมรดกทางธรรมชาติเป็นแหล่งมรดกโลก**, (กรุงเทพมหานคร: อี.ที.พับลิชชิ่ง, ๒๕๖๑), หน้า ๑๘.

[๖] อ้างใน กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรันยา แสงลิ้มสุวรรณ, การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน, **วารสารนักบริหาร**, ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๔: ๑๔๐.

๑. อนุสรณ์สถาน (monuments) มีความหมายรวมไปถึงผลงานทางสถาปัตยกรรม ผลงานประติมากรรมหรือจิตรกรรม ส่วนประกอบโครงสร้างของโบราณคดีธรรมชาติ จารึก ถ้ำ ที่อยู่อาศัย ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์

๒. กลุ่มอาคาร (groups of buildings) มีความหมายรวมถึงกลุ่มของอาคาร ไม่ว่าจะแยกจากกันหรือเชื่อมต่อกันโดยลักษณะทางสถาปัตยกรรม หรือสอดคล้องกลมกลืน หรือโดยสภาพทางภูมิทัศน์ ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์

๓. แหล่งอันรวมไปถึงผลงานที่เกิดจากมนุษย์ (sites) หรือผลที่เกิดจากมนุษย์และธรรมชาติ และบริเวณอันรวมถึงแหล่งโบราณคดี ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลทางด้านประวัติศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยา หรือมานุษยวิทยา

มรดกทางวัฒนธรรม สามารถจำแนกออกได้ ๒ ประเภท คือ ๑) มรดกที่เป็นรูปธรรมหรือเรียกว่า มรดกที่มีรูปลักษณ์หรือมรดกที่จับต้องได้ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงรูปร่างจับต้องได้ เช่น โบราณวัตถุ โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี ๒) มรดกที่เป็นนามธรรม เรียกว่า มรดกที่ไร้รูปลักษณ์หรือมรดกที่จับต้องไม่ได้หมายถึง ความรู้ จารีต ขนบธรรมเนียม ประเพณีและพิธีกรรม เป็นต้น

ทั้งนี้ มรดกวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาประกอบด้วยมรดกที่เป็นรูปธรรม เช่น สถูปเจดีย์ วิหาร หอไตร ตู้คัมภีร์ธรรม เป็นต้น และมรดกที่เป็นนามธรรม เช่น คติธรรม ความเชื่อ พิธีกรรม เป็นต้น เป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่บรรพชนได้สร้างสรรค์และส่งทอดมาถึงปัจจุบัน และมีคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ให้ความรู้สึกเกี่ยวกับสถานที่ วิถีความเป็นอยู่ของผู้คน อันแสดงให้เห็นรากฐานความเป็นมาของสังคม และเป็นหลักฐานยืนยันวัฒนธรรมของมนุษย์ที่สร้างขึ้น[๗] นอกจากนั้น พระสุธีรัตน-บัณฑิต[๘] ได้สรุปความสำคัญและประโยชน์ของมรดกวัฒนธรรมอันเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมดังนี้

๑. เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ยืนยันตัวตน ความเป็นของชุมชนและสังคมระดับต่างๆ

๒. เป็นสิ่งที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชน ชาติพันธุ์ และสังคมในระดับชาติ

๓. เป็นวัตถุพยานแสดงศักยภาพของชุมชน การดำรงชีวิต การปรับตัวเข้ากับบริบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ตามเหตุการณ์และช่วงที่เกิดขึ้น

๔. เป็นทุนของชุมชนที่สามารถนำไปจัดการให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ

๕. เป็นปัจจัยพื้นฐานของการเรียนรู้ และการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ที่สร้างนำสู่การสร้างสรรค์และสร้างประโยชน์ให้แก่คนรุ่นหลังได้

ดังนั้น จะเห็นว่านิยามคำว่า มรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความหมายที่กว้าง โดยมีจุดเริ่มจากการก่อร่างขึ้นจากแนวคิดของพระพุทธศาสนาในอดีต ที่สั่งสมผ่านยุคสมัยมาและส่งทอดมาในรูปแบบของรูปธรรมและนามธรรม เป็นร่องรอยให้กับคนปัจจุบันได้เข้าถึงใช้สอยต่อ

---

[๗] ธนิก เลิศชาญฤทธิ์, **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๙), หน้า ๖๒.

[๘] พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร., **การจัดการมรดกวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา**, (นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๔), หน้า ๔-๕.

ยอดสร้างสรรค์งานในรูปแบบใหม่ขึ้นมา และเป็นสื่อแนวทางในการปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม มรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยมีแนวคิดการจัดการ ดังนี้

๒.๑.๒ แนวคิดการจัดการมรดกวัฒนธรรมภายในวัด

มรดกวัฒนธรรม เป็นทรัพยากรของมนุษยชาติที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมา ในมิติทางพระพุทธศาสนาหมายรวมถึงงานพุทธศิลป์แขนงต่าง เช่น สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม เป็นต้น พุทธศิลปกรรมที่สร้างจึงมีความสำคัญต่อการสื่อสารทั้งในรูปแบบที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมต่อพุทธศาสนิกชน ดังนั้นการจัดการมรดกวัฒนธรรมและพุทธศิลปกรรมภายในวัดมีแนวทางการจัดการอนุรักษ์ ดังนี้

๑. การวางผังบริเวณและพื้นที่ภายในวัด

๒. การออกแบบผังบริเวณและการปรับปรุงภูมิทัศน์ตามหลักภูมิสถาปัตยกรรม ด้วยการจัดทำแม่บท การคำนึงถึงภูมิทัศน์ในพื้นที่อย่างเป็นระบบ

๓. แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานและทรัพยากรวัฒนธรรมภายในวัด โดยการนำหลักการอนุรักษ์โบราสถานและวัฒนธรรมที่ประกอบด้วย การสงวนรักษา การปฏิสังขรณ์ การบูรณะ เป็นแนวทางการอนุรักษ์ให้ถูกต้อง ด้วยการศึกษาค้นคว้าข้อมูล การกำหนดกรอบการอนุรักษ์โบราณสถาน การสร้างรูปแบบวิธีการอนุรักษ์อย่างละเอียด และการดำเนินการอนุรักษ์ด้วยการมีส่วนร่วมจากวัด ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่งโบราณสถาน[๙]

๔. การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเชิงนามธรรมและวัฒนธรรมพื้นบ้านด้วยแนวทางการส่งเสริม การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมโดยยึดหลักการสำคัญ ๔ อย่าง[๑๐] คือ ๑) การศึกษาเอกสารกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองปกป้องวัฒนธรรม ๒) การเฝ้าระวังการนำมรดกวัฒนธรรมไปใช้อย่างไม่เหมาะสม ๓) กำหนดบทบาทและหน้าที่ของวัด ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแล ๔) การกำหนดนโยบาย การจัดตั้งแนวทางต่างๆ จากภาคีที่เกี่ยวข้องสำหรับคุ้มครองมรดกวัฒนธรรม

๒.๑.๓ แนวคิดการจัดการพุทธศิลป์ภายในวัด

งานพุทธศิลปกรรมภายในวัดประกอบด้วยสถาปัตยกรรม จิตรกรรม และประติมากรรม ที่สร้างขึ้นจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน พุทธศิลปกรรมแต่ละท้องถิ่นมีความงดงาม ความหมาย แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานที่แตกต่างกันไป ทั้งนั้นการจัดการพุทธศิลป์ภายในให้สอดคล้องกับสภาพสังคม มีความสวยงามจึงจำเป็นต้องมีหลักการปฏิบัติที่ถูกต้องในการจัดการพุทธศิลปกรรมด้านต่างๆ ภายในวัด[๑๑] ดังนี้

---

[๙] พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร., **การจัดการมรดกวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา**, หน้า ๒๔-๒๕.

[๑๐] จุมพล ภิญโญสินวัฒน์, **รายงานการศึกษาการพัฒนานโยบายและกลไก การรักษา ส่งเสริม สืบสาน และปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเชิงนามธรรมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน**, (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๓๒-๔๐.

[๑๑] พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร., **การจัดการมรดกวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา**, หน้า ๓๒-๓๔.

๑. ด้านสถาปัตยกรรมภายในวัด งานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับสิ่งปลูกสร้างขนาดใหญ่ เช่น วิหาร อุโบสถ เจดีย์ หอไตร เป็นต้น ที่ถูกกำหนดในผังเขตพุทธวาส สังฆาวาส มีแนวทางจัดการ ดังนี้ ๑) การคำนึงการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมให้สอดคล้องกับบริบท วิถีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาในท้องถิ่น ๒) การปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีความปลอดโปร่ง สะอาด สบาย สวยงาม ๓) การวางแผนการอนุรักษ์เป็นระบบรัดกุม ๔) การจัดพื้นทางสถาปัตยกรรมเป็นพื้นที่ใช้สอยให้เกิดประโยชน์ ๕) การจัดระบบสิ่งอำนวยความสะดวกให้มีความปลอดภัย

๒. ด้านประติมากรรมภายในวัด งานศิลปะที่แสดงออกในด้วยรูปทรงต่างๆ มี ๒ ประเภท คือ ประติมากรรมรูปเคารพที่สร้างขึ้นในพระพุทธศาสนา และประติมากรรมตกแต่งงานสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยแนวทางการจัดการ ดังนี้ ๑) การจัดวางประติมากรรมให้เหมาะสมกับเครื่องสักการะ ๒) การออกแบบประติมากรรมให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและมีความสวยงดงามทางศิลปกรรม ๓) การจัดประมาติกรรมเอื้อต่อการเรียนรู้ที่ง่ายขึ้น เช่น การใช้ป้าย สัญลักษณ์ เป็นต้น กำกับและแสดงความหมาย ๔) การขึ้นทะเบียนประวัติประติมากรรม รักษาให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม ๕) ส่งเสริมการเรียนรู้เน้นหลักศรัทธาเพื่อเข้าใจความหมายของประติมากรรม

๓. ด้านจิตรกรรมภายในวัด เป็นศิลปกรรมที่แสดงออกด้วยการวาดภาพระบายสี เช่น จิตรกรรม ฝาผนังวิหาร โบสถ์ จิตรกรรมบนภาพพระบฏ ตู้พระธรรม ธรรมาสน์ เป็นต้น โดยมีแนวทางการจัดการ ดังนี้ ๑) การจัดทำสมุดภาพกิจกรรมของวัด เป็นแบบแผนในการอนุรักษ์และบูรณะ ๒) การระวังสภาพอากาศที่อาจส่งผลกระทบต่อจิตรกรรม ๓) การดำเนินการอนุรักษ์จิตรกรรมสำคัญของวัด ๔) การประเมินคุณค่าของจิตรกรรมในมิติด้านต่างๆ เพื่อพัฒนาศิลปกรรมต่อไป

ทั้งนี้การจัดการพุทธศิลปกรรมภายในวัดทั้งด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมมีหลักการวิเคราะห์และประเมินศิลปกรรม ๓ ด้านหลักๆ คือ ๑) ด้านความงาม ที่ประเมินวิเคราะห์จากทักษะฝีมือ การจัดองค์ประกอบศิลปะ มีสุนทรียภาพสร้างอารมณ์ ดึงดูดความรู้สอดคล้องกับยุคสมัยอย่างไร ๒) ด้านสาระ ศิลปกรรมมีความหมาย องค์ความรู้และเอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และแก่นแท้ทางพระพุทธศาสนาอย่างไร ๓) ด้านอารมณ์ความรู้สึก ศิลปกรรมสามารถกระตุ้นความรู้สึก สื่อความหมายทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในชิ้นงานอย่างไร

สรุปได้ว่า การจัดการมรดกวัฒนธรรมและพุทธศิลปกรรมภายในวัด อันเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรม วัด ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นกลไกลหลักในการจัดการดูแลมรดกวัฒนธรรมและพุทธศิลปกรรมภายในวัด และสามารถดำเนินการจัดการตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด โดยสรุปขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

๑. การกำหนดผังบริเวณและพื้นที่ภายในวัดให้สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมและภูมิภาค

๒. การออกแบบผัง การปรับปรุงภูมิทัศน์ตามหลักภูมิสถาปัตยกรรมให้สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมในพื้นที่

๓. การบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ตามแผนที่ออกแบบกำหนดไว้

๔. การส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมและพุทธศิลปกรรมภายในวัด

๕. การสร้างสรรค์ทรัพยากรวัฒนธรรมในวัด ได้แก่ ศิลปกรรม ประเพณี พิธีกรรม เป็นต้น พัฒนาให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมประโยชน์เชิงพาณิชย์

๖. การบังคับใช้กฎระเบียบ ควบคุมการใช้มรดกทางวัฒนธรรมให้ถูกต้อง และการเฝ้าระวังความเหมาะสมในการนำมรดกทางวัฒนธรรมและพุทธศิลปกรรมภายในวัดไปใช้ในทางต่างๆ เช่น การขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุ และโบราณสถานที่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือกติกาของวัดและชุมชนในการจัดการวัฒนธรรม

๗. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมการจัดการมรดกวัฒนธรรม จากภาคส่วนต่างๆ เช่น องค์กรวัฒนธรรม ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน เป็นต้น เพื่อให้วัด โบราณสถาน เป็นสถานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ บ่มเพาะพัฒนาจิตใจและสติปัญญา

๒.๑.๔ แนวคิดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโดยชุมชน

“ทรัพยากรวัฒนธรรม” (Cultural Resource) มีความหมายที่ครอบคลุมถึงทรัพยากรประเภทต่างๆ ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) ในรูปของวัตถุ สิ่งก่อสร้าง (Object) สถานที่/แหล่ง (Sites) และภูมิทัศน์ (Landscape) และวัฒนธรรมที่ยังดำรงอยู่ (Living Culture) หรือวัฒนธรรมที่แสดงออก (Expressive Culture) เช่น ดนตรี งานฝีมือ ศิลปะ วรรณคดี ประเพณี ภาษา เป็นต้น ซึ่งเป็นความต่อเนื่องจากอดีตผ่านปัจจุบันไปสู่อนาคต โดยยอมรับว่า วัฒนธรรมมีคุณลักษณะเป็นอินทรีย์ (Organic) และสามารถวิวัฒน์ (Evolving) ไปได้อย่างต่อเนื่อง[๑๒]

โทมัส เอฟ คิง (Thomas F. King)[๑๓] ผู้เชี่ยวชาญกฎหมายทรัพยากรวัฒนธรรมชาวอเมริกัน ได้ระบุว่า ทรัพยากรวัฒนธรรม หมายถึงสิ่งต่อไปนี้

๑. ทรัพย์สินทางประวัติศาสตร์ (Historic Properties)

๒. โบราณวัตถุ สิ่งประดิษฐ์ (Artifacts)

๓. เอกสารโบราณ (Documents / Archives)

๔. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม (Physical Environment) ได้แก่ สถานที่ที่มีภูมิทัศน์สวยงามและร่วมสมัย (Aesthetic Associative Places) รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Built Environment)

๕. ทรัพยากรที่เป็นนามธรรม (Non- Physical Resources) ได้แก่

๕.๑ แบบแผนวิถีชีวิต ๕.๒ แบบแผนพฤติกรรม

๕.๓ ขนมธรรมเนียม/วิถีประชา ๕.๔ ค่านิยม (Values)

---

[๑๒] สายันต์ ไพรชาญจิตร์, **การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๘-๓๒.

[๑๓] โทมัส เอฟ คิง (Thomas F. King), อ้างใน สายันต์ ไพรชาญจิตร์, เรื่องเดียวกัน.

๕.๕ ความเชื่อ ๕.๖ ศาสนา

๕.๗ แบบแผนของปฏิสัมพันธ์ในสังคม ๕.๘ รูปแบบสถาบัน/องค์กร

ธนิก เลิศชาญฤทธิ์[๑๔] แบ่งประเภทของทรัพยากรทางวัฒนธรรมออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑. ทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ในสนธิสัญญาชื่อว่า Convertion for Safeguarding of Intangible Cultural Heritage ๒๐๐๓ มาตราที่ ๒ กล่าวถึงทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มีรูปปรากฏต่างๆ ดังนี้

(ก) ประเพณีมุขปาฐะ และการแสดงออกซึ่งรวมถึงภาษา

(ข) ศิลปะการแสดง

(ค) ข้อปฏิบัติ/ กฎระเบียบทางสังคม พิธีกรรม และเทศกาล

(ง) ความรู้และการปฏิบัติที่เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติและจักรวาล

(จ) ทักษะในงานฝีมือเชิงช่าง

นอกจากนี้ นักวิชาการและหน่วยงานอื่นๆ ยังนิยามทรัพยากรวัฒนธรรม ประกอบไปด้วย ชีวิตครอบครัว นิทานปรัมปรา คติชาวบ้าน เพลงพื้นบ้าน การแสดงเต้นรำพื้นบ้าน เป็นต้น

๒. ทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้ หมายถึง ซากสิ่งของ สิ่งก่อสร้าง รวมถึงวัตถุที่จับต้องและสัมผัสได้ด้วยมือและการมองเห็นได้ด้วยตาของมนุษย์ และสัมพันธ์กับวัฒนธรรมของมนุษย์ กิจกรรมของมนุษย์ และเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้ สามารถแบ่งประเภทย่อยตามลักษณะที่ปรากฏได้อีก ๒ กลุ่ม คือ

(ก) ทรัพยากรประเภทที่อยู่ติดที่ ได้แก่ ร่องรอยต่างๆ สิ่งก่อสร้าง แหล่งโบราณคดี ย่านหรือสถานที่ เป็นต้น

(ข) ทรัพยากรประเภทที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ ได้แก่ โบราณวัตถุ สิ่งอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมของมนุษย์

อย่างไรก็ตามลักษณะบางประการของทรัพยากรวัฒนธรรมบางประเภทยังมีลักษณะร่วมบางประการที่ต้องทำความเข้าใจ ก่อนการดำเนินการสงวนรักษา มีดังนี้

๑. ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่มีอะไรมาทดแทนได้ หรือทำขึ้นใหม่ได้

๒. หากทรัพยากรวัฒนธรรมถูกทำลายจะไม่สามารถนำกลับคืนมาใหม่ได้อีก

๓. ทรัพยากรวัฒนธรรมหลายอย่างเปราะบาง และเสี่ยงต่อการสูญหายหรือหมดไปจากโลก เช่น โบราณวัตถุบางชนิด และแหล่งโบราณคดี เป็นต้น

๔. ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่หายาก หรือเป็นประเภทชิ้นเดียวในโลก

นอกจากนั้น ธนิก เลิศชาญฤทธ์ ได้เสนอรูปแบบการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมตามสภาพการณ์ ลักษณะในการดำเนินการ ซึ่งนำขั้นตอนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของ

---

[๑๔] ธนิก เลิศชาญฤทธ์, **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, หน้า ๒๗-๓๘

ดร.ดักกลาส โคเมอร์ (Douglas Comer)[๑๕] ที่เสนอเป็นแนวทางการดำเนินการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมส่วนมากเริ่มจาก

๑. การวิจัยศึกษาว่ามีทรัพยากรวัฒนธรรมอะไรบ้าง (ผ่านการระบุหรือกำหนดประเภททรัพยากร การค้นหา การประเมิน การเก็บข้อมูล และการบันทึก)

๒. การตัดสินว่าจะจัดการหรือสงวนรักษาทรัพยากรที่มีอย่างไร (ผ่านการอนุรักษ์)

๓. การนำเสนอทรัพยากรต่อสาธารณะ (ผ่านการแปลความหมาย)

๔. การกระตุ้นและส่งเสริมให้สาธารณชนเข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุน (ผ่านกิจกรรมสาธารณะต่างๆ)

ทั้งนั้น กล่าวได้ว่าทรัพยากรวัฒนธรรมมีหลายประเภทและหลายชนิด ซึ่งขึ้นอยู่กับวิธีการจัดแบ่งประเภทของนักวิชาการ อย่างไรก็ตามทรัพยากรวัฒนธรรมทุกประเภท ล้วนเป็นผลผลิตของมนุษย์ทั้งในอดีตและปัจจุบันทั้งสิ้น รวมถึงมีข้อมูลที่บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมของมนุษย์ ที่มีคุณค่า มีความหมายต่อสังคมมนุษย์ในปัจจุบันและอนาคต กล่าวสรุปได้ว่า การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นศาสตร์ผสมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย การสงวนรักษา การอนุรักษ์ การปกป้อง การแปลความหมาย และการให้การศึกษาแก่สาธารณะ

๒.๑.๕ แนวทางการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมของต่างประเทศ

การลงนามรับรอง อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ (Convertion Concerning the Protection of the World Culturat and Natural Heritage) ขององค์การยูเนสโกและรัฐภาคีต่างๆ ในการประชุมใหญ่องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติสมัยสามัญ ครั้งที่ ๑๗ ที่กรุงปารีส ในวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๑๕ (ค.ศ.๑๙๗๒) โดยมีสาระสำคัญในการพิจารณามรดกของมนุษยชาติทั้งมรดกธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการมองโลกอย่างเป็นองค์รวมระหว่าง มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ภายใต้แนวคิดของ มรดกแห่งมวลมนุษยชาติ[๑๖] บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการมรดกโลก ซึ่งเป็นองค์กรระหว่างประเทศ ประกอบด้วยสมาชิกตัวแทนระหว่างประเทศ และมีการประชุมอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง โดยหน้าที่ของคณะกรรมการมรดกโลกคือ

๑) จำแนกโดยอาศัยพื้นฐานจากเอกสารบัญชีรายชื่อเบื้องต้น และข้อเสนอที่ยื่นโดยรัฐภาคี ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติที่มีคุณค่าโดดเด่นเป็นสากลจะได้รับการคุ้มครองภายใต้อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก และได้รับการขึ้นทะเบียนไว้ในแหล่งบัญชีมรดกโลก

---

[๑๕] Comer, The SPAFA Unified Cultural Resource Management Guidelines for Southeast Asia, 1994 อ้างใน ธนิก เลิศชาญฤทธ์, **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, หน้า ๙๑-๙๒

[๑๖] เกรียงไกร เกิดศิริ, **แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและแหล่งมรดกทางธรรมชาติเป็นแหล่งมรดกโลก**, หน้า ๑๖-๑๗.

๒) ตรวจสอบสถานภาพการอนุรักษ์ของแหล่งมรดกที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในบัญชีแหล่งมรดกโลก ผ่านการติดตามประเมิน และการรายงานประจำงวด

๓) ตัดสินแหล่งมรดกโลกที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในบัญชีโลก ยังสมควรดำรงสถานภาพหรือถอดถอนออกจากบัญชีมรดกโลกที่ตกอยู่ในภาวะอันตราย

๔) ตัดสินว่าแหล่งมรดกใด ที่สมควรถอดถอนจากบัญชีมรดกโลก

๕) กำหนดขั้นตอนการร้องขอรับความช่วยเหลือระดับนานาชาติที่ต้องพิจารณาและดำเนินการศึกษา และให้คำปรึกษาตามความจำเป็น ก่อนสู่ขั้นตอนพิจารณาตัดสินใจ

๖) กำหนดการใช้ทรัพยากรของกองทุนมรดกโลกให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการช่วยเหลือรัฐภาคีสมาชิกในการคุ้มครองแหล่งมรดกที่มีคุณค่าโดดเด่นสากล

๗) หาแนวทางที่จะเพิ่มจำนวนงบประมาณของกองทุนมรดกโลก

๘) ส่งรายงานเกี่ยวกับกิจกรรมของคณะกรรมการทุกๆ ๒ ปี

๙) ทบทวนและประเมินตามรอยที่กำหนดถึงการดำเนินงานของอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมทางธรรมชาติ

โดยมีวัตถุประสงค์ดำเนินงานของคณะกรรมการมรดกโลกดังนี้

๑) เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นที่สูงมากขึ้นต่อบัญชีมรดกโลก

๒) เพื่อรองรับว่าการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๓) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาประสิทธิภาพในการสร้างสมรรถนะในรัฐภาคีสมาชิก

๔) ใช้การสื่อสารเพื่อเพิ่มความตระหนักรู้ของสาธารณะ การมีส่วนร่วม และสนับสนุนมรดกโลก

๕) เพื่อเพิ่มบทบาทของชุมชนท้องถิ่น ในการดำเนินการตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ[๑๗]

อนุสัญญาฉบับนี้ และบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการมรดกโลก เป็นการวางกรอบแนวทางสำคัญในการส่งเสริมรักษาและคุ้มครองศิลปวัฒนธรรมของโลก ซึ่งในปัจจุบันมีหลายประเทศรับเอาแนวคิดจากองค์การยูเนสโกมาเป็นแนวทางดำเนินการในการออกนโยบาย บัญญัติเป็นกฎหมายคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอัตลักษณ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

๒.๒.๑. แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ (Identity) มีรากศัพท์มาจากภาษาลาตินว่า Identitas เดิมใช้คำว่า Idem อภิญญา เฟื่องฟูสกุลกล่าวว่า อัตลักษณ์ มีความหมายมาจากคำว่า Identity โดยมีความหมายคือ คุณลักษณเฉพาะตัว เป็นลักษณะที่บ่งชี้ถึงลักษณะเฉพาะของบุคคล ชุมชน สังคมและประเทศ

---

[๑๗] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖-๕๗.

และอาจรวมถึงเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่น และศาสนา เป็นต้น มีคุณลักษณะไม่เป็นสากลกับสังคมอื่น มีความโดดเด่นและแตกต่าง และยังมีการเลื่อนไหลไปตามบริบททางสังคมตามห้วงเวลาการเปลี่ยนแปลง[๑๘]

อานันท์ กาญจนพันธุ์[๑๙] กล่าวว่า อัตลักษณ์ คือสิ่งที่มีพลังในการจัดความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นความพยายามในการสร้างความเชื่อในมิติของคุณค่า ทั้งคุณค่าตามความเชื่อดั้งเดิมและคุณค่าที่มีการปรับเปลี่ยนผ่านกระบวนการผลิตซ้ำ เพื่อตอบสนองความต้องการและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ให้ที่กำลังเผชิญอยู่

การก่อรูปขึ้นอัตลักษณ์ของ ฮอลล์และดูกาย (Hall and Du gay)[๒๐] กล่าวว่า เป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นมาอย่างลอยๆ หรือมีอยู่ตามธรรมชาติ แต่ก่อรูปมาในวัฒนธรรมช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยที่วัฒนธรรมนั้นถูกประกอบสร้างจากสังคม และไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งตายตัวหากแต่เป็นวงจรแห่งวัฒนธรรม โดยที่อัตลักษณ์จะมีกระบวนการถูกผลิต (Produced) การถูกบริโภค (consumed) การถูกควบคุมจัดการ (regulated) การสร้างความหมายต่างๆ (Creating Meanings) ผ่านระบบต่างๆของการสร้างภาพตัวแทน (Symbolic Systems representation)

นอกจากนี้ Kathryn Woodward [๒๑] กล่าวถึง เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดการสร้างอัตลักษณ์ขึ้น ดังนี้

๑. ต้องการทราบถึงแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์ เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจการทำหน้าที่ของอัตลักษณ์ที่จะอธิบายถึงลักษณะสิ่งที่มีความแตกต่างกัน

๒. อัตลักษณ์จะต้องเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบสำคัญของการเป็นสมาชิกในสังคม

๓. อัตลักษณ์มักเป็นรากฐานสิ่งที่เป็นธรรมชาติ เช่น เชื้อชาติ เครือญาติ ประวัติศาสตร์ เป็นต้น

๔. อัตลักษณ์มักนำไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ในเชิงสัญลักษณ์

๕. อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ช่วยให้สังคมดำรงอยู่ และเป็นเครื่องที่ใช้เป็นเงื่อนไขทางสังคมในการจำแนกบุคคลที่ไม่ใช่พวกเดียวกันออกไป

๖. การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมและการใช้สัญลักษณ์ เป็นสิ่งที่ใช้แยกแยะลักษณะที่มีความแตกต่างออกไปจากกลุ่ม

---

[๑๘] อภิญญา เฟื่องฟูสกุล, **อัตลักษณ์ : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๖๑), หน้า ๒.

[๑๙] อานันท์ กาญจนพันธุ์, **มิติชุมชน: วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔๗.

[๒๐] อ้างใน ณัฐกานต์ รัตนพันธุ์ และคณะ, การศึกษาอัตลักษณ์เมืองแห่งไมซ์ จังหวัดสงขลา, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์,๒๕๕๘), หน้า ๑๐-๑๑.

[๒๑] อ้างใน เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์ และจิราพร ขุนศรี, โครงการ อัตลักษณ์และภาพลักษณ์ของจังหวัดเชียงราย, **รายงานการวิจัย**, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑.

๗. กระบวนการสร้างแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ มักสัมพันธ์กับระบบการแบ่งชนชั้นทางสังคม เพื่อจำแนกกลุ่มเรากลุ่มเขา

๘. การทำให้ความเห็นแตกต่างนั้นยังอยู่ในสภาวะคลุมเครือ ไม่ชัดเจน

๙. อัตลักษณ์ยังเป็นสิ่งที่ไม่มีความเป็นเอกภาพเพราะเงื่อนไขที่นำมาใช้

๑๐. การที่ยังคงอธิบายให้เห็นว่า ทำไมผู้คนในสังคมยังยึดติดในอัตลักษณ์ของตน ทำไมคนเราต้องค้นหาตำแหน่งแห่งที่ที่จะยืนหยัดต่อสู้กับวาทกรรมอันเกิดจากอัตลักษณ์ ตลอดจนถึงสังคมและสัญลักษณ์นำไปสู่กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ ทั้งหมดนี้จึงเป็นองค์ประกอบที่จะอธิบายว่าเพราะเหตุใดอัตลักษณ์จึงถูกสร้างขึ้นและได้รับการสืบทอดรักษาไว้ในแต่ละสังคม

๒.๒.๒. ประเภทของอัตลักษณ์

เออร์วิง ก็อฟมัน[๒๒] นักสังคมวิทยา ได้แบ่งอัตลักษณ์ออกเป็น ๒ ประเภท และอธิบายลักษณะความเหมือนและความแตกต่าง ดังนี้

๑. อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) เป็นภาพของปัจเจกในสายตาคนอื่นในฐานะที่เป็นบุคคลที่เอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยสังคมจะมีวิธีการระบุอัตลักษณ์บุคคลที่แตกต่างกัน นอกจากนี้อัตลักษณ์ส่วนบุคคลยังเกิดจากมองตนเอง และเกิดขึ้นจากการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับคนในครอบครัว ในช่วงเริ่มแรกของชีวิตและจากสังคม

๒. อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) ของบุคคล คือ สถานภาพทางสังคม เช่น อาชีพ ชนชั้น เพศ ชาติพันธุ์ หรือศาสนาที่ปัจเจกบุคคลนั้นสังกัดอยู่ สังคมจะมีความคาดหวังหรือเรียกร้องว่าปัจเจกบุคคลในวัย เพศ ชนชั้นนั้นๆ ควรวางตนอย่างไร

เช่นเดียวกับ อภิญญา เฟื่องฟูสกุล[๒๓] กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของ แคทรีน วูดเวอร์ด ว่าอัตลักษณ์แบ่งออก ๒ ระดับ คือ อัตลักษณ์บุคคล (Personnel Identity) และอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) เช่นเดียวกับคำกล่าวของ ธีรยุทธ บุญมี[๒๔] ที่กล่าวว่ากลุ่มชนในปัจจุบันได้แสดงออกทางอัตลักษณ์ ๒ ลักษณะ คืออัตลักษณ์ส่วนบุคคล และอัตลักษณ์กลุ่ม โดยอัตลักษณ์ ๒ ลักษณะนี้ จะกระจายตัวในสังคมแต่ละแบบ และมีช่วงประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน อัตลักษณ์ส่วนบุคคลบางอย่างมีลักษณะเป็นรูปธรรมคือจับต้องได้ รู้สึกได้ เช่น รูปร่างหน้าตา เพศ สถานะ ความรู้ เป็นต้น ส่วนอัตลักษณ์กลุ่มจะมีลักษณะร่วม โดยอาศัยสัญลักษณ์บางอย่างที่เป็นนามธรรม ซึ่งคนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่า ถ้าอยู่ในสังคมเล็กๆ เช่น ชุมชน หมู่บ้าน จะมีอัตลักษณ์กลุ่มที่ชัดเจนกว่ากลุ่มใหญ่และซับซ้อน เช่น ความเป็นพลเมืองของชาติ ความเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือถ้าเป็นกลุ่มใหญ่จะมีความเป็นนามธรรมมากกว่ากลุ่มเล็ก

---

[๒๒] อ้างใน อธิภัทร เอิบกมล และพัชลินจ์ จีนนุ่น, สถานภาพการศึกษาวรรณกรรมโดยใช้แนวคิดอัตลักษณ์ (Identity) ในงานวิทยานิพนธ์ไทย (พ.ศ.๒๕๔๓-๒๕๖๓), การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ ๑๒, หน้า ๕๑๑-๕๒๙.

[๒๓] อภิญญา เฟื่องฟูสกุล, **อัตลักษณ์ : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด**, หน้า ๖.

[๒๔] เรื่องเดียวกัน.

การแบ่งลักษณะของอัตลักษณ์เป็น ๒ ระดับของของแคทรีน วูดเวอร์ด ของเออร์วิง ก๊อฟมัน ของธีรยุทธ บุญมี คือ อัตลักษณ์บุคคล และอัตลักษณ์ทางสังคม แสดงให้เห็นลักษณะของอัตลักษณ์ที่เป็นจุดเชื่อมต่อจากความเป็นปัจเจกบุคคลและสังคม เป็นสิ่งที่สืบเนื่องกันและเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม งานของ แผ่นดิน อุ่นจะนำ[๒๕] อ้างถึงการศึกษาของ อภิญญา เฟื่องสกุล กล่าวถึง ชาร์ล คูลีย์ บุคคลผู้คิดว่าความเป็นปัจเจกและสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ความเป็นสังคมเกิดจากการผสมผสานจากการมีปฏิสัมพันธ์ของคนหลายคน ความรู้สึกเกี่ยวกับตัวตนหรือปัจเจกพัฒนาขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ของตัวเรากับความเห็นของผู้อื่นที่เกี่ยวกับตัวเรา โดยประกอบขึ้นจากภาพลักษณ์ของเราที่มีต่อตนเอง และจิตนาการเกี่ยวกับการตัดสินของผู้อื่นต่อภาพลักษณ์นั้น รวมถึงปฏิกิริยาและความรู้สึกต่างๆ หลอมรวมเป็นความรู้สึกขึ้นกับต่อตนเอง อย่างไรก็ตาม ชาร์ล คูลีย์ พยายามชี้ให้เห็นถึงปัจเจกบุคคลและสังคมเกิดจากปฏิสัมพันธ์ที่อิงอาศัยกัน

นอกจากอัตลักษณ์จะแบ่งเป็นอัตลักษณ์บุคคลและอัตลักษณ์สังคม วิระดา สมสวัสดิ์[๒๖] ได้แบ่งอัตลักษณ์ออกเป็น ๓ ประเภทได้แก่

๑. อัตลักษณ์ส่วนตน (Personal or Self Identity) คือความเป็นปัจเจกชนสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการก่อรูปหรือสร้างอัตลักษณ์ของตนขึ้นมาได้

๒. อัตลักษณ์ส่วนรวม (Collective Identity) คืออัตลักษณ์ที่เป็นปัจเจกชนที่มีร่วมกันในด้านส่วนตัวและสังคม

๓. อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) คืออัตลักษณ์ที่คนอื่นๆ มอบให้กับปัจเจกชน ปัจเจกชนอาจถูกกำหนดนิยามจากสังคม เชื่อมไปถึงอาชีพ ศาสนา ภูมิหลังทางชาติพันธุ์หรือสิ่งต่างๆ

ทั้งนั้นสภาพสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มมีบทบาทต่อการสร้าง การรักษา และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของชนกลุ่มนั้น เพราะฉะนั้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นผลที่สืบเนื่องจากอัตลักษณ์ของคนแต่ละกลุ่มหรือสังคมนั้น ที่ทำหน้าที่การสร้างมรดกทางวัฒนธรรมทั้งประเภทรูปธรรมและนามธรรม ด้วยกรอบแนวคิดของคนกลุ่มนั้นขึ้น มีการออกแบบ การสร้างสรรค์ด้วยเชิงช่างภูมิปัญญาขึ้นมาด้วยลักษณะเฉพาะกลุ่ม และมรดกชิ้นนั้นยังทรงคุณค่าสร้างสำนึกร่วมของคนกลุ่มนั้น และเป็นสิ่งแสดงตัวตนของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของคนกลุ่มนั้น

---

[๒๕] แผ่นดิน อุ่นจะนำ, การส่งเสริมอัตลักษณ์พื้นถิ่นของกาดวัวความทุ่งฟ้าบด เชียงใหม่ เพื่อการท่องเที่ยวชุมชน, **วิทยานิพนธ์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘.

[๒๖] วิระดา สมสวัสดิ์, **พลวัตสังคมผ่านสายตานักวิชาการไทย: หกสิบปีฉลาดชาย รมิตานนท์**, (เชียงใหม่: มิ่งเมือง, ๒๕๔๕) หน้า ๗๗.

๒.๒.๓. แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

แนวคิดเรื่อง อัตลักษณ์ (Identity) เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies) ในขณะที่สไตร์เกอร์ (Stryker) และเบิร์ก (Burke)[๒๗] กล่าวว่าอัตลักษณ์เป็นหน่วยเล็กๆ ในการศึกษาทางสังคมวิทยาที่เชื่อมโยงเรื่องของทัศนคติที่มีต่อตัวตนหรือเอกลักษณ์เป็นความสัมพันธ์ในเชิงบทบาทหน้าที่และพฤติกรรมอันเกิดจากบทบาทของบุคคล

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) หมายถึง ความรู้สึกของกลุ่มหรือวัฒนธรรมร่วมของกลุ่มหรือการที่ปัจเจกชนมีอิทธิพล หรือได้รับการยอมรับจากวัฒนธรรมของกลุ่มนั้นๆ รวมถึงการยอมรับวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่ยังมีความเกี่ยวเนื่องกับเรื่องของบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งบุคคลต้องสามารถยอมรับความเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มนั้นให้ได้ สิ่งสำคัญของการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจะทำให้เห็นความแตกต่างและความหลากหลายทางชาติพันธุ์[๒๘]

ประเวศ วะสี[๒๙] กล่าวว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มชนในสิ่งแวดล้อมหนึ่ง ถ้าสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันในแต่ละแห่ง วัฒนธรรมชุมชนและท้องถิ่นก็จะมีความหลากหลายในชุมชนและท้องถิ่น มีปัจจัยหรือ “ทุนชีวิต” ในรูปต่างๆ เช่น ทุนทางสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางสังคมหรือการอยู่ร่วมกัน ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางศาสนธรรมเป็นต้น ทุนเหล่านี้ช่วยให้การดำรงชีวิตเป็นไปได้อย่างมีความสมดุล

ศิรินาถ ปิ่นทองพันธุ์[๓๐] กล่าวว่า วัฒนธรรมก่อให้เกิดอัตลักษณ์ทำให้แตกต่างจากคนกลุ่มอื่น ซึ่งลักษณะที่สามารถรับรู้ถึงความแตกต่างจำแนกได้ ๑๐ กลุ่ม ดังนี้ ๑) ระบบการสื่อสารและภาษา ๒) ลักษณะท่าทางและการแต่งกาย ๓) อาหารและนิสัยการบริโภค ๔) เวลาและความสำนึก ๕) การตอบแทนและการทักทาย ๖) ความสัมพันธ์ ๗) ค่านิยมและบรรทัดฐาน ๘) ความรู้สึกเป็นตัวเองและระยะห่าง ๙) การพัฒนาด้านจิตใจและการเรียนรู้ ๑๐) ความเชื่อและทัศนคติ

กาญจนา แก้วเทพ กล่าวถึงการที่จะเข้าใจคนหนึ่งจากวัฒนธรรมหนึ่งมีการรับรู้ การตีความและการแสดงออกอย่างไรนั้น จะต้องเข้าใจสิ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเหล่านั้นของ Miller และ Steinberg[๓๑] มีอย่างน้อย ๔ ประการ คือ

๑. อิทธิพลทางวัฒนธรรม (Cultural Influences) คือ การมองวัฒนธรรมในวงกว้างด้านค่านิยมและโลกทัศน์ (Worldview) ได้แก่ ค่านิยม บรรทัดฐาน และกฎระเบียบต่างๆ เป็นต้น

---

[๒๗] อ้างใน พระนคร ปัญญาวชิโร และคณะ, **การธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนาของชาวไทยวน เมืองเมียวดี ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา**, หน้า ๘.

[๒๘] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

[๒๙] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

[๓๐] อ้างใน กฤธยากาญจน์, การพัฒนาสื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้าสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมชุมชนคนต้นน้ำคลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง, **วารสารครุพิบูล**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๒๓๕.

[๓๑] อ้างใน พระนคร ปัญญาวชิโร และคณะ, **การธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนาของชาวไทยวน เมืองเมียวดี ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา**, หน้า ๑๑.

๒. อิทธิพลทางสังคมวิทยา (Sociocultural Influences) เป็นการมองวัฒนธรรมในระดับแคบลงมา คือ การเข้าใจคนๆ นั้นเป็นกลุ่มคนกลุ่มไหนในสังคม เช่น เพศ อายุ อาชีพ ศาสนา เป็นต้น ซึ่งคนแต่ละกลุ่มสังคมจะมีวัฒนธรรมย่อยที่แตกต่างกัน โดยมองรวมถึงบทบาทและความสัมพันธ์ทางสังคมที่ถูกกำหนดมา และความคาดหวังต่อพฤติกรรมการแสดงออกของคนกลุ่มนั้น อิทธิพลทางสังคมวิทยา ได้แก่ การเป็นสมาชิกกลุ่มของตน อัตลักษณ์ทางสังคมและอัตลักษณ์เฉพาะบุคคล ความคาดหวังในบทบาทของคนในสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม

๓. อิทธิพลทางจิตวิทยา (Psychological Influences) การเข้าใจกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการคิด ทัศนคติ การรับรู้ รวมถึงกระบวนการแยกประเภทจัดกลุ่ม ภายในความคิดของบุคคลในแต่ละวัฒนธรรม อิทธิพลทางจิตวิทยา เช่น ความคิดแบบเหมารวม (Stereotype) อคติ (Prejudice) และชาติพันธุ์นิยม (Ethnocentrism) เป็นต้น

๔. อิทธิพลทางสภาพแวดล้อม (Environmental Influences) คือ การศึกษาถึงผลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อพฤติกรรม ได้แก่ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สภาพห้อง สถานที่ ลักษณะ ขนาด และประเภทองค์กร เป็นต้น

จากแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมข้างต้น การเกิดสำนึกรักในวัฒนธรรมของกลุ่มคน และแสดงออกร่วมกันของบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชนในระดับต่างๆ ที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นลักษณะของคำว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคมในแต่ละห้วงเวลา เหตุการณ์ ตามสภาพสังคมแวดล้อมนั้น แต่ว่ากลุ่มคนนั้นยังธำรงลักษณะเฉพาะของตนไว้ยังคงบ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มนั้นๆ

๒.๒.๔. แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางศิลปกรรม

สิริชัย ดีเลิศ[๓๒] กล่าวว่า การสร้างความเป็นตัวตนทางศิลปะ ส่วนใหญ่มีพื้นฐานแนวคิดจากศิลปะ ความถนัดส่วนบุคคล ความชอบ ความสนใจ จากสภาพแวดล้อมหรือบริบทของศิลปินโดยการจะสร้างสรรค์งานศิลปะที่เป็นลักษณะเฉพาะ ผู้สร้างสรรค์ผลงานต้องค้นพบตัวตนที่แท้จริงหรือแก่นแท้ของตัวตน จึงสามารถสร้างสรรค์ที่มีลักษณะเฉพาะตน (Individual) ที่มีความโดดเด่นและมีอัตลักษณ์ที่ชัดเจน โดย สิริชัย ดีเลิศ ได้จำแนกการกลุ่มศิลปินออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๑. กลุ่มที่สร้างสรรค์ผลงานศิลปะแบบบริสุทธิ์ จะมีความเป็นอัตลักษณ์สูง

๒. กลุ่มศิลปินเชิงพาณิชย์ สร้างสรรค์ผลงานเพื่อการพาณิชย์จะไม่เน้นความเป็นอัตลักษณ์

ทั้งนี้กลุ่มที่สร้างสรรค์ผลงานศิลปะแบบบริสุทธิ์จะมีอัตลักษณ์ชัดเจน โดยเริ่มจากรูปแบบ (Style) ของตัวเอง ร่วมกับพื้นฐานสภาพแวดล้อม เช่น ศาสนา สังคม เป็นต้น สร้างผลงานสะท้อนในรูปแบบต่างๆที่เกิดจากลักษณะเฉพาะบุคคล (Individual Characteristic) ขึ้นมา และมีความแปลก

---

[๓๒] สิริชัย ดีเลิศ, อัตลักษณ์แห่งตัวตนในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในมุมมองของอาจารย์กลุ่มศิลปะ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร เพรชบุรี, **วารสารวิชาการ**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๖): ๓๓๗-๓๔๕.

ใหม่ ยังไม่พบการสร้างสรรค์ผลงานรูปแบบนี้มาก่อน เพื่อถ่ายทอดแนวความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของผู้สร้างสรรค์ผลงาน สื่อให้แก่ผู้ชมผลงานศิลปะ ดังศิลปินดังนี้

๑. การสร้างสรรค์ผลงานของอาจารย์ถวัลย์ ดัชนี มีลักษณะผลงานที่บ่งความเป็นตัวตนชัดเจน โดยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมล้านนา ความชอบสะสมเขาสัตว์ จึงสร้างสรรค์ผลงานออกมาในรูปแบบมืด (Thai Dark)

๒. การสร้างสรรค์ผลงานของอาจารย์นนทิวรรธน์ จันทนะผะลิน มีลักษณะผลงานที่สื่อด้านเพศภาวะ นำเสนอรูปพระ ผู้หญิง ซึ่งสะท้อนถึงความอิ่มเอม ความรัก ความอบอุ่น ที่เกี่ยวกับเรื่องเพศและความสมบูรณ์

๓. การสร้างสรรค์ผลงานของอาจารย์จักรพันธุ์ โปษยกฤต มีลักษณะผลงานที่เน้นภาพเขียนแบบไทย มีรูปแบบความเป็นตัวตนสูง

๔. การสร้างสรรค์ผลงานของศาสตราจารย์ประหยัด พงษ์ดำ มีลักษณะผลงานที่เน้นพื้นถิ่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ผลงานมีการสร้างสรรค์ออกมาในแนวถวิลหาอดีต และความสุข

ดังนั้นการอัตลักษณ์ทางศิลปกรรม เกิดจากการค้นพบตัวตนที่แท้จิงของผู้สร้างสรรค์ ซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ ความนิยมชมชอบ ค่านิยมในตน แล้วนำวัสดุรอบตัวมาสร้างสรรค์ผลงาน หรือมองสภาพสังคมแล้วสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาในรูปแบบของตน

ไทยโรจน์ พวงมณี[๓๓] ได้ศึกษาอัตลักษณ์ทางศิลปะรวมถึงวัฒนธรรมของอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ทางศิลปกรรมในท้องถิ่นมาออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีความแปลกใหม่ ซึ่งในพื้นที่อำเภอเชียงคานมีวัฒนธรรมความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับการนับถือผี และมีการก่อรูปของผลงานศิลปะกรรมขึ้นมา เช่น งานสถาปัตยกรรม รูปแต้ม งานประติมากรรม งานหัตกรรม เป็นต้น โดยไทยโรจน์ พวงมณี ได้เสนอการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ทางศิลปะ ดังนี้

๑. แรงบันดาลใจ จากงานศิลปะและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ภายในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์ลวดลายให้เกิดความงามและมีคุณค่า

๒. แนวคิดในการออกแบบ การนำแนวคิดเกี่ยวกับความเรียบง่ายในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่หลากหลายมาใช้ในการออกแบบลวดลายที่มีเรื่องราว

๓. การตีความหมายศิลปะเมืองเชียงคานเพื่อออกแบบ เป็นการนำเอาศิลปะและวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นในท้องถิ่นที่สร้างขึ้น มีนัยยะทางการสื่อความหมายทางความคิด และบ่งบอกที่เรื่องราวที่เกิดขึ้นของผู้สร้าง มาออกแบบ เช่น วัด สื่อถึงพื้นที่พิธีกรรมทางศาสนา พิธีแซปางและต้นปาง สื่อถึงพิธีกรรมการรักษา การเรียกขวัญของชาวไทดำ ตุ้มนก ตุ้มหู สื่อถึงเครื่องรางของขลังป้องกันภัยอันตราย เป็นต้น จากการตีความแล้วนำมาประกอบสร้างขึ้นเป็นภาพลวดลาย ที่สื่อถึงเรื่องราว ประวัติศาสตร์ ความเชื่อของพื้นที่ที่อยู่ในผลงาน

---

[๓๓] ไทยโรจน์ พวงมณี, การศึกษาอัตลักษณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นในเขตพื้นที่การท่องเที่ยวอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย สู่การออกแบบสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์, **วารสารพัฒนศิลป์วิชาการ**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑): ๙๓-๑๑๑.

๔. กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ศิลปะในพื้นที่

๔.๑ การกำหนดประเด็นปัญหาและการสืบค้นข้อมูลศิลปะและวัฒนธรรม

๔.๒ การวิเคราะห์ข้อมูล การสังเคราะห์ข้อมูล และการตีความหมายศิลปะและวัฒนธรรม การจัดระบบข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้เห็นถึงความเชื่อ สัญลักษณ์ รูปแบบของศิลปะที่มีในอัตลักษณ์

๔.๓ การสร้างแนวคิดเพื่อการออกแบบ เป็นการใช้เทคนิควิธีการสร้างสรรค์อยู่บนแนวคิดที่ว่า ความเรียบง่ายของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ประกอบกันขึ้น ด้วยการจัดวางองค์ประกอบของภาพแบบที่เล่าเรื่องหลากหลายมาสู่การสร้างผลงาน

๔.๔ การออกแบบร่าง เป็นการนำแนวคิดที่เป็นนามธรรมและข้อความมาสร้างรูปแบบ ผ่านการร่างและการจัดองค์ประกอบของภาพที่คัดเลือก แล้วออกแบบให้เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์และเทคนิคของช่าง

๔.๕ การทดลองปฏิบัติการและการประเมินผลการออกแบบ เป็นการนำแบบร่างที่ความสบูรณ์มาสู่การปฏิบัติสร้างลวดลายบนชิ้นงาน พร้อมกับการประเมินการออกแบบผลงานด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ โดยประเมินจากเนื้อหา รูปแบบและการสื่อความหมาย เพื่อปรับและพัฒนาต่อไป

ซึ่งการออกแบบผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่เน้นความเป็นอัตลักษณ์จะต้องสอดคล้องกับเนื้อหาเรื่องราว ความเป็นชุมชน โดยการออกแบบจะต้องเข้าใจกระบวนการแปรเปลี่ยนภาพที่เป็นจริง มีมิติจริง ไปสู่ออกแบบลายเส้นที่สมบูรณ์ และการสร้างสรรค์ลวดลายในงานจิตรกรรมต่อสามารถสื่อเรื่องราว สร้างความรับรู้ ความเข้าใจ มีความโดดเด่นและแตกต่างจากที่อื่น

๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรม ต้องคำนึงถึงคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นลำดับแรก

คุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหรือทรัพยากรมีหลากหลายการนิยามและแบ่งระดับประเภท ซึ่งขึ้นอยู่กับมุมมองและวัตถุประสงค์ในการนำไปใช้

English Heritage[๓๔] หน่วยงานของรัฐบาลอังกฤษ เสนอว่า มรดกวัฒนธรรมมีคุณค่าและสำคัญกับสังคมปัจจุบัน สามารถนำมาพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนได้อย่างยั่งยืน

ธนิก เลิศชาญฤทธิ์ ได้สรุปมุมมองของ วิลเลียม ไลป์ และชาร์ลส แม็กกิซี[๓๕] ที่มีต่อคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยเสนอว่า มรดกทางภูมิปัญญาหรือวัฒนธรรม ทรัพยาการทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะทรัพยากรโบราณคดีมีคุณค่า ๔ ประการหลัก ดังนี้

---

[๓๔] อ้างใน ธนิก เลิศชาญฤทธิ์, **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, หน้า ๔๒-๔๒.

[๓๕] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑.

๑. คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ (associaltive/symbolic value) มรดกทางภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ทั้งประเภทที่จับต้องได้และไม่ได้ เสมือนเป็นเครื่องเตือนความทรงจำ (mnemonice) เป็นสัญลักษณ์แห่งอดีตและปัจจุบัน แต่ละคนอาจมีมุมมองที่แตกต่างกันไป ซึ่งคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ที่มากับมรดกทางภูมิปัญญานั้นยากที่เลือนหายไปตามเวลา แม้จะมีการทำหรือสร้างลอกเลียนขึ้นใหม่ด้วยวัสดุใหม่ก็ตาม อย่างไรก็ตามคุณค่าเชิงสัญลักษณ์เป็นสื่อบอกความหมายอะไรสักอย่างให้แก่ผู้รับรู้ได้เข้าถึงความหมายนั้น หรือเป็นอัตลักษณ์ของสังคม กลุ่มบุคคล เช่น ไฟแดง = หยุด พระพุทธรูป = ศาสนาพุทธ พีระมิดแห่งเมืองกีซา = คนอียิปต์ ความมีน้ำใจ ไมตรี ยิ้มง่าย = ความเป็นไทย เป็นต้น

๒. คุณค่าเชิงวิชาการ (informational value) เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นทั้งแหล่งข่าวสาร (information) ข้อมูล (data) และความรู้ (knowledge) ที่มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้และนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้ เช่น ความรู้ทางด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม เป็นต้น ด้วยกระบวนการของการวิจัยอย่างเป็นระบบ รวมถึงวิธีการศึกษาที่มีความน่าเชื่อถือเที่ยงตรง เช่น การตั้งคำถามว่าคนไทยอพยพมาจากไหน เกิดสมมุติฐานหลายประการของถิ่นฐานต้นเค้ารากไทย ทั้งนี้ต้องอาศัยการศึกษาวิจัยจากหลายด้านโดยเฉพาะด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ และจากผลการศึกษาพบว่า บนแผ่นดินไทยมีหลักฐานทางโบราณคดีและซากบรรพชีวินพออนุมานได้ว่ามีมนุษย์อาศัยมานานนับแสนปี และอาจไม่ได้อพยพมาจากแหล่งใดอย่างที่มีความเชื่อของคนรุ่นก่อนกล่าวไว้ เป็นต้น

ทั้งนี้ควรคำนึงว่าคุณค่าทางวิชาการไม่ใช่สิ่งสมบูรณ์ตายตัว ข้อมูล ความรู้ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามผลการศึกษาวิจัยใหม่ๆ ที่มีหลักฐานใหม่เสมอๆ รวมถึงการแปลความหมายที่มีความน่าเชื่อถือ

๓. คุณค่าเชิงสุนทรียะ (aesthetic value) เป็นคุณลักษณะของทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีคุณค่าเชิงความงามของศิลปะจิตใจ เช่น รูปทรง ลวดลาย เนื้อดิน วัตถุดิบ เป็นต้น โดยขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางวัฒนธรรม ความชอบ มาตรฐาน และจิตนาการของแต่ละบุคคล ซึ่งคุณค่าเชิงความงามเป็นแรงบันดาลใจ หรือแรงกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ที่เกิดประโยชน์ต่อสังคมขึ้นมา เช่น การสร้างวัดร่องขุ่น จิตรกรรมฝาผนังของอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ศิลปินชื่อดัง เป็นต้น

๔. คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ (economic value) ทรัพยากรวัฒนธรรมมีคุณค่าในการใช้สอย (utilitarian function) เช่น เป็นสถานที่ทำงาน ที่พักอาศัย ภาชนะใส่อาหาร เครื่องมือใช้สอย เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้เข้าประเทศ เป็นต้น นอกจากนี้ผลสืบเนื่องของคุณค่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทำให้เกิดธุรกิจการท่องเที่ยว เกิดบริษัทนำเที่ยว เกิดวารสาร นิตยสารการท่องเที่ยวมากมาย มีสายการบินเพิ่มขึ้นในประเทศและระหว่างประเทศ เกิดการหลั่งไหลเข้ามาของนักท่องเที่ยว แล้วเกิดการบริโภค “มรดก”ขึ้น

องค์กรระดับนานาชาติ เช่น องค์การยูเนสโก องค์กรอิโคโมส และอิกครอม ได้ร่วมกันกำหนดแนวทางร่วมกันพิจารณาคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่ควรแก่การประกาศเป็นมรดกโลก

โดยทั้ง ๓ องค์กรนี้ได้แบ่งคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ คุณค่าทางวัฒนธรรม และคุณค่าเชิงเศรษฐกิจและสังคมร่วมสมัย

คุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural values) แบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่มย่อย ได้แก่

- คุณค่าเชิงอัตลักษณ์ (Identity value) เป็นคุณค่าที่มีความสัมพันธ์ ความผูกพันด้านอารมณ์ ความรู้สึกเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม เช่น สิ่งของ สถานที่ ตำนาน ประเพณี ศาสนา จิตวิญญาณ เป็นต้น

- คุณค่าเชิงศิลปะหรือเทคนิค (relative artistic or technical value) เป็นคุณค่าที่ขึ้นอยู่กับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์อธิบายได้ด้วยวิทยาศาสตร์ เช่น ลวดลาย โครงสร้าง ทักษะฝีมือ เป็นต้น

- คุณค่าเชิงจำนวนหายาก (rarity value) มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมบางอย่างที่มีลักษณะคล้ายกัน เช่น เป็นประเภทเดียวกัน เป็นรูปแบบเดียวกัน อายุสมัยเดียวกัน ถูกออกแบบโดยช่างคนเดียวกัน อยู่ในภูมิภาคเดียวกัน เป็นต้น ซึ่งอาจมีจำนวนไม่มาก เป็นของหายาก

คุณค่าเชิงเศรษฐกิจและสังคมร่วมสมัย (Contemporary socio-economic values) เป็นคุณค่าการใช้งานในสังคมร่วมสมัย แบ่งออกดังนี้

- คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ (Economic value) คุณค่าที่ทรัพยากรสามารถช่วยให้มนุษย์ดำรงชีพได้ คุณค่าเชิงเศรษฐกิจไม่ได้จำกัดเฉพาะการเงิน ยังหมายถึงคุณค่าที่มนุษย์สามารถใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตได้ เช่น การท่องเที่ยว การค้า เป็นต้น

- คุณค่าเชิงหน้าที่ใช้สอย (functional value) คุณค่าที่เน้นการใช้งาน การใช้สอยมรดกทางวัฒนธรรมแบบเดิม หรืออาจมีการปรับเปลี่ยนหน้าที่ได้ เช่น การปรับปรุงศาลากลางจังหวัดหลังเก่า ให้เป็นพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

- คุณค่าเชิงการศึกษา (Educational value) คุณค่าที่ใช้ในการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

- คุณค่าเชิงสังคม (Social value) กิจกรรมทางสังคมเป็นประโยชน์ในสังคมปัจจุบัน

- คุณค่าเชิงการเมือง (political value) คุณค่าที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมืองที่เนื่องด้วยประวัติของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น เช่น อนุสาวรีย์ประกาศอิสรภาพ เป็นต้น

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและพุทธศาสนา

การวิจัยศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและพุทธศาสนา เพื่อทำความเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา ดังนี้

๒.๔.๑. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๑. ความหมายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีหลากหลายรูปแบบทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ล้วนเป็นทรัพยากรสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนนั้นๆ คำว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้กำหนดขึ้นมาอย่างชัดเจนในการประชุมสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (International Council on Monuments and Sites: ICOMOS) ใน พ.ศ.๒๕๑๒ (ค.ศ.๑๙๖๙)

Smith และ Howell กล่าวถึง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อที่จะเรียนรู้หาประสบการณ์และสร้างความบันเทิง และได้ซึมซับมองเห็นวิถีชีวิตของสังคมในอดีตที่ผ่าน เช่น งานสถาปัตยกรรม งานหัตถกรรม เครื่องมือ เครื่องใช้สอย การแต่งกาย เป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดความรู้ เพิ่มพูนประสบการณ์ มีมุมมองทางวัฒนธรรมที่กว้างขึ้น[๓๖]

นุชนารถ รัตนสุวงศ์ชัย[๓๗] ให้ความหมาย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ รูปแบบการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวได้รับแรงดลใจหรือสิ่งกระตุ้นให้เดินทางไปยังจุดหมายปลายทางเพื่อสังเกต เรียนรู้ มีประสบการณ์ร่วม และตระหนักคุณค่าวัฒนธรรมของชุมชนของปลายทางนั้น โดยครอบคลุมถึงงานสร้างสรรค์ ประเพณีขนบธรรมเนียม และกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนจุดหมายปลายทางนั้น ทั้งนี้นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนต้องเคารพ เรียนรู้ และเข้าใจวัฒนธรรมของกันและกันเพื่อให้เกิดมิตรภาพและสันติภาพระหว่างชุมชนอย่างยั่งยืน

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม[๓๘] ให้นิยามการท่องเที่ยววัฒนธรรม คือการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่ บริเวณที่มีคุณลักษณะสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยมีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์ที่มีผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนแต่ละยุคสมัยทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี นอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นจุดดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวชาวไทย ชาวต่างประเทศ สนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม สัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงการซื้อขายของที่ระลึกประเภทงานหัตถกรรมและงานฝีมือที่เกิดจากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

---

[๓๖] อ้างใน สมเกียรติ ชัยพิบูลย์, การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓.

[๓๗] นุชนารถ รัตนสุวงศ์ชัย, กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, **วารสารมนุษยศาสตร์**, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๔): ๓๒.

[๓๘] กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, **๑๐ ชุมชนท่องที่ยวเชิงวัฒนธรรม ปี ๒๕๕๙**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๖๐). หน้า ๒.

โครงการวิถีทรรศน์: วิถีไทยการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม[๓๙] ให้ข้อสังเกตลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือการท่องที่ยวศึกษาเรียนรู้ผู้อื่น แล้วย้อนกลับมาศึกษาเรียนรู้ตนเองอย่างเข้าใจ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ ดังนี้

๑. เปลี่ยนการท่องเที่ยว (Tourism) เป็นการเดินทาง (Travel) ให้กับคนกลุ่มเล็กได้สร้างภูมิปัญญาของกลุ่มที่ไปศึกษา และตามสนใจของตน การเดินในลักษณะนี้ต้องเดินทางไปแบบส่วนตัวไปอย่างเกรงใจ เคารพต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นชุมชน

๒. ให้การศึกษากับกลุ่มเยาวชน ให้เรียนรู้ เข้าใจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การเผชิญสถานการณ์ที่ขึ้น การตั้งคำถาม แลกเปลี่ยน เพื่อจะได้ทำความเข้าใจทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นได้ และมีหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาการท่องเที่ยว หลักสูตรที่สร้างภูมิคุ้มกัน และการสร้างบุคลากรด้านการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพเรื่องวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ในพื้นที่นั้น และมัคคุเทศก์เป็นวิทยากรที่มีความรู้ ไม่ใช่คนรับใช้ผู้ให้บริการทุกอย่างของนักท่องเที่ยว

๓. ให้ความเคารพต่อวัฒนธรรมของชุมชน ประเทศเพื่อนบ้าน ตระหนักถึงคุณค่า ความมีศักดิ์ศรี และการละเมิดวัฒนธรรม ที่ไปท่องเที่ยว ศึกษา เรียนรู้

๒. กระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การจัดทำกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นวิธีการสำคัญที่ทำให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีประสิทธิภาพ สามารถดึงดูด รองรับนักท่องเที่ยว และจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการเรียนรู้ สร้างความประทับใจ ผู้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ และลดปัญหาอันเกิดจากผลกระทบของการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นได้ สุธิดา แจ้งประจักษ์[๔๐] ได้สังเคราะห์กระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากงานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม งานวิจัยส่วนใหญ่เน้นการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม มุ่งเน้นให้ชุมชนเกิดกระบวรการเรียนรู้ ลงมือทำ และจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง โดยมีรูปแบบกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๘ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การสร้างความเข้าใจร่วมกันภายในชุมชน เป็นการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรวมกันของคนในชุมชนและคณะทำงาน เพื่อทำให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะชุมชนเกิดความเข้าใจตระหนักถึงความสำคัญในการจัดการ และมีความต้องการเข้าร่วมกระบวนจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

---

[๓๙] สมเกียรติ ชัยพิบูลย์, **การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร**, หน้า ๑๔.

[๔๐] สุธิดา แจ้งประจักษ์, การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน, **วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๕): ๒๑๘-๒๑๙.

๒. การจัดตั้งคณะทำงาน รวบรวมผู้ที่ต้องการและตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการ โดยมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะทำงาน เพื่อประสานความร่วมมือภายในพื้นที่

๓. การค้นหาและรวบรวมทรัพยากรทางวัฒนธรรมภายในชุมชน เป็นการสำรวจและรวบรวมรายชื่อทรัพยากรทางวัฒนธรรมในชุมชนที่คาดว่ามีศักยภาพ เช่น วิถีชีวิตของคนในชุมชน ข้อมูลประวัติศาสตร์ ภาษา การแต่งกาย แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และจัดเก็บข้อมูล ตลอดจนศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สำรวจพื้นที่จริง หลังจากนั้นจึงสรุปรายชื่อทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อดำเนินการในขั้นต่อไป

๔. การวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม ด้วยการประเมินความเป็นไปได้ในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น ความน่าดึงดูดใจของวัฒนธรรม การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่พัก รวมทั้งการประเมินขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเช่น ความพร้อมในการรับนักท่องเที่ยว ความสามารถในการถ่ายทอดและนำชมสถานที่ท่องเที่ยว เป็นต้น เพื่อคัดเลือกทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีความเหมาะสมในการจัดบริการท่องเที่ยว โดยใช้แบบประเมินศักยภาพของแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยว หรือประเมินจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

๕. การวางแผนการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาและบริหารการท่องเที่ยวในชุมชน แบ่งเป็น

๑) แผนในการบริการจัดการองค์กรท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ กำหนดวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ นโยบาย และกฎกติกาต่าง ๆ ในการจัดการท่องเที่ยว การจัดสรรผลประโยชน์สู่ชาวบ้านและชุมชนการวางแผนเส้นทางท่องเที่ยว

๒) การวางแผนสินค้าและบริการท่องเที่ยว คือ การกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวกิจกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งในขั้นตอนนี้ต้องมีการวิพากษ์ และมีการศึกษาดูงานหมู่บ้านต้นแบบเพื่อเป็นใช้เป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางการให้บริการท่องเที่ยว ฝึกอบรมเพื่อสร้างนักสื่อความหมายหรือมัคคุเทศก์ชุมชน หลังจากนั้นมีการทดสอบเส้นทางการท่องเที่ยวก่อนนำไปปฏิบัติจริง

๖. การดำเนินการตามแผนที่กำหนด เป็นขั้นตอนที่ชุมชนเปิดรับนักท่องเที่ยวและดำเนินการตามแผนกิจกรรม เส้นทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้ต้องมีการติดตามการดำเนินงานเพื่อประเมินและแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ

๗. การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวและขยายเครือข่าย เมื่อชุมชนสามารถจัดการท่องเที่ยวได้แล้ว จำเป็นต้องมีการขยายสร้างเครือข่ายความร่วมกับชุมชนรอบข้างที่มีแหล่งท่องเที่ยวเพื่อกำหนดเป็นเส้นทางและโปรแกรมในการท่องเที่ยวร่วมกัน ถือเป็นการระดมทรัพยากร พร้อมทั้งพัฒนาตลาดท่องเที่ยวด้วยการกำหนดกลุ่มเป้าหมายและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวโดยใช้ช่องทางที่หลากหลายทั้งปากต่อปาก สื่อแขนงต่าง ๆ เป็นต้น

๘. การประเมินผล เป็นขั้นตอนที่สรุปผลการให้การท่องเที่ยวโดยการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยวเพื่อใช้ในการปรับปรุงการท่องเที่ยว และถอดบทเรียนจากคณะทำงานเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้

จะพบว่าการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ จะพบชุมชนเป็นตัวการสำคัญในการขับเคลื่อนสู่การสร้างชุมชนวัฒนธรรม เพราะนั้นการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมภายในชุมชนจึงต้องมีการกระบวนการปฏิบัติอย่างชัดเจน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการบริหารจัดการชุมชน ทรัพยากรทางวัฒนธรรม สินค้า และการบริการให้พร้อม ในทางกลับกันการมีกระบวนการชัดเจนช่วยลดความเสี่ยงผลกระทบจากการท่องเที่ยวอันจะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไม่มีความยั่งยืน ดังจะพบหลายชุมชนได้รับผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในชุมชน โดยมุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจชุมชนมากกว่าด้านอื่น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมภายในชุมชน รวมถึงการจัดการทรัพยากรมรดกปัญญาทางวัฒนธรรม ดังนี้

๑. การส่งเสริมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดอาชีพใหม่ ทำให้เกิดความต้องการด้านแรงงานมากขึ้น ส่งผลให้ลักษณะงานในท้องถิ่นเปลี่ยนจากแรงงานทางเกษตรกรรมเป็นแรงงานด้านการบริการ

๒. พื้นฐานความรู้ ความเชื่อ วัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวแต่ละคนมีภูมิฐานที่แตกต่างกัน อาจทำให้คนท้องถิ่นบางพื้นที่เกิดความไม่พอใจที่ได้พบเห็นคนที่มีวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาท่องเที่ยวโดยขาดความเข้าใจจารีตประเพณีของท้องถิ่น ขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวบางคนตีความหมายของสัญลักษณ์ ประเพณี พิธีกรรม ไปในทางเชิงลบและคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง

๓. การส่งเสริมการท่องเที่ยวไม่มีแบบแผน การวางแผนอย่างชัดเจน และการประชาสัมพันธ์ที่ดี อาจทำให้คนในท้องถิ่นมีวิธีการจัดการการท่องเที่ยวไปในทางที่ไม่ถูกต้องในการใช้มรดกทางวัฒนธรรมเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว เช่น การผลิตสินค้าหัตถกรรมที่ระลึกคุณภาพต่ำ เน้นกำไร เน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มุ่งเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้อย่างเดียว ทำให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมปลอมขึ้นมาหรือดัดแปลงวัฒนธรรมด้านต่างๆ ขึ้นมาใหม่ มากกว่าการเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความศรัทธาที่แท้จริงของคนในท้องถิ่น

๔. คนท้องถิ่นในประเทศหรือพื้นที่ที่กำลังพัฒนามักจะปรับวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นให้สนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างความพึงพอใจ

๓. ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อแสดงความคิดเห็น และแสดงเจตจำนงในการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากคนในท้องถิ่นและเอกชนในฐานะที่เป็นผู้ชำนาญการเพื่อหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น The European Center for Traditional and Relational Culture หรือ ECTARC[๔๑] ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ ๑) โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ๒) สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงซากผังเมืองในอดีต ๓) ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ประเพณี และเทศกาลต่างๆ ๔) ความน่าสนใจทางดนตรี ๕) การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ ๖) ภาษาและวรรณกรรม ๗) ประเพณี ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และ ๘) วัฒนธรรมเก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมย่อย ทั้งหมดนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนได้

อย่างไรก็ตามการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ต้องมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีองค์ประกอบที่หลากหลาย รวมถึงมีความพร้อมในการจัดสร้างแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยองค์ประกอบหลักที่เอื้อต่อการจัดแหล่งท่องเที่ยวแบ่งออก ๓ ประเภท ดังนี้

๑. องค์ประกอบทางสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม เป็นองค์ประกอบที่เป็นนามธรรม เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการสร้างแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม องค์ประกอบด้านนี้มีจุดเด่นด้านสังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของพื้นที่นั้นๆ ที่สามารถพัฒนาและต่อยอดดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเที่ยวพื้นที่ สถานที่ ชุมชนได้มากขึ้น เช่น ความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรม วิถีชีวิตพื้นบ้าน ภาษาพื้นถิ่น อาหาร วิถีชุมชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วรรณกรรม ตำนาน นิทานพื้นถิ่น เป็นต้น

๒. องค์ประกอบทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม เป็นองค์ประกอบที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้ที่มีคุณสมบัติทั้งการเป็นสิ่งที่สร้างรูปแบบของวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นจุดเด่นของแต่ละพื้นที่ และเป็นทรัพยากรที่สามารถพัฒนาสร้างแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพได้ เช่น สถาปัตยกรรมประจำถิ่น ลักษณะภูมิประเทศแต่ละพื้นที่ เป็นต้น

๓. องค์ประกอบทางธุรกิจและการพัฒนา เป็นการนำเอาองค์ประกอบทั้ง ๒ องค์ประกอบข้างต้นมาผนวกรวมกันเพื่อสร้างแผนธุรกิจ หาจุดร่วม จุดแข็ง เพื่อสร้างและพัฒนาการดึงดูดนักท่องเที่ยว วางแผนการตลาดของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและการรักษาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น การทำแผนธุรกิจที่ชุมชนมีส่วนร่วม กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว การสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่ถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์ รวมถึงแผนการรักษาสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมพื้นที่แหล่งของแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

ทั้งนี้จะพบว่าการจัดองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม องค์ประกอบทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม และองค์ประกอบทางธุรกิจและการพัฒนาล้วนเป็นการจัดองค์ประกอบแบบภาพรวม โดยบางชุมชนมีองค์ประกอบที่ครบสามารถจัดแหล่งท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ และรองรับรองนักท่องเที่ยวที่หลากหลายได้ แต่ว่าบางชุมชนมีความแตกต่างในบริบทสภาพแวดล้อม รายละเอียดของสภาพชุมชน ที่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน มี

---

[๔๑] วาลิกา แสนคำ, การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่, **รายงานการวิจัย**, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

โบราณสถานจำนวนมาก หรือมีทรัพยากรที่เอื้อต่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชิตาวีร์ สุขคร[๔๒] ได้จำแนกประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ภาพชัดเจนละเอียดลงไปอีก ดังนี้

๑. แหล่งท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรมประเพณี เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นในการสัมผัส ชื่นชม เข้าร่วม ได้รับประสบการณ์ของวัฒนธรรม ประเพณี เทศกาลที่อาจจะมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละพื้นที่ที่เดินทางไปท่องเที่ยว

๒. แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นในการเรียนรู้ ศึกษาสถานที่ประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ เพื่อทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นในอดีต

๓. แหล่งท่องเที่ยวประเภทชุมชน เป็นแหล่งเชิงวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นการเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมขน ที่ได้เดินทางไปท่องเที่ยว ศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีการใช้ชีวิต วัฒนธรรมชุมชน ภาษา อาหาร ความเชื่อ และธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชนนั้นๆ

๒.๔.๒ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

๑. ความหมายการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนามีหลากหลายรูปแบบหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทัวร์ไหว้พระในวัดสำคัญต่างๆ นับเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอย่างยิ่ง โดยเฉพาะคนไทย ทั้งนี้เพราะตามคติความเชื่อที่ถือว่าการได้เดินทางมาสักการะบูชาสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ร่วมทำบุญบริจาคทาน จะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิต และสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจมาสู่ผู้ปฏิบัติ[๔๓]

พระมหาสุทิตย์ อาภากาโร[๔๔] กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ มิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ แต่เป็นสิ่งที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลซึ่งมีคำนิยามต่างๆ เช่น ธรรมสัญจร การจาริกแสวงบุญ การเดินทางแสวงบุญ หรือแม้แต่ในปัจจุบันที่ว่า การท่องเที่ยวแนวพุทธ หรือ Buddhist Tourism ดังพบว่าการท่องเที่ยวแนวพุทธแต่ละนิยาม ล้วนมีความหมายเพื่อการแสวงหาความรู้ ศึกษาหาข้อปฏิบัติอันเป็นหลักการในการดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง ไม่เบียดเบียนทั้งตัวเองและผู้อื่น ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปว่า “การท่องเที่ยวแนวพุทธ คือ การเดินทางเพื่อการศึกษา พัฒนาจิตใจ และการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องแก่เพื่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสิ่ง”

---

[๔๒] ชิตาวีร์ สุขคร, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทย, **วารสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน**, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-สิงหาคม: ๒๕๖๒): ๓.

[๔๓] ณัทธีร์ ศรีดี, รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคกลาง : กระบวนการจัดการพุทธศิลป์ถิ่นสยามเพื่อความงามของจิตใจและปัญญา, **รายงานการวิจัย**, (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) : ๒๕๕๖), หน้า ๒๕.

[๔๔] อ้างใน พระนคร ปญฺญาวชิโร (ปรังฤทธิ์), ดร. และคณะ, วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียใหม่, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๖๓), หน้า ๒๐.

ธนิต บุตรทิพย์สกุล[๔๕] ได้กลาวถึงการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมุ่งหวังไปหาประสบการณ์ต่างๆ เพื่อผลในการพัฒนาชีวิตและจิตใจเป็นสำคัญ เกิดความสงบสุข มีสันติภาพของมวลมนุษย์ มีคานิยมและเชื่อว่าการได้ทำบุญนั้น ก่อให้เกิดสิริมงคลตอตนเองและครอบครัวในการท่องเที่ยวนั้นจะทำให้เกิดพฤติกรรมตามเป้าหมายอย่างสมบูรณ์ต่องได้สัมผัสกับองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ความตั้งใจของนักท่องเที่ยวความศรัทธาในพุทธศาสนาและความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจในการร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ภัทร์สุภา สีลานภาพรรณ์[๔๖] ได้กล่าวถึงความหมาย การท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ การเดินทางไปยังพุทธศาสนสถาน โดยมีจุดมุ่งหมายหรือมุ่งประโยชน์กับตนดังนี้

๑) การเดินทางเพื่อไปบำเพ็ญบุญ เช่น การบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ เป็นต้น

๒) การเดินทางไปเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และได้ร่วมกิจกรรมในหลายๆ ด้าน เช่น การปฏิบัติธรรม สถานที่ใดสถานที่หนึ่ง เป็นต้น

๓) การเดินทางไปเพื่อเข้าร่วมพิธีทางศาสนา และร่วมงานเทศกาลประเพณีต่างๆ เช่น การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ตักบาตรดอกไม้ แห่เทียนพรรษา เป็นต้น

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนายังหมายถึง การเดินทางเพื่อการบำบัดจิตใจตามหลักพุทธศาสนา โดยการฝึกปฏิบัติตน ขัดเกลาตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การนั่งสมาธิและการทำวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อการผ่อนคลายลดความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน ซึ่งการฝึกตนนี้จะต้องเข้าไปฝึกปฏิบัติตนภายในพุทธสถานโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับโลกภายนอกในช่องระยะเวลาหนึ่ง

โดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังพุทธสถานใดๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบำเพ็ญบุญ หรือการเดินทางไปเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงการมาท่องเที่ยวในงานประเพณี เพื่อต้องการประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนา หรือการเดินทางไปยังสถานที่ตั้งของวัดเพื่อศึกษาธรรมะ ศึกษาหาความรู้ แสวงบุญ กอปรกับพักผ่อนหย่อนใจและหาที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

๒. วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา

การท่องเที่ยวแนวพุทธ มีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวทั่วไป นอกจากเป็นการเดินทางเพื่อชื่นชมความงดงามจากภายนอกที่เป็นรูปธรรมและมองเห็นได้ชัดเจน แต่มิได้เป็นการพัฒนาด้านจิตใจหรือการเข้าถึงนามธรรมที่เป็นองค์รวมของสรรพสิ่งทั้งรูปธรรมและนามธรรม พระมหาสุทิตย์ อาภากโร[๔๗] ได้แนะให้มีการพิจารณาการเดินทางเพื่อศึกษา พัฒนาจิตใจ และการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้อง สามารถระบุวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

---

[๔๕] ธนิต บุตรทิพย์สกุล, พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยววัดในจังหวัดน่าน, **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๓.

[๔๖] ภัทร์สุภา ลีลานภาพรรณ์, การทองเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร, **สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หนา ๒๕.

[๔๗] พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น), ดร. และคณะ, การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, **รายงานการวิจัย**, (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) : ๒๕๕๖), หน้า ๒๔.

๑. เป็นการเดินทางเพื่อศึกษา เรียนรู้ และปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา

๒. เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต และจิตใจของผู้เดินทางให้มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง

๓. เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างเพื่อมนุษย์ สังคม สิ่งแวดล้อม

๔. เพื่อเป็นการสร้างประโยชน์ ความสงบสุข สันติภาพ ต่อมวลมนุษย์และต่อสรรพสิ่งอย่างเกื้อกูล

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการมุ่งหวังเพื่อสร้างความดีงามทั้งของนักท่องเที่ยวและสังคม ในการที่จะปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่น ในแนวทางที่ถูกต้อง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักการของ ศีล สมาธิ และปัญญา

๓. ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

ภาพรวมแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในประเทศไทย แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน หมายถึง อาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา สถานที่ประดิษฐานรูปเคารพ สถานที่สำหรับบรรดาศาสนิกชนมาประชุมกัน เพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนที่พำนักของพระสงฆ์ เช่น วัด เจดีย์ พระเจดีย์ พระปรางค์ เป็นต้น

๒. แหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานปฏิบัติธรรม หมายถึง สถานที่สำหรับบำบัดจิตใจโดยการเข้าฝึกปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนา ได้แก่ การนั่งสมาธิและทำวิปัสสนากรรมฐานเพื่อการฝึกฝนจิตใจให้สงบ สถานที่ปฏิบัติธรรม

อิทธิวัตร ศรีสมบัติ และคณะ[๔๘] ได้จำแนกประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ ไว้ ดังนี้

๑. แหล่งท่องเที่ยวด้านเกจิอาจารย์ หมายถึง วัดที่เป็นที่พำนักของพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจนเป็นที่เคารพและเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน

๒. แหล่งท่องเที่ยวด้านรูปเคารพและวัตถุมงคล หมายถึง วัดซึ่งเป็นสถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูปเก่าแก่ รูปหล่อ หุ่นขี้ผึ้งของพระ เกจิอาจารย์ที่มรณภาพไปแล้ว

๓. แหล่งท่องเที่ยวด้านสถาปัตยกรรมและจิตรกรรม หมายถึง วัดซึ่งมีที่ตั้งอาคารสิ่ง ปลูกสร้าง ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากฝีมือที่เชี่ยวชาญมีความเจนจัดทางศิลปะและประสบการณ์ มีความ สวยงามเป็นเอกลักษณ์ตามยุคสมัย เช่น โบสถ์ วิหาร กุฏิ หอไตร หอระฆัง เป็นต้น นอกจากนั้นยัง รวมไปถึงปราสาทขอมและพระธาตุ

๔. แหล่งท่องเที่ยวด้านสถานที่ปฏิบัติธรรม หมายถึง วัดที่จัดบริบทของวัดให้เอื้อต่อ การปฏิบัติธรรมและมีหลักการเผยแผ่หลักคำสอนของพุทธศาสนาที่ดี ได้รับความสนใจจากพุทธศาสนิกชนหลั่งไหลเข้าไปศึกษาและปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก

---

[๔๘] อิทธิวัตร ศรีสมบัติ และคณะ, “สายธารธรรมลุ่มแม่น้ำมูล : ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กลุ่มจังหวัดอีสานใต้”**, รายงานการวิจัย** (สกว), (สำนักประสานงานการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ อย่างยั่งยืน, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

๒.๔.๓ ลักษณะและแนวทางการปฏิบัติของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

การท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาเป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นมัสการศาสนสถานและครูบาอาจารย์รวมถึงการทำกิจกรรมด้านศาสนา เช่น การปฏิบัติกรรมฐาน รวมถึงการศึกษาประวัติความเป็นมาของศาสนสถานต่างๆ และสามารถประยุกต์หลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้[๔๙]

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร[๕๐] ได้กล่าวถึงลักษณะและแนวทางการปฏิบัติของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา โดยจำแนกดังนี้

๑. เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม

๒. เป็นการสร้างประโยชน์เกื้อกูลให้เกิดขึ้นแก่ทุกฝ่าย ทั้งผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวและผู้ให้การบริการ รวมถึงสถานที่ท่องเที่ยว โดยมิให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ หรือให้มีผลกระทบน้อยที่สุด

๓. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้เกิดความดีงามต่อตนเองและผู้อื่นในลักษณะที่เกื้อกูลกัน

๔. เป็นการท่องเที่ยวที่ยึดหลักของศีล สมาธิ ปัญญา คือ มีข้อปฏิบัติทางกาย วาจาร่วมกันในทางที่ถูกต้อง ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และยึดมั่นในหลักการของความถูกต้องเป็นธรรม

๕. เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการพัฒนาต่อตนเอง ชุมชน สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

ซึ่งลักษณะการท่องเที่ยวดังกล่าวก่อให้เกิดการเชื่อมโยงให้นักท่องเที่ยวได้เข้าถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมพร้อมๆ กัน โดยมีหลักการปฏิบัติดังนี้

๑. ยึดหลักการปฏิสันถาร คือ อามิสปฏิสันถาร และธรรมปฏิสันถาร

๒. ยึดหลักความถูกต้องและเป็นธรรมในบทบาทและหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง

๓. ยึดหลักการเรียนรู้ร่วมกัน ๔. ยึดหลักของ ศีล สมาธิ ปัญญา ในการแก้ไขปัญหา

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาพัฒนาจิตใจ ยึดแนวทางปฏิบัติตามหลักของ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นการสร้างสัมพันธ์อันดีงามระหว่างเพื่อนมนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อม หรือเป็นการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดปัญญา

๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์

๒.๕.๑ แนวคิดเรื่องธรรมาสน์

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องธรรมมาสน์ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางสำหรับวิจัย สรุปดังนี้

---

[๔๙] แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, ดร. และคณะ, “รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กระบวนเปลี่ยนแปลง“เส้นทางบุญ” สู่ “เส้นทางธรรม”, **รายงานการวิจัย,** (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๔.

[๕๐] อ้างแล้ว.

๑. ความหมาย ความสำคัญ และรูปแบบของธรรมาสน์

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ให้ความหมาย ธรรมาสน์ เป็นเครื่องประกอบพิธีเทศน์สำหรับให้พระสงฆ์ขึ้นนั่งเทศน์แสดงธรรมเทศนา ทำด้วยไม้เป็นรูปทรงปราสาทขนาดสมส่วนและมีความมั่นคง เป็นที่นั่งพิเศษสงวนไว้เฉพาะพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เทศน์เท่านั้น บุคคลอื่นไม่อาจขึ้นไปนั่งได้ แม้จะเป็นพระสงฆ์สามเณรก็ตาม บางแห่งเรียกต่างกันตามความนิยมในแต่ละท้องถิ่น[๕๑]

ศักดิ์ชาย สิขา[๕๒] ให้ความหมาย ธรรมาสน์ เป็นแท่นสำหรับพระสงฆ์นั่งแสดงธรรมเทศนา มีระดับที่สูงกว่าการนั่งของฆราวาส การวางตำแหน่งแสดงธรรมหรือพิธีกรรมต่างๆ ของพระสงฆ์เป็นวัฒนธรรมที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล และยึดตามความเหมาะสมและปรับแต่งตามสถานที่ หากเป็นพื้นที่ป่าหรือภูเขาอาจจัดให้นั่งตามโขดหินที่มีตำแหน่งสูงดูพอเหมาะ หากเป็นบ้านอาจจัดหาแคร่ไม้ไผ่ แต่หากเป็นในหอที่พระสงฆ์ต้องใช้ในกิจต่างๆ เป็นประจำ ต้องจัดหาแท่นที่ดูเหมาะสมและมีความถาวร แท่นที่ใช้นั่งเพื่อแสดงธรรมเทศนาเป็นประจำนี้ จึงถูกเรียกว่า ธรรมาสน์

พระนคร ปรังฤทธิ์[๕๓] ได้แบ่งรูปทรงธรรมาสน์ในล้านนาออก ๒ ลักษณะ คือ

๑. ธรรมาสน์หลังคาแบบปราสาทยอดสูง มีรูปทรงคล้ายปราสาทย่อส่วนมาจากปราสาทหรือวิมานเทพยดาในจินตนาการ ที่ได้รับอิทธิพลจากคติทางพระพุทธศาสนา เป็นธรรมาสน์ไม้รูปทรงจตุรมุข ส่วนหลังคามีรูปทรงปราสาทซ้อนกัน ๕-๙ ชั้น ประดับด้วยช่อฟ้าใบระกา ลายไม้แกะสลักลายแต้มลวดลายพุทธศิลป์ล้านนา ผนังทั้ง ๔ ด้านประกอบด้วยเสา ๔ เสายึดระหว่างส่วนเพดานหลังคาปราสาทด้านบนกับพื้นที่ด้านล่าง มีบันไดไม้พาดให้พระสงฆ์ขึ้นลง ด้านในธรรมาสน์มีขนาดพื้นที่สามารถปูอาสนะให้พระสงฆ์นั่งเทศน์รูปเดียว

๒. ธรรมาสน์แบบกลีบดอกบัวบาน เรียกอีกอย่างว่า ธรรมาสน์แบบเปิด หรือธรรมมาสน์ไม่มีหลังคา ผนังด้านข้างมีลักษณะเป็นกลีบดอกบัวบานและมีบันไดด้านหลังสำหรับให้พระสงฆ์ขึ้น-ลง

นอกจากนี้ ในการสำรวจธรรมาสน์ใน สปป.ลาว ของศักดิ์ชาย สิกขา[๕๔] ได้แบ่งรูปแบบการสร้างธรรมาสน์ได้ ๓ แบบ ดังนี้

๑. ธรรมาสน์แท่น มีรูปสี่เหลี่ยมขนาดพอเหมาะ สำหรับให้พระสงฆ์นั่งอย่างสบาย เน้นระดับความสูงในตำแหน่งพอดีกับการนั่ง และอดีตอาจทำเป็นแคร่แบบง่าย

๒. ธรรมาสน์ตั่ง มีรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสทรงเตี้ย มีขาสี่ขา มีทั้งแบบวางไว้ให้พระสงฆ์นั่งแสดงธรรมอย่างเดียว และแบบที่ติดอุปกรณ์ยกหามเพื่อแห่พระสงฆ์ในเทศกาลต่างๆ

๓. ธรรมาสน์ทรงปราสาท เป็นธรรมาสน์ที่เน้นความคงทน ถาวร มียอดเป็นทรงปราสาทหลายชั้นและแบบเป็นหลังคาด้านข้าง นิยมทำเป็นช่องหน้าต่าง บางแห่งฉลุเป็นลายโปร่งต่างๆ

---

[๕๑] อ้างใน พระนคร ปรังฤทธิ์, **วิถีเทศน์ในล้านนา**, (เชียงใหม่: หจก.ซีเอ็มมีเดีย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๒๕.

[๕๒] ศักดิ์ชาย สิขา, **ไม้แกะสลัก สองฝั่งโขง: ไทย-ลาว**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๔), หน้า ๗๕.

[๕๓] พระนคร ปรังฤทธิ์, **วิถีเทศน์ในล้านนา**, หน้า ๑๒๕-๑๒๖.

[๕๔] ศักดิ์ชาย สิขา, **ไม้แกะสลัก สองฝั่งโขง: ไทย-ลาว**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, หน้า ๗๖-๗๗.

บางแห่งใช้วิธีเขียนรูปภาพ และบางแห่งใช้วิธีลงรักมีบันไดขึ้นด้านหลัง นิยมทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนาดพอพระสงฆ์นั่งด้านได้

ทั้งนี้ ธรรมาสน์เป็นเครื่องประกอบพิธีการเทศน์ที่สำคัญ พบในกลุ่มประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะประเทศไทย ธรรมาสน์แฝงด้วยพุทธศิลป์ภูมิปัญญาของช่างท้องถิ่นแต่ละพื้นที่ และมีพัฒนารูปทรงตามยุคสมัยที่งดงาม เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าที่ควรอนุรักษ์อย่างถูกวิธี

๒. ศิลปกรรมธรรมาสน์ล้านนา

การออกแบบธรรมมาสน์ของสกุลช่างแต่ละท้องถิ่น มีรูปทรงแบบที่ต่างกันไป ธรรมาสน์ขนาดใหญ่เน้นความมั่นคงไม่มีเคลื่อนย้ายบ่อยจะมีการแตกแต่งลวยลายด้วยเทคนิคเชิงช่างที่ละเอียดละออ มีรายละเอียดมากขึ้น ส่วนธรรมาสน์ขนาดเล็กมีการใช้สอยบ่อยจะมีการออกแบบเน้นความมั่นคง ลวยลายประดับไม่มาก เน้นประดับบางจุดให้ง่ายต่อการเคลื่อนย้าย ทั้งนี้งานศิลปกรรมที่วิจิตรงดงามส่วนใหญ่จะพบในธรรมาสน์ขนาดใหญ่ เช่น ธรรมาสน์ทรงปราสาท เป็นต้น

พระมหาจรัญ ยาวินัน[๕๕] ได้ทบทวนลวดลายและเทคนิคการประดับตกแต่งธรรมาสน์ล้านนาช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๔-๒๕ เป็นช่วงที่ธรรมาสน์ล้านนาได้รับอิทธิพลจากศิลปะรัตนโกสินทร์เข้ามาสู่งานช่างในล้านนา ทั้งนี้กลุ่มลวดลายที่พบในธรรมาสน์ แบ่งได้ดังนี้

๑. กลุ่มลายกระหนก มักนิยมประดับลายในส่วนเรือนเทศน์และบันได มีกระหนก ๓ แบบ

แบบที่หนึ่ง ลายกระหนกแบบล้านนาที่มีการสืบทอดมาตั้งแต่อดีต มีรูปแบบเป็นกระหนกหัวโค้งมนมีปลายแหลม และมีรอยบากกรอบกระหนกหัวค่อนข้างถี่

แบบที่สอง ลายกระหนกแบบล้านนาที่รับอิทธิพลจากศิลปะรัตนโกสินทร์ ไม่ปรากฏการบากขอบเส้นก้าน และหัวขมวดของกระหนกเป็นจังหวะ แต่มีการกรีดแบ่งภายในกระหนกคล้ายครีบน่องสิงห์

แบบที่สาม ลายแบบรัตนโกสินทร์ มีรูปแบบเป็นกระหนกเปลว จะพบในงานศิลปกรรมล้านนาในยุคหลัง ช่วงกลางพุทธศวรรษที่ ๒๔

๒. กลุ่มลายพรรณพฤกษา

๒.๑ ลายเครือเถา หรือ ลายเครือล้านนา เป็นลายมีที่รูปแบบมาจากธรรมชาติที่ประกอบด้วยส่วนก้าน ใบ และดอก ซึ่งเป็นลวดลายพื้นฐานที่พบในล้านนา

๒.๒ ลายดอกไม้ เป็นลายดอกที่มีก้านและใบประกอบกัน เช่น ดอกทานตะวัน ดอกเรณู ดอกสับปะรด เป็นต้น ลายดอกที่ได้รับจากศิลปะรัตนโกสินทร์มา คือ ลายดอกพุ่มข้าวบิณฑ์

๒.๓ ลายกลีบบัว ที่พบในธรรมาสน์ ส่วนใหญ่ใช้ประดับส่วนฐานของธรรมาสน์ในตำแหน่งบัวคว่ำและบัวหงาย

---

[๕๕] พระมหาจรัญ ยาวินัน, ธรรมาสน์พื้นเมืองล้านนาในจังหวัดลำปาง, **สารนิพนธ์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒-๑๖.

๒.๔ ลายหม้อดอกไม้หรือปูรณฆฏะ เป็นลายรูปหม้อน้ำใส่ดอกไม้ทั้งก้าน ใบ นิยมประดับแผงบัง ในส่วนของเรือนเทศน์ของธรรมาสน์

๒.๕ ลายเทพเทวา จะเป็นรูปเทวดาอยู่ในท่ายืนหรือนั่งคุกเข่า พนมมือถือดอกไม้ มักพบการประดับในแผงบัง และประดับมุมเสาส่วนเรือนเทศน์ของธรรมาสน์

๓. กลุ่มลายรูปสัตว์ต่างๆ ในล้านนานิยมประดับลายรูปสัตว์ต่างๆ หลายชนิด ได้แก่ รูปสัตว์ประจำปีเกิด รูปสัตว์หิมพานต์ เช่น นกหัสดีลิงค์ สิงห์ มอม เหมราช นาค พญาลวง เป็นต้น สัตว์ในวรรณคดี เช่น หนุมาน พญาวานร เป็นต้น ในงานธรรมาสน์จะพบการประดับทุกส่วนของธรรมาสน์ นอกจากนี้ยังทำเป็นตัวแบกธรรมาสน์

๔. กลุ่มลายสิริมงคล ส่วนมากจะรับอิทธิพลลวดลายมาจากศิลปะจีน มีรูปทรงเรขาคณิต เช่น ลายประแจจีน ซึ่งเป็นลายสัญลักษณ์มงคล เป็นต้น นิยมประดับธรรมาสน์ส่วนเรือนเทศน์และฐานของธรรมาสน์

ฐาปกรณ์ เครือระยา[๕๖] จำแนกเทคนิคการสร้างลวดลายงานพุทธศิลป์ล้านนาด้านเครื่องใช้ในพิธีกรรม โดยเฉพาะธรรมาสน์ ดังนี้

๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก อาศัยความรู้ความเข้าใจในการออกแบบลวดลาย แล้วลงมือแกะสลักด้วยเครื่องมือ เช่น สิ่ว มีด เป็นต้น ลงบนวัสดุต่างๆ เช่น ไม้ หิน โลหะ เป็นต้น ในส่วนธรรมาสน์พบเทคนิคงานไม้แกะสลัก เป็นรูปดอกบัวตูม บัวบาน บนดาวเพดานธรรมาสน์ของธรรมาสน์ การแกะสลักรูปหม้อปูรณฆฏะลงบนแผงบังเทศน์หรือฝาธรรมาสน์

๒. เทคนิคงานเครื่องรัก หรือเรียกว่างานครั่วรักครั่วหาง นิยมลงพื้นสีดำยางรักแล้วเขียนลวดลายบนพื้นรักหรือปิดทอง ประดับบนส่วนต่างๆ ของธรรมาสน์

๓. เทคนิคงานปั้นรักประดับกระจก การปั้นรักกระแหนะ นิยมประดับตกแต่งงานภายในหรือเรียกอีกอย่างว่าปั้นรักสมุก ส่วนนิยมปั้นเป็นลายพรรณพฤกษาและปั้นจับขอบประดับกระจก ดังพบในงานตกแต่งหีบธรรม ธรรมาสน์ อาสนะ สัตตภัณฑ์ เป็นต้น

๔. เทคนิคงานสลักดุนโลหะ เป็นการใช้เครื่องมือย้ำลงโลหะให้นูนขึ้นให้เป็นลายงานพุทธศิลป์ที่พบจากเทคนิคนี้ คือการดุนลายโลหะทำใบฉัตร ลายดุนรูปเทวดาผ้าตั้งธรรม เป็นต้น

๕. เทคนิคงานลายคำ

๕.๑ งานปิดทองล่องชาด เป็นงานขึ้นลายฉลุบนกระดาษเป็นต้นแบบ แล้วนำไปวางทาบพื้นผิวที่จะทำลวดลาย ส่วนพื้นผิวที่จะทำลวดลายจะใช้ยางรักทาทิ้งไว้ ๑-๒ วัน แล้วนำทองคำเปลวมาปิดตรงรองลายฉลุ

๕.๒ เทคนิคงานลายคำแบบขูดลายฮายลาย มีกรรมวิธีแบบที่ ๑ เมื่อปิดทองเรียบร้อยแล้ว จากนั้นจึงเพิ่มรายละเอียดด้วยการนำเหล็กแหลมมาขูดให้เกิดลวดลายที่ละเอียดขึ้น

---

[๕๖] ฐาปกรณ์ เครือระยา, **พรรณพฤษาล้านนา จากพันธุกรรมพืชสู่ลวดลายในศิลปกรรม**, (เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์, ๒๕๖๓), หน้า ๙๓-๑๑๒.

๕.๓ เทคนิคลายรดน้ำ ปรากฏในศิลปะการตกแต่งในล้านนาปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ด้วยการเขียนหรดาลกั้นให้เป็นเส้น ตามลวดลายภาพที่ออกแบบไว้แล้วเช็ดรักและปิดทอง

ทั้งนี้เทคนิคงานลายคำ พบมากในการตกแต่งธรรมมาสน์รูปทรงต่างๆ โดยเฉพาะธรรมาสน์ทรงปราสาทที่มีรูปทรงซับซ้อน นิยมเขียนลวดลายเป็นรูปต่างๆ เพื่อตกแต่งประดับ

๒.๕.๒ แนวคิดเรื่องตู้คัมภีร์ธรรม

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องตู้คัมภีร์ธรรมหรือหีบธรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางสำหรับวิจัย สรุปดังนี้

๑. ความหมาย ความสำคัญและคติของตู้คัมภีร์ธรรม

ตู้ใส่คัมภีร์ธรรมอันเป็นที่จัดเก็บพระธรรม คัมภีร์ และตำราต่างๆ ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาของคนโบราณตามวัดวาอารามต่างๆ ถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์และมีคุณค่า ที่พระสงฆ์ใช้ศึกษาพระธรรมวินัย แต่เดิมนิยมเก็บตู้ใส่คัมภีร์ธรรมไว้ที่หอไตรของวัด บางพื้นที่นิยมสร้างหอไตรไว้กลางน้ำเพื่อป้องกันปลวกและแมลงต่างๆ มากัดกินใบลาน ทั้งนี้ความชื้นจากสระน้ำรอบๆ หอไตรจะช่วยรักษาใบลานไม้ให้กรอบแตกง่าย[๕๗]

สำหรับภาคเหนือของประเทศไทย เรียกตู้ใส่คัมภีร์ธรรมใบลานเรียกว่า หีบธรรม หรือหีดธรรม มีลักษณะคล้ายกับหีบสี่เหลี่ยม อุดม รุ่งเรืองศรี[๕๘] ให้ความหมายว่า หีบธรรม หรือ หีดธัมม์ คือบรรจุคัมภีร์อย่างใบลาน มีลักษณะเป็นกล่องสี่เหลี่ยม ส่วนใหญ่มีปากกว้างกว่าส่วนก้น มีขนาดกว้าง ยาว สูง ประมาณ ๗๐ x ๑๐๐ x ๑๐๐ ซม. มีฝาครอบด้านบน

ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และธนิกานต์ วรธรรมานนท์[๕๙] กล่าวว่า หีบธรรม ตรงกับคำในภาษาบาลีคือคำว่า มญฺชุสํ หรือ มัญชุสา โดยศัพท์แล้วหมายถึง ลุ้ง หรือ หีบ หมายถึงหีบธรรมหรือหีดธรรม หมายถึงหีบหรือตู้ที่ใช้ใส่คัมภีร์ใบลาน มักเก็บหีบธรรมนี้ไว้ในหอไตร

พระนคร ปญฺญาวชิโร (ปรังฤทธิ์)[๖๐] ให้ความหมาย หีบธรรม เป็นตู้พระไตรปิฎกสำหรับเก็บรักษาคัมภีร์ใบลานให้เป็นหมวดหมู่และป้องกันความชำรุดเสียหายอันเกิดจากสภาพภูมิอากาศและการทำลายจากสัตว์ต่างๆ โดยทั่วไปแล้วนิยมเรียกว่า หีบธรรม หรือ หีดธรรม โดยหีบธรรมแต่ละอัน นิยมประดับตกแต่งด้วยลวดลายต่างๆ อย่างวิจิตร อีกทั้งจารหรือเขียนชื่อนามสกุลของผู้ถวายพร้อมกับคำอธิษฐาน วัน เดือน ปีที่ถวายเป็นอักษรล้านนากำกับไว้

---

[๕๗] สุรชัย ศรีใส, **ตู้พระธรรมในจังหวัดอุบลราชธานี**, (อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๖๑), หน้า ๖.

[๕๘] อุดม รุ่งเรืองศรี, **พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, ๒๕๓๔), หน้า ๘๓๐.

[๕๙] ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และธนิกานต์ วรธรรมานนท์, อานิสงส์หีดหอไตร ฉบับวัดพระหลวง อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่, **วารสารดำรงวิชาการ**, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙): ๗๕.

[๖๐] พระนคร ปญฺญาวิชิโร (ปรังฤทธิ์), **วิถีเทศน์ในล้านนา**, หน้า ๑๒๓.

ความสำคัญของตู้พระธรรมหรือหีบใส่คัมภีร์ธรรมล้านนา ใช้จัดเก็บคัมภีร์ใบลานที่บันทึกเรื่องราวพระพุทธศาสนาให้เป็นระเบียบ เมื่อมีพระสงฆ์หรือนักปราชญ์ได้จารคัมภีร์ธรรมใบลานเสร็จ คัมภีร์ใบลานจะนำไปเก็บรวมกันไว้ในหีบไม้ที่เรียกว่าหีดธรรมหรือหีบธรรม

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่[๖๑] อธิบายถึงความสำคัญของหีบธรรมหรือหีดธรรมเป็นหนึ่งในเครื่องสักการะในพระพุทธศาสนา ที่สร้างขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเก็บรักษาคัมภีร์ใบลานที่บันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้า ผู้สร้างหรือผู้บริจาคทรัพย์ต่างปรารถนาอานิสงส์ผลบุญจากการถวายหีบเก็บคัมภีร์ใบลานไว้เป็นสมบัติพระศาสนา หวังให้ตนประสบแต่ความสุข ความเจริญ และเป็นปัจจัยส่งผลให้ตนไปสู่สุคติโลกสวรรค์และเข้าถึงพระนิพพาน ดังนั้นหีบพระธรรมส่วนใหญ่มักตกแต่งลวดลายบอกเล่าเรื่องราวชาดกหรือคติทางพระพุทธศาสนาอย่างประณีตบรรจง อาจมีการจารึกชื่อผู้ถวายและข้อความไว้บนฝาของหีบธรรม นอกจากนั้นภายในหีบธรรมของบางวัดจะมีรายชื่อคัมภีร์ใบลานแต่ละเรื่องใส่ไว้ในหีบด้วยเพื่อง่ายสะดวกต่อการค้นหา และหีบธรรมจะถูกนำขึ้นไปเก็บไว้ในอาคารที่เรียกว่า หอธรรม หรือเปรียบได้กับห้องสมุดในปัจจุบัน[๖๒]

คัมภีร์ธรรมใบลาน ถือเป็นผลงานทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่า และควรแก่การเก็บรักษาไว้อย่างดี เพราะฉะนั้นจึงมีการสร้างตู้จัดเก็บที่มิดชิดที่สามารถป้องกันแมลง หนู หรือสภาพอากาศที่แปรเปลี่ยนอันส่งผลให้คัมภีร์ธรรมมีความชำรุดเสื่อมลง จึงนิยมสร้างตู้พระธรรมถวายเพื่อจัดเก็บคัมภีร์ นอกจากนั้นอิทธิพลจากวรรณกรรมเรื่อง อานิสงส์หีดหอไตร ที่กล่าวถึงอานิสงส์ของการสร้างเรือนธรรม (หอไตร) ธรรมมาสน์ หีบธรรม เป็นต้น ได้อานิสงส์เสมือนพระพุทธเจ้าสร้างสมโพธิสมภารเป็นพระโพธิสัตว์[๖๓] เป็นปัจจัยหนึ่งก่อให้เกิดการสร้างหีบธรรมใส่คัมภีร์ธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า และในภาคเหนือแต่ละท้องถิ่นมีการสร้างตู้ใส่คัมภีร์ธรรมหรือหีบธรรมในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งมีการประดับลวดลายที่สวยงามอันแสดงถึงภูมิปัญญาเชิงช่างของชาวล้านนา

๒. รูปแบบของตู้คัมภีร์ธรรม

สุรชัย ศรีใส[๖๔] ได้จำแนกรูปแบบของลักษณะตู้ และพุทธศิลป์ของตู้ใส่พระธรรมที่สำรวจพบในจังหวัดอุบลราชธานี ๓ รูปแบบ ดังนี้

๑. ตู้พระธรรมจำแนกตามลักษณะขาตู้

๑.๑ ตู้พระธรรมแบบขาสิงห์ ๑.๒ ตู้พระธรรมแบบขาคู้

๑.๓ ตู้พระธรรมแบบขาหมู ๑.๔ ตู้พระธรรมแบบฐานสิงห์

---

[๖๑] พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่, หีบพระธรรม, **[ออนไลน์]**, แหล่งที่มา: https://www.finearts.go.th/chiangmaimuseum/view/21738-หีบพระธรรม [๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๔].

[๖๒] อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, คัมภีร์ใบลานล้านนา, **วารสารราชบัณฑิตยสถาน**, ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๖): ๑๒๙.

[๖๓] ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และธนิกานต์ วรธรรมานนท์, อานิสงส์หีดหอไตร ฉบับวัดพระหลวง อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่, **วารสารดำรงวิชาการ**, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙): บทคัดย่อ.

[๖๔] สุรชัย ศรีใส, **ตู้พระธรรมในจังหวัดอุบลราชธานี**, ๒๕๖๑.

๒. ตู้พระธรรมจำแนกตามกรรมวิธีการเขียน

๒.๑ ตู้พระธรรมลายรดน้ำ ๒.๒ ตู้พระธรรมปิดทองลายฉลุ

๒.๓ ตู้พระธรรมปิดทองลายขูด ๒.๔ ตู้พระธรรมปิดทองทึบ

๒.๕ ตู้พระธรรมกระแหนะรักปั้นลายปิดทอง ๒.๖ ตู้พระธรรมแบบโปร่ง

๓. หีบพระธรรม

ธวัชชัย หินเดช[๖๕] ศึกษาตู้ใส่คัมภีร์ธรรมหรือหีบธรรม ในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าหีบธรรมมีรูปทรงที่แตกต่างจากตู้พระธรรมจากภาคกลาง มีลักษณะตู้มีประตูด้านหน้าตู้เปิด-ปิด จำนวน ๒ บาน ซึ่งต่างจากตู้ใส่ธรรมแบบล้านนา มีลักษณะเหมือนกล่องไม้ทำเป็นหีบขนาดใหญ่มีฝาปิดด้านบนของตัวหีบ ฐานด้านล่างของตัวหีบมีลักษณะที่แคบลงกว่าปากหีบ ด้านบนสูงขึ้นมามีคอกิ่วเล็กลง ตรงเอวหีบสอบลง ตรงปากกว้างขึ้น คล้ายกับสี่เหลี่ยมคางหมู ตรงบริเวณปากหีบจะฝาปิดเปิด โดยรวมลักษณะของตัวหีบธรรมแบบล้านนาจะมีองค์ประกอบอยู่ ๓ ส่วน ได้แก่

๑. ส่วนฐาน เป็นฐานไม้ที่รับน้ำหนักของตัวหีบ มีลักษณะซ้อนกันเป็นขั้นๆ ขึ้นไปรับส่วนตัวหีบ นอกจากนี้ยังมีการต่อขาเป็นรูปเท้าสิงห์ เรียกว่าขาสิงห์ เพื่อเพิ่มความแข็งแรงต่อการรับน้ำหนัก อีกทั้งมีการใช้ไม้ขนาดใหญ่และหนา เพื่อความคงทนแน่นหนาแข็งแรง

๒. ส่วนกลาง เป็นตัวหีบที่มีลักษณะเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมคางหมู เป็นฝาไม้กระดานทึบทั้ง ๔ ด้าน โดยสร้างด้านในเป็นเสาไม้ยึดกัน บางแห่งมีการเข้าไม้ด้วยการใช้เดือยเพื่อยึดโครงสร้างไม้ บริเวณปากหีบจะทำสลักตัวผู้ มีลักษณะซ้อนปากหีบที่เล็กเท่ากับตัวหีบ เพื่อสวมกันกับส่วนที่เป็นฝา

๓. ส่วนฝา เป็นส่วนฝาปิดหีบธรรม มีลักษณะคล้ายกับฝาบาตรพระสงฆ์แต่มีรูปทรงสี่เหลี่ยม ซึ่งจะสร้างให้พอดีกับปากหีบของส่วนกลาง วัสดุที่ทำส่วนฝาจะเป็นไม้กระดานต่อเข้าเดือยกันมีหน้าฝาที่เรียบเสมอกัน ด้านข้างของฝาจะผายออกให้พอดีกับปากหีบของส่วนกลาง เพื่อความมิดชิดป้องกันสัตว์หรือแมลงเข้าไปในหีบธรรม

นอกจากนี้ ธวัชชัย หินเดช ได้สำรวจรูปแบบศึกษาตู้ใส่คัมภีร์ธรรมหรือหีบธรรม ในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ผลการสำรวจหีบธรรมพบอยู่ ๒ แบบ ได้แก่

๑. หีบธรรมทรงสี่เหลี่ยมคางหมู

๒. หีบธรรมทรงปราสาทเรือนยอด

ทั้งนี้รูปทรงหีบธรรมในเขตอำเภอสารภีส่วนใหญ่ เป็นหีบธรรมแบบสี่เหลี่ยมคางหมู เพราะสามารถเก็บรวบรวมพระธรรมคัมภีร์ได้จำนวนมาก และจัดเก็บได้จำนวนมากกว่าหีบธรรมแบบทรงสี่เหลี่ยมธรรมดา เพราะมีรูปทรงลักษณะก้นหีบธรรมแคบปากผาย ง่ายต่อการสะดวกค้นหาคัมภีร์ธรรม รวมทั้งเป็นรูปทรงแบบนิยมที่มีการสืบทอดกันมายาวนานตั้งแต่อดีต ในปัจจุบันความนิยมหีบธรรมรูปทรงแบบสี่เหลี่ยมคางหมู ค่อนข้างหาช่างทำหีบธรรมยากขึ้น แม้จะเก็บคัมภีร์ธรรมได้

---

[๖๕] ธวัชชัย หินเดช, **ลายหย้องป้องธรรม ในเขตอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่**, (ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒-๑๗.

จำนวนมากแต่ว่าไม่สะดวกต่อการเคลื่อนย้าย เนื่องด้วยมีรูปทรงขนาดใหญ่ การสร้างที่ละเอียดมีสัดส่วนที่สมส่วน ส่วนใหญ่จะใช้หีบธรรมแบบรูปทรงสี่เหลี่ยมแทน

เช่นเดียวกับ วิถี พานิชพันธ์[๖๖] ได้สำรวจหีบพระธรรมของวัดปงสนุก จังหวัดลำปาง และได้อธิบายลักษณะรูปทรงของหีบธรรมอย่างละเอียดชัดเจน พบว่า หีบพระธรรมส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นกล่องสี่เหลี่ยมฝาผนังผายออกด้านบน ตั้งอยู่บนฐานบัวทรงคว่ำที่มีชั้นมีเชิง เช่นเดียวกันกับฝาปิดของหีบด้านบนที่เป็นทรงบัวคว่ำ และขนาดของหีบโดยเฉลี่ยจะมีความสูงประมาณ ๘๐-๑๐๐ เซนติเมตร กว้าง ๖๐-๘๐ เซนติเมตร และมีความยาว ๘๐-๑๐๐ เซนติเมตร ผนังของตัวหีบที่ผายออกด้านบนทำให้สะดวกต่อการยกห่อคัมภีร์เข้า-ออกจากตัวหีบที่เก็บรักษา หีบธรรมบางใบที่มีลักษณะค่อนข้างสูง มีการทำประตูปิด-เปิดจากด้านข้างของหีบ เพื่อนำเอาพระคัมภีร์เข้า-ออก แทนการเปิด-ปิดฝาหีบจากด้านบน

พระนคร ปรังฤทธิ์[๖๗] ได้จำแนกรูปแบบตู้ใส่คัมภีร์ธรรมหรือหีบธรรมออก ๒ ชนิด ได้แก่

๑. หีบธรรม ที่ทำจากแผ่นไม้รูปทรงสูงคล้ายกล่องสี่เหลี่ยมมีฝาครอบด้านบน

๒. หีบธรรมแบบตู้ใส่ของมีประตูใส่บานพับสำหรับเปิดปิด ๒ บาน มีรูปทรงสี่เหลี่ยมและมีเชิงหรือขา ๔ ขา หรืออาจมีเสาต้นเดียว บางทีก็เรียกตู้ธรรม

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่[๖๘] รวบรวบหีบพระธรรมในจังหวัดเชียงใหม่แบ่งรูปแบบหีบพระธรรมตามลักษณะโครงสร้างออก ๓ รูปแบบ ดังนี้

๑. หีบพระธรรมทรงลุ้ง เป็นหีบธรรมทรงสูง มีฝาครอบด้านบน ลำตัวส่วนบนกว้างส่วนล่างสอบลง ด้านนอกตกแต่งด้วยการทาชาด ปิดทอง การรดน้ำปิดทองหรือปิดทองประดับกระจก

๒. หีบพระธรรมทรงปราสาท เป็นหีบธรรมรูปทรงสี่เหลี่ยม ส่วนยอดเป็นปราสาท

๓. หีบธรรมแบบตู้ เป็นหีบธรรมรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีประตู ๒ บาน ส่วนฐานทำเป็นเชิงหรือต่อด้วยสี่ขา ด้านนอกตกแต่งด้วยลายรดน้ำ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หีบพระธรรมแบบหูช้าง เกิดขึ้นภายหลังจากที่นิยมให้บานหูช้างแล้ว

๓. ศิลปกรรมตู้คัมภีร์ธรรมหรือหีบธรรมล้านนา

นอกจากความสำคัญของหีบธรรมจะใช้เก็บคัมภีร์ธรรมทางพระพุทธศาสนา และมีรูปแบบหีบธรรมที่มีลักษณะเฉพาะของแต่พื้นถิ่น การประดับตกแต่งหีบธรรมให้มีความสวยงาม ทรงคุณค่าและเหมาะสมแก่การบรรจุพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ก่อให้ช่างพื้นถิ่นแต่ละท้องที่ออกแบบ

---

[๖๖] วิถี พานิชพันธ์, ศิลปกรรมหีบพระธรรม คัมภีร์ ของวัดปงสนุก เมืองลำปาง อ้างใน **มรดกวัฒนธรรมศิลปกรรมวัดปงสนุก**, จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกงาน ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูโสภิตขันตยาภรณ์, (เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์, ๒๕๖๔), หน้า ๑๕๕.

[๖๗] อ้างแล้ว.

[๖๘] พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่, **หีบพระธรรม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.finearts.go.th/chiangmaimuseum/view/21738-หีบพระธรรม [๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๔].

ลวดลายประดับหีบธรรม รวมถึงภาพจิตรกรรมทางพระพุทธศาสนาประดับตกแต่ง เพื่อสื่อความหมายและให้หีบธรรมมีคุณค่าและมีความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น

วิถี พานิชพันธ์[๖๙] ได้นำเสนอศิลปกรรมหีบพระธรรม คัมภีร์ ของวัดปงสนุก เมืองลำปาง เป็นศิลปวัตถุและงานช่างฝีมือที่งดงามแปลกตา เป็นมรดกสำคัญของท้องถิ่น หีบพระธรรม คัมภีร์ของวัดปงสนุก มีจำนวน ๑๙ กว่าใบ เป็นงานช่างฝีมือที่สวยงาม หาเปรียบดูได้ยากในแหล่งอื่น โดยหีบพระธรรมสำหรับเก็บรักษาพระคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา เป็นภาชนะที่มีปรากฏอยู่ในศาสนสถานของชาวล้านนาอย่างแพร่หลาย หีบส่วนใหญ่จะทำด้วยไม้สัก เป็นกล่องขนาดใหญ่ตกแต่งด้วยลวดลายบัว ลงรัก ทาชาด ประดับประดาด้วยการปิดทอง เขียนลวดลาย หรือปิดกระจกสีอย่างงดงาม บางทีมีการปั้นประติมากรรมรูปเทวดาหรือลวดลายนูนประดับด้านนอก หีบธรรมบางใบ มีการประดับลายทองตกแต่งด้วยรูปพิธีการอ่านพระธรรมของพระภิกษุนั่งอยู่ในศาลาเทศนาให้แก่ชาวบ้าน เจ้านายและเทวดานั่งฟังอยู่ในโถงอาคารอย่างเนื่องแน่น ด้านนอกอาคารมีการตกแต่งด้วยรูปตุง รูปแบบต่างๆ อีกทั้งภาพดอกไม้ร่วงจากสวรรค์ เป็นภาพชุดประดับลายทองข้างผนังหีบพระธรรม นอกจากนี้หีบธรรมบางใบยังพบการจารึกการสร้างหีบธรรมในโอกาสการทำบุญเฉลิมฉลองต่างๆ และระบุปีที่สร้างขึ้น ทั้งนี้ยังพบข้อสังเกตลวดลายตกแต่งหีบพระธรรม ไม่ว่าจะใช้เทคนิคชนิดใด ส่วนใหญ่ฝาหีบด้านข้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมบานปลาย บริเวณตรงกลางแต่ละด้านมักตกแต่งด้วยรูปวงกลม เป็นผังของสุริยจักรวาล หรือรูปหม้อดอกปูรณฆฏะ สัญลักษณ์แห่งสติปัญญาที่งอกเงยหรือเป็นรูปเทวดาเทพนมมาร่วมสดับรับฟังและแสดงคารวะต่อพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า อีกนัยยังคงแสดงถึงเทวดาผู้ทำหน้าที่ปกป้องรักษาคัมภีร์ธรรม รวมถึงสิงสาราสัตว์ที่ช่วยดูแลสิ่งศักดิ์ เช่น สิงห์คำราม ม้ามังกรมอม เป็นต้น ในส่วนการตกแต่งมุมสี่มุมของฝาด้านข้างของหีบธรรมทั้งสี่ด้าน นิยมทำเป็นรูปสามเหลี่ยมหรือลวดลายบ่าง (ค้างคาวกลางปีก) ประดับตกแต่ง

พุทธศิลปกรรมบนหีบธรรมล้านนา ฐาปกรณ์ เครือระยา[๗๐] ได้ศึกษางานพุทธศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับดอกเอื้องในพิธีกรรม พบลวดลายของช่อดอกเอื้องมาใช้ในการประดับงานพุทธศิลป์บนหีบธรรมได้อย่างสวยงามและลงตัว โดยมีการใช้เทคนิคลายคำหรืองานปิดทองล่องชาด ซึ่งช่างออกแบบเป็นรูปช่อดอกเอื้องบานออกจากหม้อดอกบูรณฆฏะ สัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ อันเป็นลวดลายที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม และยังเป็นการบูชาพระธรรม นอกจากนี้ยังพบหลักฐานที่เด่นชัดที่สุดคือลายช่อดอกเอื้องในหม้อดอกและช่อดอกเอื้องที่อยู่ในมือของเทวดาบนหีบธรรมของวัดหมื่นกาศ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีการจารึกการสร้างใน พ.ศ. ๒๓๓๗ จากงานพุทธศิลป์บนหีบธรรมชิ้นนี้แสดงให้เห็นความนิยมการประดับตู้คัมภีร์ธรรมมีมาตั้งแต่ ๒๐๐ กว่าปีที่ผ่าน

---

[๖๙] วิถี พานิชพันธ์, **ศิลปกรรมหีบพระธรรม คัมภีร์ ของวัดปงสนุก เมืองลำปาง**, หน้า ๑๕๕-๑๖๔.

[๗๐] ฐาปกรณ์ เครือระยา, ดอกเอื้องวัฒนธรรมล้านนา, **วารสารร่มพยอม**, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-กันยายน ๒๕๖๒): ๒๕-๒๖.

สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร[๗๑] ได้สำรวจและศึกษากระจกตะกั่วของศิลปะในสถาปัตยกรรมภาคเหนือ กรณีศึกษาวิหารขนาดเล็กในจังหวัดลำปาง ลำพูน และเชียงใหม่ พบว่าโบราณวัตถุในล้านนาประกอบเครื่องสักการะ เช่น มณฑปจำลอง สัตตภัณฑ์หรือราวเทียน และหีบธรรมหรือตู้ใส่พระธรรม เป็นต้น ได้รับการประดับด้วยกระจกตะกั่วอย่างสวยงาม และยังสามารถบ่งอายุงานศิลปกรรมที่ประดับกระจกตะกั่วมีมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๓ จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ดังนั้นจึงเป็นหลักฐานสำคัญบ่งชี้ว่างานประดับกระจกเกิดขึ้นในอาณาจักรล้านนาอย่างน้อย ๒๐๐ ปีมาแล้ว โดยกระจกที่ใช้ประดับงานพุทธศิลป์ จัดอยู่ในประเภทกระจกเกรียบที่มีลักษณะพื้นหลังเป็นตะกั่ว หรือเรียกว่าแก้วจีน

ฐาปกรณ์ เครือระยา[๗๒] ได้ศึกษาพรรณพฤกษาล้านนาจากพันธุกรรมพืชสู่ลวดลายในศิลปกรรม พบการประดับแตกแต่งหีบธรรมด้วยเทคนิคงานลายคำหรืองานปิดทองล่องชาด ซึ่งถือเป็นเทคนิคที่นิยมทำกันในกลุ่มวัฒนธรรมล้านนา ลวดลายส่วนใหญ่ที่พบเป็นลายพรรณพฤกษาต่างๆ เช่น ลายเครือเถา ลายดอกโบตั๋น ลายหม้อปูรณฆฏะ เป็นต้น ดังพบในหีบธรรมของวัดนาเวียง และหีบธรรมวัดศาลาไชย อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง นอกจากนี้ยังมีเทคนิคงานลายคำแบบขูดลายฮายลายและโดยเฉพาะเทคนิคลายรดน้ำ หรือเทคนิคการสร้างลวดลายทอง เทคนิคการตกแต่งงานพุทธศิลป์ลายรดน้ำ คงมีมาแต่สมัยสุโขทัย สืบเนื่องมาอยุธยาและต่อมาถึงรัตนโกสินทร์ ซึ่งส่งอิทธิพลต่องานพุทธศิลป์ล้านนา การนำเทคนิคลายรดน้ำมาใช้สร้างสรรค์ลายพรรณพฤกษาประดับงานพุทธศิลป์ล้านนาโดยเฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่ ดังปรากฏให้เห็นลวดลายหีบธรรมของวัดต่างๆ เช่น หีบธรรมเทคนิคลายรดน้ำที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ เป็นต้น อันแสดงให้เห็นถึงการรับอิทธิพลจากรัตนโกสินทร์อย่างชัดเจน

๒.๕.๓ แนวคิดเรื่องสัตตภัณฑ์

สัตตภัณฑ์ เป็นเครื่องสักการะบูชาพระรัตนตรัยซึ่งพบมากในภาคเหนือของประเทศไทย แต่ละท้องถิ่นจะมีการสร้างสรรค์สัตตภัณฑ์ที่มีรูปแบบต่างๆ ประจำเฉพาะถิ่น เป็นงานพุทธศิลป์ที่ล้ำค่า ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องสัตตภัณฑ์จากงานเขียนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางการวิจัย ดังนี้

๑. ความหมาย ความสำคัญและคติที่แฝงในสัตตภัณฑ์

คำว่า สัตตภัณฑ์ มีรากคำมาจากภาษาบาลี ๒ คำ คือ คำว่า สตฺต แปลว่า เจ็ด, จำนวนเจ็ด และคำว่า ภณฺฑ แปลว่า เครื่องใช้ สิ่งของ รวมความหมายถึง สิ่งของเครื่องใช้ ๗ ประการ หรือเครื่อง

---

[๗๑] สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร, **กระจกตะกั่ว: ศิลปะในสถาปัตยกรรมภาคเหนือ กรณีศึกษาวิหารขนาดเล็กในจังหวัดลำปาง ลำพูน และเชียงใหม่**, (สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร, ๒๕๕๗), ๑๒-๑๓.

[๗๒] ฐาปกรณ์ เครือระยา, **พรรณพฤกษาล้านนาจากพันธุกรรมพืชสู่ลวดลายในศิลปกรรม**, (เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์, ๒๕๖๓), หน้า ๑๑๑-๑๑๒.

๗ อย่าง[๗๓] เช่นเดียวกับ อุดม รุ่งเรืองศรี[๗๔] ให้ความหมายของสัตตภัณฑ์ คือ เครื่องสักการะที่สื่อถึงเขา ๗ ทิว ล้อมรอบเขาพระสุเมรุ โดยเปรียบได้กับเชิงเทียนที่ทำที่รองเทียนจำนวน ๗ ยอด และมักนำตั้งอยู่หน้าพระพุทธรูปประธานในวิหาร สอดคล้องกับ แน่งน้อย ปัญจพรรค์ และคณะ[๗๕] กล่าวว่า สัตตภัณฑ์เป็นเชิงเทียนที่ถวายเป็นเครื่องบูชาแด่พระพุทธ ใช้สำหรับเป็นที่จุดเทียนบูชาพระพุทธรูปประธานในวิหารหรืออุโบสถ

สิทธิศักดิ์ เสือแฝง[๗๖] กล่าวว่า หน้าที่ของสัตตภัณฑ์แต่เดิมคงไม่มีการจุดประทีป หรือจุดเทียนบนเสาของสัตตภัณฑ์ ซึ่งสังเกตได้จากส่วนยอดของเสาสัตตภัณฑ์ที่เรียงลดหลั่นกัน แต่เดิมคงจะเป็นเครื่องสักการะถวายเป็นพุทธบูชาแทนเขาสัตตบริภัณฑ์เท่านั้น ในภายหลังมีการประยุกต์การหน้าที่ของสัตตภัณฑ์ โดยใช้สอยเป็นแท่นเชิงเทียนและใช้จุดประทีปในเวลาต่อมา

สุวิทย์ ใจจุ้ม[๗๗] ให้ความหมายของสัตตภัณฑ์ต่างจากข้างต้นว่า สัตตภัณฑ์ เป็นชื่อบัญญัติของเชิงเทียน ๗ ต้น โดยคำว่า สัตตภัณฑ์ เป็นคำสมาสภาษาบาลี มาจากคำว่า “สตฺต” แปลว่า จำนวน ๗ และคำว่า “ภณฺฑ” ในคัมภีร์อภิธานัปปทีปิกา คาถาที่ ๙๒๑ บาทแรก แสดงความหมายไว้ว่า “ภาชนาทิปริกฺขาเร” แปลความว่า “ภณฺฑ-ศัพท์ เป็นไปในอรรถว่า วัตถุสิ่งของมีภาชนะเป็นต้น โดยวิเคราะห์สมาส ดังนี้ “สตฺต ภณฺฑานิ สตฺตภณฺฑำ” (สมาหารทิคุสมาส) แปลความว่า สิ่งของทั้งหลาย ๗ สิ่ง ชื่อว่า สตฺตภณฺฑ หรือสัตตภัณฑ์ในที่นี้คือเชิงเทียน ๗ ต้น ซึ่งเป็นเครื่องบูชาในวัฒนธรรมล้านนาที่มาพร้อมกับบทไหว้พระประจำวัน คือ วันทา ๗ บท หรือ บทวันทาหลวง ซึ่งประกอบด้วย ๑) บทไหว้พระพุทธเจ้า ๒) บทไหว้พระธรรม ๓) บทไหว้พระสงฆ์ ๔) บทไหว้กรรมฐาน ๕) บทไหว้ครูอุปัชฌาย์ อาจารย์ ๖) บทไหว้อารามพัทธสีมา ๗) บทไหว้อนุสรณ์เจดีย์

นอกจากนั้น สุวิทย์ ใจจุ้ม ยังตั้งข้อสังเกตว่า “สัตตภัณฑ์” (สตฺตภณฺฑ) ไม่ใช่ "สัตตบริภัณฑ์" (สตฺตปริภณฺฑ) ที่เป็นชื่อภูเขารายล้อมเขาสิเนรุ ที่เป็นแกนกลางของจักรวาลในวรรณคดีบาลี และเมื่อพินิจผังรวมของจักรวาลในวรรณคดีบาลี โดยมองจากด้านบนจะเป็นแนววงกลมล้อมรอบวงกลมที่เป็นแกนกลาง ๗ วง ขยายออกมาตามลำดับเป็นภูเขาสัตตปริภัณฑ์ และเมื่อมองภาพด้านข้างตัดกลางวงจะมีรูปเป็นเสา ๑๕ ต้น เรียงกัน โดยมีต้นกลางเป็นภูเขาสิเนรุ และทั้งสองข้างก็จะมีเสาข้างละ ๗ ต้น ลดหลั่นลงไปตามลำดับถึงชั้นนอกสุดเป็นภูเขาสัตตปริภัณฑ์ ส่วน “สัตตภัณฑ์” มีหลักเทียนทั้งหมดเพียง ๗ ต้น และนอกจากรูปแบบแถวเดียวคล้ายภาพด้านข้างตัดกลางวงของจักรวาลแล้ว ก็ยังมีรูปแบบขั้นบันได ที่เรียกว่า "บันไดแก้ว" ซึ่งไม่ได้เรียงหลักเทียนเป็นแนวแถวเดียวกันทั้งหมด

---

[๗๓] ประทีป พืชทองหลาง และญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง, โครงการสืบค้นและจัดเก็บข้อมูลสัตตภัณฑ์ล้านนา, **มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๓๙ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๐): ๙๖.

[๗๔] อุดม รุ่งเรืองศรี, **พจนานุกรมภาษาล้านนา**, (เชียงใหม่: แสงศิลป์, ๒๕๕๐). หน้า ๕๐๗.

[๗๕] อ้างใน ประทีป พืชทองหลาง และญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง, **โครงการสืบค้นและจัดเก็บข้อมูลสัตตภัณฑ์ล้านนา**, หน้า ๙๖.

[๗๖] อ้างใน, เรื่องเดียวกัน.

[๗๗] สุวิทย์ ใจจุ้ม, [**ออนไลน์**], แหล่งที่มา: https://www.facebook.com/photo/?fbid=4586577868101784 &set=a.164853946940887 [๔ ตุลาคม ๒๕๖๕].

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงใหม่[๗๘] ให้ความหมายสัตตภัณฑ์ คือเครื่องสักการะบูชาที่มีลักษณะเชิงเทียนตั้งอยู่หน้าแท่นแก้วใช้สำหรับเป็นที่ปักเทียนบูชาองค์พระธาตุเจดีย์ พระประธานในวิหารและอุโบสถ

ประทีป พืชทองหลาง และญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง[๗๙] ให้ความหมายสัตตภัณฑ์ในวัฒนธรรมล้านนา คือ เชิงเทียนที่มีรูปแบบสัณฐานของจักรวาลในแนวตั้ง และมีระเบียบเช่นเดียวกับภาพจิตรกรรมเขาสิเนรุ หรือเรียกว่าสิเนรุล้อมรอบด้วยเขาบริวารทั้ง ๗ เป็นวงกลมลดหลั่นกันเป็นชั้น ด้วยคตินี้จึงเกิดการสร้างสัตตภัณฑ์ขึ้นถวายเป็นพุทธบูชา เป็นที่จุดเทียนบูชาพระพุทธรูปประธานในวิหาร อุโบสถ นอกจากนี้การสร้างสัตตภัณฑ์ยังมีคติที่สัมพันธ์กับหลักธรรมในพุทธศาสนา เป็นการอธิบายเชิงพุทธปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับเลข ๗ หรือหลักธรรมที่อยู่ในหมวด ๗ มีดังนี้

๑) กัลยาณธรรม ๗ ๒) ธรรมมีอุปการะมาก ๗ ๓) โพชฌงค์ ๗
๔) ภรรยา ๗ ๕) เมถุนสังโยค ๗ ๖) วิญญาณฐิติ ๗
๗) วิสุทธิ ๗ ๘) สัปปายะ ๗ ๙) สัปปุริสธรรม ๗
๑๐) สมบัติของอุบาสก ๗ ๑๑) องค์คุณของกัลยาณมิตร ๗ ๑๒) อนุสัย ๗
๑๓) อริยบุคคล ๗ ๑๔) อปริหานิยธรรม ๗ ๑๕) อริยทรัพย์ ๗
๑๖) อปริหานิยธรรม ๗ (สำหรับคฤหัสถ์) ๑๗) อุบาสกธรรม ๗

ดังนั้น เห็นได้ว่าความหมายและความสำคัญของสัตตภัณฑ์ ในบริบทของเครื่องสักการะคือแท่นจุดเทียน มีเชิง ๗ เสา ไว้จุดบูชาสักการะพระพุทธรูปประธานในวิหารและเจดีย์ และมีคติแฝง ๓ นัย คือ ๑) คติเขาพระสุเมรุหรือจักรวาลคติ ๒) คติวันทา ๗ บท ๓) คติพุทธปรัชญาหลักธรรมหมวด ๗ อย่างไรก็ดีคติทั้ง ๓ นัย เกิดขึ้นจากการตีความหมายในมุมมองของคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและพราหมณ์ แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางความเชื่อในล้านนา โดยมีเครื่องสักการะเป็นอนุสติและมีความหมายแฝงอันเป็นประโยชน์ต่อแนวทางปฏิบัติให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ผู้ศรัทธา

๒. รูปแบบของสัตตภัณฑ์

สุรพล ดำริห์กุล สำรวจสัตตภัณฑ์ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงใหม่ ได้จำแนกรูปแบบสัตตภัณฑ์ออกเป็น ๓ รูปแบบเหมือนกัน ดังนี้

๑. สัตตภัณฑ์รูปสามเหลี่ยม มีลักษณะรูปทรงเป็นสามเหลี่ยมขนาดใหญ่ มียอดเสา ๗ เสา สูงลดหลั่นกันลงมา ส่วนใหญ่เป็นสัตตภัณฑ์ที่ทำจากไม้ และประดับด้วยไม้แกะสลัก ประดับกระจกลงรักปิดทอง รูปทรงสามเหลี่ยม พบมากที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่

---

[๗๘] พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงใหม่, [**ออนไลน์**], แหล่งที่มา: www.finearts.go.th/fad7/view/21696-สัตตภัณฑ์---พุทธศิลป์ถิ่นล้านนา [๗ ตุลาคม ๒๕๖๕].

[๗๙] ประทีป พืชทองหลาง และญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง, สัตตภัณฑ์: พุทธศิลป์ถิ่นล้านนา, **วารสารพื้นถิ่นโขง ชี มูล**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓): ๖๕-๑๑๖.

๒. สัตตภัณฑ์รูปโค้งหรือครึ่งวงกลม มีลักษณะรูปทรงมนโค้งหรือครึ่งวงกลม มียอดเสา ๗ เสา กรอบข้างสัตตภัณฑ์รูปแบบนี้ไม่นิยมประดับรูปนาคเป็นแนวกรอบ มักประดับรูปนาคไว้ส่วนข้างใน และสัตตภัณฑ์รูปแบบนี้พบมากในจังหวัดลำพูนและลำปาง

๓. สัตตภัณฑ์แบบขั้นบันได มีลักษณะเป็นขั้นบันไดทอดลงมา มีขนาดประมาณ ๑-๑.๕ เมตร มีเสาประกอบอยู่ด้านข้างขั้นบันได ด้านละ ๓ เสา และมีเสาตรงกลางขั้นบันไดบนสุด ๑ เสา รวม ๗ เสา สัตตภัณฑ์รูปแบบนี้พบในกลุ่มสกุลช่างไทลื้อในแถบจังหวัดน่านและแพร่[๘๐]

นอกจากนั้น ประทีป พืชทองหลาง และญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง ได้เสนอรูปแบบของสัตตภัณฑ์ล้านนาออกเป็น ๕ รูปแบบ ดังนี้

๑. สัตตภัณฑ์รูปสามเหลี่ยม เป็นสัตตภัณฑ์ในผัง ๓ เหลี่ยม มียอดเสา ๗ เสา สูงหลั่นกัน งานพุทธศิลป์ที่พบในสัตตภัณฑ์รูปสามเหลี่ยม สัตตภัณฑ์ส่วนใหญ่ทำจากไม้ ประดับด้วยไม้แกะสลักเป็นลวดลายพรรณพฤกษา รูปพญานาค แล้วประดับด้วยการเขียนสี ประดับกระจกจีนและกระจกสี

๒. สัตตภัณฑ์รูปโค้งหรือครึ่งวงกลม เป็นสัตตภัณฑ์ในผังครึ่งวงกลมโค้ง มียอดเสา ๗ เสา งานพุทธศิลป์ที่พบในสัตตภัณฑ์รูปโค้งหรือครึ่งวงกลม สัตตภัณฑ์ส่วนใหญ่ทำจากไม้ ประดับด้วยไม้แกะสลักเป็นลวดลายพรรณพฤกษา รูปพญานาคเกี้ยวพันกัน รูปราหูอมจันทร์

๓. สัตตภัณฑ์แบบขั้นบันได เป็นสัตตภัณฑ์คล้ายกับขั้นบันไดหรือเรียกว่า บันไดแก้ว ส่วนใหญ่จะมีขนาดกว้างประมาณ ๑ เมตร ส่วนยอดเสาสัตตภัณฑ์รูปแบบนี้มีจำนวนไม่แน่นอน บางท้องถิ่นมี ๕ เสา และบางท้องถิ่นมี ๗ เสา ส่วนมากพบในกลุ่มไทลื้อ งานพุทธศิลป์ที่พบในสัตตภัณฑ์แบบขั้นบันได ส่วนใหญ่ไม่นิยมประดับลายไม้แกะสลัก แต่จะตกแต่งด้วยการปิดทองหรือทาสี ประดับลวดลายฉลุปิดทอง

๔. สัตตภัณฑ์แบบห้าเหลี่ยม เป็นสัตตภัณฑ์ในผัง ๕ เหลี่ยมทำจากไม้ เสายอดของสัตตภัณฑ์แบบห้าเหลี่ยมมีจำนวนที่ไม่แน่นอน บางตัวมี ๕ เสา บางตัวมี ๗ เสา งานพุทธศิลป์ที่พบในสัตตภัณฑ์แบบห้าเหลี่ยม ประดับด้วยไม้แกะสลักและขึ้นรูปปิดทองลายฉลุ เป็นลวดลายพรรณพฤกษา ลายกนก รูปหงส์

๕. สัตตภัณฑ์แบบเสา สัตตภัณฑ์แบบเสา มีเฉพาะเสาไม้ ๗ ต้น ไม่มีแผงครึ่งวงกลม แผงสามเหลี่ยม แผงห้าเหลี่ยม สัตตภัณฑ์รูปแบบนี้เน้นใช้จุดเทียน งานพุทธศิลป์ที่พบในสัตตภัณฑ์รูปแบบนี้ ประดับด้วยไม้แกะสลักรูปเทวดาประดับเสา และลงรักปิดทองเสาสัตตภัณฑ์

---

[๘๐] พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงใหม่, **[ออนไลน์]**, แหล่งที่มา: www.finearts.go.th/fad7/view/21696-สัตตภัณฑ์---พุทธศิลป์ถิ่นล้านนา [๗ ตุลาคม ๒๕๖๕].

๓. ศิลปกรรมของสัตตภัณฑ์

สัตตภัณฑ์เป็นงานพุทธศิลป์ที่สร้างขึ้นเพื่อบูชาสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ เป็นต้น พบในเขตวัฒนธรรมล้านนา โดยแต่ละท้องถิ่นจะมีการออกแบบสร้างสรรค์รูปแบบของสัตตภัณฑ์ตามความนิยมที่ต่างกัน และรวมถึงลวดลายที่ใช้ประดับตกแต่งที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภูมิปัญญาพุทธศิลป์ของช่างในพื้นถิ่น อิทธิพลทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ และช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นต้น ทำให้รูปแบบงานพุทธศิลป์ของสัตตภัณฑ์แต่ละพื้นถิ่นมีความงดงามแตกต่างกัน การศึกษาของ ประทีป พืชทองหลาง และญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง[๘๑] ได้ศึกษาลวดลายสัตตภัณฑ์ในเขตวัฒนธรรมล้านนาจำนวน ๑๒๘ ชิ้น พบลวดลายจำนวน ๑๑ ชนิด ดังนี้

๑. นาค เป็นลวดลายที่นิยมประดับบนแผงสัตตภัณฑ์ โดยจะมีลักษณะที่นิยม ๔ แบบ คือ ๑) การประดับนาคเป็นกรอบข้างของแผงสัตตภัณฑ์ และตัวนาคจะมีลักษณะทอดตัวลงมา หางอยู่ด้านบน หัวอยู่ด้านล่าง ๒) การประดับนาคส่วนฐาน นาคจะมีลักษณะทอดตัวนอนเป็นแนวราบรองรับแผงสัตตภัณฑ์ ๓) การประดับนาคตรงราวบันได การประดับนาคส่วนนี้จะพบในสัตตภัณฑ์ของกลุ่มช่างไทลื้อ โดยนาคจะทอดลงมาตามราวบันได ๔) การประดับนาคในแผงสัตตภัณฑ์ในผังสามเหลี่ยม ห้าเหลี่ยม และกลมโค้ง ส่วนมากจะพบรูปนาคหลายตัวในลักษณะเกี้ยวพันกัน

๒. เหรา ที่พบงานประดับสัตตภัณฑ์ ส่วนมากจะมีลักษณะกำลังคายนาคออกมาจากปาก ซึ่งลักษณะแบบนี้นอกจากจะพบในงานสัตตภัณฑ์ยังพบในงานพุทธศิลป์ที่ประดับศาสนสถาน เช่น ป้านลม ราวบันได ประดับวิหาร เป็นต้น ส่วนมากเป็นงานไม้แกะสลักขึ้นรูป ลงสี ลงรักปิดทอง

๓. ครุฑ ในงานประดับสัตตภัณฑ์ มีลักษณะท่าทางเป็นรูปครุฑหน้าตรงกางปีก ประดับตรงกลางแผงสัตตภัณฑ์ เท้าไม่จับนาค สันนิษฐานว่าคงได้รับอิทธิพลสยามมาสร้างสรรค์ และส่วนมากจะเป็นงานประเภทไม้แกะสลักขึ้นรูป ลงสีและลงรักปิดทอง

๔. ราหู นิยมประดับไว้ส่วนบนของแผงสัตตภัณฑ์ มีลักษณะปากคายดวงจันทร์คายเครือพรรณพฤกษา และคายลายไส้หมู และส่วนมากจะเป็นงานไม้แกะสลักขึ้นรูป ลงสีและลงรักปิดทอง

๕. กุมภัณฑ์และยักษ์ นิยมประดับส่วนต่างๆ ของแผงสัตตภัณฑ์ ทั้งส่วนกลางและส่วนล่างของแผงสัตตภัณฑ์ รูปยักษ์ที่พบส่วนใหญ่มีลักษณะท่าทางมือถือกระบอง มีลักษณะกำลังต่อสู้กัน และส่วนมากจะเป็นงานประเภทไม้แกะสลักขึ้นรูป ลงสี และลงรักปิดทอง

๖. รุกขเทวดาและนางฟ้า นิยมประดับในสัตตภัณฑ์หลายส่วน ตั้งแต่เสาสัตตภัณฑ์ในแผงสัตตภัณฑ์ส่วนบน กลาง และล่าง อยู่ในท่าเทพพนมหรือยืนพนมมือคู่กัน ส่วนมากเป็นงานประเภทไม้แกะสลักขึ้นรูป ลงสี และลงรักปิดทอง

๗. สัตว์หิมพานต์ ที่นิยมประดับในแผงสัตตภัณฑ์คือ รูปนกหัสดีลิงค์ ประดับในส่วนกลางของแผง นอกจากนี้ยังพบการประดับนกหัสดีลิงค์เป็นฐานรับแผงสัตตภัณฑ์ และส่วนมากจะเป็นงานประเภทไม้แกะสลักขึ้นรูปลงสีและลงรักปิดทอง แต่มีบางชิ้นขึ้นรูปลายฉลุปิดทอง

---

[๘๑] ประทีป พืชทองเหลา และญาตาวีมินทร์ พืชทองเหลา, โครงการสืบค้นและจัดเก็บข้อมูลสัตตภัณฑ์ล้านนา, **มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์**, หน้า ๙๔-๑๑๐.

๘. ลายเครือพรรณพฤกษา นิยมใช้ประดับสัตตภัณฑ์ และเป็นลวดลายที่พบมากในสัตตภัณฑ์ล้านนา ลายดอกไม้ที่พบในลายพรรณพฤกษาประกอบด้วย ๑) ลายดอกบัว ๒) ลายดอกจอก ๓) ลายดาวชิงดวง ๔) ลายดอกจันทร์แปดกลีบ ๕) ลายดอกประจำยาม ๖) ลายใบโพธิ์ ๗) ลายดอกแก้ว ๘) ลายดอกแก้ว หรือดอกพุดตาน ๙) ลายหม้อดอกปูรณฆฏะ และส่วนใหญ่จะเป็นงานประเภทไม้แกะสลักขึ้นรูป ลงสีและลงรักปิดทอง

๙. สัตว์ประจำปีเกิด ลวดลายนี้นิยมทำขึ้นตามความต้องการของช่างหรือผู้สร้างถวายรูปสัตว์ที่พบเป็นสัตว์ประจำปีเกิด ส่วนใหญ่เป็นงานประเภทไม้แกะสลักขึ้นรูป ลงสี และลงรักปิดทอง

๑๐. ช้างแก้ว ม้าแก้ว ลวดลายนี้เกิดจากคติเรื่องอำนาจของพระยาจักรพรรดิที่มีช้างแก้ว ม้าแก้ว เป็นพาหนะ และสัตว์คู่บารมี ส่วนมากพบประดับอยู่ส่วนล่างของฐานสัตตภัณฑ์พร้อมกับลายเครือพรรณพฤกษา ลวดลายที่พบส่วนใหญ่เป็นงานประเภทไม้แกะสลักขึ้นรูป ลงสี และลงรักปิดทอง

๑๑. ลายเมฆ หรือเมฆไหล เป็นลวดลายที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะจีน มีการประดับในแผงสัตตภัณฑ์ เป็นลวดลายรองหรือเป็นพื้นหลังให้แก่ลวดลายหลักรูปต่างๆ เช่น นาค พญาลวง เป็นต้น ลวดลายที่พบส่วนใหญ่เป็นงานประเภทไม้แกะสลักขึ้นรูปแล้วลงรักปิดทอง

นอกจากนี้ การศึกษาลวดลายที่ใช้ประดับสัตตภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ ได้จำแนกกลุ่มลวดลายสำคัญที่ปรากฏบนแผงสัตตภัณฑ์ ออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ดังนี้

๑. กลุ่มลวดลายพรรณพฤกษา เช่น ลายรูปดอกบัว ดอกขะนัดหรือตาสับปะรด ดอกโบตั๋น ดอกพุดตาล ดอกกำกอก ลวดลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลวดลายเครือเถา ลายลูกเม็ด เป็นต้น

๒. กลุ่มลวดลายรูปสัตว์ เช่น รูปนกยูง นาค ลวดลายรูปสัตว์ประจำปีเกิด เป็นต้น

๓. กลุ่มลวดลายเทพยดา เป็นการแสดงท่าทางของเหล่าเทวดาในปางต่างๆ

๔. กลุ่มลวดลายจิปาถะ เป็นลวดลายรูปสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายเกี่ยวข้องกับความเชื่อ

๒.๕.๔ แนวคิดการอนุรักษ์ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์

การอนุรักษ์ หมายถึงการรักษาให้คงเดิม การอนุรักษ์ที่เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมคือการรู้จักรักษาไว้ไม่ให้สูญสิ้นไป หรือให้อยู่ในสภาพคงเดิม นอกจากนั้นการอนุรักษ์หมายถึงการรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้นจะต้องเกิดผลดีต่อประชากรโลกส่วนรวมมากที่สุด และใช้ประโยชน์ให้นานที่สุด ลดการสูญเสียทรัพยากรอย่างเปล่าประโยชน์ให้น้อยที่สุด รวมทั้งกระจายการใช้ประโยชน์แก่ประชากรของประเทศอย่างทั่วถึงกัน[๘๒]

ส้าง พรศรี[๘๓] กล่าวว่า การอนุรักษ์จะมีประสิทธิผลได้นั้นขึ้นอยู่กับสามัญสำนึกของชาวบ้าน และต้องมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ แต่ถ้าชาวบ้านยังคงใช้ทรัพยากรในทางที่ไม่เหมาะสม

---

[๘๒] สารานุกรมไทย เล่มที่ ๒๑, อ้างใน กาญจนา ชลศิริ และคณะ, การอนุรักษ์นาคทันต์และธรรมาสน์บุษบกล้านนา, **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๖๑, หน้า ๖.

[๘๓] สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, **การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาภาคสนาม : ภาคกลาง**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔), หน้า ๔๐.

เช่น เอายอดเจดีย์เตี้ยๆ มาทำราวตากผ้า ผลสำเร็จที่คาดหวังไว้ก็คงจะอยู่อีกไกล ดังนั้นชาวบ้านในชุมชนต้องร่วมมือกัน ปลูกฝังจิตสำนึกในชาวบ้านให้เห็นคุณค่าของสิ่งที่เขามีอยู่ ให้เขารู้สึกหวงแหน ซึ่งถ้าทำได้ก็จะเป็นการดีต่อการรักษาโบราณสถานของไทยเราไว้ให้คงอยู่สืบไป

กรมศิลปากร นิยามคำว่า การอนุรักษ์ คือ การสงวนรักษา การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะ โดยนิยามทั้ง ๓ มีความหมายดังนี้

การสงวนรักษา (Preservation) หมายถึง การดูแลรักษาไว้ตามสภาพเดิมเท่าที่เป็นอยู่ และป้องกันไม่ให้เสียหายต่อไป

การปฏิสังขรณ์ (Renovation) หมายถึง การทำให้คืนสู่สภาพเดิมที่เคยเป็นมา

การบูรณะ (Restoration) หมายถึงการซ่อมแซม ปรับปรุงให้มีรูปทรงลักษณะกลมกลืนเหมือนของเดิมมากที่สุดที่จะมากได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างกับของสิ่งที่มีเดิมกับสิ่งที่ทำขึ้นใหม่[๘๔]

เพราะฉะนั้น การศึกษาการธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ การอนุรักษ์มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการทำความเข้าใจ การรักษา วิธีการคงสภาพของโบราณวัตถุ รวมถึงการจัดทำข้อมูลทางศิลปกรรม โดยการอนุรักษ์มีหลักการอยู่ ๒ ประการ[๘๕] คือ ๑) อนุรักษ์เพื่อรักษาวัฒนธรรมให้พ้นจากการเสื่อมสลายโดยธรรมชาติและกาลเวลา ๒) การอนุรักษ์เพื่อพัฒนามรดกวัฒนธรรมให้กลับมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุที่เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้เกิดความยั่งยืน กาญจนา แก้วเทพ[๘๖] กล่าวว่า การอนุรักษ์แบบยั่งยืนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากเจ้าของวัฒนธรรม หลักการนี้มีแนวคิดอยู่เบื้องหลัง ๒ แนวคิด คือ ๑) แนวคิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of balonging) จะเป็นตัวแปรต้นไปสู่ความรู้สึกห่วงแหนและจะปกป้องรักษาให้ยั่งยืน ๒) แนวคิดการได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ (participation) จะเป็นตัวแปรต้นที่นำไปสู่ความรู้สึกเป็นเจ้าของ

๒.๕.๕ แนวคิดบทบาทหน้าที่สื่อพิธีกรรมของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์

ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ เสมือนเป็นเครื่องสักการะสื่อพิธีกรรม ดังธรรมาสน์ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์แทนสถานที่ประทับการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า เป็นสื่อพิธีกรรมเชิงสัญลักษณ์ที่พระสงฆ์ใช้นั่งเทศนา ตู้คัมภีร์ธรรม เป็นที่จัดเก็บรวบรวมธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่มีการบันทึกลงในวัสดุต่างๆ เป็นสื่อพิธีกรรมที่แสดงถึงพระปัญญาธิคุณของพระพุทธเจ้า สัตตภัณฑ์เป็นเครื่องสักการะบูชาพระพุทธเจ้า เป็นสื่อพิธีกรรมที่มีคติจักรวาลคติหรือคติวันทา ๗

---

[๘๔] กรมศิลปากร, **คู่มือถวายความรู้แด่พระสังฆาธิการในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สมานพันธ์, ๒๕๔๔).

[๘๕] พระครูสมุห์วิโรจน์ คุณวีโร (ตันบริบูรณ์), การอนุรักษ์ศิลปกรรมท้องถิ่นของพระสงฆ์, **วารสารศิลปะศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-พฤศจิกายน ๒๕๖๓): ๕๖๗-๕๗๘.

[๘๖] กาญจนา แก้วเทพ, **เครื่องมือทำงานวัฒนธรรม ชุมชน และสื่อพิธีกรรมศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์กรมหาชน), ๒๕๖๐), หน้า ๒๙๘.

ภายใต้สื่อพิธีกรรมที่แฝงด้วยสัญลักษณ์และคติ เกิดการสรรค์สร้างรูปแบบธรรมาสน์แต่ละท้องถิ่นมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ทั้งด้านสถาปัตยกรรม และประติมากรรม จิตรกรรมที่ประดับตกแต่งล้วนแฝงด้วยความหมาย และทำหน้าที่สื่อสารออกมา กาญจนา แก้วเทพ[๘๗] กล่าวว่า บทบาทหน้าที่สื่อพิธีกรรมมีต้นเค้ามาจากทฤษฎีหน้าที่นิยม (functionalism) ที่อธิบายถึงความอยู่ยงและการสูญสลายของสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่า ย่อมขึ้นอยู่กับสิ่งนั้นมีบทบาทหน้าที่ต่อสิ่งอื่นๆ หรือไม่ เหตุที่สูญหายหรือเลือนหายไปจากชุมชน อาจเกิดจากสื่อพิธีกรรมนั้นไม่ได้ทำหน้าที่อย่างที่เคยมีมา การทำให้สื่อพิธีกรรมนั้นให้มีคุณค่าต่อบุคคล กลุ่มและชุมชน ต้องอาศัยการทำงานอย่างหลากหลายรอบด้าน ครอบคลุมทุกมิติของชีวิตทุกระดับของบุคคล กลุ่ม ชุมชน และสังคม โดยตัวอย่างของเหลี่ยมมุมบทบาทหน้าที่สื่อพิธีกรรมมีดังนี้

๑. ทำหน้าที่ระดมพลังชุมชน
๒. ทำหน้าที่สืบบทอดความเชื่อ
๓. ทำหน้าที่สร้างภราดรภาพ ความเอกภาพ ความเป็นสามัคคีปึกแผ่น
๔. ทำหน้าที่ในการสร้าง สื่อพิธีกรรมแสดงการสืบทอดอัตลักษณ์ ตัวตน
๕. ทำหน้าที่สร้างความอบอุ่น และความมั่นคงทางจิตใจ
๖. ทำหน้าที่ให้ความบันเทิง
๗. ทำหน้าที่ในการจัดระเบียบสังคม
๘. ทำหน้าที่ปลอบขวัญ คลายความกังวล
๙. ทำหน้าที่ให้แนวทางในการดำเนินชีวิต
๑๐. ทำหน้าที่ในการเป็นยาสมานแผลชุมชน
๑๑. ทำหน้าที่ในการสร้างความทรงจำร่วม
๑๒. ทำหน้าที่การอบรมบ่มเพาะ
๑๓. ทำหน้าที่แสดงความรู้สึกร่วมกัน
๑๔. ทำหน้าที่เป็นคลังจัดเก็บความรู้

๒.๕.๖ แนวคิดเชิงสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา

งานพุทธศิลปกรรมที่ปรากฏในงานโบราณวัตถุแต่ละพื้นถิ่น ล้วนมีความงดงามที่เป็นลักษณะเฉพาะประจำช่างพื้นถิ่น โดยเฉพาะแรงบันดาลในการสันสร้างศิลปกรรมขึ้นมา วรลัญจก์ บุณยรัตน์[๘๘] ได้ศึกษาวิหารล้านา และกล่าวว่า วิหารในเชิงสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาเสมือนเป็นอุบาย ให้ผู้ที่พบเห็นสามารถตีความ และปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับแนวทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้สัญลักษณ์ที่เป็นองค์ประกอบของวิหารล้านนาได้รับแนวคิดการสร้างมาจากวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ไตรภูมิจักรวาล จักกวาฬทีปนี รายละเอียดองค์ประกอบของวิหารแสดงเรื่องราวของภูมิจักรวาล เขาพระสุเมรุ เขาสัตตบริภัณฑ์ผ่านโขงประทับพระพุทธรูปในวิหาร ปราสาทเฟื้องบนสันหลังคาวิหาร การจำลองเขาสัตตบริภัณฑ์ผ่านสัตตภัณฑ์ที่จุดเทียนหน้าพระประธาน รวมถึงภาพจิตรกรรมเกี่ยวข้องกับป่าหิมพานต์ที่ประดับตกแต่ง ผนังวิหาร หน้าบัน เสา แผงแล

---

[๘๗] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙๙-๓๐๔.

[๘๘] วรลัญจก์ บุณยรัตน์, สัญลักษณ์แห่งองค์ประกอบศิลปกรรมวิหารล้านนา, ในรวบบทความประชุมนานาชาติเรื่องไทยศึกษา ครั้งที่ ๖, (เอกสารประกอบการประชุม, ๒๕๓๘), หน้า ๒๐. อ้างใน ฐาปกรณ์ เครือระยา, **พรรณพฤกษาล้านนาจากพันธุกรรมพืชสู่ลวดลายในศิลปกรรม**, หน้า ๓๒.

เป็นต้น ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของวิหารล้านนาจึงมีการศึกษาลวดลาย สัญลักษณ์ รวมถึงคติความเชื่อการประดับตกแต่งวิหาร รวมถึงโบราณวัตถุ คือ ภาพจิตรกรรมอดีตพระพุทธเจ้า เทพเทวา สิงสาราสัตว์ต่างๆ ลายพรรณพฤกษาที่บ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะของศิลปกรรมล้านนา

แสง จันทร์งาม[๘๙] กล่าวถึงความหมายของระบบสัญลักษณ์ในการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจในสิ่งที่เป็นนามธรรมให้ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมไว้ว่า สัญลักษณ์ทางศาสนา คือ สิ่งที่เป็นรูปธรรมที่ศาสนิกชนเลือกเอามาใช้แทนองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่งของศาสนา ที่เป็นรูปธรรมแต่ไม่ปรากฏแก่ประสาทสัมผัส หรือที่เป็นนามธรรม

เอเดรียน สนอดกราส[๙๐] ได้สรุปการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ว่า

๑. สัญลักษณ์ไม่สามารถแสดงความหมายได้กระจ่าง เนื่องจากเป็นโลกเหนือประสบการณ์ที่ไม่สามารถอธิบายด้วยคำพูดได้

๒. สัญลักษณ์มีความหมายในแนวดิ่ง คือ ระดับชั้นที่สูง ระดับชั้นที่ต่ำ สามารถสะท้อนถึงกันได้ ใช้ทดแทนกันได้ในลักษณะเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน และในแนวราบ สัญลักษณ์เป็นการเชื่อมประสานแบบแผนหลายอย่างอยู่ด้วยกัน ซึ่งไม่ทำให้สัญลักษณ์ลดความสำคัญลงไปได้แต่ทำให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เป็นการสร้างบูรณาการมิใช่การลดทอนให้เหลืออย่างเดียว และการเปรียบเทียบหรือหาความแตกต่างระหว่างความหมาย ๒ ประการของสัญลักษณ์ มิใช่เพื่อลดทอนความหมายทั้งสองลงเป็นความหมายดั้งเดิมเพียงความหมายเดียว แต่เพื่อค้นหากระบวนการที่ทำให้โครงสร้างทางสัญลักษณ์สามารถแสดงความหมายหลากหลายได้

ส่วนการศึกษาสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมโดย Victor Tumer นักมานุษยวิทยานั้นได้กล่าวถึง “สัญลักษณ์สำคัญ” ของพิธีกรรมที่มีคุณสมบัติ คือ

๑. มีความหมายโดดเด่นและชัดเจน (Condensation) หรือสัญลักษณ์อันหนึ่งประกอบด้วย ความหมายหลาย ๆ อย่าง

๒. ความหมายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Unification) สัญลักษณ์สำคัญคือ รูปแบบที่รวมกันเป็นอันเดียวกันของสิ่งนั้นกับคุณลักษณะตามความเป็นจริง หรือความคิดที่ถูกกำหนดไว้[๙๑]

๓. ความหมายของสัญลักษณ์สำคัญจะแบ่งเป็นสองขั้ว (Polarization) คือ

๓.๑ ขั้วอุดมคติ (Ideological Pole) หมายถึง องค์ประกอบทางจริยธรรม และระเบียบ ของสังคมที่เป็นหลักสำคัญในการจัดองค์กรทางสังคม การรวมกลุ่มและบรรทัดฐาน ค่านิยมที่ยึดถือกัน เป็นระบบความสัมพันธ์ในสังคมนั้น

---

[๘๙] แสง จันทร์งาม, **ศาสนศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔), หน้า ๑๗๓.

[๙๐] เอเดรียน สนอดกราส, **สัญลักษณ์แห่งพระสถูป**, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์วิชาการ, ๒๕๕๑), หน้า ๔.

[๙๑] สุริยา สมุทรคุปต์ และพัฒนา กิติอาษา, สัญลักษณ์สำคัญในบุญบั้งไฟ การวิเคราะห์และตีความหมายทางมานุษยวิทยา, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๓), หน้า ๕-๓๗. อ้างใน ฐาปกรณ์ เครือระยา, **พรรณพฤกษาล้านนาจากพันธุกรรมพืชสู่ลวดลายในศิลปกรรม**, หน้า ๓๓-๓๔.

๓.๒ ขั้วความรู้สึก (Sensory Pole) คือ รูปแบบที่เห็นได้ชัดเจนจากสัญลักษณ์นั้นสื่อออกมาโดยตรง ซึ่งความหมายมักจะเป็นไปตามปรากฏการณ์และกระบวนการธรรมชาติ ทางที่เป็นเหตุเป็นผลในทางจิตวิทยา

ด้วยธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ เป็นงานพุทธศิลปกรรมที่ถูกออกแบบรูปทรง รวมถึงการประดับตกแต่งด้วยลวดลายต่างๆ ของช่างผู้จัดทำ การตีความเชิงสัญลักษณ์จากพุทธศิลปกรรมจากธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ เป็นประเด็นสำคัญสู่การสืบหาความหมาย ปัจจัยการสร้างสรรค์งานพุทธศิลปกรรมบนธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ รวมถึงคติที่แฝงอยู่ รวมถึงความรู้ที่สามารถนำสู่การปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมตามหลักพระพุทธศาสนา

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับธรรมาสน์

งานวิจัยของ กาญจนา ชลศิริ และวัชระ กว้างไชย[๙๒] ศึกษาเรื่อง การอนุรักษ์นาคทันต์และธรรมาสน์บุษบกล้านนา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาความเป็นมาเกี่ยวกับศิลปกรรมวัตถุที่มีคุณค่าเชิงสุนทรียทางความงามของภูมิปัญญาช่างโบราณที่สร้างขึ้นสำหรับใช้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทำให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับศิลปกรรมวัตถุเกิดขึ้นเองจากธรรมชาติ ความเสียหายที่เกิดขึ้นตามกาลเวลา ความไม่เข้าใจในการดูแลรักษา อย่างไรก็ตามร่องรอยทางศิลปกรรมที่หลงเหลือในอดีต ได้แสดงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ระหว่างคนกับศิลปะ ความสำคัญ ลำดับของพัฒนาการเกิดขึ้น และความเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ทั้งนี้การอนุรักษ์หรือการรักษาให้คงสภาพเดิมในแง่การอนุรักษ์ศิลปกรรมไทย ได้คือ การรักษาศิลปกรรมที่สร้างขึ้นในประเทศไทยให้คงอยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมให้กับคนรุ่นหลัง เพราะฉะนั้นการถ่ายทอดงานอนุรักษ์จึงต้องมีกระบวนการขั้นตอนที่ชัดเจนและเป็นแบบอย่างให้แก่ชาวบ้าน หรือผู้ที่มีความสนใจในการสืบสานงานต่อเชิงอนุรักษ์ให้กับศิลปกรรมวัตถุ ให้ดำรงไว้นานเท่านาน และเป็นแหล่งเรียนรู้การศึกษาข้อมูลด้านศิลปกรรมหรือประวัติศาสตร์ความเป็นมา รวมถึงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของคนสมัยก่อน ในการคำนึงถึงศิลปวัตถุที่ใช้ประกอบประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ความศรัทธาและศาสนา ให้สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ในอดีต โดยนำหลักการศิลปะเชิงความงามมาใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเกิดการตระหนักรู้ถึงคุณค่าในศิลปกรรม และเกิดความหวงแหนสมบัติอันงดงามรวมถึงการอนุรักษ์ศิลปกรรมให้ดำรงอยู่สืบไป

งานวิจัยของ กาญจนา ชลศิริ และวัชระ กว้างไชย์ แสดงให้เห็นถึงแนวคิดและหลักการอนุรักษ์นาคทันต์และธรรมาสน์บุษบกล้านนา ซึ่งเป็นศิลปกรรมอันสำคัญที่ควรอนุรักษ์อย่างถูกวิธี

---

[๙๒] กาญจนา ชลศิริ และวัชระ กว้างไชย์, การอนุรักษ์นาคทันต์และธรรมาสน์บุษบกล้านนา, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

และอาศัยการมีส่วนรวมของชุมชนในการรักษา เพื่อเกิดการหวงแหน ตระหนักถึงคุณค่าทางศิลปกรรม

งานวิจัยของ เหมือนพิมพ์ สุวรรณกาศ และชนัญญ์ เมฆหมอก[๙๓] ศึกษาเรื่อง ธรรมาสน์ไม้แกะสลักในเพชรบุรี: การวิจัยเชิงสำรวจ เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ ผลการศึกษาพบว่า ธรรมาสน์เป็นหนึ่งในงานช่างเมืองเพชรบุรีที่ปรากฏชัดและมีจำนวนมากในช่วงรัชกาลที่ ๕ วัดต่างๆ ในเมืองเพชรบุรีได้ผลิตช่างเพื่อสร้างผลงานในการทำนุบำรุงอาคารต่างๆ จนก่อเกิดสำนักช่างเมืองเพชรขึ้น การสร้างธรรมาสน์เมืองเพชรถูกสร้างขึ้นเพื่อยกย่องเกียรติ อำนาจ และเสริมสร้าง จึงเกิดการสร้างถวายวัดในแต่ละท้องที่ตามความศรัทธา ธรรมาสน์จึงเกิดการแพร่หลายและเป็นงานศิลปกรรมเกี่ยวกับพุทธศาสนา จากการสำรวจธรรมาสน์ไม้บุษบกในเมืองเพชรบุรี พบธรรมาสน์จำนวน ๗๐ หลัง รวมถึงวัดในพื้นที่รอบนอกเมืองเพชรบุรีที่มีความสัมพันธ์กับวัดใหญ่ในเมืองเพชรบุรี เมื่อเปรียบเทียบรูปแบบทางศิลปกรรม จำแนกธรรมาสน์ออกได้ ๕ กลุ่ม คือ กลุ่มช่างวัดพระทรง กลุ่มช่างวัดเกาะ กลุ่มช่างวัดพลับพลาชัย กลุ่มช่างวัดยาง และกลุ่มช่างอื่นๆ โดยแต่ละกลุ่มล้วนมีรูปแบบเอกลักษณ์และขนบทั้งเหมือนและต่างกันไป จึงทำให้ธรรมาสน์เมืองเพชรบุรี ในครึ่งศตวรรษที่ ๒๕ มีความหลากหลายของรูปแบบและรสนิยมทางศิลปะอย่างมาก

งานวิจัยของ นิยม วงศ์พงษ์คำ[๙๔] ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตชุมชนกับงานแกะสลักธรรมาสน์ในภาคอีสาน เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า ธรรมาสน์ที่พบในภาคอีสาน เป็นสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่นั่งแสดงพระธรรมเทศนาของพระสงฆ์ในงานบุญประเพณีบุญมหาชาติ โครงสร้างของธรรมาสน์เป็นไม้ ประกอบด้วย ๓ ส่วนสำคัญ คือ ส่วนฐาน เรือนธรรมาสน์ และส่วนหลังคา ส่วนฐานโดยมากมีเสาหลัก ๔ ต้น ๖ ต้น ๘ ต้น แต่บางแห่งมีเพียงเสาต้นเดียว นิยมการจัดวางผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส โดยคำนึงถึงความเมาะสมกับการนั่งของพระภิกษุจำนวน ๑ รูป โครงสร้างธรรมมาสน์ทั้งหมดมีการตกแต่งด้วยการแกะสลัก ไม้ฉลุ และตกแต่งด้วยงานจิตรกรรม จากเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ภายในท้องถิ่น

นอกจากนี้งานวิจัยของ นิยม วงศ์พงษ์คำ แสดงให้เห็นเนื้อหาเรื่องมหาเวสสันดรชาดกเป็นเนื้อหาหลักที่พบในธรรมาสน์ ส่วนเนื้อหารองเป็นรูปวิถีชีวิต นิทานพื้นบ้าน และภาพสลักรูปบุคคลต่างๆ ลวดลายต่างๆ ที่สะท้อนเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อ วิถีชีวิตของชาวบ้าน และการสร้างดุลยภาพทางด้านความงาม ความสัมพันธ์ของชุมชนกับธรรมาสน์ในภาคอีสาน และส่วนมากสัมพันธ์เชื่อมโยงกันกับพิธีกรรมตามฮีตคองต่างๆ เช่น บุญเดือนสี่ หรือบุญผะเหวด บางแห่งใช้ในงานบุญเดือนหก และงานมหรสพต่างๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความนิยมของแต่ละท้องถิ่นเป็นสำคัญ

---

[๙๓] เหมือนพิมพ์ สุวรรณกาศ และชนัญญ์ เมฆหมอก, ธรรมาสน์ไม้แกะสลักในเพชรบุรี: การวิจัยเชิงสำรวจ, **รายงานการวิจัย**, (คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๒).

[๙๔] นิยม วงศ์พงษ์คำ, ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตชุมชนกับงานแกะสลักธรรมาสน์ในภาคอีสาน, **รายงานการวิจัย**, (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๗).

งานวิจัยของ พระมหาจรัญ ยาวินัน[๙๕] ได้ศึกษาเรื่อง ธรรมาสน์พื้นเมืองล้านนาในจังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ธรรมมาสน์พื้นเมืองในจังหวัดลำปางได้รับอิทธิพลและแรงบันดาลใจมาจากรูปแบบศิลปกรรมประเภทอาคาร ส่วนรูปแบบการตกแต่งลวดลายมีพัฒนาการสืบเนื่องมาจากศิลปะล้านนาและศิลปะจากแหล่งอื่น เช่น ศิลปะจีน สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ เป็นต้น ทั้งนี้จากการตรวจสอบอายุศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องและหลักฐานประเภทจารึกธรรมาสน์พื้นเมืองในจังหวัดลำปาง น่าจะมีอายุอยู่ในช่วงครึ่งหลังพุทธศตวรรษ ๒๓ ลงมาถึงครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ซึ่งสอดคล้องหลักฐานสถาปัตยกรรม และประวัติศาสตร์ที่ระบุว่ากลุ่มธรรมาสน์ที่พบในช่วงนี้เป็นธรรมาสน์เก่าแก่ที่หลงเหลืออยู่

จากงานเขียนของ พระจรัญ ยาวินัน ทำให้มองเห็นการจำแนกรูปแบบศิลปกรรมธรรมาสน์ในจังหวัดลำปางแบบออกเป็นกี่รูปแบบ และอิทธิพลศิลปกรรมท้องถิ่นและแหล่งอื่นที่มีต่อการประดับ ตกแต่งลวดลายของตัวธรรมาสน์ รวมถึงการกำหนดช่วงอายุของธรรมาสน์จากหลักฐานทางสถาปัตยกรรมและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ซึ่งทำให้เห็นภาพพัฒนาของธรรมาสน์ในจังหวัดลำปางอย่างชัดเจน

ทั้งนี้การทำหน้าที่ของธรรมมาสน์ เสมือนเป็นเครื่องประกอบการเทศน์ให้พระสงฆ์ได้แสดงธรรมชาดกของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะการเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก ธรรมมาสน์เป็นเครื่องประกอบการเทศน์ที่สำคัญ ดังพบงานวิจัยของ พระครูสิทธิปัญญาภรณ์ และคณะ[๙๖] ได้ศึกษาเรื่องการศึกษารูปแบบ เนื้อหา และวิธีการเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกในจังหวัดเชียงหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาวิจัยพบว่า รูปแบบ เนื้อหาการเทศน์มหาชาติในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นการเทศน์แบบเรียงลำดับไปทีละกัณฑ์ แต่ละกัณฑ์ ก่อนการเทศน์จะมีกาพย์เก้าประกอบก่อนเทศน์เนื้อหาธรรมมหาเวสสันดรที่พบ เป็นการแต่งแบบร่ายยาว ฉบับที่นิยมใช้มากที่สุดคือ ฉบับสร้อยสังกรและพระสงฆ์ผู้เทศน์จะใช้เสียงเทศน์ให้สอดคล้องกับกัณฑ์นั้นๆ งานวิจัยนี้ยังเสนอให้รูปแบบ เนื้อหาการเทศน์มหาชาติในยุคปัจจุบันควรมีรูปแบบกะทัดรัด ชัดเจน ใช้เวลาน้อย พระสงฆ์ผู้เทศน์ควรสอดแทรกเนื้อหาสาระให้ร่วมสมัยด้วย นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการทำหน้าของธรรมมาสน์ในฐานะสื่อพิธีกรรม คือเครื่องประกอบการเทศน์ ให้พระสงฆ์ได้นั่งแสดงธรรมเทศนามหาเวสันดร และมีการประดับตกแต่งธรรมมาสน์ด้วยการนำดอกไม้สีขาว เช่น ดอกกาสะลอง ดอกบัว เป็นต้น มาปักรอบธรรมาสน์เพื่อบูชาพระมาลัย จนยึดเป็นวิถีปฏิบัติมาถึงปัจจุบัน

จากงานวิจัยทั้ง ๕ เรื่องแสดงให้เห็นว่าบทบาทสำคัญของธรรมมาสน์คือเครื่องประกอบการเทศน์ของพระสงฆ์ ในงานบุญประเพณีสำคัญของแต่ละท้องถิ่น นอกจากนี้ศิลปกรรมที่

---

[๙๕] พระมหาจรัญ ยาวินัน, ธรรมาสน์พื้นเมืองล้านนาในจังหวัดลำปาง, **สารนิพนธ์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร,๒๕๔๙).

[๙๖] พระครูสิทธิปัญญาภรณ์ และคณะ, การศึกษารูปแบบ เนื้อหา และวิธีการเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกในจังหวัดเชียงหม่, **รายงานการวิจัย**, (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๐).

ปรากฏในธรรมมาสน์ได้แสดงพุทธศิลป์ของช่างแต่ละพื้นถิ่นที่สร้างสรรค์ขึ้นมา รวมถึงการเสนอวิธีการอนุรักษ์ธรรมาสน์อย่างถูกวิธี เพื่อควรแก่การศึกษาของคนรุ่นหลังสืบไป

๒.๖.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับตู้คัมภีร์ธรรม

พระสุธีธรรมานุวัตร พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และ ดร.เสนาะ ผดุงฉัตร[๙๗] ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่ ผลการศึกษาพบว่า ประวัติความเป็นมาของการเก็บรวบรวมคัมภีร์ธรรมวัดสูงเม่น พบว่า เป็นวัดที่มีการเก็บรวบรวม คัมภีร์ธรรมใบลาน ภาษาล้านนามากที่สุด โดยมีคัมภีร์ธรรมมากกว่า ๒,๕๕๕ ผูก การเก็บรวบรวมคัมภีร์ธรรมมีมาตั้งแต่มีการสร้างวัดสูงเม่นเมื่อเกือบ ๓๐๐ ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะสมัยครูบากัญจนอรัญญวาสี (พ.ศ. ๒๓๔๒ - ๒๔๑๒) ได้รวบรวมคัมภีร์ธรรมจากวัดและสถานที่ต่างๆ เช่น เชียงใหม่ ลำพูน แพร่ น่าน หลวงพระบาง พม่า เป็นต้น โดยมีการเก็บรวมรวมคัมภีร์ด้วยการใช้ “ประเพณีตากธรรม” และความเชื่อท้องถิ่นในการรักษาคัมภีร์ เป็นกระบวนการเก็บรักษาคัมภีร์ตู้พระธรรม เป็นต้น และมีการปริวรรตและวิเคราะห์องค์ความรู้ที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรม เรื่อง คัมภีร์คุยหัตถทีปนีมหาคัณฐี และมูลกัมมัฏฐานภวิรติ ทั้งนั้นองค์ความรู้ที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมวัดสูงเม่นนั้นเป็นทั้งองค์ความรู้ที่เป็นพุทธแท้ เป็นองค์ความรู้ที่เป็นไปตามแนวคิดหลักการทางพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาที่ผสมผสานกับความรู้ท้องถิ่น นอกจากนั้นผลการวิเคราะห์เห็นได้ว่า คัมภีร์ธรรมวัดสูงเม่น เป็นวัดเดียวที่มีองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาอย่างมากมาย เป็นทั้งองค์ความรู้ที่มีความสอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนาเถรวาท และองค์ความรู้ที่ผสมผสานกับความเชื่อท้องถิ่นล้านนา เป็นแหล่งรวมคติธรรม ความเชื่อ วิธีการปฏิบัติและมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบต่อจากรุ่นสู่รุ่น

งานวิจัยของพระสุธีธรรมมานุวัตร และคณะ แสดงให้เห็นถึงองค์ความรู้ที่พบในคัมภีร์ใบลาน มีหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และจารีตท้องถิ่นที่เป็นจริยศาสตร์สามารถนำไปปฏิบัติให้เหมาะสมในสังคมได้ นอกจากนั้นยังพบกระบวนการใช้พิธีกรรมเป็นสื่อในการรักษาคัมภีร์ธรรม และตู้ใส่พระธรรม และโบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์ธรรมของวัดสูงเม่น

พระชยานันทมุนี และคณะ[๙๘] ศึกษาเรื่อง การสืบค้นและการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานล้านนาของวัดเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ ในท้องถิ่นภาคเหนือ ผลการศึกษาพบว่า คัมภีร์ใบลานล้านนาที่ได้จากการสำรวจล้วนมีคุณูปการต่อสังคม และอนุชนรุ่นหลังเพื่อที่จะนำมาศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษ โดยสามารถจัดแบ่งเรื่องราวในคัมภีร์ใบลานเพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้น สามารถแบ่งได้เป็น ๒ ส่วน ได้แก่ การสืบค้นคัมภีร์ใบลานล้านนาจำแนกตามแหล่งที่มา และการสืบค้นคัมภีร์ใบลาน

---

[๙๗] พระสุธีธรรมานุวัตร และคณะ, การศึกษาองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

[๙๘] พระชยานันทมุนี และคณะ , การสืบค้นและการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานล้านนาของวัดเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ ในท้องถิ่นภาคเหนือ, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

ล้านนาจำแนกตามหมวดหมู่ สำหรับการสร้างแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ควรเกิดขึ้นโดยความเห็นพ้องและฉันทานุมัติที่เห็นควรให้มีการสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

ดิเรก อินจันทร์[๙๙] ศึกษาเรื่อง การศึกษาคัมภีร์ใบลาน พับสา และจารึกเพื่อสนับสนุนข้อมูลการท่องเที่ยว เชิงประวัติศาสตร์: กรณีศึกษาวัดเชียงมั่น ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร จากการศึกษาคัมภีร์ใบลาน จำนวน ๙๓ เรื่อง พับสา จำนวน ๓๓ เล่ม และจารึก จำนวน ๔ หลัก พบข้อมูลที่สำคัญและน่าสนใจ เช่น ประวัติและเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับเมืองเชียงใหม่และวัดเชียงมั่น รายชื่อวัดในเมืองเชียงใหม่ กฎหมายโบราณ กฎหมายคณะสงฆ์ ตำรายา ตำราปลูกต้นไม้มงคล แผนผังเมืองเชียงแสน ประวัติการสร้างกรอบไม้ประดิษฐานพระศิลา และประวัติการสร้างฐานและฉัตรทองคำประดิษฐานพระเสตังคมณี ตลอดจนจารึกอักษรปัลละและจารึกอักษรธรรมล้านนาบนฐานพระพุทธรูปที่เก่าที่สุดในล้านนา เป็นต้น ข้อมูลเหล่านี้สามารถนำมาประกอบการนำชมหรืออธิบายเรื่องราวที่น่าสนใจของวัดเชียงมั่นได้เป็นอย่างดี นอกจากจะเป็นข้อมูลเชิงลึกจากเอกสารลายลักษณ์อักษรที่น่าเชื่อถือแล้ว ยังทำให้คนทั่วไปเห็นคุณค่าของการศึกษาคัมภีร์ใบลาน พับสา และจารึก ตลอดจนดึงดูดใจให้ตัดสินใจมาเยี่ยมชม หรือกลับมาเยี่ยมชนอีกครั้งของทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ

งานศึกษาของ พระชยานันทมุนี แสดงให้เห็นถึงแนวทางการสืบค้นและการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานล้านนา ด้วยการสำรวจจัดหมวดหมู่ประเภทของคัมภีร์ธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อง่ายต่อการสืบค้น และเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน และงานศึกษาของ ดิเรก อินจันทร์ แสดงให้ถึงการดึงองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์จากคัมภีร์ใบลาน พับสา และจารึก อันเป็นข้อมูลเชิงลึก มาสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นมีความสำคัญน่าเชื่อถือและน่าสนใจมากขึ้น

เทวัญ เอกจันทร์ และคณะ[๑๐๐] ศึกษาเรื่องการสังเคราะห์องค์ความรู้พุทธศิลปกรรมในล้านนา เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยศึกษาศิลปกรรมล้านนาจาก ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน ผลการศึกษาพบว่า พุทธศิลปกรรมล้านนา เกิดขึ้นเมื่อได้รับอิทธิพลพระพุทธศาสนา โดยแบ่งออกเป็น ๔ ยุค ได้แก่ พุทธศิลปกรรมล้านนาสมัยอาณาจักรหริภุญชัย พุทธศิลปกรรมล้านนาสมัยอาณาจักรเชียงแสน พุทธศิลปกรรมล้านนาสมัยอาณาจักรล้านนา (ราชวงศ์มังราย) และพุทธศิลปกรรมล้านนาสมัยปัจจุบัน ทั้งนี้จากองค์ความรู้ทางศิลปกรรมล้านนาสามารถเสริมสร้างความรู้แก่เยาวชน นิสิต นักศึกษา สู่การออกแบบผลงานพุทธศิลป์รูปแบบต่างๆ โดยใช้รูปทรงจากสิ่งของ เครื่องใช้ เครื่องสักการะโบราณต่างๆ เป็นแบบอย่างสร้างสรรค์ผลงานด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และก่อให้เกิดกิจกรรมการส่งเสริมการศึกษาพัฒนา

---

[๙๙] ดิเรก อินจันทร์, การศึกษาคัมภีร์ใบลาน พับสา และจารึกเพื่อสนับสนุนข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์: กรณีศึกษาวัดเชียงมั่น ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, **รายงานการวิจัย**, (สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๖๓).

[๑๐๐] เทวัญ เอกจันทร์ และคณะ, การสังเคราะห์องค์ความรู้พุทธศิลปกรรมในล้านนา, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓).

คุณภาพศิลปะ เช่น กิจกรรมสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมล้านนาวิถีใหม่ กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้หรือถอดบทเรียนพุทธศิลป์ กิจกรรมขยายเครือข่ายและเผยแพร่พุทธศิลป์สู่สังคม

พูนชัย ปันธิยะ[๑๐๑] ศึกษาเรื่องพุทธศิลป์ล้านนา แนวคิด คุณค่า เพื่อเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคม: กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า แนวคิด และคุณค่าของพุทธศิลป์ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์และการแสดงอารมณ์ความรู้สึกความงามภายในใจของมนุษย์ โดยเฉพาะศิลปะที่เกิดขึ้นจากศาสนาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์หลายประการ เช่น การสร้างความเพลิดเพลินทางจิตใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวความเชื่อถือในศาสนา เป็นต้น ด้านพุทธรรม พบว่า ศิลปินได้สื่อธรรมผ่านพุทธศิลป์บนพื้นฐานความศรัทธาที่ปัญญาเป็นเครื่องกำกับ โดยมุ่งแสดงหลักแห่งความจริงและความเป็นเหตุเป็นผล ตั้งอยู่บนพื้นฐานของชีวิตที่ต้องการแสวงหาความสุขหรือการพ้นทุกข์ อาจกล่าวได้ว่าพุทธศิลป์ มีคุณค่าต่อสังคมในการส่งเสริมจริยธรรม นอกจากนี้ยังมีคุณค่าทางการศึกษา คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางเศรษฐกิจ การสนับสนุนการท่องเที่ยว

จากงานวิจัยทั้ง ๕ เรื่องข้างต้น เป็นแนวทางสำคัญต่อการศึกษาตู้ใส่พระธรรมหรือหีบธรรมในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย นอกจากจะเป็นโบราณวัตถุเก็บคัมภีร์ธรรมใบลานแล้ว หีบธรรมยังมีประเด็นควรแก่การศึกษาหลายด้าน ซึ่งงานวิจัยข้างต้นได้เสนอมุมมอง แนวทางและกระบวนการศึกษาอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิเคราะห์ในแง่มุมต่างๆ รวมทั้งการจัดการอนุรักษ์หีบธรรมอย่างถูกวิธี และการสร้างองค์ความรู้ อันจะเป็นประโยชน์แก่การศึกษาของคนรุ่นหลังสืบไป

๒.๖.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับสัตตภัณฑ์

ประทีป พืชทองหลาง และคณะ[๑๐๒] ได้สืบค้นและจัดเก็บข้อมูลสัตตภัณฑ์ล้านนา มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาวัดและชุมชนที่ยังคงมีการสงวนรักษาสัตตภัณฑ์ล้านนา อีกทั้งศึกษาคติความเชื่อ ลวดลาย และรูปแบบของสัตตภัณฑ์ จำนวน ๑๒๘ ชิ้น ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัยพบว่า สัตตภัณฑ์ เป็นเครื่องสักการะที่มีเชิงปักเทียนจำนวน ๗ เสา ตั้งอยู่หน้าพระประธานในวิหารหรือโบสถ์ของชาวล้านนา เกิดจากคติความเชื่อ ๒ ประการ คือ ๑) แนวคิดเกี่ยวกับจักรวาลวิทยา แฝงสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ใกล้ชิดของจักรวาลกับโลก ๒) แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา แฝงด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อให้ชาวพุทธนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติ และลวดลายพบในสัตตภัณฑ์มี ๑๑ ชนิด คือ ๑) นาค ๒) เหรา ๓) ครุฑ ๔) ราหู ๕) กุมภัณฑ์และยักษ์ ๖) รุกขเทวดาและนางฟ้า ๗) สัตว์หิมพานต์ ๘) ลายพรรณพฤกษา ๙) สัตว์ประจำปีเกิด ๑๐) ช้างแก้ว ม้าแก้ว ๑๑) ลายเมฆหรือลายเมฆไหล ส่วนรูปแบบของสัตตภัณฑ์ พบทั้งหมด ๕ รูปแบบ

---

[๑๐๑] พูนชัย ปันธิยะ , พุทธศิลป์ล้านนา แนวคิด คุณค่า เพื่อเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคม: กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

[๑๐๒] ประทีป พืชทองหลาง และคณะ, โครงการสืบค้นและจัดเก็บข้อมูลสัตตภัณฑ์ล้านนา, **รายงานการวิจัย**, (สถาบันวัฒนธรรมศึกษา (สำนักมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม) กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๕).

ได้แก่ ๑) แบบสามเหลี่ยม ๒) แบบห้าเหลี่ยม ๓) แบบเสา ๔) แบบวงโค้ง และ ๕) แบบขั้นบันได ทั้งนี้ วิกฤตของสัตตภัณฑ์เกิดจากสาเหตุสำคัญ ๔ ประการ คือ ๑) บทบาทหน้าที่ของสัตตภัณฑ์ถูกแทนที่ด้วยโต๊ะหมู่บูชาที่แพร่มาจากส่วนกลาง ๒) ความงามของงานศิลปกรรมของสัตตภัณฑ์เป็นที่ต้องการของนักสะสมของเก่า ๓) สัตตภัณฑ์ที่พบยังขาดการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม ๔) ช่างฝีมือที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ ความประณีตในการสร้างมีจำนวนน้อย และองค์ความรู้ยังไม่มีผู้สืบทอดในวงกว้าง

มาณพ มานะแซม[๑๐๓] ได้ศึกษาเรื่องสัตตภัณฑ์สู่นาฏกรรมล้านนา เป็นการศึกษาแรงจูงใจที่เกิดจากความเชื่อทางพุทธศาสนาต่อการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมของสัตตภัณฑ์ ผลการศึกษาพบว่า สัตตภัณฑ์ได้สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานทางความเชื่อของสังคมพุทธศาสนาล้านนากับศาสนาฮินดูได้อย่างกลมกลืน โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องเขาพระสุเมรุและภพภูมิในสวรรค์ชั้นต่างๆ ความเชื่อเหล่านี้ได้น้อมนำให้ชาวพุทธเกิดความศรัทธา พลังใจในการปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธเจ้า ทั้งนั้นความเชื่อยังเป็นแรงบันดาลใจให้กับช่างชาวล้านนา กลั่นกรอง ตีความสร้างสรรค์งานศิลปกรรมเชิงเทียนอันละเอียดอ่อนประณีต ขณะเดียวกันความหมาย คติความเชื่อ สุนทรียะอันเกิดจากสัตตภัณฑ์ สร้างแรงบันดาลใจสร้างสรรค์ศิลปะเชิงนาฏกรรมล้านนาชุดใหม่ขึ้นมา เรียกว่า ฟ้อนสัตตภัณฑ์ เป็นชุดการแสดงใหม่ที่ทำให้คนรุ่นใหม่รู้จักกับสัตตภัณฑ์อีกแนวทางหนึ่ง

ฐาปกรณ์ เครือระยา[๑๐๔] ได้ศึกษาเรื่องสัตตภัณฑ์ทิพย์แห่งเขาบริภัณฑ์ทั้ง ๗ รายงานวิจัยฉบับนี้เป็นการรวบรวมศิลปกรรมท้องถิ่นในพุทธศาสนา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง และพบว่าสัตตภัณฑ์เป็นผลงานศิลปะแห่งภูมิปัญญาของชาวล้านนาอย่างหนึ่งที่ตกผลึกทางความคิด และถ่ายทอดออกมาภายใต้คติความเชื่อที่ผสมผสานกันระหว่างพุทธศาสนาและฮินดู เป็นงานพุทธศิลป์ที่แฝงคติความเชื่อทางศาสนา ได้แปรความหมายและแสดงออกมาเป็นสัญลักษณ์เชิงงานศิลปกรรมได้อย่างโดดเด่น จากภาพสะท้อนของงานศิลปกรรมที่ได้สื่อออกมาให้เห็นถึงเรื่องราวความเป็นมาของชุมชน รวมถึงรสนิยมและอุดมคติ ความงาม ความเชื่อ อีกทั้งพิธีกรรมที่ปรากฏพร้อมกันออกมาเพื่อจุดประสงค์เดียวคือการน้อมนำพุทธศาสนิกชนให้เข้าถึงหลักแห่งการประพฤติปฏิบัติตามหลักเกณฑ์คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้ง

ภัทรีพันธุ์ พันธุ[๑๐๕] ได้ศึกษาเรื่อง สัตตภัณฑ์: กรณีศึกษาเฉพาะกลุ่มศิลปะไทลื้อในเขตจังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า ๑) สัตตภัณฑ์แบบขั้นบันไดในจังหวัดน่านมีรูปแบบที่หลากหลายมากกว่าสัตตภัณฑ์ที่พบในจังหวัดแพร่ แต่ไม่สามารถจำแนกความแตกต่างของสัตตภัณฑ์กลุ่มไทลื้อจังหวัดน่านและจังหวัดแพร่ได้ เพราะเป็นกลุ่มเดียวกันและมีวัฒนธรรม การเมือง เครือญาติ และศาสนาเดียวกัน ๒) สัตตภัณฑ์หรือเชิงเทียนของกลุ่มไทลื้อ อาจเป็นการลดทอนองค์ประกอบจาก

---

[๑๐๓] มาณพ มานะแซม, คติเครื่องสัตตภัณฑ์สู่นาฏกรรมล้านนา, **รายงานการวิจัย**, (คณะวิจิตรศิลป์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗).

[๑๐๔] ฐานปกรณ์ เครือระยา, สัตตภัณฑ์ ทิพย์แห่งเขาบริภัณฑ์ทั้ง ๗, **รายงานการวิจัย**, (ศูนย์โบราณคดีภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑).

[๑๐๕] ภัทรีพันธุ์ พันธุ, สัตตภัณฑ์: กรณีศึกษาเฉพาะกลุ่มศิลปะไทลื้อเขตจังหวัดน่าน, **วิทยานิพนธ์ศิลปมหาบัณฑิต**, (บันทิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๑).

สัตตภัณฑ์ของกลุ่มไทยวน ให้เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อ ซึ่งรูปแบบคงไม่มีความสำคัญเท่ากับคติสัญลักษณ์ที่แฝงในสัตตภัณฑ์ ๓) การเรียกเชิงเทียนของกลุ่มไทลื้อว่า สัตตภัณฑ์ โดยเทียบจากสัตตภัณฑ์ของกลุ่มไทยวนที่เป็นการจำลองภูเขาสัตบริภัณฑ์ล้อมรอบภูเขาพระสุเมรุถูกต้องในแง่ของคติความหมายที่แฝงไว้ แต่เนื่องจากสัตตภัณฑ์ของกลุ่มไทลื้อแสดงให้เห็นคติที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติตอนพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากดาวดึงส์ หากพิจารณาจากรูปทรงที่ปรากฏดูจะเหมาะสมสอดคล้องกับคำว่า บันไดแก้ว มากกว่า

ภควัส บุตรศรี[๑๐๖] ได้ศึกษาเรื่อง ลวดลายสัตตภัณฑ์ของล้านนาเพื่อสร้างสรรค์สื่อแอนิเมชั่นสามมิติ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลวดลายสัตตภัณฑ์ของล้านนา ศึกษาความหมายของลวดลาย ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีต่างๆ เรื่องเล่า ความเชื่อที่แฝงอยู่ภายในลวดลาย แล้วนำมาสร้างสรรค์สื่อแอนิเมชั่นสามมิติ การสร้างสรรค์สื่อแอนิเมชั่นเล่าเรื่องสัตตภัณฑ์ ได้ใช้รูปแบบแอนิเมชั่นสามมิติ ด้วยการศึกษาข้อมูล ทฤษฎี แนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นลงพื้นที่เก็บข้อมูล ทำการออกแบบและผลิตสื่อแล้วเผยแพร่ผลงาน ประเมินสำรวจความคิดเห็นของผู้รับชม ทำการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ผลงานสร้างสรรค์เกิดการยอมรับและมีประสิทธิภาพ

ผลการประเมินการจัดแสดงงานนิทรรศการ *ด้านเนื้อหา* คิดเป็นค่าเฉลี่ยดังนี้ ๑) สามารถนำเสนอเนื่องราวความเป็นมาของสัตตภัณฑ์ได้ = ๔.๒๙ (ระดับดี) ๒) เนื้อเรื่องที่นำเสนอมีความชัดเจนและเข้าใจง่าย = ๔.๒๙ (ระดับดี) ๓) เนื้อเรื่องมีความน่าสนใจ = ๔.๗๐ (ระดับดี) ๔) เนื้อเรื่องมีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับสัตตภัณฑ์ = ๔.๔๕ (ระดับดี) ๕) เมื่อชมแอนิเมชั่นแล้วมีความเข้าใจและรู้จักสัตตภัณฑ์มากขึ้น = ๔.๒๕ (ระดับดี) *ด้านการนำเสนอ* คิดเป็นค่าเฉลี่ยดังนี้ ๑) สื่อแอนิเมชั่นที่นำเสนอมีความน่าสนใจ = ๔.๓๒ (ระดับดี) ๒) มีรูปแบบการนำเสนอที่เป็นเอกลักษณ์ = ๔.๔๘ (ระดับดี) ๓) ความสวยงามของภาพแอนิเมชั่นที่นำเสนอ = ๔.๕๑ (ระดับดี) ๔) ความยาวของแอนิเมชั่นในการนำเสนอมีความเหมาะสม = ๔.๒๙ (ระดับดี) ๕) นิทรรศการฯ ให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ = ๔.๓๘ (ระดับดี)

ผลการประเมินแบบสอบถามออนไลน์ *ด้านเนื้อหา* คิดเป็นค่าเฉลี่ยดังนี้ ๑) สามารถนำเสนอเนื่องราวความเป็นมาของสัตตภัณฑ์ได้ = ๔.๒๔ (ระดับดี) ๒) เนื้อเรื่องที่นำเสนอมีความชัดเจนและเข้าใจง่าย = ๔.๓๑ (ระดับดี) ๓) เนื้อเรื่องมีความน่าสนใจ = ๔.๔๔ (ระดับดี) ๔) เนื้อเรื่องมีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับสัตตภัณฑ์ = ๔.๓๗ (ระดับดี) ๕) เมื่อชมแอนิเมชั่นแล้วมีความเข้าใจและรู้จักสัตตภัณฑ์มากขึ้น = ๔.๓๔ (ระดับดี) *ด้านการนำเสนอ* คิดเป็นค่าเฉลี่ยดังนี้ ๑) สื่อแอนิเมชั่นที่นำเสนอมีความน่าสนใจ = ๔.๒๗ (ระดับดี) ๒) มีรูปแบบการนำเสนอที่เป็นเอกลักษณ์ = ๔.๓๗ (ระดับดี) ๓) ความสวยงามของภาพแอนิเมชั่นที่นำเสนอ = ๔.๓๔ (ระดับดี) ๔) ความยาวของแอนิเมชั่นในการนำเสนอมีความเหมาะสม = ๔.๒๐ (ระดับดี) ๕) นิทรรศการฯ ให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ = ๔.๓๗ (ระดับดี)

---

[๑๐๖] ภควัส บุตรศรี, การศึกษาลวดลายสัตตภัณฑ์ของล้านนาเพื่อสร้างสรรค์สื่อแอนิเมชั่นสามมิติ, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บันทิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๐).

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การธำรงอัตลักษณ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม คุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและพุทธศาสนา ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยจะนำมาปรับใช้เป็นแนวทางในการวิจัยเรื่อง ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนาต่อไป

ปญฺญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มจร

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา มีระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเอกสารร่วมกับการสัมภาษณ์ และการสำรวจภาคสนามที่ชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากลไกการธำรงอัตลักษณ์ภูมิปัญญาเชิงช่าง และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยชุมชนในล้านนา การวิจัยครั้งนี้มีวิธีดำเนินการดังนี้

๑) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ก. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาเพื่อค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังของพุทธศิลปกรรม “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” กระบวนการและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ และข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรมในล้านนา

ข. การจัดเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงลึก โดยการสำรวจพื้นที่ การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้องกับพุทธศิลปกรรม “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๓๐ รูป/คน โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แล้วนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์และประเมินการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ เพื่อแสวงหากลไกการธำรงอัตลักษณ์ภูมิปัญญาเชิงช่าง และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ที่เหมาะสม

ค. การศึกษา รวบรวม หรือการแสวงหาข้อเท็จจริง โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุป และจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในกระบวนการสะท้อนกลับเกี่ยวกับการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงและนำไปสู่การแก้ปัญหาโดยชุมชนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” เช่น พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ตลอดจนถึงหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยประกอบด้วยขั้นตอนการวางแผน (plan) การปฏิบัติ (action) การสังเกต (observation) และการสะท้อนกลับ (reflection)

๒) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การจัดเก็บข้อมูลโดยการดำเนินกิจกรรมและการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วมในการศึกษาความคิดเห็นรวมทั้งข้อเสนอแนะในด้านอื่นๆ จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” เช่น พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ตลอดจนถึงหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๓๐ รูป/คน เพื่อประเมินผลการดำเนินงานและนำข้อมูลมาวิเคราะห์แล้วพัฒนาไปสู่กลไกการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์”

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๒.๑ พื้นที่วิจัย/องค์กรที่วิจัย

๑) พื้นที่วิจัย ได้แก่วัดในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ตลอดจนถึงหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๓๐ รูป/คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจงตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ โครงการวิจัยนี้ทำให้เกิดองค์ความรู้ และกลไกการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาการธำรงอัตลักษณ์ คุณค่า และการจัดการมรดก ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ คือ ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ งานพุทธศิลป์ โดยชุมชนในล้านนา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เอกสารและจัดเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยจะทำการสืบค้นและจัดเก็บข้อมูลพุทธศิลปกรรมซึ่งเป็นมรกดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสำรวจ และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

๒) พื้นที่ขยายผลและใช้ประโยชน์ ชุมชนแหล่งท่องเที่ยว เครือข่าย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง หน่วยงานร่วมดำเนินการ/ภาคเอกชนหรือชุมชนที่ร่วมลงทุนหรือดำเนินการเป็นการวิจัยเพื่อการธำรงอัตลักษณ์ คุณค่า และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา เพื่อให้เกิดความเหมาะสมตามจารีตประเพณีชุมชน อีกทั้งยังเป็นนวัตกรรมการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผ่านงานพุทธศิลป์เมืองเก่าในล้านนาต่อไป

๓.๒.๒ ผู้ให้ข้อสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก และร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับพุทธศิลป์ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ประกอบด้วยพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๓๐ รูป/คน โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อสำรวจ วิเคราะห์ อัตลักษณ์ คุณค่า และประเมินการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” เพื่อแสวงหารูปแบบหรือกลไกการธำรงอัตลักษณ์ ภูมิปัญญาเชิงช่าง และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ที่เหมาะสม โดยผู้ให้สำคัญประกอบด้วย

๑. พระสงฆ์ จำนวน ๒๒ รูป
๒. ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๔ คน
๓. นักวิชาการ ด้านพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม จำนวน ๔ รูป/คน

๓.๒.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑) ชนิดของเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัยตามรูปแบบการวิจัย ได้แก่

๑.๑) แบบสำรวจธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา บริบทพื้นที่ที่ทำการวิจัยและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

๑.๒) แบบสัมภาษณ์ เพื่อนำมาวิเคราะห์การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่า และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา โดยการศึกษากรอบทางด้านเนื้อหาเพื่อนำไปสู่การสัมภาษณ์เชิงลึกว่า มีปัจจัยเงื่อนไขใด รูปแบบใด ที่จะนำไปสู่การพัฒนากลไกการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ได้อย่างถูกต้อง

๒) การสร้างเครื่องมือวิจัย โดยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือในการวิจัย เป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การสร้างเครื่องมือในการวิจัยเพื่อสร้างกลไกการธำรงอัตลักษณ์ คุณค่า และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓) การหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัย เป็นการออกแบบเครื่องมือการวิจัย จากการวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การสร้างแบบสอบถามเพื่อนำไปสู่การทดลองใช้และการประเมินกลไกการธำรงอัตลักษณ์และเพิ่มมูลค่าการธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา โดยมีขั้นตอนของการสร้างแบบสอบถามดังนี้

๓.๑) ศึกษาประเด็นปัญหา กรอบแนวคิด ทฤษฎี และจุดมุ่งหมายของการวิจัย เพื่อให้เกิดความตระหนักว่า งานวิจัยต้องการข้อมูลอะไร ชนิดใด และมีตัวแปรอะไรบ้างที่จะต้องนำมาพิจารณา

๓.๒) กำหนดลักษณะของข้อคำถาม จัดทำรายละเอียดของข้อคำถามว่า ประกอบด้วยขอบข่ายเนื้อหาสาระสำคัญ แยกแยะเป็นประเด็นย่อยตามแง่มุมต่างๆ อะไรบ้าง ที่จะนำไปใช้ในการสร้างข้อคำถามสำหรับการธำรงอัตลักษณ์ คุณค่า และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา

๓.๓) กำหนดรูปแบบของแบบสอบถามเพื่อประเมินและพัฒนากลไกการธำรงอัตลักษณ์และเพิ่มมูลค่าการธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนาแบบปลายปิดและแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับตอบปัญหาการวิจัยครบถ้วน รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ

๓.๔) นำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหารายข้อโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความชำนาญในประเด็นและหัวข้อวิจัย จำนวน ๓ ท่าน

๓.๓ การจัดเก็บรวบรวมข้อมูล

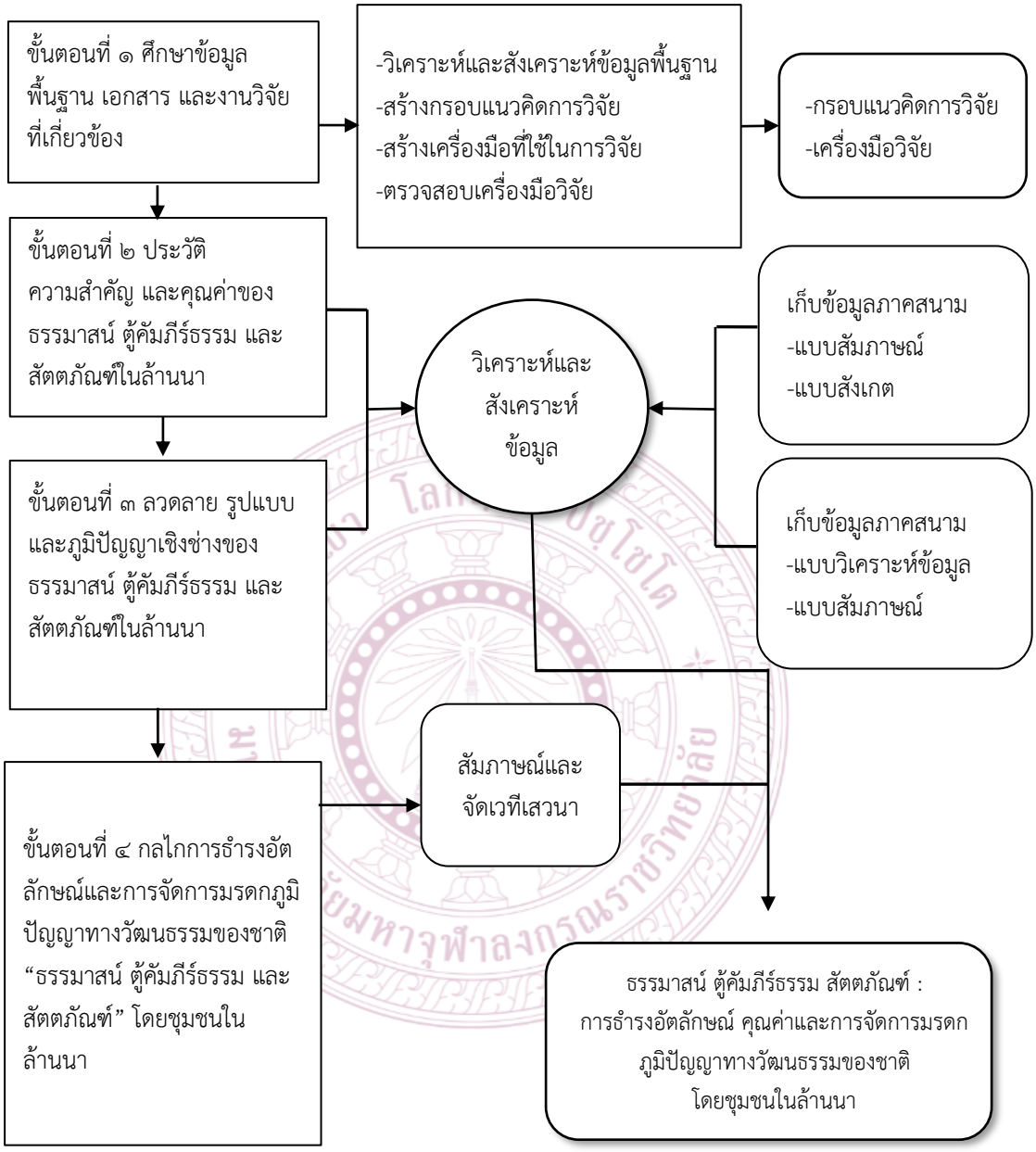
๑) ข้อมูลจากเอกสาร เป็นการศึกษาด้านเนื้อหาครอบคลุมเรื่องการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การธำรงอัตลักษณ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม คุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและพุทธศาสนา ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ บริบทพื้นที่ที่ทำการวิจัย และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบทของการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสำรวจ และแบบสัมภาษณ์

๒) ข้อมูลภาคสนาม การเก็บข้อมูลภาคสนามของวัดในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง ในการวิเคราะห์และการธำรงอัตลักษณ์ คุณค่า และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา โดยการศึกษากรอบทางด้านเนื้อหาเพื่อนำไปสู่การสัมภาษณ์เชิงลึกในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง จำนวน ๓๐ รูป/คน และการสังเกตการณ์ (Observation) บริบทการบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การพัฒนากลไกการธำรงอัตลักษณ์และเพิ่มมูลค่าการธำรงอัตลักษณ์ คุณค่า และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนาได้อย่างถูกต้อง แล้วจัดทำสื่อดิจิทัลแนะนำการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อวิเคราะห์และประเมินกลไกการธำรงอัตลักษณ์และเพิ่มมูลค่ากลไกการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผ่านงานพุทธศิลปกรรมเมืองเก่าในล้านนา โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๓๐ รูป/คน เช่น พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ตลอดจนถึงหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสังเกตการณ์บริบทความเป็นจริงของแต่ละพื้นที่นั้นๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์บทสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์นำมาถอดบทเรียนให้เกิดองค์ความรู้และกลไกการธำรงอัตลักษณ์และเพิ่มมูลค่าการธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนาต่อไป

๓.๕ สรุปขั้นตอนการวิจัย

แผนภูมิที่ ๒ สรุปขั้นตอนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา” ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจและจัดเก็บรวบรวมข้อมูลวัดในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง พร้อมทั้งสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการด้านพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม จากนั้นได้วิเคราะห์การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มีธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์ สามารถสรุปผลการวิจัย ดังนี้

๔.๑ ประวัติพัฒนาการ ความสำคัญ และคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

๔.๑.๑ พัฒนาการเครื่องสักการบูชาในพระพุทธศาสนา

๔.๑.๒ พัฒนาการธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

๔.๑.๓ ความนิยมในการสร้างธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

๔.๑.๔ ความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

๔.๒ การสำรวจธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน

๔.๒.๑ ผลการสำรวจธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน

๔.๒.๒ โครงสร้าง รูปแบบ เทคนิคเชิงช่างและลวดลายของธรรมาสน์

๔.๒.๓ โครงสร้าง รูปแบบ เทคนิคเชิงช่างและลวดลายของตู้คัมภีร์ธรรม

๔.๒.๔ โครงสร้าง รูปแบบ เทคนิคเชิงช่างและลวดลายของสัตตภัณฑ์

๔.๒.๕ ตารางจำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของธรรมมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน

๔.๓ กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยชุมชนในล้านนา

๔.๓.๑ ผลการสำรวจสถานภาพปัจจุบันของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

๔.๓.๒ การศึกษากลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยชุมชนล้านนา

๔.๑ ประวัติพัฒนาการ ความสำคัญ และคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์เป็นเครื่องสักการะที่สำคัญในพระพุทธศาสนาล้านนา สร้างสรรค์ขึ้นด้วยภูมิปัญญาเชิงช่างอย่างวิจิตรสวยงามเพื่อใช้ประโยชน์ในการนั่งเทศนาธรรม การเก็บรักษาคัมภีร์ใบลาน และการจุดไฟให้แสงสว่างในพิธีกรรมต่างๆ ก่อให้เกิดความเคารพศรัทธาในพระรัตนตรัยอย่างสุดซึ้ง ทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการจัดเก็บรักษาคัมภีร์ธรรม และทำให้การประกอบพิธีกรรมแต่ละครั้งดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและเป็นแบบแผนที่ดีงาม โดยเครื่องสักการะประเภทธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ มีประวัติพัฒนาการ ความสำคัญ และคุณค่าดังนี้

๔.๑.๑ พัฒนาการเครื่องสักการบูชาในพระพุทธศาสนา

ความเลื่อมใสศรัทธาเป็นแรงจูงใจแรกเริ่มให้เกิดการปฏิบัติด้วยการเคารพสักการบูชาในรูปแบบต่างๆ ดังพบในจารีตโบราณมีการบูชาธรรมชาติ ป่าไม้ เทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยการพลีกรรมที่มีเครื่องสักการะประเภทต่างๆ ทั้งดอกไม้ อาหาร สิ่งของค่า เพื่อแสดงถึงความเชื่อศรัทธา ความเคารพ สดุดี ซาบซึ้ง ระลึกถึงคุณในสิ่งนั้นๆ อย่างสนิทใจ ภายหลังมีการสร้างเครื่องสักการะให้มีขนาดใหญ่ คงทนแข็งแรง ประณีตสวยงาม และสามารถใช้สอยประโยชน์ตามต้องการได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้การบูชาในพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาถึงปัจจุบันมีรูปแบบการบูชาที่หลากหลาย ทั้งการแสดงออกด้วยการถวายเครื่องสักการะต่างๆ เช่น ประเภทของหอม ประเภทแสงสว่าง ประเภทอาหารน้ำดื่ม การสร้างเสนาสนะและศาสนวัตถุเพื่อแสดงความเคารพนอบน้อมระลึกถึงของคุณพระรัตนตรัย การบูชาตามหลักพุทธปรัชญาเถราวาท เน้นการบูชาต่อคนหรือสิ่งที่ควรสักการะถือเป็นมงคลสูงสุด โดยแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท[๑๐๗] ดังนี้

ประเภทที่ ๑ บุคคลที่ควรได้รับการสักการบูชา ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก กษัตริย์ บิดา มารดา ครู อาจารย์ เป็นต้น

ประเภทที่ ๒ พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

ประเภทที่ ๓ สิ่งของที่เกี่ยวเนื่องด้วยบุคคลที่ควรได้รับการสักการะบูชาและพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น พระพุทธรูป สถูป เจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล เป็นต้น

---

[๑๐๗] อดิศักดิ์ ละครเขต, **การศึกษาวิเคราะห์อานิสงส์การบูชาในพุทธปรัชญาเถรวาท**, **วารสารธรรมทรรศน์**, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐): ๑๒๓

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์[๑๐๘] จำแนกรูปแบบการบูชาในพระพุทธศาสนาออกเป็น ๒ แบบ คือ

๑. อามิสบูชา การบูชาด้วยอามิสวัตถุสิ่งของต่างๆ เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน อาหาร สิ่งมีค่า เป็นต้น

๒. ธรรมบูชา การบูชาด้วยการปฏิบัติ การรับไตรสรณคมน์ รับสิกขาบท รักษาศีล ถืออุโบสถศีลเพื่อมาชำระขัดเกลาตนรวมถึงการยึดมั่นในคุณความดี การปฏิบัติดูแลมารดาบิดา และเคารพบูชาปูชนียบุคคลผู้ทำความดีทั้งหลาย

ทั้งนี้การบูชาแบบอามิสบูชาและธรรมบูชาเป็นรูปแบบการบูชาทั่วไปของพุทธบริษัท ๔ ที่พบการแสดงความเคารพต่อพระรัตนตรัยมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล กระทั่งสมัยหลังพุทธกาลก็ยังสืบทอดรูปแบบการบูชาดังกล่าวจวบจนถึงปัจจุบัน พัฒนาการของสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้าได้แปรเปลี่ยนเป็นสิ่งที่จับต้องได้ เช่น ธรรมจักร พระแท่นวัชรอาสน์ สถูป เจดีย์ พระพุทธรูป เป็นต้น ได้ถูกสร้างขึ้นเป็นรูปเคารพเพื่อระลึกถึงคุณพระพุทธเจ้าอันเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจรวมทั้งพัฒนาการในการบูชารูปเคารพแทนพระพุทธเจ้าเป็นรูปแบบต่างๆ ด้วยเครื่องประกอบพิธีกรรมสักการบูชาต่างๆ อีกทั้งมีการออกแบบสร้างสรรค์เครื่องสักการะรูปแบบต่างๆ ด้วยงานพุทธศิลป์ประจำถิ่นที่พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปถึงในแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะในวัฒนธรรมล้านนามีการสร้างสรรค์เครื่องสักการบูชาที่สวยงาม และสื่อความหมาย ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนถึงโลกทัศน์ทางพุทธศาสนาและท้องถิ่นได้อย่างแนบเนียน พัฒนาการเครื่องสักการบูชาในพระพุทธศาสนาจากยุคพุทธกาลจนถึงล้านนา มีดังนี้

๑. เครื่องสักการบูชาในสมัยพุทธกาล

หลักฐานทางพระพุทธศาสนาพบการถวายสิ่งสักการบูชาแก่พระพุทธเจ้าครั้งแรกในสมัยพุทธกาล ก่อนเจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าด้วยการถวายเครื่องอามิสบูชาของนางสุชาดา โดยนางสุชาดาได้เตรียมข้าวมธุปายาสในภาชนะทองคำมาถวายเจ้าชายสิทธัตถะขณะบำเพ็ญเพียรใต้ต้นมหาโพธิ์ก่อนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ดังนี้

“วันวิสาขปุรณมีนางตระเตรียมข้าวมธุปายาสอย่างดีเวลาใกล้รุ่งราตรี ด้วยหมายจะทำการบวงสรวงแต่เช้าตรู่ เนื้อกำลังหุงข้าวมธุปายาสอยู่นั้น ฟองข้าวมธุปายาสฟองใหญ่ๆ ผุดขึ้นวนเวียนไปทางขวา แม้ส่วนที่ถูกสัมผัสอย่างหนึ่ง ก็ไม่กระเด็นออกไปข้างนอก ท้าวมหาพรหมกั้นฉัตรท้าวโลกบาลทั้ง ๔ ถือพระขรรค์อารักขา ท้าวสักกะรวบรวมไม้แห้ง (ฟืน) มาติดไฟ เทวดาใน ๔ ทวีปก็รวบรวมโอชะมาใส่ลงในมธุปายาสนั้น พระโพธิสัตว์คอยเวลาภิกษาจารเสด็จไปแต่เช้าตรู่ ประทับนั่ง ณ โคนไม้ แม่นมมาเพื่อแผ้วถางโคนไม้ บอกแก่นางสุชาดาว่า เทวดามานั่งอยู่โคนไม้แล้ว นางสุชาดาประดับเครื่องประดับทั้งปวง แล้วบรรจงจัดข้าวมธุปายาสใส่ลงในถาดทองมีค่า ๑๐๐,๐๐๐ ปิดด้วย

---

[๑๐๘] สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม, ๒๕๕๙), หน้า ๑๘๖.

ถาดทองอีกถาดหนึ่งแล้วยกขึ้นเดินไป เห็นพระมหาบุรุษจึงวางไว้ในมือพร้อมกับถาดนั่นแหละ ไหว้แล้วกล่าวว่า มโนรถของดิฉันสำเร็จแล้วฉันใด ขอมโนรถแม้ของท่านก็จงสำเร็จ ฉันนั้นเทอญ แล้วก็กลับไป.”[๑๐๙]

การถวายข้าวมธุปายาสของนางสุชาดาจัดเป็นอามิสบูชาอันเลิศรส และมีนัยการสักการบูชาด้วยการบวงสรวงอ้อนวอน ขอพรให้เกิดความสำเร็จดั่งปณิธานที่ปรารถนา นอกจากนี้ยังพบการสักการบูชาด้วยอามิสบูชาที่เป็นผลสืบเนื่องให้เกิดการปฏิบัติบูชาหรือธรรมบูชาของมหาอุบาสกคู่แรกในพระพุทธศาสนา ในขณะที่พระพุทธองค์พำนักอยู่ควงต้นราชายตนะ ดังราชายตนกถาระบุว่า

“ต่อมาตปุสสะและภัลลิกะได้ถือข้าวตูผงและข้าวตูก้อนปรุงด้วยน้ำผึ้งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถวายอภิวาทแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควรกราบทูลว่า “พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์โปรดทรงรับข้าวตูผงและข้าวตูก้อนปรุงด้วยน้ำผึ้ง ซึ่งจะเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขสิ้นกาลนานแก่ข้าพระองค์ทั้งสองเถิด” พระผู้มีพระภาคทรงรับข้าวตูผงและข้าวตูก้อนปรุงด้วยน้ำผึ้งด้วยบาตรศิลาใหม่เอี่ยมแล้วเสวย ต่อมาตปุสสะและภัลลิกะได้กราบทูลว่า “พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งสองนี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมเป็นสรณะ ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพระองค์ทั้งสองว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต” ตปุสสะและภัลลิกะนั้น ได้เป็นเทววาจิกอุบาสก (ผู้กล่าววาจาถึงรัตนะ ๒ ว่าเป็นสรณะ) เป็นพวกแรกในโลกแล”[๑๑๐]

การถวายข้าวสัตตุผงและสัตตุก้อนของตปุสสะอุบาสกกับนายภัลลิกะอุบาสก เป็นพ่อค้าคู่แรกที่ถวายเครื่องสักการะประเภทอาหารบูชาแก่พระพุทธเจ้าเป็นครั้งแรกหลังจากการตรัสรู้แล้ว จากนั้นเข้ารับสรณคมน์จากพระพุทธเจ้าเป็นอุบาสกคู่แรกในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการบูชาด้วยอาหารอันเป็นของบริโภค จัดเป็นสิ่งแรกที่ถวายเพื่อให้พระองค์ได้บำรุงพระวรกายดำรงธาตุขันธ์ต่อไป ขณะเดียวกันความเลื่อมใสศรัทธาก็ได้นำมาสู่การรับสรณคมน์เป็นอุบาสกในพุทธศาสนา ทั้งนี้เครื่องสักการบูชาที่เป็นอามิส เช่น ดอกไม้ ของหอม เป็นต้น จัดเป็นจารีตที่มีมาก่อนพุทธศาสนาแล้ว โดยเป็นเครื่องสักการบูชาเทพเจ้าของเหล่าพราหมณ์ ภายหลังเมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้น ทำให้จารีตการบูชาด้วยอามิสดังกล่าวนี้ที่ถูกนำมาใช้ในพระพุทธศาสนา เพื่อแสดงความเคารพบูชาต่อพระพุทธเจ้า

เมื่อครั้งพุทธกาล พระเจ้าพิมพิสารได้สร้างวัดแห่งแรกในพุทธศาสนาคือวัดเวฬุวันวิหาร ถวายแด่พระพุทธเจ้าและเหล่าพระสาวกสำหรับเป็นที่พักอาศัยและปฏิบัติธรรม ครั้นต่อมาผู้มีจิตศรัทธาสร้างวัดถวายเพิ่มขึ้น เช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐีสร้างวัดเชตวันมหาวิหาร หมอชีวกโกมารภัจจ์สร้างวัดอัมพวันหรือชีวกัมพวัน นางวิสาขาสร้างบุพพาราม เป็นต้น โดยวัดเหล่านี้มีองค์ประกอบสำคัญวิหารหรือศาลาฟังธรรมพร้อมกับเสนาสนะที่จำเป็นอื่นๆ ที่ก่อสร้างอย่างเรียบง่าย เช่น กุฏิ เวจจกุฏี โรงฉัน โรงไฟ (โรงครัว) เป็นต้น เมื่อเหล่าพุทธศาสนิกชนประสงค์จะฟังพระธรรมเทศนาจาก

---

[๑๐๙] ม.มู. ไทย ๑๘/๓๒๘/๔๕๕-๔๕๖. (ฉบับมหามกุฏฯ)

[๑๑๐] วิ.ม. ไทย ๔/๖/๙-๑๐. (ฉบับมหาจุฬาฯ)

พระพุทธเจ้าก็เดินทางไปที่วัด โดยต่างถือเอาเครื่องสักการะบูชาและสิ่งของไปถวายแด่พระพุทธเจ้าพร้อมพระสาวก เช่น ดอกไม้ ของหอม ผ้า น้ำดื่ม เภสัช เป็นต้น ดังความตอนหนึ่งของอรรถกถาสุวรรณสาม[๑๑๑] ระบุถึงบุตรเศรษฐีคนหนึ่งในเมืองสาวัตถียืนบนปราสาทมองเห็นมหาชนถือเอาของหอมและดอกไม้ไปสู่วัดเชตวันมหาวิหารเพื่อต้องการฟังพระธรรมเทศนา จึงคิดว่า “แม้ตัวเราก็จักไปกับพวกนั้นบ้าง” จึงเดินทางไปวัดเชตวันมหาวิหาร โดยมีคนใช้ถือของหอมและดอกไม้ติดตามไปด้วย เมื่อไปถึงแล้วได้ถวายผ้า เภสัช และน้ำดื่มแด่พระสงฆ์ พร้อมกับบูชาพระพุทธเจ้าด้วยของหอมและดอกไม้ จากนั้นก็นั่งฟังพระธรรมเทศนาจนเกิดความเลื่อมใส การแสดงพระธรรมเทศนาแต่ละครั้งทำให้ผู้มีปัญญาบรรลุธรรมเป็นอริยบุคคลจำนวนมากตั้งแต่โสดาบัน สกทาคามี อนาคามี และพระอรหันต์ หรือเกิดสัมมาทิฏฐิยึดถือเอาพระรัตนตรัยเป็นสรณะแล้วมุ่งศึกษาประพฤติวัตรปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนเพื่อพัฒนาตนให้บรรลุมรรคผลนิพพานต่อไป ครั้นเมื่อวัดมีพระสงฆ์จำพรรษาและมีประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมทางพุทธศาสนามากขึ้น จึงทำให้มีการก่อสร้างสิ่งต่างๆ เพิ่มขึ้นตามความจำเป็นดังเช่นวัดเชตวันมหาวิหารที่พระพุทธเจ้าประทับจำพรรษายาวนาน ๑๙ พรรษา มีพระสาวกจำพรรษา พระอาคันตุกะและประชาชนเวียนมาฟังพระธรรมเทศนา ประชุมสนทนาธรรม และรับพระกัมมัฏฐานอย่างเนืองแน่นโดยตลอด ทำให้วัดต้องขยายพื้นที่และก่อสร้างอาคารสถานที่เพิ่มขึ้น ได้แก่ พระคันธกุฎี กุฏิพระสาวก วิหาร ธรรมสภา เวจจกุฎี โรงฉัน โรงไฟ รวมถึงสถานที่เดินจงกลมและเสนาสนะอื่นๆ จนเมื่อพระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงและแพร่หลายตามพื้นที่ต่างๆ ส่งผลให้มีการสร้างวัดหรืออารามตามพื้นที่เหล่านั้นจำนวนมาก จากข้อความที่ยกมาข้างต้นดังกล่าวแสดงให้ว่า ในสมัยพุทธกาล พุทธศาสนิกชนมีการบูชาพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ๒ ลักษณะ ได้แก่ ๑) อามิสบูชา คือการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ โดยการสร้างสรรค์เสนาสนะหรือนำวัตถุสิ่งของเป็นเครื่องสักการะบูชา เช่น ดอกไม้ของหอม เครื่องสักการะ เภสัช อาหาร ผ้า บาตร เป็นต้น ๒) ปฏิบัติบูชา คือการบูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อให้รู้แจ้งเห็นจริงในสัจธรรมจนบรรลุมรรคผลนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา ได้แก่ การรักษาศีล การถือธุดงค์วัตร การเจริญสมถกัมมัฏฐานและเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน

นอกจากนั้นพระไตรปิฎกยังปรากฏเรื่องราวการถวายอามิสบูชารูปแบบต่างๆ รวมถึงการกล่าวย้อนไปในอดีตชาติของพุทธสาวกที่เคยถวายอาสมิสบูชา และระบุถึงอานิสงส์ของการถวายสักการด้วยอามิสบูชาเป็นเหตุให้เข้าถึงวิมุตติความหลุดพ้นได้ดังต่อไปนี้

ปุปผจังโกฏิยเถราปทาน[๑๑๒] ระบุว่าอดีตชาติของพระปุปผจังโกฏิยเถระ เคยได้นำดอกอังกาบใส่ผอบบูชาพระพุทธเจ้า เป็นเหตุให้บรรลุปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ ในชาติปัจจุบัน

---

[๑๑๑] ขุ.ชา อ. ๖๓/๑๕๔.

[๑๑๒] ขุ.อป. ไทย ๓๒/๗๒/๑๒๑.

ปาฏลิปุปผิยเถราปทาน[๑๑๓] ระบุว่าอดีตชาติของพระปาฏลิปุปผิยเถระ เคยได้นำดอกแคฝอยที่ห่อใส่พกบูชาพระพุทธเจ้านามว่าติสสะ เป็นเหตุให้บรรลุปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ ในชาติปัจจุบัน

ติปทุมิยเถราปทาน[๑๑๔] ระบุว่าอดีตชาติของพระติปทุมิยเถระ เคยนำดอกบัวแดง ๓ ดอก ถวายบูชาพระพุทธเจ้านามว่าปทุมุตตระ โดยโยนขึ้นไปในอากาศ เป็นเหตุให้บรรลุปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ ในชาติปัจจุบัน

คันธมาลิยเถราปทาน[๑๑๕] ระบุว่าอดีตชาติของพระคันธมาลิยเถระ เคยทำสถูปไม้หอม ปกคลุมด้วยดอกมะลิ บูชาถวายแด่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ เป็นเหตุให้บรรลุปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ ในชาติปัจจุบัน

สปริวาริยเถราปทาน[๑๑๖] ระบุว่าอดีตชาติของพระสปริวาริยเถระ เคยทำแท่นบูชาด้วยไม้จันทน์ ถวายธูปและของหอมที่สมควรแก่พระสถูปของพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เป็นเหตุบรรลุปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ ในชาติปัจจุบัน

อนุโลมทายกเถราปทาน[๑๑๗] ระบุว่าอดีตชาติของพระอนุโลมทายกเถระ เคยทำแท่นบูชาด้วยก้อนปูนขาวฉาบตกแต่งให้สวยงามถวายแด่ต้นโพธิ์ของพระพุทธเจ้านามว่าอโนมทัสสี เป็นเหตุให้บรรลุปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ ในชาติปัจจุบัน

โมรหัตถิยเถราปทาน[๑๑๘] ระบุว่าอดีตชาติของพระโมรหัตถิยเถระ เคยได้เข้าเฝ้าสักการบูชาพระพุทธเจ้าแล้วได้ถวายพัดหางนกยูง เป็นเหตุบรรลุปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ ในชาติปัจจุบัน

กุมุทมาลิยเถราปทาน[๑๑๙] ระบุว่าอดีตชาติของพระกุมุทมาลิยเถระ เคยถือพวงดอกโกมุทไปโปรยลงเพื่อบูชาพระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ในขณะที่กำลังเสด็จดำเนินอยู่ที่ถนน เป็นเหตุบรรลุปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ ในชาติปัจจุบัน

เกสรปุปผิยเถราปทาน[๑๒๐] ระบุว่าอดีตชาติของพระเกสรปุปผิยเถระ เมื่อครั้นเป็นวิทยาธรอยู่ในป่าหิมพานต์ ได้ทูนดอกบุนนาค ๓ ดอกไว้บนศีรษะแล้วบูชาพระพุทธเจ้าพระนามว่าเวสสภู เป็นเหตุให้บรรลุปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ ในชาติปัจจุบัน

---

[๑๑๓] ขุ.อป. ไทย ๓๒/๘๐/๒๒๑.
[๑๑๔] ขุ.อป. ไทย ๓๒/๘๒/๒๒๓.
[๑๑๕] ขุ.อป. ไทย ๓๒/๙๗/๒๔๒.
[๑๑๖] ขุ.อป. ไทย ๓๒/๑๔๖/๓๐๙.
[๑๑๗] ขุ.อป. ไทย ๓๒/๑๔๘/๓๑๑.
[๑๑๘] ขุ.อป. ไทย ๓๓/๔๒/๙๑.
[๑๑๙] ขุ.อป. ไทย ๓๒/๓๒๒/๔๘๑.
[๑๒๐] ขุ.อป. ไทย ๓๒/๓๖๖/๕๔๔.

นฬมาลิยเถราปทาน[๑๒๑] ระบุว่าอดีตชาติพระนฬมาลิยเถระ เคยนำพวงมาลัยดอกอ้อบูชาพระพุทธเจ้า เป็นเหตุให้บรรลุปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ ในชาติปัจจุบัน

สัตตอุปปลมาลิกาเถริยาปทาน[๑๒๒] ระบุว่าอดีตชาติของพระสัตตอุปปลมาลิกาเถรี เคยนำดอกอุบล ๗ ดอก บูชาพระญาณของพระพุทธเจ้า เป็นเหตุให้บรรลุปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ ในชาติปัจจุบัน

จากเนื้อหาในพระไตรปิฎกดังกล่าวแสดงให้เห็นได้ว่าการถวายอามิสบูชาด้วยเครื่องสักการะสิ่งของต่างๆ มีมาก่อนพุทธกาลแล้ว ทั้งอาหาร ดอกไม้ของหอม และสิ่งของที่ใช้ประโยชน์แล้ว นำมาประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยชี้ให้เห็นความศรัทธาแล้วสรรหาสิ่งของต่างๆ มาถวายเป็นสักการะด้วยความเคารพ และผลที่ได้รับจากจิตอันประกอบด้วยกุศลเจตนาและการกระทำที่มีความเคารพนอบน้อม จนกลายเป็นจารีตการถวายเครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัยในยุคต่อมา

การสั่งสมบารมีด้วยการถวายทานย่อมเป็นเหตุเกิดอานิสงส์อันเอื้อต่อการปฏิบัติบูชา ดังปรากฏในมหาปรินิพพานสูตรทรงตรัสกับพระอานนท์เรื่องสังเวชนียสถาน ประกอบด้วยสถานที่ประสูติ (ชาตสถาน) ตรัสรู้ (อภิสัมพุทธสถาน) แสดงปฐมเทศนา (ธัมมจักกัปปวัตนสถาน) และปรินิพพาน (นิพพุตสถาน) เป็นสถานที่ที่กุลบุตรผู้มีความศรัทธาควรไปสักการบูชา[๑๒๓] กระทั่งก่อนที่จะปรินิพพานยังตรัสกับพระอานนท์เรื่องการบูชาด้วยอามิสของเหล่าทวยเทพ และทรงกล่าวสรรเสริญว่าการปฏิบัติบูชาเป็นการบูชาที่ประเสริฐยิ่ง ดังความว่า

“อานนท์ ต้นสาละทั้งคู่ผลิดอกนอกฤดูกาลบานสะพรั่งเต็มต้น ดอกสาละเหล่านั้นร่วงหล่นโปรยปรายตกต้องสรีระของตถาคตเพื่อบูชาตถาคต ดอกมณฑารพอันเป็นทิพย์ก็ร่วงหล่นจากอากาศโปรยปรายตกต้องสรีระของตถาคตเพื่อบูชาตถาคต จุรณแห่งจันทน์อันเป็นทิพย์ก็ร่วงหล่นจากอากาศโปรยปรายตกต้องสรีระของตถาคต เพื่อบูชาตถาคต ดนตรีทิพย์ก็บรรเลงในอากาศเพื่อบูชาตถาคต ทั้งสังคีตทิพย์ก็บรรเลงในอากาศเพื่อบูชาตถาคต ตถาคตจะชื่อว่าอันบริษัทสักการะ เคารพ นับถือบูชานอบน้อมด้วยเครื่องสักการะเพียงเท่านี้ก็หาไม่ ผู้ใดไม่ว่าจะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกหรืออุบาสิกาเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมอยู่ ผู้นั้นชื่อว่าสักการะ เคารพ นับถือบูชา นอบน้อม ด้วยการบูชาอย่างยอดเยี่ยม ฉะนั้น อานนท์ เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า ‘เราจะเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมอยู่’ อานนท์ เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล”[๑๒๔]

หลังจากที่พระพุทธองค์ปรินิพพาน เหล่ามหาชนยังคงสักการบูชานอบน้อมพระพุทธสรีระด้วยอามิสรูปแบบต่างๆ ดังพบการสักการะของเทวดาด้วยการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี ระเบียบดอกไม้และของหอมอันเป็นทิพย์[๑๒๕] แห่รอบพระพุทธสรีระ นอกจากนั้นเมื่อศึกษาสาวกประวัติของ

---

[๑๒๑] ขุ.อป. ไทย ๓๓/๖๑/๑๑๗.

[๑๒๒] ขุ.อป. ไทย ๓๓/๑๔๘/๓๗๗.

[๑๒๓] ที.ม. ไทย ๑๐/๒๐๒/๑๕๐-๑๕๑. (ฉบับมหาจุฬาฯ)

[๑๒๔] ที.ม. ไทย ๑๐/๑๙๙/๑๔๙. (ฉบับมหาจุฬาฯ)

[๑๒๕] ที.ม. ไทย ๑๐/๒๒๘/๑๗๒. (ฉบับมหาจุฬาฯ)

พระเถระในสมัยพุทธกาล ก็พบว่าพระสาวกบางรูปได้บำเพ็ญบารมีด้วยถวายการสักการบูชาแด่พระพุทธเจ้าด้วยอามิสบูชาจำนวนมาก เป็นเหตุให้ได้รับอานิสงส์ทั้งลาภสักการะ และการบรรลุธรรมวิเศษ แสดงให้เห็นว่าการบูชาด้วยอามิสก็เป็นสิ่งสำคัญและให้ผลานิสงส์อันเลิศ ถึงแม้ว่าพระพุทธเจ้าไม่ปฏิเสธการอามิสบูชา แต่ก็ให้ความสำคัญกับปฏิบัติบูชาเป็นสำคัญเพราะจักทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจจนสามารถบรรลุมรรคผลนิพพานได้เร็วพลัน

ลักษณะการบูชาด้วยอามิสหรือวัตถุสิ่งของจำเพาะพระพุทธเจ้าที่ยกมาข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีหลากหลายชนิด ทั้งการบูชาด้วยดอกไม้ พวงมาลัย โปรยดอก สร้างผอบประดับดอกไม้และสถูปสร้างแท่นบูชาไม้จันทร์ธูปและของหอม แท่นบูชาต้นศรีมหาโพธิ์อันเป็นสถานที่ตรัสรู้ ตลอดจนถึงถวายพัดหางนกยูงแก่พระพุทธเจ้า การบูชาด้วยอามิสวัตถุสิ่งของต่างๆ เหล่านี้ ภายหลังได้กลายเป็นต้นแบบของการสร้างเครื่องสักการบูชาประเภทต่างๆ น้อมถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ในแต่ละชุมชนที่พระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้าไปโดยมีลักษณะผสมผสานระหว่างคติทางพุทธศาสนากับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างกลมกลืน

๒. เครื่องสักการบูชาในสมัยหลังพุทธกาล

การจัดทำเครื่องสักการบูชาในสมัยหลังพุทธกาลมีพัฒนาการหลายช่วงเวลา เริ่มจากการสร้างสถูปเจดีย์ขนาดใหญ่เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ดังพบพระอานนท์ถวายคำแนะนำแก่เจ้ามัลละเรื่องการสร้างพระสถูปบรรจุพระสารีริกธาตุหลังจากถวายพระเพลิงแล้วว่า

“พวกท่านพึงปฏิบัติต่อพระสรีระของพระตถาคต เหมือนอย่างที่พวกเขาปฏิบัติต่อพระบรมศพของพระเจ้าจักรพรรดิ พึงสร้างพระสถูปของพระตถาคตไว้ที่ทางใหญ่สี่แพร่ง ชนเหล่าใดจักยกระเบียบดอกไม้ ของหอมหรือจุรณ จักถวายอภิวาท หรือจักทำจิตเลื่อมใสในพระสถูปนั้น การกระทำนั้นจักเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่ชนเหล่านั้นตลอดกาลนาน”[๑๒๖]

นอกจากการสร้างสถูปเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุแล้วยังมีการสักการะต้นศรีมหาโพธิ์ แท่นวัชรอาสน์ และดอกบัวอันเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า รวมทั้งการบันทึกพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าในรูปแบบต่างๆ จึงเป็นพัฒนาการของคติและจารีตการถวายสักการบูชาด้วยเครื่องอามิสบูชา จนเกิดความนิยมในการสร้างแท่นเพื่อรองรับเครื่องสักการะต่างๆ เช่น ดอกไม้ อาหาร ธูป เทียน เป็นต้น รวมถึงพระพุทธรูป เจดีย์ และเครื่องพลีกรรมต่างๆ โดยกลุ่มกษัตริย์ คหบดี และผู้มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนามักจะเน้นการสร้างศาสนสถานและศาสนวัตถุสำคัญ เช่น สถูป บัลลังก์เปล่า ภาพสลัก เป็นต้น ดังที่ปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงว่า ภายหลังพุทธปรินิพพาน วัดได้กลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในชุมชนเนื่องจากมีการก่อสร้างเจดีย์สำหรับประดิษฐานสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าและพระธรรม ๔ ประเภท[๑๒๗] ได้แก่

---

[๑๒๖] ที.ม. ไทย ๑๐/๒๓๐/๑๗๓ (ฉบับมหาจุฬาฯ)

[๑๒๗] กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, **ตำนานพระพุทธเจดีย์**, (พระนคร : ศิลปาบรรณาคาร, ๒๕๑๓), หน้า ๓.

๑) ธาตุเจดีย์ สถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ หลังการประชุมพระเพลิงพระบรมศพแล้ว โทณพราหมณ์ได้แบ่งพระบรมสารีริกธาตุออกเป็น ๘ ส่วน แจกจ่ายไปยัง ๘ เมือง แต่ละเมืองได้สร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุสำหรับให้ประชาชนได้ถวายสักการะ ได้แก่ เมืองมคธ เมืองเวสาลี เมืองกบิลพัสดุ์ เมืองอัลลกัปปะ เมืองรามคาม เมืองเวฏฐทีปกะ เมืองปาวา และเมืองกุสินารา[๑๒๘] ภายหลังพระพุทธศาสนาได้แพร่หลายไปในพื้นที่ต่างๆ จึงทำให้มีการสร้างเจดีย์โดยถือคติการสร้างเจดีย์ดังกล่าวเป็นแบบแผนแล้วคลี่คลายรูปแบบเจดีย์ที่มีความหลากหลายมากขึ้นโดยมีลักษณะสอดคล้องกับแนวความคิด คติความเชื่อ และภูมิปัญญาเชิงช่างในสังคมนั้นๆ

๒) บริโภคเจดีย์ สิ่งของหรือสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าที่ทรงเคยใช้สอยหรือเคยประทับ เช่น สังเวชนียสถาน ๔ แห่ง ได้แก่ ลุมพินีวัน สถานที่ประสูติ พุทธคยา สถานที่ตรัสรู้สารนาถ สถานที่แสดงปฐมเทศนา และกุสินารา สถานที่ปรินิพพาน นอกจากนั้นยังมีสถานที่อื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธเจ้า เช่น พระสถูปบรรจุพระอังคารถ่านที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพ เมืองปิปผลิวัน พระสถูปบรรจุทะนานโลหะอันเป็นที่ตวงพระบรมสารีริกธาตุ เมืองกุสินารา สถานที่เสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมืองสังกัสสะ วัดเชตวันมหาวิหาร พระมูลคันธกุฏีบนยอดเขาคิชฌกูฏ เป็นต้น

๓) ธรรมเจดีย์ สถานที่บรรจุพระธรรม มูลเหตุน่าจะเกิดจากพระพุทธพจน์ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพานที่ทรงให้ยึดเอาพระธรรมวินัยเป็นสิ่งแทนพระองค์ เนื่องจากมีพุทธศาสนิกชนบางพื้นที่อยู่ห่างไกลจากพระธาตุเจดีย์และบริโภคเจดีย์ทำให้ยากต่อการเดินทางมาสักการะบูชา นักปราชญ์จึงสร้างธรรมเจดีย์สำหรับเป็นสถานที่สักการะบูชาในชุมชนนั้นๆ โดยถือคติเอาพระธรรมอันเป็นรัตนะองค์ที่ ๒ โดยเฉพาะหลักธรรมที่ถือเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระคาถาอริยสัจ ๔ ที่พระอัสสชิกล่าวกับอุปติสสะผู้เป็นศิษย์ของสัญชัยปริพาชกในที่ขณะออกบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ จนอุปติสสะได้ดวงตาเห็นธรรมคาถาอริสัจ ๔ บทนี้ จึงถูกนำมาจารึกแล้วบรรจุเป็นธรรมเจดีย์ ดังความว่า

“เย ธมฺมา เหตุปฺปภวา เตสํ เหตุ ตถาคโต (อาห)
เตสญฺจ โย นิโรโธ เอวำวาที มหาสมโณ”ติ.[๑๒๙]

ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น
และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้ [๑๓๐]

ภายหลังเมื่อมีการสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นพระไตรปิฎกแล้วบันทึกลงสู่ใบลานหรือวัสดุอื่นๆ จึงถือเอาพระไตรปิฎกที่จารึกนั้นเป็นธรรมเจดีย์สืบมา

๔) อุเทสิกะเจดีย์ เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นโดยมีเจตนาศรัทธาอุทิศต่อพระพุทธเจ้า ไม่มีกำหนดว่าจะต้องทำอย่างไร ถ้าไม่จัดเป็นธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ และธรรมเจดีย์แล้ว จัดเป็นอุเทสิกะเจดีย์ทั้งสิ้น เช่น การสร้างพุทธบัลลังก์ พระพุทธรูป รอยพระพุทธบาท พระพิมพ์ เป็นต้น

ดังนั้นเครื่องสักการะที่ถูกสร้างขึ้นในยุคหลังพุทธกาลจึงมีจุดประสงค์สำหรับบูชาพระพุทธเจ้าและพระธรรมอันเป็นสิ่งระลึกเทิดทูนสูงสุดเป็นหลัก

---

[๑๒๘] ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๓๙/๑๗๙.

[๑๒๙] วิ.ม. (บาลี) ๔/๖๐/๖๑.

[๑๓๐] วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๐/๗๓.

๑) เครื่องสักการบูชาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

ปลายพุทธศตวรรษที่ ๓ สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช มีการสร้างสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ จำนวน ๘๔,๐๐๐ องค์ และยังพบการสร้างลานประทักษิณล้อมรอบพระสถูป เช่น ธรรมราชิกาสถูป เป็นสถูปทรงโอคว่ำขนาดใหญ่เป็นศิลปะอินเดียโบราณคล้ายกับสถูปสาญจี มีแนวทางเดินล้อมรอบสถูปชั้นบนและชั้นล่าง เพื่อให้ผู้คนได้กระทำการสักการบูชาด้วยการประทักษิณล้อมรอบสถูป[๑๓๑] ทั้งนี้ยังพบงานประติมากรรมที่พระเจ้าอโศกมหาราชสร้างขึ้นเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า เช่น ดอกบัว รอยพระพุทธบาทเป็นสัญลักษณ์สถานที่ประสูติ รูปบัลลังก์เป็นสัญลักษณ์สถานที่ตรัสรู้ ธรรมจักรกับกวางหมอบเป็นสัญลักษณ์สถานที่แสดงปฐมเทศนา เป็นต้น รวมถึงรูปสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ เช่น ช้าง ม้า วัว สิงห์ เป็นต้น[๑๓๒] การสร้างศาสนวัตถุและศาสนสถานดังกล่าวมีนัยสำคัญ ประการแรก แสดงถึงพระราชศรัทธาความเคารพนอบน้อมต่อพระพุทธเจ้า ประการที่สอง แสดงถึงตำแหน่งหมุดหมายอาณาเขตของพระพุทธศาสนา ประการที่สาม เพื่อให้พุทธบริษัท ๔ ในพื้นที่ต่างๆ สามารถสักการบูชาง่ายมากขึ้นและแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ประการที่ ๔ ด้วยพื้นฐานความเชื่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีต่อพระพุทธเจ้าทำให้เกิดการสักการบูชาพลีกรรมอ้อนวอนให้เกิดความสุขความเจริญแก่ชีวิตและครอบครัว นอกจากนี้พระเจ้าอโศกมหาราชยังสนับสนุนปัจจัย ๔ แก่พระสงฆ์ และส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนต่างๆ ซึ่งในช่วงนี้เป็นรอยต่อสำคัญทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายไปในดินแดนต่างๆ พร้อมกับจารีตการถวายและสร้างเครื่องสักการบูชาต่างๆ

๒) เครื่องสักการบูชาในลังกา

รัชกาลพระเจ้าเทวานัมปิยะติสสะของลังกาซึ่งร่วมสมัยกับพระเจ้าอโศกมหาราชของอินเดีย ได้รับเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาประดิษฐานที่ศรีลังกาจนเจริญรุ่งเรืองทำให้เกิดคติการบูชาโสฬสมหาสถานหรือคติการสักการบูชาสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ๑๖ แห่ง ที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับบำเพ็ญพุทธกิจเทศนาสั่งสอนธรรมตามสถานที่สำคัญในศรีลังกา ภายหลังกลายเป็นสถูปเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุเว้นสถานที่ ๓ แห่ง ไม่ใช่สถูปเจดีย์คือ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ รอยพระพุทธบาทบนเขาสุมนกูฎ และถ้ำทิวากูหา[๑๓๓] นอกจากนั้นในศรีลังกามีความเชื่อเรื่องการสักการบูชาพระบรมสารีริกธาตุเป็นที่ยึดเหนี่ยวอย่างเหนียวแน่น เสมือนได้ถวายสักการะบูชาพระพุทธเจ้าในขณะที่มี

---

[๑๓๑] เชษฐ์ ติงสัญชลี, **สังเวชนียสถานและสถานที่สำคัญทางพุทธประวัติในอินเดีย-เนปาล**, (กรุงเทพมหานคร: มิวเซียมเพรส, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๘.

[๑๓๒] พระมหาเสรีชน นริสสโร (พันธ์ประโคน) และคณะ, พุทธศิลปะในอาเซียน: เส้นทางประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัฒน์, **รายงานการวิจัย**, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๔๗.

[๑๓๓] รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, **พุทธศิลป์ไทยสายสัมพันธ์กับศรีลังกา**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๖๓), หน้า ๑๗.

พระชนม์อยู่ โดยพระมหานามะ[๑๓๔] ได้เปรียบเทียบความสำคัญของการบูชาพระพุทธเจ้ากับพระบรมสารีริกธาตุ ดังนี้

“ผู้มีปัญญาประดับด้วยคุณคือศรัทธา ทราบว่าการบูชาพระสุคตเจ้า ผู้ควรบูชาอย่างสูงสุด ผู้ยอดเยี่ยมในโลก ผู้ปราศจากความหลง เมื่อยังทรงดำรงพระชนม์อยู่กับการบูชาพระบรมสารีริกธาตุของพระองค์ ซึ่งแยกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย ด้วยหวังประโยชน์เกื้อกูลแก่ประชาชน การบูชาทั้ง ๒ อย่าง เป็นบุญเสมอกัน จึงบูชาพระบรมสารีริกธาตุของพระมุนีสุคตเจ้าเหมือนกับบูชาพระองค์ยังชนม์อยู่”

“เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นพระอัครนายกแห่งชาวโลกทั้งปวงยังทรงพระชนม์ชีพ พระองค์ทรงมีพระพุทธจริตอย่างไร จากนี้ไปพระธาตุเขี้ยวแก้วจงมีพระจริตอย่างนั้นเถิด”[๑๓๕]

ความเชื่อการบูชาพระสารีริกธาตุของชาวพุทธศรีลังกาทำให้เกิดคติการบูชาถวายเครื่องสักการะ ถวายอาณาเขตที่ดิน ไร่ กัลปนาทาสชาย ทาสหญิง ช้าง ม้า โค อยู่เฝ้ารักษาพระบรมธาตุเสมือนได้อุปฐากพระพุทธเจ้าขณะมีพระชนม์อยู่ ทำให้มีการสร้างศาสนสถานประดิษฐานพระบรมธาตุหลายแห่งในศรีลังกา แม้ภายหลังจะสืบเนื่องให้เกิดคติโสฬสมหาสถาน แต่ว่าพัฒนาการในการสักการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยเครื่องอามิสบูชา จากเดิมสมัยพุทธกาลในอินเดียจะเน้นการบูชาด้วยดอกไม้ของหอม แต่ในศรีลังกากลับพบว่า มีการสร้างสถูปขนาดใหญ่ สร้างปราสาทเป็นพุทธบูชาเพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุแล้วประดับสิ่งของมีค่า อีกทั้งเริ่มสร้างเครื่องสักการะ เช่น บัลลังก์ พัด พระแท่น เป็นต้น ถวายให้กับพระบรมสารีริกธาตุซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้าปรากฏให้พบเห็นอยู่ ดังเช่นในสมัยของพระเจ้าเทวานัมปิยะติสสะและพระเจ้าทุฏฐคามณี ดังคัมภีร์มหาวงศ์[๑๓๖] ระบุถึงรัชกาลพระเจ้าเทวานัมปิยะติสสะ ทรงอัญเชิญพระรากขวัญเบื้องขวาของพระพุทธเจ้าจากสุมนสามเณรแล้วโปรดให้สร้างพระสถูปประดิษฐานพระรากขวัญเบื้องขวาไว้ในถูปาราม แล้วสักการบูชาด้วยรัตนะเครื่องสักการะอามิสต่างๆ ตลอดเวลา แม้กระทั่งการอัญเชิญต้นพระศรีมหาโพธิ์จากอินเดียมาประดิษฐานที่ศรีลังกามีการสักการบูชาอย่างยิ่งใหญ่ด้วยการประดับรัตนะนานาชนิด ประดับธงและพวงมาลา โปรยดอกไม้นานาชนิด ขับประโคมดนตรีต่างๆ ในขณะอัญเชิญพระศรีมหาโพธิ์ และเมื่อพระศรีมหาโพธิ์ประดิษฐานที่ศรีลังกาแล้ว พระเจ้าเทวานัมปิยะติสสะทรงบูชาด้วยราชสมบัติ และเครื่องสักการบูชาต่างๆ และทรงรับสั่งให้ข้าราชบริพารสักการบูชาด้วยเครื่องนานัปประการ นอกจากคัมภีร์มหาวงศ์จะเสนอเรื่องราวการปกครองของกษัตริย์ในศรีลังกาแล้วยังให้ความสำคัญเรื่องการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของกษัตริย์แต่ละพระองค์ โดยเฉพาะการอุปถัมภ์ด้วยการสร้างสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุแล้วกระทำการบูชาด้วยเครื่องสักการะอันยิ่งใหญ่ประณีตมีค่า เชื่อว่าจะทำให้เกิดความสุขสวัสดีจนเป็นจารีตที่ปฏิบัติสืบต่อกัน และในรัชกาลของพระเจ้าทุฏฐคามณี โปรดให้สร้างโลหะปราสาทขนาดใหญ่ประดับด้วยสิ่งของมีค่า ตกแต่งด้วยรัตนะอย่างวิจิตรเพื่อประดิษฐานพระบรม

---

[๑๓๔] พระมหานามะเถระ และคณะ, **คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค ๑**, แปลโดย สุเทพ พรมเลิศ, (พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๖๘.

[๑๓๕] พระมหานามะเถระ และคณะ, **คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค ๒**, แปลโดย สุเทพ พรมเลิศ, (พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๑๓.

[๑๓๖] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๘-๑๖๕, ๑๖๙-๑๗๓.

สารีริกธาตุ และโปรดให้สร้างมณฑปอีกชั้นหนึ่งแล้วทำบัลลังก์ด้วยงาช้าง ประดับด้วยเครื่องสักการะ เช่น พัดวาลวิชนี เครื่องลาด ฉลองพระบาท พระแท่น พระภูษา หม้อน้ำ กระบวยทองคำ เป็นต้น[๑๓๗] แม้แต่การสร้างสถูปในยุคหลังของพระเจ้าทุฏฐคามณี เช่น สถูปถูปาราม (เหมาลิกเจดีย์) ได้สร้างห้องประดิษฐานพระสารีริกธาตุ ตำแหน่งส่วนกลางห้องสร้างต้นโพธิ์ขนาดสูง ๑๘ ศอก กิ่งและใบประดับด้วยแก้ว รัตนะต่างๆ และประดับด้วยรูปสัตว์มงคล เพดานมีภาพพระอาทิตย์และพระจันทร์ บริเวณต้นโพธิ์มีบัลลังก์ ประดิษฐานพระพุทธรูปทองคำและประกอบด้วยเครื่องสักการะต่างๆ เข้ามาประกอบด้วย

นอกจากการสักการบูชาโสฬสมหาสถานในศรีกาลังกาแล้ว กษัตริย์ พระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนยังนิยมสักการบูชาพระทันตธาตุหรือพระเขี้ยวแก้วอีกด้วย ชินกาลมาลีปกรณ์ได้ระบุถึงพระราชศรัทธาของเจ้ากิตติสิริเมฆะ ราชบุตรของพระเจ้ามหาเสนะต่อพระทันตธาตุหรือพระเขี้ยวแก้วด้วยความเลื่อมใสศรัทธายิ่ง และได้กระทำการสักการบูชาพระทันตธาตุด้วยเครื่องสักการบูชาพิเศษหลายอย่าง แล้วทรงอัญเชิญพระทันตธาตุประดิษฐานบนราชรถแห่สดุดีรอบเมืองอนุราธปุระอย่างสมพระเกียรติแล้วประดิษฐานไว้บนแท่นหอพระธาตุประดับด้วยแก้วรัตนะหลายประการ ทรงกระทำการสักการบูชาเป็นอเนกเนืองนิตย์จนสวรรคต[๑๓๘] ทั้งนี้ ชินกาลมาลีปกรณ์ รจนาโดยพระรัตนปัญญาเถระ พระภิกษุชาวล้านนา แสดงให้เห็นว่าล้านนาเองมีการรับรู้เรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของพระทันตธาตุ การบูชาด้วยเครื่องสักการะด้วยสิ่งของมีค่าของกษัตริย์และพุทธศาสนิกชนในศรีลังกามาแต่อดีต รวมถึงยังระบุถึงสถานที่ในคติโสฬสมหาสถาน เช่น ทีฆวาปีเจดีย์ ถูปาราม มริจจะเจดีย์ การามะเจดีย์ ติสสะมหาวิหารเจดีย์ เป็นต้น

ขณะเดียวกันสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีการเดินทางไปศรีลังกาเพื่อสักการบูชาโสฬสมหาสถานจนกระทั่งกลายเป็นประเพณีของพระสงฆ์ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒[๑๓๙] ระบุถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมีพระราชศรัทธาจะบูชาพระเจดีย์ในศรีลังกา จึงได้ถวายเครื่องสักการบูชา ประกอบด้วย ต้นไม้ทอง ต้นไม้เงิน ๑๖ ต้น เทียนใหญ่ ธูปใหญ่ ๓๐๐ คู่ เป็นของราชอุทิศบูชาพระทันตธาตุและพระเจดีย์สถาน

จากข้อมูลที่กล่าวมาแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการเครื่องสักการะอันเป็นอามิสบูชาในสมัยหลังพุทธกาล ตั้งแต่ยุคพระเจ้าอโศกมหาราชในอินเดียจนกระทั่งถึงยุคลังกาหลังจากที่ได้รับพระพุทธศาสนาจากอินเดียแล้ว โดยช่วงแรกพบว่าหลังจากมีการสร้างสถูปขึ้นแล้วได้ถวายการสักการบูชาด้วยดอกไม้ของหอม หลังจากนั้นมีความนิยมสร้างสถูปเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุอย่างแพร่หลายในยุคของพระเจ้าอโศกมหาราช พบการสร้างลานประทักษิณล้อมรอบสถูปเพื่อให้พุทธศาสนิกชนมากราบสักการบูชาและทำการประทักษิณรอบสถูปเจดีย์ แท่นวางของบูชาเพื่อรองรับ

---

[๑๓๗] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๔-๒๔๕.

[๑๓๘] พระรัตนปัญญาเถระ, **ชินกาลมาลีปกรณ์**, แปลโดย แสง มนวิทูร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๖๒-๒๖๓.

[๑๓๙] อ้างใน รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, **พุทธศิลป์ไทยสายสัมพันธ์กับศรีลังกา**, หน้า ๒๑-๒๒.

เครื่องสักการะ ต่อมาหลังจากที่พระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงในลังกาแล้ว พบการสร้างสถูป วิหาร ปราสาทขนาดใหญ่ มณฑป แท่นบัลลังก์ ประดับด้วยสิ่งของมีค่า เพื่อบรรจุและรองรับพระบรมสารีริกธาตุ และถวายเครื่องสักการะต่างๆ เช่น ดอกไม้ของหอม ธง เครื่องราชกุธภัณฑ์ ฉลองพระบาท พระแท่น พระภูษา อาสนะจำลอง เป็นต้น ซึ่งการสร้างเครื่องสักการะในลังกาช่วงหลังมีการจำลองเครื่องใช้ของกษัตริย์และเครื่องสักการะของกษัตริย์มาเป็นเครื่องสักการะถวายเป็นพุทธบูชา

๓) เครื่องสักการะบูชาในล้านนา

ครั้นต่อมาพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้าสู่อาณาจักรล้านนา อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๓ ณ อโศการาม เมืองปาฏลีบุตร ประเทศอินเดีย ประมาณ พ.ศ. ๒๓๔ การสังคายนาครั้งนี้ได้ส่งพระโสณเถระและพระอุตตระเถระเป็นพระธรรมทูตเข้ามาเผยแผ่ในดินแดนสุวรรณภูมิคือดินแดนแถบประเทศไทย พม่า ลาว เขมร เวียดนาม และมาเลเซีย นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า ศูนย์กลางของสุวรรณภูมิอยู่ที่จังหวัดนครปฐม ภายหลังดินแดนเหล่านี้มีชื่อเรียกว่าอาณาจักรทวารวดี

ในส่วนของอาณาจักรล้านนานั้นปรากฏหลักฐานว่า[๑๔๐] พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทได้เข้ามาประดิษฐานซ้ำกันถึง ๓ ครั้ง ได้แก่ ครั้งแรกรับพระพุทธศาสนาผ่านอาณาจักรทวารวดีเมื่อ พ.ศ. ๑๒๐๔ โดยพระนางจามเทวี พระธิดาแห่งกษัตริย์เมืองละโว้ (ลพบุรี) อาณาจักรทวารวดี ซึ่งเป็นเชื้อสายมอญหรือรามัญเสด็จขึ้นมาครองเมืองหริภุญชัย (ลำพูน) ทรงนำพระสงฆ์ผู้รอบรู้พระไตรปิฎกมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย ต่อมา พ.ศ. ๑๙๑๒ พระสุมนเถระจากสุโขทัยได้นำพระพุทธศาสนาแบบมอญหรือรามัญจากเมืองพันซึ่งสืบทอดมาจากลังกามาเผยแผ่เป็นครั้งที่ ๒ เรียกว่า *เถรวาทลัทธิลังกาวงศ์เก่า* ครั้น พ.ศ. ๑๙๗๓ พระมหาญาณคัมภีร์และคณะได้เดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ประเทศศรีลังกาแล้วก็นำวิธีคิดวิธีปฏิบัติแบบลังกามาเผยแผ่ซ้ำอีกเป็นครั้งที่ ๓ เรียกว่า *เถรวาทลัทธิลังกาวงศ์ใหม่* จนพระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงในอาณาจักรล้านนา กล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาที่เจริญรุ่งเรืองในล้านนานั้นเป็นแบบเถรวาทลัทธิลังกาวงศ์

เมื่อพระพุทธศาสนาล้านนาเจริญมั่นคงมาโดยลำดับ การสร้างวัดในชุมชนล้านนาก็มากขึ้น โดยก่อสร้างเสนาสนะ ปูชนียวัตถุ และเครื่องสักการะต่างๆ จำนวนมากด้วยภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนาสำหรับการใช้สอยและสักการะบูชาตามคติความเชื่อและประเพณีล้านนาที่ผสมผสานระหว่างคติทางพุทธศาสนา คติแบบพราหมณ์ และคติท้องถิ่น

โดยเครื่องสักการบูชาในล้านนา แต่เดิมเป็นเครื่องสักการะที่ใช้ในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดา ผี อำนาจเหนือธรรมชาติที่กษัตริย์ คหบดี ชนชั้นสูงนับถือ และเมื่อรับพระพุทธศาสนาแล้วเกิดการผสมผสานความเชื่อระหว่างคติทางพุทธศาสนา คติแบบพราหมณ์ และคติท้องถิ่น ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์รูปแบบของเครื่องสักการะที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา พัฒนาการเครื่อง

---

[๑๔๐] พระรัตนปัญญาเถระ. **ชินกาลมาลีปกรณ์.** แสง มนวิทูร แปล พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรมศิลปากร: กรุงเทพฯ. ๒๕๐๙. หน้า ๙๐-๙๒

สักการบูชาทางพระพุทธศาสนาในล้านนา เกิดขึ้น ๒ ช่วง คือ ๑) ยุคก่อนรับพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ ๒) ยุคหลังรับพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ ดังนี้

๑. ยุคก่อนรับพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์

การถวายเครื่องสักการบูชาในช่วงก่อนรับพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์จากสุโขทัย พบว่าในช่วงสมัยพระญามังรายซึ่งได้รับอิทธิพลพุทธศาสนาแบบเดิมที่สืบทอดมาจากหริภุญชัย โดยมีการผสานระหว่างความเชื่อพื้นบ้านและความเชื่อทางพุทธศาสนาแบบเดิมของหริภุญไชย ดังพบความนิยมในการบูชาพระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูป ต้นโพธิ์ รูปเคารพทางพุทธศาสนาด้วยเครื่องสักการะ แล้วถวายเครื่องสักการะในประเพณีพิธีกรรมและโอกาสพิเศษต่างๆ ในรัชสมัยของพระองค์ ทั้งนี้ในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ระบุถึงสมัยพระญามังรายในช่วงก่อสร้างเจดีย์ที่วัดกานโถมมีพระเถระจากลังกานำพระบรมสารีริกธาตุมาถวายแก่พระองค์ โดยนำบรรจุในโกศทองคำแล้วเอามาประดิษฐานสรงน้ำ ด้วยความศักดิ์สิทธิ์ของพระสารีริกธาตุได้แสดงปาฏิหาริย์ ทำให้พระองค์เกิดพระราชศรัทธาเลื่อมใส จึงฝากทองคำถวายบูชาพระมหาโพธิ์ที่เมืองลังกา และรับเอาต้นโพธิ์จากพระเถระ ๔ รูป ที่นำมาจากลังกา แล้วถวายเครื่องสักการบูชาต่างๆ[๑๔๑] ทั้งนี้จะเห็นว่าพระญามังรายทรงมีราชศรัทธาต่อสิ่งสักการะแทนพระพุทธเจ้า ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงอธิษฐานขอพร แม้กระทั่งก่อนที่พระองค์จะเคลื่อนพลไปทำศึกกับเมืองหงสา ทรงสร้างพระพุทธรูป (พระเจ้าค่าคิง) ๕ องค์ แล้วอธิษฐานขอให้มีชัยชนะ เมื่อสำเร็จดังปรารถนาก็จักถวายเครื่องสักการะและสร้างวิหารวัดกานโถมขึ้นถวายเป็นพุทธบูชา

ทั้งนี้ในยุคสมัยพระญามังราย เอกสารชั้นต้นไม่ได้ระบุชื่อรายการสิ่งของเครื่องสักการะ แต่สังเกตได้ว่า เมื่อพระองค์ไปเมืองพุกามอังวะทรงขอสัพพะช่างต่างๆ ในเมืองอังวะ ประกอบด้วย ช่างตีเงิน ช่างทอง ช่างเหล็ก ช่างฆ้อง ให้เทครัวมาอยู่ในล้านนา และหลังจากกลับจากเมืองอังวะมาแล้วทรงสร้างพระเจดีย์ สร้างที่ประทับพระพุทธรูปและเทวดาประจำรักษาพระพุทธรูปที่วัดกานโถม แสดงให้เห็นว่าช่วงแรกยุคสมัยพระองค์ยังขาดช่างในการประดับตกแต่งศาสนสถานและศาสนวัตถุที่สร้างขึ้น พระองค์จึงเดินทางไปขอช่างที่เมืองพุกามอังวะซึ่งมีช่างที่ชำนาญงานพุทธศิลป์จำนวนมาก และสันนิษฐานได้ว่าสมัยของพระองค์คงมีการสร้างเครื่องสักการะจากช่างผู้ชำนาญงานพุทธศิลป์จากช่างหลายถิ่นฐานที่ได้นำมาในล้านนา

๒. ยุคหลังรับพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์

ในสมัยพระญากือนา กษัตริย์ล้านนาราชวงศ์มังรายองค์ที่ ๖ ในราว จ.ศ.๗๔๘[๑๔๒] ช่วงรอยต่อการรับพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์จากสุโขทัยเข้ามาล้านนาพร้อมกับความเชื่อการบูชาสักการะพระบรมสารีริกธาตุ โดยพระองค์ได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากพระมหาสุมนเถระ

---

[๑๔๑] อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และ เดวิด เค. วัยอาจ, **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่**, (เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์ม, ๒๕๔๓), หน้า ๔๑-๔๒.

[๑๔๒] พระยาประชากิจกรจักร, **พงศาวดารโยนก**, พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม สุจริตกุล), (โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๘), หน้า ๒๙๙.

เมืองสุโขทัย มาประดิษฐานในล้านนา ต่อมาพระบรมสารีริกธาตุได้แยกเป็น ๒ ส่วน ส่วนแรกประดิษฐานไว้ในเจดีย์วัดบุปผารามหรือวัดสวนดอก ส่วนที่ ๒ ได้อัญเชิญขึ้นไปประดิษฐานบนดอยสุเทพ ในขณะอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาถึงล้านนาทรงโปรดให้เตรียมตกแต่งเครื่องสักการบูชาอย่างอลังการแล้วประกาศให้ชาวเมืองเตรียมข้าวตอก ดอกไม้ ของหอมบูชาพร้อมกับประโคมปัญจดุริยดนตรีถวายการสักการบูชา[๑๔๓]

ต่อมาสมัยพระเจ้าแสนเมืองมา ก่อนที่พระองค์จะสร้างพระเจดีย์หลวงเพื่ออุทิศถวายแด่พระญากือนาพระราชบิดา ทรงโปรดให้ช่างขุดเตรียมฐานเจดีย์แล้วให้สร้างต้นพระมหาโพธิ์ ลำต้นทำด้วยเงิน ส่วนใบและยอดทำด้วยทองคำสูงเท่าวรกาย (ค่าคิง) ของพระเจ้าแสนเมืองมา และทรงสร้างพระพุทธรูปเนื้อทองคำ ๑ องค์ เนื้อเงิน ๑ องค์ แล้วนำไปประดิษฐานไว้ฐานรากที่ขุดเตรียมไว้ โดยนำพระพุทธรูปทั้ง ๒ องค์ เรียงไว้ใต้ต้นมหาโพธิ์ที่สร้างขึ้น จากนั้นทรงจัดเตรียมเครื่องสักการบูชาตั้งเรียงหน้าพระพุทธรูปและต้นมหาโพธิ์แล้วก่อเจดีย์ครอบ[๑๔๔] ซึ่งในลังกาเครื่องสักการะบูชาดังกล่าวจะประกอบด้วยรัตนะสิ่งของมีค่า ดอกไม้ของหอม เป็นต้น และการจำลองสร้างต้นพระมหาโพธิ์พระพุทธรูปไว้เป็นแกนกลางของสถูปเจดีย์เช่นนี้เป็นคติสัตตมหาสถานที่ได้รับอิทธิพลการสร้างสถูปเจดีย์จากลังกา แสดงให้เห็นว่าการสร้างเครื่องสักการบูชาเพื่อบรรจุในสถูปเจดีย์คงมาพร้อมกับการรับพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์ครั้งแรก แต่กระนั้นคติการถวายเครื่องสักการบูชาเป็นจารีตสำคัญที่แสดงความนอบน้อมเคารพบูชาต่อพระพุทธเจ้า เป็นเครื่องสักการะที่มักทำขึ้นคู่กับสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้าคือพระพุทธรูป ต้นศรีมหาโพธิ์ที่สร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานในห้องธาตุคัพภะส่วนฐานเจดีย์

สมัยพระเจ้าติโลกราช ครั้นเมื่อสร้างพระธาตุเจดีย์หลวงทรงให้ช่างทำแท่นวางดอกไม้ขนาดใหญ่ ยาวประมาณ ๕๗ ศอก สูง ๒ ศอก ไว้ที่พระธาตุเจดีย์หลวง เมื่อสร้างเสร็จทำการฉลองสมโภชถวายเครื่องสักการสัมมานะ คือเครื่องบูชาและเครื่องแสดงความนับถือจำนวนมาก ทรงมีพระราชศรัทธาต่อพระพุทธศาสนานิกายสีหลอย่างมาก มักถวายบูชาเครื่องสมณบริขารมากค่าเป็นราชูปโภค อุทิศถวายเป็นเครื่องสักการสัมมานะอยู่บ่อยครั้ง ดังเช่นงานอเภิษกพระสัทธัมมสัณฐิระวัดมหาโพธาราม ในตำแหน่งครูพระองค์[๑๔๕] ดังความว่า

“พระราชาธิบดีนิมนต์พระมหาเถระ (สัทธัมมสัณฐิระ) พร้อมด้วยพระภิกษุ ๘๐ รูป กระทำภัตตกิจ ในพระราชมนเทียรพระราชาธิบดี ทรงถวายคารวะพระมหาเถระ (สัทธัมมสัณฐิระ) ในพระราชมนเทียรแล้ว ครั้นเวลาตะวันบ่ายยามต้นแห่งวิกาล ทรงนำพระมหาเถระ (สัทธัมมสัณฐิระ) โดยให้ขึ้นกุญชรปราสาทปิดทอง มีพระภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป เป็นบริวาร พร้อมด้วยเครื่องสักการะสัมมานะเป็นอันมาก นิมนต์เข้าในปราสาทอันวิจิตรงดงาม ในโรงสระสนานหน้าวัดป่าแดงมหาวิหาร ซึ่งพระเจ้าสิริธรรมจักรพรรดิติลกโปรดให้ผูกสีมาไว้ แล้วตรัสสั่งให้พระบรมวงศานุวงศ์มหาพราหมณ์

---

[๑๔๓] พระพุทธพุกาม และพระพุทธญาณ, **ตำนานมูลศาสนา**, ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ไพบูลย์ ภูริวิปุลมหาเถระ), (ลำพูน: ณัฐพลการพิมพ์, ๒๕๕๗), หน้า ๒๔๕-๒๔๖.

[๑๔๔] อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และ เดวิด เค. วัยอาจ, **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่**, หน้า ๗๒-๗๓.

[๑๔๕] พระรัตนปัญญาเถระ, **ชินกาลมาลีปกรณ์**, แปลโดย แสง มนวิทูร, หน้า ๓๐๖-๓๐๘, ๓๔๐.

มหาเศรษฐีคหบดีทั้งหลายโสรจสรงพระมหาเถระ (สัทธัมมสัณฐิระ) ด้วยน้ำอภิเษกและในลำดับนั้น พระราชาทรงคัดเลือกพระมหาเถระหัวหน้าคณะสงฆ์ทั้ง ๓ คณะ ได้ ๘๐ รูป ให้เข้าไปในมหามณฑป ครั้งนั้นพระราชาทรงบูชาด้วยเครื่องสมณบริขารหาค่ามิได้ (มีราคามาก) ล้วนแต่เป็นราชูปโภค อุทิศให้เป็นเครื่องสักการะสัมมานะมากมาย”

นอกจากนั้น พระองค์ยังทรงถวายเครื่องสักการะในโอกาสต่างๆ เช่น การฉลองสมโภชเจดีย์ พระพุทธรูป การฉลองสมโภชวัดป่าแดง เป็นต้น และพบเครื่องสักการบูชาที่พระองค์นิยมถวายบูชาแก่พระเจดีย์ พระพุทธรูปที่ทรงสร้างขึ้น และพระเถระที่นับถือ เช่น เครื่องราชูปโภค ผ้าสีจันทร์ขาว สีจันทร์แดง ผ้าแพร ผ้าเนื้อดีประณีต เป็นต้น

ในยุคฟื้นฟูล้านนาของราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน หลังฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่เสร็จ พระเจ้ากาวิละทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและให้ความสำคัญการบูชาพระพุทธรูป พระเจดีย์ บูรณะศาสนสถานที่สำคัญ ดังพบว่างานฉลองยกช่อฟ้าวิหารวัดพระธาตุลำปางหลวง พระเจ้ากาวิละและเจ้าเมืองหริภุญไชย ได้จัดเตรียมเครื่องมหาทาน ประกอบด้วย มหาอัฏฐบริขาร สุวรรณมัญจะ จองคำ อาสนาพระเจ้า งาช้าง ตุงกระด้าง ช่อฟ้า ๖ ตัว หีดหลวง ตุงพระบฏ มุจลินทร์คำ เครื่องท้าว ๕ ประการ ประกอบด้วย เพิงฉัตร พัดค้าว จามร ละแอ บังวัง ไม้เท้า ไม้วา สัตตฉัตรา สัตตยุคลา ช่อช้าง โคมไฟช่อน้อย ตุงไชย เป็นต้น[๑๔๖] เพื่อถวายสักการบูชาแก่พระมหาชินธาตุเจ้าลำปางหลวงและพระภิกษุสงฆ์

สมัยพระเจ้าพุทธวงศ์ ทรงถวายเครื่องมหาทานสักการบูชาแก่พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์จำนวน ๑๐๑ รูป ในงานฉลองอุโบสถวัดโชติการาม เครื่องมหาทานประกอบด้วย มหาอัฐบริขาร จองคำอาสนา รูปช้างผ้า ๙ ตัว รูปม้าผ้า ๑๓๓ ตัว เงินแขวนคอรูปช้างรูปม้า ปราสาทผ้า ๕ หลัง หลังจากนั้นทรงทำบุญฉลองวิหารหลวงวัดพระสิงห์ที่เจ้ามหาวงส์พระอนุชาสร้างขึ้นแล้ว ถวายเครื่องมหาทานสักการบูชา ประกอบด้วย มหาอัฐบริขารจองอาสนา ๕๐ หลัง สำรับผ้า ๒๑ สำรับ ช้างผ้า ๔๒ ตัว ม้าผ้า ๓๑ ตัว ช้างฝ้าย ๖ ตัว ม้าฝ้าย ๓ ตัว ม้าหมาก ๔ มณฑปผ้า ๓ ตัว สะเภาผ้า ๓ ตัว รูปตัวกาย ๑ ตัว ปราสาทผ้า ๕๒ ตัว รูปวัว ๑ ตัว มณฑปหมาก ๑ บอกไฟ (บ้องไฟ) ไม้ดู่ดินไฟ ๕,๐๐๐ กระบอก บอกไฟทับตั้ง ๕,๐๐๐ กระบอก บอกไฟน้อยตั้ง ๕,๐๐๐ กระบอก เป็นต้น[๑๔๗]

สมัยพระเจ้าอินทวิไชยานนท์ ทรงมีพระราชศรัทธาทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาโดยสร้างศาสนสถานหลายแห่งและมักถวายพระธรรมพร้อมกับหีบพระธรรมแก่วัดสำคัญในเชียงใหม่ ดังพบในจดหมายเหตุเมืองเชียงใหม่ บันทึกโดยพระครูญาลังกา วัดทุ่งยู[๑๔๘] ดังนี้

“...จุลศักราช ๑๒๔๑ ปีเถาะเอกศก วันอังคาร เพ็ญเดือน ๕ เจ้าอินทวิไชยานนท์ เจ้านครเชียงใหม่ทานธรรม ๘๔,๐๐๐ ขันธ์ ธรรม ๑๐ ชาติ ธรรมชาดกต่างๆ ๑,๐๐๐ ผูก นับเป็นกัป ๑๐๐ กัป

---

[๑๔๖] อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และ เดวิด เค. วัยอาจ, **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่**, หน้า ๑๙๕.

[๑๔๗] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๕-๒๑๖, ๒๒๓.

[๑๔๘] สงวน โชติสุขรัตน์, **ประชุมตำนานล้านนาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี: ศรีปัญญา, ๒๕๕๕), หน้า ๓๖๘.

ตั้งมณฑปที่หน้าคุ้มหลวง แล้วไปรวมไว้ที่วัดข่วงสิงห์เหนือเวียง หีบใส่ธรรมเขียนลายน้ำรดใส่เทวรูปปิดทองคำเปลว ๓ ลูก หีบไม้ดู่ลาย ๒ ลูก รวม ๕ ลูก สร้างหอไตรปิฎก ๒ หลัง ไว้ที่วัดข่วงสิงห์”

นอกจากนี้ยังถวายพระธรรมไว้วัดเชียงยืน ถวายแหย่งช้างคำไว้วัดพระธาตุจอมทอง ถวายม้าเครื่องเงินแก่วัดพระธาตุดอยสุเทพ

สมัยเจ้าหลวงวรญาณรังสีภักดีราชธรรม เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ ๙ มีความนิยมสร้างเครื่องสักการะถวายเป็นพุทธบูชาแก่สถานที่สำคัญที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ดังพบว่าพระองค์ร่วมกับครูบาอินทปัญญาวิเชียรและเจ้าพญาเววาทะภาษิต เจ้าเมืองลอง สร้างแท่นธรรมาสน์ หีบธรรม ขันแก้วทั้งสาม เครื่องท้าวพัดพร้าวจามร (เครื่องสูง) จองเบิก ถวายวัดพระธาตุแหลมลี่ วัดพระธาตุไฮสร้อย นอกจากนี้เจ้าหลวงวรญาณรังสีภักดีราชธรรม (เจ้าน้อยญาณรังษี) ยังสร้างจองเบิก ถวายวัดพระธาตุลำปางหลวง และวัดพระธาตุเสด็จ จังหวัดลำปาง[๑๔๙]

ในยุคฟื้นฟูล้านนาของราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน ระบุการถวายเครื่องสักการบูชาประเภทต่างๆ อย่างชัดเจน และมีการประดับตกแต่งเครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัยด้วยลวดลายที่วิจิตรงดงาม ด้วยเทคนิคช่างพื้นถิ่น ดังพบว่าหีบธรรมแบบตู้ขนาดใหญ่ของวัดสูงเม่น สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๓๗๘ โดยเจ้าหลวงอินทวิชัย เป็นรูปชาดกลงรักปิดทองตกแต่งลวดลายรูปเครือกนกพรรณพฤกษา จองเบิกหรือธรรมาสน์สวดมนต์ ประดับลายแกะสลักลงชาดปิดทองของวัดพระธาตุลำปางหลวง วัดพระธาตุเสด็จ เป็นต้น ภายหลังสมัยการปกครองล้านนา ความคลี่คลายการถวายเครื่องสักการะด้วยวัตถุสิ่งของขนาดใหญ่มีค่ามาก ไม่ได้จำเพาะอยู่เพียงชนชั้นสูง คติการถวายเครื่องสักการบูชาได้แพร่หลายสู่ระดับพ่อค้า คหบดี ชาวบ้าน ผู้มีกำลังทรัพย์ความศรัทธาเลื่อมใสต่อพระรัตนตรัยสามารถสร้างเครื่องสักการะถวายได้ตามความเหมาะสม ดังพบการถวายและใช้เครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัยทั้งสิ่งของวัตถุบูชา ในโอกาสพิธีกรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น

๑. เครื่องหลวง เช่น อาสนาพระเจ้า จองคำ เครื่องราชกกุธภัณฑ์หรือเครื่องสูง (พัดพ้าวจามร ละแอ บังวัน บังแทรก ไม้เท้า แซ่จามรี) แว่นสายตาพระเจ้า หมอนผา กระโถน คัณโฑ (น้ำต้น) ขันหมาก ต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง ตุงผ้ารูปสัตว์มงคล เป็นต้น

๒. เครื่องบูชา ๕ ประการ เช่น ขันดอก สุ่มหมาก สุ่มพลู ต้นผึ้ง ต้นเทียน

๓. เครื่องใช้ทางพระพุทธศาสนา เช่น ปราสาท(บุษบก) สัตตภัณฑ์ หีบธรรม ธรรมาสน์ อาสนะสงฆ์ จองสวดมนต์ เป็นต้น

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ในล้านนาเองมีพัฒนาการสร้างเครื่องสักการบูชาทางพระพุทธศาสนาที่สืบเนื่องกันมาหลายยุคสมัย โดยยุคแรกจะเน้นถวายเครื่องสักการบูชาพระบรมสารีริกธาตุ และพระพุทธรูปด้วยวัตถุมีค่า สมัยพระญามังรายทรงนำช่างผู้ชำนาญฝีมือต่างเมืองมาสู่ล้านนา สันนิษฐานว่าคงมีการสร้างสรรค์เครื่องสักการะเพื่อถวายแก่พระรัตนตรัย ยุคที่สอง ล้านนาได้รับพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์เข้ามามีความนิยมสร้างเจดีย์สถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุมากขึ้น

---

[๑๔๙] ภูเดช แสนสา, **วัดพระธาตุแหลมลี่ อรัญวาสีเมืองลอง**, (เชียงใหม่: ศิริวัฒนากราฟฟิค, ๒๕๖๔), หน้า ๗๓-๗๔.

พบการสร้างเครื่องสักการบูชาบรรจุในห้องธาตุคัพภะด้วยสิ่งของมีค่า ตามคติสัตตมหาสถานหรือคติโสฬสมหาสถานของลังกา และการถวายเครื่องสักการะเป็นมหาทานในพิธีสำคัญและสร้างเครื่องสักการบูชาให้มีความคงทน ใช้สอยประโยชน์ได้ เช่น เครื่องหลวง สัตตภัณฑ์ ธรรมาสน์ หีบธรรม ขันแก้วทั้งสาม เป็นต้น โดยกลุ่มคนชั้นสูงเป็นผู้มีกำลังทรัพย์กำลังคนในการสร้างสรรค์ ต่อมาช่วงหลังกลุ่มคหบดี เศรษฐี และชาวบ้านผู้ศรัทธาเริ่มสร้างเครื่องสักการะรูปแบบต่างๆ ถวายตามอย่างในงานประเพณีพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเป็นสั่งสมบุญตามอานิสงส์ที่กล่าวไว้ในคัมภีร์อานิสงส์ต่างๆ ที่ระบุถึงผลบุญที่ได้รับจากการสร้างเครื่องสักการะเหล่านี้ถวายไว้ในพระพุทธศาสนาว่า จักเป็นบุญกุศลอันประเสริฐ ส่งผลให้ชีวิตปัจจุบันมีความสุขความเจริญ ครั้นสิ้นชีวิตแล้วจักได้ไปบังเกิดในสุคติ หากได้บังเกิดเป็นมนุษย์จักเกิดในตระกูลที่ดีมีความมั่งคั่ง หากบังเกิดในสวรรค์จักได้ทิพยวิมานสมบัติเป็นเวลายาวนาน ถ้าหากมีบุญบารมีแก่กล้าก็จักได้บรรลุมรรคผลนิพพานหรือได้เกิดร่วมในศาสนกาลของพระศรีอริยเมตไตรย์ในอนาคตอีกด้วย

เสนาสนะและเครื่องสักการะดังกล่าวจัดเป็นงานพุทธศิลปกรรมล้านนาที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นจากความรู้ ความศรัทธา ประสบการณ์ จินตนาการ และภูมิปัญญาเชิงช่างที่เปี่ยมล้นด้วยความศรัทธาในพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยและประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา วรลัญจก์ บุณยสุรัตน์[๑๕๐] กล่าวถึงพัฒนาการงานพุทธศิลป์ล้านนาโดยสรุปว่า รูปแบบงานพุทธศิลป์ล้านนามีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น แต่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มชนที่มีดินแดนติดต่อกันทั้งที่เจริญรุ่งเรืองมาก่อนและมีพัฒนาการร่วมสมัยกัน งานพุทธศิลป์ล้านนาในระยะแรกมีความเชื่อมโยงกับศิลปะมอญ พม่า ลังกา ลื้อ ลัวะ ต่อมามีพัฒนาการกับศิลปกรรมแบบสุโขทัย จีน และสายหิมาลัย ธิเบต เนปาล งานพุทธศิลปกรรมล้านนาเจริญรุ่งเรืองเรื่อยมาจนถึงยุคทองล้านนาในราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๑ แล้วแพร่ขยายไปในดินแดน ล้านช้าง เชียงตุง สิบสองพันนาลงมาไปจนถึงกรุงศรีอยุธยา ครั้นถึงยุคที่พม่าปกครองล้านนาก็ขาดหลักฐานงานพุทธศิลป์ที่ชัดเจน แต่กลับเป็นช่วงที่มีการจารคัมภีร์ใบลานทางพุทธศาสนาจำนวนมาก จนกระทั่งปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๓ เมื่อกษัตริย์ผู้นำจากลำปางปลดปล่อยล้านนาจากอำนาจทางการเมืองของพม่าได้สำเร็จ ทำให้งานพุทธศิลป์กลุ่มลำปางมีความโดดเด่นขึ้นเป็นอย่างมาก ภายหลังเมื่อล้านนาตกเป็นประเทศราชของสยามโดยเฉพาะช่วงรัชสมัยที่ ๕ ศิลปะแบบภาคกลางได้มีอิทธิพลต่องานพุทธศิลป์ล้านนามากขึ้น อีกทั้งยังมีกลุ่มพ่อค้าชาวพม่าผู้มั่งคั่งมาก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์วัดในล้านนาหลายแห่งทำให้อิทธิพลศิลปะพม่ารุ่นหลังเข้ามาปะปนกับงานพุทธศิลป์ล้านนามากขึ้นเช่นกัน

๔.๑.๒ พัฒนาการธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์เป็นงานพุทธศิลป์ล้านนาประเภทเครื่องสักการะที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยและประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา โดยมีแนวคิดคติความเชื่อ

---

[๑๕๐] วรลัญจก์ บุณยสุรัตน์, *งานพุทธศิลป์ล้านนา : คุณค่าและความสำคัญ* บทความในหนังสือ **งานพุทธศิลป์ล้านนา**, (เชียงใหม่ : องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่, ๒๕๕๓) หน้า ๑.

เกี่ยวข้องกับพระรัตนตรัยโดยตรงและมีพัฒนาการเช่นเดียวกับงานพุทธศิลป์ดังกล่าว โดยถือเป็นของสูงและศักดิ์สิทธิ์ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและประเพณีวัฒนธรรมล้านนา

๑. ธรรมาสน์

ธรรมาสน์เป็นงานพุทธศิลป์ที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยและประกอบพิธีการเทศนาธรรมในวัฒนธรรมล้านนาดังที่พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง[๑๕๑] ให้ความหมาย ธัมมาสนะ ว่า น. ธรรมาสน์ ที่นั่งสำหรับแสดงธรรม บางแห่งเรียกว่าธรรมาสน์แก้ว อาสนะแก้ว กระดานคำ กระดานทอง มณเฑียรคำ แท่นเทศน์ แท่นธรรมาสน์ หรือปราสาทแก้ว[๑๕๒] ธรรมาสน์จึงเป็นเครื่องสักการะประเภทเสนาสนะสำหรับบูชาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้ทรงคุณค่าและจรรโลงสังคมให้สุขสงบสืบไป

ธรรมาสน์มีพัฒนาการมาจากการประทับนั่งบนอาสนะหรือตั่งเพื่อแสดงพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าให้แก่บุคคลตามสถานที่ต่างๆ แม้บางครั้งพระองค์รับสั่งให้พระสาวกแสดงธรรมให้ฟังก็โปรดให้นั่งบนอาสนะหรือตั่งเช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าทรงยกย่องและให้ความสำคัญกับการเทศนาเป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากการบัญญัติพระวินัย **ธรรมเทศนาปฏิสังยุต**[๑๕๓] ระบุถึงข้อปฏิบัติการแสดงธรรมลักษณะต่างๆ โดยเฉพาะสิกขาบทที่ ๑๒-๑๔ ว่า

สิกขาบทที่ ๑๒ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งอยู่บนแผ่นดิน จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่นั่งอยู่บนอาสนะ (ผ้าหรือเครื่องปูนั่ง)

สิกขาบทที่ ๑๓ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งอยู่บนอาสนะต่ำ จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่นั่งบนอาสนะสูง

สิกขาบทที่ ๑๔ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่าเรายืนอยู่จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่นั่งอยู่

รูปแบบการเทศนาธรรมและพระวินัยดังกล่าวจึงเป็นคติต้นแบบที่ชาวล้านนายึดเป็นหลักในการจัดพิธีเทศนาธรรม โดยจัดสร้างธรรมาสน์แบบรูปทรงปราสาทจตุรมุขที่มีหลังคาสูงประดับช่อฟ้าใบระกาและธรรมาสน์แบบกลีบดอกบัวบานที่ไม่มีหลังคา ธรรมาสน์ทั้ง ๒ แบบนี้มีฝาผนังกั้นบังไม่ให้เห็นผู้เทศนา และมีบันไดขึ้นลง ส่วนตัวธรรมาสน์ประดับด้วยลวดลายศิลปะต่างๆ อย่างวิจิตรสวยงาม สำหรับเป็นสถานที่นั่งเทศนาของพระสงฆ์โดยมีระดับความสูงจากผู้ฟังที่นั่งอยู่ด้านล่างพอประมาณ ชาวล้านนามีคตินิยมว่า[๑๕๔] การเทศนาธรรมเป็นพิธีการสำคัญและศักดิ์สิทธิ์ ธรรมาสน์จึงถูกสร้างให้ประดิษฐานอยู่ภายในวิหารข้างพระประธาน พระสงฆ์ผู้เทศนาธรรมเป็นผู้แทนของพระพุทธเจ้าในการแสดงธรรม โดยเสียงเทศนานั้นถือเป็นเสียงการแสดงธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า

---

[๑๕๑] อุดม รุ่งเรืองศรี, **พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง** พิมพ์ครั้งที่ ๑, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, ๒๕๓๔), หน้า ๓๔๔.

[๑๕๒] มณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาศนะ, **เครื่องสักการะในล้านนาไทย**, (เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๕๙.

[๑๕๓] สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน** พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. อ้างแล้ว. หน้า ๑๘๓.

[๑๕๔] พระนคร ปัญญาวชิโร, **วิถีเทศน์ในล้านนา**, (เชียงใหม่ : หจก. ซีเอ็มมีเดีย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๒๗.

แม้ผู้ฟังจะอยู่ในสถานภาพใดก็ตามเมื่อพระสงฆ์เริ่มเทศนาธรรมก็ต้องยกมือพนมไหว้เพื่อแสดงความเคารพต่อพระธรรมในฐานะที่เป็นรัตนะองค์ที่ ๒ ในพระรัตนตรัย

การที่ธรรมาสน์ล้านนามีโครงสร้างแบบปราสาทและมีระดับสูงกว่าผู้ฟังจึงทำให้มองไม่เห็นพระสงฆ์ผู้เทศนาเพียงแต่ได้ยินเสียงเทศนาที่ดังก้องเท่านั้น ทำให้พระสงฆ์สามารถนั่งเทศนาในอิริยาบทที่สบาย ส่วนผู้ฟังก็มีจิตเป็นสมาธิเพราะไม่พะวงจ้องมองอากัปกิริยาของพระสงฆ์บนธรรมาสน์

ธรรมาสน์ในวัฒนธรรมล้านนาดังกล่าวจะเห็นได้ว่าพัฒนาการมาจากการแสดงพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าและการแสดงธรรมของพระสาวกที่นั่งบนอาสนะหรือตั่งโดยมีพระวินัยที่ทรงบัญญัติเป็นแนวทางกำหนดให้นั่งในที่สมควรเพื่อแสดงธรรม ครั้นเมื่อพระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงในล้านนาทำให้เกิดการสร้างสรรค์ธรรมาสน์ที่รูปทรงและประดับด้วยศิลปะวิจิตรสวยงามอีกทั้งยังมีคตินิยมที่กำหนดให้เป็นเขตพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในการประกอบพิธีแสดงธรรมเท่านั้น

๒. ตู้คัมภีร์ธรรม

ตู้คัมภีร์ธรรมเป็นงานพุทธศิลป์ที่สร้างขึ้นใช้สำหรับใช้เป็นสิ่งที่เก็บรักษาคัมภีร์ใบลานซึ่งบันทึกเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาให้เป็นหมวดหมู่และป้องกันไม่ใช้ชำรุดจากการทำลายของสัตว์หรือสภาพภูมิอากาศ เช่น พระสูตร พระวินัย พระอภิธรรม ชาดก ประวัติ ตำนาน คำสอน เป็นต้น บางแห่งในล้านนาเรียกว่า หีบธรรม หรือ หีดธรรม ดังที่พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง[๑๕๕] ให้ความหมายหีดธัมม์ว่า หีดธัมม์ น. หีบบรรจุคัมภีร์อย่างใบลาน ลักษณะเป็นกล่องสี่เหลี่ยมผืนผ้า ส่วนใหญ่มีปากกว้างกว่าส่วนก้น กว้าง ยาว สูง ประมาณ ๗๐ x๑๐๐ x ๑๐๐ ซ.ม. มีฝาปิดครอบด้านบน มักทารักหรือทำลวดลายประดับ ตู้คัมภีร์ธรรมล้านนาอาจแบ่งได้ ๒ รูปแบบ เช่น รูปทรงสี่เหลี่ยมคางหมูมีฝาครอบ และรูปทรงแบบตู้ใส่บานพับสำหรับเปิดปิด ๒ บาน ตกแต่งด้วยการทาชาดลงรักปิดทองประดับด้วยลวดลายต่างๆ อย่างวิจิตรสวยงาม เช่น รูปเทวดา สัตว์ป่าหิมพานต์ ดอกไม้เครือเถา เป็นต้น ตู้คัมภีร์ธรรมจึงเป็นเครื่องสักการะสำหรับเก็บรักษาคัมภีร์ธรรมให้คงอยู่อย่างมีคุณค่า นอกจากนั้นชาวล้านนายังใช้คัมภีร์ธรรมและตู้คัมภีร์ธรรมเป็นสัญลักษณ์แทนพระธรรมอันเป็นรัตนะองค์ที่ ๒ ในพระรัตนตรัยด้วย

ตู้คัมภีร์ธรรมในวัฒนธรรมล้านนามีพัฒนาการมาจากการแสดงพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าที่เผยแผ่พระศาสนาตลอด ๔๕ พรรษา ครั้นเมื่อปรินิพพานแล้วเหล่าพระสาวกในแต่ละสำนักได้ท่องจำพระธรรมคำสอนสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ภายหลังเกิดแนวคิดและวิธีปฏิบัติที่แตกต่างกันทำให้เกิดการสังคายนาพระธรรมวินัยเพื่อทบทวน รวบรวม และจัดให้เป็นหมวดหมู่ โดยเฉพาะการสังคายนาครั้งที่ ๕ ประมาณ พ.ศ.๔๕๐ พระเจ้าวัฏฏคามณีอภัยแห่งลังกาทวีป องค์อุปถัมภ์การสังคายนาพิจารณาว่ากาลเวลาผ่านไปในอนาคต บรรดากุลบุตรมีความจำที่อาจลืมเลือนเป็นเหตุให้ท่องจำพระไตรปิฎกได้ไม่ทั้งหมดหรืออาจมีความผิดแผกไปจากเดิม อันจักทำให้พระธรรมวินัยเสื่อม

---

[๑๕๕] อุดม รุ่งเรืองศรี, **พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง,** หน้า ๘๓๐.

สูญเร็วขึ้น จึงหาวิธีป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวโดยให้ภิกษุผู้ทรงจำพระไตรปิฎกและอรรถกถาช่วยกันจารึกลงสู่ใบไม้ของต้นลานเรียกว่า ใบลาน ซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาติที่มีขนาดยาวและกว้าง อีกทั้งยังมีความคงทนเหมาะสำหรับการบันทึกพระไตรปิฎกให้คงอยู่อย่างยาวนาน นับเป็นครั้งแรกที่มีการบันทึกพระไตรปิฎกลงสู่ใบลานเป็นคัมภีร์พระไตรปิฎก ครั้นเมื่อมีคัมภีร์พระไตรปิฎกแล้วก็ใช้เป็นหลักฐานในการเผยแผ่พระศาสนาไปยังดินแดนต่างๆ โดยเฉพาะในล้านนาได้ยึดเอาคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นหลักในการเผยแผ่ ศึกษา และปฏิบัติ จนเกิดจารีตการแต่งวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องต่างๆ แล้วบันทึกลงใบลาน เรียกว่า คัมภีร์ธรรมคัมภีร์ใบลาน หรือคัมภีร์ธรรมใบลาน เมื่อมีการสร้างคัมภีร์ธรรมแล้วจำเป็นต้องสร้างตู้สำหรับจัดเก็บคัมภีร์ธรรมให้เป็นหมวดหมู่และป้องกันการชำรุดเสียหาย จึงเป็นเหตุให้เกิดการสร้างสรรค์ตู้คัมภีร์ธรรมด้วยภูมิปัญญาเชิงช่างแบบล้านนา โดยประดับตกแต่งลวดลายต่างๆ ให้วิจิตรสวยงาม นอกจากนั้นยังสร้างอาคารสำหรับจัดเก็บคัมภีร์ธรรมโดยเฉพาะ เรียกว่า หอธรรม หรือหอพระไตรปิฎก แต่เรียกสั้นๆ ว่า หอไตร โดยแยกสร้างเป็นอาคารเฉพาะภายในวัด

๓. สัตตภัณฑ์

สัตตภัณฑ์เป็นงานพุทธศิลป์ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องบูชาพระพุทธเจ้าในพิธีกรรมต่างๆ โดยนำไปจัดวางไว้ด้านหน้าพระพุทธรูปหรือเจดีย์สำหรับเป็นแท่นจุดเทียน ๗ เล่ม ที่ปักบนยอดเสา ๗ เสาที่มีระดับลดหลั่นกันเป็นชั้นๆ เสมือนเป็นยอดเขาสิเนรุที่มีภูเขาบริวารทั้ง ๗ ล้อมรอบลดหลั่นกันเป็นชั้นๆ ตามคติจักรวาล ประกอบด้วย เขายุคันธร เขาอิสินธร เขากรวิก เขาสุทัศน์ เขาเนมินธร เขาวินันตกะ และเขาอัสสกัณณ์ ดังพจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง[๑๕๖] ให้ความหมายสัตตภัณฑ์ ว่า น. ๑ ทิวเขา ๗ ทิวล้อมรอบเขาพระสุเมรุ (ป.) น๒. เชิงเทียนที่ทำเป็นเจ็ดยอดมักตั้งไว้หน้าพระประธานในวิหาร

สัตตภัณฑ์ในวัฒนธรรมล้านนามีพัฒนาการมาจากแนวคิดการถวายเครื่องสักการะและเสนาสนะของเหล่าพุทธศาสนิกชนแด่พระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล เช่น ดอกไม้ ของหอม วิหาร กุฏิ โรงฉัน เป็นต้น ประกอบกับแนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยาที่แพร่หลายในภูมิภาค โดยระบุถึงเขาพระสุเมรุเป็นแกนกลางของจักรวาลโดยมีภูเขาบริวารทั้ง ๗ ล้อมรอบลดหลั่นกันเป็นชั้นๆ เมื่อเจ้าภาพผู้มีจิตศรัทธาหรือช่างสร้างถวายก็นำคติความเชื่อ ความรู้ และประสบการณ์มาสร้างสัตตภัณฑ์ที่มียอดเสา ๗ ยอดลดหลั่นกันเป็นชั้นๆ ตามลำดับพร้อมกับประดับตกแต่งลวดลายให้วิจิตรสวยงามด้วยภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนา โดยนำไปตั้งไว้ด้านหน้าพระพุทธรูปและเจดีย์เพื่อใช้เป็นแท่นจุดเทียนบูชาพระพุทธเจ้าในงานบุญประเพณีทางพระพุทธศาสนา ทำให้บริบทการประกอบพิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ และองค์พระพุทธรูปมีความโดดเด่นสวยงาม ดังนั้นสัตตภัณฑ์ล้านนาจึงเป็นเครื่องสักการะพระพุทธเจ้าประเภทให้แสงสว่างที่ใช้สำหรับเป็นแท่นจุดเทียน ๗ เล่ม สร้างสรรค์ขึ้นเป็นงานพุทธศิลป์ที่สวยงาม

---

[๑๕๖] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๒๗.

แฝงด้วยแนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยา ควรค่าแก่การศึกษาและอนุรักษ์ไว้ให้เป็นมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นสืบไป

๔.๑.๓ ความนิยมในการสร้างธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์

การที่เครื่องสักการะ ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ถูกสร้างขึ้นอย่างวิจิตรสวยงามและแพร่หลายตามวัดต่างๆ ในล้านนา โดยมีเจ้าภาพผู้ศรัทธาสร้างถวายเองหรือจ้างวานช่างสร้างให้แล้วนำไปถวายไว้กับวัดจนกลายเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของชุมที่วิจิตรสวยงามนั้น สะท้อนถึงความนิยมในการสร้างถวายไว้กับวัดในพระพุทธศาสนา เนื่องจากได้รับแรงกระตุ้นจากปัจจัย ๒ ประการ ได้แก่

๑. ความศรัทธาในพระรัตนตรัย

เนื่องจากธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์เป็นเครื่องสักการะที่เกี่ยวข้องกับพระรัตนตรัยโดยตรง กล่าวคือสัตตภัณฑ์เป็นเครื่องสักการะที่ใช้เป็นแท่นสำหรับจุดเทียนให้แสงสว่างบูชาพระพุทธเจ้า ส่วนธรรมมาสน์และตู้คัมภีร์ธรรมเป็นเครื่องสักการะสำหรับบูชาพระธรรม โดยธรรมาสน์เป็นที่นั่งสำหรับพระสงฆ์ในการแสดงธรรมเสมือนเป็นผู้แทนของพระพุทธเจ้าเทศนาให้แก่พุทธศาสนิกชนสดับฟัง ส่วนตู้คัมภีร์ธรรมเป็นที่เก็บรักษาคัมภีร์ใบลานที่จารึกพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้เป็นระเบียบ ด้วยเหตุที่ชาวล้านนามีความศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นพื้นฐานจึงทำให้จิตใจมีความผ่องใสเบิกบาน เกิดความคิดสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ด้วยภูมิปัญญาเชิงช่างเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยหรือประดับตกแต่งสถานที่และสิ่งของเครื่องสักการะต่างๆ ให้มั่นคงแข็งแรง วิจิตรสวยงาม ดังความนิยมในการสร้างธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ถวายเป็นพุทธบูชาและธรรมบูชาด้วยความศรัทธาเลื่อมใสอย่างสูงสุด

ดังนั้นความศรัทธาในพระรัตนตรัยจึงเป็นสิ่งสำคัญและองค์ธรรมข้อแรกที่เกิดขึ้นในจิตใจผู้ศรัทธาแล้วนำมาสู่การพัฒนาคือการคิดสร้างสรรค์ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ให้เป็นสิ่งใช้สอยหรือประดับตกแต่งอาคารสถานที่ตลอดจนถึงพิธีกรรมต่างๆ ทางพุทธศาสนา เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาและธรรมบูชาได้อย่างสมส่วนสวยงาม

๒. ความเชื่อในอานิสงส์การสร้างเครื่องสักการะถวายในพุทธศาสนา

อานิสงส์คือผลที่จักได้รับจากการสร้างธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ถวายไว้ในพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์ที่ระบุว่า ผู้ใดมีจิตศรัทธาสร้างธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ถวายในพระพุทธศาสนาจักได้อานิสงส์ทำให้ได้สมบัติ ๓ ประการ ได้แก่ มนุษย์สมบัติ (สุขในเมืองคน) สวรรค์สมบัติ (สุขในเมืองฟ้า) และนิพพานสมบัติ (สุขในพระนิพพาน) ดังตัวอย่างคัมภีร์อานิสงส์ต่อไปนี้

คัมภีร์อานิสงส์สร้างธรรมาสน์ ฉบับวัดศรีหมวดเกล้า ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จารเมื่อ จ.ศ. ๑๒๕๑ (พ.ศ. ๒๔๓๒) รหัสไมโครฟิล์ม ๘๑.๐๖๕.๐๑๑.๐๐๔–๐๐๔ จารด้วยอักษรธรรมล้านนา ระบุว่า พระพุทธเจ้าได้แสดงบุพกรรมของพระองค์เมื่อครั้งเกิดเป็นอติเทโวราชโพธิสัตว์ในสมัยพระเรวตพุทธเจ้า ทรงสร้างธรรมาสน์ด้วยไม้จันทร์แดงประดับด้วยรัตนชาติวิจิตรสวยงามถวายแล้วได้รับพุทธพยากรณ์จากพระเรวตพุทธเจ้าว่าจักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตอย่างแน่นอน ครั้นเมื่อสิ้นพระชนม์แล้วก็ได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์แล้วลงมาปฏิสนธิ์โลกมนุษย์ในตระกูลกษัตริย์ถึงพร้อมด้วยรัตนะ ๗ ประการ ได้แก่ จักรแก้ว (จักกรัตนะ) ช้างแก้ว (หัตถิรัตนะ) ม้าแก้ว (อัสสะรัตนะ) แก้วมณี (มณีรัตนะ) นางแก้ว (อิตถีรัตนะ) ขุนคลังแก้ว (คหปติรัตนะ) ขุนพลแก้ว (ปริณายกรัตนะ) เมื่อถึงคราวเสวยราชสมบัติมีปราสาททิพย์ผุดขึ้นมาจากแผ่นดิน แม้ว่าเสด็จไปที่ใดก็มีบริวารล้อมรอบ เหล่ามนุษย์และเทวดาต่างก็เคารพบูชา ด้วยอานิสงส์สร้างธรรมาสน์ดังกล่าวทำให้ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในพระชาตินี้

คัมภีร์อานิสงส์สร้างหีดหรือตู้คัมภีร์ธรรม ฉบับวัดสะปุ๋งหลวง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน รหัส CMRU-LP-01-A-022 จารด้วยอักษรธรรมล้านนา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ระบุว่าสมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าแสดงอานิสงส์การสร้างหีดหรือตู้คัมภีร์ธรรมให้พระสารีบุตรฟังว่า บุคคลผู้ใดได้สร้างตู้คัมภีร์ธรรมด้วยตนเองหรือจ้างให้ผู้อื่นสร้างแล้วประดับตกแต่งให้สวยงามนำไปถวายวัดจักได้รับอานิสงส์มากหาที่สุดไม่ได้ จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๘๔,๐๐๐ ปี เป็นกษัตริย์ในประเทศราช ๙ อสงขัยกัปป์ เมื่อเสียชีวิตจักได้เกิดเป็นพระอินทร์และพระมหาพรหม ๘๔,๐๐๐ ปี เมื่อกลับลงมาเกิดในมนุษย์โลกก็จักได้เกิดในตระกูลพราหมณคหบดี มีทรัพย์สมบัติ และสติปัญญามาก ผลานิสงส์นี้สามารถปิดกั้นไม่ให้ไปสู่อบายภูมิได้ เกิดในตระกูลอันประเสริฐ มีร่างกายและผิวพรรณดีงาม เป็นที่รักของเหล่ามนุษย์และเทวดา แม้ญาติพี่น้องที่เคยทำบาปกรรมไว้หรือตกนรกก็จักปลดเปลื้องให้หลุดพ้นจากอบายได้ แม้อดีตชาติของพระองค์ในสมัยพระโบราณโคตมพุทธเจ้าก็เคยเกิดเป็นชายหนุ่มแล้วสร้างตู้คัมภีร์ถวายวัด ภายหลังได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุผู้ทรงพระไตรปิฎกและบรรลุเป็นพระอรหันต์ในที่สุด

ส่วนการสร้างสัตตภัณฑ์ถวายวัดนั้นยังไม่พบคัมภีร์อานิสงส์สร้างสัตตภัณฑ์โดยตรง พบแต่เพียงคัมภีร์อานิสงส์สัพพทานฉบับวัดราชฐานหลวงยางควง เมืองเชียงตุง รัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ที่มีเนื้อหาตอนหนึ่งระบุว่า บุคคลผู้ใดได้สร้างประทีป ตั่งหรือแท่นสำหรับวางและจุดประทีปเทียนบูชาพระรัตนตรัย เกิดมาชาติใดจักได้อานิสงส์ทำให้หูตาแจ้งใสเปล่งสว่างจนถึงยามแก่ชราก็ไม่เป็นคนหูหนวกหรือตาฟาง ทั้งนี้คำว่า ประทีป ตั่งหรือแท่นสำหรับวางและจุดประทีปเทียนบูชาพระรัตนตรัยนั้น มีลักษณะเป็นเครื่องสักการะประเภทให้แสงสว่างคล้ายกับสัตตภัณฑ์ซึ่งเป็นตั่งหรือแท่นสำหรับจุดเทียนถวายเป็นพุทธบูชาเหมือนกัน จึงสงเคราะห์เข้าในอานิสงส์ดังกล่าว

นอกจากนั้นชาวล้านนายังมีความเชื่อเกี่ยวกับการถวายวัตถุสิ่งของไว้ในพระพุทธศาสนาประจำปีเกิดของตน โดยกำหนดให้ผู้ที่เกิดปีเส็ดหรือปีจอพึงสร้างธรรมาสน์ถวายเป็นทาน จักได้

อานิสงส์เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตและสั่งสมบุญบารมีเป็นพลวปัจจัยในภายภาคหน้าจนบรรลุมรรคผลนิพพานต่อไป

จากความศรัทธาและความเชื่อในอานิสงส์การสร้างเครื่องสักการะถวายในพุทธศาสนาดังกล่าว ทำให้เป็นแรงกระตุ้นผู้มีศรัทธาสร้างถวายหรือจ้างวานช่างสร้างให้แล้วนำไปถวายไว้กับวัด ส่งผลให้แต่ละวัดในล้านนาจึงมีธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ประดิษฐานเพื่อใช้สอยภายในวัดจำนวนมาก โดยมีรูปแบบและลวดลายทางพุทธศิลปกรรมที่คล้ายกันหรือแตกต่างกันตามความนิยมด้านภูมิปัญญาเชิงช่างในแต่ละท้องถิ่น จนผ่านกาลเวลายาวนานทำให้เครื่องสักการะเหล่านี้กลายเป็นศาสนวัตถุโบราณที่ทรงคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบต่อไป

๔.๑.๔ ความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์จัดเป็นงานพุทธศิลป์ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากความศรัทธา ความรู้ และภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนาที่มีความวิจิตรสวยงามถวายเป็นเครื่องสักการะบูชาแด่พระพุทธเจ้าและพระธรรม จัดเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติที่มีความสำคัญและทรงคุณค่าเพราะมีความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิต คติความเชื่อ ค่านิยม และโลกทัศน์ดังนี้

๑. ความสำคัญและคุณค่าด้านจิตใจ

ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ถูกสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยและเป็นเครื่องสักการะสำหรับบูชาพระรัตนตรัยโดยเฉพาะพระพุทธเจ้ากับพระธรรมอันเป็นสรณะที่เคารพบูชาสูงสุด จึงมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อจิตใจดังนี้

๑) ธรรมาสน์ มีความสำคัญในการใช้ประโยชน์เพื่อเป็นที่นั่งเทศนาธรรมของพระสงฆ์ที่มีลักษณะสอดคล้องกับพระวินัยหลักธรรมเทศนาปฏิสังยุต[๑๕๗] สิกขาบทที่ ๑๒-๑๔ ว่า

สิกขาบทที่ ๑๒ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งอยู่บนแผ่นดิน จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่นั่งอยู่บนอาสนะ (ผ้าหรือเครื่องปูนั่ง)

สิกขาบทที่ ๑๓ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งอยู่บนอาสนะต่ำ จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่นั่งบนอาสนะสูง

สิกขาบทที่ ๑๔ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรายืนอยู่จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่นั่งอยู่

ดังนั้น ธรรมาสน์ในวัฒนธรรมล้านนาจึงมีลักษณะยกพื้นขึ้นสูงกว่าพื้นที่นั่งของผู้ฟังที่นั่งอยู่ด้านล่าง โดยมีแนวคิดสอดคล้องกับหลักพระวินัยที่กำหนดให้พระสงฆ์ผู้เทศนาธรรมจะต้องนั่งอยู่บนพื้นที่ที่สูงกว่าผู้ฟังเสมอ เนื่องจากการเทศนาธรรมเป็นการสอนธรรมะเพื่อขัดเกลาจิตใจให้เบาบางจนสามารถลดละกิเลสได้ ถ้าผู้ฟังยังมีทิฏฐิมานะถือตัวอยู่จักทำให้ไม่เปิดใจน้อมรับคำสอน แต่การที่ผู้ฟังยอมนั่งลงบนพื้นที่ที่ต่ำกว่าพระสงฆ์ผู้เทศนาธรรม ย่อมแสดงให้เห็นถึงการผ่อนคลายทิฏฐิมานะพร้อม

---

[๑๕๗] สุชีพ ปุญญานุภาพ, **พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, อ้างแล้ว หน้า ๑๘๓.

ที่จะเปิดใจยอมรับฟังคำสอนและมีความเคารพนอบน้อมต่อผู้เทศนาธรรม จึงทำให้การเทศนาธรรมในครั้งนั้น ประสบผลสำเร็จ ผู้ฟังมีความตั้งใจฟังจนเกิดความศรัทธาในพระรัตนตรัย มีสัมมาทิฏฐิ เห็นชอบตามธรรม และนำธรรมะไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันโดยไม่ลังเลสงสัย นอกจากนั้นชาวล้านนายังถือเอาธรรมาสน์เป็นสัญลักษณ์แทนพระธรรมอันเป็นรัตนะองค์ที่ ๒ เนื่องจากธรรมาสน์เป็นสถานที่สำหรับแสดงธรรมจึงมีโครงสร้างประกอบด้วยฝาผนังปิดทั้ง ๓ ด้าน ทำให้ไม่มองเห็นรูปลักษณ์หรืออากัปกิริยาของพระสงฆ์ผู้เทศนาธรรมเพียงแต่ได้ยินเสียงเทศนาธรรมที่ดังก้องในวิหารเท่านั้น โดยชาวล้านนาถือคติว่าเสียงเทศนาธรรมที่ได้ยินนั้น ไม่ใช่เสียงของพระสงฆ์ผู้เทศนา หากแต่เป็นเสียงการแสดงพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าซึ่งมีพระพุทธรูปองค์ประธานในวิหารเป็นสิ่งแทนพระองค์ ทุกครั้งที่ชาวล้านนามีงานบุญประเพณีทางพระพุทธศาสนา นอกจากจะถวายภัตตาหารหรือกัณฑ์สังฆทานแด่พระพุทธรูปและพระสงฆ์แล้วยังได้ถวายแด่พระธรรมอีกด้วย โดยนำไปประเคนที่ธรรมาสน์ซึ่งถือเป็นสิ่งแทนพระธรรมด้วยความเคารพ แสดงให้เห็นถึงทัศนคติความเชื่อของชาวล้านนาว่า ธรรมาสน์มีความสำคัญเป็นอย่างมากในฐานะที่เป็นสถานที่นั่งเทศนาธรรมของพระสงฆ์ และมีคุณค่าต่อจิตใจของชาวล้านนาในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์แทนพระธรรมอันเป็นรัตนะองค์ที่ ๒ ในพระรัตนตรัย จึงทำให้มีวิถีปฏิบัติยกย่องเชิดชูธรรมาสน์ให้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สงวนไว้เฉพาะพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เทศนาธรรมเท่านั้น บุคคลอื่นไม่อาจก้าวล่วงในพื้นที่เฉพาะนี้ได้ แม้พระสงฆ์ผู้เทศนาธรรมก่อนจะขึ้นสู่ธรรมาสน์ก็ต้องคุกเข่ากราบหรือยืนพนมมือไหว้แสดงความเคารพก่อนขึ้นบันไดธรรมาสน์ทุกครั้งด้วย

๒) ตู้คัมภีร์ธรรม มีความสำคัญเป็นสิ่งสักการะในวัฒนธรรมล้านนาอย่างหนึ่งที่สร้างขึ้นด้วยแผ่นไม้สำหรับใช้เป็นสถานที่เก็บรักษาคัมภีร์ใบลานให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ป้องกันความเสียหายที่เกิดจากแมลงและสภาพภูมิอากาศ อีกทั้งยังป้องกันไม่ให้บุคคลเหยียบย่ำข้ามกรายคัมภีร์ธรรมใบลานซึ่งถือเป็นของสูง ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นสิ่งแทนพระรัตนตรัยองค์ที่ ๒ เมื่อนำคัมภีร์ใบลานแต่ละผูกแต่ละมัดวางเรียงในตู้ให้เป็นระเบียบแล้วก็ปิดฝาตู้ยกไปประดิษฐานตั้งไว้ในหอธรรมหรือหอพระไตรปิฎกเป็นลำดับต่อไป แต่ถ้าวัดใดไม่มีหอธรรมก็นำตู้คัมภีร์ธรรมนั้นมาประดิษฐานข้างพระประธานในวิหารซึ่งก็สะดวกต่อการเก็บรักษาและนำไปใช้เทศนาในโอกาสต่างๆ

การที่ตู้ไม้เป็นสถานที่เก็บรักษาคัมภีร์ธรรมใบลานจึงทำให้มีชื่อเรียกตู้ตามการใช้งานว่า ตู้คัมภีร์ธรรม หีบธรรม หรือหีดธรรม ชาวล้านนาจึงให้ความเคารพตู้คัมภีร์ธรรมในฐานะที่เป็นของสูง ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นสิ่งแทนพระรัตนตรัยองค์ที่ ๒ คือธรรมรัตนะเช่นเดียวกับคัมภีร์ใบลาน เมื่อมีงานบุญประเพณีทางพระพุทธศาสนาก็มักถวายภัตตาหารหรือกัณฑ์สังฆทานแด่พระธรรมโดยนำไปประเคนธรรมาสน์หรือตู้คัมภีร์ธรรมซึ่งถือเป็นสิ่งแทนธรรมรัตนะด้วยความเคารพ

๓) สัตตภัณฑ์ มีความสำคัญเป็นสิ่งสักการะอีกอย่างหนึ่งในวัฒนธรรมล้านนา โดยใช้เป็นแท่นหรือสถานที่สำหรับจุดเทียนให้แสงสว่างบูชาพระพุทธรูปและเจดีย์อันเป็นสิ่งแทนพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นรัตนะองค์ที่ ๑ ในพระรัตนตรัย โดยนำไปตั้งไว้ด้านหน้าพระพุทธรูปและเจดีย์สำหรับให้พุทธศาสนิกชนผู้เลื่อมใสจุดเทียนบูชาในโอกาสต่างๆ การที่แท่นจุดเทียนบูชามีลักษณะการสร้างเป็น

คติจักรวาลและคติพุทธศาสนาเป็นยอดเขา ๗ ยอด และประดับด้วยลวดลายศิลปะในตำนานหรือคติความเชื่อต่างๆ ทางพุทธศาสนา เช่น นาค เทวดา เครือเถา ดอกไม้ เป็นต้น เมื่อนำมาจุดเทียนเบื้องพระพักตร์หรือด้านหน้าพระเจดย์ทำให้เกิดเกิดแสงสว่าง พระพักตร์สวยงามตามลำแสงเทียนที่สาดส่อง ทำให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสในองค์พระพุทธรูปและพระเจดีย์

จากเนื้อหาดังกล่าวจะเห็นได้ว่าธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ แต่ละอย่างต่างมีความสำคัญตามรูปแบบการใช้สอยต่างๆ ทั้งการนั่งแสดงธรรม การเก็บรักษาคัมภีร์ธรรม และการเป็นแท่นจุดเทียนให้แสงสว่าง อีกทั้งยังมีคุณค่าต่อจิตใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นเครื่องสักการะสำหรับบูชาที่ชาวล้านนาถือเป็นสิ่งแทนพระพุทธเจ้าและพระธรรมจึงทำให้มีคุณค่าทางจิตใจ ก่อให้เกิดความศรัทธาเชื่อมั่นในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มุ่งทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส และการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ด้วยความศรัทธาอย่างวิจิตรสวยงามและเป็นแบบแผนสืบมา

๒. ความสำคัญและคุณค่าด้านศิลปะ

การที่ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นด้วยภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนาโดยนำรูปแบบและลวดลายทางศิลปะต่างๆ มาประดับตกแต่งจนทำให้เกิดเป็นงานพุทธศิลปกรรมที่วิจิตรสวยงาม เมื่อทัศนาสัมผัสถึงรูปร่าง รูปทรง สัดส่วน สัณฐาน สีสันลวดลาย พื้นผิวที่สวยงามอ่อนช้อย ทำให้เกิดความรู้สึกชื่นชอบยินดีและมีความศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัยมากขึ้น จิตใจสงบเยือกเย็น อีกทั้งยังได้ความรู้เพิ่มพูนด้านพระพุทธศาสนา คติจักรวาล และคติท้องถิ่น ผ่านงานพุทธศิลป์ดังกล่าว ทำให้งานพุทธศิลปกรรมประเภทธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ มีความสำคัญในฐานะที่เป็นผลงานด้านศิลปะท้องถิ่น อันเป็นภูมิปัญญาเชิงช่างที่ได้รับการสร้างสรรค์จากช่างหรือสล่าชาวล้านนาจนเป็นแบบอย่างให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้งานศิลปะล้านนาจากผลงานดังกล่าว ซึ่งช่างหรือสล่าได้คิดสร้างสรรค์ขึ้นในบริบททางสังคมวัฒนธรรมล้านนา เมื่อทัศนางานพุทธศิลป์นั้นแล้วทำให้มองเห็นความงามของลวดลาย เส้น รูปทรง สีสัน ที่ผสมผสานได้อย่างกลมกลืนและลงตัว ก่อให้เกิดความดีงามตามที่ช่างหรือสล่าผู้เป็นศิลปินได้ถ่ายทอดความรู้ ความนึกคิด อารมณ์ จินตนาการ ตลอดจนถึงโลกทัศน์ ค่านิยม และความเชื่อต่างๆ ออกมาสู่งานศิลปะเพื่อพัฒนาจิตใจให้สุขสงบ รู้จักบาปบุญคุณโทษ มุ่งประพฤติแต่ความดี ละเว้นความชั่ว และได้มุมมองความจริงของชีวิตและโลกด้วยปัญญาทางธรรมในแง่มุมต่างๆ คือความจริงตามสภาวะที่ปรากฏรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ และสภาวะความเป็นจริงหรือสัจจะภาวะซึ่งเป็นความจริงที่อยู่เบื้องหลังของความจริงที่รับรู้ด้วยประสาทสัมผัสนั้น โดยไม่ผันแปรเปลี่ยนแปลงตามการรับรู้ของบุคคล ดังนี้ ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์จึงมีความสำคัญและคุณค่าด้านศิลปะอย่างแท้จริง

๓. ความสำคัญและคุณค่าด้านองค์ความรู้

ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์เป็นแหล่งรวมความรู้ด้านภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนาซึ่งผสมผสานรูปแบบงานพุทธศิลป์ทั้งสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม โดยการจัดสร้างได้อาศัยช่างหรือสล่าแขนงต่างๆ ในการสร้างสรรค์เครื่องสักการะแต่ละประเภท ได้แก่ ช่างเขียน

ช่างแกะ ช่างสลัก ช่างกลึง ช่างหล่อ ช่างปั้น ช่างหุ่น ช่างรัก ช่างบุ และช่างปูน อีกทั้งยังประดับลวดลายต่างๆ ทั้งรูปคน สัตว์ ดอกไม้ เครือเถา พรรณพฤกษาต่าง ทำให้เป็นงานพุทธศิลปกรรมที่วิจิตรสวยงาม สมส่วน มีความสำคัญ และมีคุณค่าด้านองค์ความรู้ที่ช่างผู้สั่งสมความรู้และประสบการณ์มาอย่างยาวนานจนมีความชำนาญในการสร้างสรรค์แล้วถ่ายทอดออกมาได้อย่างสมบูรณ์ จึงทำให้เครื่องสักการะทั้งธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ เป็นผลงานต้นแบบของช่างในยุคนั้นให้อนุชนรุ่นหลังได้ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเรียนรู้และพัฒนางานของตน ดังนั้น ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์จึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นผลงานครูต้นแบบที่ดีและสมบูรณ์ของช่าง โดยให้คุณค่าด้านองค์ความรู้เชิงช่างภูมิปัญญาล้านนาและคติที่มาของลวดลายต่างๆ แก่อนุชนในการใช้เป็นต้นแบบสำหรับการศึกษาและพัฒนางานพุทธศิลป์ให้ดียิ่งขึ้นไป

๔. ความสำคัญและคุณค่าด้านประวัติศาสตร์

เครื่องสักการะธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์เป็นพุทธศิลปกรรมที่มีประวัติความเป็นมาและพัฒนาการที่สามารถอธิบายประวัติศาสตร์ในด้านต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความรอบรู้ในเรื่องราวนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะประวัติและพัฒนาการของชุมชน ประวัติการของการเผยแผ่พุทธศาสนาในท้องถิ่น ประวัติศาสตร์งานช่างและศิลปะที่เกิดจากภูมิปัญญาเชิงช่างท้องถิ่นและได้รับอิทธิพลจากแหล่งต่างๆ โดยประวัติศาสตร์เหล่านี้อาจได้รับการบอกเล่าแบบมุขปาฐะ (ปากเปล่า) บางแห่งอาจมีจารึกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่จารึกไว้ในส่วนใดส่วนหนึ่งของงานพุทธศิลปกรรม ทำให้ทราบว่าชุมชนนั้นๆ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทใด อพยพโยกย้ายถิ่นฐานมาจากแหล่งใด ใครเป็นผู้สร้างถวายเมื่อไหร่ ดังตัวอย่างเช่น สัตตภัณฑ์วัดศรีนวรัฐ (ทุ่งเสี้ยว) อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีจารึกอักษรธรรมล้านนาระบุว่า นิพพานัง ปรมัง สุขัง สัตตภัณฑ์หลังนี้พ่อเจ้าแก้วนวรัฐและแม่เจ้าจามรีสร้างถวายเมื่อ จ.ศ. ๑๒๘๓ (พ.ศ. ๒๔๖๔) คณะศรัทธาบ้านทุ่งเสี้ยวได้ซ่อมแซมครั้งที่หนึ่งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ เดือนยี่เป็ง โดยพ่อหนานอ้าย คำปัน เป็นสล่า เมื่อผู้วิจัยได้ลงพื้นที่วัดศรีนวรัฐ (ทุ่งเสี้ยว) เพื่อสำรวจและจัดเก็บข้อมูลเครื่องสักการะได้เข้าสัมภาษณ์พระครูถาวรนพรัฐเจ้าอาวาสวัดศรีนวรัฐ (ทุ่งเสี้ยว) พบว่ามีความสอดคล้องกับจารึกอักษรธรรมล้านนาว่า ชุมชนวัดศรีนวรัฐ (ทุ่งเสี้ยว) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขินที่อพยพแบบเทครัวจากเมืองเชียงตุงมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นี่ จากนั้น พ.ศ. ๒๑๔๕ ได้สร้างวัดขึ้นในชุมชนเรียกว่า วัดหลวงทุ่งเสี้ยว หรือวัดทุ่งเสี้ยว ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นวัด ศรีนวรัฐ เนื่องจากแต่เดิมเจ้านายต้นราชวงศ์เชียงใหม่ได้ให้การอุปถัมภ์วัดมาโดยตลอดจนต่อมาเจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าหลวงเชียงใหม่ ได้สร้างคุ้มไว้ที่หน้าวัดแล้วให้ความอุปถัมภ์วัดสืบมาอย่างต่อเนื่องอีกทั้งยังสร้างสัตตภัณฑ์ถวายเป็นเครื่องสักการะในวิหารด้วย[๑๕๘]

ส่วนธรรมาสน์วัดนาแส่ง ตำบลนาแส่ง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีจารึกอักษรธรรมล้านนาระบุว่า จ.ศ. ๑๒๘๙ (พ.ศ. ๒๔๗๐) บรรดาพระภิกษุสงฆ์พร้อมคณะศรัทธาประชาชนได้สร้าง

---

[๑๕๘] พระครูถาวรนพรัฐ เจ้าอาวาสวัดศรีนวรัฐ (ทุ่งเสี้ยว)) อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่, สัมภาษณ์ วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๖.

ธรรมาสน์หลังนี้ โดยมีพระภิกษุชื่ออภิวงศ์เป็นช่างสร้างด้วยวิธีสลัก ต้องแต้ม และวาดลวดลาย นอกจากนั้นจารึกยังระบุตอนท้ายอีกว่า หากพระสงฆ์รูปใดได้เป็นเจ้าอาวาสวัดนี้ขอให้ระวังน้ำท่วม อย่าได้ละทิ้งธรรมาสน์ ครั้นเมื่อจะย้ายธรรมาสน์ไปที่ใดจงถอดองค์ประกอบออกเป็นส่วนๆ ได้แก่ ยอด เสา เอว แล้วไปประกอบใหม่ในที่ปลอดภัย ข้อความจากจารึกดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงประวัติการสร้างธรรมาสน์ที่มีพระเป็นช่างสร้างโดยมีโครงสร้างเป็นไม้ที่สามารถถอดองค์ประกอบธรรมาสน์ส่วนต่างๆ ออกจากกันได้ เพื่อให้สามารถดูแลรักษาและเคลื่อนย้ายหนีอุทกภัยในยามวิกฤตได้ทันที

ดังนั้น ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์จึงเป็นงานพุทธศิลปกรรมที่มีความสำคัญและคุณค่าในการบอกเล่าประวัติศาสตร์ของชุมชนในด้านต่างๆ สำหรับให้อนุชนได้ศึกษาเรียนรู้ถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมสืบไป

๕. ความสำคัญและคุณค่าด้านประเพณีพิธีกรรม

การที่ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์เป็นเครื่องสักการะที่ใช้ประกอบประเพณีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในล้านนา จึงทำให้มีความสำคัญและมีคุณค่าต่อประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ประเพณีพิธีกรรมมีความสมบูรณ์ศักดิ์สิทธิ์ และดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ดังเช่นธรรมาสน์และตู้คัมภีร์ธรรมเป็นสถานที่เก็บรักษาคัมภีร์ธรรมที่ใช้ในพิธีเทศนาธรรมแบบจารีตล้านนา โดยพระสงฆ์ผู้แสดงธรรมจะนำคัมภีร์ธรรมออกจากตู้คัมภีร์ธรรมขึ้นไปนั่งเทศนาบนธรรมาสน์แบบล้านนาในพิธีเทศนาธรรมมหาชาติล้านนาหรือพิธีเทศนาในช่วงเข้าพรรษาจึงทำให้พิธีเทศนาธรรมดังกล่าวมีความศักดิ์สิทธิ์ เชิดชูพระธรรมให้โดดเด่นสูงค่า น้อมนำศรัทธาธรรมให้บังเกิดขึ้นในจิตใจ ส่วนสัตตภัณฑ์เป็นเครื่องสักการะที่จุดไฟให้แสงสว่างถวายเป็นพุทธบูชาตั้งไว้เบื้องหน้าพระประธานในวิหารหรือองค์พระธาตุ เมื่อผู้ประกอบพิธีกรรมและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมมาถึงวิหารหรือลานพระธาตุแล้ว สิ่งที่จะบ่งบอกถึงการเริ่มต้นของการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญคือการจุดเทียนที่ประดับไว้บนยอดเสาสัตตภัณฑ์ทั้ง ๗ เล่มแล้วหลังจากนั้นจึงกล่าวคำไหว้พระสมาทานศีลถวายทานเป็นลำดับต่อไป ด้วยเหตุนี้การจุดเทียนสัตตภัณฑ์จึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของการเริ่มต้นประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาไปโดยปริยาย ดังนั้นธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์จึงมีความสำคัญและมีคุณค่าในฐานะที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้ประเพณีพิธีกรรมในล้านนามีความสมบูรณ์ ศักดิ์สิทธิ์ และดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

๖. ความสำคัญและคุณค่าด้านการสร้างรายได้ในชุมชน

เมื่อธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ เป็นศาสนวัตถุโบราณมีความโดดเด่นด้านพุทธศิลป์และมีรูปแบบด้านภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนาที่ประณีตสวยงาม ย่อมเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว นักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษา ตลอดจนถึงประชาชนและหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรมในชุมชน โดยวัดดำเนินการอนุรักษ์ธรรมาสน์ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ที่มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่ดีและเหมาะสม เช่น วัดพระธาตุหริภุญชัย

วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ได้จัดทำพิพิธภัณฑ์ศาสนวัตถุและศิลปวัตถุโบราณซึ่งมีตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์จัดแสดงร่วมด้วยจำนวนมาก ส่วนบนวิหารหลวง วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีธรรมาสน์โบราณประดิษฐานอยู่อย่างโดดเด่นข้างมณฑปพระพุทธรูปองค์ประธานในวิหาร และวัดมงคลทุ่งแป้ง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีสัตตภัณฑ์ประดิษฐานเป็นแท่นบูชาเทียนหน้าพระประธานในวิหารอย่างสวยงาม จึงทำให้แต่ละวันมีผู้สนใจมาเยี่ยมชมวัดเหล่านี้จำนวนมาก อันเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดการสร้างรายได้แก่วัดและชุมชน โดยทางวัดได้ตั้งตู้รับบริจาคหรือจำหน่ายของที่ระลึกแก่ผู้มีศรัทธาแล้วนำมารายได้เหล่านั้นมาบริหารจัดการเป็นค่าน้ำ ค่าไฟ และค่าจ้างผู้ดูแลศาสนวัตถุและอาคารสถานที่ ส่วนชุมชนรอบวัดก็ได้รับการจัดสรรพื้นที่ให้ขายอาหารและสินค้าต่างๆ แก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยี่ยมชม จึงทำให้ชุมชนมีรายได้เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน สิ่งเหล่านี้จึงเป็นความสำคัญและคุณค่าด้านการสร้างรายได้แก่ชุมชนของงานพุทธศิลปกรรมประเภทธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนาที่ได้รับการบริหารจัดการที่ดีและเหมาะสม

จากการศึกษาประวัติ พัฒนาการ ความสำคัญ และคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนาดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นงานพุทธศิลปกรรมที่มีพัฒนาการมาจากการสร้างวัดและเสนาสนะสำหรับเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้วมีการสร้างสรรค์ศาสนวัตถุชนิดต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการใช้สอยด้วยภูมิปัญญาเชิงช่างในท้องถิ่น โดยเฉพาะธรรมาสน์เป็นสถานที่นั่งเทศนาธรรมโดยเฉพาะ ตู้คัมภีร์ธรรมเป็นสิ่งเก็บรักษาคัมภีร์ธรรมใบลานให้เป็นระเบียบ และสัตตภัณฑ์เป็นแท่นจุดเทียนให้แสงสว่างในพิธีกรรมด้านหน้าพระประธานในวิหารหรือพระเจดีย์ โดยเครื่องสักการะเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบงานพุทธศิลป์ที่ยึดโยงกับคติความเชื่อความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวล้านนา จึงทำให้แต่ละพื้นที่มีรูปแบบงานพุทธศิลป์ที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นด้วย โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางการเมืองการปกครองและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของอาณาจักรล้านนามาแต่อดีต ยังคงธำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรมการใช้ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์อย่างแพร่หลายตามวัดต่างๆ จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจสำรวจสถานภาพรูปแบบงานพุทธศิลป์และศึกษาวิเคราะห์กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ให้คงอยู่อย่างมีคุณค่าต่อไป

๔.๒ การสำรวจธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน

๔.๒.๑ ผลการสำรวจธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน

จากการลงพื้นที่สำรวจ ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนาโดยใช้แบบสำรวจเป็นเครื่องมือสำรวจในเขตพื้นที่ศึกษาหลัก ได้แก่ เชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน สรุปผลการสำรวจดังนี้

๑. การลงพื้นที่สำรวจธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๒๑ วัด สรุปจำนวนธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ที่สำรวจพบทั้งหมด ๕๖ ตู้/หลัง แบ่งออกได้ดังนี้

๑) ธรรมาสน์ จำนวน ๑๗ หลัง
๒) ตู้คัมภีร์ธรรม จำนวน ๒๖ ตู้
๓) สัตตภัณฑ์ จำนวน ๑๔ หลัง

๒. การลงพื้นที่สำรวจธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์วัดในจังหวัดลำปาง จำนวน ๑๙ วัด สรุปจำนวนธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ที่สำรวจพบทั้งหมด ๗๐ ตู้/หลัง แบ่งออกได้ดังนี้

๑) ธรรมาสน์ จำนวน ๑๕ หลัง
๒) ตู้คัมภีร์ธรรม จำนวน ๓๑ ตู้
๓) สัตตภัณฑ์ จำนวน ๒๔ หลัง

๓. การลงพื้นที่สำรวจธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์วัดในจังหวัดลำพูน จำนวน ๒๑ วัด สรุปจำนวนธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ที่สำรวจพบทั้งหมด ๘๒ ตู้/หลัง แบ่งออกได้ดังนี้

๑) ธรรมาสน์ จำนวน ๑๘ หลัง
๒) ตู้คัมภีร์ธรรม จำนวน ๔๖ ตู้
๓) สัตตภัณฑ์ จำนวน ๑๘ หลัง

๔. การลงพื้นที่สำรวจวัดในพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ วัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ และหอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา สรุปจำนวนธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ที่สำรวจพบ ๗ ตู้/หลัง แบ่งออกได้ดังนี้

๑) ตู้คัมภีร์ธรรม จำนวน ๔ ตู้
๒) สัตตภัณฑ์ จำนวน ๓ หลัง

สรุปจำนวนธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในเขตพื้นที่วิจัยทั้งหมด ๒๑๗ ตู้/หลัง และคณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์โครงสร้าง รูปแบบ เทคนิคเชิงช่างการประดับตกแต่งและลวดลายของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ตามลักษณะพุทธศิลปกรรมดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๒.๒ โครงสร้าง รูปแบบ เทคนิคเชิงช่างและลวดลายของธรรมาสน์

ธรรมาสน์ในล้านนามีรูปแบบโครงสร้าง เทคนิคการตกแต่งลวดลายธรรมาสน์ที่มีความแตกต่างกัน ธรรมาสน์แต่ละพื้นที่ มีความงดงามทางพุทธศิลป์ มีลักษณะเฉพาะประจำถิ่นตามความนิยมของผู้สร้าง ฐานะของผู้สร้างและช่างผู้สร้างหรือสล่า ทำให้มีรูปแบบธรรมาสน์โครงสร้างการตกแต่งลวดลายที่หลากหลายโดดเด่นสวยงามและมีคุณค่า เหมาะสมเป็นสถานที่ประทับการนั่งแสดงธรรมคำสอนพระพุทธเจ้าของพระสงฆ์ในล้านนา

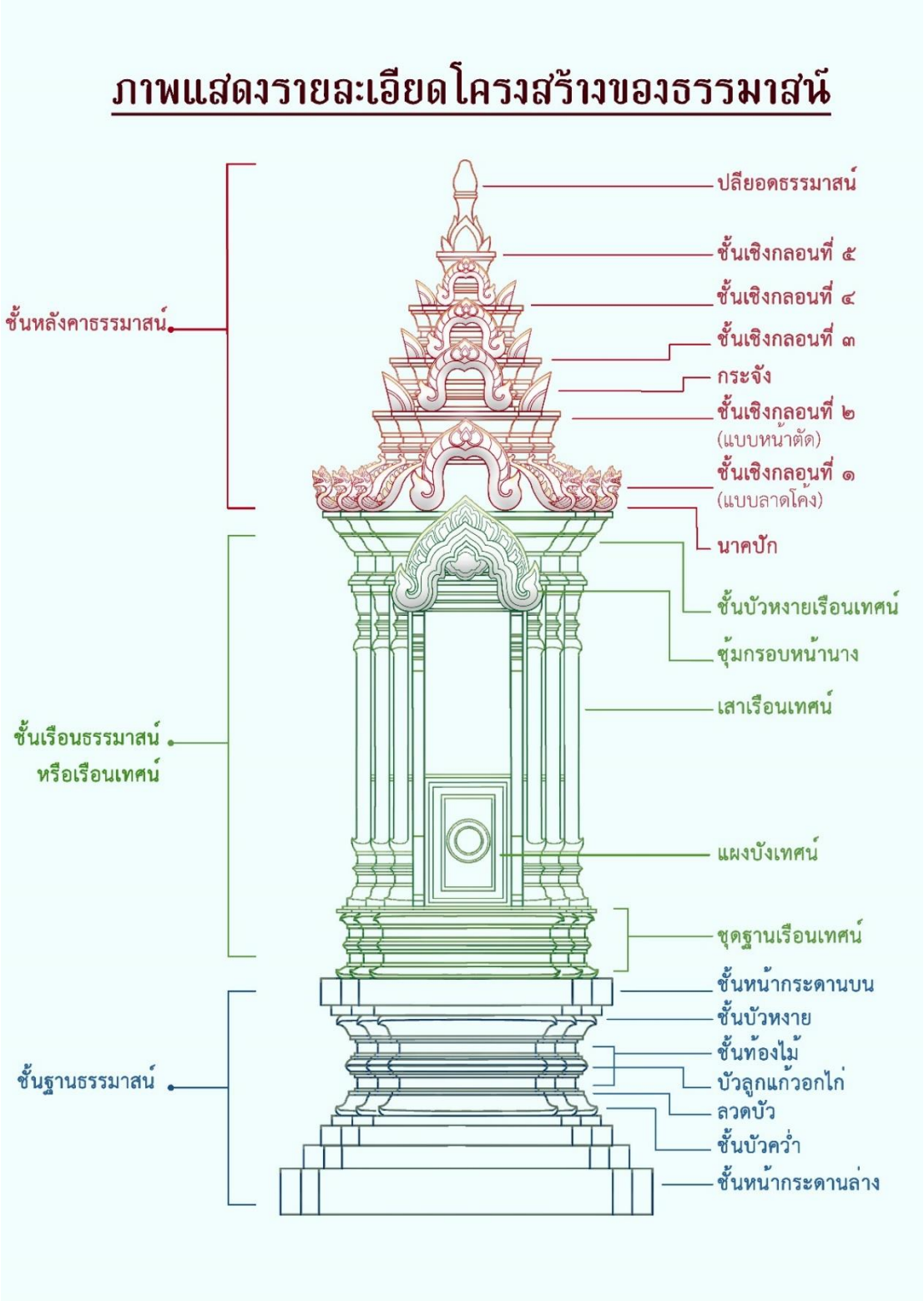
๔.๒.๒.๑ โครงสร้างและองค์ประกอบของธรรมาสน์ในล้านนา

โครงสร้างธรรมาสน์ในล้านนานิยมสร้างขึ้นจากงานไม้และงานปูน เน้นความมั่งคงแข็งแรงคงทนและมีความสวยงาม จึงมีการออกแบบประดับตกแต่งธรรมมาสน์ด้วยภูมิปัญญาเชิงช่างให้มีความองอาจสง่างาม เมื่อพระสงฆ์ได้ขึ้นนั่งแล้วน้อมนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาแสดงธรรม โดยงานโครงสร้างธรรมาสน์ในล้านนามี ๒ แบบ ได้แก่

๑) งานธรรมาสน์โครงสร้างไม้ เป็นโครงสร้างที่พบมากในงานธรรมาสน์ล้านนา มีลักษณะส่วนฐาน ส่วนเรือนเทศน์และส่วนหลังคาเป็นเครื่องไม้ทั้งหมด งานธรรมาสน์โบราณมีการเข้าไม้เข้าเดือย และใช้ลิ่มไม้เป็นสลักยึดโครงสร้างส่วนต่างๆ ด้วยคุณสมบัติของไม้ยังเป็นงานที่ง่ายต่อการออกแบบรูปทรงของธรรมมาสน์ให้มีสัดส่วนรูปแบบต่างๆ เช่น การย่อมุมฐาน เสา แผงบังเทศน์ ซุ้ม โครงสร้างชั้นหลังคา เป็นต้น ง่ายต่อการแยกส่วนแล้วนำมาประกอบกันเป็นโครงสร้างธรรมาสน์ อีกทั้งง่ายต่อการถอดประกอบเมื่อมีการเคลื่อนย้าย

๒) งานธรรมาสน์โครงสร้างครึ่งไม้ครึ่งปูน เป็นโครงสร้างที่มีลักษณะส่วนฐานเป็นโครงสร้างปูน ส่วนเรือนเทศน์และส่วนหลังคาเป็นโครงสร้างไม้ งานธรรมาสน์โครงสร้างนี้ไม่ค่อยนิยมแพร่หลายมากนัก โดยส่วนฐานจะเน้นความมั่งคงแข็งทำเป็นโครงสร้างปูนติดกับพื้นวิหาร ไม่เน้นการเคลื่อนย้าย เช่น ธรรมาสน์ทรงกรวยวัดปงยางคก จังหวัดลำปาง ธรรมาสน์ทรงปราสาทวัดดงฤาษีและวัดป่าป๋วย อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน เป็นต้น

ทั้งนี้ งานธรรมาสน์ล้านนา มีรายละเอียดของโครงสร้างและองค์ประกอบของธรรมาสน์ในล้านนา ดังนี้

ภาพที่ ๑ แสดงรายละเอียดโครงสร้างของธรรมาสน์
ที่มา: คณะวิจัย

๑. โครงสร้างธรรมมาสน์แบ่งออกเป็น ๓ ส่วนหลัก คือ

๑) ส่วนฐานธรรมาสน์ มี ๒ แบบ ได้แก่ ชุดฐานปัทม์ ประกอบด้วย ชั้นหน้ากระดาน ชั้นบัวคว่ำ-บัวหงาย ชั้นท้องไม้มีเส้นลูกแก้วคาดและมีลวดบัวและบัววลัยคั่น เป็นต้น และชุดฐานเขียงหน้ากระดาน ประกอบด้วย ชั้นหน้ากระดานเรียงซ้อนลดรูปกัน อย่างไรก็ตาม ฐานธรรมาสน์ในล้านนาไม่ได้จำกัดเฉพาะชุดฐานปัทม์และชุดฐานเขียงหน้ากระดานเท่านั้น ธรรมาสน์บางหลังมีการออกแบบโครงสร้างส่วนฐาน ประกอบด้วยชุดฐานปัทม์ซ้อนกัน ๒ ชั้น หรือ มีฐานหน้ากระดาน ฐานบัวคว่ำเป็นชุดฐานชั้นแรกคั่นด้วยบัววลัยหรือเส้นลูกแก้วขนาดใหญ่รองรับชุดฐานปัทม์อีกชั้น โครงสร้างฐานรูปแบบนี้พบในกลุ่มช่างธรรมาสน์จังหวัดเชียงใหม่ เช่น ธรรมาสน์วัดเกตการาม ธรรมาสน์ วัดบุพพาราม วัดเมืองสาตรหลวง ธรรมาสน์วัดบวกครกหลวง เป็นต้น

ทั้งนี้ในงานธรรมาสน์ส่วนฐาน ส่วนใหญ่ทำเป็นชุดฐานปัทม์ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส และผังแปดเหลี่ยม เช่น ธรรมาสน์วัดบ้านโฮ่งหลวง และวัดป่าป๋วย อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน โดยฐานธรรมาสน์ในผังสี่เหลี่ยมนิยมทำเป็นย่อเก็จหรือย่อมุมไม้ ๑๒ และย่อมุมไม้ ๒๐ ดังตารางนี้

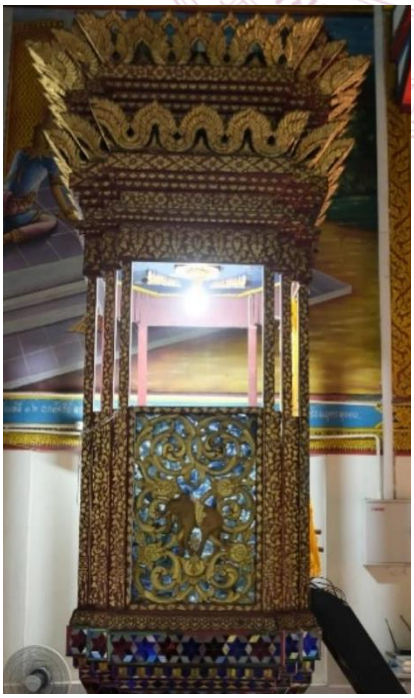
ตารางที่ ๑ แสดงลักษณะโครงสร้างส่วนฐานธรรมาสน์

๑. ชุดฐานปัทม์				๒. ชุดฐานเขียง
ผังสี่เหลี่ยม			ผังแปดเหลี่ยม	
ไม่ย่อมุม	ย่อมุมไม้ ๑๒	ย่อมุมไม้ ๒๐		
				

๒) ส่วนเรือนเทศน์ เป็นส่วนกลางของธรรมาสน์ ทำหน้าที่เป็นที่พำนักแสดงพระธรรมเทศนาของพระสงฆ์ โดยมีลักษณะเป็นห้องมีเสาประจำมุม ระหว่างเสานิยมประดับด้วยแผงบังเทศน์ตั้งแต่ ๑-๓ ด้านยกเว้นทางขึ้นธรรมาสน์ ธรรมาสน์บางแห่งไม่มีแผงบังเทศน์แต่จะประดับผ้ากั้งธรรมาสน์แทน เช่น ธรรมาสน์วัดพระธาตุหริภุญชัย ธรรมาสน์วัดมหาวัน จังหวัดลำพูน เป็นต้น และธรรมาสน์บางแห่งจะมีหิ้งวางคัมภีร์ธรรมยื่นออกด้านข้างของตัวเรือนเทศน์ หรือมีแท่นวางคัมภีร์ธรรมหรือรูปเทวดายื่นเทินที่วางคัมภีร์ธรรมเป็นองค์ประกอบประดับเรือนเทศน์ ทั้งนี้รูปแบบสัดส่วนโครงสร้างส่วนใหญ่ของเรือนเทศน์มีลักษณะรูปทรงที่ต่อเนื่องจากส่วนฐาน ดังพบการย่อมุมไม้ของ

เรือนเทศน์ส่วนใหญ่จะย่อมุมไม้เท่ากับส่วนฐาน และจะใช้เสาเท่ากับการย่อมุมไม้เป็นหลัก ดังภาพการแสดงเสาไม้ประดับเรือนเทศน์ดังนี้

ตารางที่ ๒ แสดงเสาไม้ประดับเรือนเทศน์

เสาประดับเรือนเทศน์	
๔ เสา 	๘ เสา
๑๒ เสา 	๒๐ เสา

๓) ส่วนหลังคาของธรรมาสน์ มี ๒ รูปทรง ได้แก่

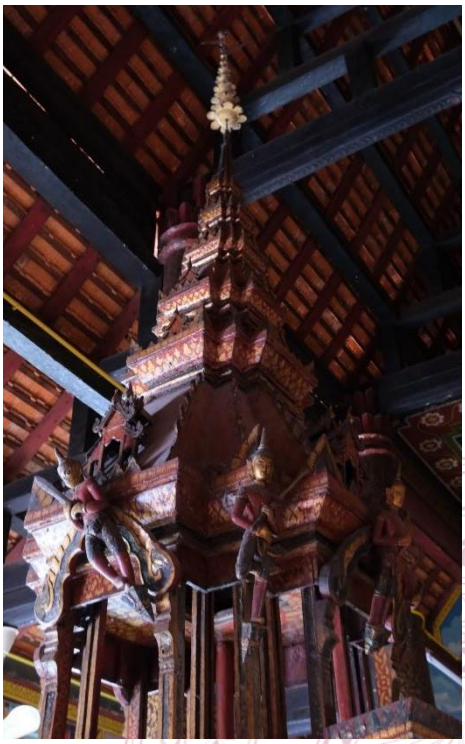
๓.๑) รูปทรงหลังคามียอด เป็นชุดชั้นเชิงกลอนซ้อนกันตั้งแต่ ๓, ๔, ๕, ๖, ๗ ชั้น โดยชั้นสุดท้ายจะรองรับส่วนปลียอดธรรมาสน์เสมอ ส่วนใหญ่จะพบในกลุ่มธรรมาสน์ปราสาทยอดสูง และนิยมทำชั้นเชิงกลอนชั้นแรกเป็นแบบลาดโค้งหรือลาดตรง และชั้นต่อไปทำเป็นชั้นเชิงกลอนแบบหน้าตัดซ้อนกันขึ้นไป เช่น ธรรมาสน์วัดเชียงมั่น วัดพันเตา วัดพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ธรรมาสน์วัดพระธาตุหริภุญชัย วัดมหาวัน วัดประตูป่า วัดหมูเปิ้ง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน และธรรมาสน์วัดปงสนุกเหนือ วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นต้น

๓.๒) รูปทรงหลังคาตัดไม่มียอดหรือทรงปากบาน มีลักษณะคล้ายกระจังเรียงต่อเนื่องกันเต็มขอบชั้น รูปทรงหลังคากลุ่มนี้จำแนกได้อีก ๒ แบบ ได้แก่ ๑. แบบหลังคาตัด ๑ ชั้น เช่น ธรรมาสน์วัดท่าวังพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ธรรมาสน์วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดป่าจ้ำ วัดน้ำโจ้ จังหวัดลำปาง เป็นต้น ๒. แบบหลังคาตัด ๒ ชั้น เช่น วัดป่าป๋วย วัดบ้านล้อง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน เป็นต้น

ตารางที่ ๓ แสดงโครงสร้างส่วนหลังคาของธรรมาสน์ล้านนา

<table>
<tr><td colspan="3">๑. แบบหลังคามียอด</td></tr>
<tr><td>ชั้นเชิงกลอน ๓ ชั้น</td><td>ชั้นเชิงกลอน ๔ ชั้น</td><td>ชั้นเชิงกลอน ๕ ชั้น</td></tr>
<tr><td> </td><td> </td><td> </td></tr>
</table>

ชั้นเชิงกลอน ๖ ชั้น

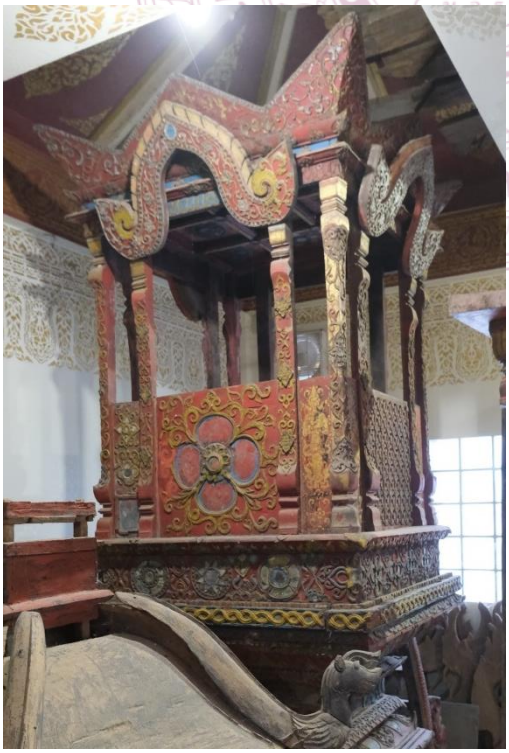

ชั้นเชิงกลอน ๗ ชั้น

๒. แบบหลังคาไม่มียอด

ไม่มีชั้นเชิงกลอน

มีชั้นเชิงกลอน

๒. องค์ประกอบของธรรมมาสน์ในล้านนา ประกอบด้วยดังนี้

๑) บันได ในงานธรรมาสน์จะทำแยกจากตัวธรรมาสน์เคลื่อนย้ายง่าย นิยมทำเป็นโครงสร้างไม้ เป็นรูปพญานาคหรือเป็นราวจับ แม่บันไดมีทั้งลักษณะลาดโค้งและลาดตรง ลูกนอนบันไดนิยมทำเป็นพื้นไม้ไม่จำกัดขั้น ใช้สำหรับให้พระสงฆ์ขึ้นบนธรรมาสน์ได้ง่ายสะดวกขึ้น

๒) แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ ส่วนใหญ่จะทำเป็นแผงไม้รูปทรงสี่เหลี่ยมหรือห้าเหลี่ยมปลายยอดแหลมประดับลวดลายมีทั้งแผงไม้แบบทึบและแผงไม้ฉลุลายแบบโปร่ง มีความสูงประมาณ ๑-๑.๕ เมตร ปิดช่องไม้ด้านกว้างของเรือนเทศน์ทั้ง ๓ ด้าน ยกเว้นทางขึ้นธรรมาสน์ เพื่อบดบังกิริยาท่าทางของพระสงฆ์ในขณะกำลังเทศนาพระธรรม

๓) ผ้ากั้งธรรมาสน์ มีลักษณะเป็นผ้าทอดยาวรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวตั้งมีขนาดพอเหมาะกับช่องเสาของเรือนเทศน์คล้ายผ้าม่าน มีการตกแต่งลวดลายด้วยเทคนิคต่างๆ ที่สวยงาม ผ้ากั้งธรรมาสน์จะใช้สำหรับธรรมาสน์ที่ไม่มีแผงบังเทศน์ เพื่อบดบังกิริยาท่าทางของพระสงฆ์ในขณะกำลังเทศนาพระธรรม ซึ่งพบมากในพื้นที่จังหวัดลำพูน

๔) หิ้งวางคัมภีร์ธรรม หรือค้างธรรม เป็นแท่นไม้สำหรับวางคัมภีร์ใบลานหรือคัมภีร์ธรรมให้เป็นระเบียบ ป้องกันไม่ให้ใครเดินเหยียบย่ำข้ามกราย[๑๕๙] ในงานธรรมาสน์ล้านนาจำแนกได้ ๒ แบบ ได้แก่ ๑. หิ้งวางพระธรรมยื่นออกจากตัวเรือนเทศน์ มีลักษณะเป็นแท่นวางคัมภีร์ธรรมยื่นออกจากช่องเสาด้านใดด้านหนึ่งของเรือนเทศน์มีไม้ค้ำยันหิ้งให้มีความมั่งคง โดยมีระดับการยื่นออกอยู่บนแผงบังเทศน์เสมอ ๒. หิ้งวางพระธรรมแยกจากตัวธรรมมาสน์ มีลักษณะเป็นแท่นตั้งอยู่บนพื้นเสาเดียวตั้งเทียบอยู่ข้างธรรมาสน์ ความสูงจะเท่ากับช่องเรือนเทศน์เพื่อให้พระสงฆ์สามารถเอื้อมมือจับคัมภีร์ธรรมได้สะดวก บางแห่งนิยมทำเป็นรูปเทวดายื่นบนแท่น ทำท่ายกเทินหิ้งวางพระธรรมเหนือเศียร เช่น ธรรมาสน์วัดปงสนุกเหนือ จังหวัดลำปาง ธรรมาสน์วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน เป็นต้น หรือทำเป็นเสาตั้งอยู่บนแท่นฐานปัทม์หรือรูปสัตว์ต่างๆ ส่วนบนเสาเป็นกล่องวางคัมภีร์ธรรม เช่น ธรรมาสน์วัดนาก่วมใต้ ธรรมาสน์วัดป่าจ้ำ จังหวัดลำปาง เป็นต้น

๕) ซุ้มประดับธรรมาสน์ ในงานธรรมาสน์ทรงปราสาทยอดสูงและทรงปราสาทหลังคาตัด นิยมประดับซุ้มของส่วนบนของเรือนเทศน์และส่วนหลังคา ส่วนใหญ่เป็นงานไม้ขึ้นรูปโครงซุ้มแล้วตกแต่งด้วยเทคนิคต่างๆ เช่น การแกะสลัก การปั้น การประดับกระจก เป็นต้น โดยซุ้มที่นิยมประดับในงานธรรมาสน์ล้านนา ประกอบด้วย ซุ้มกรอบหน้านาง ซุ้มไม้แบบโค้งคดโค้งปลายยอดแหลม ซุ้มไม้ลาดตรงปลายยอดแหลม เป็นต้น

๖) นาคปัก โกกนาค นิยมใช้ประดับชั้นเชิงกลอนของส่วนสันหลังคาที่ลาดโค้ง ลาดตรง ซึ่งเรียกว่า สันจะเข้ รูปแบบของโกกนาค นิยมแกะสลักไม้เป็นรูปนาคหรือพญาลวงเลื้อยลงมา[๑๖๐] หรือทำเป็นรูปหัวนาคปักตามมุมของชั้นเชิงกลอนของส่วนหลังคาธรรมาสน์แต่ละชั้น

---

[๑๕๙] พระนคร ปณฺญาวชิโร, **วิถีเทศน์ในล้านนา**, หน้า ๑๒๙.

[๑๖๐] ธวัชชัย ทำทอง, **ศิลปะสกุลช่างลำปาง**, (กรุงเทพฯ : บางกอกปริ้นท์, ๒๕๖๖), หน้า ๑๐๔.

๗) ตัวแบกธรรมาสน์ ออกแบบมาเพื่อแบกรองรับฐานธรรมาสน์อีกชั้นหนึ่ง ทั้ง ๔ มุมของธรรมาสน์ ไม่นิยมสร้างเชื่อมติดเป็นโครงสร้างเดียวกันแบบถาวร ซึ่งตัวแบกฐานส่วนใหญ่นิยมสร้างด้วยวัสดุไม้ทำเป็นรูปสัตว์สัตว์ศักดิ์สิทธิ์ สัตว์หิมพานต์ สัตว์ในตำนาน เช่น รูปมอม รูปนกหัสดีลิงค์ รูปสิงห์ รูปช้าง เป็นต้น โดยเน้นสัตว์ที่มีพละกำลังมากและสามารถปกป้องขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายตามคติความเชื่อ ทั้งนี้ยังพบการใช้ตัวแบกรูปสัตว์รองรับฐานหิ้งวางพระธรรมอีกด้วย

๔.๒.๒.๒ รูปแบบของธรรมาสน์ในล้านนา

ธรรมาสน์ที่พบในล้านนามี ๓ รูปแบบ ได้แก่ ธรรมาสน์ทรงปราสาทยอดสูง ธรรมาสน์ทรงปราสาทหลังคาตัดไม่มียอดหรือทรงปากบาน และธรรมาสน์ทรงกรวย โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) ธรรมาสน์ทรงปราสาทยอดสูง เป็นธรรมาสน์ที่มีโครงสร้างประกอบด้วยส่วนฐาน เรือนเทศน์ และหลังคา โดยนิยมทำเป็นฐานปัทม์ย่อมุมไม้ เรือนเทศน์มีเสาย่อมุมตามส่วนฐานแล้วประดับแผงบังเทศน์และแผงปิดช่องไม้ ส่วนหลังคาเป็นชุดชั้นเชิงหลอนซ้อนลดรูปกันขึ้นไป ส่วนยอดหลังคามีปลียอดแล้วประดับฉัตร ซึ่งธรรมาสน์รูปแบบนี้เป็นรูปทรงพบมากในล้านนา และเป็นรูปทรงที่มีโครงสร้างสูงเรียวสวยงาม

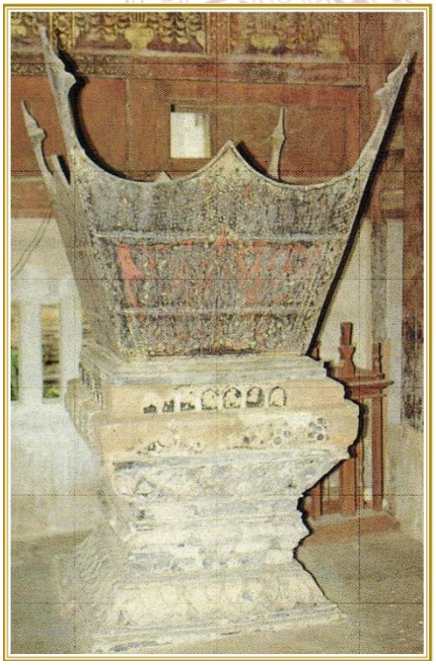
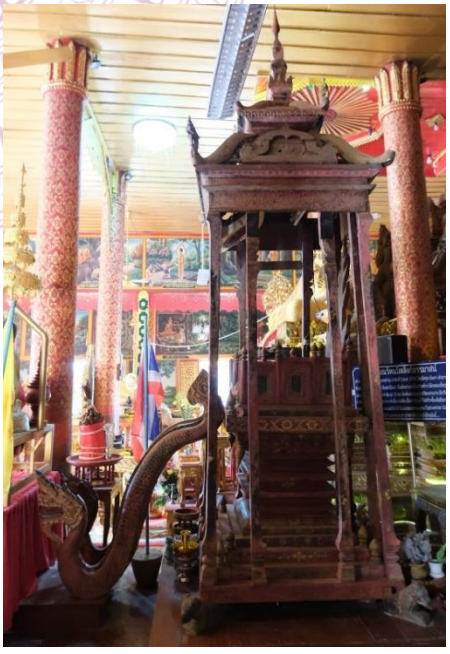
๒) ธรรมาสน์ทรงปราสาทหลังคาตัดไม่มียอดหรือทรงปากบาน ในท้องถิ่นนิยมเรียกว่าทรงปากกระบานหลังก่าย เป็นธรรมาสน์ที่มีโครงสร้างส่วนฐานและเรือนเทศน์เหมือนกับธรรมทรงปราสาทยอดสูง โดยมีความแตกต่างกันของส่วนหลังคา ซึ่งธรรมาสน์ทรงปราสาทหลังคาตัดไม่มียอดหรือทรงปากบาน มีลักษณะบนขอบหลังคาตัดเป็นลายฉลุไม้รูปทรงสามเหลี่ยมคล้ายกระจังเรียงต่อเนื่องกันเต็มขอบ จึงเรียกหลังคาลักษณะนี้ว่าปากบาน ไม่มีชั้นเชิงกลอน ปลียอดและการประดับฉัตรยอดธรรมาสน์

๓) ธรรมาสน์แบบฐานสูงทรงกรวย เป็นธรรมาสน์ที่มีโครงสร้างส่วนฐานนิยมทำเป็นแท่นฐานปัทม์ย่อมุมไม้ในผังสี่เหลี่ยม และส่วนเรือนเทศน์เป็นแผงไม้ทึบ ๓ ด้าน อีกด้านเป็นช่องทางขึ้นไม่มีแผงไม้กั้นแต่มีบันไดพาดขึ้น ลักษณะแผงไม้ของเรือนเทศน์มีส่วนล่างของแผงไม้สอบลงส่วนบนผายออกคล้ายสี่เหลี่ยมคางหมู มีความสูงประมาน ๑-๑.๕ เมตร ธรรมาสน์รูปทรงนี้พบมากในลำปาง แพร่ น่าน โดยธรรมาสน์รูปแบบนี้จำแนกได้อีก ๒ แบบ ได้แก่

๑.ธรรมาสน์แบบฐานสูงทรงกรวยไม่มีหลังคา เช่น ธรรมาสน์วัดพระธาตุดอยคำ จังหวัดเชียงใหม่ ธรรมาสน์วัดปงยางคก วัดไหล่หิน วัดป่ากล้วย จังหวัดลำปาง เป็นต้น

๒.ธรรมาสน์แบบฐานสูงทรงกรวยมีหลังคา โดยมีเสาไม้เชื่อมจากส่วนฐานกับส่วนหลังคารูปทรงต่างๆ ครอบธรรมาสน์แบบฐานสูงทรงกรวยอีกชั้น เช่น ธรรมาสน์วัดป่าซางงาม วัดทาดอยคำ จังหวัดลำพูน เป็นต้น

ตารางที่ ๔ แสดงรูปแบบธรรมาสน์ในล้านนา

<table>
<tr><td colspan="2">รูปแบบธรรมาสน์ในล้านนา</td></tr>
<tr><td>๑.ธรรมาสน์ทรงปราสาทยอด
  </td><td>๒.ธรรมาสน์ทรงปราสาทหลังคาตัดไม่มียอด
  </td></tr>
<tr><td colspan="2">๓.ธรรมาสน์แบบฐานสูงทรงกรวย</td></tr>
<tr><td>ทรงกรวยแบบไม่มีหลังคา[๑๖๑]
  </td><td>ทรงกรวยแบบมีหลังคา
  </td></tr>
</table>

[๑๖๑] ภาพธรรมมาสน์วัดปงยางครก จาก พระนคร ปญฺญาวชิโร(ปรังฤทธิ์), **วิถีเทศน์ในล้านนา**, หน้า ๑๒๖.

๔.๒.๒.๓ เทคนิคเชิงช่างการตกแต่งลวดลายธรรมาสน์

ธรรมาสน์ในล้านนาแต่ละพื้นที่มีการตกแต่งลวดลายด้วยเทคนิคเชิงช่างที่แตกต่างกันของช่างผู้สร้าง ด้วยงานธรรมาสน์เป็นงานที่มีรายละเอียดของโครงสร้างซับซ้อน ทำให้การประดับตกแต่งต้องอาศัยเทคนิคเชิงช่างหลายแบบ ออกแบบสร้างสรรลวดลายและใช้เทคนิคการตกแต่งที่เหมาะกับชิ้นงานเพื่อให้งานธรรมาสน์ดูงาม แสงสีลวดลายประดับมีความพอดี และสอดรับกับโครงสร้างของธรรมาสน์ โดยเทคนิคที่มีความนิยมใช้ในการตกแต่งลวดลายธรรมาสน์มีดังนี้

๑. เทคนิคงานปิดทอง ธรรมาสน์ในล้านนาส่วนใหญ่นิยมตกแต่งลวดลายด้วยการปิดทองบนพื้นผิวของธรรมาสน์ส่วนต่างๆ ทั้งส่วนฐาน เรือนเทศน์ หลังคา รวมถึงองค์ประกอบธรรมาสน์ชิ้นต่างๆ เทคนิคงานปิดทองธรรมาสน์ในอดีต นิยมตกแต่งลวดลายปิดทองบนพื้นรัก และบนพื้นสีแดงชาดหรือหาง ล้านนาเรียกว่า เทคนิคงาน “ลายคำ” หรืองานปิดทองล่องชาด โดยเทคนิคงานปิดทองที่ใช้ในงานธรรมาสน์มีดังนี้

๑) งานปิดทองลายฉลุ หรืองานลายคำ เป็นการผูกลวดลายลงบนกระดาษแล้วเซาะให้เป็นร่องลายด้วยการใช้สิ่วตอกลายเพื่อทำเป็นแม่พิมพ์ แล้วนำมาทาบบนพื้นผิวที่ต้องการปิดทอง เทคนิคนี้นิยมปิดทองลงบนพื้นรักและพื้นสีแดงชาดบนพื้นผิวงานที่เรียบไม่ขรุขระมากนัก ในงานธรรมาสน์นิยมใช้เทคนิคปิดทองลายฉลุตกแต่งตั้งแต่ส่วนฐานชั้นต่างๆ ทั้งชั้นฐานหน้ากระดาน ชั้นบัวคว่ำ-บัวหงาย ชั้นท้องไม้ เป็นต้น ตกแต่งส่วนเรือนเทศน์ ตั้งแต่แผงบังเทศน์ ดาวเพดาน เสา และซุ้ม เป็นต้น ตกแต่งส่วนหลังคา ตั้งแต่ชั้นเชิงกลอน ซุ้มจระนำ นาคปัก ปลียอด เป็นต้น

๒) งานปิดทองลายฉลุแล้วขูดลาย เป็นเทคนิคที่ต่อเนื่องจากงานปิดทองลายฉลุบนชิ้นงาน แล้วขูดลายเส้นบนลายที่ปิดทองให้มีความละเอียดมีเค้าโครงร่างเส้นที่เด่นชัด มีรูปร่างที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยจะพบเทคนิคนี้ในการขูดเป็นเส้นตกแต่งใบหน้าเรือนร่างและเครื่องประดับของลวดลายกลุ่มมนุษย์ กลุ่มเทวดา กลุ่มอมนุษย์ กลุ่มพรรณพฤกษา เช่น ลายเส้นพระพักตร์และพระวรกายของพระพุทธเจ้า ลายเส้นเค้าโครงหน้ามนุษย์ ลายเส้นใบหน้าเทวดาและเครื่องทรงประดับเรือนร่าง ลายเส้นก้านใบไม้และลายกระหนก เป็นต้น ดังพบ ลายเทวดาพระหัตถ์ทำอัญชลีประดับแผงปิดช่องไม้ธรรมาสน์ของวัดพระธาตุจอมปิง จังหวัดลำปาง เป็นต้น

๓) งานปิดทองขูดลาย เป็นเทคนิคที่ปิดทองลงบนพื้นผิวงาน แล้วขูดขีดเส้นลงบนพื้นผิวที่ปิดทองให้เป็นลวดลายต่างๆ ในงานธรรมาสน์ล้านนานิยมปิดทองลงบนพื้นรักหรือพื้นชาดสีแดงแล้วขูดลาย ลักษณะงานจะคล้ายการเขียนเส้นชาดบนพื้นที่ปิดทอง เช่น ธรรมาสน์วัดเชียงมั่น ธรรมาสน์วัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่ ธรรมาสน์วัดปงสนุกเหนือ จังหวัดลำปาง เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบการใช้เทคนิคการปิดทองขูดเป็นตัวอักษรบันทึกการสร้างธรรมาสน์บนแผงบังเทศน์ เช่น บันทึกการสร้างธรรมาสน์วัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่ บันทึกการสร้างธรรมาสน์วัดกิ่วหลวง จังหวัดลำปาง บนแผงบังเทศน์เป็นตัวอักษรธรรมล้านนา เป็นต้น

๔) งานปิดทองบนพื้นผิวทั่วไป ส่วนใหญ่จะพบการปิดทองผิวเกลี้ยง เป็นการปิดทองบนพื้นผิวส่วนต่างๆ และองค์ประกอบของธรรมาสน์ เช่น นาคปัก ปลียอดธรรมาสน์ ซุ้มประดับชั้นเชิง

กลอนรูปแบบต่างๆ และกระจังสามเหลี่ยมประดับชั้นเชิงกลอน เป็นต้น โดยมีการรองพื้นผิวชิ้นงานด้วยพื้นรักหรือพื้นชาดแล้วปิดทอง

๒. เทคนิคงานลงพื้นรักและพื้นชาด เป็นเทคนิคพื้นฐานในการทำสีรองพื้นตกแต่งธรรมาสน์ นิยมลงพื้นรักและพื้นชาดรองพื้นผิวส่วนต่างๆ ของธรรมาสน์มีลักษณะดังนี้

๑) การลงพื้นรักแล้วทาสีแดงชาดทับ งานลักษณะนี้นิยมทำเป็นสีรองพื้นผิวของธรรมาสน์แล้วปิดทองลายฉลุหรือปิดทองขูดลาย โดยสีแดงชาดจะขับให้ลายปิดทองมีความเปล่งยิ่งขึ้น

๒) การลงพื้นชาดแล้วทารักทับ งานลักษณะนี้นิยมรองพื้นผิวด้วยสีแดงชาดก่อนแล้วลงพื้นรักเฉพาะบางส่วนเพื่อเน้นลวดลายให้มีความโดดเด่น

๓) การลงพื้นรักหรือพื้นชาดไม่มีการประดับลาย งานลักษณะนี้นิยมลงพื้นรักหรือพื้นชาดลงบนพื้นผิว คาดเป็นเส้นคั่นลายหรือเป็นเส้นคั่นขอบ หรือลงเป็นสีพื้นเรียบไม่มีการประดับลาย เช่น การประดับลงพื้นรักหรือพื้นชาดบนเส้นลวดบัวและชั้นท้องไม้ของส่วนฐานธรรมมาสน์ การลงพื้นรักสีดำเป็นเส้นขอบของซุ้มกรอบหน้านาง ดังพบซุ้มกรอบหน้านางของธรรมาสน์วัดพันเตา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

๓. เทคนิคงานไม้แกะสลัก เป็นเทคนิคที่นิยมใช้ตกแต่งโครงสร้างไม้ส่วนต่างๆ และองค์ประกอบส่วนต่างๆ ของธรรมาสน์ โดยนิยมแกะไม้สลักเป็นลวดลายต่างๆ ทั้งแบบนูนต่ำและนูนสูง ซึ่งโดยงานไม้แกะสลักที่พบในงานธรรมาสน์มี ๒ ลักษณะหลัก คือ

๑) การแกะสลักลวดลายบนแผ่นไม้แล้วนำมาประกอบติดกับส่วนต่างๆ ของธรรมาสน์ เช่น แผงบังเทศน์ แผงปิดช่องไม้ ซุ้มประดับธรรมมาสน์ ดาวเพดาน เป็นต้น

๒) การแกะสลักลงพื้นไม้โครงสร้างของธรรมาสน์เป็นลวดลายต่างๆ เช่น การแกะสลักลายฐานสิงห์ลงพื้นไม้ของส่วนฐานธรรมาสน์ของวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ การแกะสลักลายกลีบบัวขนาดเล็กเรียงซ้อนกันเต็มชั้นบัวคว่ำ-บัวหงายส่วนฐานของธรรมาสน์วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน เป็นต้น นอกจากนี้ธรรมาสน์บางพื้นที่นิยมทำตัวแบกฐานธรรมาสน์ ด้วยการแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์แบบลอยตัว เช่น สิงห์ มอม ช้าง นกหัสดีลิงค์ เป็นต้น ตั้งรองรับฐานธรรมาสน์อีกชั้น รวมถึงหิ้งวางพระธรรมบางรูปแบบใช้เทคนิคงานไม้แกะสลักขึ้นรูปประติมากรรมรูปต่างๆ เช่น รูปเทวดายืนทำท่าทางพระหัตถ์ยกแท่นวางพระธรรมเทินไว้เหนือเศียร รูปช้างแบกเสาแท่นวางพระธรรม เป็นต้น

๔. เทคนิคงานประดับกระจก เป็นการตกแต่งกระจกรูปทรงต่างๆ ลงบนพื้นผิวของธรรมาสน์ส่วนต่างๆ เพื่อให้ชิ้นงานมีสีสันเงาวาวสวยงาม ซึ่งกระจกที่นิยมใช้ประดับในงานธรรมาสน์ในล้านนามี ๒ แบบ ดังนี้

๑) การประดับกระจกจีนหรือกระจกเกรียบ เป็นงานที่นิยมประดับธรรมาสน์โครงสร้างไม้ของส่วนต่างๆ โดยใช้รักสมุก ยางครั่ง อีพ็อกซี่ เป็นวัสดุประสานติดกระจกจีนกับโครงสร้าง นอกจากนั้นยังใช้ตะปูขนาดเล็กตอกยึดกระจกจีนบนพื้นไม้ ทั้งนั้นการประดับกระจกจีนบนงานธรรมาสน์มีอยู่ ๒ ลักษณะคือ

๑.๑) การประดับกระจกจีนในร่องลายไม้แกะสลัก เช่น ร่องลายแผงบังเทศน์ ร่องลายฐานบัวคว่ำ-บัวหงาย ร่องลายซุ้มประดับธรรมาสน์ เป็นต้น

๑.๒) การประดับกระจกจีนบนพื้นเรียบ นิยมตัดกระจกจีนเป็นรูปทรงวงกลม สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม เป็นต้น เรียงต่อเนื่องเต็มบนชิ้นงานที่ต้องการประดับ เช่น การประดับกระจกจีนสี่เหลี่ยมสลับสีบนชั้นท้องไม้ของฐาน การประดับกระจกจีนรูปทรงวงกลมขนาดเล็กเป็นเกล็ดเรียงเต็มลำตัวพญานาคเป็นบันไดนาค เป็นต้น

๒) การประดับกระจกสี พบในงานธรรมาสน์โครงสร้างไม้และโครงสร้างปูน และมีการใช้กระจกสีประดับตกแต่งสลับกับกระจกจีน โดยการประดับตกแต่งพบการใช้รักสมุก อีพ็อกซี่เป็นวัสดุประสานติดกระจกสีกับชิ้นงาน ทั้งงานประดับกระจกสีในร่องลายและงานประดับกระจกสีบนพื้นเรียบ เป็นรูปทรงเรขาคณิตต่างๆ เช่น วงกลม สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยมผืนผ้า สี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน และสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นต้น เรียงสลับสีต่อเนื่องกันบนส่วนต่างๆ ของธรรมาสน์

๕. เทคนิคงานปั้นในงานธรรมาสน์มี ๒ ลักษณะ ได้แก่ ๑) งานปั้นรักสมุก มักนิยมปั้นตกแต่งบนธรรมาสน์โครงสร้างไม้ตามส่วนฐาน แผงบังเทศน์ เสาธรรมาสน์ ซุ้มประดับธรรมาสน์รูปทรงต่างๆ เป็นต้น โดยงานปั้นรักสมุกที่พบส่วนใหญ่เป็นงานปั้นแบบปั้นแปะเป็นลวดลายเส้นติดกับส่วนต่างๆ ของธรรมาสน์ เช่น ธรรมาสน์ของวัดนาก่วมใต้ จังหวัดลำปาง ธรรมาสน์วัดป่าซางงาม เป็นต้น ๒) งานปั้นปูน มีลักษณะเป็นงานปั้นปูนเป็นลวดลายแปะติดกับโครงสร้างของธรรมาสน์ ซึ่งการใช้เทคนิคการปั้นปูนในงานธรรมาสน์ส่วนใหญ่ นิยมทำเป็นลายพรรณพฤกษา ลายรูปสัตว์ และลายเส้นขอบหรือลวดลายเส้นต่างๆ แล้วปิดทองหรือประดับกระจก เช่น ธรรมาสน์วัดเวียง อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ธรรมาสน์วัดมหาวัน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นต้น

๖. เทคนิคงานดุนโลหะ เป็นเทคนิคที่สร้างลายบนพื้นโลหะ ด้วยการสลักดุนลายเป็นลวดลายต่างๆ ในงานธรรมาสน์มักพบเทคนิคนี้ทั้งการดุนพื้นโลหะเป็นลวดลาย และการดุนพื้นโลหะฉลุลายโปร่ง ประดับตกแต่งส่วนองค์ประกอบของธรรมาสน์ เช่น ฉัตรยอดธรรมาสน์ ลายกระจังชั้นหลังคา ลายกลีบบัวคว่ำส่วนบนเรือนเทศน์ เครื่องประดับเทวดาประจำธรรมาสน์ เป็นต้น

๗. เทคนิคงานจิตรกรรม ในงานธรรมาสน์พบการใช้เทคนิคนี้ในการเขียนภาพสีของส่วนต่างๆ ทั้งการใช้เทคนิคสีน้ำ และการสีน้ำพลาสติกรุ่นใหม่ในการวาดเขียนลวดลายขึ้นมา ดังนี้

๑) เทคนิคงานจิตรกรรมเขียนสีน้ำ จะพบในการตกแต่งแผงบังเทศน์เป็นภาพเล่าเรื่องจากชาดกหรือเหตุการณ์สำคัญในพื้นที่ เช่น ภาพจิตรกรรมเรื่องวิธุรชาดกในแผงบังเทศน์ของวัดกิ่วหลวง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง แผงบังเทศน์แรกเล่าเรื่องปุณณกยักษ์ตามหานางวิมาลา แผงบังเทศน์ที่สองเล่าเรื่องวิธุรบัณฑิตเทศนาธรรมแก่ท้าวทั้ง ๔ เป็นภาพจิตรกรรมวาดสีน้ำลงบนกระดานแล้วใส่กรอบกระจกไม้ติดเป็นแผงบังเทศน์ และยังพบภาพจิตรกรรมเขียนสีน้ำในแผงบังเทศน์ธรรมาสน์ของวัดนาคตหลวงเป็นภาพชายหญิงสูงวัยชาวจีนกำลังสนทนากัน เป็นต้น

๒) เทคนิคงานจิตรกรรมเขียนสีน้ำพลาสติก จะพบในงานประดับทุกส่วนของธรรมาสน์นิยมทำเป็นสีรองพื้น หรือเขียนเป็นลวดลายประดับบางส่วนของธรรมาสน์ มักพบในงาน

ธรรมาสน์รุ่นใหม่หรืองานบูรณะธรรมาสน์ของเก่าให้เป็นของใหม่ โดยงานธรรมาสน์ที่ใช้เทคนิคนี้ชิ้นงานจะมีสีสันสดใสมันวาวสดใหม่ด้วยโทนสีที่มีความหลากหลายดู เช่น ธรรมาสน์วัดป่าตันหลวง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ใช้เทคนิคนี้วาดลวดลายดอกประดับเสาธรรมาสน์ และทาสีไม้แกะสลักลายรูปนักษัตรทั้ง ๑๒ ตัว ของแผงบังเทศน์ และการบูรณะธรรมาสน์วัดห้วยห้า อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน การลงพื้นสีน้ำตาลสีเดิมและทาสีทองของแผงบังเทศน์ และส่วนกระจังหลังคาหรือปากบานให้ดูสดใหม่ เป็นต้น

๔.๒.๒.๔ ลวดลายประดับธรรมาสน์

การประดับลวดลายธรรมาสน์ของช่างแต่ละพื้นถิ่นในล้านนา มีการประดับลวดลายที่หลากหลาย นิยมประดับตั้งแต่ส่วนฐานธรรมาสน์ เรือนเทศน์และหลังคาธรรมาสน์ รวมถึงองค์ประกอบของธรรมาสน์ส่วนต่างๆ ด้วยเทคนิคเชิงช่างหลายวิธี โดยกลุ่มคนและช่างผู้สร้างแต่ละพื้นถิ่น มักผูกลวดลายที่มีลักษณะเฉพาะประจำถิ่นหรือประจำชาติพันธุ์ ซึ่งมีความโดดเด่นสวยงาม โดยลวดลายที่พบในงานธรรมาสน์ในล้านนาส่วนใหญ่นิยมใช้ลายพรรณพฤกษาเป็นลายประดับหลัก ทั้งนี้แต่ละพื้นที่ยังพบลวดลายที่มีลักษณะเฉพาะโดยแบ่งตามจังหวัดพื้นที่วิจัยดังนี้

๑. ลักษณะเด่นของลวดลายประดับธรรมาสน์

๑.๑ ลวดลายธรรมาสน์ของจังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่มีอาณาบริเวณที่กว้างขวางประกอบด้วยผู้คนหลากกลุ่มอาศัยอยู่ร่วมกัน การประดับลวดลายธรรมาสน์ของจังหวัดเชียงใหม่จึงค่อนข้างมีหลายรูปแบบ แต่ละพื้นที่มีรูปแบบลวดลายและเทคนิคการตกแต่งที่ต่างกันด้วยเงื่อนไขบริบทสังคม กลุ่มธรรมาสน์ในเขตอำเภอเมืองหางดง สันป่าตอง จอมทอง สันทราย สันกำแพง ดอยสะเก็ด แม่แตง เป็นต้น นิยมตกแต่งลวดลายด้วยเทคนิคลายคำหรือการปิดทองบนพื้นผิวธรรมาสน์ ลวดลายธรรมาสน์ของจังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่นิยมประดับลวดลายกลุ่มพรรณพฤกษาและกลุ่มเทวดาประดับแผงบังเทศน์และส่วนต่างๆ ของธรรมาสน์ โดยเฉพาะการประดับรูปเทวดาประจำมุมธรรมาสน์จะพบในงานธรรมาสน์ของจังหวัดเชียงใหม่และลำพูนซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะ และเมื่อวิเคราะห์ลวดลายกลุ่มดังกล่าวของธรรมาสน์แต่ละท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าลวดลายบางลายได้รับอิทธิพลจากศิลปะทั้งแบบไทย พม่าและจีนเข้ามาผสม บางลวดลายคลี่คลายมาจากอิทธิพลศิลปะดังกล่าวข้างต้น ดังนี้

- กลุ่มลวดลายที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะแบบไทย ส่วนใหญ่จะพบลวดลายกลุ่มนี้ในแถบพื้นที่เขตอำเภอเมืองเชียงใหม่และนอกอำเภอเป็นบางแห่ง ลวดลายจากศิลปะไทยที่พบในงานธรรมาสน์ ได้แก่ ลายกระหนกแบบไทย ลายเทพพนม ลายกลุ่มประจำยาม ลายฐานสิงห์ เป็นต้น นิยมผูกลวดลายขึ้นประดับร่วมกับลายล้านนาในส่วนต่างๆ ของธรรมาสน์ รวมถึงรูปแบบโครงสร้างของธรรมาสน์ที่มีองค์ประกอบธรรมาสน์เข้ามาผสมผสาน เช่น การประดับลายกาบพรหมศรหรือลายกาบเสาแบบไทยของส่วนเรือนเทศน์ รวมถึงการประดับเครื่องทรงแบบไทยบนเรือนร่างของเทวดาประจำมุมธรรมาสน์ เป็นต้น ดังพบในกลุ่มธรรมาสน์ ดังนี้

๑. ธรรมาสน์วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร มีรูปทรงโครงสร้างแบบล้านนา มีการตกแต่งลวดลายด้วยเทคนิคการแกะสลักไม้ ลวดลายประดับส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะไทย เช่น ๑) ลายประดับแผงบังเทศน์ แผงแรกเป็นลายเทพพนม มีลายพญานาค ๒ ตัวขนาบสองข้าง แผงที่สองเป็นลายเทวดายืนทำอัญชลีบนฐานปัทม์ โดยเทวดาประดับแผงบังเทศน์ทั้งสองมีลักษณะผอมเรียวประดับเครื่องทรงแบบไทยและมีลายกระหนกแบบไทย ๒) ลายฐานสิงห์ประดับส่วนฐานกระดานล่างมีการทำฐานกระดานสอบเข้าเหมือนแข้งสิงห์แล้วแกะสลัก กาบเท้าสิงห์ น่องสิงห์ ท้องสิงห์ บนชั้นกระดานรองรับชั้นบัวคว่ำ เป็นต้น

๒. ธรรมาสน์วัดเชียงมั่น มีรูปทรงโครงสร้างแบบล้านนา มีลวดลายแบบศิลปะไทยประดับเป็นบางส่วน ดังพบลายประดับแผงบังเทศน์ เป็นลายเทวดายืนบนดอกบัวพระหัตถ์ข้างหนึ่งถือพระขรรค์ ข้างหนึ่งถือพับสามีลายพรรณพฤกษาล้อมรอบเป็นงานเทคนิคลายรดน้ำ โดยเทวดาทรงเครื่องประดับแบบไทย

๓. ธรรมาสน์วัดเกตการามและวัดเมืองสารตหลวง เป็นธรรมาสน์ทรงปราสาทยอดสูงแบบล้านนา เป็นกลุ่มช่างเดียวกันที่สร้าง มีการประดับลวดลายแบบไทยร่วมกับลายล้านนา เช่น ลายฐานสิงห์ประกอบด้วย กาบเท้าสิงห์ น่องสิงห์ ท้องสิงห์ ประดับส่วนฐานชั้นกระดานล่างลายกระจังตาอ้อยขนาดเล็กเรียงต่อเนื่องกันประดับเส้นลวดบัวด้วยเทคนิคงานปิดทองขูดลาย เป็นต้น

จากกลุ่มตัวอย่างลวดลายแบบศิลปะไทยในงานธรรมาสน์ที่พบข้างต้น เป็นกลุ่มธรรมาสน์ที่สร้างขึ้นในราว พ.ศ.๒๔๐๐-๒๕๐๐ แสดงให้เห็นกลุ่มช่างที่ได้รับอิทธิพลทางศิลปะผ่านทางการปกครอง พุทธศาสนา การติดต่อค้าขาย เป็นปัจจัยก่อให้ลวดลายประดับธรรมาสน์มีรูปแบบทางศิลปะที่ผสมผสานกัน และมีการปรับปรนของรูปแบบทางศิลปะ อาจด้วยรสนิยมของช่างหรือความต้องการของผู้สร้าง ดังตัวอย่างข้างต้น และสันนิษฐานได้ว่างานธรรมาสน์ในจังหวัดเชียงใหม่ช่วงนี้รับอิทธิพลทางศิลปะแบบไทยมาผสม

๑.๒ ลวดลายธรรมาสน์ของจังหวัดลำปาง

ลักษณะลวดลายธรรมาสน์ของจังหวัดลำปางมีลักษณะเฉพาะ พบการผูกลวดลายกลุ่มพรรณพฤกษารวมกับกลุ่มสัตว์ และลวดลายกลุ่มต่างๆ ทำให้ลวดลายในงานธรรมาสน์มีความหลากหลาย อาจด้วยกลุ่มคนที่หลากหลายและรสนิยมความชื่นชอบของช่างผู้สร้าง รวมถึงการไหลบ่าของช่างผู้สร้างต่างถิ่น ดังพบ งานธรรมาสน์วัดบุญวาทย์วิหาร วัดเจดีย์ซาวที่สร้างขึ้นจากพ่อสล่าหนิ่วช่างผู้สร้างธรรมาสน์บ้านดวงดี ในเมืองเชียงใหม่ ที่มีรูปทรงและลวดลายเป็นรูปแบบเดียวกับธรรมาสน์วัดเกตการาม วัดเมืองสารตหลวง เป็นต้น และพบการใช้ลายไส้หมูซึ่งเป็นลายหลักของสกุลช่างลำปาง มักพบลายนี้ในงานประดับตกแต่งวิหารและเครื่องสักการะ เช่น หน้าบัน นาคทันต์ สัตตภัณฑ์ เป็นต้น ในงานธรรมาสน์มีความนิยมใช้ลายไส้หมูซึ่งเป็นลายของสกุลช่างลำปาง และปี ๒๕๖๔ ได้เลือกเป็นลายอัตลักษณ์ประจำจังหวัดลำปาง มีชื่อใหม่ว่า “ลายละกอนไส้หมู”[๑๖๒] ในงานธรรมาสน์

[๑๖๒] ธวัชชัย ทำทอง, **ศิลปะสกุลช่างลำปาง**, หน้า ๑๔๒.

มักพบลายไส้หมูประดับในกรอบซุ้มส่วนบนของธรรมาสน์ แผงบังเทศน์ เช่น กรอบซุ้มหน้านางของธรรมาสน์วัดบ้านหลุก เป็นต้น นอกจากนี้การก่อรูปของลวดลายในลำปางยังได้รับอิทธิพลจากศิลปะหลายกลุ่มในงานธรรมาสน์ เช่น ศิลปะแบบจีน แบบพม่า และแบบไทย เป็นต้น เข้ามาหลายช่วงเวลา ก่อรูปเป็นลวดลายเฉพาะ และบางลวดลายมีการคลี่คลายจากศิลปะหลักเป็นลายเฉพาะของถิ่น ดังนี้

- กลุ่มลวดลายที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะแบบจีน ในงานธรรมาสน์ของจังหวัดลำปางมีทั้งลวดลายประดับแบบจีนและลวดลายที่คลี่คลายมาจากแบบจีนอีกชั้นหนึ่ง โดยส่วนลวดลายประดับแบบจีน เช่น ๑) ลายอั้นจี้อิ่นประดับแผงบังเทศน์ธรรมาสน์ของวัดนาคตหลวง เป็นงานเทคนิคไม้แกะสลักแบบฉลุลายปิดทองและประดับกระจกจีนบนเส้นลาย ๒) ลายประแจจีนประดับชั้นกระดานส่วนฐานธรรมาสน์ของวัดบ้านหลุก เป็นงานเทคนิคประดับกระจกจีนเป็นเส้นลาย เป็นต้น โดยกลุ่มลวดลายนี้ยังคงรูปแบบลายจีนไว้ มีการใช้เทคนิคเชิงช่างพื้นถิ่นในการประดับลวดลายบนพื้นผิวธรรมาสน์ และมีส่วนลวดลายที่คลี่คลายมาจากลายจีน เช่น ๑) ลายสานคล้ายไม้ไผ่สานสลับกันของแผงบังเทศน์ธรรมาสน์วัดพระธาตุจอมปิง ๒) ลายตาข่ายฉลุลายโปร่งของแผงบังเทศน์ธรรมาสน์วัดน้ำโจ้ ๓) ลายแฉลวของแผงบังเทศน์ธรรมาสน์ของวัดป่าจ้ำ ๔) ลายรูปหงส์ ๒ ตัว ทำท่าบินล้อมลายดอกตรงกลางของแผงบังเทศน์ธรรมาสน์ของวัดปงสนุกเหนือ และ ๕) ลายรูปหงส์ไปคอ มีลักษณะหงส์ ๒ ตัวยืดคอไขว้กัน ประดับซุ้มธรรมาสน์วัดพระธาตุจอมปิง เป็นต้น เป็นลวดลายที่ปรับรูปแบบเป็นลายเฉพาะถิ่นแล้วแต่ยังแสดงเค้ารูปแบบจีน

- กลุ่มลวดลายที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะแบบพม่า เป็นลวดลายที่ได้รับรูปแบบจากช่างชาวพม่าหรือชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดลำปาง โดยผ่านวรรณกรรมชาดกที่ได้รับความนิยมของชาวพม่า ก่อให้เกิดการสร้างลวดลายประดับธรรมมาสน์ด้วยเทคนิคต่างๆ โดยลวดลายที่ได้รับรูปแบบลวดลายจากช่างชาวพม่า และลวดลายมีที่มาจากวรรณกรรมชาดกที่ได้รับความนิยมของชาวพม่ามาสรรสร้างลวดลายประดับธรรมมาสน์ เช่น ๑) ภาพจิตรกรรมเรื่องวิธุรชาดกประดับแผงบังเทศน์วัดกิ่วหลวง เป็นภาพจิตรกรรมวาดสีน้ำใส่กรอบกระจกไม้วาดโดยช่างส่างฝั้น เป็นช่างชาวไทใหญ่อาศัยอยู่ในเขตเมืองลำปาง ๒) ลายไม้แกะสลักรูปปุณณกยักษ์ และรูปนางวิมาลา ในเรื่องวิธุรชาดกประดับแผงปิดช่องไม้เรือนเทศน์ธรรมาสน์วัดนาแส่ง เป็นต้น ทั้งนี้งานภาพจิตรกรรมแบบพม่าในแผงบังเทศน์เป็นงานตกแต่งธรรมาสน์ที่แปลกใหม่ และพบเห็นงานภาพจิตรกรรมบนแผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลักษณะนี้ในเขตอำเภอแม่ทะ ไม่ค่อยพบมากนักในงานธรรมาสน์เขตจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ซึ่งต่างจากกลุ่มชาวยองจังหวัดลำพูนจะนิยมงานไม้แกะสลักเป็นรูปลวดลายกลุ่มพรรณพฤกษา และกลุ่มลวดลายเทวดาประดับแผงบังเทศน์

๑.๓ ลวดลายธรรมาสน์ของจังหวัดลำพูน

ส่วนใหญ่นิยมประดับลวดลายพรรณพฤกษาและลวดลายเทวดาตามโครงสร้างส่วนต่างๆ ของธรรมาสน์ โดยเฉพาะลวดลายธรรมาสน์ของกลุ่มชาวยองจังหวัดลำพูนในแถบลุ่มแม่น้ำปิง ลุ่มแม่น้ำทาและลุ่มแม่น้ำลี้ นิยมประดับลายพรรณพฤกษาเป็นลายเครือเถาเงาะหัวขอดหรือลายใบผักกูดคล้ายใบอะแคนทัสที่มักพบในศิลปะพม่ายุคอาณานิคม ซึ่งเป็นอิทธิพลทางศิลปกรรมของกลุ่มชาวไท

ลื้อ เมืองยองที่รับจากศิลปะพม่าอีกทอดหนึ่ง แล้วเข้ามาพร้อมกับการย้ายถิ่นฐานของชาวลื้อเมืองยอง อพยพมาตั้งถิ่นฐาน และยังพบลวดลายเครื่องประดับเทวดาศิลปะแบบพม่าผสมในงานศิลปะของกลุ่มช่างชาวยอง โดยแบ่งลักษณะลวดลายตามรูปแบบของธรรมาสน์ ๒ แบบ ได้แก่ ลวดลายประดับธรรมาสน์ทรงปราสาทยอดสูง และลวดลายประดับธรรมาสน์ทรงปราสาทยอดตัด ดังนี้

- ลวดลายประดับธรรมาสน์ทรงปราสาทยอดสูง ธรรมาสน์กลุ่มปราสาทยอดสูงนี้พบมากในเขตจังหวัดลำพูน โดยธรรมาสน์บางหลังไม่มีการประดับแผงบังเทศน์แต่จะใช้ผ้ากั้งธรรมาสน์แทน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของธรรมาสน์จังหวัดลำพูนในกลุ่มธรรมาสน์ทรงปราสาทยอดสูงที่ไม่มีแผงบังเทศน์ ลวดลายที่ประดับผ้ากั้งธรรมาสน์นิยมประดับลายรูปเทวดาพบในธรรมาสน์ เช่น ธรรมาสน์วัดพระธาตุหริภุญชัย ธรรมาสน์วัดมหาวัน ธรรมาสน์วัดช้างรอง เป็นต้น ส่วนธรรมาสน์ทรงปราสาทยอดสูงที่มีแผงบังเทศน์ นิยมประดับลายเครือเถาเงาะหัวขอดหรือลายใบผักกูดและลายเทวดาเป็นลายหลัก เช่น ธรรมาสน์วัดหมูเป้ง อำเภอเมือง ธรรมาสน์วัดทาหนองยางไคล อำเภอแม่ทา ธรรมาสน์วัดร่องธาร อำเภอเวียงหนองล่อง เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบลายเมฆหัวนาคประดับแผงบังเทศน์ธรรมาสน์ของวัดประตูป่า อำเภอเมือง เป็นลวดลายที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะจีน

- ลวดลายประดับธรรมาสน์ทรงปราสาทยอดตัด โดยธรรมาสน์ทรงปราสาทยอดตัดมีความนิยมสร้างขึ้นกลุ่มชาวยองในแถบลุ่มน้ำแม่ปิง ลุ่มน้ำแม่ทาและลุ่มน้ำแม่ลี้ ประกอบด้วย อำเภอป่าซาง อำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอเวียงหนองล่อง และเขตอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ บางพื้นที่จะนิยมประดับลายพรรณพฤกษาเป็นลายเครือเถาเงาะหัวขอดหรือลายใบผักกูด คล้ายใบอะแคนทัส และลายเทวดาศิลปะแบบพม่าผสมในงานศิลปะของกลุ่มช่างชาวยอง โดยเป็นลวดลายเฉพาะที่โดดเด่นประดับส่วนต่างๆ ของธรรมาสน์ เช่น

๑. ลายเครือเถาเงาะหัวขอดหรือลายใบผักกูดประดับแผงบังเทศน์ บางแผงมีลายดอกบัว ดอกพุดตานซอนแทรกอยู่ ดังพบแผงบังเทศน์ธรรมาสน์วัดดงฤๅษี วัดบ้านโฮ่งหลวง วัดบ้านล้อง อำเภอบ้านโฮ่ง วัดสันกำแพง อำเภอป่าซาง และบางแผงบังเทศน์นิยมประดับลายร่วมกับลายเทวดาหรือกินรี โดยมีเทวดาอยู่ตรงกลางมีลายเครือเถาเงาะห้อมล้อม ดังพบแผงบังเทศน์ธรรมาสน์วัดป่าป๋วย วัดเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง และวัดท่าวังพร้าว อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

๒. ลายเครือเถาเงาะหัวขอดหรือลายใบผักกูดประดับส่วนหลังคาธรรมาสน์ เป็นรูปใบขนาดใหญ่เรียงต่อเนื่องกันเต็มขอบเชิงกลอนหลังคา มีรูปทรงส่วนบนผายออกส่วนล่างสอบเข้า เป็นหลังคาทรงปากบาน ลักษณะลายเครือเถาเงาะหัวขอดหรือลายก้านใบผักกูดคล้ายใบอะแคนทัส ลวดลายกลุ่มนี้จะพบในกลุ่มธรรมาสน์ทรงปราสาทยอดตัด ในพื้นที่ชาวยองอาศัยอยู่ เช่น อำเภอป่าซาง อำเภอแม่ทา อำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอเวียงหนองล่อง เป็นต้น

๒. ลวดลายประดับธรรมาสน์

ธรรมาสน์ส่วนใหญ่ในล้านนามีการประดับลวดลายตามส่วนต่างๆ และองค์ประกอบของธรรมาสน์ตั้งแต่ส่วนฐาน ส่วนเรือนเทศน์ ส่วนหลังคา โดยแต่ละส่วนของโครงสร้างธรรมาสน์จะมี

ลวดลายที่ประดับแตกต่างกัน มีการออกแบบลวดลายให้เหมาะสมกับสภาพพื้นผิวสัดส่วนขนาดของธรรมาสน์ส่วนต่างๆ แบ่งออกได้ดังนี้

๑. ลวดลายที่นิยมประดับส่วนฐานธรรมาสน์ส่วนต่างๆ ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มลวดลายพรรณพฤกษาและกลุ่มลวดลายประจำยาม เช่น ลายดอกสี่กลีบ ลายกลีบบัวคว่ำ ลายบัวหงาย ลายดอกประจำยามก้ามปู ลายดอกประจำยามลูกโซ่ ลายดอกประจำยามในกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ลายดอกไม้เรขาคณิต ลายเฟื่องอุบะ ลายประแจจีน เป็นต้น ดังตารางแสดงตัวอย่างลวดลายประดับส่วนฐานธรรมาสน์ ดังนี้

ตารางที่ ๕ แสดงตัวอย่างลวดลายประดับส่วนฐานธรรมาสน์

ลวดลายประดับส่วนฐาน		
ลายดอกสี่กลีบ 	ลายกลีบบัวคว่ำ-หงาย 	ลายคนบรรเลงดนตรี
ลายสัตว์หิมพานต์ 	ลายดอกประจำยามลูกโซ่ 	ลายดอกประจำยามในกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน
ลายประดับกระจกสี รูปเรขาคณิต 	ลายประดับกระจกจีน 	ลายประดับกระจกสี รูปดอกแปดเหลี่ยม หรือดอกพิกุล
ลายเกลียวพรรณพฤกษา 	ลายดอกลอยหรือดอกจอก 	ลายก้านขดพรรณพฤกษา
ลายดอกประจำยามประดิษฐ์ 	กลุ่มลายพรรณพฤกษา 	ลายนักษัตรประดับชั้นบัวคว่ำ

๒. ลวดลายที่นิยมประดับส่วนเรือนเทศน์ มีดังนี้

๒.๑) ลวดลายประดับแผงบังเทศน์ แบ่งออกเป็น ๖ กลุ่ม

- กลุ่มลวดลายที่มาจากวรรณกรรม เช่น ลายเรื่องวิธุรชาดก เป็นต้น

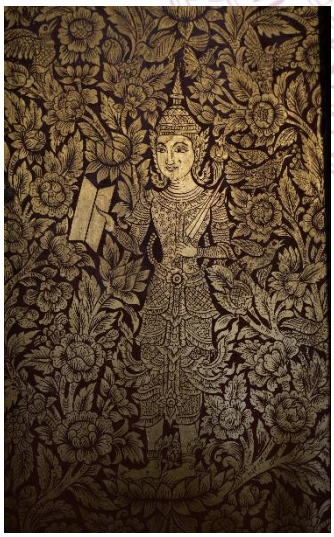
(๒) (๓) (๔)

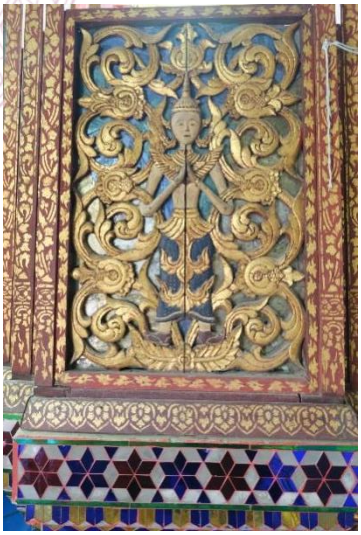
ภาพที่ ๒,๓ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายวิธุรชาดก วัดกิ่วหลวง จังหวัดลำปาง

ภาพที่ ๔ แผงปิดช่องไม้เรือนเทศน์ธรรมาสน์ลายวิธุรชาดก วัดนาแส่ง จังหวัดลำปาง

ที่มา: คณะวิจัย

- กลุ่มลวดลายเทวดา เช่น ลายเทวดาทำอัญชลี บางแผงบังเทศน์พระหัตถ์ถือเครือดอกไม้รูปต่างๆ บางแผงบังเทศน์พระหัตถ์ข้างหนึ่งถือพระขรรค์อีกข้างหนึ่งถือสมุดข่อย เป็นต้น

(๕) (๖) (๗)

ภาพที่ ๕ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายเทวดา วัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่

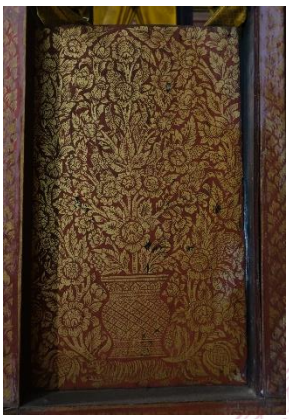
ภาพที่ ๖ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายเทวดา วัดสันศรี จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๗ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายเทวดา วัดป่าป๋วย จังหวัดลำพูน

ที่มา: คณะวิจัย

- กลุ่มลวดลายมนุษย์ เช่น ลายรูปชายหญิงสนทนากัน เป็นต้น

- กลุ่มลวดลายพรรณพฤกษา เช่น ลายหม้อดอกหรือหม้อปูรณฆฏะ ลายเครือเถาเงาะหัวขอดหรือลายใบผักกูด ลายดอกบัว ลายดอกพุดตาน ลายดอกสับปะรด ลายดอกทานตะวัน ลายดอกกะถิน ลายดอกกลมสี่กลีบ เป็นต้น

(๘)

(๙)

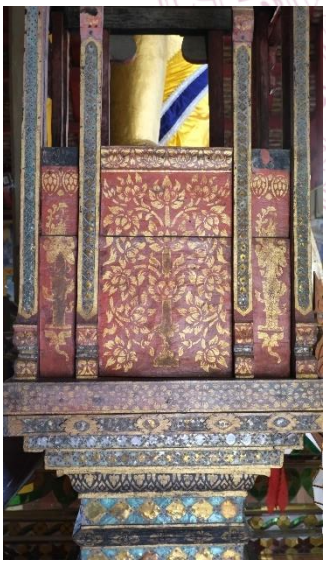

(๑๐)

ภาพที่ ๘ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายหม้อดอก วัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๙ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายพรรณพฤกษา วัดบวกครกหลวง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๑๐ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายหม้อดอก วัดปงสนุกเหนือ จังหวัดลำปาง

ที่มา: คณะวิจัย

(๑๑)

(๑๒)

(๑๓)

ภาพที่ ๑๑ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายพรรณพฤกษา วัดพระธาตุจอมปิง จังหวัดลำปาง

ภาพที่ ๑๒ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายพรรณพฤกษา วัดบ้านล้อง จังหวัดลำพูน

ภาพที่ ๑๓ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายเครือเถาเงาะหัวขอด วัดบ้านโฮ่งหลวง จังหวัดลำพูน

ที่มา: คณะวิจัย

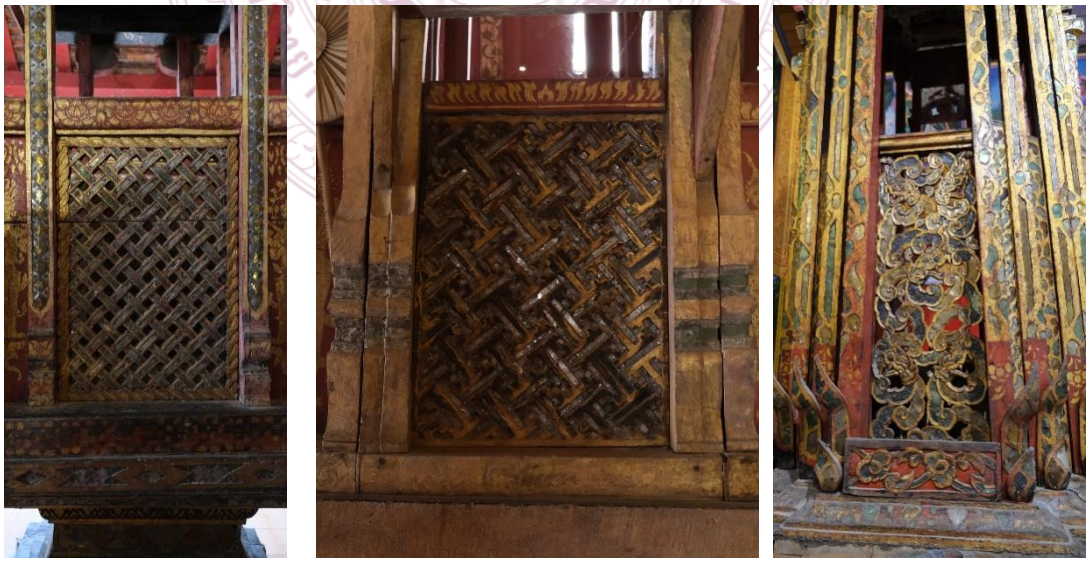
- กลุ่มลวดลายสัตว์ ประกอบด้วยสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ สัตว์หิมพานต์ สัตว์ในตำนาน และสัตว์ทั่วไป เช่น ลายกินรี ลายหงส์ ลายนักษัตร ลายช้าง เป็นต้น

(๑๔) (๑๕) (๑๖)

ภาพที่ ๑๔ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายหงส์ วัดปงสนุก จังหวัดลำปาง
ภาพที่ ๑๕ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายช้างมีเครือพรรณพฤกษาล้อม วัดป่าป๋วย จังหวัดลำพูน
ภาพที่ ๑๖ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายกินรี วัดห้วยห้า จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

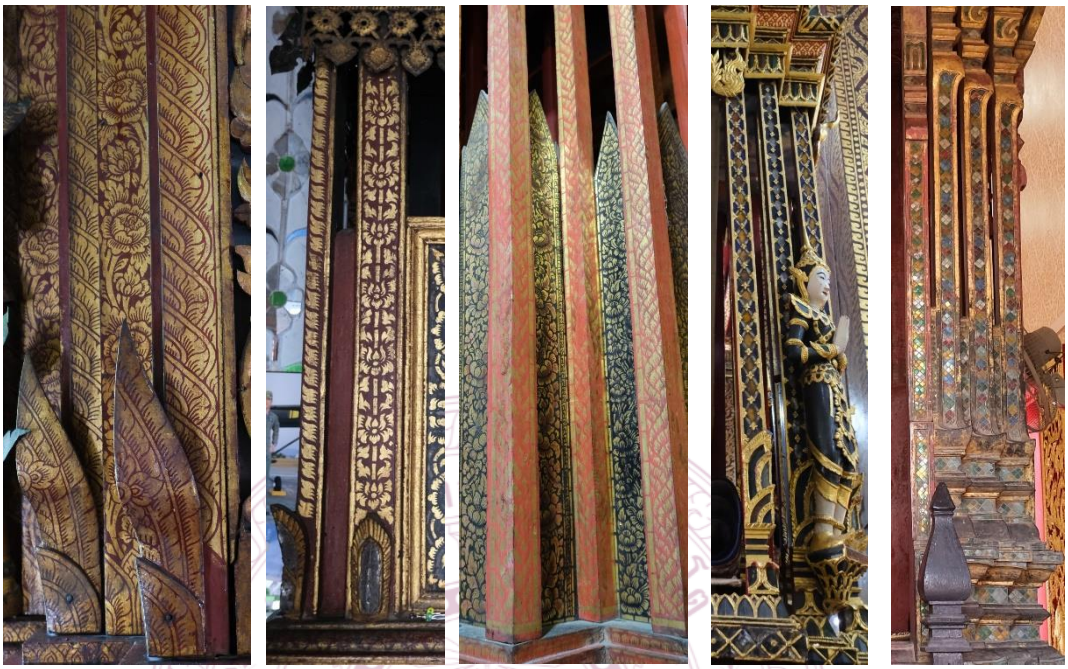
- กลุ่มลวดลายที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะจีน เช่น ลายสานคล้ายไม้ไผ่สาน ลายตาข่ายฉลุลายโปร่ง ลายแฉลว ลายอวั้นจื้อจิ่นของจีน ลายเมฆหัวนาค เป็นต้น

(๑๗) (๑๘) (๑๙)

ภาพที่ ๑๗ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายสานคล้ายไม้ไผ่สาน วัดพระธาตุจอมปิง จังหวัดลำปาง
ภาพที่ ๑๘ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายยอวั้นจื้อจิ่น วัดนาคตหลวง จังหวัดลำปาง
ภาพที่ ๑๙ แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ลายเมฆหัวนาค วัดประตูป่า จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

๒.๒) ลวดลายประดับเสาเรือนเทศน์ มีลวดลายที่นิยมประดับเสา เช่น กลุ่มลายรักร้อย กลุ่มลายก้านต่อ กลุ่มลายดอกประจำยาม เป็นต้น ดังภาพแสดงตัวอย่างลายประดับเสา ดังนี้

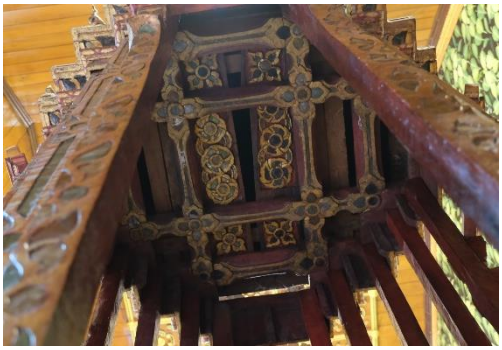

ภาพที่ ๒๐ ตัวอย่างลวดลายประดับเสาธรรมาสน์

ที่มา: คณะวิจัย

๒.๓) ลวดลายประดับดาวเพดาน ส่วนใหญ่จะนิยมประดับลวดลายพรรณพฤกษาเป็นลายดอกบัวประเภทต่างๆ เช่น ลายดอกบัวหลวง ลายดอกบัวสาย ลายดอกบัวประดิษฐ์เป็นรูปทรงต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังนิยมประดับกลุ่มลายสัตว์ป่าหิมพานต์ และลวดลายกลุ่มวรรณกรรมนิทานพื้นบ้าน เช่น เรื่องเมขลา-รามสูร ประดับเป็นลายดาวเพดาน เป็นต้น ดังตารางแสดงลวดลายประดับดาวเพดานของธรรมาสน์ ดังนี้

ตารางที่ ๖ แสดงลวดลายประดับดาวเพดานธรรมาสน์

ตัวอย่างลวดลายประดับดาวเพดานธรรมาสน์	
	

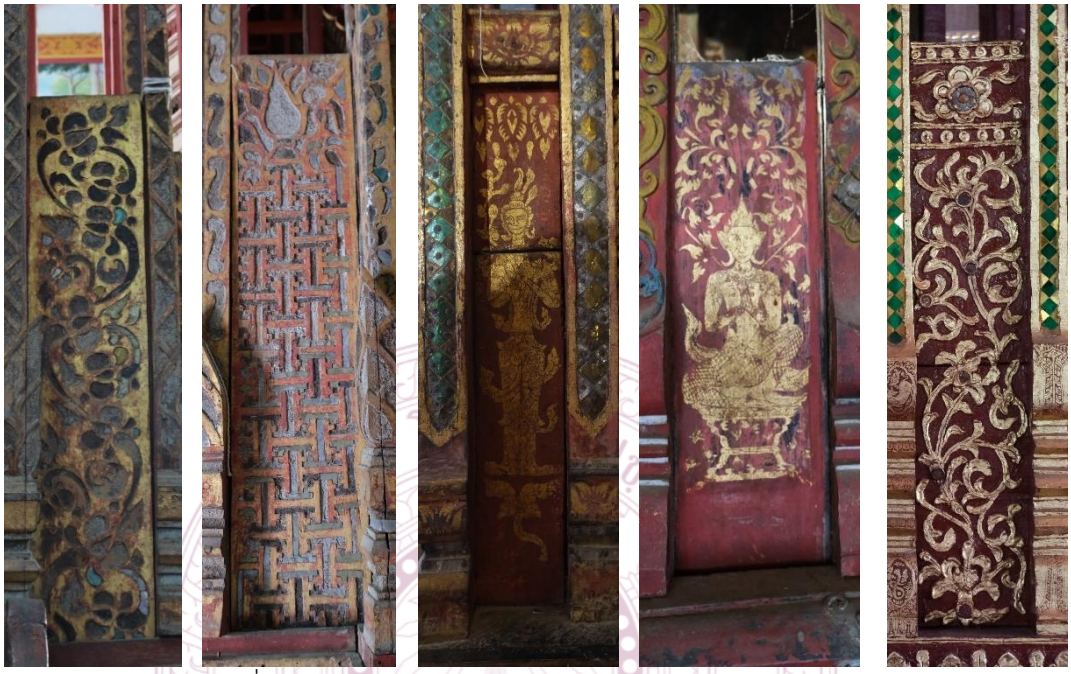

๒.๔) ลายประดับส่วนต่างๆ ของเรือนเทศน์ โดยเฉพาะลวดลายประดับแผงไม้ปิดช่องเสาเรือนเทศน์ นิยมประดับลวดลายต่างๆ ดังพบ ลายเทวดาทำอัญชลีพระหัตถ์ถือช่อดอกไม้ ลายก้านขดพรรณพฤกษา ลายหม้อดอก ลายปุณณยักษ์ ลายนางนาค เป็นต้น

ภาพที่ ๒๑ ตัวอย่างลวดลายประดับแผงไม้ปิดช่องเสาเรือนเทศน์
ที่มา: คณะวิจัย

๓) ลวดลายที่นิยมประดับส่วนหลังคาธรรมาสน์ มักมีลวดลายประดับตามส่วนต่างๆ ของหลังคาที่แตกต่างกัน โดยลวดลายที่นิยมประดับชั้นหลังคาของธรรมาสน์ทรงปราสาทยอดสูง เช่น ลายประจำยามลูกโซ่ ลายดอกลอย ลายดอกสี่กลีบ ลายกลีบดอกบัว ลายเส้นเม็ดประคำ ลายราหูอมจันทร์ ลายมกรคายนาค เป็นต้น และลวดลายที่นิยมประดับชั้นหลังคาธรรมาสน์ทรงปราสาทยอดตัด เช่น ลายใบอะแคนทัส ลายเครือเถาเงาะหัวขอดหรือลายใบผักกูด เป็นต้น โดยกลุ่มลดลายประดับหลังคาธรรมาสน์ทรงปราสาทยอดตัดมักทำลวดลายประดับกระจังหรือปากบานบนชั้นเชิงกลอน

ตารางที่ ๗ แสดงตัวอย่างลวดลายประดับส่วนหลังคาธรรมาสน์

ลวดลายประดับส่วนหลังคา	
ลายใบอะแคนทัส	ลายเครือเถาเงาะหัวขอดหรือลายใบผักกูด
	

ลายดอกสี่กลีบลายกลีบดอกบัว	ลายเครือพรรณพฤกษา
	

๔.๒.๓ โครงสร้าง รูปแบบ เทคนิคเชิงช่างและลวดลายของตู้คัมภีร์ธรรม

ตู้คัมภีร์ธรรมในล้านนา เป็นเครื่องบูชาพระธรรมที่ชาวล้านนาสร้างขึ้นเพื่อจัดเก็บคัมภีร์ธรรม โดยลักษณะของตู้คัมภีร์ธรรมแต่ละพื้นถิ่นจะมีโครงสร้างรูปแบบที่หลากหลายงดงาม เน้นความแข็งแรงคงทน มักประดับลวดลายตกแต่งตู้คัมภีร์ธรรมที่แฝงด้วยคติความเชื่อผ่านสัญลักษณ์ทางลวดลายที่สัมพันธ์เกี่ยวกับเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา พระธรรมคำสอน โดยมีโครงสร้าง รูปแบบเทคนิคเชิงช่างและลวดลายของตู้คัมภีร์ธรรม ดังนี้

๔.๒.๓.๑ โครงสร้างและองค์ประกอบของตู้คัมภีร์ธรรมในล้านนา

ตู้คัมภีร์ธรรมในล้านนานิยมสร้างขึ้นจากงานไม้เป็นหลัก เป็นโครงสร้างที่พบมากที่สุดในงานตู้คัมภีร์ธรรม โดยมีลักษณะทั้งตู้เป็นเครื่องไม้ทั้งหมดประกอบกัน ถ้าเป็นงานตู้คัมภีร์ธรรมโบราณจะเป็นการเข้าไม้แบบเข้าเดือย ทำให้โครงสร้างตู้มีการประสานยึดติดกันอย่างมั่นคงและมีการยืดหยุ่นสูงโดยเฉพาะตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง การสร้างตู้คัมภีร์ต้องอาศัยความชำนาญภูมิปัญญาเชิงช่างของช่างผู้สร้าง ให้งานตู้คัมภีร์มีสัดส่วนที่พอเหมาะสวยงาม และสามารถบรรจุคัมภีร์ธรรมได้ ทั้งนี้ตู้คัมภีร์ธรรมในล้านนามีองค์ประกอบของโครงสร้าง ๒ ส่วนหลัก ดังนี้

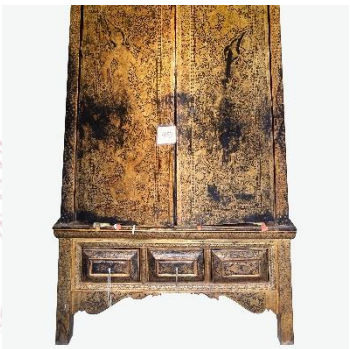
๑) ส่วนฐานตู้คัมภีร์ธรรม แบ่งออก ๒ ลักษณะ ตามรูปแบบของตู้คัมภีร์ธรรมดังนี้

๑.๑) ฐานตู้คัมภีร์ธรรมแบบตู้ ที่พบในล้านนาส่วนใหญ่จะนิยมทำเป็นขาไม้ ๔ เสาประจำมุมตู้ทั้ง ๔ มุม เป็นโครงสร้างเนื้อเดียวกันกับลำตัวตู้ ลักษณะขาไม้ตู้คัมภีร์ธรรมมีทั้งรูปแบบฐานแบบขาหมูมีลิ้นชักและไม่มีลิ้นชัก แบบขาคู้ นอกจากนี้ยังนิยมทำฐานตู้แบบไม่ใช้เสา มีลักษณะเป็นชุดฐานปัทม์มีลูกแก้วคาดชั้นท้องไม้ ฐานปัทม์บางตู้ฉลุลายเป็นร่องลูกฟักในชั้นท้องไม้ และบางตู้ทำเป็นฐานบัวถลาหรือบัวคว่ำซ้อนบนฐานเขียง

๑.๒) ฐานตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบคัมภีร์ธรรม ส่วนมากจะทำเป็นชุดฐานปัทม์หรือชุดฐานเขียงหน้ากระดานซ้อนลดรูปกัน เสมือนเป็นแท่นบัลลังก์รองรับลำตัวหีบคัมภีร์ธรรม ลักษณะฐานรูปแบบนี้ประกอบด้วยส่วนฐานเขียงหน้ากระดาน ชั้นบัวคว่ำ ชั้นบัวหงาย ชั้นท้องไม้ เป็นต้น เป็นฐานแบบไม่มีขาเสา และพบมากในตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้งและสี่เหลี่ยม ซึ่งฐานรูปแบบนี้ค่อนข้างมีความแข็งแรงและสามารถรับน้ำหนักคัมภีร์ธรรมจำนวนมากที่เก็บไว้ในลำตัวหีบได้ดี ทั้งนี้ยังพบรูปแบบฐานแบบมีขาประจำมุมหีบทั้ง ๔ มุม ซึ่งไม่ค่อยเป็นที่นิยมสร้างขึ้นมากนัก

ลักษณะฐานรูปแบบนี้ประกอบด้วยขาไม้ ๔ ขา ประจำมุมทั้ง ๔ มุม ซ้อนด้วยชั้นหน้ากระดานอีกชั้นรองรับลำตัวหีบตัมภีร์ธรรม คล้ายโต๊ะวางหีบคัมภีร์ธรรม โดยพบมากในตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบคัมภีร์ธรรมทรงสี่เหลี่ยม

ตารางที่ ๘ แสดงโครงสร้างส่วนฐานของตู้คัมภีร์ธรรม

<table>
<tr><td colspan="3">ส่วนฐานของตู้คัมภีร์ธรรม</td></tr>
<tr><td colspan="3">๑. ส่วนฐานของตู้คัมภีร์ธรรม</td></tr>
<tr><td>ฐานปัทม์
  </td><td>ฐานบัวถลา
  </td><td>ฐานแบบขาหมู
  </td></tr>
<tr><td colspan="3">๒. ส่วนฐานของหีบคัมภีร์ธรรม</td></tr>
<tr><td>ฐานปัทม์
  </td><td>ฐานบัว ถลา
  </td><td>ฐานหน้ากระดาน
  </td></tr>
</table>

๒) ส่วนลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ ตามรูปแบบของตู้คัมภีร์ธรรมดังนี้

๒.๑) ส่วนลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม มีลักษณะเป็นตู้สี่เหลี่ยมแนวนอน มีประตูด้านหน้าจำนวน ๒ บาน บางตู้มีการตกแต่งส่วนบนขอบของตู้เป็นงานไม้ฉลุลายรูปทรงปากบานคล้ายลายกระจังเรียงต่อเนื่องกันบนขอบตู้ทั้ง ๔ ด้าน ซึ่งรูปทรงขอบตู้นี้ส่วนใหญ่พบในวัดแถบอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เช่น วัดหนองเงือก วัดร่องช้าง เป็นต้น และบางตู้มีการตกแต่งส่วนบนขอบตู้คล้ายกลีบบัวเรียงต่อเนื่องกันเต็มขอบบนตู้ ดังพบตู้คัมภีร์ธรรมของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ เป็นต้น

๒.๒) ส่วนลำตัวหีบคัมภีร์ธรรม มีลักษณะ ๒ แบบ ประกอบด้วย ลักษณะแรก มีลำตัวรูปทรงลุ้ง มีลักษณะส่วนบนของหีบกว้าง ปากผายออกส่วนล่างสอบลง และลักษณะที่สองมีลำตัวรูปทรงสี่เหลี่ยม มีลักษณะลำตัวเป็นรูปทรงตู้สี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือแนวนอน

๒.๓) ส่วนฝาปิดหีบคัมภีร์ธรรม มีรูปทรง ๓ แบบ ประกอบด้วย ๑. ฝาปิดรูปทรงเรือนยอด มีลักษณะเป็นฝาปิดปากกว้างมุมส่วนบนสอบเข้าหากันคล้ายทรงกรวยหรือขนมเปียกปูน เหมือนเรือนยอดปราสาท ฝาปิดรูปทรงนี้บางฝามีปลียอดประดับอยู่ นิยมทำเป็นฝาปิดหีบคัมภีร์ธรรมทั้งรูปทรงลุ้งและรูปทรงสี่เหลี่ยม ๒. ฝาปิดรูปทรงหน้าตัด มีลักษณะเป็นฝาปิดปากกว้าง มุมสอบเข้าเล็กน้อยคล้ายสี่เหลี่ยมคางหมู นิยมทำเป็นฝาปิดหีบคัมภีร์ธรรมรูปทรงลุ้ง ๓. ฝาปิดรูปทรงหน้ากระดาน มีลักษณะเป็นฝาปิดรูปทรงสี่เหลี่ยมแนวนอนทั้ง ๔ ด้าน นิยมทำเป็นฝาปิดหีบคัมภีร์ธรรมรูปทรงสี่เหลี่ยม

๔.๒.๓.๒ รูปแบบของตู้คัมภีร์ธรรม

รูปแบบตู้คัมภีร์ธรรมในล้านนา สามารถจำแนกออกเป็น ๒ แบบ ได้แก่

๑) แบบตู้คัมภีร์ธรรม มีลักษณะเป็นตู้รูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสและแนวนอนขนาดใหญ่ ส่วนฐานนิยมทำเป็นขาตั้งตู้รูปแบบต่างๆ เช่น ฐานแบบขาหมูมีลิ้นชักและไม่มีลิ้นชัก แบบขาคู้ แบบชุดฐานปัทม์ แบบเสาต้นเดียว เป็นต้น ส่วนลำตัวตู้ส่วนใหญ่นิยมทำเป็นประตูหน้าด้าน ๒ บาน มีอกเลาทาบที่บานประตู ส่วนบนของตู้คัมภีร์ธรรมบางแห่งมีการตกแต่งด้วยลายไม้แกะสลักและการฉลุลายไม้ เป็นรูปทรงกระจัง รูปทรงกลีบบัวเรียงต่อเนื่องเต็มขอบส่วนบนลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ทั้งนี้งานตู้คัมภีร์ธรรมโบราณจะนิยมโครงสร้างไม้ประกอบเป็นตู้แบบทึบมิดชิดมีการเข้าไม้แบบเข้าเดือย มีบานประตูปิดเปิดเป็นแผ่นไม้ทึบ ส่วนงานตู้คัมภีร์ธรรมแบบตู้ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๕ นิยมใช้กระจกเป็นวัสดุในงานโครงสร้างของตู้คัมภีร์ธรรมให้มีความโปร่งแสงมากขึ้น

๒) แบบหีบคัมภีร์ธรรม สามารถจำแนกออกได้ ๓ แบบ ได้แก่

๒.๑) หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง เป็นรูปทรงที่นิยมสร้างขึ้นมากในงานตู้คัมภีร์ธรรมล้านนา มีรูปทรงประกอบด้วย ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนฐานมักทำเป็นรูปทรงฐานปัทม์หรือฐานเขียงหน้ากระดานซ้อนลดรูปกันเป็นแท่นรองรับส่วนลำตัวของหีบ ส่วนลำตัวหีบมีรูปทรงส่วนบนของหีบกว้างปากผายออกส่วนล่างสอบลงในผังสี่เหลี่ยม ส่วนบนมีฝาปิดมักทำเป็นรูปทรงฝาปิดรูปทรงหน้าตัด ฝาปิดรูปทรงหน้ากระดาน ฝาปิดรูปทรงเรือนยอด

๒.๒) หีบคัมภีร์ธรรมทรงสี่เหลี่ยม มีรูปทรงหีบสี่เหลี่ยม ส่วนฐานมักทำเป็นรูปทรงฐานปัทม์ ฐานเขียงหน้ากระดานซ้อนกัน และแบบขาตั้งรูปแบบต่างๆ ส่วนลำตัวหีบมีรูปทรงเป็นกล่องสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือสี่เหลี่ยมแนวนอน มีฝาปิดหีบเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมแนวนอนคล้ายหน้ากระดาน

๒.๓) หีบคัมภีร์ธรรมทรงปราสาท เป็นรูปทรงที่มีโครงสร้างส่วนฐานและลำตัวเป็นรูปทรงเดียวกันกับแบบหีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้งและหีบคัมภีร์ธรรมทรงสี่เหลี่ยม แต่จะมีฝาปิดเป็น

รูปทรงเรือนยอดปราสาทแบบต่างๆ เป็นฝาครอบปิดลำตัวหีบ ทำให้หีบคัมภีร์ธรรมรูปทรงนี้ค่อนข้างมีความสูงโดดเด่นและวิจิตรสวยงาม

ตารางที่ ๙ แสดงรูปแบบตู้คัมภีร์ธรรม

รูปแบบตู้คัมภีร์ธรรม			
แบบตู้คัมภีร์ธรรม	แบบหีบคัมภีร์ธรรม		
	ทรงปราสาท	ทรงลุ้ง	ทรงสี่เหลี่ยม
			

๔.๒.๓.๓ เทคนิคเชิงช่างการตกแต่งลวดลายตู้คัมภีร์ธรรม

ตู้คัมภีร์ธรรมในล้านนาแต่ละพื้นที่ มีรูปแบบโครงสร้างและการประดับลวดลายที่แตกต่างกัน ตู้คัมภีร์ธรรมบางตู้มีโครงสร้างที่ซับซ้อนทำให้การประดับลวดลายรูปต่างๆ ต้องใช้เทคนิคเชิงช่างตกแต่งที่หลากหลายวิธี เพื่อให้งานตู้คัมภีร์ธรรมออกมาสวยงามสะอาดตา เหมาะสมกับรูปร่างสัดส่วนของโครงสร้าง โดยเทคนิคที่มีความนิยมใช้ในการตกแต่งลวดลายตู้คัมภีร์ธรรมมีดังนี้

๑. เทคนิคงานปิดทอง ตู้คัมภีร์ธรรมในล้านนาส่วนใหญ่นิยมตกแต่งลวดลายด้วยการปิดทองบนพื้นผิวส่วนต่างๆ ทั้งส่วนฐาน ลำตัว และฝาปิดตู้คัมภีร์ธรรม เทคนิคงานปิดทองตู้คัมภีร์ธรรมในอดีต นิยมตกแต่งลวดลายปิดทองบนพื้นรัก และบนพื้นสีแดงชาดหรือหาง ล้านนาเรียกว่า เทคนิคงาน “ลายคำ” หรืองานปิดทองล่องชาด โดยเทคนิคงานปิดทองที่ใช้ในงานตู้คัมภีร์ธรรมมีดังนี้

๑) งานปิดทองลายฉลุหรืองานลายคำ เป็นการผูกลวดลายลงบนกระดาษแล้วเซาะให้เป็นร่องลายด้วยการใช้สิ่วตอกลายทำเป็นแม่พิมพ์ แล้วนำมาทาบบนพื้นผิวของตู้คัมภีร์ธรรมที่ต้องการปิดทอง เทคนิคนี้พบมากในงานตู้คัมภีร์แบบหีบ นิยมปิดทองลงบนพื้นรักและพื้นสีแดงชาดบนลำตัวหีบหรือลำตัวตู้ที่มีพื้นผิวงานที่เรียบไม่ขุขระมากนัก และมักใช้เทคนิคปิดทองลายฉลุตกแต่งตั้งแต่ส่วนฐานชั้นต่างๆ ตกแต่งส่วนลำตัวตู้หรือหีบ เป็นลวดลายต่างๆ เช่น ลวดลายพรรณพฤกษา ลวดลายเครื่องสูงหรือเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ลวดลายเทวดา เป็นต้น และตกแต่งฝาปิดหีบตู้คัมภีร์ธรรม

๒) งานปิดทองลายฉลุแล้วขูดลาย เป็นเทคนิคที่ต่อเนื่องจากงานปิดทองลายฉลุบนชิ้นงาน แล้วขูดลายด้วยวัสดุที่แหลม เช่น เหล็กปลายแหลม เป็นต้น ขูดเส้นบนลายที่ปิดทองให้มีความละเอียดมีเค้าโครงเส้นที่เด่นชัด มีรูปร่างที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในล้านนามักเรียกเทคนิคนี้ว่า การปิดทอง

ฮายลาย หรือเรียกว่า งานลายคำแบบขูดลายฮายลาย[๑๖๓] โดยจะพบเทคนิคนี้ในการขูดเป็นเส้นตกแต่งใบหน้าเรือนร่างและเครื่องประดับของลายกลุ่มมนุษย์ กลุ่มเทวดา กลุ่มพรรณพฤกษาและกลุ่มเครื่องสูงหรือเครื่องราชกกุธภัณฑ์ เช่น ลายเส้นพระพักตร์พระพุทธเจ้าและพระวรกายของพระพุทธเจ้า ลายเส้นเค้าโครงหน้าสรีระรูปมนุษย์และเทวดา และเครื่องประดับเรือนร่าง ลายเส้นก้านใบไม้ ลายเส้นรูปเจดีย์ เป็นต้น

๓) งานปิดทองขูดลาย เป็นเทคนิคที่ปิดทองลงบนพื้นผิวงาน แล้วขูดขีดเส้นลงบนพื้นผิวที่ปิดทองเป็นลวดลายต่างๆ ลักษณะงานจะคล้ายงานปิดทองลายรดน้ำ ในงานตู้คัมภีร์ธรรมล้านนา นิยมปิดทองบนพื้นรักและพื้นชาดสีแดงแล้วขูดลาย ลักษณะงานจะคล้ายการเขียนเส้นชาดบนพื้นผิวปิดทอง

๔) งานปิดทองลายรดน้ำเป็นเทคนิคงานช่างไทย ด้วยการเขียนหรดาลกั้นเป็นเส้นลวดลายต่างๆ แล้วเช็ดรักและปิดทอง ในงานตู้คัมภีร์ธรรมพบเทคนิคงานนี้ในการตกแต่งลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมและลำตัวหีบคัมภีร์ธรรม เป็นลวดลายเกี่ยวกับเรื่องราวชาดก เทคนิคงานปิดทองลายรดน้ำตกแต่งตู้คัมภีร์ธรรม นิยมสร้างขึ้นถวายใส่คัมภีร์ธรรมในกลุ่มเจ้าขุนมูลนายและคหบดี ดังพบ ตู้คัมภีร์ธรรมลายรดน้ำของวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ หีบคัมภีร์ธรรมของหอนิทัศน์วัฒนธรรมวัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เป็นต้น

๕) งานปิดทองผิวเกลี้ยง เป็นการปิดทองบนพื้นผิวตู้คัมภีร์ธรรมเป็นเนื้อทองไม่มีลวดลายประดับมักรองพื้นผิวด้วยพื้นรักหรือพื้นชาดแล้วปิดทอง ในงานตู้คัมภีร์ธรรมมักพบการปิดทองผิวเกลี้ยง ในตู้คัมภีร์ธรรมรูปแบบหีบ โดยนิยมปิดทองเป็นเฉพาะส่วน ตั้งแต่ส่วนลำตัว ฝาปิดและส่วนฐานเป็นบางจุด เช่น ชั้นบัวคว่ำ-บัวหงาย และลูกแก้วท้องไม้ เป็นต้น

๒. เทคนิคงานลงพื้นรักและพื้นชาด เป็นเทคนิคพื้นฐานในการทำสีรองพื้นตกแต่งตู้คัมภีร์ธรรม นิยมลงพื้นรักและพื้นชาดรองพื้นผิวส่วนต่างๆ ก่อนการประดับลวดลายต่างๆ ของตู้คัมภีร์ธรรมหรือการเขียนสีรักหรือสีชาดเป็นลวดลายประดับ โดยเทคนิคนี้มีลักษณะดังนี้

๑) การลงพื้นรักแล้วทาสีแดงชาดทับ งานลักษณะนี้นิยมทำเป็นสีรองพื้นผิวของตู้คัมภีร์ธรรมแล้วปิดทองลายฉลุหรือปิดทองขูดลาย โดยสีแดงชาดจะขับให้ลายปิดทองมีความเปล่งสว่างยิ่งขึ้น

๒) การลงพื้นชาดแล้วทารักทับ งานลักษณะนี้นิยมรองพื้นผิวของตู้คัมภีร์ธรรมด้วยสีแดงชาด แล้วลงพื้นรักเฉพาะบางส่วนเพื่อเน้นลวดลายให้มีความโดดเด่น

๓) การลงพื้นรักหรือพื้นชาดไม่มีการประดับลาย งานลักษณะนี้นิยมลงพื้นรักหรือพื้นชาดลงคาดเป็นเส้นคั่นลายหรือเป็นเส้นคั่นขอบ หรือลงเป็นสีพื้นเรียบไม่มีการประดับลาย เช่น การประดับลงรักหรือชาดบนเส้นลวดบัวและชั้นท้องไม้ของส่วนฐานตู้คัมภีร์ การลงรักหรือชาดเป็นเส้นขอบหีบคัมภีร์ธรรมหรือฝาปิดหีบคัมภีร์ธรรม เป็นต้น

---

[๑๖๓] ฐาปกรณ์ เครือระยา, **พรรณพฤกษาล้านนา จากพันธุกรรมพืชสู่ลวดลายในศิลปกรรม**, หน้า ๑๑๑.

๔) การเขียนรักเขียนหาง งานลักษณะนี้มีการนำรักและหางหรือชาดมาเขียนเป็นลวดลายบนพื้นผิวชิ้นงาน มักพบในงานเครื่องเขินเครื่องจัดสานซึ่งนิยมเรียกว่า ครัวรักครัวหาง[๑๖๔] แต่ในงานตู้คัมภีร์ธรรมมักพบเทคนิคนี้ ด้วยการลงพื้นรักแล้วเขียนลวดลายด้วยหางหรือชาดสีแดง ดังพบเทคนิคการเขียนหางบนพื้นรักแล้วปิดทองเป็นลายหม้อดอกล้านนาของหีบคัมภีร์ธรรมวัดป่าจ้ำ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

๓. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ไม่ค่อยนิยมมากในงานตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง แต่พบการใช้เทคนิคนี้ตกแต่งตู้คัมภีร์ธรรมแบบตู้ตามส่วนต่างๆ ตั้งแต่ส่วนฐาน ส่วนลำตัวตู้ซึ่งประกอบด้วยโครงขอบตู้ บานประตูตู้ ผนังตู้ และส่วนบนลำตัวตู้ โดยนิยมแกะสลักไม้เป็นลวดลายต่างๆ ทั้งแบบนูนต่ำและนูนสูง โดยงานไม้แกะสลักที่พบในงานตู้คัมภีร์ธรรมมี ๒ ลักษณะหลัก คือ

๑) การแกะสลักลวดลายบนแผ่นไม้เป็นรูปทรงลวดลายต่างๆ เช่น ลายรูปเทวดา ลายดอกประจำยามสี่กลีบ ลายดอกลอย เป็นต้น แล้วนำมาประกอบติดกับส่วนต่างๆ ของตู้ตัมภีร์ธรรม งานไม้แกะสลักลักษณะนี้มักใช้ตกแต่งส่วนลำตัวตู้และฝาปิดตู้คัมภีร์ธรรม

๒) การแกะสลักลงพื้นไม้โครงสร้างของตู้คัมภีร์ธรรมเป็นลวดลายต่างๆ พบงานลักษณะนี้ตกแต่งตู้คัมภีร์ธรรมทั้งรูปแบบตู้และแบบหีบ โดยนิยมใช้เทคนิคนี้ในการแกะสลักไม้ต่างส่วนต่างๆ ของส่วนลำตัวตู้ ส่วนบนลำตัวตู้และส่วนฐานของตู้ *ในส่วนลำตัวตู้* มักพบงานแกะสลักไม้ทั้งส่วนขอบโครงไม้ ส่วนอกเลาประตูของตู้ และผนังไม้ตู้คัมภีร์คัมภีร์ธรรม เป็นลวดลายบัวคว่ำ บัวหงาย ลายดอกประจำยามของอกเลา และลายประแจจีนประดับขอบและผนังของตู้คัมภีร์ธรรม เป็นต้น *ในส่วนบนลำตัวตู้* มักพบงานแกะสลักไม้ตกแต่งเป็นลายขอบไม้ของไม้กระดานหรือปากบานของส่วนบนของตู้ เป็นลายพญาลวง ลายเทวดา ลายราหู ซึ่งเป็นลายที่สอดคล้องกับคติสวรรค์ชั้นฟ้า และในขณะเดียวกันงานตู้คัมภีร์ธรรมศิลปะพม่าที่พบในเขตวัดในล้านนา นิยมใช้เทคนิคแกะสลักไม้เป็นลวดลายพรรณพฤกษาเป็นลายเครือเถาใบแคนทัสและลายก้านใบผักกูดประดับขอบซุ้มส่วนบนของตู้คัมภีร์ธรรม *ในส่วนฐานตู้* มักพบการแกะสลักลวดลายเป็นลายฐานสิงห์ ลายดอกบัว เป็นต้น และตรงส่วนชั้นท้องไม้นิยมแกะสลักไม้เป็นลายโปร่งหรือฉลุลายไม้โปร่งเป็นช่องลูกฟัก หรือเป็นร่องลายรูปต่างๆ แล้วประดับกระจกในร่องลายอีกทีประดับชั้นท้องไม้ของส่วนฐานของตู้

๔. เทคนิคงานประดับกระจก เป็นการตกแต่งกระจกรูปทรงต่างๆ ลงบนพื้นผิวของตู้คัมภีร์ธรรมตามส่วนต่างๆ ตั้งแต่ส่วนฐาน ส่วนลำตัวตู้ ส่วนบนลำตัวตู้และฝาปิดหีบ เพื่อให้ชิ้นงานมีสีสันวาวใสสวยงาม ซึ่งกระจกที่นิยมใช้ประดับในงานตู้คัมภีร์ธรรมในล้านนามี ๒ แบบ ดังนี้

๑) การประดับกระจกจีนหรือกระจกเกรียบ เป็นวัสดุที่ค่อนข้างยืดหยุ่นโค้งงอได้ง่าย นิยมใช้ประดับตู้คัมภีร์ธรรมตามส่วนต่างๆ ทั้งพื้นผิวเรียบและเว้าโค้ง โดยใช้รักสมุก ยางครั่งและตะปูขนาดเล็กเป็นวัสดุประสานยึดติดกระจกจีนกับโครงสร้างตู้คัมภีร์ธรรม ทั้งนั้นการประดับกระจกจีนบนงานตู้คัมภีร์ธรรมมีอยู่ ๒ ลักษณะคือ

---

[๑๖๔] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๙.

๑.๑) การประดับกระจกจีนในร่องลายไม้แกะสลัก มีการแกะสลักเป็นลวดลายแล้วประดับกระจกจีนลงในร่องลายให้มีความเด่นสวยงาม มักพบการประดับกระจกจีนในร่องลายตามส่วนต่างๆ เช่น ร่องลายบัวคว่ำ บัวหงายของส่วนฐานตู้คัมภีร์ธรรม ร่องลายกลีบดอกประจำยามของส่วนลำตัวตู้คัมภีร์หรือบนฝาปิดหีบคัมภีร์ธรรม เป็นต้น

๑.๒) การประดับกระจกจีนบนพื้นเรียบ นิยมประดับกระจกจีนเป็นรูปทรงสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม เรียงต่อเนื่องเต็มบนพื้นผิวเรียบของตู้คัมภีร์ธรรม งานลักษณะนี้มักพบในส่วนฐานของตู้คัมภีร์ธรรม โดยจะใช้ประดับชั้นฐานหน้ากระดาน ลวดบัวและชั้นท้องไม้

๒) การประดับกระจกสี ส่วนมากจะพบการประดับกระจกสีบนพื้นผิวเรียบหรือลาดตรงตามโครงสร้างไม้ของตู้คัมภีร์ธรรม ด้วยลักษณะของกระจกสีมีความแข็งไม่สามารถคดโค้งงอได้เหมือนกระจกจีน จึงนิยมใช้ประดับพื้นผิวเรียบหรือลาดตรง โดยนิยมประดับกระจกสีด้วยรูปทรงเรขาคณิตเป็นรูปทรงสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยมจัตุรัส สี่เหลี่ยมผืนผ้า สี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน เรียงสลับสีต่อเนื่องกันเต็มผิวตามส่วนต่างๆ ของตู้คัมภีร์ธรรม

๕. เทคนิคงานปั้นรักสมุกในงานตู้คัมภีร์ธรรม หรืองานปั้นรักกระแหนะค่อนข้างพบน้อยในงานตู้คัมภีร์ธรรม เป็นเทคนิคที่ต้องใช้ความชำนาญของช่างผู้สร้างและกลวิธีที่ค่อนข้างซับซ้อน งานปั้นรักสมุกที่พบในการตกแต่งตู้คัมภีร์ธรรมส่วนใหญ่เป็นงานปั้นแบบปั้นแปะ โดยนิยมปั้นเป็นลายเส้นเรียงหรือขดเป็นลวดลายพรรณพฤกษา หรือปั้นเป็นลวดลายดอก ก้านและใบแล้วแปะติดกับชิ้นงาน และใช้วัสดุปลายแหลมขีดเป็นเส้นลายเส้นของกลีบดอก ลายเส้นแบ่งก้านและลายก้านของใบบนงานปั้นรักสมุกให้มีรายละเอียดที่สมจริงมากขึ้น ต่อด้วยการลงรักปิดทองแล้วประดับกระจกให้ดูสวยงาม ซึ่งนิยมปั้นประดับส่วนฐาน ลำตัวตู้และฝาปิดหีบคัมภีร์ธรรม โดยงานปั้นรักสมุกประดับตกแต่งตู้คัมภีร์ธรรมพบมากในจังหวัดลำปาง เช่น หีบคัมภีร์ธรรมของวัดปงสนุกเหนือ อำเภอเมือง วัดไหล่หินหลวง วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นต้น

๖. เทคนิคงานจิตรกรรม ในงานตู้คัมภีร์ธรรมพบการใช้เทคนิคนี้ในการเขียนภาพสีของส่วนต่างๆ ทั้งการใช้เทคนิคสีน้ำ และการสีน้ำพลาสติกรุ่นใหม่ในการวาดเขียนลวดลายขึ้นมา ดังนี้

๑) เทคนิคงานจิตรกรรมเขียนสีน้ำ ค่อนข้างพบน้อยมากในงานตู้คัมภีร์ธรรม นิยมใช้เทคนิคนี้แต้มเขียนสีเกี่ยวเรื่องราวเหตุการณ์สำคัญของชาดก

๒) เทคนิคงานจิตรกรรมเขียนสีน้ำพลาสติก เป็นเทคนิคงานตกแต่งสมัยใหม่ นิยมแต้มเขียนด้วยโทนสีแดง สีน้ำตาลและสีทอง เป็นเรื่องราวพุทธชาดกหรือเหตุการณ์สำคัญลงส่วนลำตัวของตู้คัมภีร์ธรรมรูปแบบต่างๆ เทคนิคนี้มีความนิยมสร้างขึ้นจำนวนมากในยุคปัจจุบัน ด้วยวัสดุที่หาซื้อได้ง่าย และต้นทุนที่ไม่แพงมากนัก ประกอบกับมีช่างรุ่นใหม่ที่สามารถสร้างสรรค์ด้วยเทคนิคนี้มีจำนวนมาก ทำให้เกิดการเลือกสรรใช้เทคนิคนี้ตกแต่งตู้คัมภีร์ธรรมมีความนิยมแพร่หลาย ดังพบหีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้งของวัดพระธาตุหริภุญชัย และวัดเจดีย์หลวง เป็นภาพจิตรกรรมเขียนสีแดงบนพื้นสีทอง ด้านหนึ่งเป็นเรื่องพุทธประวัติตอนพระพุทธเจ้าแสดงธรรมโปรดปัญจวัคคีย์ อีกด้านหนึ่งเป็น

ภาพเจดีย์พระธาตุดอยสุเทพ ซึ่งเป็นงานหีบคัมภีร์ธรรมสร้างถวายพระสงฆ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระราชรัตนากร ในปี ๒๕๔๒ เป็นต้น

๔.๒.๓.๔ ลวดลายประดับตู้คัมภีร์ธรรม

ลวดลายตู้คัมภีร์ธรรมในเขตล้านนาแต่ละท้องถิ่นมีรูปแบบลวดลายหลายแบบ มีการผูกลวดลายขึ้นให้เหมาะสมกับพื้นผิวของรูปทรงตู้คัมภีร์ธรรมรูปแบบต่างๆ ให้พอดีดูเด่นสวยงาม ซึ่งกลุ่มลวดลายที่นิยมประดับตู้คัมภีร์ธรรมส่วนใหญ่จะเป็นลวดลายกลุ่มพรรณพฤกษา คติความเชื่อและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปางและจังหวัดลำพูน มีลวดลายเด่นสวยงามคล้ายกัน อย่างไรก็ตาม แม้จะมีแม่แบบกลุ่มลวดลายเดียวกัน แต่มีรายละเอียดของรูปแบบลวดลายที่แตกต่างกันด้วยเชิงช่างและอิทธิพลทางศิลปะผ่านการติดต่อค้าขายของกลุ่มคนในอดีต ทั้งนี้แต่ละพื้นที่มีลวดลายลักษณะเฉพาะประดับตู้คัมภีร์ธรรมแบ่งตามจังหวัดพื้นที่วิจัยดังนี้

๑. ลักษณะเด่นของลวดลายประดับตู้คัมภีร์ธรรม

๑.๑ ลวดลายตู้คัมภีร์ธรรมของจังหวัดเชียงใหม่

ลวดลายประดับตู้คัมภีร์ธรรมของจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่นิยมประดับลวดลายพรรณพฤกษาเป็นลายหลัก ประกอบด้วย ลายดอกบัวหลวง ลายดอกพุดตาน เป็นต้น โดยผูกลายร่วมกับลายก้าน กิ่ง ใบและมีลายสัตว์ซอนแทรกประดับร่วมอยู่ แต่ถ้าเป็นลายเทวดาจะนิยมประดับตรงส่วนกลางของลำตัวหีบคัมภีร์ธรรม ประตูปิดตู้ และฝาด้านข้างตู้คัมภีร์ธรรม โดยจะประดับลายเทวดากระทำท่าทางต่างๆ ไว้ตรงกลางแล้วมีลายพรรณพฤกษาห้อมล้อม แต่ถ้าเป็นลวดลายเกี่ยวกับคติความเชื่อและวรรณกรรมพระพุทธศาสนา จะผูกลายขึ้นเป็นเรื่องราวเหตุการณ์สำคัญ มีตัวละครสำคัญประดับร่วมอยู่ ประดับลำตัวตู้คัมภีร์เป็นฉากทัศน์สำคัญของแต่ละด้าน ทั้งนี้ลวดลายประดับตู้คัมภีร์ธรรมของจังหวัดเชียงใหม่ค่อนข้างมีรายละเอียดของลวดลายเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละถิ่น ลวดลายบางลายได้รับอิทธิพลจากศิลปะทั้งแบบไทย พม่าและจีนเข้ามาผสม บางลวดลายคลี่คลายมาจากอิทธิพลศิลปะดังกล่าวข้างต้น

๑) ลวดลายประดับตู้คัมภีร์ธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะไทย สังเกตจากการผูกลายพรรณพฤกษาร่วมกับลายเทวดาของตู้คัมภีร์ธรรมวัดข้าวแท่นหลวง ตรงส่วนบานประตูตู้คัมภีร์ธรรมประดับลายเทวดายืนเอนข้าง พระหัตถ์ข้างหนึ่งถือพระขรรค์ อีกข้างหนึ่งถือเครือพรรณพฤกษาประดับเครื่องอาภรณ์ตามรูปแบบเทวดาในศิลปะแบบไทย มีลายกระหนก ลายกระจัง ลายใบเทศ เป็นต้น เป็นลายแม่แบบซอนแทรกตามเครื่องประดับอาภรณ์ พระพักตร์เทวดามีเส้นพระขนง พระเนตร พระนาสิกและพระโอษฐ์ แยกเป็นส่วนไม่เชื่อมติดกันดูเรียวอ่อนช้อยสวยงาม โดยผูกลายร่วมกับลายดอกพุดตานมีกิ่งก้านใบห้อมล้อมเป็นลายจีนผสมไทย ตู้คัมภีร์ธรรมตู้นี้สร้างโดยเจ้าน้อยสีวิไชย สร้างขึ้นใน พ.ศ.๒๔๒๘ เป็นช่วงที่ล้านนาอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม และมีการติดต่อกันของชนชั้นสูง รูปแบบทางศิลปะของไทยจึงเป็นที่นิยมอย่างยิ่งในช่วงนี้ นอกจากนี้ยังปรากฏงาน

ตู้คัมภีร์ธรรมแบบไทยของวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ประดับลายพรรณพฤกษาและลายเทวดา ด้วยเทคนิคลายรดน้ำ สร้างขึ้นเป็นเครื่องสังเค็ดในงานพระเมรุเจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดช ซึ่งเป็นงานตู้คัมภีร์ธรรมแบบไทยที่ปรากฏในวัดสำคัญเชียงใหม่

๒) ลวดลายประดับตู้คัมภีร์ธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะพม่า สังเกตจากกลุ่มลายเทวดาประดับตู้คัมภีร์ธรรมแบบตู้ของพิพิธภัณฑ์วัดข้าวแท่นหลวง อำเภอสันทราย จำนวน ๒ ตู้ ประดับลายเทวดาทำอัญชลี ซึ่งมีเครื่องประดับอาภรณ์แบบพม่า พระพักตร์เทวดามีการตกแต่งขูดลายเส้นพระขนง พระเนตร พระนาสิกและพระโอษฐ์ให้ดูเรียวแหลมกระด้าง เป็นต้น

๑.๒ ลวดลายตู้คัมภีร์ธรรมของจังหวัดลำปาง

จังหวัดลำปางมีลวดลายของเชิงช่างที่เป็นลักษณะเฉพาะและแตกต่างจากท้องถิ่นอื่น ซึ่งต่างจากลวดลายของกลุ่มจังหวัดเชียงใหม่และลำพูนที่ค่อนข้างจำแนกลักษณะเด่นของลวดลายได้ยาก โดยลวดลายประดับที่มีความนิยมมากในการตกแต่งตู้คัมภีร์ธรรมของจังหวัดลำปาง ได้แก่ ลายหม้อดอกล้านนา ลายพรรณพฤกษา และลายเทวดา เป็นต้น โดยมีลักษณะพิเศษและโดดเด่นของกลุ่มลวดลายที่ต่างไปจากกลุ่มลวดลายของจังหวัดลำพูนและเชียงใหม่ ได้แก่

๑) การใช้ลายดอกเอื้องประดับร่วมกับลายหม้อดอกและลายเทวดา ดังพบในหีบคัมภีร์ธรรมของวัดพระธาตุเสด็จ อำเภอเมือง และวัดบ้านหลุก อำเภอแม่ทะ มักประดับลายทั้ง ๒ ร่วมกันอยู่เสมอ มีลักษณะหีบคัมภีร์ธรรมด้านหนึ่งเป็นรูปเทวดายืนหันข้างและหันหน้าพระพักตร์ออก ทำอัญชลีมีก้านดอกเอื้องยื่นโค้งออกมา อีกด้านหนึ่งเป็นรูปหม้อดอกทรงสูงมีก้านดอกเอื้องยื่นโค้งออกมาทั้งสองข้างสมมาตรกัน ตรงกลางหม้อดอกประดับลายดอกบัวสาย ก้านตั้งตรงขึ้นและก้านยื่นโค้ง โดยรูปแบบลวดลายนี้มักพบในงานหีบคัมภีร์ธรรมของจังหวัดลำปาง และนิยมตกแต่งด้วยเทคนิคการปิดทองลายฉลุแล้วขูดลายให้มีความละเอียดของเส้นเรือนร่างของเทวดาและกลีบดอกเอื้อง

๒) การใช้ลายบ่างหรือลายค้างคาวเป็นลายประจำมุมหีบคัมภีร์ธรรม พบมากในจังหวัดลำปาง มีลักษณะก้านหลักของลายคล้ายบ่างหรือค้างคาวกลางปีก บางตู้มีเส้นก้านของลายขดคล้ายลายไส้หมู บางตู้มีกิ่งก้านใบดอกเชื่อมต่อกันเป็นลาย นิยมประดับในกรอบสามเหลี่ยมหรือผูกลวดลายให้อยู่ในผังสามเหลี่ยม ประดับ ๔ มุมของหีบคัมภีร์ธรรม โดยพบได้จากหีบคัมภีร์ธรรมของวัดพระธาตุเสด็จ วัดปงสนุกเหนือ อำเภอเมือง วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดไหล่หินหลวง วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา เป็นต้น

๓) การประดับลายกลีบบัวหงายรองรับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบธรรมทรงลุ้ง เป็นงานตกแต่งลวดลายด้วยเทคนิคการแกะสลักไม้เป็นรูปกลีบดอกบัวหงายขนาดเล็กเรียงต่อเนื่องกันบนของขอบส่วนบนของฐานปัทม์ของตู้คัมภีร์ธรรม บางตู้ประดับกระจกจีนสลับสีในร่องลายกลีบดอกบัวหงายให้ดูสวยงาม โดยการประดับลายกลีบบัวหงายส่วนบนของส่วนฐานตู้คัมภีร์ธรรม พบมากในแถบจังหวัดลำปาง ดังพบตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้งของวัดไหล่หินหลวง อำเภอเกาะคา ประดับลายกลีบดอกบัวหงายหลายรูปแบบจำนวนหลายตู้ เป็นงานเทคนิคไม้แกะสลักประดับกระจกจีนในร่องลาย และยังพบตู้คัมภีร์ของวัดอุมลอง อำเภอเถิน เป็นต้น

นอกจากนั้น การใช้เทคนิคการปั้นสมุกตกแต่งลวดลายต่างๆ บนพื้นตู้คัมภีร์ธรรม ได้รับความนิยมอย่างยิ่งในงานตู้คัมภีร์ธรรมของกลุ่มช่างจังหวัดลำปางในอดีต เช่น งานตู้คัมภีร์ธรรมของวัดปงสนุกเหนือปั้นสมุกเป็นรูปเทวดาแปะติดลำตัวของตู้คัมภีร์ธรรม และพบงานประเภทนี้อย่างแพร่หลาย ทั้งนี้ การก่อรูปลวดลายประดับตู้คัมภีร์ธรรมของจังหวัดลำปางค่อนข้างมีรายละเอียดของลวดลายเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มช่างที่หลาหลายในอดีต บางลวดลายได้รับอิทธิพลจากศิลปะทั้งแบบไทย พม่าและจีนเข้ามาผสม บางลวดลายคลี่คลายมาจากอิทธิพลศิลปะดังกล่าวข้างต้น

๑.๓ ลวดลายตู้คัมภีร์ธรรมของจังหวัดลำพูน

ลวดลายประดับตู้คัมภีร์ธรรมของจังหวัดลำพูนจากพื้นที่วิจัย มีความนิยมประดับกลุ่มลวดลายพรรณพฤกษา ซึ่งประกอบด้วย ลายดอกบัวหลวง ลายดอกพุดตาน เป็นต้น ร่วมกับลายกิ่งก้าน ใบ และกลุ่มลวดลายเทวดา โดยทั้ง ๒ กลุ่ม เป็นกลุ่มลายที่พบมากในจังหวัดลำพูน โดยเฉพาะงานตู้คัมภีร์ธรรมของเขตของกลุ่มชาวยองจังหวัดลำพูน เช่น ตู้คัมภีร์ธรรมแบบตู้วัดหนองเงือก และตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบของวัดป่าซางงาม วัดร่องช้าง เป็นต้น โดยรูปแบบการผูกลวดลายค่อนข้างมีความคล้ายคลึงกับลวดลายตู้คัมภีร์ธรรมของจังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะเน้นลายพรรณพฤกษาเป็นลายหลักผูกลายร่วมกับลายก้าน กิ่ง ใบและมีลายสัตว์ซอนแทรกประดับร่วมอยู่ แต่ถ้าเป็นกลุ่มลายเทวดาจะนิยมประดับตรงส่วนกลางของลำตัวหีบคัมภีร์ธรรม บานประตูและฝาด้านข้างตู้คัมภีร์ธรรม ทั้งนี้ อาจด้วยความสัมพันธ์ของกลุ่มคน การติดต่อไปมาหาสู่กัน และความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนา ทำให้ลวดลายของจังหวัดลำพูนและเชียงใหม่บางส่วนค่อนข้างคล้ายกันและจำแนกยาก เช่น ตู้คัมภีร์ธรรมของวัดพระธาตุหริภุญชัยหรือวัดในเขตเมืองลำพูน มีตู้คัมภีร์ธรรมสร้างขึ้นจากคณหบดีผู้ศรัทธาจากจังหวัดเชียงใหม่สร้างถวายไว้กับพระธาตุหริภุญชัยจำนวนหลายตู้ และมีรูปแบบลวดลายแบบเชียงใหม่ประดับอยู่ ทั้งนั้น ลวดลายประดับตู้คัมภีร์ธรรมในจังหวัดลำพูนมีลวดลายที่โดดเด่นดังนี้

๑) ลายเครือเถาเงาะหัวขอดหรือลายใบผักกูดประดับตู้คัมภีร์ธรรม การประดับลวดลายนี้จะนิยมประดับลายเต็มพื้นผิวของตู้คัมภีร์ธรรมแต่ละด้าน โดยมีรูปแบบการผูกลาย ที่มีการวางตำแหน่งของลายดอกประดับอยู่ตรงกลาง มีลายเครือเถาเงาะหัวขอดขดโค้งมีก้านใบเชื่อมต่อกันแผ่ออกทั้ง ๒ ด้าน ลวดลายบางตู้คัมภีร์ธรรมมีลายสัตว์ เช่น นก ไก่ เป็นต้น ซอนแทรกประดับร่วมอยู่ ดังพบตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้งและทรงสี่เหลี่ยม ในวัดป่าซางงาม อำเภอป่าซาง เป็นต้น

๒) ลายดอกบัวประดับตู้คัมภีร์ธรรม ที่นิยมประดับมี ๒ ประเภท คือ ดอกบัวหลวงและดอกบัวสาย ซึ่งลายดอกบัวหลวงมีความนิยมมากในการประดับตู้คัมภีร์ธรรมทั้งรูปแบบตู้และหีบทรงต่างๆ โดยลักษณะการประดับลายดอกบัวหลวงมีหลากหลายแบบ ประกอบด้วย ๑) การประดับลายดอกบัวหลวงร่วมกับลายหม้อดอก พบในตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้งจำนวนหลายหีบของวัดพระธาตุหริภุญชัย ๒) การประดับลายดอกบัวหลวงเป็นลายเครือเถา มีลักษณะเป็นก้านใบเกี้ยวพันกัน มีดอกบัวตูม ดอกบัวกำลังบาน ดอกบัวบานแล้วและฝักบัว มีก้านเชื่อมต่อกัน ประดับเต็มพื้นที่ด้านข้างของตู้คัมภีร์ธรรม พบในตู้คัมภีร์ของวัดหนองเงือก อำเภอป่าซาง ตู้คัมภีร์ธรรมของ

วัดพระธาตุหริภุญชัย วัดพระยืน วัดหมูเปิ้ง อำเภอเมือง ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้งของวัดบ้านปาง อำเภอลี้ เป็นต้น

๓) ลายเทวดาประดับตู้คัมภีร์ธรรม ในงานตู้คัมภีร์ธรรมของจังหวัดลำพูนมีทั้งลายเทวดาที่รับอิทธิพลทางศิลปกรรมจากกลุ่มชาวไทลื้อเมืองยองที่รับจากศิลปะพม่า และอิทธิพลทางศิลปกรรมของไทย โดยลายเทวดาที่รับอิทธิพลทางศิลปกรรมของกลุ่มชาวไทลื้อเมืองยองที่รับจากศิลปะพม่า ดังเช่น ลายเทวดาตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงสี่เหลี่ยมของวัดป่าซางงาม มีลักษณะท่วงท่านั่งชันเข่าหนึ่ง ลำตัวยืดตรง ทำอัญชลี มีเสื้ออาภรณ์ทำเป็นปล่องๆ และประดับเครื่องทรงแบบพม่า พระพักตร์เทวดามีการตกแต่งขูดลายเส้นพระขนง พระเนตร พระนาสิกและพระโอษฐ์ ให้ดูเรียวแหลมกระด้าง เป็นต้น และลายเทวดาที่ได้รับอิทธิพลทางศิลปกรรมของไทย เช่น ลายเทวดาตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้งของวัดป่าซางงาม อยู่ในท่วงท่ายืนทำอัญชลี เศียรมีเปลวรัศมีไฟ มีเครื่องทรงประดับแบบไทยสังเกตจากการใช้ลายกระหนก และกระจังแบบไทย เป็นต้น

๒. ลวดลายประดับตู้คัมภีร์ธรรม

ตู้คัมภีร์ธรรมในล้านนาแต่ละรูปแบบมีการประดับลวดลายตามส่วนต่างๆ ตั้งแต่ส่วนฐาน ส่วนลำตัว ส่วนฝาปิด โดยแต่ละส่วนของโครงสร้างตู้คัมภีร์ธรรมมีลวดลายประดับแตกต่างกัน มีการผูกลวดลายให้เหมาะสมกับสภาพพื้นผิวสัดส่วนขนาดของตู้คัมภีร์ธรรมตามส่วนต่างๆ แบ่งออกได้ดังนี้

๑) ลวดลายที่นิยมประดับส่วนฐานตู้คัมภีร์ธรรม ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มลวดลายพรรณพฤกษา และกลุ่มลวดลายประจำยาม เช่น ดอกสี่กลีบ ดอกลอย ลายประจำยามก้ามปู ลายประจำยามลูกโซ่ ลายประจำยามในกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ลายก้านขดพรรณพฤกษา ลายก้านขดวงโค้ง ลายก้านขด ลายก้านขดดอกพุดตาน ลายกลีบบัวคว่ำ ลายกลีบบัวหงาย ลายดอกพุดตานในช่องลูกฟัก เป็นลายเรขาคณิตรูปทรงต่างๆ เป็นต้น ดังตารางแสดงลวดลายประดับส่วนฐานตู้คัมภีร์ธรรม ดังนี้

ตารางที่ ๑๐ แสดงลวดลายประดับส่วนฐานตู้คัมภีร์ธรรม

ลวดลายประดับส่วนฐานตู้คัมภีร์ธรรม			
ลายประจำยามก้ามปู 	ลายประจำยามลูกโซ่ 	ลายกลีบบัวคว่ำ กลีบบัวหงาย 	ลายดอกใน กรอบคดโค้ง
ลายดอกลอย 	ลายดอกสี่กลีบ 	ลายก้านขด 	ลายประดับกระจก

๒) ลวดลายที่นิยมประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม แบ่งออกเป็น ๙ กลุ่ม ดังนี้

๒.๑) กลุ่มลวดลายที่มาจากคติความเชื่อ เป็นกลุ่มลวดลายที่เน้นคติทางพระพุทธศาสนา มีการออกแบบลวดลายจำลองสัญลักษณ์ และเหตุการณ์สำคัญหรือตัวละครของเหตุการณ์มาแทรกประดับตู้คัมภีร์ธรรม เช่น รูปพระพุทธเจ้า เจดีย์ เครื่องราชกกุธภัณฑ์ เป็นต้น

(๒๒)

(๒๓)

ภาพที่ ๒๒ ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน
ภาพที่ ๒๓ ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดพระธาตุเสด็จ จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

๒.๒) กลุ่มลวดลายที่มาจากวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาและวรรณกรรมอื่น เช่น ลายเรื่องพุทธประวัติ ลายเรื่องเวสสันดรชาดก ลายเรื่องวิธุรบัณฑิตชาดก ลายเรื่องรามเกียรติ์ เป็นต้น

(๒๔)

(๒๕)

(๒๖)

ภาพที่ ๒๔ ลายเวสสันดรชาดก ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ
ภาพที่ ๒๕ ลายเวสสันดรชาดก ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่
ภาพที่ ๒๖ ลายเรื่องรามเกียรติ์ ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดอุมลอง จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

๒.๓) กลุ่มลวดลายเทวดา นิยมประดับตรงกลางของลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม โดยเฉพาะตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง โดยมีลักษณะท่วงท่าต่างๆ เช่น ลายเทวดากระทำอัญชลีมือถือเครื่องดอกไม้รูปต่างๆ อยู่ในท่ายืนทำอัญชลี ท่านั่งคุกเข่าทำอัญชลี และลายพระพรหมมีพระพักตร์ ๓ หน้า ทำอัญชลีมือถือดอกบัวสาย เป็นต้น

(๒๗) (๒๘) (๒๙)

ภาพที่ ๒๗ ลายเทวดา ตู้คัมภีร์ธรรมแบบตู้ วัดข้าวแท่นหลวง จังหวัดเชียงใหม่
ภาพที่ ๒๘ ลายเทวดา ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดพระธาตุเสด็จ จังหวัดลำปาง
ภาพที่ ๒๙ ลายเทวดา ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดป่าซางงาม จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

๒.๔) กลุ่มลวดลายมนุษย์ นิยมประดับอยู่ในท่วงท่าต่างๆ เช่น รูปคนบรรเลงเครื่องดนตรี รูปคนนั่งห่อคัมภีร์ธรรม เป็นต้น

(๓๐) (๓๑)

ภาพที่ ๓๐ ลายมนุษย์ ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงปราสาท วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน
ภาพที่ ๓๑ ลายคนห่อคัมภีร์ธรรม ตู้คัมภีร์ธรรมแบบตู้ วัดสูงเม่น จังหวัดแพร่
ที่มา: คณะวิจัย

๒.๕) กลุ่มลวดลายอมนุษย์ มีดังนี้

- ลายราหูอมจันทร์ เป็นคติที่รับอิทธิพลจากตำนานพระปริตร เรื่องจันทปริตรและสุริยปริตร ตอนจันทเทวบุตรและสุริยเทวบุตรถูกอสุรินทรราหูจับ ในงานตู้คัมภีร์ธรรมมักพบลายราหูครึ่งท่อนทำท่ากลืนกินพระจันทร์หรือพระอาทิตย์

- ลายหน้ากาล เป็นลายที่รับอิทธิพลคติจากพราหมณ์ ในทางพระพุทธศาสนารูปหน้ากาลมีนัยยะสื่อถึงกาลเวลาย่อมกลืนกินทุกสิ่งทุกอย่างแม้ตัวของกาลเวลาเอง ลายหน้ากาลจะเป็นรูปยักษ์หรืออสูรทำท่าคายเครือพรรณพฤกษาหรือลายอื่นๆ แทนรูปพระจันทร์และพระอาทิตย์

(๓๒)

(๓๓)

ภาพที่ ๓๒ ลายราหู ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน
ภาพที่ ๓๓ ลายหน้ากาล ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดหมูเปิ้ง จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

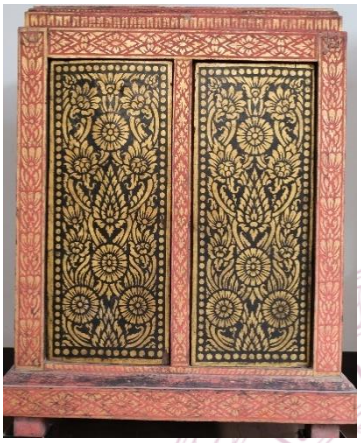
- ลายกินนรและกินรี กินนรล้านนาเรียกว่ากินนารอน เป็นอมนุษย์เพศชาย กินรี ล้านนาออกเสียงว่ากินนาลี[๑๖๕] เป็นอมนุษย์เพศหญิง อาศัยอยู่ป่าหิมพานต์ มีลักษณะครึ่งคนครึ่งนก เรือนร่างส่วนบนเป็นมนุษย์ส่วนล่างเป็นนกมีปีกและหาง ในงานตู้คัมภีร์ธรรมมักประดับลายกินนรและกินนรีทำท่วงท่าฟ้อนรำ

ภาพที่ ๓๔ ลายกินรีฟ้อนรำ ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: คณะวิจัย

[๑๖๕] อุดม รุ่งเรืองศรี, **พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง**, หน้า ๒๑-๒๒.

๒.๖) กลุ่มลวดลายพรรณพฤกษา ในงานตู้คัมภีร์ธรรมมีการผูกลายกลุ่มนี้มีลักษณะเป็นเครือเกี้ยวพันกันเต็มพื้นที่ของลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม มีกิ่ง ก้าน ใบ ขดโค้งพันกันและแทรกลายดอก เช่น ลายหม้อดอกหรือหม้อปูรณฆฏะ ลายดอกบัวบาน ลายดอกบัวตูม ลายดอกบัวประดิษฐ์ ลายดอกพุดตาน ลายดอกกะถิน ลายก้านขดพรรณพฤกษา ลายประจำยามดอกสี่กลีบในกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน เป็นต้น

(๓๕) (๓๖) (๓๗)

ภาพที่ ๓๕ ลายพรรณพฤกษา ตู้คัมภีร์ธรรมแบบตู้ วัดพระยืน จังหวัดลำพูน
ภาพที่ ๓๖ ลายพรรณพฤกษา ตู้คัมภีร์ธรรมแบบตู้ วัดหนองเงือก จังหวัดลำพูน
ภาพที่ ๓๗ ลายหม้อดอก ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

๒.๗) กลุ่มลวดลายสัตว์ ประกอบด้วยสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ สัตว์หิมพานต์ สัตว์ในตำนานและสัตว์ทั่วไป เช่น ลายสิงห์ ลายนก ลายบ่างหรือลายค้าวคาว ลายเสือ ลายช้างสามเศียร เป็นต้น

(๓๘) (๓๙) (๔๐)

ภาพที่ ๓๘ ลายสิงห์ ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน
ภาพที่ ๓๙ ลายสิงห์ ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดไหล่หินหลวง จังหวัดลำปาง
ภาพที่ ๔๐ ลายสิงห์ ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดอุมลอง จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

๒.๘) กลุ่มลวดลายจีน เช่น ลายอวั้นจื้อจิ่น ลายประแจจีนรูปสวัสดิกะ เป็นต้น

(๔๑)

(๔๒)

ภาพที่ ๔๑ ลายอวั้นจื้อจิ่น ตู้คัมภีร์ธรรมแบบตู้ วัดนาก่วมใต้ จังหวัดลำปาง

ภาพที่ ๔๒ ลวดลายจีน ตู้คัมภีร์ธรรมแบบตู้ วัดนาก่วมใต้ จังหวัดลำปาง

ที่มา: คณะวิจัย

๒.๙) กลุ่มลวดลายทั่วไป เป็นกลุ่มลวดลายที่พบได้ทั่วไปงานตู้คัมภีร์ธรรม ได้แก่ กลุ่มลายดอกสี่กลีบ กลุ่มลายก้านแย่ง เช่น ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง ลายดอกสี่กลีบก้านแย่ง เป็นต้น

(๔๓)

(๔๔)

(๔๕)

ภาพที่ ๔๓ ลายดอกสี่กลีบ ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงปราสาท วัดป่าสัก จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๔๔ ลายดอกสี่กลีบก้านแย่ง ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดพระธาตุหริภญชัย จังหวัดลำพูน

ภาพที่ ๔๕ ลายดอกสี่กลีบก้านแย่ง ตู้คัมภีร์ธรรมแบบหีบทรงลุ้ง วัดมหาวัน จังหวัดลำพูน

ที่มา: คณะวิจัย

๔.๒.๔ โครงสร้าง รูปแบบ เทคนิคเชิงช่างและลวดลายของสัตตภัณฑ์ในล้านนา

สัตตภัณฑ์ล้านนา เป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมสักการะบูชาพระรัตนตรัยที่ชาวล้านนานิยมสร้างขึ้นถวายเป็นพุทธบูชาและอุทิศให้แก่ญาติผู้ล่วงลับ การสร้างสัตตภัณฑ์แต่ละพื้นถิ่นมีรูปแบบของสัตตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามคติความเชื่อ และความนิยมของพื้นถิ่นนั้น โดยมีโครงสร้างและการประดับลวดลายที่เด่นสวยงามของแต่ละพื้นถิ่น มีภูมิปัญญาเชิงช่างหรือเทคนิคการตกแต่งลวดลายที่หลากหลายวิธี เพื่อให้สัตตภัณฑ์มีความสวยงามเหมาะสมเป็นเครื่องสักการะบูชาพระรัตนตรัย

๔.๒.๔.๑ โครงสร้างและองค์ประกอบของสัตตภัณฑ์ในล้านนา

ภาพที่ ๔๖ แสดงโครงสร้างและองค์ประกอบของสัตตภัณฑ์
ที่มา: คณะวิจัย

สัตตภัณฑ์ในล้านนานิยมสร้างขึ้นด้วยวัสดุต่างๆ ทำขึ้นเพื่อใช้บูชาพระรัตนตรัยและง่ายต่อการเคลื่อนย้าย ซึ่งโครงสร้างสัตตภัณฑ์ที่พบในพื้นที่เขตวัฒนธรรมจำแนกได้ ๕ แบบ ประกอบด้วย

๑) โครงสร้างไม้ เป็นโครงสร้างที่พบมากสุดในงานสัตตภัณฑ์ นิยมนำแผ่นไม้ขนาดใหญ่ตั้งแต่ ๒ แผ่นขึ้นไปมาเรียงต่อเชื่อมติดกัน แล้วแกะสลักขึ้นเป็นลวดลายแผงสัตตภัณฑ์ โดยงานสัตตภัณฑ์โบราณมีการเข้าเดือยไม้เชื่อมโครงสร้างติดกัน และมีการใช้สลักไม้สำหรับยึดไม้แทนตะปู ทั้งส่วนฐาน แผงสัตตภัณฑ์ และเสาเชิงเทียน ต่อมามีการใช้ตะปูยึดไม้ และในงานสัตตภัณฑ์สมัยใหม่มีการใช้น๊อตและลูกแม็กเชื่อมไม้ติดกัน เพื่อความรวดเร็วและมีความมั่นคงยิ่งขึ้น

๒) โครงสร้างปูน งานสัตตภัณฑ์โครงสร้างปูนที่พบมี ๒ ลักษณะคือ ๑.งานหล่อปูนโครงสร้างและลวดลายเป็นเนื้อเดียว มีลักษณะการทำแม่พิมพ์สัตตภัณฑ์สำหรับหล่อปูน ประกอบด้วยส่วนฐาน แผงสัตตภัณฑ์ ลวดลายประดับและเสาเชิงเทียน ทำเป็นพิมพ์ขึ้นมาแล้วหล่อปูนให้เป็นเนื้อเดียว ๒.งานหล่อปูนโครงสร้างและลวดลายไม่เป็นเนื้อเดียวกัน มีลักษณะการทำแม่พิมพ์หล่อปูนสัตตภัณฑ์แยกกัน ระหว่างโครงสร้างและลวดลายประดับ เมื่อหล่อขึ้นรูปแล้วนำมาประกอบกัน

๓) โครงสร้างครึ่งไม้ครึ่งปูน เป็นงานสัตตภัณฑ์ที่มีฐานเป็นโครงสร้างปูนและแผงสัตตภัณฑ์เป็นโครงสร้างไม้ ประกอบกันขึ้นเป็นสัตตภัณฑ์

๔) โครงสร้างทองเหลือง เป็นงานสัตตภัณฑ์ที่ไม่ค่อยนิยมทำขึ้นมากนัก อาจด้วยวัสดุและค่าใช้จ่ายในการสร้างค่อนข้างสูง ประกอบกับวิธีการที่มีสร้างค่อนข้างซับซ้อน ก่อให้งานสัตตภัณฑ์ทองเหลืองไม่ค่อยนิยมสร้างมากนัก งานสัตตภัณฑ์โครงสร้างทองเหลืองที่พบมีลักษณะมีโครงสร้างฐาน แผงสัตตภัณฑ์และเสาเชิงเทียนเป็นโครงสร้างเดียวกัน โดยมีวิธีการสร้างด้วยการขึ้นรูปทำแม่พิมพ์สัตตภัณฑ์ แล้วหล่อทองเหลืองขึ้น เมื่อได้โครงสร้างทองเหลืองแล้วนิยมนำมาตกแต่งด้วยการปิดทองและประดับกระจกสีอีกที

๕) โครงสร้างเนื้อตะกั่วหรือชิน มีลักษณะการหล่อพิมพ์ด้วยเนื้อตะกั่วขึ้นเฉพาะแผงสัตตภัณฑ์ โดยหล่อพิมพ์โครงสร้างแผงสัตตภัณฑ์เป็นลวดลายต่างๆ ขึ้น แล้วมีการดุนเพิ่มเติมให้มีรายละเอียดลวดลายให้คมชัดมากขึ้น สัตตภัณฑ์ลักษณะนี้ไม่ค่อยพบมากนัก

ทั้งนี้ พบว่าการสร้างสัตตภัณฑ์ช่วงแรกจะเน้นโครงสร้างไม้ แล้วตกแต่งลวดลายด้วยเทคนิคเชิงช่างต่างๆ ในพื้นถิ่น ช่วงที่สอง พบการสร้างสัตตภัณฑ์โครงสร้างครึ่งไม้ครึ่งปูน โครงสร้างปูน โครงสร้างทองเหลือง โครงสร้างเนื้อตะกั่วหรือชิน แล้วตกแต่งลวดลายด้วยเทคนิคเชิงช่างที่หลากหลายและใช้วัสดุสำหรับตกแต่งลวดลายที่ทันสมัยขึ้น และในปัจจุบันการสร้างสัตตภัณฑ์ยังคงนิยมสร้างขึ้นอย่างแพร่หลาย ช่างผู้สร้างมีความชำนาญมีเครื่องมือที่ทันสมัย รวมถึงวัสดุ อุปกรณ์ที่จัดหาได้ง่ายมากขึ้น ทำให้สัตตภัณฑ์มีขนาดสัดส่วนที่สมส่วน และมีโครงสร้างแข็งแรงคงทนมากขึ้น

โดยองค์ประกอบของโครงสร้างสัตตภัณฑ์แบ่งออกเป็น ๔ ส่วนหลัก คือ

๑. ส่วนแผงสัตตภัณฑ์ นิยมทำเป็นรูปทรงต่างๆ เช่น รูปทรงสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ห้าเหลี่ยม โค้งครึ่งวงกลม เป็นต้น แล้วประดับลวดลายต่างๆ ตามคติความเชื่อท้องถิ่น ตามความ

ปรารถนาของผู้สร้าง และตามรสนิยมของช่าง เพื่อให้สัตตภัณฑ์สวยงาม มีหลากหลายรูปแบบแล้วประดับเสาเชิงเทียน โดยลักษณะโครงสร้างของแผงสัตตภัณฑ์จำแนกออกเป็น ๔ ลักษณะดังนี้

๑.๑) แผงสัตตภัณฑ์มีเสาเชิงเทียนประดับด้านหลัง มีลักษณะแผงสัตตภัณฑ์ตั้งประดับอยู่ข้างหน้าของเสาเชิงเทียน แผงสัตตภัณฑ์ลักษณะนี้มีความนิยมสร้าง และพบได้ทั่วไปในพื้นที่เขตวัฒนธรรมล้านนา

๑.๒) แผงสัตตภัณฑ์มีเสาเชิงเทียนประดับด้านหน้าและด้านหลัง มีลักษณะแผงสัตตภัณฑ์ตั้งประดับอยู่ตรงกลางระหว่างเสาเชิงเทียนด้านหน้าและด้านหลัง

๑.๓) แผงสัตตภัณฑ์มีเสาเชิงเทียนเป็นโครงสร้างเดียวกัน มีลักษณะทำเป็นกรอบช่องไม้รูปทรงสี่เหลี่ยมและสามเหลี่ยมคั่นระหว่างโครงสร้างของเสาเชิงเทียน โดยแผงสัตตภัณฑ์ลักษณะนี้นิยมสร้างเป็นรูปทรงสามเหลี่ยม และในกรอบช่องไม้จะตกแต่งลวดลายด้วยเทคนิคต่างๆ ประดับอยู่ภายในกรอบ

๑.๔) แผงสัตตภัณฑ์ไม่มีเสาเชิงเทียน มีลักษณะเป็นแท่งเหล็กแหลมสำหรับปักเทียนเชื่อมจากขอบแผงสัตตภัณฑ์เรียงลดหลั่นตามรูปทรงของแผงสัตตภัณฑ์ และไม่มีเสาเชิงเทียนตั้งอยู่หน้าและหลังของแผงสัตตภัณฑ์

๒. ส่วนฐานสัตตภัณฑ์ ทำหน้าที่รับรองส่วนแผงสัตตภัณฑ์และเสาเชิงเทียน โดยรูปแบบของฐานที่นิยมสร้างเพื่อรองรับส่วนแผงสัตตภัณฑ์และเสาเชิงเทียน ประกอบด้วย ฐานปัทม์ ฐานสิงห์ ฐานแบบขานก ฐานหน้ากระดานและฐานบัวถลาหรือบัวคว่ำ และมีการตกแต่งส่วนฐานให้มีความมั่นคง สะดวกง่ายต่อการเคลื่อนย้ายและมีความสวยงาม ด้วยการสร้างตัวแบกรูปสัตว์ต่างๆ เช่น ช้าง มอม นกหัสดีลิงค์ เป็นต้น ขาตั้ง ขากลึงคล้ายเสาลูกมะหวดรับส่วนฐานสัตตภัณฑ์อีกชั้น

ภาพที่ ๔๗ แสดงรูปแบบฐานสัตตภัณฑ์
ที่มา: คณะวิจัย

๓. ส่วนเสาเชิงเทียนสัตตภัณฑ์ ในงานสัตตภัณฑ์พบวัสดุที่ทำเสาเชิงเทียน ๓ ประเภท ได้แก่ เสาไม้ เสาปูนและเสาทองเหลือง สัตตภัณฑ์ล้านนาส่วนใหญ่นิยมทำเป็นเสาตั้งขึ้นจำนวน ๗ เสา โดยเสากลางตั้งสูงเสาด้านข้างลดหลั่นระดับกันลงมา ๓ ชั้น แล้วมีภาชนะรองรับเทียนสำหรับปักจุด

บูชา เช่น ถ้วยขนาดเล็ก แผ่นวงกลมเว้าโค้ง แผ่นโลหะฉลุลายรูปดอกบัว เป็นต้น ซ้อนทับหัวเสาอีกที เพื่อป้องกันไฟไหม้จากเทียน ซึ่งลักษณะเสาเชิงเทียนส่วนใหญ่ นิยมทำเป็นเสาบัวรูปทรงกลมและเสาสี่เหลี่ยม ส่วนปลายเสานิยมตกแต่งลูกแก้วหรือลูกมะหวด ซ้อนกันตั้งแต่ ๑-๓ ลูกลดหลั่นกันขึ้นไป และปลายยอดเสาทำเป็นกลีบบัวปลายเสารูปทรงต่างๆ เรียงต่อเนื่องกันรอบเสา ตกแต่งด้วยเทคนิคงานไม้แกะสลักปิดทองประดับกระจกจีน กระจกสี หรือตกแต่งด้วยการลงพื้นชาดแล้วประดับลายคำปิดทองลายฉลุให้มีความงดงาม

๔. ตัวแบกฐานสัตตภัณฑ์ เป็นองค์ประกอบของสัตตภัณฑ์ ออกแบบมาเพื่อแบกรองรับฐานสัตตภัณฑ์อีกชั้นหนึ่ง ไม่นิยมสร้างเชื่อมติดเป็นโครงสร้างเดียวกันกับสัตตภัณฑ์แบบถาวร ซึ่งตัวแบกฐานส่วนใหญ่นิยมสร้างด้วยวัสดุไม้ทำเป็นรูปสัตว์สัตว์ศักดิ์สิทธิ์ สัตว์หิมพานต์ สัตว์ในตำนาน เช่น รูปมอม รูปนกหัสดีลิงค์ รูปช้าง เป็นต้น โดยเน้นสัตว์ที่มีพละกำลังมากและสามารถปกป้องขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายตามคติความเชื่อ

๔.๒.๔.๒ รูปแบบของสัตตภัณฑ์

ลักษณะรูปแบบของสัตตภัณฑ์ในพื้นที่เขตวัฒนธรรมล้านนา สามารถจำแนกรูปแบบของสัตตภัณฑ์ตามลักษณะตามรูปทรงของแผงสัตตภัณฑ์ ออกเป็น ๖ รูปแบบ ดังนี้

๑. สัตตภัณฑ์รูปแบบสามเหลี่ยม มีลักษณะแผงสัตตภัณฑ์เป็นรูปทรงสามเหลี่ยมวางตั้งอยู่บนฐานปัทม์ ฐานหน้ากระดานและฐานบัวถลา แล้วมีการประดับลวดลายต่างๆ ด้วยเทคนิคเชิงช่างหลากหลายแบบ ทั้งส่วนขอบแผงและภายในแผงสัตตภัณฑ์ในผังสามเหลี่ยม โดยสัตตภัณฑ์รูปแบบสามเหลี่ยมมีความนิยมสร้างจำนวนมากและพบมากในเขตพื้นที่วัฒนธรรมล้านนา พบทั้งลักษณะรูปทรงสามเหลี่ยมที่มีเสาเชิงเทียนเป็นโครงสร้างเดียวกัน เช่น สัตตภัณฑ์วัดป่าจ้ำ วัดนาคตหลวง อำเภอแม่ทะ และวัดเวียง อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง เป็นต้น พบแผงสัตตภัณฑ์รูปทรงสามเหลี่ยมมีเสาเชิงเทียนประดับด้านหลัง เช่น สัตตภัณฑ์วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดนาแส่ง วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง สัตตภัณฑ์วัดหนองเงือก อำเภอป่าซาง วัดดงฤาษี วัดป่าป่วย อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน และสัตตภัณฑ์วัดศรีบุญเรือง วัดสุวรรณคิรี บ้านห้วยส้าน เมืองเมียวดี ประเทศเมียนมา เป็นต้น พบแผงสัตตภัณฑ์รูปทรงสามเหลี่ยมมีเสาเชิงเทียนประดับด้านหน้าและด้านหลัง เช่น สัตตภัณฑ์วัดเขาแก้วปินหวาน อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง และพบแผงสัตตภัณฑ์รูปทรงไม่มีเสาเชิงเทียน เช่น สัตตภัณฑ์วัดปงสนุกเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นต้น

ภาพที่ ๔๘ สัตตภัณฑ์รูปแบบสามเหลี่ยม
วัดล้อมแรด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

ภาพที่ ๔๙ สัตตภัณฑ์รูปแบบสามเหลี่ยม
หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ
อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
ที่มา: คณะวิจัย

๒. สัตตภัณฑ์รูปแบบสี่เหลี่ยม มีลักษณะแผงสัตตภัณฑ์เป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม แล้วมีการประดับลวดลาย ด้วยเทคนิคเชิงช่างหลากหลายแบบ ทั้งส่วนขอบแผงและภายในแผงสัตตภัณฑ์ในผังสี่เหลี่ยม สัตตภัณฑ์รูปทรงนี้ไม่ค่อยพบในเขตพื้นที่วัฒนธรรมล้านนามากนัก สร้างขึ้นเน้นใช้สอยจุดเทียนบูชาพระรัตนตรัย ไม่ค่อยตกแต่งลวดลายให้มีความวิจิตรมากนัก เช่น สัตตภัณฑ์โครงสร้างรูปทรงสี่เหลี่ยม วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา เป็นต้น

ภาพที่ ๕๐ สัตตภัณฑ์รูปแบบสี่เหลี่ยม
วัดพระธาตุลำปางหลวง
อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

๓. สัตตภัณฑ์รูปแบบห้าเหลี่ยม มีลักษณะแผงสัตตภัณฑ์เป็นรูปทรงห้าเหลี่ยม วางตั้งอยู่บนฐานปัทม์ ฐานหน้ากระดานและฐานบัวถลา แล้วมีการประดับลวดลายต่างๆ ด้วยเทคนิคเชิงช่างหลากหลายแบบ ทั้งส่วนขอบแผงและภายในแผงสัตตภัณฑ์ในผังห้าเหลี่ยม สัตตภัณฑ์รูปทรงนี้นิยมสร้างขึ้นแล้วประดับเสาเชิงเทียนประดับข้างหลังหลังแผงสัตตภัณฑ์ เช่น สัตตภัณฑ์วัดทาหนองยางไคล อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน สัตตภัณฑ์วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นต้น และมีเสาเชิงเทียนเป็นโครงสร้างเดียวกันกับแผงสัตตภัณฑ์ เช่น สัตตภัณฑ์ชัยศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

ภาพที่ ๕๑ สัตตภัณฑ์รูปแบบห้าเหลี่ยม
วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม
อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

ภาพที่ ๕๒ สัตตภัณฑ์รูปแบบห้าเหลี่ยม
วัดเวียง อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

๔. สัตตภัณฑ์รูปแบบโค้งครึ่งวงกลม มีลักษณะแผงสัตตภัณฑ์เป็นรูปทรงโค้งครึ่งวงกลม สัตตภัณฑ์รูปแบบนี้มี ๒ ลักษณะใหญ่คือ เป็นรูปทรงโค้งครึ่งวงกลมปลายยอดแหลมคล้ายกรอบหน้านาง และรูปทรงโค้งครึ่งวงกลมไม่มียอดแหลม โดยนิยมสร้างขึ้นวางตั้งบนฐานปัทม์ ฐานหน้ากระดานและฐานบัวถลาหรือบัวคว่ำ ประดับเสาเชิงเทียนด้านหลังแผงสัตตภัณฑ์ แล้วตกแต่งประดับลวดลายวิจิตรสวยงามด้วยเทคนิคเชิงช่างหลากหลายแบบทั้งส่วนขอบแผงและภายในแผงสัตตภัณฑ์ เช่น สัตตภัณฑ์รูปทรงโค้งครึ่งวงกลมปลายยอดแหลม วัดมงคล(ทุ่งแป้ง) อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สัตตภัณฑ์รูปทรงโค้งครึ่งวงกลมไม่มียอด เช่น สัตตภัณฑ์พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติหริภุญไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นต้น

ภาพที่ ๕๓ สัตตภัณฑ์รูปทรงโค้งครึ่งวงกลม
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหริภุญไชย
อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

ภาพที่ ๕๔ สัตตภัณฑ์รูปทรงโค้งครึ่งวงกลม
ปลายยอดแหลม วัดมงคล(ทุ่งแป้ง)
อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: คณะวิจัย

๕. สัตตภัณฑ์รูปแบบบันไดแก้ว มีลักษณะเป็นขั้นบันได มีเสาเชิงเทียนประดับราวบันได และแท่นส่วนบนของบันไดแก้ว และตกแต่งลวดลายด้วยเทคนิคเชิงช่างตามส่วนต่างๆ สัตตภัณฑ์รูปแบบบันได้นิยมสร้างขึ้นในกลุ่มช่างชาวไทลื้อ ส่วนใหญ่พบในจังหวัดแพร่และน่าน

ภาพที่ ๕๕ สัตตภัณฑ์รูปแบบบันไดแก้ว
วัดพระธาตุหริภุญชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

๖. สัตตภัณฑ์รูปแบบเสาเชิงเทียน มีลักษณะเป็นเสาเชิงเทียนเรียงตั้งลดหลั่นกันวางบนฐานสัตตภัณฑ์ ไม่มีแผงสัตตภัณฑ์ประดับ คล้ายราวเชิงเทียน สัตตภัณฑ์รูปแบบนี้จะเน้นประดับลวดลายส่วนฐานและเสาเชิงเทียนเป็นหลัก และพบทั่วไปในพื้นที่เขตวัฒนธรรมล้านนา เช่น สัตตภัณฑ์รูปแบบเสาเชิงเทียนวัดนาก่วมใต้ จังหวัดลำปาง วัดวังทอง จังหวัดลำพูน เป็นต้น

ภาพที่ ๕๖ สัตตภัณฑ์รูปแบบเสาเชิงเทียน
วัดวังทอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

๔.๒.๔.๓ เทคนิคเชิงช่างการตกแต่งลวดลายสัตตภัณฑ์

สัตตภัณฑ์ในล้านนาแต่ละหลังมีลวดลายที่วิจิตรสวยงาม มีความลึกตื้นหนาบางของลวดลายที่มีมิติโด่ดเด่น ดึงดูดความสนใจของผู้พบเห็น การสร้างสัตตภัณฑ์ในล้านนาอาศัยเทคนิคเชิงช่างที่มีความชำนาญ มีความเข้าใจงานสัตตภัณฑ์ ออกแบบสรรสร้างสัตตภัณฑ์ด้วยวิธีการหรือเทคนิคเชิงช่างที่หลากหลายให้สัตตภัณฑ์มีขนาดสัดส่วนสมส่วนและมีลวดลายที่เหมาะสมกับชิ้นงาน ทั้งนี้การตกแต่งลวดลายสัตตภัณฑ์ต้องใช้เทคนิคเชิงช่างหลายแบบ ซึ่งเทคนิคที่มีความนิยมใช้ในการตกแต่งลวดลายในงานสัตตภัณฑ์มีดังนี้

๑. เทคนิคงานปิดทอง สัตตภัณฑ์ในล้านนาส่วนใหญ่นิยมตกแต่งลวดลายด้วยการปิดทองบนพื้นผิวของวัสดุส่วนต่างๆ ทั้งส่วนแผง ฐาน และเสาเชิงเทียนของสัตตภัณฑ์ มักนิยมตกแต่งลวดลายปิดทองบนพื้นรักและบนพื้นสีแดงชาดหรือเรียกว่าการปิดล่องชาด ล้านนาเรียกว่า “งานลายคำ” โดยเทคนิคงานปิดทองที่ใช้ในงานสัตตภัณฑ์มี ดังนี้

๑) งานปิดทองลายฉลุ หรืองานลายคำ เป็นการผูกลวดลายลงบนกระดาษแล้วเซาะให้เป็นร่องลายด้วยการใช้สิ่วตอกลายทำเป็นแม่พิมพ์ แล้วนำมาทาบบนพื้นผิวที่ต้องการปิดทอง เทคนิคนี้นิยมปิดทองลงบนพื้นรักและพื้นสีแดงชาดบนพื้นผิวงานที่เรียบไม่ขุขระมากนัก ในงานสัตตภัณฑ์นิยมใช้เทคนิคปิดทองลายฉลุตกแต่งตั้งแต่ส่วนฐาน โดยเฉพาะฐานหน้ากระดานและฐานปัทม์ และแผงสัตตภัณฑ์ที่มีพื้นผิวที่เรียบ เช่น แผงสัตตภัณฑ์ของวัดเขาแก้วปินหวาน อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง เป็นต้น

๒) งานปิดทองลายฉลุแล้วขูดลาย เป็นเทคนิคงานที่ต่อเนื่องจากงานปิดทองลายฉลุบนชิ้นงาน แล้วขูดลายเส้นบนลายให้มีความละเอียดมีเค้าโครงเส้นที่เด่นชัด และให้ลวดลายนั้นมีรูปร่างที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยจะพบเทคนิคนี้ในการตกแต่งใบหน้า เรือนร่างและเครื่องประดับของลายกลุ่มมนุษย์ ลายกลุ่มสัตว์ ลายกลุ่มพรรณพฤกษา เช่น ลายเส้นพระพักตร์พระพุทธเจ้าและพระวรกายของพระพุทธเจ้า ลายเส้นเค้าโครงหน้ามนุษย์ ลายเส้นใบหน้าเทวดาและเครื่องทรงประดับเรือนร่าง ลายเส้นรูปร่างสัตว์ ลายเส้นก้านใบไม้และลายกระหนก เป็นต้น

๓) งานปิดทองขูดลาย เป็นเทคนิคที่ปิดทองลงบนพื้นผิวงาน แล้วขูดขีดเส้นลงบนพื้นผิวที่ปิดทองให้เป็นลวดลายต่างๆ ในงานสัตตภัณฑ์ล้านนานิยมปิดทองลงบนพื้นชาดสีแดงแล้วขูดลายขึ้น ลักษณะงานจะคล้ายการเขียนเส้นชาดบนพื้นที่ปิดทอง เทคนิคนี้จะพบมากในงานตกแต่งหีบพระธรรมล้านนา

๔) งานปิดทองบนพื้นผิวทั่วไป เป็นการปิดทองบนพื้นผิววัสดุต่างๆ บนลวดลายสัตตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นเป็นรูปร่างขึ้นมาแล้ว เช่น งานไม้แกะสลัก งานหล่อทองเหลือง งานปั้นรักสมุก เป็นต้น โดยมีการรองพื้นผิวชิ้นงานด้วยพื้นรักและพื้นชาดแล้วปิดทอง

๒. เทคนิคงานลงพื้นรักและพื้นชาด เป็นเทคนิคพื้นฐานในการทำสีรองพื้นตกแต่งสัตตภัณฑ์ นิยมลงพื้นรักและพื้นชาดรองพื้นผิววัสดุบนงานไม้ งานปูน งานทองเหลือง เป็นต้น และมีคุณสมบัติในการรักษาเนื้อไม้ การตกแต่งสัตตภัณฑ์ด้วยเทคนิคนี้มีลักษณะดังนี้

๑) การลงพื้นรักแล้วทาสีแดงชาดทับ งานลักษณะนี้นิยมทำเป็นสีรองพื้นผิวของสัตตภัณฑ์แล้วปิดทองลายฉลุ โดยสีแดงชาดจะขับให้ลายปิดทองมีความเปล่งยิ่งขึ้น

๒) การลงพื้นชาดแล้วทารักทับ งานลักษณะนี้นิยมรองพื้นผิวด้วยสีแดงชาด แล้วลงพื้นรักเฉพาะบางส่วนเพื่อเน้นลวดลายให้มีความโดดเด่น เช่น ลายสัตตภัณฑ์รูปพญานาคของวัดหนองเงือก จังหวัดลำพูน รองพื้นผิวสัตตภัณฑ์ด้วยพื้นชาดและทาทับด้วยรักบนลำตัวของพญานาค ลายชั้นท้องไม้ของฐานสัตตภัณฑ์วัดวังทอง จังหวัดลำพูน ทารักชั้นท้องไม้ เส้นลวดบัว เป็นเส้นคั่นสลับกับชั้นบัวคว่ำบัวหงายของส่วนฐานสัตตภัณฑ์ เป็นต้น

๓. เทคนิคงานไม้แกะสลัก เป็นเทคนิคที่พบมากในงานสัตตภัณฑ์โครงสร้างไม้ นิยมแกะไม้สลักเป็นลวดลายต่างๆ ทั้งแบบนูนต่ำและนูนสูงแล้วประดับส่วนแผงสัตตภัณฑ์ โดยงานไม้แกะสลักที่พบมี ๒ ลักษณะหลัก คือ ๑) การแกะสลักลวดลายบนแผ่นไม้แล้วนำมาเรียงต่อกันเป็นรูปร่างแผงสัตตภัณฑ์ ๒) การแกะสลักเฉพาะลวดลายบนแผ่นไม้แล้วนำมาเรียงทับซ้อนบนพื้นโครงไม้อีกชั้นเป็นรูปร่างแผงสัตตภัณฑ์ นอกจากนี้สัตตภัณฑ์บางพื้นที่นิยมทำตัวแบกฐานสัตตภัณฑ์ ด้วยการแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์แบบลอยตัว เช่น มอม ช้าง นกหัสดีลิงค์ เป็นต้น ตั้งรองรับฐานสัตตภัณฑ์อีกชั้น

๔. เทคนิคงานประดับกระจก เป็นการตกแต่งกระจกรูปทรงต่างๆ ลงบนพื้นผิวลวดลายของแผงสัตตภัณฑ์ ฐานและเสาเชิงเทียนสัตตภัณฑ์ที่มีการรองสีพื้นผิวแล้ว เพื่อให้ชิ้นมีงานสีสันเงางามเล่นแสงประกายสวยงาม กระจกที่นิยมใช้ประดับในงานสัตตภัณฑ์ในล้านนามี ๒ แบบ ดังนี้

๑) การประดับกระจกจีนหรือกระจกเกรียบ มักพบในงานสัตตภัณฑ์โครงสร้างไม้ตกแต่งบนพื้นผิวชิ้นงาน โดยใช้รักสมุก ยางครั่ง อีพ็อกซี่ เป็นวัสดุประสานติดกระจกจีนกับชิ้นงาน นอกจากนั้นยังพบการใช้ตะปูขนาดเล็กตอกยึดกระจกจีนบนพื้นไม้ในร่องลาย การประดับกระจกจีนบนงานสัตตภัณฑ์มีอยู่ ๒ ลักษณะคือ

๑.๑) การประดับกระจกจีนในร่องลายไม้แกะสลัก เช่น ร่องลายแผงสัตตภัณฑ์ ร่องลายเกล็ดนาค ร่องลายบัวหัวเสาเชิงเทียน ร่องลายกลีบบัวคว่ำบัวหงายของฐานสัตตภัณฑ์ เป็นต้น

๑.๒) การประดับกระจกจีนบนพื้นเรียบ นิยมตัดกระจกจีนเป็นรูปทรงวงกลม สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม เป็นต้น เรียงต่อเนื่องเต็มบนชิ้นงานที่ต้องการประดับ เช่น การประดับกระจกจีนสี่เหลี่ยมสลับสีบนชั้นท้องไม้ของฐาน การประดับกระจกจีนรูปทรงวงกลมขนาดเล็กเป็นเกล็ดเรียงเต็มลำตัวพญานาค เป็นต้น

๒) การประดับกระจกสี พบในงานสัตตภัณฑ์โครงสร้างไม้ ปูน ทองเหลือง เป็นต้น งานสัตตภัณฑ์ปัจจุบันนิยมใช้กระจกสีประดับตกแต่งสลับกับกระจกจีน ด้วยกระจกสีเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายราคาย่อมเยา โดยการประดับตกแต่งพบการใช้รักสมุก อีพ็อกซี่ เป็นวัสดุประสานติดกระจกสีกับชิ้นงาน ทั้งงานประดับกระจกสีในร่องลายและงานประดับกระจกสีบนพื้นเรียบ เป็นรูปทรงต่างๆ เช่น วงกลม สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยมผืนผ้า สี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนและสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นต้น เรียงสลับสีต่อเนื่องกันบนชิ้นงานที่ต้องการตกแต่งประดับ

๕. เทคนิคงานปั้นในงานสัตตภัณฑ์ มี ๓ ลักษณะ ได้แก่ ๑) งานปั้นรักสมุก มักนิยมปั้นตกแต่งบนสัตตภัณฑ์โครงสร้างไม้ตามส่วนต่างๆ ของสัตตภัณฑ์ โดยงานปั้นรักสมุกเป็นงานละเอียดที่อาศัยความชำนาญของช่างผู้ตกแต่งขึ้นลายเส้นสมุกปั้นแปะติดกับชิ้นงานเป็นลวดลายต่างๆ มักพบการประดับลายปั้นรักสมุกพร้อมกับประดับกระจกแล้วปิดทอง เช่น สัตตภัณฑ์วัดเวียง อำเภอเถิน สัตตภัณฑ์วัดป่าจ้ำ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นต้น ๒) งานปั้นปูน มีลักษณะเป็นงานปั้นลวดลายแปะติดกับโครงสร้างของสัตตภัณฑ์ ๓) งานปั้นครั่ง เป็นเทคนิคที่นำเนื้อครั่งมาเป็นลวดลายแปะติดกับโครงสร้างของสัตตภัณฑ์ ลักษณะเนื้องานจะออกสีน้ำตาลเหลือมแดงเป็นสีของเนื้อครั่ง เช่น สัตตภัณฑ์วัดมงคล (ทุ่งแป้ง) อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

๖. เทคนิคงานดุนโลหะ เป็นเทคนิคที่สร้างลายบนพื้นโลหะ ด้วยการสลักดุนลายเป็นลวดลายต่างๆ ในงานสัตตภัณฑ์พบเทคนิคงานดุนโลหะตกแต่งไม่มากนัก มักพบงานเทคนิคนี้ในการดุนลวดลายแผงสัตตภัณฑ์ เช่น แผงสัตตภัณฑ์ของวัดนาแส่ง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นงานหล่อพิมพ์โลหะเป็นลวดลายแล้วดุนลายเพิ่มให้มีความละเอียดยิ่งขึ้น เป็นต้น

๗. เทคนิคงานปูน ในงานสัตตภัณฑ์นิยมทำพิมพ์หล่อปูนเป็นลวดลายต่างๆ มี ๒ ลักษณะ ได้แก่ ๑) งานหล่อปูนสัตตภัณฑ์ทั้งหลัง เช่น สัตตภัณฑ์ของวัดพระธาตุจอมปิง วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นต้น ๒) งานหล่อปูนเฉพาะลวดลายบางส่วน แล้วนำมาแปะติดตกแต่งสัตตภัณฑ์ของส่วนแผงและฐานสัตตภัณฑ์อีกชั้น

๔.๒.๔.๔ ลวดลายประดับสัตตภัณฑ์

การประดับลวดลายสัตตภัณฑ์ในล้านนานิยมประดับลวดลายกลุ่มต่างๆ ลงบนแผงสัตตภัณฑ์และฐานสัตตภัณฑ์ด้วยเทคนิคเชิงช่างหลายวิธี โดยกลุ่มคนและช่างผู้สร้างแต่ละพื้นถิ่นมักผูกลวดลายที่มีลักษณะเฉพาะประจำถิ่นหรือประจำชาติภัณฑ์ตามช่วงสมัย ดังพบการประดับลวดลายของกลุ่มสกุลช่างชาวยองจังหวัดลำพูน และสกุลช่างชาวลำปาง ดังนี้

- กลุ่มช่างชาวยองในลำพูน *การประดับลวดลายช่วงแรก* นิยมประดับลวดลายพรรณพฤกษาเป็นรูปลายเครือเถาเงาะหัวขอดหรือลายก้านใบผักกูดคล้ายใบอะแคนทัสอิทธิพลศิลปะพม่ายุคอาณานิคม และลายเทวดามีเครือใบอะแคนทัสประดับห้อมล้อมอยู่ประดับบนแผงสัตตภัณฑ์ เช่น สัตตภัณฑ์ของวัดทาหนองยางไคล อำเภอแม่ทา เป็นต้น *การประดับลวดลายช่วงที่สอง* เป็นลวดลายที่คลี่คลายมาจากช่วงแรกและได้รับอิทธิพลจากศิลปะไทยมาผสมเป็นลวดลาย สังเกตจากสัตตภัณฑ์ของวัดพระธาตุหริภุญชัย หลังที่ ๑ สร้างโดยนายหน่อ เมื่อ พ.ศ.๒๔๖๕ มีลายพญานาคแบบไทยประดับขอบสัตตภัณฑ์มีกระหนกแบบไทยซอนแทรกลำตัวของพญานาคขนาดใหญ่อยู่ และหลังที่ ๒ สร้างโดยขุนสรรสารธน เมื่อ พ.ศ.๒๔๖๗ ลวดลายประดับแผงสัตตภัณฑ์คลี่คลายมาจากการประดับลายช่วงแรกชัดเจน โดยมีลายเทวดาทรงเครื่องอาภรณ์แบบไทยกระทำอัญลีครึ่งตัวผุดออกจากดอกบัวลักษณะของกลีบดอกบัวคว่ำบัวหงายคู่กลางมีการยักขอบคล้ายลายกระจังตาอ้อย และมีลายเครือกระหนกขดโค้งออกจากเทวดาเต็มแผงสัตตภัณฑ์

- กลุ่มสกุลช่างลำปาง มีงานพุทธศิลป์ที่เป็นลักษณะเฉพาะ และแพร่หลายในกลุ่มล้านนาตะวันออกหลายจังหวัด ในงานสัตตภัณฑ์นิยมประดับลวดลายที่สวยงามและไม่ค่อยพบในงานสัตตภัณฑ์ของจังหวัดอื่น ดังนี้ ๑) ลายกลุ่มสัตว์หิมพานต์ของสัตตภัณฑ์วัดเวียง อำเภอเถิน เป็นงานลายปั้นรักสมุกรูปกินรี สิงห์ มอม พญาครุฑ พญานาค และมีรูปมนุษย์นั่งบนหลังช้างและม้าประดับในกรอบช่องสี่เหลี่ยมของสัตตภัณฑ์ เป็นกลุ่มลายที่จำลองลักษณะของป่าหิมพานต์ที่มีสัตว์หลายชนิดอาศัยอยู่ร่วมกัน ๒) ลายหน้ากาลคายเส้นไส้หมูแผ่ออกคดโค้งเต็มแผงสัตตภัณฑ์ พบได้ในสัตตภัณฑ์ของวัดปงสนุกเหนือ อำเภอเมือง และวัดบ้านหลุก อำเภอแม่ทะ ๓) ลายนาคเกี้ยวมีรูปมนุษย์และสัตว์หิมพานต์ซอนแทรกอยู่ โดยลายนาคเกี้ยวของสกุลช่างลำปางมีความแตกต่างจากพื้นถิ่นอื่น คือมีการประดับลายรูปมนุษย์ อมนุษย์ สัตว์หิมพานต์ เช่น มอม กินนรี นางเงือก เป็นต้น ซอนแทรกในช่องว่างขดลำตัวพญานาค ทำท่ากำลังโลดเล่นซ่อนแอบกันเสมือนเป็นลายลูกเล่นให้สัตตภัณฑ์ดูมีชีวิตมีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดและสอดคล้องกับเขาพระสุเมรุ พบได้ในสัตตภัณฑ์ทั่วไปในจังหวัดลำปางและพื้นที่ข้างเคียง เช่น วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วัดเชตวัน อำเภอเมือง วัดเขาแก้วปินหวาน อำเภอเถิน และหอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เป็นต้น

จากตัวอย่างพัฒนาการการประดับลวดลายสัตตภัณฑ์ของกลุ่มชาวยองในจังหวัดลำพูนและลวดลายสัตตภัณฑ์ที่มีลักษณะเฉพาะของสกุลช่างลำปาง แสดงให้เห็นความนิยมตกแต่งลวดลายบนแผงสัตตภัณฑ์ของกลุ่มช่างพื้นถิ่นต่างๆ ในล้านนาที่มีอัตลักษณ์ทางศิลปกรรมที่มีลักษณะร่วมและ

แตกต่างกัน ทั้งนี้จากการสำรวจสัตตภัณฑ์ในเขตพื้นที่วัฒนธรรม สามารถจำแนกลวดลายประดับตามโครงสร้างของสัตตภัณฑ์ แบ่งเป็นกลุ่มต่างๆ ดังนี้

๑. ลวดลายประดับแผงสัตตภัณฑ์

ลวดลายประดับแผงสัตตภัณฑ์แต่ละหลังมีลวดลายประดับที่เหมือนและแตกต่างกันไป โดยลวดลายของแผงสัตตภัณฑ์จะเน้นลวดลายที่มีความหมาย มีเรื่องราวที่แฝงด้วยคติและความเชื่อ เสมือนเป็นสื่อสัญลักษณ์เล่าเรื่องผ่านทางงานพุทธศิลป์ของแผงสัตตภัณฑ์ และเป็นสัญลักษณ์ดึงดูดความสนใจให้เกิดการตีความทำความเข้าใจไปพร้อมกับการสักการบูชาต่อพระรัตนตรัย เพราะฉะนั้นงานสัตตภัณฑ์ในอดีตจะมีการผูกลวดลายขึ้นใหม่ แม้มีโครงร่างรูปแบบเดียวกันแต่มีรายละเอียดการประดับลวดลายภายในที่แตกต่างกัน ดังพบแผงสัตตภัณฑ์ลวดลายพญานาคเกี้ยวพันกันเป็นลวดลายที่พบการสร้างอย่างแพร่หลาย แต่มีรายละเอียดลักษณะของลวดลายประดับแตกต่างกัน เช่น จำนวนนาคที่เกี้ยวพันกัน ลักษณะรูปร่างของนาค ลักษณะการสอดเกี้ยวพัน การประดับรูปเทวดา ลักษณะมนุษย์และอมนุษย์ซอนแทรกมีรูปร่างที่แตกต่างกัน เป็นต้น ทั้งนั้นการประดับลายแผงสัตตภัณฑ์ล้านนาส่วนใหญ่จะมีลักษณะ ๒ แบบ คือ

๑) สัตตภัณฑ์ที่มีลวดลายประดับขอบ นิยมใช้รูปพญานาคเป็นลายขอบสัตตภัณฑ์โค้งลาดหรือเกี้ยวหางลาดตัวเป็นเส้นขอบ แล้วประดับลายพรรณพฤกษาและเทวดาไว้ภายในอีกชั้น และสัตตภัณฑ์ในจังหวัดลำปางบางหลัง นิยมใช้ลายไส้หมูเป็นลายขอบคั่นแล้วประดับลายภายใน

๒) สัตตภัณฑ์ที่ไม่มีลวดลายประดับขอบ นิยมผูกลวดลายต่างๆ เรียงเต็มแผงสัตตภัณฑ์และประดับลายต่างๆ ซอนแทรกตามช่องว่างของลาย

โดยงานสัตตภัณฑ์จำแนกกลุ่มลวดลายที่นิยมใช้ประดับแผงสัตตภัณฑ์ ดังนี้

๑. กลุ่มลวดลายที่มาจากคติความเชื่อและพุทธประวัติ เป็นกลุ่มลายที่เน้นลวดลายสอดคล้องกับคติทางพระพุทธศาสนา มีการออกแบบลวดลายจำลองสัญลักษณ์ และเหตุการณ์สำคัญหรือตัวละครของเหตุการณ์มาแทรกประดับ ดังนี้

๑) ลายคติเรื่องพุทธประวัติ ตอนพระพุทธเจ้าจำพรรษาที่ป่าเลไลย์

ภาพที่ ๕๗ ลายคติเรื่องพุทธประวัติ สัตตภัณฑ์วัดเชตวัน จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

๒. *กลุ่มลวดลายที่มาจากรรณกรรม* เช่น วรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ ตอนหนุมานติดตามไมยราพณ์ลงไปเมืองบาดาลแล้วต่อสู้กับมัจฉานุ เป็นต้น

ภาพที่ ๕๘ ลายวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ สัตตภัณฑ์วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

๓. *กลุ่มลวดลายเทวดา* นิยมประดับตรงกลางและส่วนยอดของแผงสัตตภัณฑ์ ลายเทวดาประดับตรงกลางมักเป็นรูปเทวดาครึ่งตัวทำอัญชลี และลายเทวดาประดับส่วนยอดมักเป็นรูปเทวดายืนทำอัญชลีหรือถือสิ่งของต่างๆ ดังนี้

ภาพที่ ๕๙ ลายเทวดา สัตตภัณฑ์วัดมงคล (ทุ่งแป้ง) จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: คณะวิจัย

(๖๐)

(๖๑)

(๖๒)

ภาพที่ ๖๐,๖๑ ลายเทวดา สัตตภัณฑ์วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง
ภาพที่ ๖๒ ลายเทวดา สัตตภัณฑ์วัดศรีนวรัฐ (ทุ่งเสี้ยว) จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: คณะวิจัย

๔. กลุ่มลวดลายมนุษย์ นิยมประดับเป็นลวดลายรอง มีลักษณะเป็นรูปคนเล่นซ่อนแอบ เกาะเล่นลวดลายหลักให้ดูมีมิติดึงดูดความสนใจ มักประดับซอนแทรกช่องว่างลายของแผงสัตตภัณฑ์ตามส่วนต่างๆ ของแผงสัตตภัณฑ์ ดังนี้

(๖๓)

(๖๔)

ภาพที่ ๖๓ ลายรูปมนุษย์ สัตตภัณฑ์วัดเขาแก้วปินหวาน จังหวัดลำปาง
ภาพที่ ๖๔ ลายรูปมนุษย์ สัตตภัณฑ์หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา
ที่มา: คณะวิจัย

ภาพที่ ๖๕ ลายรูปมนุษย์ สัตตภัณฑ์วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

๕. กลุ่มลายอมนุษย์ มีดังนี้

- ลายราหูอมจันทร์ เป็นคติที่รับอิทธิพลจากตำนานพระปริตร เรื่องจันทปริตรและสุริยปริตร ตอนจันทเทวบุตรและสุริยเทวบุตรถูกอสุรินทรราหูจับ ในงานสัตตภัณฑ์มักพบลายราหูครึ่งทอนทำท่ากลืนกินพระจันทร์หรือพระอาทิตย์

(๖๖)

(๖๗)

ภาพที่ ๖๖ ลายราหูอมจันทร์ สัตตภัณฑ์วัดปงสนุกเหนือ จังหวัดลำปาง

ภาพที่ ๖๗ ลายราหูอมจันทร์ สัตตภัณฑ์วัดร้องธาร จังหวัดลำพูน

ที่มา: คณะวิจัย

- ลายหน้ากาล เป็นลายที่รับอิทธิพลคติจากพราหมณ์ ในทางพระพุทธศาสนารูปหน้ากาลมีนัยยะสื่อถึงกาลเวลาย่อมกลืนกินทุกสิ่งทุกอย่างแม้ตัวของกาลเวลาเอง เป็นลวดลายที่คล้ายกับลายราหูอมจันทร์ โดยมีลักษณะแตกต่างกันคือ ลายหน้ากาลจะเป็นรูปยักษ์หรืออสูรทำท่าคายเครือพรรณพฤกษาหรือลายอื่นๆ แทนรูปพระจันทร์และพระอาทิตย์

ภาพที่ ๖๘ ลายหน้ากาลคายเส้นไส้หมู สัตตภัณฑ์วัดบ้านหลุก จังหวัดลำปาง

ที่มา: คณะวิจัย

ภาพที่ ๖๙ ลายหน้ากาลคายเครือพรรณพฤกษา
สัตตภัณฑ์วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

- ลายกินนร คำว่า กินนร ล้านนาเรียกว่ากินนาลอน เป็นอมนุษย์เพศชายอาศัยอยู่ป่า หิมพานต์ มีลักษณะครึ่งคนครึ่งนก เรือนร่างส่วนบนเป็นมนุษย์ส่วนล่างเป็นนกมีปีกและหาง

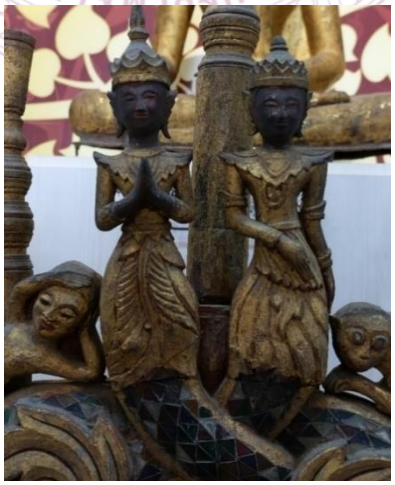
ภาพที่ ๗๐ ลายกินนร สัตตภัณฑ์วัดล้อมแรด จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

- ลายกินรี คำว่า กินรี ล้านนาออกเสียงว่ากินนาลี เป็นอมนุษย์เพศหญิงอาศัยอยู่ป่าหิมพานต์ มีลักษณะครึ่งคนครึ่งนก เรือนร่างส่วนบนเป็นมนุษย์ส่วนล่างเป็นนกมีปีกและหาง ในงานสัตตภัณฑ์มักประดับลายกินนรีทำท่วงท่าฟ้อนรำ

ภาพที่ ๗๑ ลายกินรี สัตตภัณฑ์วัดเวียง จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

- ลายมนุษย์นาค บางเรียกว่า นาคจำแลงและนาคแปลง[๑๖๖] มีลักษณะครึ่งตัวท่อนบนเป็นมนุษย์ ลำตัวท่อนล่างคล้ายลำตัวพญานาคหรืองู ในงานสัตตภัณฑ์มักพบลายนี้ในลักษณะลำตัวของมนุษย์อยู่ยอดปลายสัตตภัณฑ์ ลำตัวของนาคมักเกี้ยวพันกัน โดยคติลายมนุษย์นาค ปรากฏในคติพระพุทธศาสนา นาคมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแปลงกายเป็นบุรุษมาบวช ในมหาสันติงหลวงและมหาสมัยสูตร กล่าวตระกูลนาคหลายตระกูลเป็นผู้มีฤทธิ์ อำนาจทำหน้าที่ พิทักษ์ค้ำชูพระพุทธศาสนา ปกป้องคุ้มภัยบันดาลความมั่งคั่งสมบูรณ์

[๑๖๖] กรมศิลปากร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.finearts.go.th/thailandmuseum/view/24680-มนุษยนาค-นาคจำแลง-นาคแปลง [๗ ตุลาคม ๒๕๖๕].

ภาพที่ ๗๒ ลายมนุษย์นาค สัตตภัณฑ์หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา
ที่มา: คณะวิจัย

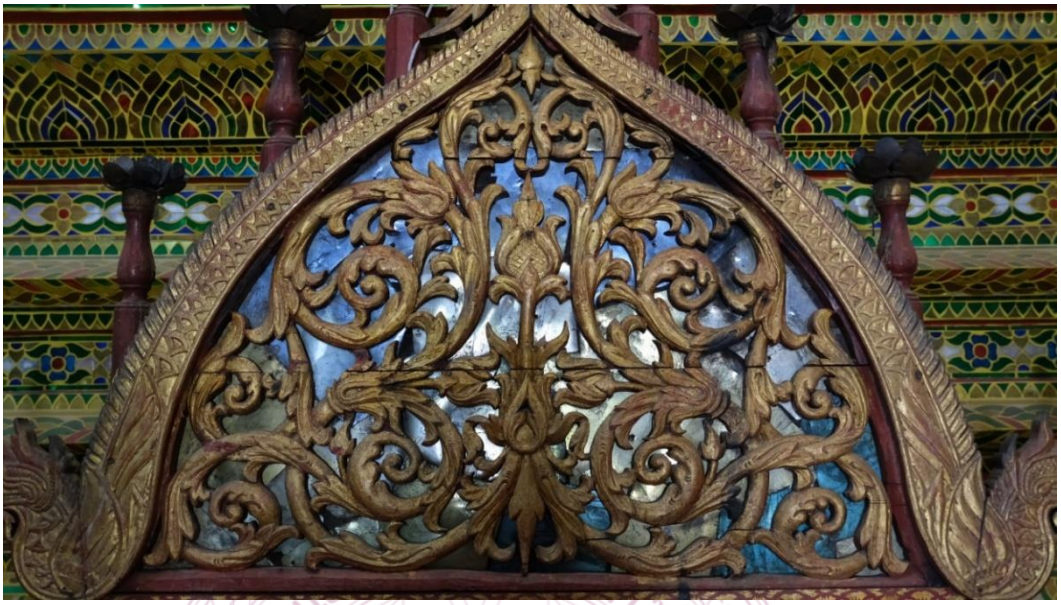
๖. *กลุ่มลายพรรณพฤกษา* นิยมผูกลายขึ้นเป็นเครือมีกิ่ง ก้าน ใบ โค้งพันกันและแทรกลายดอก เช่น ลายดอกบัว ลายกลีบดอกบัว ลายดอกบัวทรงพุ่มคล้ายลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายดอกสับปะรด ลายดอกจันทร์ ลายดอกทานตะวัน ลายเครือเถาเงาะหัวขอดหรือลายใบผักกูด ลายดอกลอย เป็นต้น ถ้าเป็นแผงสัตตภัณฑ์มีเสาเชิงเทียนเป็นโครงสร้างเดียวกัน นิยมประดับลายเดี่ยวเป็นลายดอกประจำยาม และลายก้านใบดอกในกรอบช่องของโครงสร้าง ทั้งนี้กลุ่มลายพรรณพฤกษา มีตัวอย่างนี้

- ลายดอกประจำยาม ประกอบด้วย ลายดอกสี่กลีบ ดอกแปดกลีบ เป็นต้น

ภาพที่ ๗๓ ลายดอกประจำยาม สัตตภัณฑ์วัดป่าจ้ำ จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

- ลายเครือเถาเงาะหัวขอดหรือลายก้านใบผักกูดมีกิ่ง ก้านและใบ ขดโค้งพันกัน

ภาพที่ ๗๔ ลายเครือเถาเงาะหัวขอด สัตตภัณฑ์วัดป่าสัก จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: คณะวิจัย

(๗๕)

(๗๖)

ภาพที่ ๗๕ ลายเครือเถาเงาะหัวขอด สัตตภัณฑ์วัดดงฤๅษี จังหวัดลำพูน
ภาพที่ ๗๖ ลายเครือเถาเงาะหัวขอด สัตตภัณฑ์วัดป่าป๋วย จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

- ลายเครือดอกบัว นิยมผูกลายขึ้นกับก้านใบขดโค้งเชื่อมกันเต็มแผงสัตตภัณฑ์ ลักษณะดอกบัวที่ใช้ประกอบลายจะมีลักษณะตูม กำลังบาน และบานแล้ว โดยลายดอกบัวนิยมประดับในงานพุทธศิลป์มี ๒ ประเภท[๑๖๗] ได้แก่ ๑) บัวหลวง(ปัทมะ) จำแนกได้ ๓ ชนิด คือ บัวหลวงขาว(บุณฑริก) บัวหลวงชมพู(ปัทมา) บัวหลวงชมพูซ้อนทรงป้อม(สัตตบงกช) ๒) บัวสาย(อุตปลหรือนิโลบล) จำแนกได้ ๓ ชนิด คือ บัวสายแดง(รัตนอุบล, สัตตบรรณ, อุบลชาติ) บัวสายชมพู (ลินจง, โกเมศ) บัวสายขาว (เศวตอุบล, โกมุท) ดังภาพดังนี้

ภาพที่ ๗๗ ลายบัวหลวง สัตตภัณฑ์วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

ภาพที่ ๗๘ ลายเครือดอกบัว สัตตภัณฑ์วัดเขาแก้วปินหวาน จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

[๑๖๗] ฐาปกรณ์ เครือระยา, **พรรณพฤกษาล้านนาจากพันธุกรรมพืชสู่ลวดลายในศิลปกรรม**, (เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์, ๒๕๖๓), หน้า ๓๗.

ภาพที่ ๗๙ ลายบัวสายมีลักษณะตูมและบานเต็มที่
สัตตภัณฑ์วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

๗. กลุ่มสัตว์ ประกอบด้วยสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ สัตว์หิมพานต์ สัตว์ในตำนาน และสัตว์ทั่วไป เช่น ลายรูปพญานาค ลายรูปพญาลวง ลายรูปมกร ลายรูปม้า ลายรูปช้าง ลายรูปมอม ลายรูปนก เป็นต้น

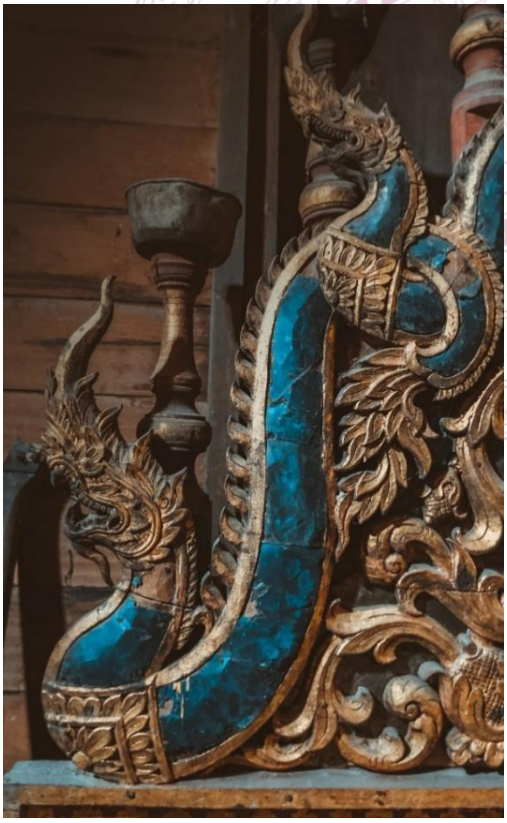
- ลายรูปพญานาค เป็นลายที่พบมากที่สุดในงานสัตตภัณฑ์ นิยมประดับแผงสัตตภัณฑ์เป็นลายหลักและลายประดับขอบสัตตภัณฑ์ โดยลายหลักส่วนใหญ่จะมีลักษณะพญานาคหลายตัวรัดเกี้ยวพันกินหางกันเต็มแผง มีจำนวนตั้งแต่ ๖ - ๒๘ ตัว ส่วนลายประดับขอบจะมีลักษณะพญานาคทอดตัวลงมาแบบลาดตรงและลาดโค้ง ตามแนวขอบของสัตตภัณฑ์รูปแบบต่างๆ ดังนี้

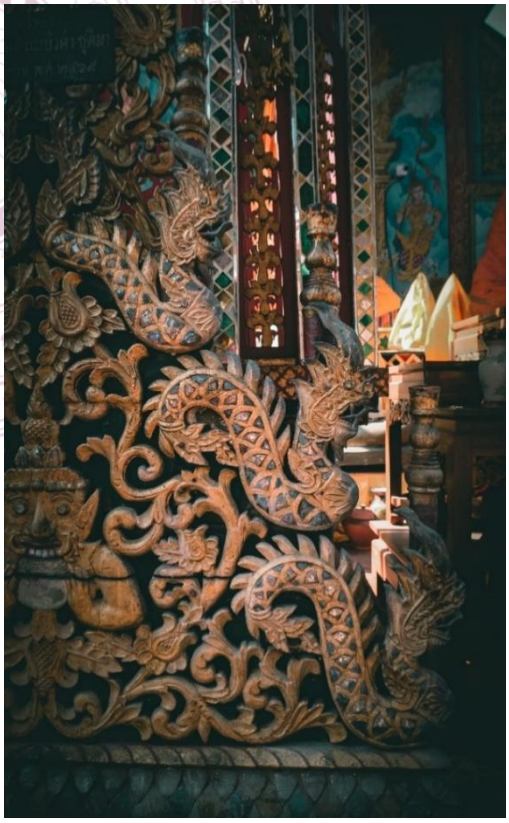
ภาพที่ ๘๐ ลายพญานาคเกี้ยวพันกัน สัตตภัณฑ์วัดหนองเงือก จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

ภาพที่ ๘๑ ลายพญานาคเกี้ยวพันกัน สัตตภัณฑ์วัดพระยืน จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

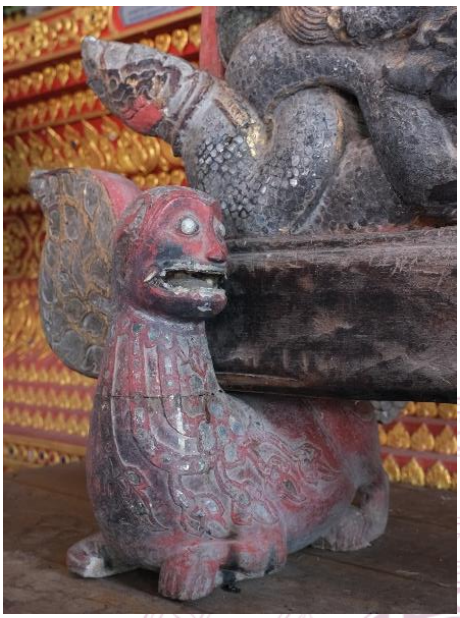
(๘๒)

(๘๓)

ภาพที่ ๘๒ ลายพญานาคประดับขอบสัตตภัณฑ์ วัดป่าป๋วย จังหวัดลำพูน
ภาพที่ ๘๓ ลายพญานาคประดับขอบ วัดร้องธาร จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

- ลายมอม ได้รับคติจากตำนานพื้นบ้านเป็นพาหนะของปัชชุนะเทวบุตร เป็นลายประดับรอง นิยมประดับแทรกกับลายหลักของแผงสัตตภัณฑ์ และทำเป็นรูปตัวแบกสัตตภัณฑ์ ดังนี้

(๘๔)

(๘๕)

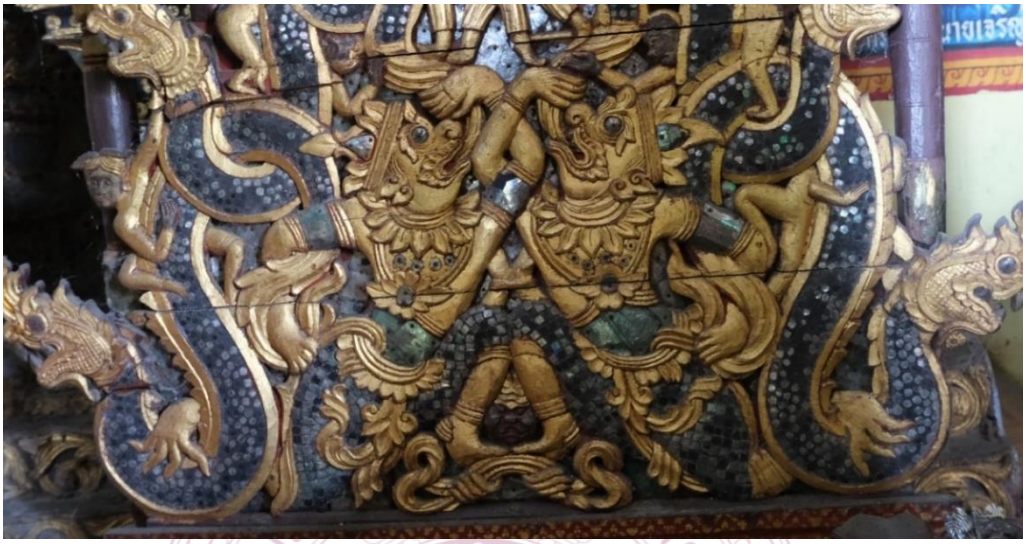
ภาพที่ ๘๔ ตัวแบกรูปมอม สัตตภัณฑ์วัดร่องช้าง จังหวัดลำพูน
ภาพที่ ๘๕ ตัวแบกรูปมอม สัตตภัณฑ์วัดหนองเงือก จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

- ลายสัตว์ป่าหิมพานต์ เป็นการนำสัตว์ในป่าหิมพานต์ชนิดต่างๆ มาประกอบขึ้นเป็นลวดลายแผงสัตตภัณฑ์

ภาพที่ ๘๖ ลายสัตว์ป่าหิมพานต์ สัตตภัณฑ์วัดบุญนาค จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: คณะวิจัย

- ลายมัจฉานุ เป็นลายตัวละครรอง การผูกลวดลายนี้ได้รับคติจากวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ ตอนหนุมานติดตามไมยราพณ์ลงไปเมืองบาดาลแล้วต่อสู้กับมัจฉานุ โดยลวดลายประดับแผงสัตตภัณฑ์กลุ่มนี้พบมากในแถบจังหวัดลำปาง แพร่ พะเยา เป็นต้น

ภาพที่ ๘๗ ลายมัจฉานุ สัตตภัณฑ์วัดเขาแก้วปินหวาน จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

- ลายช้าง ในงานสัตตภัณฑ์นิยมประดับทั้งส่วนแผงสัตตภัณฑ์ และทำเป็นตัวแบกฐานสัตตภัณฑ์ โดยคติช้างที่ปรากฏในวรรณกรรมและนิยมประดับในงานพุทธศิลป์ล้านนา ได้แก่ ช้างเอราวัณ ช้างไอยราพต เป็นต้น

ภาพที่ ๘๘ ลายรูปช้างสามเศียร สัตตภัณฑ์วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

- ลายนักษัตร ประกอบด้วยลายสัตว์ประจำปีเกิด ๑๒ ราศี เป็นลายประดับรอง นิยมประดับแทรกกับลายหลัก ดังนี้

ภาพที่ ๘๙ ลายนักษัตรปีขาลหรือเสือ สัตตภัณฑ์วัดบ้านปาง จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

๘. กลุ่มลายทั่วไป เป็นลวดลายที่สามารถพบทั่วไปในประจำถิ่นนั้น เป็นลวดลายรองที่นิยมใช้ประกอบลายหลัก หรือเป็นเส้นคั่นระหว่างลายต่างๆ ของแผงสัตตภัณฑ์ ดังนี้

- ลายเส้นสินเทา หรือลายเส้นฟันปลา เป็นลวดลายที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะไทย นิยมทำเป็นลายเส้นคั่น หรือเส้นขอบ ดังนี้

ภาพที่ ๙๐ ลายเส้นสินเทาหรือเส้นยักปลา สัตตภัณฑ์วัดศรีเตี้ย จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

- ลายกระหนกหัวนาค ในงานสัตตภัณฑ์พบการประดับลายกระหนกหัวนาคในส่วนแผงสัตตภัณฑ์ของวัดเกตการาม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีลักษณะเป็นลายเครือกระหนกขดโค้งเต็มแผงสัตตภัณฑ์ปลายกระหนกเป็นรูปหัวนาค

ภาพที่ ๙๑ ลายกระหนกหัวนาค สัตตภัณฑ์วัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: คณะวิจัย

๒. ลวดลายประดับส่วนฐาน

ลวดลายประดับส่วนฐาน เป็นลวดลายรองมีพื้นที่ในการประดับลวดลายไม่มากนักตามโครงสร้างของฐาน โดยจะพบการประดับลวดลายส่วนฐานตั้งแต่หน้ากระดานล่าง-บน ลวดบัว ชั้นบัวคว่ำ-บัวหงาย ชั้นท้องไม้ของส่วนฐานสัตตภัณฑ์ มีการตกแต่งลวดลายด้วยเทคนิคเชิงช่างหลายรูปแบบซึ่งเทคนิคที่พบมาก เช่น เทคนิคงานลายคำหรือปิดทองลายฉลุ เทคนิคงานไม้แกะสลักปิดทอง เทคนิคงานประดับกระจกจีนและกระจกสี และเทคนิคการปั้นรักสมุก เป็นต้น ให้สอดคล้องกับแผงและโครงสร้างของสัตตภัณฑ์ โดยลวดลายที่นิยมประดับ ประกอบด้วย ๓ กลุ่ม ได้แก่

๑. กลุ่มลายพรรณพฤกษา ได้แก่ ลายดอกสี่กลีบ ลายดอกลอย ลายก้านขด ลายก้านขดพรรณพฤกษา ลายกระหนกก้านขด ลายดอกประจำยาม ลายกลีบบัว เป็นต้น กลุ่มลายนี้นิยมประดับชั้นกระดานล่าง-บน และชั้นบัวคว่ำ-บัวหงาย ดังตัวอย่างดังนี้

๑.๑ ลายกลีบบัวคว่ำ บัวหงาย นิยมใช้ประดับฐานสัตตภัณฑ์ชั้นบัวคว่ำและบัวหงายที่มีพื้นโค้งลาดและลาดตรง รูปแบบกลีบที่นิยมประดับ ได้แก่ กลีบลายบัวคว่ำ-หงาย มีลักษณะแบบตูม กลีบบัวแวงหรือบัวเกสร มีลักษณะกลีบตรงปลายยอดแหลม กลีบบัวฟันยักษ์ มีลักษณะมนโค้งและปลายโค้งยักกลาง เป็นต้น

ภาพที่ ๙๒ ลายกลีบบัวคว่ำ บัวหงาย และลายเส้นกลีบบัวคว่ำ บัวหงาย
ประดับส่วนฐานของสัตตภัณฑ์วัดป่าจ้ำ จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

ภาพที่ ๙๓ ลายกลีบบัวหงายและลายเส้นกลีบบัวหงาย
ประดับส่วนฐานของสัตตภัณฑ์วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง
ที่มา: คณะวิจัย

๑.๒ ลายดอกสี่กลีบ

ภาพที่ ๙๔ ลายดอกสี่กลีบประดิษฐ์ และลายเส้นดอกสี่กลีบประดิษฐ์
ประดับส่วนฐานของสัตตภัณฑ์วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

ภาพที่ ๙๕ ลายดอกสี่กลีบ และลายเส้นดอกสี่กลีบ
ประดับส่วนฐานของสัตตภัณฑ์วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

๑.๓ ลายดอกพิกุล

ภาพที่ ๙๖ ลายดอกพิกุล และภาพลายเส้นดอกพิกุล
ประดับชั้นหน้ากระดานส่วนฐานของสัตตภัณฑ์ของวัดป่าป๋วย จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

๑.๔ ลายดอกลอย หรือเรียกว่าดอกจอก เป็นลายที่มีเกสรและกลีบอยู่ในรูปทรงวงกลม

ภาพที่ ๙๗ ลายดอกลอยในกรอบแปดเหลี่ยม และลายเส้นดอกลอยในกรอบแปดเหลี่ยม
ประดับชั้นท้องไม้ส่วนนฐานของสัตตภัณฑ์วัดศรีเตี้ย จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

๑.๕ ลายก้านขดพรรณพฤกษา

ภาพที่ ๙๘ ลายก้านขดพรรณพฤกษา และภาพลายเส้นก้านขดพรรณพฤกษา
ประดับฐานหน้ากระดานของสัตตภัณฑ์วัดทาหนองยางไคล จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

ภาพที่ ๙๙ ลายก้านขดพรรณพฤกษา และภาพลายเส้นก้านขดพรรณพฤกษา
ประดับฐานหน้ากระดานของสัตตภัณฑ์วัดมงคล (ทุ่งแป้ง) จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: คณะวิจัย

๑.๖ ลายเครือเถาเงาะหัวขอดหรือลายผักกูด พบมากในงานสัตตภัณฑ์แถบจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน บางลายมีดอกบัวบานและดอกตาสับปะรดซอนหรือดอกอื่นๆ ซอนแทรกเครือเถาเงาะหัวขอดให้มีความสวยงาม

ภาพที่ ๑๐๐ ลายเครือเถาเงาะหัวขอด และภาพลายเส้นเครือเถาเงาะหัวขอด
ประดับฐานหน้ากระดานบนของสัตตภัณฑ์วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

๒. กลุ่มลวดลายประดิษฐ์ เป็นลวดลายที่ประดิษฐ์มาจากกลุ่มลายประเภทต่างๆ เช่น ลายประจำยามก้ามปู ลายประจำยามลูกฟัก ลายกรวยเชิง เป็นต้น

๒.๑ ลายประจำยามก้ามปู

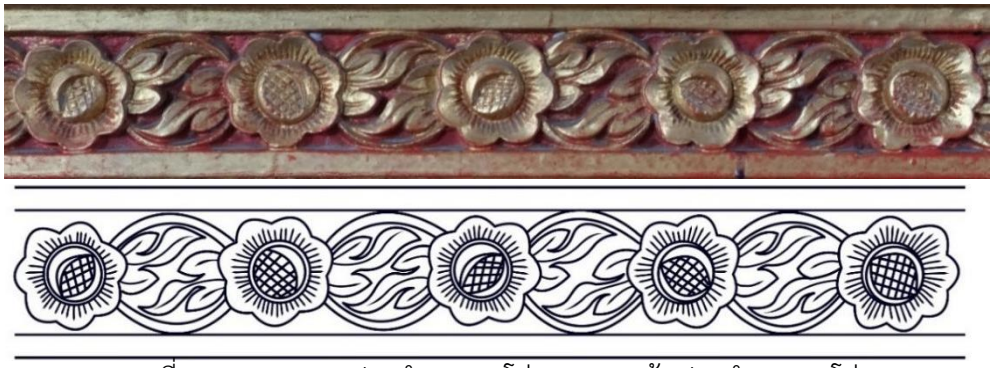
ภาพที่ ๑๐๑ ภาพลายประจำยามก้ามปู และลายเส้นประจำยามก้ามปู
ประดับฐานหน้ากระดานของสัตตภัณฑ์วัดบ้านปาง จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

๒.๒ ลายประจำยามลูกฟัก

ภาพที่ ๑๐๒ ภาพลายประจำยามลูกฟัก และภาพลายเส้นประจำยามลูกฟัก
ประดับฐานหน้ากระดานของสัตตภัณฑ์วัดห้วยห้า จังหวัดลำพูน
ที่มา: คณะวิจัย

๒.๓ ลายประจำยามลูกโซ่ ล้านนาเรียกว่าลายปลอบตีนช้าง

ภาพที่ ๑๐๓ ภาพลายประจำยามลูกโซ่ และลายเส้นประจำยามลูกโซ่
ประดับฐานหน้ากระดานของสัตตภัณฑ์วัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: คณะวิจัย

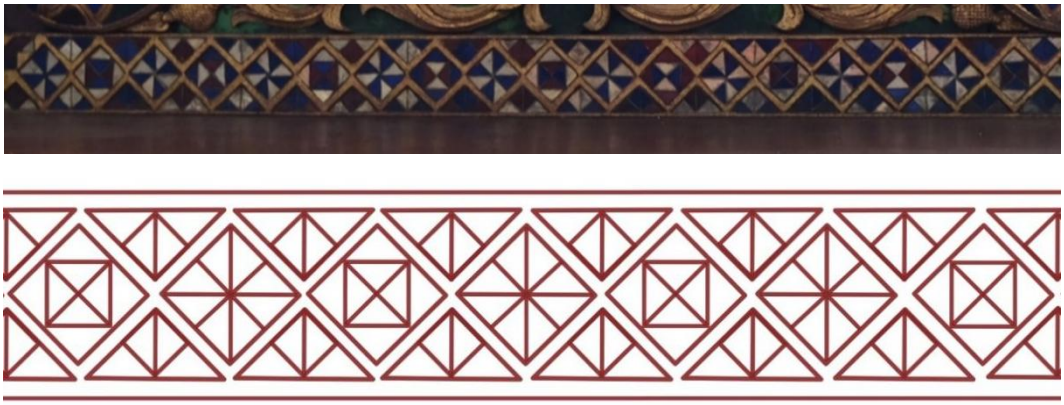
๒.๓ ลายกรวยเชิง เป็นลายที่นิยมเป็นฐานหน้ากระดานชั้นล่างสุด นิยมตกแต่งด้วยเทคนิคงานปิดทองลายฉลุหรืองานลายคำ

ภาพที่ ๑๐๔ ภาพลายกรวยเชิงประดิษฐ์ และลายเส้นกรวยเชิงประดิษฐ์
ประดับฐานหน้ากระดานล่างของสัตตภัณฑ์วัดบุญนาค จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: คณะวิจัย

๓. กลุ่มลายเส้น เช่น ลายเม็ดประคำ ลายจุดไข่ปลา เป็นต้น นิยมประดับเส้นลวดบัว หรือทำเป็นเส้นคั่นลายของชั้นต่างๆ ของส่วนฐาน

๔. กลุ่มลายประดับกระจก นิยมประดับกระจกจีนและสีเป็นรูปทรงเรขาคณิตรูปทรงต่างๆ เรียงต่อกันเป็นลวดลายต่างๆ ประดับชั้นท้องไม้ท้อง ลวดบัว และชั้นกระดาน ดังตัวอย่างดังนี้

ภาพที่ ๑๐๕ ภาพลายประดับกระจกลายเรขาคณิต และลายเส้นประดับกระจกลายเรขาคณิต ประดับส่วนฐานสัตตภัณฑ์วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน

ที่มา: คณะวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔.๒.๕ ตารางจำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของธรรมมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน

๔.๒.๕.๑ ตารางจำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของธรรมมาสน์

๑. ตารางจำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของธรรมาสน์ในจังหวัดเชียงใหม่

ตารางที่ ๑๑ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของธรรมาสน์ในจังหวัดเชียงใหม่

ลำดับ	รายชื่อวัด	ธรรมาสน์	ปีที่สร้าง	รูปแบบธรรมาสน์	โครงสร้างธรรมาสน์	ลวดลายประดับธรรมาสน์	เทคนิคงานตกแต่งลวดลายธรรมาสน์
๑.	วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง		-	ทรงปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๑๒ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุดเชิงกลอน ๗ ชั้น	๑. ลายประดับแผงบังเทศน์แผงที่ ๑,๒ เป็นลายเทวดายืนทำอัญชลี มีลายพรรณพฤกษาล้อมรอบ และแผงที่ ๓ เป็นลายเทวดาครึ่งตัวทำอัญชลี มีพญานาคขนาบ ๒ ข้าง ๒. ลายตาข่ายมีลายดอกสี่กลีบเชื่อมตรงจุดตัด ประดับแผงปิดช่องไม้เรือนเทศน์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทอง ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี
๒.	วัดพันเตา ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง			ทรงปราสาทยอด	๑. โครงสร้างครึ่งปูนครึ่งไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุดเชิงกลอน ๕ ชั้น	๑. ลายเทวดายืนทำอัญชลีถือเครื่องพรรณพฤกษา มีก้านใบดอกเชื่อมต่อกันล้อมรูปเทวดา ประดับแผงบังเทศน์ทั้ง ๓ ด้าน ๒. ลายดาวเพดานเป็นรูปดอกบัว ประดับช่องเพดานเรือนเทศน์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาด ๓. ปิดทองฉลุลายขูดลาย ๔. เทคนิคงานปูนปั้น ๕. เทคนิคงานประดับกระจกสีและกระจกจีน

๓.	วัดเชียงมั่น ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง			ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๒ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุด เชิงกลอน ๖ ชั้น	๑. ลายประดับแผงบังเทศน์ แผงที่ ๑ เป็นลายเทวดายืน พระหัตถ์เบื้องหนึ่งถือพระขรรค์ อีกเบื้องถือสมุด แผงที่ ๒ ลายหม้อดอกพรรณ พฤกษา	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองฉลุลาย ๓. เทคนิคงานปิดทองขูดลาย
๔.	วัดเกตการาม ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง		๒๔๕๗	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๒๐ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุด เชิงกลอน ๗ ชั้น	๑. ลายเทวดายืนทำอัญชลี มีเครือ ดอกบัวหลวง ลักษณะตูมและ บานเต็มที่ล้อมรอบ ประดับแผง บังเทศน์ทั้ง ๓ ด้าน ๒. ลายเครือเถาดอกบัวหลวงประ- ดับแผงปิดช่องไม้เรือนเทศน์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองขูดลาย
๕.	วัดเมืองสาตรหลวง ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง		๒๔๗๒	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๒๐ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุด เชิงกลอน ๗ ชั้น	๑. ลายเทวดายืนทำอัญชลี มีเครือ ดอกบัวหลวง ลักษณะตูมและ บานเต็มที่ล้อมรอบ ประดับแผง บังเทศน์ทั้ง ๓ ด้าน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองขูดลาย ๓. เทคนิคงานประดับ กระจกสี
๖.	วัดบวกครกหลวง ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง			ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุด เชิงกลอน ๗ ชั้น	๑. ลายพรรณพฤกษา ประกอบ ลายดอกบัวกำลังบาน และดอก บัวบานเต็มที่ มีก้านใบดอก เชื่อมต่อกัน ประดับแผงบัง เทศน์ทั้ง ๓ ด้าน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองขูดลาย ๓. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ

๗.	วัดข้าวแท่นหลวง ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย		๒๕๗๑	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๑๒ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุด เชิงกลอน ๖ ชั้น	๑. ลายประดับแผงบังเทศน์ แผงที่ ๑,๒ ลายเทวดายืนทำ อัญชลีบนแท่น มีเครือดอกบัว หลวง กำลังตูมและบานเต็มที่ ล้อมรอบ แผงที่ ๓ ลายช้างเทินลายหม้อ ดอกพรรณพฤกษาไว้บนหลังช้าง	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองขูดลาย ๓. เทคนิคงานเขียนสีทอง ๔. เทคนิคงานประดับ กระจกสี
๘.	วัดสันศรี ตำบลสันพระเนตร อำเภอสันทราย		-	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๒๐ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๒ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุด เชิงกลอน ๗ ชั้น	๑. ลายเทวดายืนทำอัญชลี บน ดอกบัวหลวง มีลายเครือพรรณ พฤกษาล้อมรอบ ประดับแผงบัง เทศน์ทั้ง ๒ แผง	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงพื้นรัก พื้นชาด ๓. ปิดทองขูดลาย ๔. เทคนิคงานประดับ กระจกจีน
๙.	วัดสันคะยอม ตำบลสันทรายน้อย อำเภอสันทราย		-	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๑๒ เสา มีแผงบังเทศน์ ๑ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุด เชิงกลอน ๕ ชั้น	๑. ลายเทวดายืนทำอัญชลี บน ดอกบัวหลวง มีลายกระหนก เครือเถาล้อมรอบ และมีลายรูป หงส์ ๒ ตัว ประดับส่วนบนสุด ของแผงบังเทศน์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๓. เทคนิคงานเขียนสีทอง ๔. เทคนิคงานประดับ กระจกสี
๑๐.	วัดแม่แก้ดหลวง ตำบลหนองจ๊อม อำเภอสันทราย			ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๑๒ เสา ไม่มีแผงบังเทศน์ ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุด เชิงกลอน ๗ ชั้น	๑. ลายประดับเชิงกลอนแต่ละชั้น และลายประดับส่วนฐาน ประกอบด้วย ลายดอกสี่กลีบ ลายดอกสี่กลีบในกรอบสี่เหลี่ยม ลายดอกลอย ลายกลีบดอกไม้ ลายกลีบบัว เป็นต้น	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ

๑๑.	วัดบวกค้าง ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง		-	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างครึ่งปูนครึ่งไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุด เชิงกลอน ๕ ชั้น	๑. ลายตาข่ายฉลุลายโปร่ง ประดับแผงบังเทศน์ทั้ง ๓ ด้าน ๒. ลายประแจจีน และลายก้านขดพรรณพฤกษา ประดับแผงปิดช่องไม้เรือนเทศน์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทอง ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีนในร่องลาย
๑๒.	วัดทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอสันกำแพง		-	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๒๐ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุด เชิงกลอน ๗ ชั้น	๑. ลายประดับแผงบังเทศน์ แผงที่ ๑ ลายเทวดายืนบนแท่น พระหัตถ์เบื้องหนึ่งถือพระขรรค์ อีกเบื้องถือเครือดอกไม้ แผงที่ ๒ ลายเทวดายืนบนรูปหน้ากาล พระหัตถ์เบื้องหนึ่งถือพระขรรค์ อีกเบื้องถือพระโอสถเส้น แผงที่ ๓ ลายเทวดายืนทำอัญชลีบนรูปเสือ มีดอกพุดตานและเครือเถาล้อมรอบ	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองฉลุลาย ๓. เทคนิคงานเขียนสีทอง ๔. เทคนิคงานประดับกระจกสี ๕. เทคนิคงานดุนโลหะฉลุลาย
๑๓.	วัดศรีนวรัฐ (ทุ่งเสี้ยว) ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง		-	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๑๒ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุด เชิงกลอน ๖ ชั้น	๑. ลายเทวดายืนทำอัญชลี ถือดอกบัว ๒ ก้าน มีลายตาดอกสับปะรดและก้านใบขดโค้งล้อมรอบลายเทวดา ประดับแผงบังเทศน์ทั้ง ๓ ด้าน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทอง ๓. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๔. เทคนิคงานประดับกระจกสี

๑๔.	วัดท่าวังพร้าว ตำบลท่าวังพร้าว อำเภอสันป่าตอง			ทรงปราสาท หลังคาตัด ไม่มียอด	๑.โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๑๒ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชั้น เชิงกลอนแบบหน้าตัด	๑. ลายประดับแผงบังเทศน์ แผงที่ ๑ ลายเทวดายืนพระหัตถ์ ถือเครือเถาเงาะหัวขอดขดโค้ง พันรอบลายเทวดา แผงที่ ๒ ลายเครือพรรณพฤกษา ประกอบด้วยลายดอกบัว ดอก สับปะรด ดอกกะถิน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๓. เทคนิคงานสีพลาสติก
๑๕.	วัดมะขามหลวง ตำบลมะขามหลวง อำเภอสันป่าตอง		-	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุด เชิงกลอน ๗ ชั้น	๑. ลายประดับแผงบังเทศน์ แผงที่ ๑,๒ ลายเทวดายืนบน ดอกบัวทำอัญชลี มีลายเครือ ดอกบัวตูม ดอกบัวบาน มีก้านใบ เชื่อมต่อกันห้อมล้อมลายเทวดา แผงที่ ๓ ลายเครือพรรณพฤกษา มีดอกกิ่งก้านใบ ขดโค้งพันกัน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ และขูดลาย ๓. เทคนิคงานประดับ กระจกจีน
๑๖.	วัดส้มปล่อย ตำบลมะขุนหวาน อำเภอสันป่าตอง		๒๕๐๕	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๑ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุด เชิงกลอน ๖ ชั้น	๑. ลายดอกสี่กลีบ และลายกาบ บัวคว่ำ-หงาย ประดับเสา ๒. ลายประจำยามลูกฟัก ลายกระจังตาอ้อย ลายกลีบบัว คว่ำ-หงายและลายดอกสี่กลีบ ประดับส่วนฐานธรรมาสน์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๓. เทคนิคงานประดับ กระจกสี
๑๗.	วัดพระธาตุศรีจอมทอง ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง		-	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา ไม่มีแผงบังเทศน์ ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุด เชิงกลอน ๔ ชั้น	๑. ส่วนฐานชั้นกระดาน ลวดบัว และชั้นท้องไม้ ประดับลายก้าน ขดพรรณพฤกษา ลายเครือเถา เลื้อย ส่วนชั้นบัวคว่ำ-หงาย ประดับลายบัวรวน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทอง ๓. เทคนิคงานประดับ กระจกสีและกระจกจีน ๔. เทคนิคงานปูนปั้น

๒. ตารางจำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของธรรมาสน์ในจังหวัดลำปาง

ตารางที่ ๑๒ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของธรรมาสน์ในจังหวัดลำปาง

ลำดับ	รายชื่อวัด	ธรรมาสน์	ปีที่สร้าง	รูปแบบธรรมาสน์	โครงสร้างธรรมาสน์	ลวดลายประดับธรรมาสน์	เทคนิคงานตกแต่งลวดลายธรรมาสน์
๑.	วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง		-	ทรงปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุดเชิงกลอน ๕ ชั้น	๑. ลายหงส์ ลายมอม ลายหม้อดอกปูรณฆฏะ ลายดอกบัวประดับแผงบังเทศน์ ๒. ลายพรรณพฤกษา ลายสัตว์หิมพานต์ ลายคนร่ายรำ ดีดสี ตีเป่าขับขานประดับส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองขูดลาย ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสีและกระจกจีน ๔. เทคนิคงานปูนปั้น ๕. เทคนิคงานดุนโลหะ
๒.	วัดนาก่วมใต้ ตำบลชมพู อำเภอเมืองลำปาง		๒๓๘๕	ทรงปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๒ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุดเชิงกลอน ๕ ชั้น	๑. ลายประดับกระจกในร่องลายเป็นลายเรขาคณิตเรียงสลับกัน คล้ายรูปดอกสี่กลีบ ประดับทุกส่วนของธรรมาสน์ ๒.ดอกบัวบานซ้อนกลีบขนาดใหญ่ประดับเพดานในเรือนเทศน์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี ๔. เทคนิคงานปั้นรักสมุก
๓.	วัดพระแก้วดอนเต้า สุชาดาราม ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง		-	ทรงปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๒๐ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุดเชิงกลอน ๔ ชั้น	๑. ลายดอกสี่กลีบประดิษฐ์ ลายกระหนกก้านขด ประดับแผงบังเทศน์ ๒. ลายประจำยามก้ามปู ลายก้านขดพรรณพฤกษา ลายกลีบบัวคว่ำ-หงาย ประดับส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองขูดลาย ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน ๔. เทคนิคงานดุนโลหะ

๔.	วัดพระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา		๒๓๐๔	ทรงปราสาท หลังคาตัด ไม่มียอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ผังสี่เหลี่ยม แนวนอน ๓. เรือนเทศน์มี ๒๔ เสา มีแผงบังเทศน์ ๒ ด้าน ๔. หลังคาเป็นชั้นเชิง กลอนแบบหน้าตัด มีกระจังไม้ผายออก หรือปากบาน	๑. ลายหม้อดอกปูรณฆฏะ ประดับแผงบังเทศน์ ๒. ลายกาบเสาเรือนเทศน์มี ลายกระหนกประดับภายในกาบ ๓. ลายกลีบบัวคว่ำห้อยลงคล้าย ลายเฟื่องอุบะ ประดับชั้น กระดานท้องไม้เรือนเทศน์ ๔. ลายกรอบคดโค้ง หรือช่อง กระจกประดับเรือนเทศน์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงรักปิดทอง ๓. เทคนิคงานประดับ กระจกจีน ๔. เทคนิคงานปั้นรักสมุก
๕.	วัดพระธาตุจอมปิง ตำบลวังพร้าว อำเภอเกาะคา		-	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ผังสี่เหลี่ยม ๓. เรือนเทศน์มี ๑๒ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุด เชิงกลอน ๖ ชั้น	๑. ลายแผงบังเทศน์ แผงที่ ๑ ลายต้นดอกบัว แผงที่ ๒, ๓ ลายสาน คล้ายไม้ไผ่ สานสลับกัน ๒. ลายเทวดายืนบนฐานปัทม์ทำ อัญชลี ลายเทวดายืนบนดอกไม้ ทิพย์ทำอัญชลีมือถือเครื่องพรรณ พฤกษาประดับแผงช่องเสา	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับ กระจกจีน
๖.	วัดนาแส่ง ตำบลนาแส่ง อำเภอเกาะคา		๒๔๗๐	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุด เชิงกลอน ๕ ชั้น	๑. ลายแผงบังเทศน์ แผงที่ ๑ ลายเทวดายืนทำอัญชลี บนกลีบดอกบัว แผงที่ ๒ ลายเครือพรรณพฤกษา แผงที่ ๓ ลายกินรีถือก้านดอก กะถิน ๒. ลายพรรณพฤกษา ลายก้านไขว้ ลายหม้อดอก ลายรูปปุณณยักษ์ ลายนางนาค ประดับแผงช่องเสา	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานลงรักปิดทอง ๔. เทคนิคงานประดับกระจกสี ๕. เทคนิคงานดุนโลหะ

๗.	วัดกิ่วหลวง ตำบลบ้านกิ่ว อำเภอแม่ทะ			ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๒๐ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุดเชิงกลอน ๕ ชั้น	๑. ภาพวิธุรบัณฑิตตัดสินระงับข้อวิวาทของท้าวทั้งสี่ และภาพปุณณกยักษ์มาหาลูกสาวพญานาค เป็นศิลปะพม่า ประดับแผงบังเทศน์	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๒. เทคนิคงานประดับกระจกสี ๓. เทคนิคงานปั้นรักสมุก ๔. เทคนิคงานดุนโลหะ ๕. เทคนิคงานจิตรกรรม
๘.	วัดน้ำโจ้ ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ		-	ทรงปราสาท หลังคาตัด ไม่มียอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ผังสี่เหลี่ยม ๓. เรือนเทศน์มี ๑๒ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. หลังคาเป็นชั้นเชิงกลอนแบบหน้าตัดมีกระจังไม้ผายออกหรือปากบาน	๑. ลายตาข่ายฉลุลายโปร่ง ประดับแผงบังเทศน์ ๒. ลายดอกบัวตูม ดอกบัวบาน กระหนกลายใบไม้ ประดับซุ้มกรอบหน้านาง ๓. ลายกลีบดอกบัว ลายเส้นประคำประดับส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานไม้ฉลุลาย ๓. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๔. เทคนิคงานประดับกระจกจีน ๕. เทคนิคงานปั้นรักสมุก
๙.	วัดป่าจ้ำ ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ		-	ทรงปราสาท หลังคาตัด ไม่มียอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ผังสี่เหลี่ยม ๓. เรือนเทศน์มี ๑๒ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. หลังคาเป็นชั้นเชิงกลอนแบบหน้าตัดมีกระจังไม้ผายออกหรือปากบาน	๑. ลายดอกกลมสี่กลีบ ลายกระหนก ลายแฉลว ประดับแผงบังเทศน์ ๒. ลายก้านขดพรรณพฤกษา ลายเส้นประคำ ประดับซุ้มกรอบหน้านาง	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานไม้ฉลุลาย ๓. เทคนิคงานปิดทองขูดลาย ๔. เทคนิคงานประดับกระจกจีน ๕. เทคนิคงานปั้นรักสมุก

๑๐.	วัดบ้านหลุก ตำบลนาครัว อำเภอแม่ทะ		-	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุดเชิงกลอน ๕ ชั้น	๑. ลายประแจจีน ประดับชั้นกระดานส่วนฐาน ๒. ลายกลีบดอกบัวคว่ำ ดอกบัวหงายประดับขอบแผงบังเทศน์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานลงรักปิดทอง ๔. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
๑๑.	วัดนาคตหลวง ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ		-	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุดเชิงกลอน ๕ ชั้น	๑. ลายอวั้นจื้อจิ่นของจีน และภาพชายหญิงชาวจีนกำลังสนทนากันประดับแผงบังเทศน์ ๒. ลายเทวดายืนทำอัญชลีถือดอกไม้ ประดับแผงไม้ปิดช่องเสาเรือนเทศน์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน ๔. เทคนิคงานจิตรกรรม
๑๒.	วัดป่าตันหลวง ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ		-	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๒๐ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุดเชิงกลอน ๓ ชั้น	๑. ลาย ๑๒ นักษัตร และลายดอกลอย ประดับแผงบังเทศน์ ๒. ลายดอกสี่กลีบประดับส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงรักลงชาด ๓. เทคนิคงานสีพลาสติก ๔. เทคนิคงานประดับกระจกสี
๑๓.	วัดล้อมแรด ตำบลล้อมแรด อำเภอเถิน		-	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ผังสี่เหลี่ยม ๓. เรือนเทศน์มี ๑๒ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุดเชิงกลอน ๔ ชั้น	๑. ลายหม้อดอกปูรณฆฏะประดับแผงบังเทศน์ ๒. ลายประจำยามก้ามปูรูปดอกบัว เรียงสลับลายก้านดอกไม้ในรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนสานกันคล้ายลายจีน และลายก้านขด ประดับส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทอง ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี

๑๔.	วัดเวียง ตำบลล้อมแรด อำเภอเถิน		-	ทรง ปราสาทยอด	๑.โครงสร้างครึ่งปูนครึ่งไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุม ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๔ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุดเชิงกลอน ๕ ชั้น	๑. ลายราชสีห์คาบเครือดอกไม้ประดับในช่องลูกฟักแผงบังเทศน์ ๒. ลายราหูอมจันทร์ และลายมกรคายพญานาค ๒ ตัวซ้อนกัน มีหางมกรเกี้ยวกันเป็นยอดซุ้มประดับซุ้มจระนำ	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงรักปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานปูนปั้น
๑๕.	วัดเขาแก้วปินหวาน ตำบลเถินบุรี อำเภอเถิน		-	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ผังสี่เหลี่ยม ๓. เรือนเทศน์มี ๘ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุดเชิงกลอน ๔ ชั้น	๑. ลายดอกบัวบาน ดอกบัวตูม จำนวน ๑๕ ดอก ประดับแผงบังเทศน์ ๒. ลายหม้อดอกปูรณฆฏะประดับซุ้มจระนำ	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงรักปิดทองลายฉลุ ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน

๓. ตารางจำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของธรรมาสน์ในจังหวัดลำพูน

ตารางที่ ๑๓ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของธรรมาสน์ในจังหวัดลำพูน

ลำดับ	รายชื่อวัด	ธรรมาสน์	ปีที่สร้าง	รูปแบบธรรมาสน์	โครงสร้างธรรมาสน์	ลวดลายประดับธรรมาสน์	เทคนิคงานตกแต่งลวดลายธรรมาสน์
๑.	วัดพระธาตุหริภุญชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง		๒๔๓๔	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุดเชิงกลอน ๖ ชั้น	๑. ลายกลีบบัวคว่ำ บัวหงาย ๒. ลายดอกประจำยาม ๓. ลายดอกไม้เรขาคณิต ๔. ลายดอกไม้สี่กลีบ และลายกระหนกประดับหน้ากระดานส่วนฐานธรรมาสน์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาดและปิดทองร่องกระจก ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี ๔. เทคนิคงานปั้นรักสมุก ๕. เทคนิคงานดุนโลหะ

๒.	วัดมหาวัน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง		-	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุด เชิงกลอน ๗ ชั้น	๑. ลายกลีบบัวคว่ำ บัวหงาย ๒. ลายดอกประจำยาม ๓. ลายดอกไม้เรขาคณิต	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทอง ร่องกระจก ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี ๔. เทคนิคงานปูนปั้น
๓.	วัดประตูป่า ตำบลประตูป่า อำเภอเมือง		-	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๒๐ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุด เชิงกลอน ๗ ชั้น	๑. ลายเมฆหัวนาค ประดับแผง บังเทศน์ ๒. ลายดอกประจำยามในกรอบ สี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน เป็นลาย กระจกประดับชั้นท้องไม้	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับ กระจกจีน
๔.	วัดหมูเปิ้ง ตำบลเหมืองจี้ อำเภอเมือง		-	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๒ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุด เชิงกลอน ๗ ชั้น	๑. ลายเทวดายืนทำอัญชลี มีลาย เครือกระหนกห้อมล้อมอยู่ ประดับแผงบังเทศน์ ๒. ลายดอกประจำยามในกรอบ สี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน เป็นลาย กระจก ประดับชั้นท้องไม้	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี
๕.	วัดดอยติ ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง			ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๑ ด้าน ๔. ส่วนหลังคามีสภาพ ชำรุด	๑. ลายเครือพรรณพฤกษา มีก้าน ดอก ใบ ขดโค้งเชื่อมต่อกันเรียง เต็มแผงบังเทศน์ ๒. ลายก้านขดพรรณพฤกษา ประดับเรียงต่อเนื่องชั้นบัวคว่ำ- หงาย ของส่วนฐานธรรมาสน์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาด ๓. เทคนิคงานปิดทอง ๔. เทคนิคการประดับ กระจกจีนในร่องลาย

๖.	วัดป่าซางงาม ตำบลป่าซาง อำเภอป่าซาง		-	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. มีเสา ๑๒ ต้น ตั้งเชื่อม ส่วนฐานกับส่วนหลังคา ๓. ส่วนเรือนเทศน์มีฐานแท่นนั่งอาสนะแบบฐานปัทม์ซ้อนอยู่ภายใน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุดเชิงกลอน ๓ ชั้น	๑. ลายดอกสี่กลีบ ลายดอกไม้ที่มีเส้นโค้งสลับไขว้คล้ายลายประจำยามลูกโซ่ ประดับส่วนฐานแท่นนั่งอาสนะ ๒. ลายกลีบบัวคว่ำเรียงคล้ายอุบะประดับชั้นกระดานท้องไม้ส่วนบนของเรือนเทศน์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ
๗.	วัดสันกำแพง ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง		-	ทรงปราสาท หลังคาตัด ไม่มียอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๑๒ เสา มีแผงบังเทศน์ ๒ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชั้นเชิงกลอนแบบหน้าตัด	๑. ลายเครือเถาเงาะหัวขอด ลายดอกบัวตูม ดอกบัวบาน ประดับแผงบังเทศน์ ๒. ลายใบอะแคนทัสประดับในกระจังของส่วนหลังคาธรรมาสน์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงรักปิดทองและงานเขียนสีทอง ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี
๘.	วัดร่องช้าง ตำบลท่าตุ้ม อำเภอป่าซาง		-	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๒๐ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุดเชิงกลอน ๖ ชั้น	๑. ลายเทวดายืนทำอัญชลี มีลายพรรณพฤกษาล้อมรอบประดับแผงบังเทศน์ทั้ง ๓ ด้าน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุและขูดลาย ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
๙.	วัดทาหนองยางไคล ตำบลหนองยางไคล อำเภอแม่ทา		๒๔๘๐	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๓. เรือนเทศน์มี ๑๒ เสา ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุดเชิงกลอน ๕ ชั้น	๑. ลาย ๑๒ นักษัตร ลายกระจังตาอ้อย ลายใบไม้ ประดับส่วนฐาน ๒. ลายก้านขดพรรณพฤกษาประดับช่องเสาเรือนเทศน์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานสีพลาสติก ๓. เทคนิคงานลายฉลุ

๑๐.	วัดร้องธาร ตำบลวังผา อำเภอเวียงหนองล่อง		๒๔๖๙	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๑๒ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุดเชิงกลอน ๕ ชั้น	๑. ลายเทวดาทำอัญชลีถือเครื่องพรรณพฤกษา ลายเทวดาถือดอกบัว ๒ ข้าง ประดับแผงบังเทศน์ ๒. ลายกระจกสีเรียงสลับกันเป็นลายเรขาคณิต ประดับส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี
๑๑.	วัดศรีเตี้ย ตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ่ง		-	ทรง ปราสาทยอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุมไม้ ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๑๒ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชุดเชิงกลอน ๖ ชั้น	๑. ลายเทวดายืนกระทำอัญชลีถือเครื่องพรรณพฤกษา ลายพรรณพฤกษา ประดับแผงบังเทศน์ ๒. ลายประจำยามลูกโซ่ ลายก้านขดพรรณพฤกษา ประดับส่วนฐานและหลังคา	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด
๑๒.	วัดบ้านโฮ่งหลวง ตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง		๒๔๘๒	ทรงปราสาท หลังคาตัด ไม่มียอด	๑.โครงสร้างครึ่งปูนครึ่งไม้ ๒. ฐานปัทม์ผังแปดเหลี่ยม ๓. เรือนเทศน์มี ๘ เสา มีแผงบังเทศน์ ๗ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชั้นเชิงกลอนแบบหน้าตัด	๑. ลายเครือเถาเงาะหัวขอดประดับแผงบังเทศน์ ๒. ลายเครือเถาเงาะหัวขอดคล้ายลายใบผักกูดที่ผลิใบเต็มที่ประดับส่วนหลังคา	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี
๑๓.	วัดป่าป่วย ตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง		-	ทรงปราสาท หลังคาตัด ไม่มียอด	๑.โครงสร้างครึ่งปูนครึ่งไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุม ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๑๒ เสา มีแผงบังเทศน์ ๓ ด้าน ๔. ส่วนหลังคาเป็นชั้นเชิงกลอนแบบหน้าตัด	๑. ลายแผงบังเทศน์ แผงที่ ๑ ลายเครือเถาเงาะหัวขอดหรือลายใบผักกูด แผงที่ ๒ ลายเทวดาทำอัญชลี แผงที่ ๓ ลายช้าง ทั้ง ๓ แผงล้อมด้วยลายพรรณพฤกษาแล้วแทรกด้วยลายตาดอกสับปะรด	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสีและกระจกจีน

๑๔.	วัดบ้านล้อง ตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง		-	ทรงปราสาท หลังคาตัด ไม่มียอด	๑.โครงสร้างครึ่งปูนครึ่งไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุม ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๑๒ เสา มีแผงบังเทศน์ ๒ ด้าน ๔. หลังคาเป็นชั้นเชิงกลอน ๒ ชั้น แบบหน้าตัด	๑. ลายเครือเถาเงาะหัวขอดแทรก ด้วยลายดอกพุดตาน ประดับ แผงเทศน์ ๒. ลายกลีบดอกบัว ประดับชั้นเชิง กลอนส่วนหลังคา	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงรักปิดทอง ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี
๑๕.	วัดดงฤๅษี ตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง		๒๔๗๒	ทรงปราสาท หลังคาตัด ไม่มียอด	๑.โครงสร้างครึ่งปูนครึ่งไม้ ๒. ฐานปัทม์ผังแปดเหลี่ยม ๓. เรือนเทศน์มี ๘ เสา มีแผงบังเทศน์ ๗ ด้าน ๔. หลังคาเป็นชั้นเชิง กลอนแบบหน้าตัด	๑. ลายเครือเถาเงาะหัวขอดแทรก ด้วยลายดอกสับปะรด ประดับ แผงบังเทศน์ ๒. ลายเครือเถาเงาะหัวขอด คล้าย ลายใบผักกูดที่ผลิใบเต็มที่ ประดับส่วนหลังคา	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี
๑๖.	วัดเหล่ายาว ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง		-	ทรงปราสาท หลังคาตัด ไม่มียอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ย่อมุม ๑๒ ๓. เรือนเทศน์มี ๑๒ เสา มีแผงบังเทศน์ ๒ ด้าน ๔. หลังคาเป็นชั้นเชิง กลอนแบบหน้าตัด	๑. ลายแผงบังเทศน์ แผงที่ ๑ ลายเทวดาครึ่งตัวทำ อัญชลีล้อมด้วยลายเครือ เถาเงาะหัวขอด แผงที่ ๒ เครือเถาเงาะหัวขอด แทรกด้วยลายดอกพุดตาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี
๑๗.	วัดห้วยห้า ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง		-	ทรงปราสาท หลังคาตัด ไม่มียอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ผังแปดเหลี่ยม ๓. เรือนเทศน์มี ๘ เสา มีแผงบังเทศน์ ๗ ด้าน ๔. หลังคาเป็นชั้นเชิง กลอนแบบหน้าตัด	๑. ลายแผงบังเทศน์ ประกอบ ด้วยลายดังนี้ ลายเถาเงาะหัว ขอด ลายตาดอกสับปะรด ลายดอกบัว ลายดอกทานตะวัน ลายกินรีกำลังร่ายรำ	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานสีพลาสติก

๑๘.	วัดวังหลวง ตำบลป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง		-	ธรรมาสน์ทรงปราสาทหลังคาตัดไม่มียอด	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานเขียงในผังสี่เหลี่ยม ๓. เรือนเทศน์มี ๔ เสา มีผนังไม้ปิดเรือนเทศน์ ๓ ด้าน	- ไม่มีการประดับลวดลาย	- ไม่มีการตกแต่งลวดลาย

๔.๒.๕.๒. ตารางจำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของตู้คัมภีร์ธรรมในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน

๑. ตารางจำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของตู้คัมภีร์ธรรมในจังหวัดเชียงใหม่

ตารางที่ ๑๔ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของตู้คัมภีร์ธรรมในจังหวัดเชียงใหม่

ลำดับ	รายชื่อวัด	ตู้คัมภีร์ธรรม	ปีที่สร้าง	รูปแบบตู้คัมภีร์ธรรม	โครงสร้างตู้คัมภีร์ธรรม	ลวดลายประดับตู้คัมภีร์ธรรม	เทคนิคงานตกแต่งลวดลายตู้คัมภีร์ธรรม
๑.	วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง	ตู้ที่ ๑ 	๒๔๙๑	ตู้คัมภีร์ธรรม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานแบบขาหมู ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีประตูด้านหน้า ๒ บาน	๑. ลายต้นดอกโบตั๋น ประดับบานประตู ๒ บาน บานละ ๑ ต้น ๒. ลายวชิราวุธ ล้อมรอบด้วยลายเครือดอกโบตั๋นและรูปนก ประดับด้านข้างตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานเขียนสี
		ตู้ที่ ๒ 	๒๔๗๒	ตู้คัมภีร์ธรรม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานแบบขาหมู ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีประตูด้านหน้า ๒ บาน	๑. ลายเทวดาเหาะทำอัญชลีอยู่เหนือเมฆ ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ทั้ง ๔ ด้าน	๑. เทคนิคงานลายรดน้ำ

		ตู้ที่ ๓ 	๒๔๙๑	ตู้คัมภีร์ธรรม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานแบบขาหมู ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีประตูด้านหน้า ๒ บาน	๑. ลายต้นดอกโบตั๋น ประดับบานประตู ๒ บาน บานละ ๑ ต้น ๒. ลายวชิราวุธ ล้อมรอบด้วยลายเครือดอกโบตั๋นและรูปนก ประดับด้านข้างตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานเขียนสี
		ตู้ที่ ๔ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงสี่เหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานสิงห์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีรูปทรงสี่เหลี่ยม มีฝาปิด	๑. ลายพรรณพฤกษา ประกอบด้วยลายกิ่งก้านใบและดอก โค้งเชื่อมต่อกัน และมีลายรูปสัตว์ซอนแทรกอยู่ ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมทั้ง ๔ ด้าน	๑. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด
		ตู้ ๕ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงสี่เหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีรูปทรงสี่เหลี่ยม มีฝาปิด	๑. ลายดอกประจำยาม มีลายเทวดาทำอัญชลีและลายกินรีฟ้อนรำล้อมรอบ ประดับลำตัวตู้ ๒. ลายกระหนกในกรอบสามเหลี่ยมประดับเป็นลายประจำมุม	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุและขูดลาย ๒. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
		ตู้ที่ ๖ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลง มีฝาปิด	ไม่มีการประดับลวดลาย	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาด
		ตู้ที่ ๗ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลง มีฝาปิด	๑. ลายดอกประจำยาม ประดับตรงกลางลำตัวตู้ มีลายบ่างหรือลายค้างคาว ประดับเป็นลายประจำมุมลำตัวตู้ทั้ง ๔ มุม	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองขูดลาย ๒. เทคนิคการปั้นรักสมุก

		ตู้ที่ ๘ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลง มีฝาปิด	๑. ลายประจำยามดอกสี่กลีบประดับตรงกลางลำตัวตู้ มีลายบ่างหรือลายค้างคาว ประดับเป็นลายประจำมุมลำตัวตู้ทั้ง ๔ มุม ๒. ฝาปิดหีบประดับลายดอกสี่กลีบ	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองขูดลาย
		ตู้ที่ ๙ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้ง ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลง มีฝาปิด	- ไม่มีการประดับลวดลาย	๑. เทคนิคการลงพื้นรักปิดทองผิวเกลี้ยง
		ตู้ที่ ๑๐ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้ง ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลง มีฝาปิด	๑. ลายดอกลอย ประดับส่วนฐานและฝาปิดหีบ ๒. ลายรูปช่อ ทุง ฉัตร พัด ลายนก ลายใบเทศ ลายดอกสี่กลีบประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคการลงพื้นรักปิดทองลายฉลุและขูดลาย
		ตู้ที่ ๑๑ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้ง ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลง มีฝาปิด	๑. ลายดอกลอย ประดับส่วนฐานและฝาปิดหีบ ๒. ลายดอกลอยขนาดใหญ่ ๒ ดอก ประดับตรงกลางลำตัวตู้ มีดอกลอยขนาดเล็กเรียงต่อเนื่องกัน ประดับเป็นลายขอบลำตัวตู้	๑. เทคนิคงานลงพื้นชาดพื้นรัก ๒. เทคนิคงานปั้นรักสมุกปิดทอง ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน

		ตู้ที่ ๑๒ 	๒๔๙๑	ตู้คัมภีร์ธรรม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานแบบขาตั้งเดี่ยว ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมเป็นบานกระจกทั้ง ๔ ด้านมีประตูเปิดด้านหน้า ๑ บาน	๑. ลายเทพนมมีลายกระหนกขดโค้งแผ่ออกจากเทพนม ประดับชุ้มหลังคาตู้ ๒. ลายดอกบัว ลายดอกสี่กลีบมีก้านและใบเชื่อมต่อกัน ประดับส่วนลำตัวตู้	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทอง ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสีในร่องลาย
		ตู้ที่ ๑๓ 	๒๕๔๒	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้งฐาน ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลง มีฝาปิด	๑. ลายประดับส่วนลำตัวหีบ ด้านที่ ๑ ลายพระธาตุดอยสุเทพ ด้านที่ ๒ ลายพรรณพฤกษา ด้านที่ ๓ ลายพระพุทธเจ้าโปรดปัญจวัคคีย์	๑. เทคนิคงานเขียนสี
		ตู้ที่ ๑๔ 	-	ตู้คัมภีร์ธรรม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานแบบขาตั้งเดี่ยว ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมเป็นบานกระจกทั้ง ๔ ด้านมีประตูเปิดด้านหน้า ๑ บาน	๑. ลายกาบบัว ลายดอกประจำยาม ลายบัวหัวเสา ประดับเสาลำตัวตู้ทั้ง ๔ เสา	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทอง
		ตู้ที่ ๑๕ 	-	ตู้คัมภีร์ธรรม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานแบบขาตั้งเดี่ยว ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมเป็นบานกระจกทั้ง ๔ ด้านมีประตูเปิดด้านหน้า ๑ บาน	๑. ลายก้านขด ลายดอกลอย ประดับเป็นลายเส้นของส่วนหน้ากระดานบน-ล่างลำตัวตู้ ขอบบนบานประตูตู้ และลายหัวเสาตู้	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก

		ตู้ที่ ๑๖ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้ง ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลง มีฝาปิด	๑. ลายดอกประจำยาม ภายในมีลายนักษัตรรูปกระต่ายในกรอบวงกลม ประดับลำตัวตู้	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ
		ตู้ที่ ๑๗ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลง มีฝาปิด	๑. ลายรดน้ำเรื่องเวสสันดรชาดก ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายก้านไขว้รูปดอกพุดตาน ประดับฝาปิดหีบ ๓. ลายดอกสี่กลีบ ประดับชั้นท้องไม้ของส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานลายรดน้ำ
๒.	วัดข้าวแท่นหลวง ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย	ตู้ที่ ๑ 	-	ตู้คัมภีร์ธรรม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีประตูด้านหน้า ๒ บาน ด้านข้างมีประตู ๑ บาน	๑. ลายราหูอมจันทร์ ลำแขนคล้องหางพญาลวงข้างละ ๑ ตัว ประดับแผงไม้ส่วนบนของตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายเทวดายืนทำอัญชลี อยู่บนดอกบัว ๓ องค์ ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมด้านข้าง	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุและขูดลาย ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
		ตู้ที่ ๒ 	-	ตู้คัมภีร์ธรรม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานแบบขาคู้ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีประตูด้านหน้า ๒ บาน	๑. ลายเทวดายืนเอียงข้าง พระหัตถ์เบื้องหนึ่งถือพระขรรค์ อีกเบื้องถือเครือดอกพุดตานห้อมล้อม ประดับบานประตูตู้ทั้ง ๒ บาน	๑. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด

		ตู้ที่ ๓ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลง มีฝาปิด	๑. ลายรดน้ำเรื่องเวสสันดรชาดก ตอนพระอินทร์จำแลงเป็นพราหมณ์ทูลขอนางมัทรีจากพระเวสสันดร ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองขูดลาย
		ตู้ที่ ๔ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลง มีฝาปิด	ไม่มีการประดับลวดลาย	๑. เทคนิคงานปิดทองผิวเกลี้ยง
๓.	วัดบวกค้าง ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง	ตู้ที่ ๑ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลง มีฝาปิด	๑. ลายหม้อดอกปูรณฆฏะ ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายกลีบดอกบัวคว่ำ ภายในมีลายกระหนก ประดับฝาปิดหีบ	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ
		ตู้ที่ ๒ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลง มีฝาปิด	๑. ลายประดับลำตัวตู้ ด้านที่ ๑ ลายเทวดายืนทำอัญชลี ถือช่อเครือพรรณพฤกษาห้อมล้อมขดโค้งเต็มลำตัวตู้ ด้านที่ ๒ ลายหม้อดอกปูรณฆฏะ	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุและขูดลาย
๔.	วัดบุญนาค ตำบลทุ่งต้อม อำเภอสันป่าตอง		-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลง มีฝาปิด	๑. ลายหม้อดอกปูรณฆฏะ ประดับลำตัวตู้ ทั้ง ๔ ด้าน	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ

๕.	วัดป่าสัก ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง		-	หีบคัมภีร์ธรรมปราสาท	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมรูปทรงสี่เหลี่ยม ส่วนหลังคาเป็นรูปปราสาทยอด ๗ ชั้น	๑. ลายดอกสี่กลีบ เรียงแทยงต่อเนื่องกันเต็มพื้นผิวของส่วนลำตัวตู้และชั้นเชิงกลอนลาดโค้งส่วนหลังคาของตู้ ๒. ลายช่องลูกฟักคดโค้ง เรียงต่อเนื่องเต็มชั้นท้องไม้ของส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
๖.	วัดมงคล (ทุ่งแป้ง) ตำบลท่าวังพร้าว อำเภอสันป่าตอง		-	ตู้คัมภีร์ธรรม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้ง ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีช่องประตูด้านหน้า	๑. ลายพรรณพฤกษา ประกอบด้วยลายดอกบัวประดิษฐ์ มีลักษณะตูมและบาน มีก้านใบเชื่อมต่อเกี้ยวพันกัน ประดับลำตัวตู้ทั้ง ๔ ด้าน	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๒. เทคนิคงานประดับกระจกจีน

๒. ตารางจำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของตู้คัมภีร์ธรรมในจังหวัดลำปาง

ตารางที่ ๑๕ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของตู้คัมภีร์ธรรมในจังหวัดลำปาง

ลำดับ	รายชื่อวัด	ตู้คัมภีร์ธรรม	ปีที่สร้าง	รูปแบบตู้คัมภีร์ธรรม	โครงสร้างตู้คัมภีร์ธรรม	ลวดลายประดับตู้คัมภีร์ธรรม	เทคนิคงานตกแต่งลวดลายตู้คัมภีร์ธรรม
๑.	วัดนาก่วมใต้ ตำบลชมพู อำเภอเมือง	ตู้ที่ ๑ 	-	ตู้คัมภีร์ธรรม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลา ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีประตูด้านหน้า ๒ บาน	๑. ลายเส้นแบบจีน ลายประจำยามลูกโซ่ ประดับบานประตู ๒ บาน ๒. ลายประแจจีนลายสวัสดิกะประดับด้านข้างตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงรักปิดทอง ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีนในร่องลาย

		ตู้ที่ ๒ 	๒๔๒๖	ตู้คัมภีร์ธรรม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลา มีขาตั้ง ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีประตูด้านหน้า ๒ บาน	๑. ลายอวั้นจื้อจิ่นแบบจีน ลายประจำยามลูกโซ่ ประดับบานประตูทั้ง ๒ บาน ๒. ลายประแจจีนลายสวัสดิกะประดับด้านข้างตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงรักปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีนในร่องลาย
		ตู้ที่ ๓ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายเทวดาทำอัญชลี ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกบัวคว่ำ ประดับฝาตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานเขียนหางบนพื้นรักและขูดลาย
๒.	วัดพระธาตุเสด็จ ตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเมือง	ตู้ที่ ๑ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายเทวดาทำอัญชลีถือช่อดอกไม้ และลายหม้อดอกประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายประจำยามลูกโซ่ ประดับฝาปิดตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคลงรักปิดทองล่องชาดและขูดลาย
		ตู้ที่ ๒ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายดอกสี่กลีบ ลายเจดีย์และพระพุทธเจ้าประทับแท่นแก้วใต้ต้นโพธิ์ ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายประดับกระจกเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนเรียงประดับชั้นท้องไม้ ฐานบัวคว่ำบัวหงายของส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุและขูดลาย ๒. เทคนิคงานประดับกระจกจีน

๓.	วัดพระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา	ตู้ที่ ๑ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานเขียง มีขาตั้ง ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายดอกลอย ลายเกลียวเชือก ลายเม็ดประคำ ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายประจำยามก้ามปู ลายก้านขดพรรณพฤกษา ประดับส่วนฐานตู้คัมภีร์ธรรม ๓. ลายดอกลอย ลายเกลียวเชือก ประดับส่วนฝา	๑. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๒. เทคนิคงานประดับกระจกจีน ๓. เทคนิคงานปั้นรักสมุก
		ตู้ที่ ๒ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลา ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลง ๔. ฝาปิดตู้คัมภีร์ธรรมทรงกระโจม	๑. ลายพรรณพฤกษา และลายดอกลอยประดิษฐ์ ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกลอย ลายเม็ดประคำ ประดับส่วนบน ลายช่องลูกฟัก ประดับส่วนล่างลำตัวตู้ ๓. ลายกลีบบัวคว่ำ-หงาย และลายเม็ดประคำประดับส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทอง ๒. เทคนิคงานปั้นรักสมุก
		ตู้ที่ ๓ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายหม้อดอกปูรณฆฏะ ลายบ่างหรือลายค้างคาวประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม และลายดอกลอยในช่องลูกฟัก ประดับส่วนล่างของลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานลงรักปิดทองลายฉลุและขูดลาย ๒. เทคนิคงานไม้ฉลุลาย
๔.	วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา	ตู้ที่ ๑ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายดอกสี่กลีบ มีลายกระหนกก้านขดห้อมล้อม ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายกลีบดอกบัวคว่ำ-หงาย ประดับส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุและขูดลาย ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน

		ตู้ที่ ๒ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลามีชั้นกระดานซ้อน ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายรูปกษัตริย์ประทับบนหลังม้า และลายสิงห์ ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายลายบ่างหรือลายค้างคาวเป็นลายประจำมุมตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองและขูดลาย ๒. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
		ตู้ที่ ๓ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายดอกสี่กลีบ มีลายพรรณพฤกษาล้อมรอบ ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุ ๒. เทคนิคงานปั้นรักสมุก ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
		ตู้ที่ ๔ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายกลีบดอกเรียงเต่อเนื่องกัน ภายในมีลายกระหนกซ้อนอยู่และภายนอกกลีบประดับลายกระหนกขดโค้ง เต็มลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุและขูดลาย ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
๕.	วัดพระธาตุจอมปิง ตำบลวังพร้าว อำเภอเกาะคา	ชิ้นที่ ๑ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓ ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายหม้อดอก และลายประจำมุมรูปสามเหลี่ยมภายในป็นลายกระหนก ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกสี่กลีบประดิษฐ์ชั้นท้องไม้ของส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ

		ชิ้นที่ ๒ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายหม้อดอก และลายประจำมุมรูปสามเหลี่ยมภายในเป็นลายกระหนก ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกสี่กลีบ และลายประจำยามลูกโซ่ ประดับส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ
๖.	วัดนาแส่ง ตำบลนาแส่ง อำเภอเกาะคา	ชิ้นที่ ๑ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลา ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายดอกบัวประดิษฐ์ในกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน และลายบ่างหรือลายค้างคาว ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกสี่กลีบประดิษฐ์ ประดับส่วนฝา	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ
		ชิ้นที่ ๒ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายหม้อดอกปูรณฆฏะ ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ
๗.	วัดกิ่วหลวง ตำบลบ้านกิ่ว อำเภอแม่ทะ		-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงสี่เหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลา ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีรูปทรงสี่เหลี่ยมมีฝาปิด	ไม่มีลวดลาย	ไม่มีการตกแต่งลวดลาย
๘.	วัดน้ำโจ้ ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ		-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงสี่เหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลา ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีรูปทรงสี่เหลี่ยมมีฝาปิด	๑. ลายเทวดานั่งทำอัญชลีถือก้านดอกบัว ลายหม้อดอกปูรณฆฏะ และลายประแจจีน ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานลงรักปิดทองลายฉลุ

						๒. ลายดอกสี่กลีบ ลายรูปนก ลายประแจจีน ประดับฝาปิดตู้คัมภีร์ธรรม	
๙.	วัดป่าจ้ำ ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ	ชิ้นที่ ๑ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีรูปทรงสี่เหลี่ยม ๔. ฝาตู้คัมภีร์ธรรมคล้ายฐานเขียง	๑. ลายดอกประจำมุมในกรอบสามเหลี่ยม ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายประดับกระจก เป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนเรียงประดับชั้นท้องไม้ของส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานลงรักปิดทองลายฉลุ ๒. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
		ชิ้นที่ ๒ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงสี่เหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีรูปทรงสี่เหลี่ยม ๔. ฝาตู้คัมภีร์ธรรมคล้ายฐานเขียง	๑. ลายดอกสี่กลีบ ลายประจำมุมในกรอบสามเหลี่ยมเป็นลายพรรณพฤกษา ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายประดับกระจก เป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนเรียงประดับชั้นท้องไม้ของส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานลงรักปิดทองลายฉลุ ๒. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
		ชิ้นที่ ๓ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงสี่เหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลา ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีรูปทรงสี่เหลี่ยมมีฝาปิด	๑. ลายหม้อดอกลายกระหนกลายพญาลวง ลายพรรณพฤกษา ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานเขียนหางบนพื้นรักแล้วปิดทอง
๑๐.	วัดบ้านหลุก ตำบลนาครัว อำเภอแม่ทะ	ชิ้นที่ ๑ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่งประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายปั้นรักสมุกรูปกลีบดอกบัวคว่ำ ประดับส่วนฝา	๑. เทคนิคงานลงรักปิดทองลายฉลุ ๒. เทคนิคงานประดับกระจกจีน ๓. เทคนิคงานปั้นรักสมุก

		ชิ้นที่ ๒ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายหม้อดอก และลายเทวดาทำอัญชลีถือช่อดอกไม้ ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกลอย ลายดอกสี่กลีบประดับฝาหีบคัมภีร์ธรรม ๓. ลายกลีบบัวคว่ำ ประดับฐานบัวถลาของส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานลงรักปิดทองลายฉลุและขูดลาย
๑๑.	วัดอุมลอง ตำบลล้อมแรด อำเภอเถิน	ชิ้นที่ ๑ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้ง ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายดอกบัวทรงพุ่ม ลายดอกบัวบาน ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกลอย ลายดอกประจำยามลูกโซ่ ประดับส่วนฐาน ๓. ลายกลีบบัวคว่ำประดับส่วนฝา	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ
		ชิ้นที่ ๒ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงสี่เหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้ง ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีรูปทรงสี่เหลี่ยมมีฝาปิด	๑. ลายหม้อดอกปูรณฆฏะ ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกลอยประดับส่วนฝา	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ
		ชิ้นที่ ๓ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายหนุมานเหาะ มือข้างหนึ่งถือคฑาอีกข้างถือเครือดอกบัวและลายเครือกระหนก ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกลาย ลายดอกประจำยามลูกโซ่ ลายกลีบบัวหงาย ประดับส่วนฐาน ๓. ลายกลีบบัวหงาย ประดับส่วนฝาปิด	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุและขูดลาย ๒. เทคนิคงานปั้นรักสมุก ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีนในร่อง

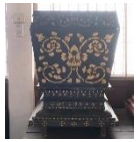
		ชิ้นที่ ๔ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้ง ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายเครือดอกบัว ลายเทวดาทำอัญชลีมือถือดอกบัวนั่งอยู่บนดอกบัวบาน ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุและขูดลาย ๒. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
		ชิ้นที่ ๕ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้ง ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลง ๔. ฝาปิดตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนทั้ง ๔ ด้านสอบเข้าหากัน	๑. ลายหม้อดอกบัว ดอกสี่กลีบประดิษฐ์ ลายดอกบัวประดิษฐ์ ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกบัวบานคว่ำ แล้วมีลายกระหนกล้อมดอกบัว ประดับส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๒. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
๑๒.	วัดเขาแก้วปินหวาน ตำบลเถินบุรี อำเภอเถิน		-	ตู้คัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายเครือดอกบัวตูม และดอกบัวบาน ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกประจำยามลูกโซ่ ประดับชั้นท้องไม้ของส่วนฐาน ๓. ลายดอกบัวคว่ำประดับส่วนฝา	๑. เทคนิคงานลงรักปิดทองลายฉลุ

๓. ตารางจำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของตู้คัมภีร์ธรรมในจังหวัดลำพูน

ตารางที่ ๑๖ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของตู้คัมภีร์ธรรมในจังหวัดลำพูน

ลำดับ	รายชื่อวัด	ตู้คัมภีร์ธรรม	ปีที่สร้าง	รูปแบบตู้คัมภีร์ธรรม	โครงสร้างตู้คัมภีร์ธรรม	ลวดลายประดับตู้คัมภีร์ธรรม	เทคนิคงานตกแต่งลวดลายตู้คัมภีร์ธรรม
๑.	วัดพระธาตุหริภุญชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง	ชิ้นที่ ๑ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลง ๔. ฝาปิดหีบคัมภีร์ธรรมคล้ายทรงกระโจม มี ๙ ชั้น ประกอบด้วยบัวถลาซ้อนกัน ชั้นบนสุดมีปลียอด	๑. ลายนักดนตรี มีท่วงท่ากำลังบรรเลงเครื่องดนตรี ประเภทต่างๆ ด้วยการดีด สี ตี เป่า ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานลงรักปิดทองลายฉลุและขูดลาย
		ชิ้นที่ ๒ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายหม้อดอกปูรณฆฏะประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกสี่กลีบ เป็นลายหน้ากระดานชั้นท้องไม้ส่วนฐาน ๓. ลายพรรณพฤกษาประดับฝา	๑. เทคนิคงานลงรักปิดทองลายฉลุ
		ชิ้นที่ ๓ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายหม้อดอกปูรณฆฏะประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายประจำยามก้ามปูประดับชั้นท้องไม้ส่วนฐาน	- เทคนิคงานลงรักปิดทองลายฉลุ

						๓. ลายเส้นลูกคลื่น คล้ายลายก้านขด ประดับส่วนฝา	
		ชิ้นที่ ๔ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายดอกสี่กลีบก้านแย่งประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกสี่กลีบเป็นลายหน้ากระดานชั้นท้องไม้ส่วนฐาน และลายกลีบดอกไม้ ประดับชั้นบัวคว่ำส่วนฐาน ๓. ลายประจำยามก้ามปูสลับกับลายดอกลอยประดับฝา	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ
		ชิ้นที่ ๕ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานกระดาน ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายเครือดอกบัวบาน ๒๒ ดอก ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายประจำยามลูกโซ่ประดับส่วนฝา	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุ
		ชิ้นที่ ๖ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ และมีขาตั้งฐาน ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลง ๔. ฝาปิด เป็นบัวถลา ๒ ชั้น	๑. ลายพรรณพฤกษา ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายฉลุลายเป็นรูปช่องกระจก ประดับชั้นท้องไม้ส่วนฐาน และลายกลีบดอกบัว ประดับชั้นบัวคว่ำ บัวหงายของส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุ ๒. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
		ชิ้นที่ ๗ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ และมีขาตั้งฐาน ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายเครือดอกบัวบาน ๑๒ ดอก ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกสี่กลีบ ประดับส่วนฐานตู้คัมภีร์ธรรม ๓. ลายดอกบัวก้านขดประดับฝา	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุ

		ชิ้นที่ ๘ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบล มีฝาปิด	๑. ลายดอกบัวคล้ายลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายก้านขดรูปกระหนกประดับชั้นท้องไม้ส่วนฐาน ๓. ลายประจำยามก้ามปูประดับฝา	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุและขูดลาย
		ชิ้นที่ ๙ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้งฐาน ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายพรรณพฤกษา ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกสี่กลีบประดับชั้นท้องไม้ ชั้นบัวคว่ำบัวหงายของฐาน ๓. ลายก้านขดพรรณพฤกษาประดับส่วนฝา	๑. เทคนิคงานลงรักปิดทองลายฉลุ
		ชิ้นที่ ๑๐ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้งฐาน ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายนรสิงห์ ลายพรรณพฤกษา ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายประจำยามก้ามปู ลายดอกสี่กลีบในช่องลูกฟัก ประดับฐาน ๓. ลายประจำยามก้ามปูประดับฝา	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุและขูดลาย
		ชิ้นที่ ๑๑ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายพรรณพฤกษา ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกสี่กลีบ ลายกลีบบัวคว่ำประดับส่วนฐาน ๓. ลายเมฆไหลประดับส่วนฝา	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุและขูดลาย
		ชิ้นที่ ๑๒ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายฝูงนกบินเกาะเล่นแทรกอยู่ลายพรรณพฤกษา ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกสี่กลีบประดับส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุและขูดลาย

		ชิ้นที่ ๑๓ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายดอกสี่กลีบ และลายดอกประจำมุมในกรอบสามเหลี่ยมประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุ
		ชิ้นที่ ๑๔ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้งฐาน ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายพรรณพฤกษา ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกสี่กลีบ ประดับชั้นท้องไม้ของส่วนฐาน ๓. ลายดอกสี่กลีบเป็นลายดอกหน้ากระดาน ประดับส่วนฝา	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุ
		ชิ้นที่ ๑๕ 	๒๕๔๒	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้งฐาน ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายประดับส่วนลำตัว ด้านที่ ๑ ลายพระธาตุดอยสุเทพ ด้านที่ ๒ ลายพรรณพฤกษา ด้านที่ ๓ ลายพระพุทธเจ้าโปรดปัญจวัคคีย์	๑. เทคนิคงานเขียนสี
		ชิ้นที่ ๑๖ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้งฐาน ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	- ลายประดับส่วนลำตัว ด้านที่ ๑ ลายพระเจดีย์และลายเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ด้านที่ ๒,๓ ลายราหูอมพระจันทร์ในดวงจันทร์ด้านแรกเป็นรูปกระต่าย อีกด้านเป็นรูปนกยูง	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ

		ชิ้นที่ ๑๗ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้งฐาน ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายพรรณพฤกษา ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกสี่กลีบในช่องลูกฟัก ประดับชั้นท้องไม้ของฐาน ๓. ลายดอกประดิษฐ์ประดับฝา	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ
		ชิ้นที่ ๑๘ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้งฐาน ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายพรรณพฤกษา ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายก้านขดพรรณพฤกษา ประดับชั้นฐานบัวคว่ำ และฐานหน้ากระดานของส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๒. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
		ชิ้นที่ ๑๙ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายพรรณพฤกษา ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายประจำยามก้ามปู ประดับชั้นท้องไม้ ลายกลีบบัวคว่ำ ประดับชั้นบัวคว่ำของส่วนฐาน ๓. ลายประจำยามก้ามปูประดับฝา	๑. เทคนิคงานลงรักปิดทองลายฉลุ
		ชิ้นที่ ๒๐ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้งฐาน ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายก้านขดพรรณพฤกษา ประดับขอบลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกสี่กลีบประดับชั้นท้องไม้ของส่วนฐาน ๓. ลายก้านขดพรรณพฤกษาและลายดอกลอย ประดับฝา	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุ

		ชิ้นที่ ๒๑ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้งฐาน ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	ลวดลายเลือนหาย	มีร่องรอยการตกแต่งลวดลายด้วยเทคนิคงานลงรักปิดทองลายฉลุ
๒.	วัดมหาวัน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง	ชิ้นที่ ๑ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายพรรณพฤกษา ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายประจำยามก้ามปู ประดับชั้นท้องไม้ ส่วนฐาน ๓. ลายก้านขดดอกไม้ ประดับฝา	๑. เทคนิคงานลงรักปิดทองลายฉลุ
		ชิ้นที่ ๒ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายพรรณพฤกษา ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายประจำยามก้ามปู ลายดอกสี่กลีบ ลายก้านขดพรรณพฤกษา ประดับส่วนฐาน ๓. ลายก้านขดพรรณพฤกษา ประดับส่วนฝา	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ
		ชิ้นที่ ๓ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายดอกสี่กลีบก้านแย่ง ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายประจำยามก้ามปู ลายประจำยามลูกโซ่ ประดับส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานลงรักปิดทองลายฉลุ

๓.	วัดพระยืน ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง	ชิ้นที่ ๑ 	-	ตู้คัมภีร์ธรรม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานหน้ากระดาน มีขาตั้ง ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม มีประตูด้านหน้า ๒ บาน	๑. ลายดอกพรรณพฤกษารูปดอกบัวทรงพุ่ม ดอกบัวบาน ประดับประตูด้านหน้า และลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายประจำยามในกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ประดับฐานหน้ากระดาน	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุ
		ชิ้นที่ ๒ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลา ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายดอกสี่กลีบในกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม และลายดอกลอยสลับลายดอกสี่กลีบในกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ประดับขอบส่วนบน-ล่างของส่วนลำตัว	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุและขูดลาย
		ชิ้นที่ ๓ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	ไม่มีการประดับลาย	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองผิวเกลี้ยง
		ชิ้นที่ ๔ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงสี่เหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลา ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีรูปทรงสี่เหลี่ยมมีฝาปิด	๑. ลายพรรณพฤกษา ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกไม้ เป็นลายกลีบบัวคว่ำประดับชั้นบัวถลาส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ

		ชิ้นที่ ๕ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายพรรณพฤกษา ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกลอย ประดับชั้นท้องไม้และลายดอกไม้ เป็นลายกลีบบัวคว่ำ ประดับชั้นบัวถลาส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ
		ชิ้นที่ ๖ 	-	ตู้คัมภีร์ธรรม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานหน้ากระดาน มีขาตั้ง ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม มีประตูด้านหน้า ๒ บาน	๑. ลายพรรณพฤกษารูปดอกบัว ประดับช่องลูกฟักบานประตูทั้ง ๒ บาน แล้วมีลายประจำยามก้ามปูประดับขอบบานประตู ๒. ลายพรรณพฤกษารูปดอกบัวตูม ดอกบัวบาน ประดับฝาด้านข้างตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ
๔.	วัดหมูเป้ง ตำบลเหมืองจี้ อำเภอเมือง	ชิ้นที่ ๑ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายพรรณพฤกษารูปดอกบัวและลายราหูคายก้านพรรณพฤกษา ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุและขูดลาย ๒. เทคนิคงานประดับกระจกจีนในร่อง
		ชิ้นที่ ๒ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายหม้อดอกปูรณฆฏะประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกลอยสลับกับลายดอกบัวบานคล้ายลายประจำยามก้ามปูประดับชั้นท้องไม้บนและลายดอกลอยมีใบไม้ขนาบข้าง ประดับชั้นท้องไม้ล่างของฐาน	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุ

		ชิ้นที่ ๓ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายพรรณพฤกษา ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกสี่กลีบ ประดับชั้นท้องไม้ส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุ
๕.	วัดป่าซางงาม ตำบลป่าซาง อำเภอป่าซาง	ชิ้นที่ ๑ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายหม้อดอกปูรณฆฏะ และลายเทวดายืนทำอัญชลีถือดอกบัวประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานเขียนรักบนพื้นชาดและขูดลาย
		ชิ้นที่ ๒ 	๒๔๔๘	หีบคัมภีร์ธรรมทรงสี่เหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานหน้ากระดานมีลิ้นชัก และขาตั้งฐาน ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีรูปทรงสี่เหลี่ยมมีฝาปิด	๑. ลายพรรณพฤกษา และลายเทวดายืนทำอัญชลีถือดอกบัวประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายประจำยามก้ามปูประดับขอบส่วนบน-ล่างของลำตัวตู้	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุและขูดลาย
		ชิ้นที่ ๓ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายหม้อปูรณฆฏะและลายดอกบัวบานซ้อนกลับในกรอบวงกลม ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกลอยในช่องกระจก ประดับชั้นท้องไม้ส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุและขูดลาย
		ชิ้นที่ ๔ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายพรรณพฤกษา ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายกลีบบัวคว่ำ-หงาย ประดับฐานบัวคว่ำ บัวหงายของฐาน ๓. ลายก้านขดพรรณพฤกษาประดับฝาตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุและขูดลาย

		ชิ้นที่ ๕ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงสี่เหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานหน้ากระดานมีขาตั้งฐาน ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีรูปทรงสี่เหลี่ยมมีฝาปิด	๑. ลายพรรณพฤกษา ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายกระจกสีรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนเรียงต่อเนื่องเต็มขอบส่วนบน-ล่างของลำตัวตู้	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๒. เทคนิคงานประดับกระจกสี
		ชิ้นที่ ๖ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายดอกลอย และลายดอกประจำมุม ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุและขูดลาย
		ชิ้นที่ ๗ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายดอกบัวทรงพุ่ม และลายดอกประจำมุม ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกสี่กลีบในช่องลูกฟักประดับชั้นท้องไม้ส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ
๖.	วัดหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง	ชิ้นที่ ๑ 	๒๔๔๗	ตู้คัมภีร์ธรรม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้ง ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีประตูด้านหน้า ๒ บาน ๔. หลังคา มีกระจังไม้ผายออกหรือปากบาน	๑. ลายเทวดายืนถือเครื่องพรรณพฤกษายืนอยู่บนรูปชายผิวดำประดับบานประตูทั้ง ๒ บาน ๒. ลายพรรณพฤกษาประกอบด้วยดอกพุดตาน ดอกบัวทรงพุ่ม ดอกกะถิน ประดับลำตัวด้านข้างและขอบตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุ

		ชิ้นที่ ๒ 	-	ตู้คัมภีร์ธรรม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้ง ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม มีประตูด้านหน้า ๒ บาน ๔. หลังคา มีกระจังไม้ผายออกหรือปากบาน	๑. ลายเทวดายืนถือเครื่องพรรณพฤกษาและลายดอกกฤษ อยู่บนรูปเสือประดับประตูทั้ง ๒ บาน ๒. ลายพรรณพฤกษาประกอบด้วยดอกพุดตาน ดอกบัวทรงพุ่ม ดอกกะถิน ประดับลำตัวด้านข้างและขอบตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุ
๗.	วัดร่องช้าง ตำบลท่าตุ้ม อำเภอป่าซาง		-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้ง ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายดอกบัวหลวงจำนวน ๙ ดอก มีก้านและใบเชื่อมต่อกัน ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุ
๘.	วัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้	ตู้ที่ ๑ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้ง ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายพรรณพฤกษา ลายเทวดาและลายนก ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๒. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
		ตู้ที่ ๒ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีขาตั้ง ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายเครือดอกบัว และลายนกประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ๒. ลายดอกบัวคว่ำ และลายเส้นประคำ ประดับส่วนฝา	๑. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๒. เทคนิคงานประดับกระจกจีน

๔. ตารางจำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของตู้คัมภีร์ธรรมในพื้นที่ใกล้เคียง

ตารางที่ ๑๗ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของตู้คัมภีร์ธรรมในพื้นที่ใกล้เคียง

ลำดับ	รายชื่อวัด	ตู้คัมภีร์ธรรม	ปีที่สร้าง	รูปแบบตู้คัมภีร์ธรรม	โครงสร้างตู้คัมภีร์ธรรม	ลวดลายประดับตู้คัมภีร์ธรรม	เทคนิคงานตกแต่งลวดลายตู้คัมภีร์ธรรม
๑.	หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา		-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายรดน้ำเรื่องเวสสันดรชาดก ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ด้านที่ ๑ เป็นรูปพระเวสสันดรมอบช้างปัจจัยนาเคนทร์ ด้านที่ ๒ เป็นรูปพระเวสสันดรประทับบนช้างไปเขาวงกต ด้านที่ ๓ เป็นรูปพระเวสสันดรประทับบนม้าสินธพ ด้านที่ ๔ เป็นรูปพระเวสสันดรประทับในศาลาที่พระวิษณุกรรมเนรมิตให้ ๒. ลายก้านไขว้รูปดอกพุดตาน และลายดอกพุดตานในช่องลูกฟัก ประดับชั้นท้องไม้ของฐาน ๓. ลายประจำยามก้ามปูประดับฝา	๑. เทคนิคงานลายรดน้ำ

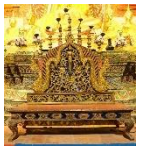
๒.	วัดสูงเม่น ตำบลสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่	ชิ้นที่ ๑ 	๒๓๗๘	ตู้คัมภีร์ธรรม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานแบบขาหมูมีลิ้นชัก ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมมีประตูด้านหน้า ๒ บาน ๓. หลังคามีกระจังไม้ขนาดเล็กประดับบนขอบตู้	๑. ลายประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม ด้านที่ ๑ ด้านหน้า ส่วนประตูตู้คัมภีร์ธรรมเป็นลายเรื่องวิธุรบัณฑิตชาดก ลายรูปคนนั่งห่อคัมภีร์ธรรม ลายกระหนกพรรณพฤกษาและลายสัตว์รูปนกรูปช้างสามเศียร ด้านที่ ๒ ลายประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมด้านหลัง เป็นรูปกษัตริย์ประพาสป่าไล่ล่าสัตว์และมีลายกระหนกพรรณพฤกษา	๑. เทคนิคงานลายรดน้ำ ๒. เทคนิคงานประดับกระจกจีนและกระจกสี
		ชิ้นที่ ๒ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายพรรณพฤกษา และลายประจำมุมเป็นลายกระหนกในกรอบสามเหลี่ยม ประดับลำตัวตู้ ๒. ลายดอกสี่กลีบประดับชั้นท้องไม้ของฐาน ๓. ลายกลีบดอกบัว ประดับด้านบนส่วนฝา	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุ
		ชิ้นที่ ๓ 	-	หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ๓. ลำตัวตู้คัมภีร์ธรรมส่วนบนกว้าง ปากผายออก ส่วนล่างสอบลงมีฝาปิด	๑. ลายพระพรหมมีพระพักตร์ ๓ หน้า ทำอัญชลี ถือดอกบัวสายประทับอยู่บนดอกลอย และมีลายเทวดาทำอัญชลีมือถือดอกบัวสายประทับบนดอกลอย ๔ องค์ ห้อมล้อม ประดับลำตัวตู้คัมภีร์ธรรม	๑. เทคนิคงานลงพื้นรักพื้นชาดปิดทองลายฉลุและขูดลาย

๔.๒.๕.๓ ตารางจำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของสัตตภัณฑ์ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน

๑. ตารางจำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของสัตตภัณฑ์ในจังหวัดเชียงใหม่

ตารางที่ ๑๘ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของสัตตภัณฑ์ในจังหวัดเชียงใหม่

ลำดับ	รายชื่อวัด	สัตตภัณฑ์	ปีที่สร้าง	รูปแบบสัตตภัณฑ์	โครงสร้างสัตตภัณฑ์	ลวดลายประดับสัตตภัณฑ์	เทคนิคงานตกแต่งลวดลายสัตตภัณฑ์
๑.	วัดเกตการาม ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง		-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานสิงห์ ซ้อนบนชุดฐานเขียงในผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายมกรคายนาค ประดับเป็นลายขอบแผงสัตตภัณฑ์ทั้ง ๒ ข้าง ๒) ลายกระหนกหัวนาคขด ๒. ลายประดับส่วนฐาน ๑) ลายฐานสิงห์ ๒) ลายกลีบบัวคว่ำ-หงาย	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทอง ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีนในร่องลาย
๒.	วัดเมืองสารตหลวง ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง		-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานหน้ากระดานผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายพญานาค ๒ ตัว ประดับขอบแผงสัตตภัณฑ์ทั้ง ๒ ข้าง ๒) ลายเครือเถาเงาะหัวขอดมีลายดอกสับปะรดซอนแทรก ๒. ลายก้านขดพรรณพฤกษา ประดับชั้นหน้ากระดานส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทอง ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสีในร่องลาย

๓.	วัดบวกครกหลวง ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง		-	ครึ่งวงกลม ปลายยอดแหลม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานขานก รองรับชั้นหน้ากระดาน ในผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายพญานาค ๒ ตัว ประดับขอบแผงสัตตภัณฑ์ทั้ง ๒ ข้าง ๒) ลายเทวดายืนทำอัญชลี มีลายเครือเถาเงาะหัวขอดซอนแทรกด้วยลายดอกสับปะรดอยู่ ๒. ลายประจำยามลูกฟัก ประดับชั้นหน้ากระดานส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองและปิดทองลายฉลุ ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสีในร่องลาย
๔.	วัดข้าวแท่นหลวง ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย	หลังที่ ๑ 	-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายพญานาคเรียงทอดตัวลงมา ๒ ข้าง ข้างละ ๖ ตัว ประดับขอบแผงสัตตภัณฑ์ ๒) ลายเมฆหัวนาค	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานสีพลาสติก ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสีในร่องลาย
		หลังที่ ๒ 	-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานหน้ากระดาน ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายประดับแผงสัตตภัณฑ์ ๑) ลายพญานาค ๒ ตัว ประดับขอบแผงสัตตภัณฑ์ทั้ง ๒ ข้าง ๒) ลายเครือเถาเงาะหัวขอดขดโค้งมีลายดอกตาสับปะรดซอนแทรกร่วมอยู่	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทอง ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีนในร่องลาย
๕.	วัดสันศรี ตำบลสันพระเนตร อำเภอสันทราย		๒๔๕๘	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานหน้ากระดาน ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายพญานาค ๒ ตัว ประดับขอบแผงสัตตภัณฑ์ทั้ง ๒ ข้าง ๒) ลายเครือเถาเงาะหัวขอดขดโค้งมี ลายดอกบัว ลายดอกกฐิน ซอนแทรกร่วมอยู่	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทอง ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีนในร่องลาย

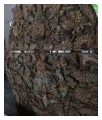
						๒. ลายก้านขดพรรณพฤกษา ประดับหน้ากระดานส่วนฐาน	
๖.	วัดแม่แก้ดหลวง ตำบลหนองจ๊อม อำเภอสันทราย		๒๔๗๕	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานสิงห์ ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายพญานาค ๑๖ ตัว เกี้ยวพันกินหางกัน ๒) ลายรูปสัตว์ ประกอบด้วย รูปไก่ ลิง แพะ หนู ประดับซอน แทรกร่วมกับลายพญานาค ๒. ลายก้านขดพรรณพฤกษา ประดับหน้ากระดานส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทอง ๓. เทคนิคงานปิดทองขูดลาย ๔. เทคนิคงานประดับกระจกสีในร่องลาย ๕. เทคนิคงานปั้นรักสมุก
๗.	วัดบวกค้าง ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง		-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานหน้ากระดาน ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายพญานาค ๒ ตัว ประดับขอบแผงสัตตภัณฑ์ทั้ง ๒ ข้าง ๒) ลายเครือเถาเงาะหัวขอด ๓) ลายดอกลอยประดับชั้นกระดานส่วนล่างของแผงสัตตภัณฑ์ ๒. ลายประจำยามลูกโซ่ ประดับชั้นหน้ากระดานส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองและปิดทองลายฉลุ ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีนในร่องลาย
๘.	วัดทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอสันกำแพง	หลังที่ ๑ 	-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายประดับแผงสัตตภัณฑ์ ๑) ลายพญานาคเกี้ยวพันกัน ๒ ข้าง ข้างละ ๔ ตัว ประดับขอบแผงสัตตภัณฑ์ ๒) ลายหม้อดอกปูรณฆฏะ ๒. ลายดอกลอย และลายดอกในกรอบลูกฟัก ประดับส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๓. เทคนิคงานสีพลาสติก

		หลังที่ ๒ 	-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ซ้อนกัน ๒ ชั้น ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายพญานาค ๘ ตัว เกี้ยวพันกัน เต็มแผงสัตตภัณฑ์ ๒) ลายรูปช้างใช้งวงพันก้านดอกบัวตูมและบัวบาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานสีพลาสติก
๙.	วัดบุญนาค ตำบลทุ่งต้อม อำเภอสันป่าตอง		-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ประกอบด้วย ลายอมนุษย์และลายสัตว์ป่าหิมพานต์ ประกอบด้วย ลายเทวดา ลายยักษ์ ลายพญา-นาค ลายหงส์ ลายนกยูง ลายกวาง ประดับแผงสัตตภัณฑ์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองและปิดทองลายฉลุ ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี
๑๐.	วัดศรีนวรัฐ (ทุ่งเสี้ยว) ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง		-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานสิงห์ ซ้อนบนชุดฐานเขียงในผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายพญานาค ๑๖ ตัว เกี้ยวพันกินหางกัน ๒) ลายเทวดาครึ่งตัว พระหัตถ์สองเบื้องถือพระขรรค์ประดับส่วนยอดของแผงสัตตภัณฑ์ ๓) ลายดอกบัวบาน ประดับซอนแทรกร่วมกับลายพญานาค	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทอง ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสีในร่องลาย ๔. เทคนิคงานปั้นรักสมุก
๑๑.	วัดมงคล (ทุ่งแป้ง) ตำบลท่าวังพร้าว อำเภอสันป่าตอง		-	ครึ่งวงกลม ปลายยอดแหลม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายพญานาค ๒ ตัว ประดับขอบแผงสัตตภัณฑ์ทั้ง ๒ ข้าง ๒) ลายเทวดา ๒ องค์ อยู่ในท่านั่ง พระหัตถ์ถือก้านเครือพรรณพฤกษาขดโค้งเต็มแผงสัตตภัณฑ์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองและปิดทองลายฉลุ ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน ในร่องลาย ๔. เทคนิคงานปั้นครั่ง

๒. ตารางจำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของสัตตภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง

ตารางที่ ๑๙ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของสัตตภัณฑ์ในจังหวัดลำปาง

ลำดับ	รายชื่อวัด	สัตตภัณฑ์	ปีที่สร้าง	รูปแบบสัตตภัณฑ์	โครงสร้างสัตตภัณฑ์	ลวดลายประดับสัตตภัณฑ์	เทคนิคงานตกแต่งลวดลายสัตตภัณฑ์
๑.	วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง		-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. ไม่มีเสาเชิงเทียน แต่มีเหล็กเชิงเทียนเชื่อมออกจากแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายราหูอมจันทร์ ๒) ลายอสูร ๓) ลายไส้หมู ๒. ลายประดับส่วนฐาน ๑) ลายฐานสิงห์ ๒) ลายบัวหงาย	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานสีพลาสติก ๔. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
๒.	วัดพระแก้วดอนเต้า สุชาดาราม ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง	หลังที่ ๑ 	-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลาผังสี่เหลี่ยมแนวนอน มีตัวแบกฐาน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายหนุมานยืนเงยหน้าขึ้นมือสองข้างเกาะเศียรพญานาค ๒) ลายมัจฉานุกับหนุมานถือคฑาอ้าปากงับหางพญานาค ๓) ลายพญานาค จำนวน ๑๐ ตัว รัดเกี้ยวกันลดหลั่น	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี
		หลังที่ ๒ 	-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลาผังสี่เหลี่ยมแนวนอน มีตัวแบกฐาน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายนางเงือก ๒ คู่ ๒) ลายช้างสามเศียร ๓) ลายพญานาค ๘ ตัว ๒. รูปนกหัสดีลิงค์ เป็นตัวแบกฐาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี

		หลังที่ ๓ 	-	ห้าเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลา ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายมนุษย์ถือเครื่องเถา ๒) ลายพรรณพฤกษา ๓) ลายภูเขา	๑ เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาดปิดทองลายฉลุ ๓. เทคนิคงานสีพลาสติก
		หลังที่ ๔ 	-	ครึ่งวงกลม ปลายยอดแหลม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลา ๓. เสาเชิงเทียน อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์ มีสภาพชำรุด	๑. ลายประดับแผงสัตตภัณฑ์ ๑) ลายเทวดายืนทำอัญชลี ๒) ลายดอกบัวหลวง มีก้าน ใบ โค้งพันกัน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงรักปิดทอง ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี
		หลังที่ ๕ 	-	ห้าเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลา ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายประดับแผงสัตตภัณฑ์ ๑) ลายเทวดานั่งทำอัญชลี ๒) ลายหน้ากาลคายเครือพรรณพฤกษา	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
		หลังที่ ๖ 	-	ห้าเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายประดับแผงสัตตภัณฑ์ ๑) ลายดอกบัวสาย ๘ ดอก ๒) ลายไส้หมู เป็นคลื่นคล้ายเปลวไฟประดับขอบแผง	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานสีพลาสติก
๓.	วัดเชตวัน ตำบลหัวเวียง อำเภอเมืองลำปาง		-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลา ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายประดับแผงสัตตภัณฑ์ ๑) ลายพญานาคเกี้ยวพันกัน ๒) ลายคติพุทธประวัติตอนพระพุทธเจ้าจำพรรษาที่ป่าเลไลย์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานสีพลาสติก ๔. เทคนิคงานประดับกระจกจีน

๔.	วัดพระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา	หลังที่ ๑ 	-	สี่เหลี่ยมซ้อนกัน ๑ ชั้น	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานมีขาตั้ง ๒ ข้าง ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา เรียงอยู่บนแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายเทวดาทำอัญชลี มีเครือลายกระหนกประดับอยู่ ๒ ข้างของเทวดา	๑. เทคนิคงานไม้ ๒. เทคนิคงานสีพลาสติก
		หลังที่ ๒ 	-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างปูน ๒. ฐานหน้ากระดานผังสี่เหลี่ยมแนวนอน มีขาตั้ง ๒ ข้าง ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายดอกบัวทรงพุ่ม ๒) ลายเครือกระกนก ๒. ลายประดับฐานกระดาน รูปทรงคล้ายเรือ ส่วนปลายโค้งขึ้นคล้ายหัวกระหนกสอบเข้าหาแผงสัตตภัณฑ์ทั้งสองข้าง	๑. เทคนิคงานพิมพ์ลายปูน ๒. เทคนิคงานสีพลาสติก ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี
		หลังที่ ๓ 	๒๕๒๙	ห้าเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานหน้ากระดานผังสี่เหลี่ยมแนวนอน มีขาตั้ง ๒ ข้าง ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา เป็นโครงสร้างเดียวกันกับแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ประดับแผงสัตตภัณฑ์ ๒. ลายประดับฐานกระดาน รูปทรงคล้ายเรือ ส่วนปลายโค้งขึ้นคล้ายหัวกระหนกสอบเข้าหาแผงสัตตภัณฑ์ทั้งสองข้าง	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานสีพลาสติก
		หลังที่ ๔ 	-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างปูน ๒. ฐานสิงห์ มีขาตั้ง ๒ ข้าง ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายดอกบัว ๒) ลายพรรณพฤกษา ๓) ลายนก ๒ ตัว ๔) ลายพญานาค ๒ ตัว	๑. เทคนิคงานพิมพ์ลายปูน ๒. เทคนิคงานสีพลาสติก

		หลังที่ ๕ 	๒๕๐๖	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างปูน ๒. ฐานสิงห์ มีขาตั้ง ๒ ข้าง ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายเทวดาทำอัญชลี ๒) ลายพรรณพฤกษา ๓) ลายพญานาค ๒ ตัว	๑. เทคนิคงานพิมพ์ลายปูน ๒. เทคนิคงานสีพลาสติก
๕.	วัดพระธาตุจอมปิง ตำบลวังพร้าว อำเภอเกาะคา		-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างครึ่งไม้ครึ่งปูน เสาเชิงเทียนเป็นไม้ ส่วนแผงสัตตภัณฑ์เป็นปูน ๒. ฐานบัวถลาผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายพญานาค ๑๐ ตัว รัดเกี้ยวกินหางกัน ประดับแผงสัตตภัณฑ์	๑. เทคนิคงานไม้ ๒. เทคนิคงานพิมพ์ลายปูน ๓. เทคนิคงานลงพื้นรัก ๔. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
๖.	วัดนาแส่ง ตำบลนาแส่ง อำเภอเกาะคา		-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างปูน ส่วนแผงสัตตภัณฑ์เป็นเนื้อโลหะตะกั่วครอบปูน ๒. ฐานหน้ากระดาน ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน มีขาตั้งประจำมุม ๔ ขา ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายพญานาค ๑๒ ตัว รัดเกี้ยวกินหางกัน ประดับแผงสัตตภัณฑ์ ๒. ลายดอกสี่กลีบประดับฐาน	๑. เทคนิคงานปูน ๒. เทคนิคงานดุนโลหะ ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี
๗.	วัดป่าจ้ำ ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ		-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา เป็นโครงสร้างเดียวกันกับแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายประดับแผงสัตตภัณฑ์ เป็นตารางช่องไม้ ประดับลายดอกไม้ขนาดใหญ่ตรงกลาง และดอกขนาดเล็กไว้ในช่องขนาดเล็ก ๒. ลายกลีบดอกบัวคว่ำ ดอกบัวหงาย ประดับส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานสีพลาสติก ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน ๔. เทคนิคงานปั้นรักสมุก

๘.	วัดบ้านหลุก ตำบลนาครัว อำเภอแม่ทะ		-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา เป็นโครงสร้างเดียวกันกับแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายประดับแผงสัตตภัณฑ์ เป็นลายราหูอมจันทร์ และคายลายไส้หมู เป็นลายเส้นเรียงเต็มแผงสัตตภัณฑ์ ๒. ลายฐานเป็นลายกลีบบัวคว่ำและกลีบบัวหงาย	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานลงรักปิดทอง ๔. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
๙.	วัดนาคตหลวง ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ		-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา เป็นโครงสร้างเดียวกันกับแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายประดับแผงสัตตภัณฑ์ เป็นตารางช่องไม้ เป็นลายพรรณพฤกษา ประกอบด้วย ลายเครือดอกไม้ ลายใบไม้	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
๑๐.	วัดล้อมแรด ตำบลล้อมแรด อำเภอเถิน		-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลา ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายช้าง ๓ ตัว ๒) ลายพญานาค ๒ ตัว ๓) ลายกินนร ๒ ตัว ๔) ลายมอม ๒ ตัว	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทอง ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี
๑๑.	วัดเวียง ตำบลล้อมแรด อำเภอเถิน		-	ห้าเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลา ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา เป็นโครงสร้างเดียวกันกับแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายสัตว์ป่าหิมพานต์ ๒) ลายพรรณพฤกษา ๒. ลายส่วนฐาน มีดังนี้ ๑) ลายสัตว์ป่าหิมพานต์ ๒) ลายพรรณพฤกษา	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานปั้นรักสมุก

๑๒.	วัดเขาแก้วปินหวาน ตำบลเถินบุรี	ชิ้นที่ ๑ 	-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หน้าแผงสัตตภัณฑ์ ๒ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์ ๕ เสา	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายเครือดอกบัวทรงพุ่มและดอกบัวบาน ๒) ลายพญานาค ๒ ตัว ทอดตัวลงมาเป็นขอบแผงสัตตภัณฑ์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงรักปิดทองลายฉลุ ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
		ชิ้นที่ ๒ 	-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายพญานาครัดเกี้ยวกัน ๒) ลายหนุมาน ๒ ตัว ๓) ลายมนุษย์ ๘ คน ทำท่าทางเสมือนทำทีเล่นซ้อนแอบ	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงรักปิดทอง ๓. เทคนิคงานทาสีพลาสติก ๔. เทคนิคงานประดับกระจกจีน

๓. ตารางจำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของสัตตภัณฑ์ในจังหวัดลำพูน

ตารางที่ ๒๐ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของสัตตภัณฑ์ในจังหวัดลำพูน

ลำดับ	รายชื่อวัด	สัตตภัณฑ์	ปีที่สร้าง	รูปแบบสัตตภัณฑ์	โครงสร้างสัตตภัณฑ์	ลวดลายประดับสัตตภัณฑ์	เทคนิคงานตกแต่งลวดลายสัตตภัณฑ์
๑.	วัดพระธาตุหริภุญชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง	หลังที่ ๑ 	๒๔๖๕	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีตัวแบกฐาน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายพรรณพฤกษาประกอบ ด้วยลายดอกบัวดอกสับปะรด ๒) ลายพญานาค ๑๒ ตัว	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน

						๒. ลายก้านขดพรรณพฤกษาประดับส่วนฐานสัตตภัณฑ์ ๓. รูปม้า รูปช้างเป็นตัวแบกฐานสัตตภัณฑ์	
		หลังที่ ๒ 	๒๔๖๗	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ มีตัวแบกฐาน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายเทวดาครึ่งตัวทำอัญชลี จำนวน ๓ องค์ ๒) ลายดอกบัว ๓) ลายกระหนก ๔) ลายพญานาค ๒ ตัว ๒. รูปช้าง ๒ ตัวเป็นตัวแบกฐานสัตตภัณฑ์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานลงรักปิดทอง ๔. เทคนิคงานประดับกระจกสีและกระจกจีน
		หลังที่ ๓ 	-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานหน้ากระดานผังสี่เหลี่ยมแนวนอน มีขาตั้งประจำมุม ๔ ขา ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายเครือพรรณพฤกษา ๒) ลายดอกสับปะรด ๓) ลายพญานาค ๖ ตัว ๒. ลายประดับกระจกในร่องลาย เป็นลายเรขาคณิตเรียงสลับกันคล้ายรูปดอกสี่กลีบ	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสีและกระจกจีน
		หลังที่ ๔ 	-	บันไดแก้ว	๑. โครงสร้างไม้ ๒. บันได มีช่องบันได ๓ ช่องแบ่งออกช่องละ ๙ ขั้น มีตัวแบกฐาน ๓. เสาเชิงเทียนมี ๗ เสา	๑. ลายดอกบัวคล้ายก้านขดพรรณพฤกษา และลายดอกบัวคล้ายลายประจำยามก้ามปู ประดับฐานด้านข้างบันไดแก้ว ๒. ลายดอกสี่กลีบในกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ

						ประดับเสาเทียน ๓. รูปมอม ๒ ตัว เป็นตัวแบกฐานสัตตภัณฑ์	
		หลังที่ ๕ 	-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานหน้ากระดานผังสี่เหลี่ยมแนวนอน มีขาตั้งประจำมุม ๔ ขา ๓. เสาเชิงเทียน ๕ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายพรรณพฤกษา ลายพญานาค ๒ ตัว ประดับแผงสัตตภัณฑ์ ๒. ลายดอกสี่กลีบเรียงต่อเนื่องกันเต็มชั้นท้องไม้ของส่วนฐาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
		หลังที่ ๖ 	๒๔๖๔	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานหน้ากระดานผังสี่เหลี่ยมแนวนอน มีขาตั้งประจำมุม ๔ ขา ๓. เสาเชิงเทียน ๔ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายพรรณพฤกษา ประกอบ ด้วยลายดอกบัว ลายตาสับปะรด ๒) ลายมัจฉานุ ๒ ตัว ทำท่าเหาะถือก้านไม้ ๓) ลายพญานาค ๒ ตัว ทอดลำตัวเป็นขอบแผงสัตตภัณฑ์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
๒.	วัดพระยืน ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง		-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลาผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายพญานาค ๑๒ ตัว รัดเกี้ยวกินหางกัน ประดับแผงสัตตภัณฑ์ ๒. ลายกลีบบัวคว่ำ ประดับฐานบัวถลา	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี
๓.	วัดหมูเปิ้ง ตำบลเหมืองจี้ อำเภอเมือง		๒๕๕๑	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. มีตัวแบกแผงสัตตภัณฑ์ ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายพรรณพฤกษา ๒) ลายพญานาค ๖ ตัว ๒. รูปมอม ๒ ตัว เป็นตัว	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทอง ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี

						แบกฐานสัตตภัณฑ์	
๔.	วัดร่องช้าง ตำบลท่าตุ้ม อำเภอป่าซาง		-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. มีตัวแบกแผงสัตตภัณฑ์ ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายพญานาค ๑๒ ตัว รัดเกี้ยวพันและกินหาง ประดับแผงสัตตภัณฑ์ ๒. รูปมอม ๒ ตัว เป็นตัวแบกฐานสัตตภัณฑ์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
๕.	วัดหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง	หลังที่ ๑ 	-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลาผังสี่เหลี่ยมแนวนอน มีตัวแบกฐาน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายพญานาค ๑๔ ตัว รัดเกี้ยวกินหาง ประดับแผงสัตตภัณฑ์ ๒. ลายดอกประจำยาม ลายกลีบดอกบัวคว่ำ ประดับฐาน ๓. รูปมอม ๒ ตัว เป็นตัวแบกฐานสัตตภัณฑ์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
		หลังที่ ๒ 	-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลาผังสี่เหลี่ยมแนวนอน มีตัวแบกฐาน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายพญานาค ๘ ตัว รัดเกี้ยวกินหาง ประดับแผงสัตตภัณฑ์ ๒. ลายดอกประจำยาม ลายกลีบดอกบัวคว่ำ ประดับฐาน ๓. รูปมอม ๒ ตัว เป็นตัวแบกฐานสัตตภัณฑ์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
๖.	วัดทาหนองยางไคล ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา		-	ห้าเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานหน้ากระดานผังสี่เหลี่ยมแนวนอน มีตัวแบกฐาน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) เครือเถาเงาะหัวขอด ๒) ลายพญานาค ๒ ตัว ๒. ลายกระหนกก้านขด ประดับส่วนฐานหน้ากระดาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๓. เทคนิคงานประดับกระจกจีน

						๓. รูปช้าง ๒ ตัว เป็นตัวแบกฐานสัตตภัณฑ์	
๗.	วัดร้องธาร ตำบลวังผา อำเภอเวียงหนองล่อง		๒๔๖๙	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานหน้ากระดาน ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน มีขาตั้งประจำมุม ๔ ขา ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายราหูอมจันทร์ ๒) ลายพญานาค ๖ ตัว ๓) ลายพรรณพฤกษา ๔) ลายดอกสับประรด ๕) ลายกลีบบัวคว่ำ	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงรักปิดทอง ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสีและกระจกจีน
๘.	วัดศรีเตี้ย ตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโอ่ง		๒๔๗๐	สามเหลี่ยม ขอบยักคล้าย เส้นสินเทา	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานปัทม์ ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายพญาลวง ๒ ตัว ๒) ลายเส้นขอบสินเทา ๓) ลายเครือดอกไม้ ๒. ลายกลีบบัวคว่ำ-หงาย ลายดอกประจำยามก้ามปู ลายจุดไข่ปลา ประดับส่วนฐานหน้ากระดาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองลายฉลุ ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี
๙.	วัดป่าป่วย ตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง		-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานหน้ากระดาน ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน มีขาตั้งประจำมุม ๔ ขา ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายเครือดอกสับปะรด ๒) ลายพญานาค ๔ ตัว ๓) ลายดอกจันทร์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงรักปิดทอง ๓. เทคนิคงานทาสีพลาสติก ๔. เทคนิคงานประดับกระจกจีน
๑๐.	วัดดงฤๅษี ตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง		๒๔๘๐	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานหน้ากระดาน ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน มีขาตั้งประจำมุม ๔ ขา	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายเครือดอกสับปะรด ๒) ลายพญานาค ๒ ตัว ๓) ลายดอกจันทร์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานลงรักปิดทอง ๓. เทคนิคงานทาสีพลาสติก ๔. เทคนิคงานประดับ

					๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์		กระจกจีน
๑๑.	วัดห้วยห้า ตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง		-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานหน้ากระดาน ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน มีขาตั้งประจำมุม ๔ ขา ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายนาค ๘ ตัว รัดพันกัน ๒) ลายมนุษย์ยืนด้านหลังมกรคายนาค ๒ คน ๒. ลายดอกประจำยามก้ามปู ประดับส่วนฐานหน้ากระดาน	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทอง ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี
๑๒.	วัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้		-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างทองเหลือง ๒. ฐานหน้ากระดาน ผังสี่เหลี่ยมแนวนอน มีฐานรองรับแผง ๒ ด้าน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายนาค ๘ ตัว รัดพันกัน ๒) ลายเสือยืนเอนหัวอ้าปากคำราม ๒. ลายดอกประจำยามก้ามปู ประดับส่วนฐานหน้ากระดาน	๑. เทคนิคงานหล่อทองเหลือง ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี

๔. ตารางจำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของสัตตภัณฑ์ในพื้นที่ใกล้เคียง

ตารางที่ ๒๑ จำแนกลักษณะรูปแบบทางศิลปะของสัตตภัณฑ์ในพื้นที่ใกล้เคียง

ลำดับ	รายชื่อวัด	สัตตภัณฑ์	ปีที่สร้าง	รูปแบบสัตตภัณฑ์	โครงสร้างสัตตภัณฑ์	ลวดลายประดับสัตตภัณฑ์	เทคนิคงานตกแต่งลวดลายสัตตภัณฑ์
๑.	หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา	ชิ้นที่ ๑ 	-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลาผังสี่เหลี่ยมแนวนอน มีตัวแบกฐาน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายพญานาค ๑๐ ตัว รัดเกี้ยวกินหางกัน ๒) ลายมนุษย์นาค ๑ คู่ ๒. รูปช้าง ๒ ตัวเป็นตัวแบกฐานสัตตภัณฑ์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี
		ชิ้นที่ ๒ 	-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลาผังสี่เหลี่ยมแนวนอน มีตัวแบกฐาน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายนาค ๖ ตัว รัดพันกัน ๒) ลายมัจฉานุกับหนุมานและลิงถือคฑาทำท่าต่อสู้กัน ๓) ลายมนุษย์นาค ๒ คู่ ๒. รูปนกหัสดีลิงค์ เป็นตัวแบกฐานสัตตภัณฑ์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี
		ชิ้นที่ ๓ 	-	สามเหลี่ยม	๑. โครงสร้างไม้ ๒. ฐานบัวถลาผังสี่เหลี่ยมแนวนอน มีตัวแบกฐาน ๓. เสาเชิงเทียน ๗ เสา อยู่หลังแผงสัตตภัณฑ์	๑. ลายแผงสัตตภัณฑ์ มีดังนี้ ๑) ลายพญานาค ๑๒ ตัว รัดเกี้ยวกินหางกัน ๒) ลายมนุษย์ ๑ คู่ ๒. รูปช้าง ๒ ตัวเป็นตัวแบกฐานสัตตภัณฑ์	๑. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๒. เทคนิคงานปิดทองล่องชาด ๓. เทคนิคงานประดับกระจกสี

๔.๓ กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยชุมชนในล้านนา

การศึกษากลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจ จัดเก็บข้อมูล สัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมาย ได้ผลสรุปดังนี้

๔.๓.๑ ผลการสำรวจสถานภาพปัจจุบันของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

จากการลงพื้นที่สำรวจสถานภาพปัจจุบันของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ และพะเยา พบว่าเครื่องสักการะเหล่านี้บางชนิดในบางวัดยังใช้สอยประโยชน์อยู่ แต่บางชนิดถูกทิ้งร้าง ชำรุด และเสื่อมสภาพ โดยปัจจุบันวัดมีกลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติที่สำรวจพบดังนี้

๑. การนำมาใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่

๒. การนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ของวัด

๓. การจัดเก็บรักษาไว้เพื่ออนุรักษ์

โดยกลไกเหล่านี้ยังคงช่วยธำรงอัตลักษณ์และจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้คงอยู่คู่กับชุมชนได้บางส่วน สามารถสรุปผลการสำรวจสถานภาพปัจจุบันได้ดังนี้

๑. การนำมาใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่

เครื่องสักการะที่ยังนำมาใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่ ประกอบด้วย

ธรรมาสน์ วัดที่ยังใช้เป็นสถานที่นั่งเทศนาธรรมในช่วงเข้าพรรษาและพิธีเทศนาธรรมมหาชาติเวสสันดรชาดกมีอยู่จำนวน ๓๒ วัด โดยในช่วงเข้าพรรษา วัดในล้านนานิยมเทศนาธรรมแบบพื้นเมืองทั้งชาดก คำสอน อานิสงส์ และตำนาน พระสงฆ์ผู้เทศนาธรรมจะขึ้นนั่งบนธรรมาสน์เทศนาธรรม ซึ่งมีไมโครโฟนและเครื่องขยายเสียงช่วยในการกระจายเสียงเทศนาให้ดังชัดขึ้น อีกทั้งบนเพดานธรรมาสน์ยังมีไฟฟ้าช่วยส่องแสงสว่างให้เห็นตัวหนังสือในคัมภีร์เทศนาได้ชัดเจนขึ้น ส่วนในช่วงประเพณีตั้งธรรมหลวงหรือพิธีเทศนาธรรมมหาชาติเวสสันดรชาดก นิยมตกแต่งธรรมาสน์ด้วยการขัดราชวัตรประดับด้วยช่อ ตุง ต้นข่า ต้นกุ๊ก ต้นมะพร้าว ต้นกล้วย ต้นอ้อย และดอกไม้ชนิดต่างๆ เพื่อให้มีบรรยากาศเสมือนเป็นป่าหิมพานต์ เช่น วัดพระธาตุศรีจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ วัดพระธาตุหริภุญชัย วัดหมูเปิ้ง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นต้น

ตู้คัมภีร์ธรรม วัดที่ยังใช้ตู้คัมภีร์ธรรมบรรจุคัมภีร์ใบลานให้เป็นหมวดหมู่และเป็นระเบียบที่สำรวจพบ ๑๘ วัด โดยวัดเหล่านี้ยังมีคัมภีร์ใบลานจัดเก็บรักษาอยู่ในตู้คัมภีร์ธรรมเป็นจำนวนมาก คัมภีร์ใบลานบางวัดได้รับการสำรวจ ถ่ายสำเนา และห่อผ้าแล้วนำจัดเก็บในตู้คัมภีร์ธรรมให้เป็นหมวดหมู่จากสถาบันการศึกษาบางแห่ง เช่น วัดเชียงมั่น อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้รับการ

สำรวจพร้อมกับห่อผ้าจัดเก็บเป็นหมวดหมู่จากสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และวัดนาคตหลวง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ได้รับการสำรวจและจัดทำทะเบียนจัดเก็บเป็นหมวดหมู่จากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ทำให้คัมภีร์ใบลานและตู้คัมภีร์ธรรมได้รับการจัดการอย่างเป็นระบบและเป็นระเบียบ โดยเฉพาะการทำทะเบียนคัมภีร์ใบลานทั้งชื่อเรื่อง จำนวนผูก พร้อมกับมีรหัสกำกับเพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้น

สัตตภัณฑ์ วัดที่ยังใช้เป็นแท่นจุดเทียนถวายแสงสว่างเป็นพุทธบูชาในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำรวจพบมีจำนวน ๒๕ วัด โดยสัตตภัณฑ์นำมาตั้งไว้ด้านหน้าพระประธานในวิหาร เช่น วัดเกตการาม อำเภอเมือง วัดสันศรี วัดข้าวแท่นหลวง อำเภอสันทราย วัดป่าสัก วัดบุญนาค อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ วัดนาแส่ง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นต้น บางวัดตั้งไว้ร่วมกับโต๊ะหมู่บูชาแบบภาคกลาง เช่น วัดทรายมูล อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ วัดล้อมแรด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง วัดร้องธาร อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน เป็นต้น เมื่อประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำวัตรสวดมนต์ พิธีทำบุญตักบาตร พิธีทอดกฐิน พิธีทอดผ้าป่า เป็นต้น เจ้าอาวาสหรือเจ้าภาพเป็นผู้จุดเทียนสัตตภัณฑ์ทั้ง ๗ เล่ม แต่บางวัดอาจเชิญเจ้าภาพและคณะเป็นผู้จุดเทียนคนละ ๑ เล่ม รวม ๗ คน ๗ เล่ม การจุดเทียนสัตตภัณฑ์เป็นกิจเบื้องต้นของการเริ่มประกอบพิธีกรรม แสดงออกถึงความเคารพบูชาต่อพระพุทธรูปองค์ประธานในวิหาร ทำให้บรรยากาศมีความศักดิ์สิทธิ์ ผู้เข้าร่วมพิธีมีความตั้งใจสำรวมกาย วาจา และใจ ทำจิตให้เป็นสมาธิอยู่ในการอาการสงบ พร้อมที่จะดำเนินกิจกรรมตามลำดับขั้นต่อไป

๒. การนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ของวัด

เครื่องสักการะที่สำรวจพบว่า ไม่ได้นำมาใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่แล้ว ได้แก่ ธรรมาสน์ ๓๑ วัด ตู้คัมภีร์ธรรม ๔๕ วัด และสัตตภัณฑ์ ๓๘ วัด โดยเครื่องสักการะเหล่านี้แม้จะได้ไม่ใช้ประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่แล้วแต่ก็ยังได้รับการจัดการจากทางวัด โดยนำมาจัดแสดงเป็นโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์ของวัด เป็นการเน้นจัดแสดงให้ผู้สนใจเข้ามาชมศึกษา อันเป็นกลไกในการธำรงและการจัดการเพื่ออนุรักษ์ โดยหลีกเลี่ยงการนำไปใช้สอยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจทำให้ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ เกิดความเสียหายจากการใช้สอยที่ขาดความเข้าใจ ไม่ถูกวิธี และได้รับการดูแลที่ไม่เหมาะสม อันจะส่งผลให้เครื่องสักการะเกิดการเสื่อมสภาพและชำรุดเสียหายอย่างรวดเร็ว ทางวัดจึงรวบรวมเครื่องสักการะอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์โบราณวัตถุของวัด โดยมีกลไกการธำรงและการจัดการประกอบด้วย การจัดสถานที่แสดงอย่างเป็นระเบียบ เป็นหมวดหมู่ และเป็นสัดส่วนที่เหมาะสม การจัดระบบดูแลรักษาความปลอดภัย และการจัดผู้ดูแลรักษาและทำความสะอาดเป็นประจำ เช่น พิพิธภัณฑ์สันติยานุสาสน์วัดข้าวแท่นหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พิพิธภัณฑ์พระเมืองแก้ววัดพระธาตุหริภุญชัย พิพิธภัณฑ์วัดพระยืน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน และพิพิธภัณฑ์วัดปงสนุกเหนือ อำเภอเมือง พิพิธภัณฑ์วัดอุมลอง อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง เป็นต้น ผลการนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์เช่นนี้ นอกจากจะช่วยอนุรักษ์เครื่อง

สักการะที่เป็นโบราณวัตถุให้คงอยู่กับชุมชนแล้วยังช่วยป้องกันการลักขโมยและการนำศิลปวัตถุที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งกระจัดกระจายตามที่ต่างๆ ออกจากวัดหรือชุมชม ดังพบสภาพปัญหาที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัตถุที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมในวัด ๒ ลักษณะ ดังนี้

๑) การจัดเก็บรวบรวมเครื่องสักการะที่ถูกทอดทิ้งตามวัดต่างๆ มาปรับปรุงซ่อมแซมแล้วจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ของวัดเพื่อการอนุรักษ์ ดังเช่นการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สันติยานุสาสน์ของวัดข้าวแท่นหลวง[๑๖๘] อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ในช่วงเริ่มแรกจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีการรวบรวมตู้คัมภีร์ธรรมจากวัดในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ที่มีสภาพชำรุด ไม่ได้ใช้สอย และขาดการดูแลเอาใจใส่ เช่น ตู้คัมภีร์ธรรมบางอันถูกนำใช้ใส่ถ้วยชามของวัด ค้างธรรมหรือหิ้งวางคัมภีร์ธรรมบางอันถูกถากเอาเนื้อไม้ไปทำเป็นฟืนสำหรับก่อไฟ เป็นต้น นอกจากนั้นยังพบว่า มีการสร้างเครื่องสักการะใหม่บางชนิดแล้วนำไปแลกเปลี่ยนกับเครื่องสักการะที่เป็นของเก่าและถูกทอดทิ้งแล้ว โดยนำมาซ่อมแซมให้สมบูรณ์และสวยงาม จากนั้นนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ของวัดข้าวแท่นหลวง โดยมีการทำทะเบียนเครื่องสักการะอย่างเป็นระเบียบและมีป้ายติดกำกับเพื่อแสดงประวัติที่มาของเครื่องสักการะแต่ละชนิดให้ง่ายต่อการศึกษาและทำความเข้าใจในโบราณวัตถุนั้นๆ ถ้าหากไม่สามารถรวบรวมเครื่องสักการะที่ถูกทอดทิ้งเหล่านั้นได้อย่างทันท่วงที อาจตกอยู่ในความครอบครองของนักสะสมศิลปวัตถุโบราณ หรืออาจถูกแยกหรือถากชิ้นส่วนจนทำให้โครงสร้างและรูปแบบทางศิลปะสูญหายไปอย่างน่าเสียดาย

๒) การรวบรวมเครื่องสักการะที่กระจายอยู่ภายในวัดนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์เพื่อป้องกันการถูกลักขโมย ดังเช่นการขโมยพระพุทธรูปไม้ คัมภีร์ใบลาน ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ของวัดในเขตภาคเหนือเพื่อนำไปจำหน่ายให้นักสะสมโบราณวัตถุที่มีมาอย่างต่อเนื่อง เหตุการณ์นี้จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้แต่ละวัดต้องรีบจัดเก็บรวบรวมโบราณวัตถุแล้วนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์เพื่อป้องกันการถูกลักขโมย ดังเช่นการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบ้านหลุก อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พระครูไพโรจน์ยติกิจ[๑๖๙] กล่าวว่า ในอดีตวัดบ้านหลุกมีตู้คัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์อยู่จำนวนมาก ต่อมาได้ถูกลักขโมยไปบางส่วน คณะกรรมการของวัดได้ออกติดตามและทวงคืนสัตตภัณฑ์ได้ทันท่วงที ปัจจุบันสัตตภัณฑ์นั้นได้จัดแสดงไว้ในอาคารพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านล้านนาวัดบ้านหลุก ชั้นที่ ๒ โดยไม่ได้มีการนำมาใช้สอยในพิธีกรรมแต่อย่างใด แต่เน้นไปที่การจัดแสดงเพื่อเป็นกรณีศึกษาด้านโบราณวัตถุพื้นบ้านและศิลปกรรมท้องถิ่นเท่านั้น

๓. การจัดเก็บรักษาไว้เพื่ออนุรักษ์

จากการสำรวจในพื้นที่วิจัยพบว่า วัดที่ไม่ได้จัดทำพิพิธภัณฑ์ แต่มีการจัดเก็บรักษาเครื่องสักการะที่ไม่ได้ถูกนำมาใช้สอยประโยชน์แล้ว โดยนำมาประดิษฐานในตำแหน่งและบริบทเดิมบนวิหารหรือศาลาเพื่อสร้างบรรยากาศเสมือนจริงของการใช้สอยเครื่องสักการะนั้นๆ เช่น ธรรมาสน์

---

[๑๖๘] สัมภาษณ์ พระครูโกศลธรรมวิจัย, เจ้าอาวาสวัดข้าวแท่นหลวง, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

[๑๖๙] สัมภาษณ์ พระครูไพโรจน์ยติกิจ, เจ้าอาวาสวัดบ้านหลุก, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

นำมาประดิษฐานบนวิหารด้านขวามือของพระประธาน สัตตภัณฑ์นำมาประดิษฐานด้านหน้าพระประธาน ตู้คัมภีร์ธรรมนำมาประดิษฐานข้างฐานชุกชีหรือแท่นแก้วพระประธานในวิหาร เป็นต้น เมื่อผู้สนใจหรือนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม ทำให้ได้มองเห็นบริบททางวัฒนธรรมการใช้เครื่องสักการะรูปแบบ และความงาม ตลอดจนถึงบรรยากาศเสมือนจริง จนกระตุ้นให้เกิดความอยากในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับเครื่องสักการะนั้นๆ ซึ่งลักษณะการจัดเก็บรักษาไว้เพื่อการอนุรักษ์แบบนี้มีอยู่จำนวนหลายวัด เช่น ธรรมาสน์บนวิหารวัดสวนดอกพระอารามหลวง วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร อำเภอเมือง ธรรมมาสน์วัดบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ธรรมาสน์บนวิหารวัดพระธาตุลำปางหลวง วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา ธรรมาสน์วัดเขาแก้วปินหวาน อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง และธรรมาสน์บนวิหารวัดป่าซางงาม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เป็นต้น โดยเครื่องสักการะซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติดังกล่าว ถือเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อจิตใจ สังคม และศิลปวัฒนธรรม พร้อมทั้งมูลค่าทางเศรษฐกิจในชุมชน จึงเป็นสาเหตุทำให้วัดและชุมชนได้ตระหนักรู้ มีความภาคภูมิใจ และหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรม ถึงแม้ไม่ได้ใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่แล้วก็ตาม แต่ก็ต้องการอนุรักษ์ไว้เพื่อบอกเล่าเรื่องราวในชุมชนให้ลูกหลานและผู้มาเยือนได้รับรู้และมีความภาคภูมิใจเช่นกัน

จากการสำรวจกลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประเภทเครื่องสักการะ ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในพื้นที่วิจัย พบว่า วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนมักว่าจ้างเจ้าหน้าที่ชายหรือหญิงอยู่ดูแลพิพิธภัณฑ์หรือสถานที่แสดงเครื่องสักการะเป็นประจำทุกวัน ทำหน้าที่คอยเปิด-ปิดประตู ดูแลทำความสะอาด จัดสถานที่ให้เป็นระเบียบ สะอาดสวยงามอยู่เสมอ เช่น วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร จังหวัดลำพูน วัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา เป็นต้น ส่วนวัดที่มีนักท่องเที่ยวไม่มาก พระสงฆ์สามเณรภายในวัดและชาวบ้านที่มาช่วยงานวัดจะช่วยกันดูแลรักษาและทำความสะอาด โดยอาจเปิดให้ชมเฉพาะในช่วงเทศกาลงานประเพณีของวัด วันธัมมัสวนะ หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา แต่หากวัดใดที่ไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยว หรือมีจำนวนพระสงฆ์สามเณรน้อย มักจะปิดกุญแจไว้ ครั้นเมื่อมีผู้สนใจมาขอชมก็จะเปิดให้ชมเป็นครั้งคราวไป เช่น วัดป่าสัก อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

ทั้งนี้ ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ที่ไม่ได้ใช้สอยประโยชน์และไม่ได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม มักเกิดจากบริบททางสังคมวัฒนธรรมของวัดและชุมชนที่ขาดการตระหนักรู้ถึงคุณค่า ขาดการสืบทอดความรู้และการปฏิบัติ ขาดความเข้าใจในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมดังเช่นตู้คัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์ถูกเก็บซุกไว้ในโรงครัวหรือห้องเก็บของ บางอันถูกปล่อยทิ้งไว้ในอาคารโล่งแจ้งเต็มไปด้วยหยักไย่แมงมุม ขี้ฝุ่น ขี้นก ลักษณะเช่นนี้เกิดจากสาเหตุดังนี้

๑. การถูกแทนที่ด้วยของใหม่

จากการสำรวจสัตตภัณฑ์ในล้านนาของประทีป พืชทองหลาง[๑๗๐] พบว่า บทบาทหน้าที่ของสัตตภัณฑ์ถูกแทนที่ด้วยโต๊ะหมู่บูชา และการใช้ธรรมาสน์ทรงปราสาทล้านนาถูกแทนที่ด้วยการใช้ธรรมาสน์แบบไทยภาคกลางที่เอื้อต่อการขึ้นลงเทศน์ได้สะดวกมากขึ้น[๑๗๑] และขณะที่เทศน์ ผู้ฟังสามารถมองเห็นพระสงฆ์ผู้แสดงธรรมได้อย่างชัดเจนและน้อมนำจิตให้ซาบซึ้งในธรรมที่แสดงได้มากขึ้น[๑๗๒] ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดความนิยมนำโต๊ะหมู่บูชาและธรรมาสน์แบบใหม่จากภาคกลางมาใช้แทนแบบเก่าในล้านนา จึงทำให้เครื่องสักการะล้านนาสูญบทบาทหน้าที่ ไม่ถูกใช้สอยประโยชน์จนถูกปล่อยทิ้งให้ เสื่อมสภาพตามกาลเวลา หรือบางชนิดถูกจำหน่ายแลกเปลี่ยนกับของใหม่จากภาคกลางที่สวยงามกว่า

๒. การพัฒนาวัดให้สะอาดเรียบร้อย

จากการที่ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ล้านนาถูกลดทอนบทบาทหน้าที่ลงแล้วถูกแทนที่ด้วยของใหม่ ทำให้วัดและชุมชนเกิดมุมมองต่อมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ว่าเป็นสิ่งชำรุดรกรุงรัง ไม่เป็นระเบียบ เป็นภาระที่ต้องจัดเก็บดูแลรักษา ทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณและสูญเสียพื้นที่ในการจัดเก็บ อีกทั้งยังต้องการพัฒนาวัดให้สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย จึงรื้อถอนเครื่องสักการะเหล่านี้ออกไป[๑๗๓] จากนั้นนำเอาสิ่งของหรือเครื่องสักการะอย่างอื่นมาใช้และประดับแทน เช่น โต๊ะหมู่บูชา ตู้พระอภิธรรม ธรรมาสน์แบบภาคกลาง เป็นต้น

๓. ขาดงบประมาณในการบำรุงรักษา

เมื่อธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ชำรุดเสื่อมสภาพ การที่จะหาช่างผู้ชำนาญมาซ่อมแซมก็หายาก อีกทั้งงบประมาณในการซ่อมแซมค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับการซื้อของใหม่จากภาคกลางมาใช้แทนจะใช้งบประมาณน้อยกว่า จึงทำให้เครื่องสักการะเหล่านี้ถูกละทิ้งกระจัดกระจายตามสถานที่ต่างๆ ภายในวัด โดยไม่ได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม

๔. ขาดการตระหนักรู้ถึงคุณค่า

เมื่อวัดและชุมชนที่ไม่ได้ใช้สอยประโยชน์เครื่องสักการะเหล่านี้แล้ว ทำให้ขาดการสืบทอดองค์ความรู้และวิถีการใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้อนุชนรุ่นใหม่ไม่รู้จักและไม่รู้ถึงคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะคุณค่าทางจิตใจ ประวัติศาสตร์ชุมชน รูปแบบและลวดลายทางศิลปะ จนนำไปสู่การรื้อทิ้ง ขาย หรือแลกเปลี่ยนวัตถุ

---

[๑๗๐] ประทีป พืชทองเหลา และคณะ, โครงการสืบค้นและจัดเก็บข้อมูลสัตตภัณฑ์ล้านนา, **รายงานการวิจัย**, หน้า ๒๑๘.

[๑๗๑] สัมภาษณ์ พระสุวรรณเมธี, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีจอมทอง, ๒๑ พฤกษาคม ๒๕๖๖.

[๑๗๒] สัมภาษณ์ พระครูโกศลธรรมวิจัย, เจ้าอาวาสวัดข้าวแท่นหลวง, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

[๑๗๓] สัมภาษณ์ พระประกอบบุญ สิริญาโณ, เจ้าอาวาสวัดมหาวัน, ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๖.

สิ่งของใหม่กับกลุ่มพ่อค้าของเก่า[๑๗๔] ดังเช่นการรื้อเครื่องสักการะหรือมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมภายในวัดออกจำหน่ายให้แก่พ่อค้า การแลกเปลี่ยนสัตตภัณฑ์กับถ้วยชามเซรามิค[๑๗๕] เป็นต้น

ผลสรุปจากการสำรวจสถานภาพปัจจุบันของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา กล่าวได้ว่า เครื่องสักการะเหล่านี้บางชนิดในบางวัดถูกละเลย ขาดการดูแลรักษา และถูกจำหน่ายออกจากชุมชนเพราะขาดการตระหนักรู้ถึงคุณค่า แต่ในบางวัดยังใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่อยู่ แม้ไม่ได้ใช้ประโยชน์แล้วก็ยังจัดเก็บรักษาเพื่ออนุรักษ์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เช่น การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ การจัดแสดงในวิหารหรืออาคารที่เหมาะสม เป็นต้น เมื่อคณะผู้วิจัยลงพื้นที่สำรวจ จัดเก็บข้อมูล สัมภาษณ์ และสนทนากับพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และช่างล้านนาแล้วเห็นควรมีกลไกในการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อที่จะธำรงรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนี้ให้คงอยู่อย่างมีคุณค่าต่อชุมชนสืบไป

๔.๓.๒ การศึกษากลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยชุมชนในล้านนา

จากการศึกษากลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติให้เหมาะสมนั้น ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน นักวิชาการ หน่วยงานด้านวัฒนธรรม ตลอดจนถึงสถาบันการศึกษาต่างๆ ซึ่งต้องบูรณาการความร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีกลไก ๔ ระดับที่ต้องขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน ดังนี้

๑. การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

คำว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เริ่มใช้กันเมื่อ พ.ศ.๒๕๕๒ ช่วงที่ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่ายกับองค์กรยูเนสโก จากนั้นก็เกิดการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมขึ้น โดยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ สิ่งที่จับต้องได้ และสิ่งที่จับต้องไม่ได้ ส่วนธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ จัดเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ประเภทงานช่างฝีมือดั้งเดิม ซึ่งเป็นทักษะและองค์ความรู้ที่แสดงออกมาจากงานช่างฝีมือ งานศิลปหัตถกรรม และสิ่งประดิษฐ์ของบรรพชน อันเป็นทักษะที่ต้องได้รับการสืบทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่นในชุมชน

การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้งธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ จึงไม่ควรทำให้เป็นแค่ของเก่า เป็นแค่เรื่องเล่า ตำนาน แต่ควรจัดการตามหลักวิชาการ ประกอบด้วย

---

[๑๗๔] อ้างแล้ว

[๑๗๕] สัมภาษณ์ พระครูวินัยสารโสภิต, เจ้าอาวาสวัดสันศรี, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

การการถ่ายภาพและบันทึกรูปลักษณ์เพื่อจัดทำฐานข้อมูลเบื้องต้นอย่างเป็นระบบ การจัดการความรู้ว่ามีคติที่มาอย่างไร ใช้สอยประโยชน์อย่างไร รูปแบบโครงสร้าง ลวดลาย และสกุลช่างแบบไหน การจัดทำพิพิธภัณฑ์หรือจัดแสดงให้เป็นสัดส่วนและเหมาะสม ตลอดจนถึงการบูรณะซ่อมแซมอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยมีการรวบรวมธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ตลอดจนถึงโบราณวัตถุอื่นๆ ที่กระจัดกระจายอยู่ภายในวัดนำมาจัดตั้งพิพิธภัณฑ์หรือจัดแสดงให้เหมาะสม พร้อมกับจัดทำฐานข้อมูล การให้ความรู้แก่ผู้เยี่ยมชม เพื่อเผยแพร่ความรู้และป้องกันการถูกลักขโมยหรือการทำลายโดยไม่ตั้งใจ ดังพบว่ามีการขโมยพระพุทธรูปไม้ คัมภีร์ใบลาน ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ของวัดในเขตภาคเหนือจำนวนมาก พระครูไพโรจน์ยติกิจ[๑๗๖] กล่าวถึงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบ้านหลุก อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ว่า ในอดีตที่ชุมชนมีตู้คัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์อยู่เป็นจำนวนมาก ต่อมาได้เกิดการลักขโมยคัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์ของวัดบ้านหลุก โดยสัตตภัณฑ์นั้นทางคณะกรรมการวัดได้ติดตามและทวงคืนได้ทันท่วงที ปัจจุบันได้นำไปจัดแสดงไว้ในอาคารพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านล้านนาวัดบ้านหลุกชั้นที่ ๒ โดยไม่ได้มีการใช้สอยประโยชน์ แต่เน้นไปที่การจัดแสดงเพื่อเป็นกรณีศึกษาด้านโบราณวัตถุพื้นบ้านและศิลปกรรมท้องถิ่น โดยการจัดตั้งเป็นรูปแบบพิพิธภัณฑ์นี้ มุ่งเน้นการจัดแสดงและดูแลรักษาโดยตรง เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้สอยและการถูกทำลายให้เสื่อมสภาพอย่างรวดเร็วและอย่างต่อเนื่อง จึงเกิดการรวบรวมวัตถุที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมนำมาจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ มีการจัดแสดงอย่างเป็นระบบระเบียบและดูแลรักษาอย่างถูกวิธี อีกทั้งยังช่วยป้องกันการลักขโมยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมซึ่งกระจัดกระจายตามสถานที่ต่างๆ ภายในวัด นอกจากนั้นยังมีตัวอย่างการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ดี เช่น การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สันติยานุสาสน์ของวัดข้าวแท่นหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่[๑๗๗] ที่ระบุว่าในช่วงของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์นั้นมีการรวบรวมตู้คัมภีร์ธรรมจากวัดในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ที่มีสภาพชำรุด ไม่ได้ใช้สอยและขาดการดูแลเอาใจใส่ เช่น ตู้คัมภีร์ธรรมที่ถูกนำมาใส่ถ้วยชามของวัด ค้างธรรมหรือหิ้งวางคัมภีร์ถูกถากเอาเนื้อไม้ไปทำเป็นฟืนสำหรับก่อไฟ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีการสร้างของใหม่เอาไปแลกเปลี่ยนของเก่าที่ไม่ได้ถูกใช้สอยแล้วมาซ่อมแซมรักษานำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ของวัดข้าวแท่นหลวง โดยมีการทำทะเบียนโบราณวัตถุอย่างเป็นระเบียบ พร้อมกับมีป้ายกำกับโบราณวัตถุแสดงประวัติที่มาของวัตถุเพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาและทำความเข้าใจ ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีของการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามหลักวิชาการ

นอกจากนั้น การส่งเสริมให้วัดนำธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์กลับมาใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่เดิมที่เคยปฏิบัติมาแต่ก่อน ก็เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่งที่จะช่วยธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่อย่างมีคุณค่า

---

[๑๗๖] สัมภาษณ์ พระครูไพโรจน์ยติกิจ, เจ้าอาวาสวัดบ้านหลุก, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

[๑๗๗] สัมภาษณ์ พระครูโกศลธรรมวิจัย, เจ้าอาวาสวัดข้าวแท่นหลวง, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

๒. การจัดการคน

คนเป็นกลไกสำคัญยิ่งที่จะขับเคลื่อนการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ให้คงอยู่อย่างมีคุณค่าคู่กับสังคมล้านนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยคนที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้นจะต้องได้รับการพัฒนาทั้งความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ และทักษะด้านอื่นๆ ประกอบด้วย

๑. ผู้ถ่ายทอดและสืบทอดความรู้เชิงช่าง

การสืบทอดความรู้เชิงช่างมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น จำเป็นต้องอาศัยผู้ถ่ายทอดซึ่งก็คือช่างหรือสล่าผู้มีความรู้ ความชำนาญ และมีประสบการณ์ในการสร้างสรรค์เครื่องสักการะนั้นๆ เป็นครูถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้สืบทอดซึ่งได้แก่อนุชนผู้สนใจ โดยอาจเปิดพื้นที่วัดหรือบ้านของช่างเป็นแหล่งเรียนรู้การสร้างเครื่องสักการะเผยแพร่ความรู้และฝึกประสบการณ์ให้แก่ผู้สนใจ เนื่องจากการสร้างเครื่องสักการะแต่ละชนิดประกอบด้วยเชิงช่างหลายแขนง เช่น ช่างไม้ ช่างแกะสลัก ช่างวาดลวดลาย ช่างทาสี ช่างลงรักปิดทอง ช่างติดกระจก เป็นต้น ถ้าหากมีการสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาเชิงช่างจากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่อง จักทำให้เครื่องสักการะเหล่านี้ได้รับการผลิตซ้ำหรือบูรณะซ่อมแซมให้คงสภาพที่ดีและสมบูรณ์ต่อไป ดังนั้นคนที่ได้รับการสืบทอดความรู้เชิงช่างจึงเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งในการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ให้คงอยู่คู่กับสังคมล้านนาสืบไป

๒. ผู้มีความรู้และประสบการณ์ในการใช้สอยประโยชน์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

การที่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อใช้สอยประโยชน์ในกิจกรรมงานบุญประเพณีทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ธรรมาสน์ใช้เป็นสถานที่นั่งเทศนาธรรมของพระสงฆ์ ตู้คัมภีร์ธรรมเป็นสถานที่จัดเก็บคัมภีร์ใบลานซึ่งบันทึกพระธรรมคำสั่งสอนด้วยอักษรธรรมล้านนา และสัตตภัณฑ์เป็นแท่นสำหรับจุดเทียนให้แสงสว่างบูชาพระพุทธรูปหรือพระธาตุเจดีย์ อีกทั้งยังมีนัยสำคัญที่ชาวล้านนายกเอาเครื่องสักการะเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์แทนพระรัตนตรัย กล่าวคือ ธรรมาสน์และตู้คัมภีร์ธรรมเป็นสัญลักษณ์แทนพระธรรมซึ่งเป็นรัตนะองค์ที่ ๒ คือธรรมรัตนะ ส่งผลให้เกิดวิถีปฏิบัติในการใช้สอยประโยชน์และการสักการบูชาอย่างมีแบบแผน ด้วยเหตุนี้กลไกในการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่อย่างมีคุณค่า จึงต้องอาศัยปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์ในการใช้สอยประโยชน์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒธรรมอย่างถูกต้องและเป็นแบบแผนในงานบุญประเพณีต่างๆ โดยเฉพาะพระสงฆ์ สามเณร มัคนายก ตลอดจนถึงประชาชนในชุมชนที่ต้องมีความรู้ มีความเข้าใจและมีประสบการณ์ในการใช้สอยประโยชน์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒธรรมให้ถูกต้องตามแบบแผน ไม่ใช้สอยผิดประเภทหรือไม่จัดเก็บไว้ในที่ไม่สมควร อันจะเป็นการลดทอนคุณค่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ถ้าหากจัดการคนให้มีความรู้และประสบการณ์ในการใช้สอยประโยชน์มรดกภูมิปัญญาทาง

วัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จักทำให้ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ได้รับการฟื้นฟูนำกลับมาใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่เดิมได้เป็นอย่างดี

๓. ผู้จัดการดูแลรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

การที่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒธรรมจะได้รับการดูแลรักษาอย่างเป็นระเบียบและระบบนั้นต้องอาศัยผู้ที่มีใจรัก ชื่นชอบ มีความรู้ และมีทักษะในการดูแลรักษา อาจจัดแสดงเป็นพิพิธภัณฑ์หรือจัดเก็บรักษาไว้ภายในอาคารที่เหมาะสม เพื่อป้องกันการถูกขโมยและการเสื่อมสภาพของเครื่องสักการะ โดยผู้ที่จัดการดูแลรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒธรรมนั้นควรประกอบด้วยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ได้แก่ วัด ชุมชน หน่วยงานองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานทางวัฒนธรรม ตลอดจนถึงช่างหรือสล่า ซึ่งควรได้รับการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการจัดทำฐานข้อมูล การจัดการความรู้ การจัดทำพิพิธภัณฑ์ แนวทางในการดูแลรักษาอย่างเป็นระเบียบและระบบ ตลอดจนถึงกระบวนการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ อันจักทำให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒธรรมได้รับการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการเป็นอย่างดีและมีคุณค่า

๓. การจัดการพื้นที่เรียนรู้

การสร้างพื้นที่เรียนรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ในชุมชน เป็นกลไกสำคัญยิ่งที่จะขับเคลื่อนการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่อย่างมีคุณค่า โดยความร่วมมือระหว่างทางวัดร่วมกับชุมชน หน่วยงานองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานทางวัฒนธรรม และช่างหรือสล่า เพื่อเปิดพื้นที่ให้อนุชนผู้สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้และเสริมสร้างทักษะการสร้างสรรค์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒธรรม โดยอาจเปิดพื้นที่ในวัด โรงเรียน หน่วยงาน และบ้านของช่างเป็นแหล่งเรียนรู้ จัดเป็นข่วงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พร้อมกับกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ที่ชัดเจนเป็นระบบ การรวบรวมช่างพื้นบ้านแขนงต่างๆ และเปิดรับสมัครผู้สนใจหรืออนุชนคนรุ่นใหม่เข้ามาศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เมื่อมีพื้นที่เรียนรู้ ย่อมมีผู้ถ่ายทอดคือช่างภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ผู้รับการถ่ายทอดคืออนุชนผู้สนใจ และรูปแบบการเรียนรู้ที่เป็นระบบ ย่อมทำให้เกิดพื้นที่เรียนรู้ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ชุมชนเกิดการตระหนักรู้ในคุณค่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จนสามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในชุมชน โดยเฉพาะการส่งเสริมและเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรม และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่ตลาดสากลและกลุ่มลูกค้าใหม่ๆ ในระดับต่างๆ อันเป็นส่วนหนึ่งของแผนการพัฒนาและผลักดันมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมล้านนาไปสู่การเป็น Soft Power ในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

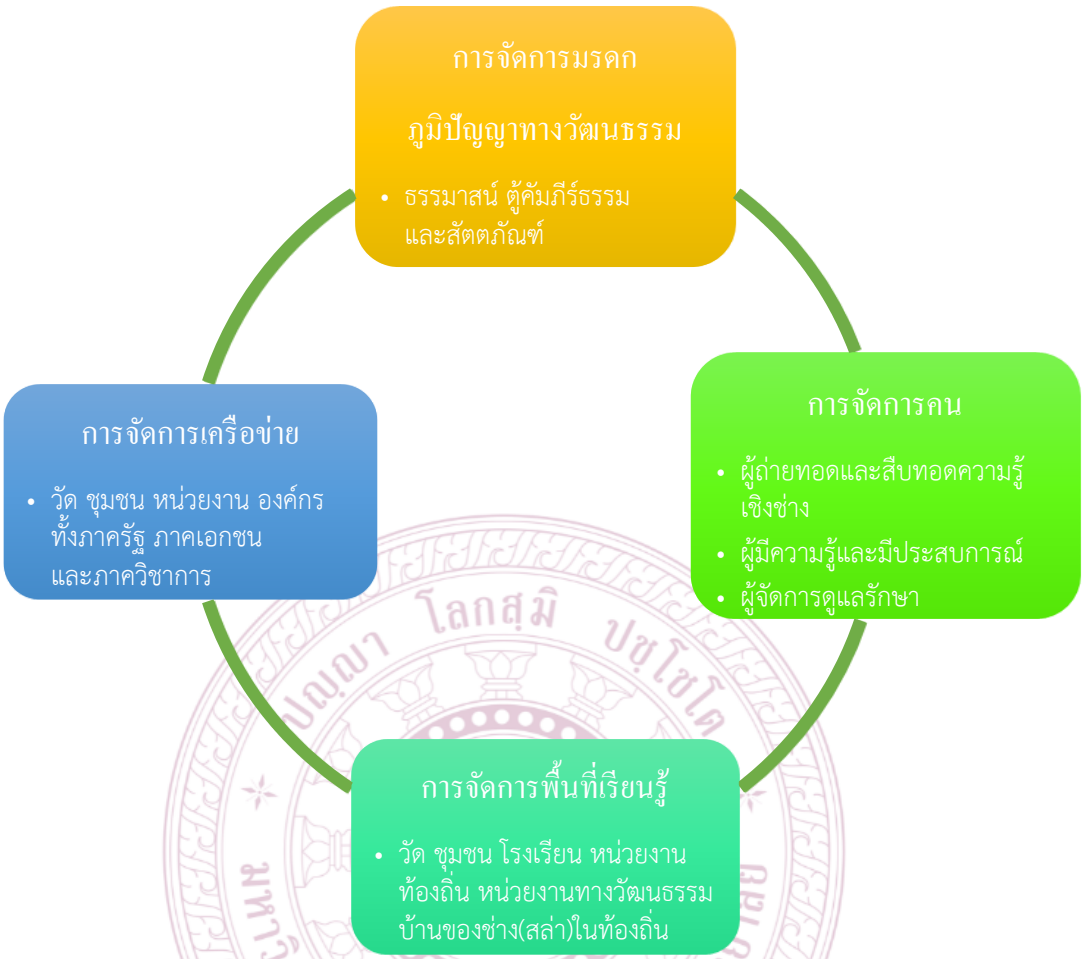
๔. การจัดการเครือข่าย

การจัดการเครือข่ายมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะขับเคลื่อนการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่อย่างมีคุณค่า มั่นคง และยั่งยืน เนื่องจากหลายพื้นที่ต่างก็มีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย

มีหน่วยงาน องค์กร และกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้ธำรงอัตลักษณ์ท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ความร่วมมือ และการจัดการร่วมกันเพื่อให้เกิดพลังในการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ดีมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการขับเคลื่อนด้วยเครือข่าย ทั้งนี้การจะยกระดับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น วัดและชุมชนต้องเป็นแกนหลักในการสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน โดยพร้อมใจกันสร้างความร่วมมือกับบุคคล หน่วยงาน องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อร่วมกันแลกเปลี่ยนเสริมสร้างสนับสนุนทรัพยากร เช่น ความรู้ งบประมาณ บุคลากร เป็นต้น ต่อมาภาควิชาการที่จะต้องจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้เป็นระบบและเป็นระเบียบประกอบด้วย การจัดการคนให้มีความรู้ความสามารถในการสืบทอด การใช้สอยประโยชน์ตามบาทบาทหน้าที่ และการดูแลรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การจัดการพื้นที่เรียนรู้ รวมไปถึงจัดการเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยชุมชนในล้านนาดังกล่าวเป็นกระบวนการจัดการที่มีความเหมาะสม นอกจากนั้นยังสามารถใช้เป็นฐานในการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ประเภทงานช่างฝีมือดั้งเดิม ทั้ง ๓ ระดับ ได้แก่ ระดับจังหวัด ระดับชาติ และระดับมนุษยชาติหรือระดับโลกต่อไปในอนาคตได้เป็นอย่างดี

กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยชุมชนในล้านนาดังกล่าว สามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิที่ ๓ กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสำคัญ คุณค่า ลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา พร้อมทั้งกลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสานวิธีทั้งการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ และการปฏิบัติการภาคสนาม พื้นที่วิจัยได้แก่วัดในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง จำนวน ๖๐ วัด ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓๐ รูป/คน ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการด้านพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสำรวจภาคสนาม และแบบสัมภาษณ์ เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว ทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์เป็นหมวดหมู่ จัดเวทีสัมมนาทางวิชาการ แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา” สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ข้อ ได้ดังนี้

๑. ประวัติ ความสำคัญ และคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา มีประวัติ ความสำคัญ และคุณค่าดังนี้

๑.๑ ประวัติพัฒนาการเครื่องสักการบูชาในพระพุทธศาสนา

เครื่องสักการบูชาในพระพุทธศาสนาแรกเริ่มเกิดจากความศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ทำให้เกิดวิถีปฏิบัติบูชาต่อพระพุทธเจ้าและพระสาวกในรูปแบบต่างๆ เช่น การบูชาด้วยของหอม แสงสว่าง อาหาร น้ำดื่ม เป็นต้น ดังปรากฏในพุทธประวัติ หลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วนางสุชาดาได้ถวายข้าวมธุปายาสอันเป็นอามิสบูชาครั้งแรก ภายหลังพระเจ้าพิมพิสารได้สร้างวัดเวฬุวันวิหารให้เป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา หลังจากนั้นก็มีการสร้างเสนาสนะและศาสนวัตถุอื่นๆ เพื่อประโยชน์ในการใช้สอย เช่น ธรรมสภา กุฏิ เวจจกุฏิ โรงฉัน โรงไฟ (โรงครัว) เป็นต้น เมื่อเหล่า

พุทธศาสนิกชนเดินทางไปที่วัดเพื่อฟังพระธรรมเทศนา ต่างก็ถือเอาเครื่องสักการบูชาและสิ่งของไปถวายแด่พระพุทธเจ้าและพระสาวก เช่น ดอกไม้ ของหอม ผ้า น้ำดื่ม เภสัช เป็นต้น จากนั้นก็นั่งฟังพระธรรมเทศนาจนเกิดความเลื่อมใสและปัญญาบรรลุธรรมเป็นอริยบุคคลระดับต่างๆ จำนวนมาก บางส่วนเกิดสัมมาทิฏฐิยึดถือเอาพระรัตนตรัยเป็นสรณะแล้วมุ่งศึกษาประพฤติวัตรปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนเพื่อพัฒนาจิตใจให้บรรลุมรรคผลนิพพานต่อไป

ดังนั้นในสมัยพุทธกาล พุทธศาสนิกชนมีการบูชาพระรัตนตรัย ๒ ลักษณะ ได้แก่ ๑) อามิสบูชา คือการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ โดยการสร้างเสนาสนะ ศาสนวัตถุ หรือถวายวัตถุสิ่งของอื่นๆ เช่น ดอกไม้ ของหอม เครื่องสักการะ เภสัช อาหาร ผ้า บาตร เป็นต้น ๒) ปฏิบัติบูชา คือการบูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อให้รู้แจ้งเห็นจริงในพระสัทธรรมจนบรรลุมรรคผลนิพพาน

ภายหลังพุทธปรินิพพาน เครื่องสักการะก็มีพัฒนาการตามสภาพสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ เริ่มจากการสร้างสถูปเจดีย์ขนาดใหญ่เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ครั้นต่อมามีการสักการะสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า ได้แก่ ต้นศรีมหาโพธิ์ แท่นวัชรอาสน์ และดอกบัว รวมทั้งการบันทึกพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าในรูปแบบต่างๆ อันเป็นพัฒนาการของคติและจารีตการถวายสักการบูชาด้วยเครื่องอามิสบูชา จนเกิดความนิยมในการสร้างแท่นเพื่อรองรับเครื่องสักการะต่างๆ เช่น ดอกไม้ อาหาร ธูป เทียน เป็นต้น รวมถึงพระพุทธรูป เจดีย์ และเครื่องพลีกรรมต่างๆ โดยกลุ่มกษัตริย์ คหบดี และผู้มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่มักเน้นการสร้างศาสนสถานและศาสนวัตถุสำคัญ เช่น สถูป บัลลังก์เปล่า ภาพสลัก เป็นต้น นอกจากจากนั้นเหล่าพุทธศาสนิกชนยังได้สร้างเจดีย์ไว้สักการะ ๔ ประเภท ซึ่งได้คลี่คลายไปสู่เครื่องสักการบูชาอื่นๆ ในแต่ละชุมชนโดยลำดับ ประกอบด้วย

๑) ธาตุเจดีย์ สถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่ได้รับแจกจ่ายไปยัง ๘ เมือง ภายหลังพระพุทธศาสนาได้แพร่หลายไปในพื้นที่ต่างๆ จึงทำให้มีการสร้างเจดีย์โดยถือคติการสร้างเจดีย์ดังกล่าวเป็นแบบแผนแล้วคลี่คลายรูปแบบเจดีย์ที่มีความหลากหลายมากขึ้นโดยมีลักษณะสอดคล้องกับแนวความคิด คติความเชื่อ และภูมิปัญญาเชิงช่างในสังคมนั้นๆ

๒) บริโภคเจดีย์ สิ่งของหรือสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าที่ทรงเคยใช้สอยหรือเคยประทับ เช่น สังเวชนียสถาน ๔ แห่ง ได้แก่ ลุมพินีวัน สถานที่ประสูติ พุทธคยา สถานที่ตรัสรู้ สารนาถ สถานที่แสดงปฐมเทศนา และกุสินารา สถานที่ปรินิพพาน นอกจากนั้นยังมีสถานที่อื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธเจ้า

๓) ธรรมเจดีย์ สถานที่บรรจุพระธรรม เกิดจากพระพุทธพจน์ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพานที่ทรงให้ยึดเอาพระธรรมวินัยเป็นสิ่งแทนพระองค์ เนื่องจากมีพุทธศาสนิกชนบางพื้นที่อยู่ห่างไกลจากพระธาตุเจดีย์และบริโภคเจดีย์ ทำให้ยากต่อการเดินทางมาสักการบูชา นักปราชญ์จึงสร้างธรรมเจดีย์สำหรับเป็นสถานที่สักการะบูชาในชุมชนนั้นๆ

๔) อุเทสิกะเจดีย์ เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นโดยมีเจตนาศรัทธาอุทิศต่อพระพุทธเจ้า ไม่มีกำหนดว่าจะต้องทำอย่างไร ถ้าไม่จัดเป็นธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ และธรรมเจดีย์แล้ว จัดเป็นอุเทสิกะเจดีย์ทั้งสิ้น เช่น การสร้างพุทธบัลลังก์ พระพุทธรูป รอยพระพุทธบาท พระพิมพ์ เป็นต้น

พัฒนาการเครื่องสักการะอันเป็นอามิสบูชาในสมัยหลังพุทธกาล ตั้งแต่ยุคพระเจ้าอโศกมหาราชในอินเดียจนกระทั่งถึงยุคลังกาหลังจากที่ได้รับพระพุทธศาสนาจากอินเดียแล้ว โดยช่วงแรกพบว่าหลังจากมีการสร้างสถูปขึ้นแล้วได้ถวายการสักการบูชาด้วยดอกไม้ของหอม หลังจากนั้นมีความนิยมสร้างสถูปเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุอย่างแพร่หลายในยุคของพระเจ้าอโศกมหาราช พบการสร้างลานประทักษิณล้อมรอบสถูปเพื่อให้พุทธศาสนิกชนมากราบสักการบูชาและทำการประทักษิณรอบสถูปเจดีย์ แท่นวางของบูชาเพื่อรองรับเครื่องสักการะ ต่อมาหลังจากที่พระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงในลังกาแล้ว พบการสร้างสถูป วิหารปราสาทขนาดใหญ่ มณฑป แท่นบัลลังก์ ประดับด้วยสิ่งของมีค่า เพื่อบรรจุและรองรับพระบรมสารีริกธาตุ และถวายเครื่องสักการะต่างๆ เช่น ดอกไม้ของหอม ธง เครื่องราชกกุธภัณฑ์ ฉลองพระบาท พระแท่น พระภูษา อาสนะจำลอง เป็นต้น ซึ่งการสร้างเครื่องสักการะในลังกาช่วงหลังมีการจำลองเครื่องของใช้และเครื่องสักการะของกษัตริย์มาเป็นเครื่องสักการะถวายเป็นพุทธบูชา ดังนั้นเครื่องสักการะที่ถูกสร้างขึ้นเหล่านี้จึงมีจุดประสงค์สำหรับบูชาพระพุทธเจ้าและพระธรรมอันเป็นสิ่งเคารพบูชาสูงสุดเป็นหลัก

กล่าวเฉพาะล้านนานั้น ครั้นเมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาจนประดิษฐานเจริญมั่นคงดีแล้ว ชาวล้านนาได้สร้างเครื่องสักการะที่มีขนาดและรูปแบบต่างๆ ถวายเป็นพุทธบูชาและธรรมบูชา โดยเฉพาะชนชั้นสูง ครั้นต่อมาความคลี่คลายการถวายเครื่องสักการะด้วยวัตถุสิ่งของขนาดใหญ่มีค่ามาก ไม่ได้จำเพาะอยู่เพียงชนชั้นสูง คติการถวายเครื่องสักการบูชาได้แพร่หลายสู่ระดับพ่อค้า คหบดี ชาวบ้าน ผู้มีความศรัทธาเลื่อมใสต่อพระรัตนตรัย มีกำลังทรัพย์ มีกำลังคน และความสามารถสร้างเครื่องสักการะถวายได้ตามความเหมาะสมในโอกาสต่างๆ ดังพบการถวายและใช้เครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัยในโอกาสพิธีกรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น

๑) เครื่องหลวง เช่น อาสนาพระเจ้า จองคำ เครื่องราชกกุธภัณฑ์หรือเครื่องสูง (พัดพ้าว จามร ละแอ บังวัน บังแทรก ไม้เท้า แซ่จามรี) แว่นสายตาพระเจ้า หมอนผา กระโถน คัณโท (น้ำต้น) ขันหมาก ต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง ตุงผ้ารูปสัตว์มงคล เป็นต้น

๒) เครื่องบูชา ๕ ประการ เช่น หมากสุ่ม หมากเบ็ง ต้นผึ้ง ต้นเทียน และต้นดอก

๓) เครื่องใช้พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ปราสาท (บุษบก) สัตตภัณฑ์ หีบธรรม ธรรมาสน์ อาสนะสงฆ์ จองสวดมนต์ เป็นต้น

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ล้านนามีพัฒนาการสร้างเครื่องสักการบูชาทางพระพุทธศาสนาที่สืบเนื่องกันมาหลายยุคสมัย โดยยุคแรกจะเน้นถวายเครื่องสักการบูชาพระบรมสารีริกธาตุและพระพุทธรูปด้วยวัตถุสิ่งของมีค่า สมัยพระญามังรายทรงนำช่างผู้ชำนาญฝีมือต่างเมืองมาสู่ล้านนา สันนิษฐานว่าคงมีการสร้างสรรค์เครื่องสักการะเพื่อถวายแก่พระรัตนตรัย ยุคที่สองล้านนาได้รับพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์เข้ามา ทำให้มีความนิยมสร้างเจดีย์สถูปบรรจุพระบรม

สารีริกธาตุมากขึ้น พบการสร้างเครื่องสักการบูชาบรรจุในห้องธาตุคัพภะด้วยสิ่งของมีค่า ตามคติสัตตมหาสถานหรือคติโสฬสมหาสถานของลังกา การถวายเครื่องสักการะเป็นมหาทานในพิธีสำคัญและสร้างเครื่องสักการบูชาให้มีความคงทน ใช้สอยประโยชน์ได้ เช่น เครื่องหลวง สัตตภัณฑ์ ธรรมาสน์ หีบธรรม ขันแก้วทั้งสาม เป็นต้น โดยกลุ่มคนชั้นสูงเป็นผู้มีกำลังทรัพย์กำลังคนในการสร้างสรรค์ ต่อมาช่วงหลังกลุ่มคหบดี เศรษฐี และชาวบ้านผู้ศรัทธาเริ่มสร้างเครื่องสักการะรูปแบบต่างๆ ถวายตามอย่างในงานบุญประเพณีพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการสั่งสมบุญตามที่กล่าวไว้ในคัมภีร์อานิสงส์ต่างๆ ที่ระบุถึงผลบุญที่ได้รับจากการสร้างเครื่องสักการะเหล่านี้ถวายไว้ในพระพุทธศาสนาว่าจักได้มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ อันเป็นบุญกุศลอันประเสริฐ ส่งผลให้ชีวิตปัจจุบันมีความสุขความเจริญ ครั้นสิ้นชีวิตแล้วจักได้ไปบังเกิดในสุคติ หากได้บังเกิดเป็นมนุษย์จักเกิดในตระกูลที่ดีมีความมั่งคั่ง หากบังเกิดในสวรรค์จักได้ทิพยวิมานสมบัติเป็นเวลายาวนาน ถ้าหากมีบุญบารมีแก่กล้าก็จักได้บรรลุมรรคผลนิพพานหรือได้เกิดร่วมยุคของพระศรีอริยเมตไตรย์ในอนาคต

๑.๒ พัฒนาการ ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ จัดเป็นงานพุทธศิลปกรรมล้านนาประเภทเครื่องสักการะที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยและประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ถือเป็นของสูงและศักดิ์สิทธิ์ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมล้านนา โดยมีแนวคิดและคติความเชื่อเกี่ยวข้องกับพระรัตนตรัย ดังมีพัฒนาการดังนี้

๑. ธรรมาสน์ในวัฒนธรรมล้านนา มีพัฒนาการมาจากการประทับนั่งบนอาสนะหรือตั่งเพื่อแสดงพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าให้แก่บุคคลตามสถานที่ต่างๆ แม้บางครั้งพระองค์รับสั่งให้พระสาวกแสดงธรรมให้ฟังก็โปรดให้นั่งบนอาสนะหรือตั่งเช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าทรงยกย่องและให้ความสำคัญกับการเทศนาธรรมเป็นอย่างยิ่ง ทรงบัญญัติพระวินัย ธรรมเทศนาปฏิสังยุต โดยเฉพาะสิกขาบทที่ ๑๒-๑๔ ระบุถึงข้อปฏิบัติการแสดงธรรมดังนี้

สิกขาบทที่ ๑๒ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งอยู่บนแผ่นดิน จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่นั่งอยู่บนอาสนะ (ผ้าหรือเครื่องปูนั่ง)

สิกขาบทที่ ๑๓ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งอยู่บนอาสนะต่ำ จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่นั่งบนอาสนะสูง

สิกขาบทที่ ๑๔ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่าเรายืนอยู่จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่นั่งอยู่

รูปแบบการเทศนาธรรมและพระวินัยดังกล่าว จึงเป็นคติต้นแบบที่ชาวล้านนายึดเป็นหลักในการจัดพิธีเทศนาธรรม โดยจัดสร้างธรรมาสน์รูปทรงปราสาทจตุรมุขที่มีหลังคาสูงประดับช่อฟ้าใบระกาและธรรมาสน์แบบกลีบดอกบัวบานที่ไม่มีหลังคา มีฝาผนังกั้นบังไม่ให้เห็นผู้เทศนาและมีบันไดขึ้นลง ส่วนตัวธรรมาสน์ประดับด้วยลวดลายศิลปะต่างๆ อย่างวิจิตรสวยงาม สำหรับเป็นสถานที่นั่งเทศนาของพระสงฆ์โดยมีระดับความสูงจากผู้ฟังที่นั่งอยู่ด้านล่างพอประมาณ

๒. ตู้คัมภีร์ธรรมในวัฒนธรรมล้านนา มีพัฒนาการมาจากการแสดงพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ครั้นเมื่อปรินิพพานแล้วเหล่าพระสาวกได้ท่องจำพระธรรมคำสอนสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่

รุ่น ภายหลังมีการสังคายนาพระธรรมวินัย ครั้งที่ ๕ ประมาณ พ.ศ.๔๕๐ ได้จารึกพระธรรมวินัยเป็นพระไตรปิฎกลงสู่ใบลานซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาติที่มีความคงทน เรียกว่า คัมภีร์พระไตรปิฎก แล้วก็ใช้เป็นหลักฐานในการเผยแผ่พระศาสนาไปยังดินแดนต่างๆ โดยเฉพาะในล้านนาได้ยึดเอาคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นหลักในการเผยแผ่ ศึกษา และปฏิบัติ จนเกิดจารีตการแต่งวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องต่างๆ แล้วบันทึกลงใบลาน เรียกว่า คัมภีร์ธรรม คัมภีร์ใบลาน หรือคัมภีร์ธรรมใบลาน เมื่อมีการสร้างคัมภีร์ธรรมแล้วจำเป็นต้องสร้างตู้สำหรับจัดเก็บคัมภีร์ธรรมให้เป็นหมวดหมู่และป้องกันการชำรุดเสียหาย จึงเป็นเหตุให้เกิดการสร้างสรรค์ตู้คัมภีร์ธรรมด้วยภูมิปัญญาเชิงช่างแบบล้านนา โดยประดับตกแต่งลวดลายต่างๆ ให้วิจิตรสวยงาม นอกจากนั้นยังสร้างอาคารสำหรับจัดเก็บคัมภีร์ธรรมโดยเฉพาะ เรียกว่า หอธรรม หรือหอพระไตรปิฎก แต่เรียกสั้นๆ ว่า หอไตร โดยแยกสร้างเป็นอาคารเฉพาะภายในวัด

๓. สัตตภัณฑ์ในวัฒนธรรมล้านนา มีพัฒนาการมาจากแนวคิดการถวายเครื่องสักการะและเสนาสนะของเหล่าพุทธศาสนิกชนแด่พระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล เช่น ดอกไม้ ของหอม วิหารกุฏิ โรงฉัน เป็นต้น ประกอบกับแนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยาที่แพร่หลายในภูมิภาค โดยระบุถึงเขาพระสุเมรุเป็นแกนกลางของจักรวาลโดยมีภูเขาบริวารทั้ง ๗ ล้อมรอบลดหลั่นกันเป็นชั้นๆ เมื่อเจ้าภาพผู้มีจิตศรัทธาหรือช่างสร้างถวายก็นำคติความเชื่อ ความรู้ และประสบการณ์มาสร้างสัตตภัณฑ์ที่มียอดเสา ๗ ยอดลดหลั่นกันเป็นชั้นๆ ตามลำดับพร้อมกับประดับตกแต่งลวดลายให้วิจิตรสวยงามด้วยภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนา โดยนำไปตั้งไว้ด้านหน้าพระพุทธรูปและเจดีย์เพื่อใช้เป็นแท่นจุดเทียนบูชาพระพุทธเจ้าในงานบุญประเพณีทางพระพุทธศาสนา ทำให้บริบทการประกอบพิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ และองค์พระพุทธรูปมีความโดดเด่นสวยงาม ดังนั้นสัตตภัณฑ์ล้านนาจึงเป็นเครื่องสักการะพระพุทธเจ้าประเภทให้แสงสว่างที่ใช้สำหรับเป็นแท่นจุดเทียน ๗ เล่ม สร้างสรรค์ขึ้นเป็นงานพุทธศิลป์ที่สวยงาม แฝงด้วยแนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยา

๑.๓ ความนิยมในการสร้างธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

การที่ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ถูกสร้างขึ้นอย่างวิจิตรสวยงามและแพร่หลายตามวัดต่างๆ ในล้านนา โดยมีเจ้าภาพสร้างถวายเองหรือจ้างวานช่างสร้างให้แล้วนำไปถวายไว้กับวัดจนกลายเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของชุมที่วิจิตรสวยงามนั้น เนื่องจากได้รับแรงกระตุ้นจากปัจจัย ๒ ประการ ได้แก่

๑. ความศรัทธาในพระรัตนตรัย

เนื่องจากธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์เป็นเครื่องสักการะที่เกี่ยวข้องกับพระรัตนตรัยโดยตรง กล่าวคือ สัตตภัณฑ์เป็นเครื่องสักการะที่ใช้เป็นแท่นสำหรับจุดเทียนให้แสงสว่างบูชาพระพุทธเจ้า ส่วนธรรมมาสน์และตู้คัมภีร์ธรรมเป็นเครื่องสักการะสำหรับบูชาพระธรรม โดยธรรมาสน์เป็นที่นั่งสำหรับพระสงฆ์ในการแสดงธรรมเสมือนเป็นผู้แทนของพระพุทธเจ้าในการเทศนาธรรม ส่วนตู้คัมภีร์ธรรมเป็นที่เก็บรักษาคัมภีร์ใบลานที่จารึกพระธรรมคำสั่งสอนของ

พระพุทธเจ้าให้เป็นระเบียบ ด้วยเหตุนี้ ชาวล้านนาซึ่งมีความศรัทธาในพระรัตนตรัยจึงนิยมสร้างธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ถวายเป็นพุทธบูชาและธรรมบูชาอย่างแพร่หลาย

๒. ความเชื่อในอานิสงส์การสร้างเครื่องสักการะถวายในพระพุทธศาสนา

คัมภีร์อานิสงส์ ได้กล่าวถึงผลบุญที่จักได้รับจากการสร้างธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ถวายไว้ในพระพุทธศาสนาว่า ผู้ใดมีจิตศรัทธาสร้างธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ถวายวัด จักได้อานิสงส์ทำให้ได้มนุษย์สมบัติ (สุขในเมืองคน) สวรรค์สมบัติ (สุขในเมืองฟ้า) และนิพพานสมบัติ (สุขในพระนิพพาน) นอกจากนั้นยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการถวายวัตถุสิ่งของไว้ในพระพุทธศาสนาประจำปีเกิดของแต่ละบุคคล จักได้อานิสงส์เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตและสั่งสมบุญบารมีเป็นพลวปัจจัยในภายภาคหน้าจนบรรลุมรรคผลนิพพานต่อไป จากความเชื่อในอานิสงส์การสร้างเครื่องสักการะถวายในพระพุทธศาสนาดังกล่าว ทำให้เป็นแรงกระตุ้นผู้มีศรัทธาสร้างถวายหรือจ้างช่างสร้างให้แล้วนำไปถวายไว้กับวัด ส่งผลให้แต่ละวัดในล้านนาจึงมีธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ประดิษฐานเพื่อใช้สอยภายในวัดจำนวนมาก โดยมีรูปแบบและลวดลายทางพุทธศิลปกรรมที่คล้ายกันหรือแตกต่างกันตามความนิยมด้านภูมิปัญญาเชิงช่างในแต่ละท้องถิ่น

๑.๔ ความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์จัดเป็นงานพุทธศิลป์ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากความศรัทธา ความรู้ และภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนา จัดเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติที่มีความสำคัญและทรงคุณค่าเพราะมีความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิต คติความเชื่อ ค่านิยม และโลกทัศน์ ดังนี้

๑. ความสำคัญและคุณค่าด้านจิตใจ

ธรรมาสน์ มีความสำคัญในการใช้ประโยชน์เพื่อเป็นที่นั่งเทศนาธรรมของพระสงฆ์ที่มีลักษณะสอดคล้องกับพระวินัยหลักธรรมเทศนาปฏิสังยุต นอกจากนั้นชาวล้านนายังถือเอาธรรมาสน์เป็นสัญลักษณ์แทนพระธรรม อันเป็นธรรมรัตนะองค์ที่ ๒ ในพระรัตนตรัย

คัมภีร์ธรรม มีความสำคัญสำหรับใช้เป็นสถานที่เก็บรักษาคัมภีร์ใบลานให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ป้องกันความเสียหายที่เกิดจากแมลงและสภาพภูมิอากาศ อีกทั้งยังป้องกันไม่ให้บุคคลเหยียบย่ำข้ามกรายคัมภีร์ธรรมใบลาน ซึ่งถือเป็นของสูงและศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนั้นชาวล้านนายังถือเป็นสิ่งแทนธรรมรัตนะองค์ที่ ๒ ในพระรัตนตรัย

สัตตภัณฑ์ มีความสำคัญสำหรับใช้เป็นแท่นหรือสถานที่สำหรับจุดเทียนให้แสงสว่างบูชาพระพุทธรูปและเจดีย์ อันเป็นสิ่งแทนพุทธรัตนะองค์ที่ ๑ ในพระรัตนตรัย

ดังนั้น ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ จึงมีความสำคัญตามรูปแบบการใช้สอยประโยชน์ทั้งการนั่งแสดงธรรม การเก็บรักษาคัมภีร์ธรรม และการเป็นแท่นจุดเทียนให้แสงสว่าง อีกทั้งยังมีคุณค่าต่อจิตใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นเครื่องสักการะที่ใช้เป็นสิ่งแทนองค์คุณของพระรัตนตรัย คือพระพุทธเจ้าและพระธรรม ก่อให้เกิดความศรัทธาเชื่อมั่นในการตรัสรู้ของ

พระพุทธเจ้า มุ่งทำความดี ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ด้วยความศรัทธาอย่างวิจิตรสวยงามและเป็นแบบแผนสืบมา

๒. ความสำคัญและคุณค่าด้านศิลปะ

ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ เป็นงานพุทธศิลปกรรมที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นด้วยภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนา โดยนำรูปแบบและลวดลายทางศิลปะต่างๆ มาประดับตกแต่งจนทำให้เกิดเป็นงานพุทธศิลป์ที่วิจิตรสวยงาม จึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นผลงานด้านศิลปะท้องถิ่น และมีคุณค่าด้านศิลปะอย่างแท้จริง

๓. ความสำคัญและคุณค่าด้านองค์ความรู้

ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ เป็นแหล่งรวมความรู้ด้านภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนาซึ่งผสมผสานรูปแบบงานพุทธศิลป์ทั้งสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม โดยการจัดสร้างได้อาศัยช่างแขนงต่างๆ ในการสร้างสรรค์ ได้แก่ ช่างเขียน ช่างแกะ ช่างสลัก ช่างกลึง ช่างหล่อ ช่างปั้น ช่างหุ่น ช่างรัก ช่างบุ และช่างปูน ทำให้เป็นงานพุทธศิลปกรรมที่วิจิตรสวยงาม จึงมีความสำคัญและมีคุณค่าด้านองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนา สามารถใช้เป็นต้นแบบในการศึกษาและพัฒนางานพุทธศิลป์ให้ดียิ่งขึ้น

๔. ความสำคัญและคุณค่าด้านประวัติศาสตร์

ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ เป็นพุทธศิลปกรรมที่มีประวัติความเป็นมาและพัฒนาการที่สามารถอธิบายประวัติศาสตร์ในด้านต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความรอบรู้ในเรื่องราวนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะประวัติและพัฒนาการของชุมชน ประวัติการของการเผยแผ่พุทธศาสนาในท้องถิ่น ประวัติศาสตร์งานช่างและศิลปะที่เกิดจากภูมิปัญญาเชิงช่างท้องถิ่นและได้รับอิทธิพลจากแหล่งต่างๆ โดยประวัติศาสตร์เหล่านี้อาจได้รับการบอกเล่าแบบมุขปาฐะ (ปากเปล่า) บางแห่งอาจมีจารึกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่จารึกไว้ในส่วนใดส่วนหนึ่งของงานพุทธศิลปกรรม จึงทำให้มีความสำคัญและคุณค่าด้านประวัติศาสตร์

๕. ความสำคัญและคุณค่าด้านประเพณีพิธีกรรม

ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ เป็นเครื่องสักการะที่ใช้ประกอบประเพณีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในล้านนา ทำให้ประเพณีพิธีกรรมมีความสมบูรณ์ ศักดิ์สิทธิ์ และดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย กล่าวคือ พระสงฆ์นำคัมภีร์ธรรมจากตู้คัมภีร์ธรรมขึ้นไปนั่งเทศนาบนธรรมาสน์ในพิธีเทศนาธรรม ส่วนสัตตภัณฑ์เป็นเครื่องสักการะที่จุดไฟให้แสงสว่างถวายเป็นพุทธบูชาซึ่งตั้งไว้เบื้องหน้าพระประธานในวิหารหรือองค์พระธาตุในงานบุญประเพณีต่างๆ ด้วยเหตุนี้จึงมีความสำคัญและมีคุณค่าในฐานะที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้ประเพณีพิธีกรรมในล้านนามีความสมบูรณ์ ศักดิ์สิทธิ์และดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

๖. ความสำคัญและคุณค่าด้านการสร้างรายได้ในชุมชน

เมื่อธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ เป็นศาสนวัตถุโบราณมีความโดดเด่นด้านพุทธศิลป์และมีรูปแบบด้านภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนาที่ประณีตสวยงาม ย่อมเป็นที่สนใจของ

นักท่องเที่ยว นักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษา ตลอดจนถึงประชาชนและหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรมในชุมชน ทำให้แต่ละวันมีผู้สนใจมาเยี่ยมชมวัดเหล่านี้จำนวนมาก อันเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดการสร้างรายได้แก่วัดและชุมชน โดยทางวัดได้ตั้งตู้รับบริจาคหรือจำหน่ายของที่ระลึกแล้วนำมารายได้มาบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ส่วนชุมชนก็ได้รับการจัดสรรพื้นที่ให้ขายอาหารและสินค้าต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว จึงทำให้มีรายได้เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน

จากประวัติ พัฒนาการ ความสำคัญ และคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนาดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการสร้างสรรค์เครื่องสักการะในพระพุทธศาสนาล้านนาที่มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบงานพุทธศิลป์ที่ยึดโยงกับคติความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและวิถีชีวิตของชาวล้านนา จนกลายเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในด้านต่างๆ จึงมีความสนใจด้านลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนา อันจักทำให้มีความรู้ความเข้าใจในงานพุทธศิลปกรรมประเภทเครื่องสักการะในวัฒนธรรมล้านนา สามารถใช้เป็นฐานข้อมูลในการถ่ายทอดสู่อนุชนรุ่นหลังและพัฒนาต่อยอดให้เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นสืบไป

๒. ลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนามีลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่าง สรุปดังนี้

๒.๑ ลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ในล้านนา

๑. ลวดลายของธรรมาสน์ในล้านนา

ลวดลายประดับธรรมาสน์ในล้านนามีการประดับตั้งแต่ส่วนฐาน ส่วนเรือนเทศน์ และส่วนหลังคาของธรรมาสน์ ในงานธรรมาสน์ล้านนาส่วนใหญ่นิยมประดับลวดลายพรรณพฤกษาร่วมกับลวดลายกลุ่มต่างๆ ประกอบด้วย กลุ่มลวดลายที่มาจากวรรณกรรม กลุ่มลวดลายเทวดา กลุ่มลวดลายมนุษย์ กลุ่มลวดลายสัตว์ กลุ่มลวดลายศิลปะจีน เป็นต้น ประดับตามโครงสร้างของธรรมาสน์ โดยเฉพาะการประดับลวดลายเทวดาและพรรณพฤกษาเป็นลวดลายหลักตกแต่งแผงบังเทศน์ ธรรมาสน์เป็นลวดลายที่พบมากในงานธรรมมาสน์ล้านนา ซึ่งแต่ละพื้นที่จะมีลักษณะเฉพาะของลวดลายที่โดดเด่นสวยงามตามสกุลช่างท้องถิ่น และได้รับอิทธิพลทางศิลปะจากศิลปะไทย จีน และพม่า เข้ามาผสมก่อให้ลวดลายประดับธรรมาสน์มีลักษณะเฉพาะเด่นสวยงาม

๒. รูปแบบของธรรมาสน์ในล้านนา

ธรรมาสน์ในล้านนา มีรูปแบบของธรรมาสน์ ๓ แบบ ได้แก่ ๑) ธรรมาสน์ทรงปราสาทยอดสูง ๒) ธรรมาสน์ทรงปราสาทหลังคาตัดไม่มียอดหรือทรงปากบาน และ ๓) ธรรมาสน์แบบฐานสูงทรงกรวย รูปแบบนี้จำแนกได้อีก ๒ แบบ ได้แก่ ทรงกรวยแบบไม่มีหลังคา และทรงกรวยแบบมี

หลังคา โดยธรรมาสน์มีโครงสร้างแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ ๑) ส่วนฐานธรรมาสน์ เป็นฐานซ้อนลดหลั่นกันทำหน้าที่รองรับส่วนเรือนเทศน์จำแนกส่วนฐานได้ ๒ แบบ คือ ชุดฐานปัทม์และชุดฐานเขียง ๒) ส่วนเรือนเทศน์ เป็นห้องส่วนกลางของธรรมาสน์มีเสาประจำมุมทั้ง ๔ มุม ประดับแผงบังเทศน์ ทำหน้าที่บดบังอิริยาบทและเป็นที่พำนักพระสงฆ์แสดงพระธรรม ๓) ส่วนหลังคา มี ๒ รูปทรง ได้แก่ รูปทรงหลังคามียอด และรูปทรงหลังคาตัดไม่มียอดหรือทรงปากบาน นอกจากนี้ธรรมาสน์ในล้านนา ยังนิยมตกแต่งองค์ประกอบของธรรมาสน์ให้มีความสวยงามและใช้สอยประโยชน์ได้ เช่น บันได แผงบังเทศน์ธรรมาสน์ ผ้ากั้งธรรมาสน์ หิ้งวางคัมภีร์ธรรม ซุ้มประดับธรรมาสน์ นาคปักโกกนาค ตัวแบกธรรมาสน์ เป็นต้น

๓. ภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ในล้านนา

ธรรมาสน์มีรูปทรง โครงสร้าง องค์ประกอบที่หลากหลายแตกต่างกัน ทำให้มีการใช้เทคนิคเชิงช่างประดับตกแต่งที่หลากหลายวิธีการ ดังนี้ ๑) เทคนิคการปิดทองหรืองานลายคำ ๒) เทคนิคงานลงพื้นรักและพื้นชาด ๓) เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๔) เทคนิคการประดับกระจกสีกระจกจีน ๕) เทคนิคการปั้นรักสมุก ปั้นปูน ๖) เทคนิคงานดุนโลหะ ๗) เทคนิคงานจิตรกรรม

๒.๒ ลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของตู้คัมภีร์ธรรมในล้านนา

๑. ลวดลายของตู้คัมภีร์ธรรมในล้านนา

ลวดลายตู้คัมภีร์ธรรมในล้านนาแต่ละท้องถิ่นมีรูปแบบลวดลายหลายแบบ มีการผูกลวดลายขึ้นให้เหมาะสมกับพื้นผิวของรูปทรงตู้คัมภีร์ธรรม กลุ่มลวดลายที่นิยมประดับตู้คัมภีร์ธรรมส่วนใหญ่เป็นกลุ่มลวดลายพรรณพฤกษา กลุ่มลวดลายเทวดา กลุ่มลวดลายคติความเชื่อและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นลวดลายหลักที่นิยมประดับตู้คัมภีร์ธรรม โดยลวดลายตู้คัมภีร์ธรรมส่วนใหญ่จะเน้นลวดลายที่สื่อความหมายเกี่ยวข้องกับคติธรรมและการสักการบูชาพระพุทธเจ้าพระธรรม

๒. รูปแบบของตู้คัมภีร์ธรรมในล้านนา

ตู้คัมภีร์ธรรมในล้านนา มีรูปแบบตู้คัมภีร์ธรรม ๒ แบบ ได้แก่ ๑) แบบตู้คัมภีร์ธรรม เป็นตู้รูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสและแนวนอนขนาดใหญ่ ส่วนฐานนิยมทำเป็นขาตั้งตู้รูปแบบต่างๆ ๒) แบบหีบคัมภีร์ธรรม แบ่งออกเป็น ๓ แบบ ได้แก่ หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง หีบคัมภีร์ธรรมทรงสี่เหลี่ยม และหีบคัมภีร์ธรรมทรงปราสาท โดยตู้คัมภีร์ธรรมในล้านนามีโครงสร้างแบ่งออกเป็น ๓ ส่วนหลัก ได้แก่ ส่วนฐานตู้คัมภีร์ธรรม ส่วนลำตัวตัวตู้คัมภีร์ธรรม และส่วนฝาปิดหีบคัมภีร์ธรรม ซึ่งลักษณะเด่นโครงสร้างและรูปแบบของตู้คัมภีร์ธรรมล้านนาจะเน้นความแข็งแรงคงทน มิดชิด จัดเก็บคัมภีร์ธรรมได้ง่ายเป็นระเบียบสามารถเคลื่อนย้ายสะดวก วัสดุที่ใช้สร้างส่วนใหญ่นิยมใช้ไม้เป็นโครงสร้างตู้ ซึ่งมีความเบาหยืดยุ่นและสามารถประดับตกแต่งลวดลวยได้สะดวกง่าย

๓. ภูมิปัญญาเชิงช่างของตู้คัมภีร์ธรรมในล้านนา

ตู้คัมภีร์ธรรมในล้านนามีเทคนิคเชิงช่างในการตกแต่งตู้คัมภีร์ธรรมหลากหลายวิธีการ ส่วนมากเป็นงานไม้เข้าเดือยแบบโบราณ ลงพื้นรักลงพื้นชาดเพื่อรักษาโครงสร้างของตู้คัมภีร์ธรรมให้มีความคงทน และง่ายต่อการประดับ โดยมีเทคนิคที่พบในการประดับที่หลากหลายวิธี ดังนี้ ๑) เทคนิคงานปิดทองหรืองานลายคำ ๒) เทคนิคงานลงพื้นรักและพื้นชาด ได้แก่ การลงพื้นรักหรือพื้นชาดไม่มีการประดับลาย การเขียนรักเขียนหาง ๓) เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๔) เทคนิคงานประดับกระจกสีกระจกจีน ๕) เทคนิคงานปั้นรักสมุก ๖) เทคนิคงานจิตรกรรม

๒.๓ ลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของสัตตภัณฑ์ในล้านนา

๑. ลวดลายของสัตตภัณฑ์ในล้านนา

ลวดลายสัตตภัณฑ์ในล้านนา นิยมประดับลวดลายส่วนแผงสัตตภัณฑ์ เป็นลวดลายที่มีความหมายเรื่องราวที่แฝงด้วยคติความเชื่อต่างๆ ตามความนิยมของผู้จ้างวานสร้าง และช่างผู้สร้าง ซึ่งจะไม่เน้นลวดลายที่เกี่ยวข้องกับการสักการบูชาพระพุทธเจ้าพระธรรมโดยตรงเหมือนกับงานธรรมาสน์และตู้คัมภีร์ธรรม งานสัตตภัณฑ์ในอดีตจะมีการผูกลวดลายขึ้นใหม่ โดยลวดลายที่นิยมประดับสัตตภัณฑ์ล้านนา แบ่งออก ๘ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มลวดลายที่มาจากคติความเชื่อและพุทธประวัติ กลุ่มลวดลายที่มาจากวรรณกรรม กลุ่มลวดลายเทวดา กลุ่มลวดลายมนุษย์ กลุ่มลวดลายอมนุษย์ กลุ่มลวดลายพรรณพฤกษา กลุ่มลวดลายสัตว์ กลุ่มลวดลายทั่วไป

๒. รูปแบบของสัตตภัณฑ์ในล้านนา

สัตตภัณฑ์ในล้านนา นิยมสร้างขึ้นจากวัสดุต่างๆ ได้แก่ ไม้ ปูน ครั่งไม้ครั่งปูน ทองเหลือง เนื้อตะกั่วหรือชิน เน้นโครงสร้างที่แข็งแรงคงทน และเคลื่อนย้ายได้ง่าย สัตตภัณฑ์ในล้านนามีรูปแบบตามลักษณะตามรูปทรงของแผงสัตตภัณฑ์ออกเป็น ๖ แบบ ได้แก่ ๑) รูปแบบสามเหลี่ยม ๒) รูปแบบสี่เหลี่ยม ๓) รูปแบบห้าเหลี่ยม ๔) รูปแบบโค้งครึ่งวงกลม ๕) รูปแบบบันไดแก้ว ๖) รูปแบบเสาเชิงเทียน และมีองค์ประกอบของโครงสร้างสัตตภัณฑ์แบ่งออกเป็น ๔ ส่วนหลัก คือ ๑) แผงสัตตภัณฑ์ ส่วนฐานสัตตภัณฑ์ ส่วนเสาเชิงเทียนสัตตภัณฑ์ และตัวแบกฐานสัตตภัณฑ์

๓. ภูมิปัญญาเชิงช่างของสัตตภัณฑ์ในล้านนา

สัตตภัณฑ์ในล้านนา มีการใช้วัสดุสร้างที่หลายประเภท ทำให้มีการตกแต่งหลากหลายวิธีให้เหมาะสมกับโครงสร้าง ในงานสัตตภัณฑ์ส่วนใหญ่จะนิยมงานไม้ ซึ่งง่ายต่อการออกแบบประกอบโครงสร้าง และง่ายต่อการประดับลวดลายให้มีความสวยงาม โดยเทคนิคเชิงช่างในการประดับตกแต่งที่พบมากในงานสัตตภัณฑ์คือ การขึ้นโครงสร้างไม้แกะสลักลวดลายแล้วปิดทองประดับกระจกจีน ทั้งนี้เทคนิคเชิงช่างที่พบในงานตกแต่งสัตตภัณฑ์ในล้านนา มีดังนี้ ๑) เทคนิคงานปิดทองหรืองานลายคำ ๒) เทคนิคงานลงพื้นรักและพื้นชาด ๓) เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๔) เทคนิคงานประดับกระจกจีนและสี ๕) เทคนิคงานปั้นปูน ปั้นรักสมุก ปั้นครั่ง ๖) เทคนิคงานดุนโลหะ ๗) เทคนิคงานปูน

จากลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา แสดงให้เห็นถึงงานพุทธศิลป์ที่เป็นเครื่องสักการะบูชาของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ที่ถูกสร้างขึ้นด้วยความละเมียดละไม ความประณีต อย่างมีแบบแผนของชาวล้านนาให้สอดคล้องกับคติความเชื่อท้องถิ่นและพระพุทธศาสนาอย่างมีนัยยะสำคัญที่แฝงอยู่ในชิ้นงาน ทำงานพุทธศิลป์ทั้ง ๓ ประเภท ยังมีคุณค่า ยังถูกใช้สอยอย่างต่อเนื่องและให้ความสำคัญในฐานะเครื่องการสักการบูชาพระรัตนตรัยในฐานะสิ่งบูชาที่สูงสุด สามารถสรุปลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒๒ สรุปลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

ลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา			
ประเภท	ลวดลาย	รูปแบบ	ภูมิปัญญาเชิงช่าง
๑. ธรรมาสน์	มีลวดลาย ๖ กลุ่ม ดังนี้ ๑. กลุ่มลวดลายที่มาจากวรรณกรรม ๒. กลุ่มลวดลายเทวดา ๓. กลุ่มลวดลายมนุษย์ ๔. กลุ่มลวดลายพรรณพฤกษา ๕. กลุ่มลวกลายสัตว์ ๖. กลุ่มลวดลายที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะจีน	มี ๓ รูปแบบ ดังนี้ ๑. ธรรมาสน์ทรงปราสาทยอดสูง ๒. ธรรมมาสน์ทรงปราสาทหลังคาตัดไม่มียอดหรือทรงปากบาน ๓. ธรรมาสน์แบบฐานสูงทรงกรวย จำแนกได้ ๒ แบบ คือ ทรงกรวยแบบไม่มีหลังคาและทรงกรวยแบบมีหลังคา	มี ๗ เทคนิคเชิงช่าง ดังนี้ ๑. เทคนิคการปิดทองหรืองานลายคำ ๒. เทคนิคงานลงพื้นรักและพื้นชาด ๓. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๔. เทคนิคการประดับกระจกสีกระจกจีน ๕. เทคนิคการปั้นรักสมุกปั้นปูน ๖. เทคนิคงานดุนโลหะ ๗. เทคนิคงานจิตรกรรม
๒. ตู้คัมภีร์ธรรม	มีลวดลาย ๙ กลุ่ม ดังนี้ ๑. กลุ่มลวดลายที่มาจากคติความเชื่อ ๒. กลุ่มลวดลายที่มาจากวรรณกรรมทางพระพุทธ-ศาสนาและวรรณกรรมอื่น ๓. กลุ่มลวดลายเทวดา ๔. กลุ่มลวดลายมนุษย์ ๕. กลุ่มลวดลายอมนุษย์ ๖. กลุ่มลวดลายพรรณพฤกษา ๗. กลุ่มลวดลายสัตว์ ๘. กลุ่มลวดลายจีน	มี ๒ แบบ ดังนี้ ๑. แบบตู้คัมภีร์ธรรม ๒. แบบหีบคัมภีร์ธรรม จำแนกได้ ๓ แบบคือ ๒.๑ หีบคัมภีร์ธรรมทรงลุ้ง ๒.๒ หีบคัมภีร์ธรรมทรงสี่เหลี่ยม ๒.๓ หีบคัมภีร์ธรรมทรงปราสาท	มี ๖ เทคนิคเชิงช่าง ดังนี้ ๑. เทคนิคงานปิดทองหรืองานลายคำ ๒. เทคนิคงานลงพื้นรักและพื้นชาด หรือการเขียนรักเขียนหาง ๓. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๔. เทคนิคงานประดับกระจกสีกระจกจีน ๕. เทคนิคงานปั้นรักสมุก ๖. เทคนิคงานจิตรกรรม

	๙. กลุ่มลวดลายทั่วไป		
๓. สัตตภัณฑ์	มีลวดลาย ๘ กลุ่ม ดังนี้ ๑. กลุ่มลวดลายที่มาจากคติความเชื่อและพุทธประวัติ ๒. กลุ่มลวดลายที่มาจากวรรณกรรม ๓. กลุ่มลวดลายเทวดา ๔. กลุ่มลวดลายมนุษย์ ๕. กลุ่มลวดลายอมนุษย์ ๖. กลุ่มลวดลายพรรณพฤกษา ๗. กลุ่มลวดลายสัตว์ ๘. กลุ่มลวดลายทั่วไป	มี ๖ รูปแบบ ดังนี้ ๑. รูปแบบสามเหลี่ยม ๒. รูปแบบสี่เหลี่ยม ๓. รูปแบบห้าเหลี่ยม ๔. รูปแบบโค้งครึ่งวงกลม ๕. รูปแบบบันไดแก้ว ๖. รูปแบบเสาเชิงเทียน	มี ๗ เทคนิคเชิงช่าง ดังนี้ ๑. เทคนิคงานปิดทองหรืองานลายคำ ๒. เทคนิคงานลงพื้นรักและพื้นชาด ๓. เทคนิคงานไม้แกะสลัก ๔. เทคนิคงานประดับกระจกจีน กระจกสี ๕. เทคนิคงานปั้นปูนปั้นรักสมุก ปั้นครั่ง ๖. เทคนิคงานดุนโลหะ ๗. เทคนิคงานปูน

๓. กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์”

๓.๑ ผลการสำรวจสถานภาพปัจจุบันของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

ผลจากการสำรวจสถานภาพของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในพื้นที่วิจัย พบว่าเครื่องสักการะเหล่านี้บางอย่างยังใช้สอยประโยชน์อยู่ แต่บางอย่างไม่ได้ใช้สอยแล้ว ถูกทิ้งร้าง ชำรุด เสื่อมสภาพ ปัจจุบันวัดมีกลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติที่สำรวจพบ ๓ ประการ ได้แก่ การนำมาใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่ การนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ของวัด และการจัดเก็บรักษาไว้เพื่ออนุรักษ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. การนำมาใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่ จากการสำรวจพบว่าวัดบางแห่งยังมีการนำเครื่องสักการะมาใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่ดังนี้ ๑) ธรรมาสน์ ใช้เป็นสถานที่นั่งเทศนาธรรมในช่วงเข้าพรรษาและพิธีเทศนาธรรมมหาชาติเวสสันดรชาดก ๓๒ วัด ๒) ตู้คัมภีร์ธรรม ใช้บรรจุคัมภีร์ใบลานให้เป็นหมวดหมู่และเป็นระเบียบ ๑๘ วัด ๓) สัตตภัณฑ์ ใช้เป็นแท่นจุดเทียนถวายแสงสว่างเป็นพุทธบูชาในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ๒๕ วัด

๒. การนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ของวัด ผลสำรวจพบว่า เครื่องสักการะที่ไม่ได้นำมาใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่แล้ว ได้แก่ ธรรมาสน์ ๓๑ วัด ตู้คัมภีร์ธรรม ๔๕ วัด และสัตตภัณฑ์ ๓๘ วัด แต่ถูกนำมาจัดแสดงเป็นโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์ของวัด เพื่อให้ผู้สนใจเข้ามาชมและศึกษา หลีกเลี่ยงการนำไปใช้ โดยมีกลไกการจัดการประกอบด้วย การจัดสถานที่แสดงอย่างเป็นระเบียบ เป็นหมวดหมู่ และเป็นสัดส่วนที่เหมาะสม การจัดระบบดูแลรักษาความปลอดภัย และการจัดผู้ดูแลรักษาและทำความสะอาดเป็นประจำ ส่วนสภาพปัญหาที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัตถุที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมในวัดมี ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑) การจัดเก็บรวบรวมเครื่องสักการะที่ถูกทอดทิ้งตามวัดต่างๆ มาปรับปรุงซ่อมแซมแล้วจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ของวัดเพื่อการอนุรักษ์

๒) การรวบรวมเครื่องสักการะที่กระจายอยู่ภายในวัดนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์เพื่อป้องกันการถูกลักขโมย

๓. การจัดเก็บรักษาไว้เพื่ออนุรักษ์ จากการสำรวจในพื้นที่วิจัยพบว่า วัดที่ไม่ได้จัดทำพิพิธภัณฑ์ แต่มีการจัดเก็บรักษาเครื่องสักการะที่ไม่ได้ถูกนำมาใช้สอยประโยชน์แล้ว โดยนำมาประดิษฐานในตำแหน่งและบริบทเดิมบนวิหารหรือศาลาเพื่อสร้างบรรยากาศเสมือนจริงของการใช้สอยเครื่องสักการะนั้นๆ เช่น ธรรมาสน์นำมาประดิษฐานบนวิหารด้านขวามือของพระประธาน สัตตภัณฑ์นำมาประดิษฐานด้านหน้าพระประธาน ตู้คัมภีร์ธรรมนำมาประดิษฐานข้างฐานชุกชีหรือแท่นแก้วพระประธานในวิหาร เป็นต้น เมื่อผู้สนใจหรือนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม ทำให้ได้มองเห็นบริบททางวัฒนธรรมการใช้เครื่องสักการะ รูปแบบ และความงาม ตลอดจนถึงบรรยากาศเสมือนจริง จนกระตุ้นให้เกิดความอยากในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับเครื่องสักการะนั้นๆ โดยเครื่องสักการะเหล่านี้ ถือเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อจิตใจ สังคม และศิลปวัฒนธรรม พร้อมทั้งมูลค่าทางเศรษฐกิจในชุมชน จึงเป็นสาเหตุทำให้วัดและชุมชนได้ตระหนักรู้ มีความภาคภูมิใจ และหวงแหนในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ทั้งนี้ ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ที่ไม่ได้ใช้สอยประโยชน์และไม่ได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสมนั้น มักเกิดจากการถูกแทนที่ด้วยของใหม่ การพัฒนาวัดให้สะอาดเรียบร้อย การขาดงบประมาณในการบำรุงรักษา และการขาดการตระหนักรู้ถึงคุณค่าเครื่องสักการะ

๓.๒ การศึกษากลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยชุมชนในล้านนา

ผลการศึกษากลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติให้เหมาะสมนั้น ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน นักวิชาการ หน่วยงานด้านวัฒนธรรม ตลอดจนถึงสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่ต้องบูรณาการความร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีกลไก ๔ ระดับที่ต้องขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน ดังนี้

๑. การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้งธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ จึงไม่ควรทำให้เป็นแค่ของเก่า เป็นแค่เรื่องเล่า ตำนาน แต่ควรจัดการตามหลักวิชาการ ประกอบด้วย การถ่ายภาพและบันทึกรูปลักษณ์เพื่อจัดทำฐานข้อมูลเบื้องต้นอย่างเป็นระบบ การจัดการความรู้ว่ามีคติที่มาอย่างไร ใช้สอยประโยชน์อย่างไร รูปแบบโครงสร้าง ลวดลาย และสกุลช่างแบบไหน การจัดทำพิพิธภัณฑ์หรือจัดแสดงให้เป็นสัดส่วนและเหมาะสม ตลอดจนถึงการบูรณะซ่อมแซมอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยมีการรวบรวมธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ตลอดจนถึงโบราณวัตถุอื่นๆ ที่กระจัดกระจายอยู่ภายในวัดนำมาจัดตั้งพิพิธภัณฑ์หรือจัดแสดงให้เหมาะสม พร้อมกับจัดทำ

ฐานข้อมูล การให้ความรู้แก่ผู้เยี่ยมชม เพื่อเผยแพร่ความรู้และป้องกันการถูกลักขโมยหรือการทำลายโดยไม่ตั้งใจ นอกจากนั้น การส่งเสริมให้วัดนำธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์กลับมาใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่เดิมที่เคยปฏิบัติมาแต่ก่อน ก็เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่งที่จะช่วยธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่อย่างมีคุณค่า

๒. การจัดการคน

คนเป็นกลไกสำคัญยิ่งที่จะขับเคลื่อนการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ให้คงอยู่อย่างมีคุณค่าคู่กับสังคมล้านนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยคนที่ต้องได้รับการพัฒนาทั้งความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ และทักษะด้านอื่นๆ ประกอบด้วย

๑) ผู้ถ่ายทอดและสืบทอดความรู้เชิงช่าง

การสืบทอดความรู้เชิงช่างมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น จำเป็นต้องอาศัยผู้ถ่ายทอดซึ่งก็คือช่างหรือสล่าผู้มีความรู้ ความชำนาญ และมีประสบการณ์ในการสร้างสรรค์เครื่องสักการะนั้นๆ เป็นครูถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้สืบทอดซึ่งได้แก่อนุชนผู้สนใจ

๒) ผู้มีความรู้และประสบการณ์ในการใช้สอยประโยชน์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒธรรม

กลไกในการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่อย่างมีคุณค่า ต้องอาศัยปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์ในการใช้สอยประโยชน์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒธรรมอย่างถูกต้องและเป็นแบบแผนในงานบุญประเพณีต่างๆ โดยเฉพาะพระสงฆ์ มัคนายก ตลอดจนถึงประชาชนในชุมชน ซึ่งต้องไม่นำไปใช้สอยผิดประเภทหรือไม่จัดเก็บไว้ในที่ไม่สมควร อันจะเป็นการลดทอนคุณค่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒธรรม ถ้าหากจัดการคนให้มีความรู้และประสบการณ์ในการใช้สอยประโยชน์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จักทำให้ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ได้รับการฟื้นฟูนำกลับมาใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่เดิมได้เป็นอย่างดี

๓) ผู้จัดการดูแลรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒธรรม

การที่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒธรรมจะได้รับการดูแลรักษาอย่างเป็นระเบียบและระบบนั้นต้องอาศัยผู้ที่มีใจรัก ชื่นชอบ มีความรู้ และมีทักษะในการดูแลรักษา โดยผู้ที่จัดการดูแลรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒธรรมนั้น ควรประกอบด้วยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ได้แก่ วัด ชุมชน หน่วยงานองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานทางวัฒนธรรม ตลอดจนถึงช่างหรือสล่า ซึ่งควรได้รับการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และทักษะในการจัดทำฐานข้อมูล การจัดการความรู้ การจัดทำพิพิธภัณฑ์ แนวทางในการดูแลรักษาอย่างเป็นระเบียบและระบบ ตลอดจนถึงกระบวนการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อประเภทต่างๆ

๓. การจัดการพื้นที่เรียนรู้

การสร้างพื้นที่เรียนรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ในชุมชน เป็นกลไกสำคัญยิ่ง โดยต้องได้รับความร่วมมือระหว่างทางวัดร่วมกับชุมชน

หน่วยงานองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานทางวัฒนธรรม และช่างหรือสล่า เพื่อสร้างพื้นที่การเรียนรู้ให้แก่อนุชนผู้สนใจได้ศึกษาเรียนรู้และเสริมสร้างทักษะการสร้างสรรค์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยอาจเปิดพื้นที่ในวัด โรงเรียน หน่วยงาน และบ้านของช่างเป็นแหล่งเรียนรู้ จัดเป็นข่วงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พร้อมกับกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ที่ชัดเจนเป็นระบบ การรวบรวมช่างพื้นบ้านแขนงต่างๆ และเปิดรับสมัครผู้สนใจหรืออนุชนคนรุ่นใหม่เข้ามาศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง อันจักทำให้เกิดพื้นที่เรียนรู้ในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ชุมชนเกิดการตระหนักรู้ในคุณค่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จนสามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในชุมชน โดยเฉพาะการส่งเสริมและเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรม และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่ตลาดสากลและกลุ่มลูกค้าใหม่ๆ ในระดับต่างๆ อันเป็นส่วนหนึ่งของแผนการพัฒนาและผลักดันมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมล้านนาไปสู่การเป็น Soft Power ในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

๔. การจัดการเครือข่าย

เนื่องจากหลายพื้นที่ต่างก็มีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีหน่วยงานองค์กร และกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้ธำรงอัตลักษณ์ท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ความร่วมมือ และการจัดการร่วมกัน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการขับเคลื่อนด้วยเครือข่าย ทั้งนี้วัดและชุมชนต้องเป็นแกนหลักในการสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ทั้งตัวบุคคล หน่วยงาน องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อร่วมกันแลกเปลี่ยนเสริมสร้างสนับสนุนทรัพยากรด้านต่างๆ เช่น ความรู้ งบประมาณ บุคลากร เป็นต้น ตลอดจนภาควิชาการที่ต้องจัดการความรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้เป็นระบบและเป็นระเบียบ

ทั้งนี้กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตุ้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยชุมชนในล้านนาดังกล่าว เป็นกระบวนการจัดการที่มีความเหมาะสม นอกจากนั้นยังสามารถใช้เป็นฐานในการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ประเภทงานช่างฝีมือดั้งเดิม ทั้ง ๓ ระดับ ได้แก่ ระดับจังหวัด ระดับชาติ และระดับมนุษยชาติหรือระดับโลกต่อไปในอนาคตได้เป็นอย่างดี

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย

ผลจากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ธรรมาสน์ ตุ้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์: การธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา” ทำให้ได้รับประโยชน์ในด้านต่างๆ กล่าวคือ ประโยชน์เชิงวิชาการ ทำให้ทราบภูมิหลังและสถานภาพปัจจุบันของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมล้านนา อันจักนำไปสู่กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่อย่างมีคุณค่า ประโยชน์เชิงสังคมและชุมชน ก่อให้เกิดตระหนัก

รู้ถึงคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมล้านนา อันจักทำให้เกิดแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาเชิงช่างในชุมชน ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรมในชุมชน สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ และสร้างอาชีพให้แก่ชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยวัด ชุมชน องค์กรท้องถิ่น หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ควรร่วมมือกันผลักดันมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมล้านนาไปสู่การเป็น Soft Power อันจักเป็นโอกาสที่ดีในการสร้างสรรค์ พัฒนา และต่อยอดให้มีคุณค่าและมูลค่าเพิ่มได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้คณะผู้วิจัยยังมีข้อเสนอแนะอันจักเป็นประโยชน์ในการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ดังนี้

๑. ปัจจุบัน การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้ง ๓ ประเภท ยังมีการดำเนินการที่ถูกต้องตามหลักวิชาการเพียงไม่กี่แห่ง หน่วยงานภาครัฐหรือสถาบันการศึกษาควรร่วมมือกับวัดและชุมชนในการจัดทำฐานข้อมูล รูปแบบวิธีเก็บรักษาที่ทันสมัยใช้ประโยชน์ได้ และการเผยแพร่ความรู้ที่ทันสมัย

๒. ควรให้ความรู้ในการอนุรักษ์และสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของล้านนาให้ถูกต้องตามหลักวิชาการผ่านการฝึกอบรม สาธิตหรือศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ที่มีผลการจัดการที่ดีเป็นรูปธรรมเพื่อนำมาขยายผลกับวัดอื่นๆ ต่อไป

๓. พระสงฆ์และชุมชนผู้เป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ยังไม่เข้าใจคำว่า “ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ” ดีพอ และเข้าใจว่าเมื่อขึ้นทะเบียนแล้วทางราชการจะยึดสัตตภัณฑ์ที่เป็นของวัดของชุมชนไปเป็นของทางราชการ วัดและชุมชนบางส่วนจึงไม่ได้ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรม หรือสร้างสื่อประชาสัมพันธ์ให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างวัด ชุมชน หน่วยงานอนุรักษ์

๕.๒.๒ ข้อเสนอสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่า การธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์” เป็นสิ่งจำเป็นที่ควรได้รับการศึกษาและพัฒนาให้ได้แนวทางที่เหมาะสมเพื่อดำเนินการอนุรักษ์ให้คงอยู่คู่กับชมชนได้อย่างมีคุณค่า โดยการมีส่วนร่วมระหว่างวัด ชุมชน และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากเป็นภูมิปัญญาเชิงช่างที่แสดงถึงความเป็นอารยธรรมเฉพาะในล้านนา ดังนั้นงานวิจัยในครั้งต่อไป ควรดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการด้านแนวทางการธำรงอัตลักษณ์และกระบวนการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์”โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พร้อมกับสนับสนุนส่งเสริมให้ขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ประเภทงานช่างฝีมือดั้งเดิมทั้ง ๓ ระดับ ได้แก่ ระดับจังหวัด ระดับชาติ และระดับมนุษยชาติหรือระดับโลกต่อไป

บรรณานุกรม

หนังสือ :

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. **ตำนานพระพุทธเจดีย์**. พระนครศรีอยุทธยา: ศิลปาบรรณาคาร, ๒๕๑๓.

กรมศิลปากร. **คู่มือถวายความรู้แด่พระสังฆาธิการในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สมานพันธ์, ๒๕๔๔.

_____. **ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ พ.ศ.๒๕๕๖**. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๕๖.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. **๑๐ ชุมชนท่องที่ยวเชิงวัฒนธรรม ปี ๒๕๕๙**. กรุงเทพมหานคร: สำานักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๖๐.

กาญจนา แก้วเทพ. **เครื่องมือทำงานวัฒนธรรม ชุมชน และสื่อพิธีกรรมศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. . กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์กรมหาชน), ๒๕๖๐.

เกรียงไกร เกิดศิริ. **แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและแหล่งมรดกทางธรรมชาติเป็นแหล่งมรดกโลก**. กรุงเทพมหานคร: อี.ที.พับลิชชิ่ง, ๒๕๖๑.

จุมพล ภิญโญสินวัฒน์. **รายงานการศึกษาการพัฒนานโยบายและกลไก การรักษา ส่งเสริม สืบสาน และปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเชิงนามธรรมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๕๑.

เชษฐ์ ติงสัญชลี. **สังเวชนียสถานและสถานที่สำคัญทางพุทธประวัติในอินเดีย-เนปาล**. กรุงเทพมหานคร: มิวเซียมเพรส, ๒๕๕๖.

ฐาปกรณ์ เครือระยา. **พรรณพฤกษาล้านนาจากพันธุกรรมพืชสู่ลวดลายในศิลปกรรม**. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์, ๒๕๖๓.

ธนิก เลิศชาญฤทธิ์. **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๙.

ธวัชชัย ทำทอง. **ศิลปะสกุลช่างลำปาง**. กรุงเทพมหานคร : บางกอกปริ้นท์, ๒๕๖๖.

ธวัชชัย หินเดช. **ลายหย้องป้องธรรม ในเขตอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่**. ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖.

พระนคร ปรังฤทธิ์. **วิถีเทศน์ในล้านนา**. เชียงใหม่: หจก.ซีเอ็มมีเดีย, ๒๕๕๗.

พระพุทธพุกามและพระพุทธญาณ. **ตำนานมูลศาสนา**. ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ไพบูลย์ ภูริวิปุลมหาเถระ). ลำพูน: ณัฐพลการพิมพ์, ๒๕๕๗.

พระมหานามะเถระ และคณะ. **คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค ๑**. แปลโดย สุเทพ พรมเลิศ. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหานามะเถระ และคณะ. **คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค ๒**. แปลโดย สุเทพ พรมเลิศ. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระยาประชากิจกรจักร. **พงศาวดารโยนก**. พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม สุจริตกุล). โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๘.

พระรัตนปัญญาเถระ. **ชินกาลมาลีปกรณ์**. แปลโดย แสง มนวิทูร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.. **การจัดการมรดกวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา**. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๔.

ภูเดช แสนสา, **วัดพระธาตุแหลมลี่ อรัญวาสีเมืองลอง**. เชียงใหม่: ศิริวัฒนากราฟฟิค, ๒๕๖๔.

มณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาศนะ. **เครื่องสักการะในล้านนาไทย**. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๓๘.

มรดกวัฒนธรรม ศิลปกรรมวัดปงสนุก. จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกงาน ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูโสภิตขันตยาภรณ์. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์, ๒๕๖๔.

รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. **พุทธศิลป์ไทยสายสัมพันธ์กับศรีลังกา**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๖๓.

วรลัญจก์ บุณยรัตน์. **วิหารล้านนา**. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ, ๒๕๔๔.

วันชัย พลเมืองดี. **พจนานุกรมล้านนา-ไทย**. เชียงใหม่: สำนัก, ๒๕๖๐.

วิระดา สมสวัสดิ์. **พลวัตสังคมผ่านสายตานักวิชาการไทย: หกสิบปีฉลาดชาย รมิตานนท์**. เชียงใหม่: มิ่งเมือง, ๒๕๔๕.

ศักดิ์ชาย สิขา. **ไม้แกะสลัก สองฝั่งโขง: ไทย-ลาว**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๔.

สงวน โชติสุขรัตน์. **ประชุมตำนานล้านนาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นนทบุรี: ศรีปัญญา, ๒๕๕๕.

สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. **การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาภาคสนาม: ภาคกลาง**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๐. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม, ๒๕๕๙.

สายันต์ ไพรชาญจิตร์. **การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐.

สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร. **กระจกตะกั่ว: ศิลปะในสถาปัตยกรรมภาคเหนือ กรณีศึกษาวิหารขนาดเล็กในจังหวัดลำปาง ลำพูน และเชียงใหม่**. สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร, ๒๕๕๗.

สุดาทิพย์ นันทโชค. **พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ในเขตจังหวัดสิงห์บุรีของนักท่องเที่ยวสูงอายุ**. รายงานสืบเนื่องจากโครงการประชุมเชิงวิชาการ SWUMBA Research Conference. กรุงเทพมหานคร: โรงแรมจัสมิน เอ็กเซกคิวทีฟ สวีท, ๒๕๕๕.

สุรชัย ศรีใส. **ตู้พระธรรมในจังหวัดอุบลราชธานี**. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๖๑.

แสง จันทร์งาม. **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔.

อภิญญา เฟื่องฟูสกุล. **อัตลักษณ์: การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๖๑.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และ เดวิด เค. วัยอาจ. **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่**. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์ม, ๒๕๔๓.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. **มิติชุมชน: วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๔.

อุดม รุ่งเรืองศรี. **พจนานุกรมภาษาล้านนา**. เชียงใหม่: แสงศิลป์, ๒๕๕๐.

_____. **พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง** .พิมพ์ครั้งที่ ๑. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, ๒๕๓๔.

เอเดรียน สนอดกราส. **สัญลักษณ์แห่งพระสถูป**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์วิชาการ, ๒๕๕๑.

บทความ :

กรรณิกา คำดี. วัดและศาสนสถานในมิติของการท่องเที่ยว. **วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๘): ๑๗๕-๑๙๑.

กฤธยากาญจน์ โตพิทักษ์ การพัฒนาสื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้าสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมชุมชนคนต้นน้ำคลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง. **วารสารครุพิบูล**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒).

กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรันยา แสงลิ้มสุวรรณ. การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. **วารสารนักบริหาร**, ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๔.

ชิตาวีร์ สุขคร. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทย. **วารสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน**, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๖๒).

ฐาปกรณ์ เครือระยา. ดอกเอื้องวัฒนธรรมล้านนา. **วารสารร่มพะยอม**, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-กันยายน ๒๕๖๒).

ไทยโรจน์ พวงมณี. การศึกษาอัตลักษณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นในเขตพื้นที่การท่องเที่ยวอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย สู่การออกแบบสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์. **วารสารพัฒนศิลป์วิชาการ**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑).

นุชนารถ รัตนสุวงศ์ชัย. กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. **วารสารมนุษยศาสตร์**, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๔).

ประทีป พืชทองหลาง และญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง. สัตตภัณฑ์: พุทธศิลป์ถิ่นล้านนา. **วารสารพื้นถิ่นโขง ชี มูล**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓).

_____. โครงการสืบค้นและจัดเก็บข้อมูลสัตตภัณฑ์ล้านนา. **มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๓๙ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๐).

พระครูสมุห์วิโรจน์ คุณวีโร (ตันบริบูรณ์). การอนุรักษ์ศิลปกรรมท้องถิ่นของพระสงฆ์. **วารสารศิลปะศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-พฤศจิกายน ๒๕๖๓).

มาโนช พรหมปัญโญ. แนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. **วารสารการบริการและการท่องเที่ยว**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖).

วงศ์ธีรา สุวรรณิน และคณะ. การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี. **วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๗).

ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และธนิกานต์ วรธรรมานนท์. อานิสงส์หีดหอไตร ฉบับวัดพระหลวง อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่. **วารสารดำรงวิชาการ**, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙).

สิริชัย ดีเลิศ. อัตลักษณ์แห่งตัวตนในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในมุมมองของอาจารย์กลุ่มศิลปะ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร เพรชบุรี. **วารสารวิชาการ**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๖).

สุธิดา แจ้งประจักษ์. การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน. **วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๕).

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. คัมภีร์ใบลานล้านนา. **วารสารราชบัณฑิตยสถาน**, ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๖).

อดิศักดิ์ ละครเขต. การศึกษาวิเคราะห์อานิสงส์การบูชาในพุทธปรัชญาเถรวาท. **วารสารธรรมทรรศน์**. ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐): ๑๒๓

วิทยานิพนธ์/งานวิจัย :

กาญจนา ชลศิริ และวัชระ กว้างไชย์. การอนุรักษ์นาคทันต์และธรรมาสน์บุษบกล้านนา. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์ และจิราพร ขุนศรี. โครงการ อัตลักษณ์และภาพลักษณ์ของจังหวัดเชียงราย. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๙.

แก้วตา จันทรานุสรณ์ และคณะ. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง. **รายงานการวิจัย**. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๗.

ฐานปกรณ์ เครือระยา. สัตตภัณฑ์ ทิพย์แห่งเขาบริภัณฑ์ทั้ง ๗. **รายงานการวิจัย**. ศูนย์โบราณคดีภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑.

ณัฐกานต์ รัตนพันธุ์ และคณะ. การศึกษาอัตลักษณ์เมืองแห่งไมซ์ จังหวัดสงขลา. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๘.

ณัทธีร์ ศรีดี. รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคกลาง : กระบวนการจัดการพุทธศิลป์ถิ่นสยามเพื่อความงามของจิตใจและปัญญา. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๖.

ดิเรก อินจันทร์ การศึกษาคัมภีร์ใบลาน พับสา และจารึกเพื่อสนับสนุนข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์: กรณีศึกษาวัดเชียงมั่น ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. **รายงานการวิจัย**, สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๖๓.

เทวัญ เอกจันทร์ และคณะ. การสังเคราะห์องค์ความรู้พุทธศิลปกรรมในล้านนา. **รายงานการวิจัย.** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓.

ธงชัย สมบูรณ์. อัตลักษณ์ของชาติตามนโยบายการศึกษา. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙.

ธนิต บุตรทิพย์สกุล. พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยววัดในจังหวัดน่าน. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

นิยม วงศ์พงษ์คำ. ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตชุมชนกับงานแกะสลักธรรมาสน์ในภาคอีสา. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๗.

ประทีป พืชทองเหลา และคณะ. โครงการสืบค้นและจัดเก็บข้อมูลสัตตภัณฑ์ล้านนา. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวัฒนธรรมศึกษา (สำนักมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม) กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๕.

แผ่นดิน อุ่นจะนำ. การส่งเสริมอัตลักษณ์พื้นถิ่นของกาดวัวความทุ่งฟ้าบด เชียงใหม่ เพื่อการท่องเที่ยวชุมชน. **วิทยานิพนธ์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒.

พระครูสิทธิปัญญาภรณ์ และคณะ. การศึกษารูปแบบ เนื้อหา และวิธีการเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกในจังหวัดเชียงหม่. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๐.

พระชยานันทมุนี และคณะ. การสืบค้นและการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานล้านนาของวัดเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ ในท้องถิ่นภาคเหนือ. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๙.

พระนคร ปญญาวชิโร (ปรังฤทธิ์), ดร. และคณะ. วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียใหม่. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓.

_____. การธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนาของชาวไทยวน เมืองเมียวดี ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา. **รายงานการวิจัย**. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๖๐.

พระมหาจรัญ ยาวินัน. ธรรมาสน์พื้นเมืองล้านนาในจังหวัดลำปาง. **สารนิพนธ์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๙.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น), ดร. และคณะ. การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๖.

พระมหาเสรีชน นริสสโร (พันธ์ประโคน) และคณะ. พุทธศิลปะในอาเซียน: เส้นทางประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัฒน์. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระสุธีธรรมานุวัตร และคณะ. การศึกษาวิเคราะห์องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมวัดสูงเม่น จังหวัดแพร. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๔๔.

พูนชัย ปันธิยะ. พุทธศิลป์ล้านนา แนวคิด คุณค่า เพื่อเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคม: กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

ภควัส บุตรศรี. การศึกษาลวดลายสัตตภัณฑ์ของล้านนาเพื่อสร้างสรรค์สื่อแอนิเมชั่นสามมิติ. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บันทิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๐.

ภัทร์สุภา ลีลานภาพรรณ์. การท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร. **สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ภัทรีพันธุ์ พันธุ. สัตตภัณฑ์: กรณีศึกษาเฉพาะกลุ่มศิลปะไทลื้อเขตจังหวัดน่าน. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บันทิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๑.

มาณพ มานะแซม. คติเครื่องสัตตภัณฑ์สู่นาฏกรรมล้านนา. **รายงานการวิจัย**. คณะวิจิตรศิลป์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, ดร. และคณะ. รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กระบวนเปลี่ยนแปลงเส้นทางบุญ สู่เส้นทางธรรม. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

วาลิกา แสนคำ. การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. **รายงานการวิจัย**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

วุฒินันท์ กันทะเตียน. ภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทยกับการเรียนรู้และการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการ. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), ๒๕๖๐.

สมเกียรติ ชัยพิบูลย์. การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๕๑.

เหมือนพิมพ์ สุวรรณกาศ และชนัญญ์ เมฆหมอก. ธรรมาสน์ไม้แกะสลักในเพรชบุรี: การวิจัยเชิงสำรวจ. **รายงานการวิจัย**. คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๒.

อิทธิวัตร ศรีสมบัติ และคณะ. สายธารธรรมลุ่มแม่น้ำมูล: ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กลุ่มจังหวัดอีสานใต้. **รายงานการวิจัย**. สำนักประสานงานการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน, ๒๕๕๐.

ออนไลน์ :

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่. หีบพระธรรม. แหล่งที่มา: https://www.finearts.go.th/chiangmaimuseum/view/21738-หีบพระธรรม สืบค้น ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๔.

_____. แหล่งที่มา: www.finearts.go.th/fad7/view/216 96-สัตตภัณฑ์---พุทธศิลป์ถิ่นล้านนา สืบค้น ๗ ตุลาคม ๒๕๖๕.

สุวิทย์ ใจจุ้ม. แหล่งที่มา: https://www.facebook.com/photo/?fbid=458657786 8101784 &set=a.164853946940887 สืบค้น ๔ ตุลาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์:

นางระวิวรรณ กองเงิน. เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดพระยืน. สัมภาษณ์, ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

นายบุญธรรม ลาวเครือ. คณะกรรมการดูแลพิพิธภัณฑ์วัดป่าจ้ำ. สัมภาษณ์, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๖.

พระครูโกศลธรรมวิจัย. เจ้าคณะอำเภอสันทราย, เจ้าอาวาสวัดข้าวแท่นหลวง. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

พระครูถาวรนพรัฐ. เจ้าคณะตำบลบ้านกลาง เขต ๒, เจ้าอาวาสวัดศรีนวรัฐ (ทุ่งเสี้ยว). สัมภาษณ์, ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

พระครูบัณฑิตธรรมนุวัตร. เจ้าอาวาสวัดป่าจ้ำ. สัมภาษณ์, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๖.

พระครูพิศิษฎ์ศุภการ, รองเจ้าคณะอำเภอแม่ทา, เจ้าอาวาสวัดทาหนองยางไคล. สัมภาษณ์, ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๖.

พระครูไพโรจน์ยติกิจ. เจ้าอาวาสวัดบ้านหลุก. สัมภาษณ์, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองลำพูน, เจ้าอาวาสวัดประตูป่า. สัมภาษณ์, ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

พระครูไพศาลปริยัติกิจ, ดร.. เจ้าคณะตำบลป่าซาง, เจ้าอาวาสวัดป่าซางงาม. สัมภาษณ์, ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๖.

พระครูวิจารณ์พัฒนกิจ. ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลบ้านกลาง, เจ้าอาวาสวัดป่าสัก. สัมภาษณ์, ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

พระครูวินัยสารโสภิต. เจ้าคณะตำบลสันทราย-น้อยและสันพระเนตร, เจ้าอาวาสวัดสันศรี. สัมภาษณ์, ๑๗ กราฎาคม ๒๕๖๖.

พระครูอุดมธรรมาทิน. เจ้าอาวาสวัดน้ำโจ้. สัมภาษณ์, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๖.

พระจรัญ จารุวณฺโณ. เลขานุการเจ้าคณะตำบลล้อมแรด เขต ๑. สัมภาษณ์, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๖.

พระดอนศักดิ์ กตปุญฺโญ. รักษาการเจ้าอาวาสวัดมงคล (ทุ่งแป้ง). สัมภาษณ์, ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

พระถนอม เตชวโร. เจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมปิง. สัมภาษณ์, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

พระธิติ ญาณเมธี. รองเจ้าอาวาสวัดหมูเปิ้ง. สัมภาษณ์, ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๖.

พระประกอบบุญ สิริญาโณ. เจ้าอาวาสวัดมหาวัน. สัมภาษณ์, ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

พระพรหมพิพรรธน์ ธีรปญฺโญ. เจ้าอาวาสวัดนาคตหลวง. สัมภาษณ์, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

พระมหาประยูร ธมฺมธีโร. เจ้าอาวาสวัดทรายมูล. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

พระสมุห์อุทัย สนฺตจิตฺโต. เจ้าอาวาสวัดบวกค้าง. สัมภาษณ์, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

พระสุวรรณเมธี (แสวง ปญฺญาปชฺโชโต ป.ธ.๗). เจ้าคณะอำเภอจอมทอง, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีจอมทอง. สัมภาษณ์, ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

พระอธิการชุมพล นิทฺทุกฺโข. เจ้าอาวาสวัดนาแส่ง. สัมภาษณ์, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

พระอธิการนิยม เตชธมฺโม. เจ้าอาวาสวัดเขาแก้วปินหวาน. สัมภาษณ์, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๖.

พระอภิชาต มหาปุญโญ. เลขานุการเจ้าคณะตำบลล้อมแรด เขต ๒. สัมภาษณ์, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๖.

ภาคผนวก

ปณฺณา โลกสฺมิ ปชฺโชโต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มจร

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้วิจัย

๑. แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

โครงการวิจัยเรื่อง ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์: การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่า และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา
The Preaching Seats, the Doctrinal Manuscript's Boxes, the Sattabhandha : The Preservation of Identity, Values and Management of Cultural Heritage of the Nation by the Communities in Lan Na

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
****

คำชี้แจงในการตอบแบบสัมภาษณ์

๑. แบบสัมภาษณ์นี้สำหรับผู้แทนพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ช่างล้านนา ตลอดจนถึงหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้รับข้อมูลสำหรับใช้ในการวิเคราะห์และประเมินการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา

๒. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ ประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์

ส่วนที่ ๓ แบบจำลองการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
วันที่ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๖

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

(พระ/สามเณร/นาย/นาง/นางสาว) ชื่อ/นามสกุล.....
ฉายา (กรณีเป็นพระภิกษุ).....อายุ..... ปี พรรษา.....
อาชีพ.....ตำแหน่ง.....

ระดับการศึกษา

☐ ประถมศึกษา ☐ มัธยมศึกษา ☐ อาชีวศึกษา
☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก ☐ อื่นๆ .....

ความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ

☐ ครู/อาจารย์/นักวิชาการ/นักวิจัยด้านการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
☐ ผู้ดูแล/ผู้บริหารการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
☐ ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ด้านการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
☐ พระสงฆ์/สามเณร/ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้นำชุมชนในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
☐ นักศึกษา นักท่องเที่ยว หรือผู้สนใจการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
  ☐ นักท่องเที่ยวชาวไทย
  ☐ นักท่องเที่ยวต่างชาติ
☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

ที่อยู่ปัจจุบัน เลขที่.....หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ.....
จังหวัด..... E-mail .....เบอร์ติดต่อ .....
วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์ ..... / ..... /.....

ส่วนที่ ๒ ประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์

๑. วัด..... มีความโดดเด่นด้านธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ อย่างไร ? ที่ทำให้ตัดสินใจเลือกเข้ามาศึกษา อนุรักษ์ หรือเยี่ยมชม

.....

.....

๒. ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ วัด.....มีประวัติความเป็นอย่างไร ?

.....

.....

๓. ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ของวัด.....มีลวดลาย รูปแบบพุทธศิลป์ และภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนาอย่างไร ?

.....

.....

๔. ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ มีความสำคัญและคุณค่าต่อชุมชนและสังคมอย่างไร ?

.....

.....

๕. ปัจจุบันวัดและชุมชน.....มีกลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” อย่างไร ?

.....

.....

๖. ปัจจุบันวัดและชุมชน.....มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” อย่างไร ?

.....

.....

๗. ในอนาคตวัดและชุมชน.....มีแนวทางในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ร่วมกันอย่างไร ?

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้สัมภาษณ์

๒. แบบสำรวจธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์

แบบสำรวจธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์
โครงการธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดก
ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ โดยชุมชนในล้านนา

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

(พระ/สามเณร/นาย/นาง/นางสาว) ชื่อ/นามสกุล.....

ฉายา (กรณีเป็นพระภิกษุ)..... อายุ.....ปี พรรษา.....พรรษา

อาชีพ..... ตำแหน่ง.....

ที่อยู่ปัจจุบัน เลขที่..... หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ.....

จังหวัด..... เบอร์ติดต่อ.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์ ...../...../๒๕๖๖

ตอนที่ ๒ ข้อมูลของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ที่สำรวจ

วัน เดือน ปี ที่สำรวจ ...../...../.....

ประเภท ☐ ธรรมาสน์.....หลัง ☐ ตู้คัมภีร์ธรรม.....หลัง ☐ สัตตภัณฑ์.....หลัง

หลังที่/ชุดที่ .....

สถานที่/ตำแหน่งที่จัดเก็บ .....

สภาพ ☐ สมบูรณ์ ☐ ชำรุด .....

จารึก/ประวัติการสร้าง ☐ มี (ระบุการบันทึก) .....

.....

☐ ไม่มี

ลักษณะรูปทรง .....

ขนาดสัดส่วน (ความกว้าง x ยาว x สูง) .....

ลักษณะโครงสร้าง ☐ ทำด้วยไม้ ☐ ทำด้วยปูน ☐ ครึ่งไม้ครึ่งปูน ☐ อื่นๆ.....

องค์ประกอบโครงสร้าง .....

.....

ลวดลายเชิงช่าง .....

.....

เทคนิคการตกแต่งลวดลาย .....

.....

การจัดการในฐานะที่เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม.....

.....

ข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

.....

.....

ภาคผนวก ข

บันทึกข้อความ

เรื่อง ขออนุมัติออกใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ปณฺณา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มจร

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ส่วนงานบริหาร สำนักงานวิทยาเขตเชียงใหม่ โทร ๐๘๑ ๗๖๕๔๑๑๓ E-mail nantaperi@gmail.com
ที่ อว ๘๐๒๒.๑/๐๕๕ **วันที่** ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖
เรื่อง ขออนุมัติออกใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

เรียน ประธานกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตามที่ข้าพเจ้า พระนคร ปัญญาวชิโร (ปรังฤทธิ์), ดร. นักวิจัย สังกัดสำนักงานวิทยาเขตเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา" สัญญาเลขที่ ๐๕๖/๒๕๖๖ รหัสโครงการ MCU ๘๐๐๗๖๖๐๕๖ ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยและการทดลองในมนุษย์ จึงขอความอนุเคราะห์ให้คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยพิจารณาออกใบรับรองจริยธรรมในมนุษย์ โดยแนบเอกสารที่ใช้ประกอบการพิจารณาทบทวนประกอบด้วย

๑. โครงการวิจัย (๓ บท-ก่อนลงพื้นที่) ๕ ชุด
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย ๕ ชุด
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมวิจัย ๕ ชุด
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ๕ ชุด

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติออกใบรับรองจริยธรรมในมนุษย์ ต่อไป.

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๐๗/ว.๙๖

๒๐ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เรียน พระนคร ปญฺญาวิชโร (ปรังฤทธิ์), ดร. / นักวิจัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย เพื่อทำการวิจัยในเรื่อง “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาข้อเสนอการวิจัยของท่านแล้ว มีความเห็นว่า ข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการนี้ มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนด ไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงแต่ประการใด จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป.

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร, รศ.ดร.)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและใบยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๙๖/๒๕๖๖

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่างได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากลตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา
(The Dhamma-seat, The Buddhist Scriptures Box, The Lanna Traditional Altar (Sattaphan) : The Preservation of Identity, Values, and the Management of the National Cultural-Wisdom Heritage by the Community in Lanna)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800766056

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ผู้วิจัยหลัก: พระนคร ปณฺณาวิชโร (ปรังฤทธิ์), ดร.

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

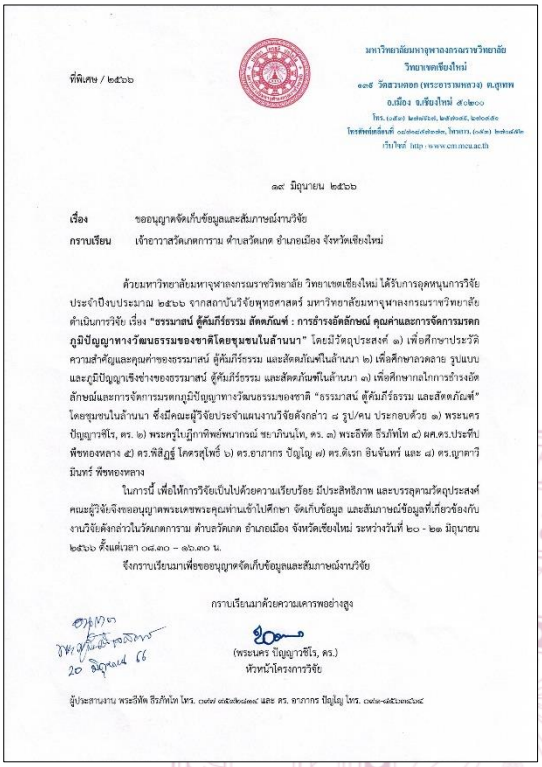
(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร, รศ.ดร.)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๐ มีนาคม ๒๕๖๖

หมายเลขใบรับรอง: ว.๙๖/๒๕๖๖
วันที่ให้การรับรอง: ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๖
วันหมดอายุใบรับรอง: ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๗

ภาคผนวก ค

หนังสือขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์การวิจัย

๑. หนังสือขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๕ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๘๗๗๐๕, ๒๘๗๗๐๕๕, ๒๘๗๗๐๕๖
โทรศัพท์เคลื่อนที่ (๐๙๒๗๔๗๒๗๐๐, โทรสาร. (๐๕๓) ๒๘๗๗๐๕๖
เว็บไซต์ http : www.cm.mcu.ac.th

๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย
กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดเกตการาม ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การสำรวจอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาอาลคาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการสร้างอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวชิโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาพิพย์พนากรณ์ ชยากินนโท, ดร. ๓) พระอธิพัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พีรทองหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาดาวี มินทร์ พีรทองหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดเกตการาม ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๒๐ - ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

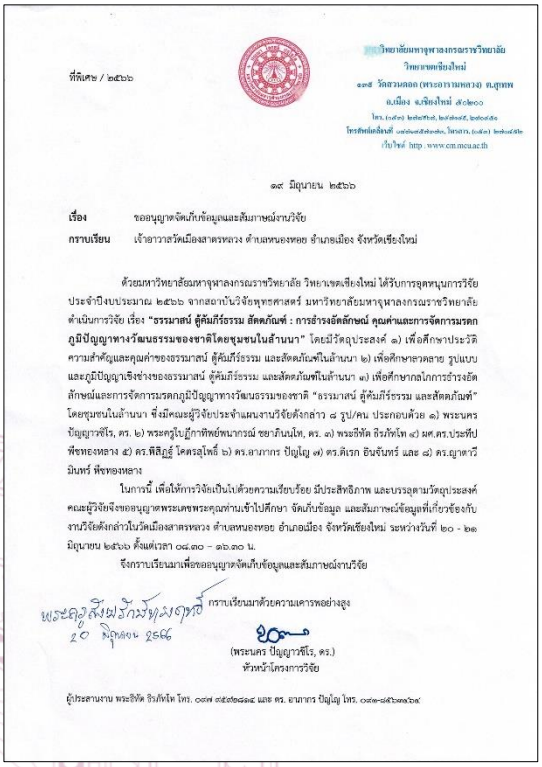
จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระอธิพัต ธีรภัทโท โทร. ๐๘๗ ๙๕๒๒๑๙๙ และ ดร. อาภากร ปัญโญ โทร. ๐๘๓-๘๕๖๓๑๖๔

๑.๑ วัดเกตการาม อำเภอเมือง

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๕ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๘๗๗๐๕, ๒๘๗๗๐๕๕, ๒๘๗๗๐๕๖
โทรศัพท์เคลื่อนที่ (๐๙๒๗๔๗๒๗๐๐, โทรสาร. (๐๕๓) ๒๘๗๗๐๕๖
เว็บไซต์ http : www.cm.mcu.ac.th

๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย
กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดเมืองสาตรหลวง ตำบลหนองทอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การสำรวจอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาอาลคาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการสร้างอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวชิโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาพิพย์พนากรณ์ ชยากินนโท, ดร. ๓) พระอธิพัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พีรทองหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาดาวี มินทร์ พีรทองหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดเมืองสาตรหลวง ตำบลหนองทอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๒๐ - ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

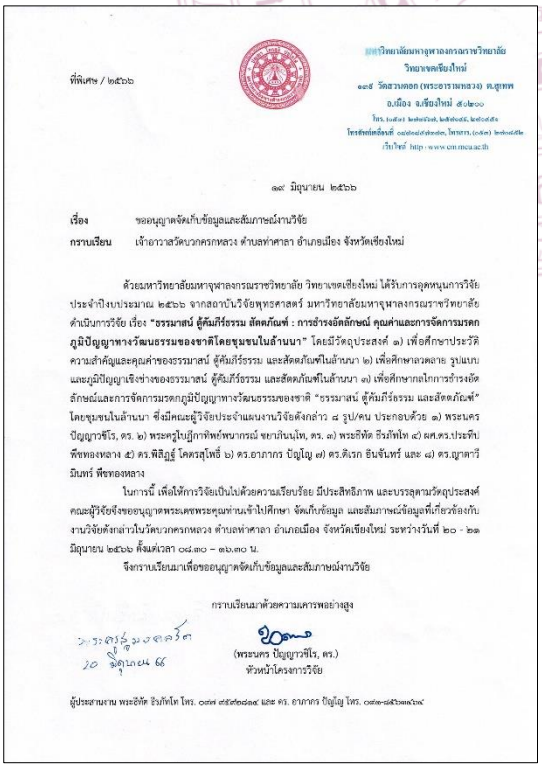
จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระอธิพัต ธีรภัทโท โทร. ๐๘๗ ๙๕๒๒๑๙๙ และ ดร. อาภากร ปัญโญ โทร. ๐๘๓-๘๕๖๓๑๖๔

๑.๒ วัดเมืองสาตรหลวง อำเภอเมือง

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๕ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๘๗๗๐๕, ๒๘๗๗๐๕๕, ๒๘๗๗๐๕๖
โทรศัพท์เคลื่อนที่ (๐๙๒๗๔๗๒๗๐๐, โทรสาร. (๐๕๓) ๒๘๗๗๐๕๖
เว็บไซต์ http : www.cm.mcu.ac.th

๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย
กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดบวกครกหลวง ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การสำรวจอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาอาลคาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการสร้างอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวชิโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาพิพย์พนากรณ์ ชยากินนโท, ดร. ๓) พระอธิพัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พีรทองหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาดาวี มินทร์ พีรทองหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดบวกครกหลวง ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๒๐ - ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

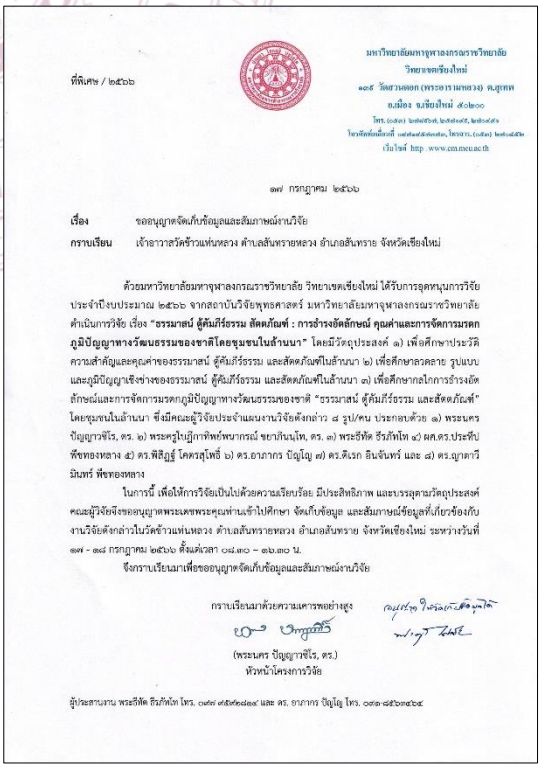
จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระอธิพัต ธีรภัทโท โทร. ๐๘๗ ๙๕๒๒๑๙๙ และ ดร. อาภากร ปัญโญ โทร. ๐๘๓-๘๕๖๓๑๖๔

๑.๓ วัดบวกครกหลวง อำเภอเมือง

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๕ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๘๗๗๐๕, ๒๘๗๗๐๕๕, ๒๘๗๗๐๕๖
โทรศัพท์เคลื่อนที่ (๐๙๒๗๔๗๒๗๐๐, โทรสาร. (๐๕๓) ๒๘๗๗๐๕๖
เว็บไซต์ http : www.cm.mcu.ac.th

๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย
กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดข้าวแท่นหลวง ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การสำรวจอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาอาลคาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการสร้างอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวชิโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาพิพย์พนากรณ์ ชยากินนโท, ดร. ๓) พระอธิพัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พีรทองหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาดาวี มินทร์ พีรทองหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดข้าวแท่นหลวง ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๑๗ - ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

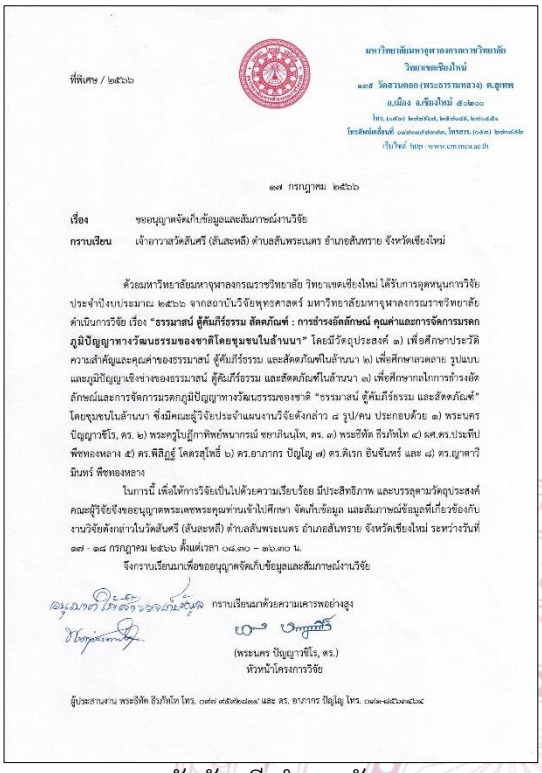
จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระอธิพัต ธีรภัทโท โทร. ๐๘๗ ๙๕๒๒๑๙๙ และ ดร. อาภากร ปัญโญ โทร. ๐๘๓-๘๕๖๓๑๖๔

๑.๔ วัดข้าวแท่นหลวง อำเภอสันทราย

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๘๕ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๑๒๑๗๗, ๒๑๒๑๗๘, ๒๑๒๑๗๕
โทรสารอัตโนมัติ (๐๕๓)๒๑๒๑๗๖, โทรสาร. (๐๕๓) ๒๑๒๑๗๕
เว็บไซต์ http : www.cmmcu.ac.th

๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย
กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดสันศรี (สันสะหลี) ตำบลสันพระเนตร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การอ้างอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการอ้างอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวชิโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ขยาถินโท, ดร. ๓) พระธีทัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พีทองหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาตาวี มินทร์ พีทองหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดสันศรี (สันสะหลี) ตำบลสันพระเนตร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๑๗ - ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

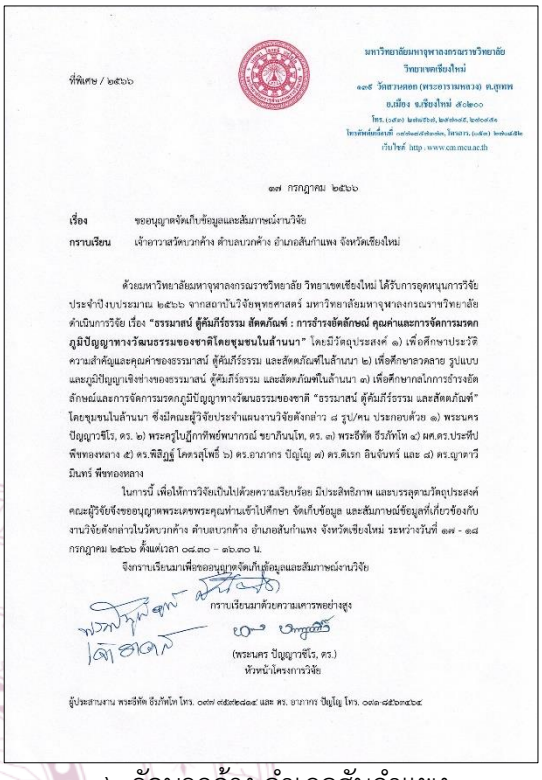
จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระธีทัต ธีรภัทโท โทร. ๐๙๗ ๙๕๒๔๒๙๔ และ ดร. อาภากร ปัญโญ โทร. ๐๙๒-๘๕๖๓๙๖๔

๑.๕ วัดสันศรี อำเภอสันทราย

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๘๕ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๑๒๑๗๗, ๒๑๒๑๗๘, ๒๑๒๑๗๕
โทรสารอัตโนมัติ (๐๕๓)๒๑๒๑๗๖, โทรสาร. (๐๕๓) ๒๑๒๑๗๕
เว็บไซต์ http : www.cmmcu.ac.th

๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย
กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดบวกค้าง ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การอ้างอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการอ้างอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวชิโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ขยาถินโท, ดร. ๓) พระธีทัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พีทองหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาตาวี มินทร์ พีทองหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดบวกค้าง ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๑๗ - ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

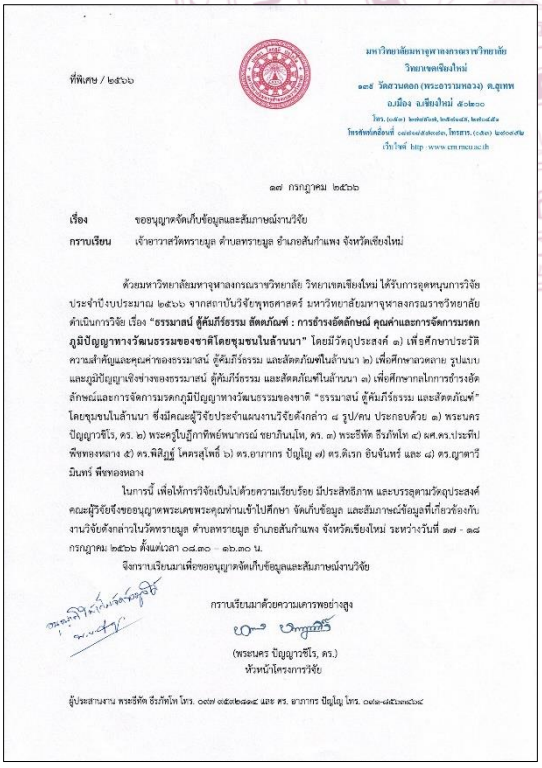
จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระธีทัต ธีรภัทโท โทร. ๐๙๗ ๙๕๒๔๒๙๔ และ ดร. อาภากร ปัญโญ โทร. ๐๙๒-๘๕๖๓๙๖๔

๑.๖ วัดบวกค้าง อำเภอสันกำแพง

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๘๕ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๑๒๑๗๗, ๒๑๒๑๗๘, ๒๑๒๑๗๕
โทรสารอัตโนมัติ (๐๕๓)๒๑๒๑๗๖, โทรสาร. (๐๕๓) ๒๑๒๑๗๕
เว็บไซต์ http : www.cmmcu.ac.th

๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย
กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การอ้างอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการอ้างอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวชิโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ขยาถินโท, ดร. ๓) พระธีทัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พีทองหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาตาวี มินทร์ พีทองหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๑๗ - ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

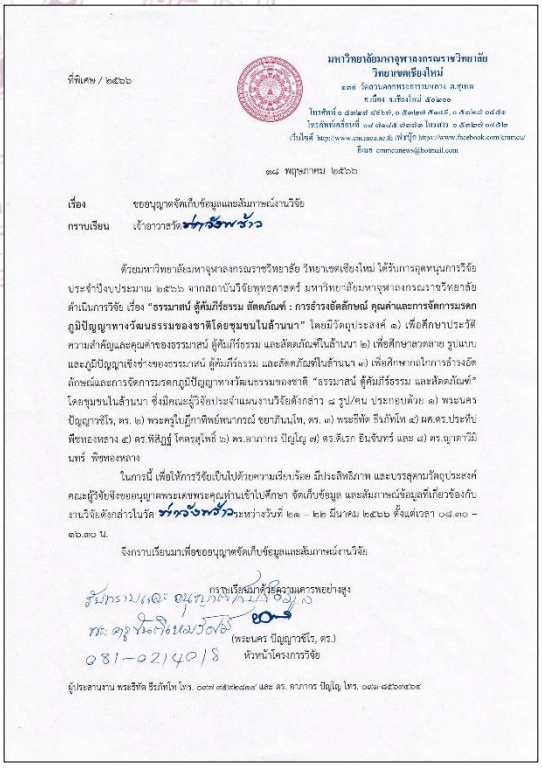
จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระธีทัต ธีรภัทโท โทร. ๐๙๗ ๙๕๒๔๒๙๔ และ ดร. อาภากร ปัญโญ โทร. ๐๙๒-๘๕๖๓๙๖๔

๑.๗ วัดทรายมูล อำเภอสันกำแพง

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๘๕ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๑๗๗ ๗๒๖๕, ๐ ๕๓๒๑๗๘ ๐๘๕๒๐
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๙ ๗๖๑๕ ๕๒๕๒ โทรสาร ๐ ๕๓๒๑๗๕ ๐๘๕๒๐
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th เฟซบุ๊ก http://www.facebook.com/cmmcu/
อีเมล cmmcunews@hotmail.com

๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย
กราบเรียน เจ้าอาวาสวัด[illegible]

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การอ้างอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการอ้างอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวชิโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ขยาถินโท, ดร. ๓) พระธีทัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พีทองหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาตาวี มินทร์ พีทองหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัด[illegible] ระหว่างวันที่ ๒๑ – ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

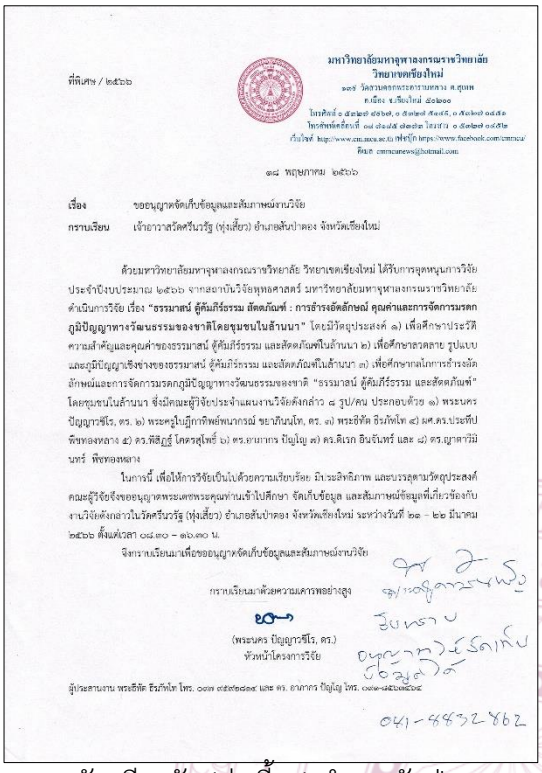
จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย
081-0214018

ผู้ประสานงาน พระธีทัต ธีรภัทโท โทร. ๐๙๗ ๙๕๒๔๒๙๔ และ ดร. อาภากร ปัญโญ โทร. ๐๙๒-๘๕๖๓๙๖๔

๑.๘ วัดท่าวังพร้าว อำเภอสันป่าตอง

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๕ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๐๘๗๐๐, ๐ ๕๓๒๐๘๗๐๐ ๐๙๕๒
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๑๖๑๕ ๕๒๔๒ โทรสาร ๐ ๕๓๒๐๘๗๐๐ ๐๙๕๒
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th เฟซบุ๊ก https://www.facebook.com/cmmcu/
อีเมล cmmcunews@hotmail.com

๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดศรีนวรัฐ (ทุ่งเสี้ยว) อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การอำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการอำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวีโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ขยาถินโท, ดร. ๓) พระธีทัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พิทยงหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาดาวี มินทร์ พิทยงหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดศรีนวรัฐ (ทุ่งเสี้ยว) อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๒๑ – ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

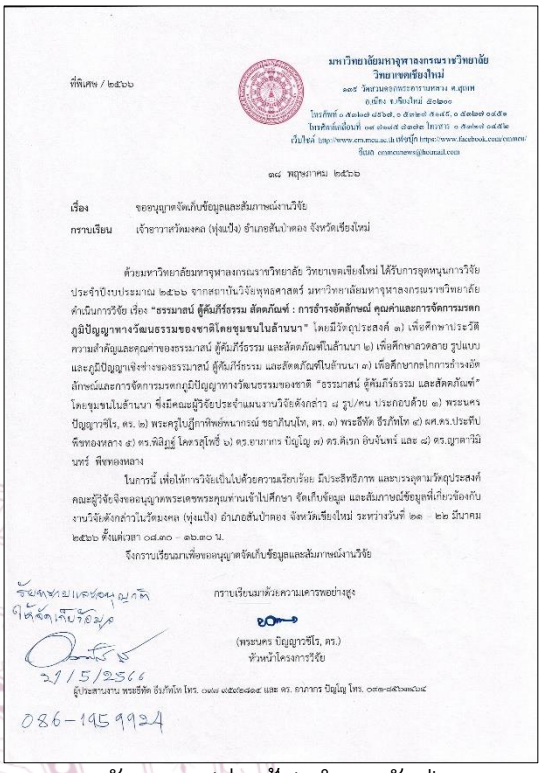
กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวีโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระธีทัต ธีรภัทโท โทร. ๐๘๗ ๑๕๒๒๔๔๔ และ ดร. อาภากร ปัญโญ โทร. ๐๙๓-๘๕๖๓๔๖๔

๐๔๑-๔๔๖๒๘๖๒

๑.๙ วัดศรีนวรัฐ (ทุ่งเสี้ยว) อำเภอสันป่าตอง

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๕ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๐๘๗๐๐, ๐ ๕๓๒๐๘๗๐๐ ๐๙๕๒
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๑๖๑๕ ๕๒๔๒ โทรสาร ๐ ๕๓๒๐๘๗๐๐ ๐๙๕๒
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th เฟซบุ๊ก https://www.facebook.com/cmmcu/
อีเมล cmmcunews@hotmail.com

๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดมงคล (ทุ่งแป้ง) อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การอำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการอำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวีโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ขยาถินโท, ดร. ๓) พระธีทัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พิทยงหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาดาวี มินทร์ พิทยงหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดมงคล (ทุ่งแป้ง) อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๒๑ – ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

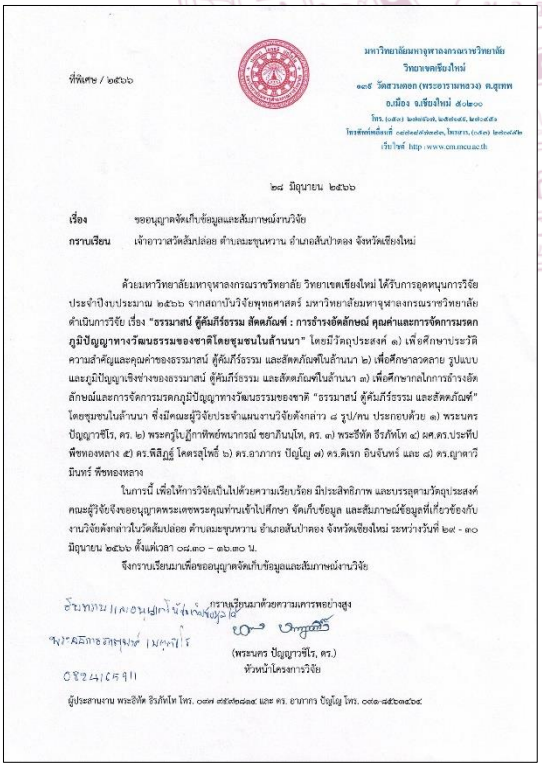
กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวีโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระธีทัต ธีรภัทโท โทร. ๐๘๗ ๑๕๒๒๔๔๔ และ ดร. อาภากร ปัญโญ โทร. ๐๙๓-๘๕๖๓๔๖๔

๐๘๖-๑๙๕๙๒๔

๑.๑๐ วัดมงคล (ทุ่งแป้ง) อำเภอสันป่าตอง

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๕ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๐๘๗๐๐, ๐ ๕๓๒๐๘๗๐๐ ๐๙๕๒
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘๑๖๑๕๕๒๔๒, โทรสาร. (๐๕๓) ๒๐๘๗๐๐
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th

๒๘ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดส้มปล่อย ตำบลแชมหวาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การอำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการอำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวีโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ขยาถินโท, ดร. ๓) พระธีทัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พิทยงหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาดาวี มินทร์ พิทยงหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดส้มปล่อย ตำบลแชมหวาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๒๙ - ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

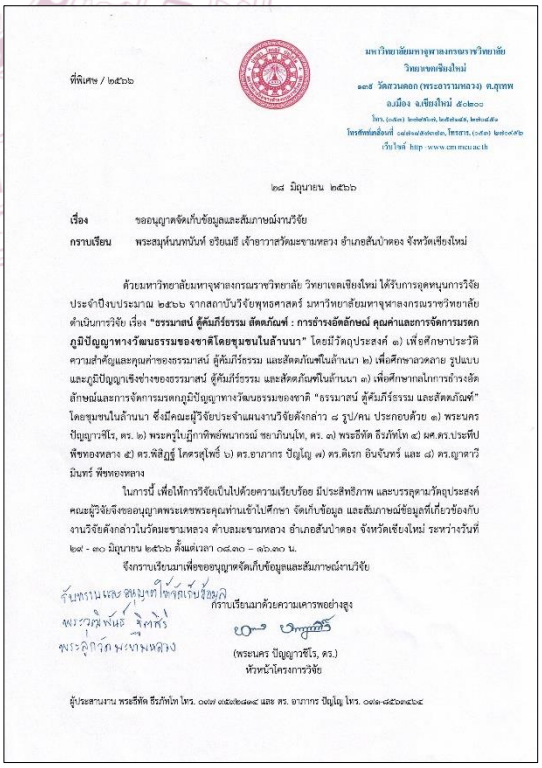
กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวีโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระธีทัต ธีรภัทโท โทร. ๐๘๗ ๑๕๒๒๔๔๔ และ ดร. อาภากร ปัญโญ โทร. ๐๙๓-๘๕๖๓๔๖๔

๐๘๒๔๑๐๕๙๑๑

๑.๑๑ วัดส้มปล่อย อำเภอสันป่าตอง

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๕ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๐๘๗๐๐, ๐ ๕๓๒๐๘๗๐๐ ๐๙๕๒
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘๑๖๑๕๕๒๔๒, โทรสาร. (๐๕๓) ๒๐๘๗๐๐
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th

๒๘ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียน พระสมุห์นนทนันท์ อธิยเมธี เจ้าอาวาสวัดมะขามหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การอำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการอำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวีโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ขยาถินโท, ดร. ๓) พระธีทัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พิทยงหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาดาวี มินทร์ พิทยงหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดมะขามหลวง ตำบลแชมหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๒๙ - ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

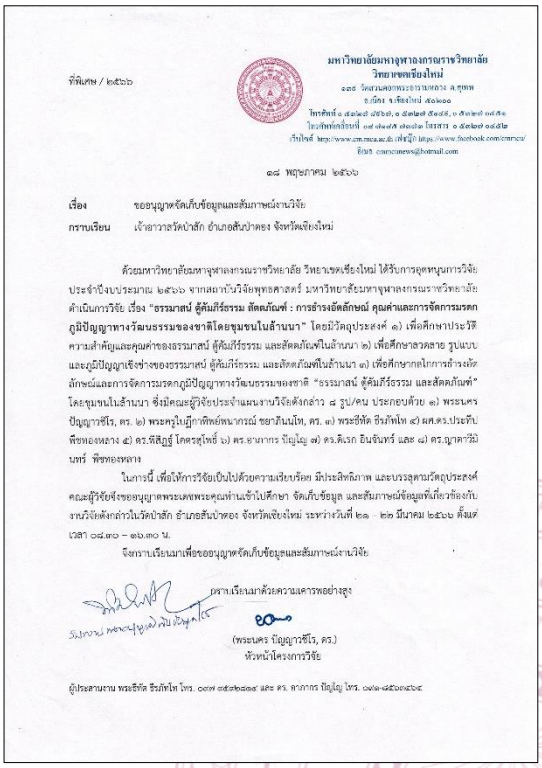
จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวีโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระธีทัต ธีรภัทโท โทร. ๐๘๗ ๑๕๒๒๔๔๔ และ ดร. อาภากร ปัญโญ โทร. ๐๙๓-๘๕๖๓๔๖๔

๑.๑๒ วัดมะขามหลวง อำเภอสันป่าตอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๓๕ วัดสวนดอกพระธาตุดอยสุเทพ ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๑๓ ๗๖๖๗, ๐ ๕๓๒๑๓ ๕๔๕๙, ๐ ๕๓๒๑๓ ๐๔๕๑
โทรสารอัตโนมัติ ๐๙ ๙๖๔๕ ๔๖๕๖ โทรสาร ๐ ๕๓๒๑๓ ๐๔๕๒
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th เฟซบุ๊ก https://www.facebook.com/cmmcu/
อีเมล cmmcunews@hotmail.com

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดป่าสัก อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การอำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาสวลาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการอำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวีโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ชยาภินนโท, ดร. ๓) พระธีทัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง ๕) ดร.พิสิฐ์ฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภาภร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาดาวีมินทร์ พืชทองหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดป่าสัก อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๒๑ - ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

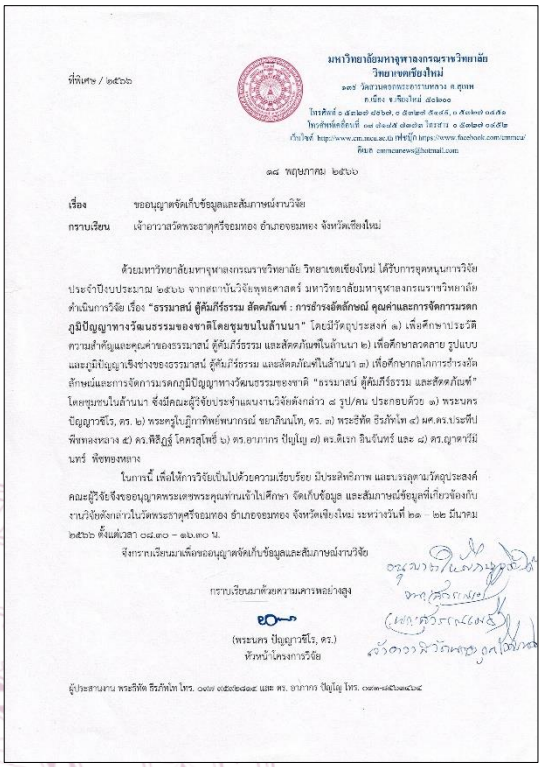
จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวีโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระธีทัต ธีรภัทโท โทร. ๐๙๗ ๑๕๖๒๑๑๔ และ ดร. อาภาภร ปัญโญ โทร. ๐๙๓-๘๕๖๓๔๖๔

๑.๑๓ วัดป่าสัก อำเภอสันป่าตอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๓๕ วัดสวนดอกพระธาตุดอยสุเทพ ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๑๓ ๗๖๖๗, ๐ ๕๓๒๑๓ ๕๔๕๙, ๐ ๕๓๒๑๓ ๐๔๕๑
โทรสารอัตโนมัติ ๐๙ ๙๖๔๕ ๔๖๕๖ โทรสาร ๐ ๕๓๒๑๓ ๐๔๕๒
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th เฟซบุ๊ก https://www.facebook.com/cmmcu/
อีเมล cmmcunews@hotmail.com

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การอำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาสวลาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการอำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวีโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ชยาภินนโท, ดร. ๓) พระธีทัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง ๕) ดร.พิสิฐ์ฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภาภร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาดาวีมินทร์ พืชทองหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดพระธาตุศรีจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๒๑ - ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

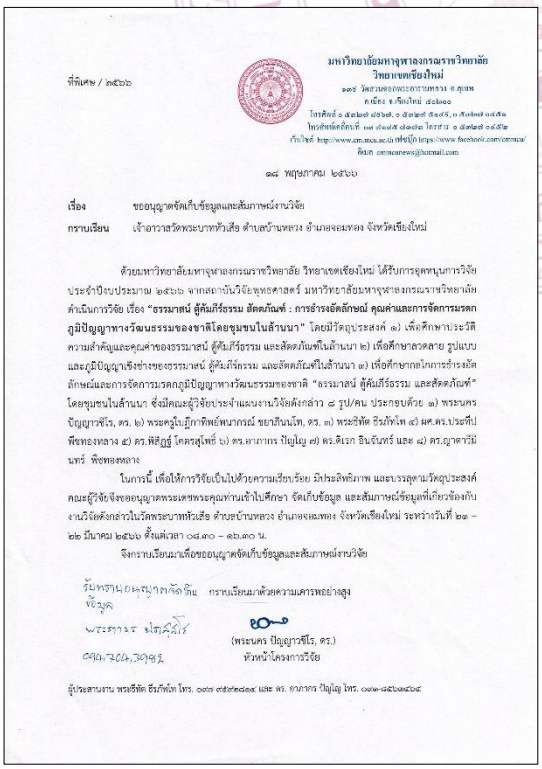
จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวีโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระธีทัต ธีรภัทโท โทร. ๐๙๗ ๑๕๖๒๑๑๔ และ ดร. อาภาภร ปัญโญ โทร. ๐๙๓-๘๕๖๓๔๖๔

๑.๑๔ วัดพระธาตุศรีจอมทอง อำเภอจอมทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๓๕ วัดสวนดอกพระธาตุดอยสุเทพ ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๑๓ ๗๖๖๗, ๐ ๕๓๒๑๓ ๕๔๕๙, ๐ ๕๓๒๑๓ ๐๔๕๑
โทรสารอัตโนมัติ ๐๙ ๙๖๔๕ ๔๖๕๖ โทรสาร ๐ ๕๓๒๑๓ ๐๔๕๒
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th เฟซบุ๊ก https://www.facebook.com/cmmcu/
อีเมล cmmcunews@hotmail.com

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดพระบาทหัวเสือ ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การอำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาสวลาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการอำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวีโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ชยาภินนโท, ดร. ๓) พระธีทัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง ๕) ดร.พิสิฐ์ฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภาภร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาดาวีมินทร์ พืชทองหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดพระบาทหัวเสือ ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๒๑ – ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

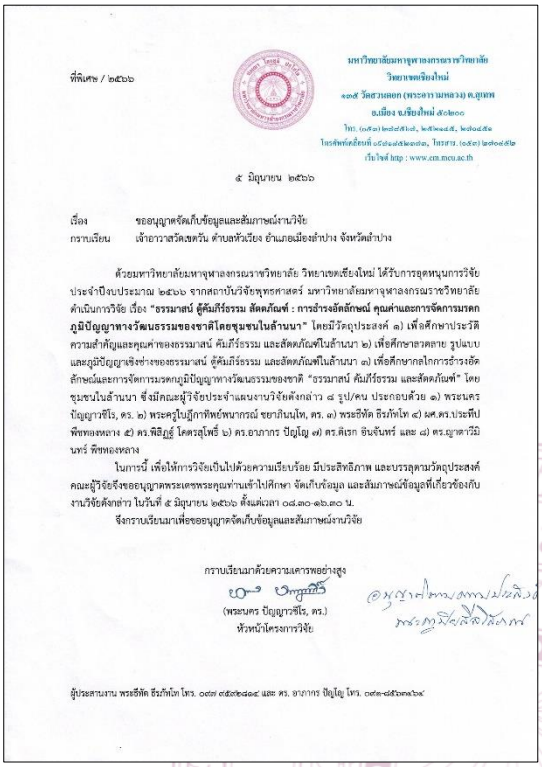
กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวีโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระธีทัต ธีรภัทโท โทร. ๐๙๗ ๑๕๖๒๑๑๔ และ ดร. อาภาภร ปัญโญ โทร. ๐๙๓-๘๕๖๓๔๖๔

๑.๑๖ วัดพระบาทหัวเสือ อำเภอจอมทอง

๒ . หนังสือขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ในพื้นที่จังหวัดลำปาง

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๕ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๘๔๗๐๙, ๒๘๔๗๔๕, ๒๘๔๗๕๕
โทรสารพิเศษอันดับที่ ๐๕๓๔๗๒๓๓๑๓, โทรสาร. (๐๕๓) ๒๘๔๗๕๖
เว็บไซต์ http : www.cm.mcu.ac.th

๕ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย
กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดเชตวัน ตำบลหัวเมือง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม สัตคดัญหี่ : การสำรวจอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ คัมภีร์ธรรม และสัตคดัญหี่ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตคดัญหี่ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการสำรวจอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ คัมภีร์ธรรม และสัตคดัญหี่" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวชิโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ขยาถินโท, ดร. ๓) พระธีทัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญญิญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาดามีมินทร์ พืชทองหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าว ในวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐-๑๖.๓๐ น.

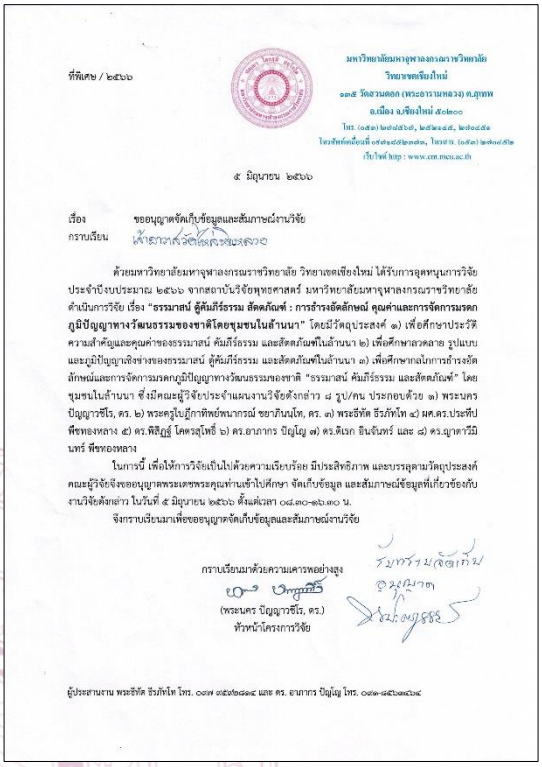
จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระธีทัต ธีรภัทโท โทร. ๐๘๗ ๑๕๐๒๘๔๔ และ ดร. อาภากร ปัญญิญ โทร. ๐๙๓-๘๕๖๓๖๖๔

๒.๑ วัดเชตวัน อำเภอเมืองลำปาง

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๕ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๘๔๗๐๙, ๒๘๔๗๔๕, ๒๘๔๗๕๕
โทรสารพิเศษอันดับที่ ๐๕๓๔๗๒๓๓๑๓, โทรสาร. (๐๕๓) ๒๘๔๗๕๖
เว็บไซต์ http : www.cm.mcu.ac.th

๕ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย
กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดไหล่หินหลวง

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม สัตคดัญหี่ : การสำรวจอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ คัมภีร์ธรรม และสัตคดัญหี่ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตคดัญหี่ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการสำรวจอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ คัมภีร์ธรรม และสัตคดัญหี่" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวชิโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ขยาถินโท, ดร. ๓) พระธีทัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญญิญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาดามีมินทร์ พืชทองหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าว ในวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐-๑๖.๓๐ น.

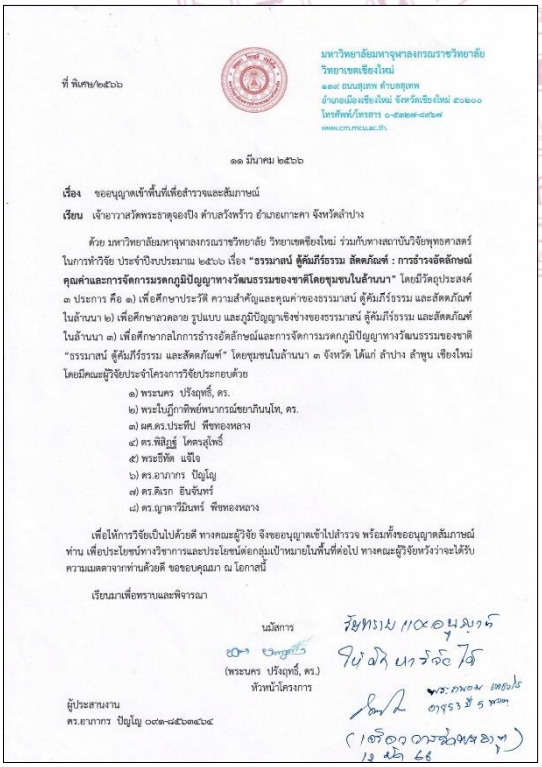
จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระธีทัต ธีรภัทโท โทร. ๐๘๗ ๑๕๐๒๘๔๔ และ ดร. อาภากร ปัญญิญ โทร. ๐๙๓-๘๕๖๓๖๖๔

๒.๒ วัดไหล่หินหลวง อำเภอเกาะคา

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๕ ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๒๘๔-๘๗๐๙
www.cm.mcu.ac.th

๑๓ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเข้าพื้นที่เพื่อสำรวจและสัมภาษณ์
เรียน เจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมปิง ตำบลหัวข้าว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ร่วมกับทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ในการทำวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ เรื่อง **"ธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม สัตคดัญหี่ : การสำรวจอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติ ความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตคดัญหี่ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตคดัญหี่ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการสำรวจอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตคดัญหี่" โดยชุมชนในล้านนา ๓ จังหวัด ได้แก่ ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ โดยมีคณะผู้วิจัยประจำโครงการวิจัยประกอบด้วย

๑) พระนคร ปริญฺทฺธี, ดร.
๒) พระใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ขยาถินโท, ดร.
๓) ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง
๔) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์
๕) พระธีทัต แจ้งใจ
๖) ดร.อาภากร ปัญญิญ
๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์
๘) ดร.ญาดามีมินทร์ พืชทองหลาง

เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยดี ทางคณะผู้วิจัย จึงขออนุญาตเข้าไปสำรวจ พร้อมทั้งขออนุญาตสัมภาษณ์ท่าน เพื่อประโยชน์ทางวิชาการและประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ต่อไป ทางคณะผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความเมตตาจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

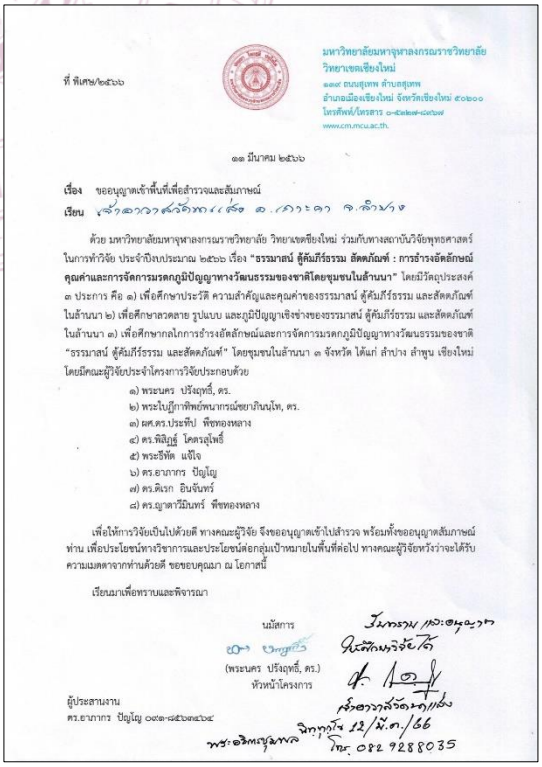
เรียนมาเพื่อทราบและพิจารณา

นมัสการ

(พระนคร ปริญฺทฺธี, ดร.)
หัวหน้าโครงการ

ผู้ประสานงาน
ดร.อาภากร ปัญญิญ ๐๙๓-๘๕๖๓๖๖๔

๒.๓ วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๕ ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๒๘๔-๘๗๐๙
www.cm.mcu.ac.th

๑๓ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเข้าพื้นที่เพื่อสำรวจและสัมภาษณ์
เรียน เจ้าอาวาสวัดนาแส่ง อ.เกาะคา จ.ลำปาง

ด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ร่วมกับทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ในการทำวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ เรื่อง **"ธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม สัตคดัญหี่ : การสำรวจอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติ ความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตคดัญหี่ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตคดัญหี่ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการสำรวจอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตคดัญหี่" โดยชุมชนในล้านนา ๓ จังหวัด ได้แก่ ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ โดยมีคณะผู้วิจัยประจำโครงการวิจัยประกอบด้วย

๑) พระนคร ปริญฺทฺธี, ดร.
๒) พระใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ขยาถินโท, ดร.
๓) ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง
๔) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์
๕) พระธีทัต แจ้งใจ
๖) ดร.อาภากร ปัญญิญ
๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์
๘) ดร.ญาดามีมินทร์ พืชทองหลาง

เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยดี ทางคณะผู้วิจัย จึงขออนุญาตเข้าไปสำรวจ พร้อมทั้งขออนุญาตสัมภาษณ์ท่าน เพื่อประโยชน์ทางวิชาการและประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ต่อไป ทางคณะผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความเมตตาจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

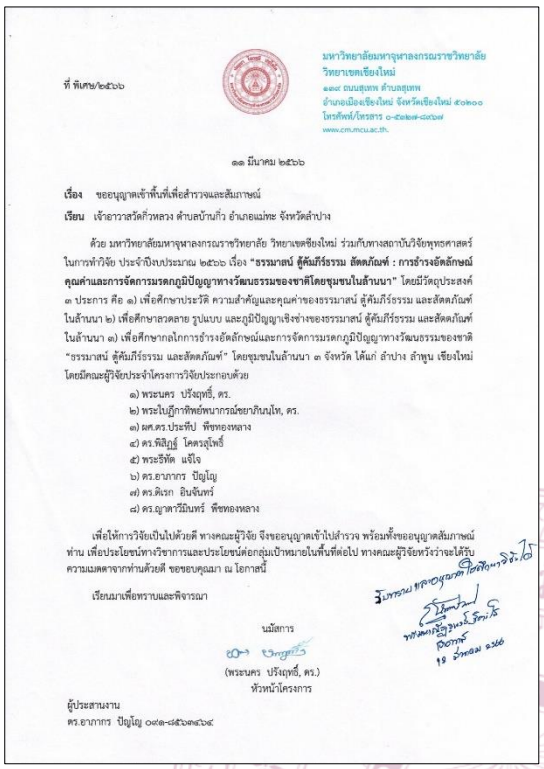
เรียนมาเพื่อทราบและพิจารณา

นมัสการ

(พระนคร ปริญฺทฺธี, ดร.)
หัวหน้าโครงการ

ผู้ประสานงาน
ดร.อาภากร ปัญญิญ ๐๙๓-๘๕๖๓๖๖๔

๒.๔ วัดนาแส่ง อำเภอเกาะคา

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๙ ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๒๒๙-๘๗๖๗
www.cm.mcu.ac.th

๑๑ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเข้าพื้นที่เพื่อสำรวจและสัมภาษณ์

เรียน เจ้าอาวาสวัดกิ่วหลวง ตำบลบ้านกิ่ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ร่วมกับทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ในการทำวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การสำรวจอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติ ความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการสำรวจอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ๓ จังหวัด ได้แก่ ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ โดยมีคณะผู้วิจัยประจำโครงการวิจัยประกอบด้วย

๑) พระนคร ปริญฺทฺธี, ดร.
๒) พระใบฎีกาทิพย์พนาภรณ์ชยาภินโท, ดร.
๓) ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง
๔) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์
๕) พระอิทัต แจ้งใจ
๖) ดร.อาภากร ปัญโญ
๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์
๘) ดร.ญาดารีมินทร์ พืชทองหลาง

เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยดี ทางคณะผู้วิจัย จึงขออนุญาตเข้าไปสำรวจ พร้อมทั้งขออนุญาตสัมภาษณ์ ท่าน เพื่อประโยชน์ทางวิชาการและประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ต่อไป ทางคณะผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความเมตตาจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

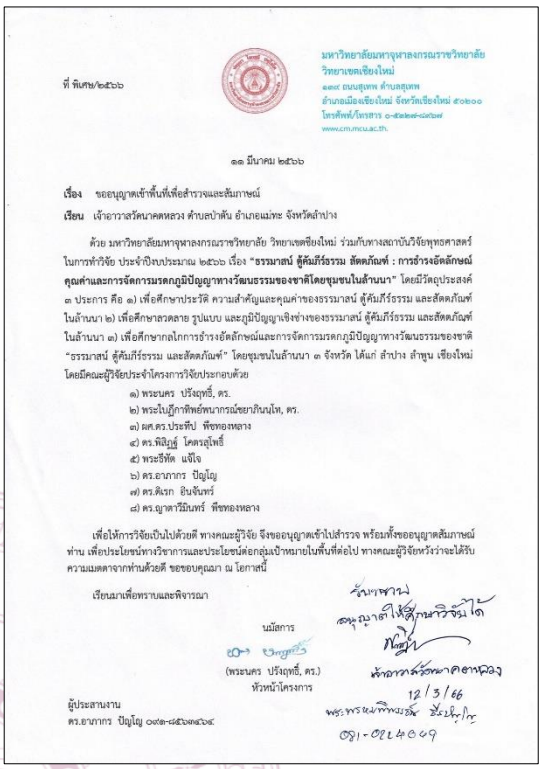
เรียนมาเพื่อทราบและพิจารณา

นมัสการ

(พระนคร ปริญฺทฺธี, ดร.)
หัวหน้าโครงการ

ผู้ประสานงาน
ดร.อาภากร ปัญโญ ๐๙๓-๔๕๖๗๕๖๔

๒.๕ วัดกิ่วหลวง อำเภอแม่ทะ

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๙ ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๒๒๙-๘๗๖๗
www.cm.mcu.ac.th

๑๑ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเข้าพื้นที่เพื่อสำรวจและสัมภาษณ์

เรียน เจ้าอาวาสวัดนาคตหลวง ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ร่วมกับทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ในการทำวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การสำรวจอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติ ความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการสำรวจอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ๓ จังหวัด ได้แก่ ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ โดยมีคณะผู้วิจัยประจำโครงการวิจัยประกอบด้วย

๑) พระนคร ปริญฺทฺธี, ดร.
๒) พระใบฎีกาทิพย์พนาภรณ์ชยาภินโท, ดร.
๓) ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง
๔) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์
๕) พระอิทัต แจ้งใจ
๖) ดร.อาภากร ปัญโญ
๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์
๘) ดร.ญาดารีมินทร์ พืชทองหลาง

เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยดี ทางคณะผู้วิจัย จึงขออนุญาตเข้าไปสำรวจ พร้อมทั้งขออนุญาตสัมภาษณ์ ท่าน เพื่อประโยชน์ทางวิชาการและประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ต่อไป ทางคณะผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความเมตตาจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

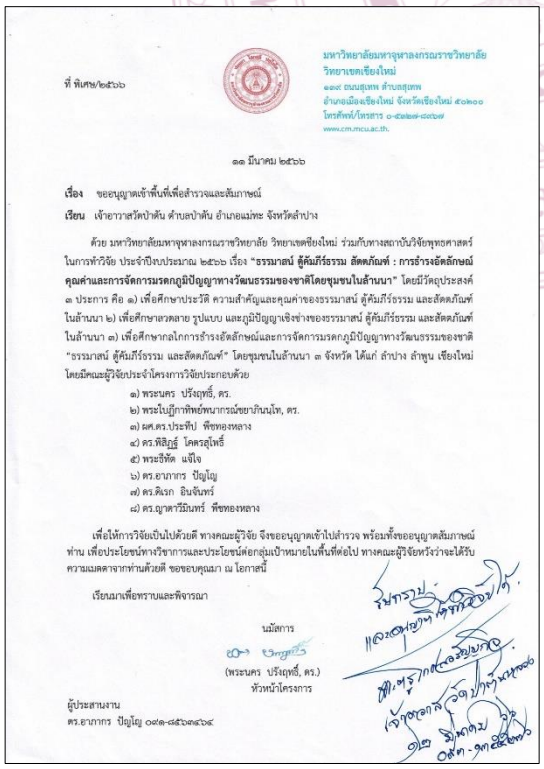
เรียนมาเพื่อทราบและพิจารณา

นมัสการ

(พระนคร ปริญฺทฺธี, ดร.)
หัวหน้าโครงการ

ผู้ประสานงาน
ดร.อาภากร ปัญโญ ๐๙๓-๔๕๖๗๕๖๔

๒.๖ วัดนาคตหลวง อำเภอแม่ทะ

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๙ ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๒๒๙-๘๗๖๗
www.cm.mcu.ac.th

๑๑ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเข้าพื้นที่เพื่อสำรวจและสัมภาษณ์

เรียน เจ้าอาวาสวัดป่าตัน ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ร่วมกับทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ในการทำวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การสำรวจอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติ ความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการสำรวจอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ๓ จังหวัด ได้แก่ ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ โดยมีคณะผู้วิจัยประจำโครงการวิจัยประกอบด้วย

๑) พระนคร ปริญฺทฺธี, ดร.
๒) พระใบฎีกาทิพย์พนาภรณ์ชยาภินโท, ดร.
๓) ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง
๔) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์
๕) พระอิทัต แจ้งใจ
๖) ดร.อาภากร ปัญโญ
๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์
๘) ดร.ญาดารีมินทร์ พืชทองหลาง

เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยดี ทางคณะผู้วิจัย จึงขออนุญาตเข้าไปสำรวจ พร้อมทั้งขออนุญาตสัมภาษณ์ ท่าน เพื่อประโยชน์ทางวิชาการและประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ต่อไป ทางคณะผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความเมตตาจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

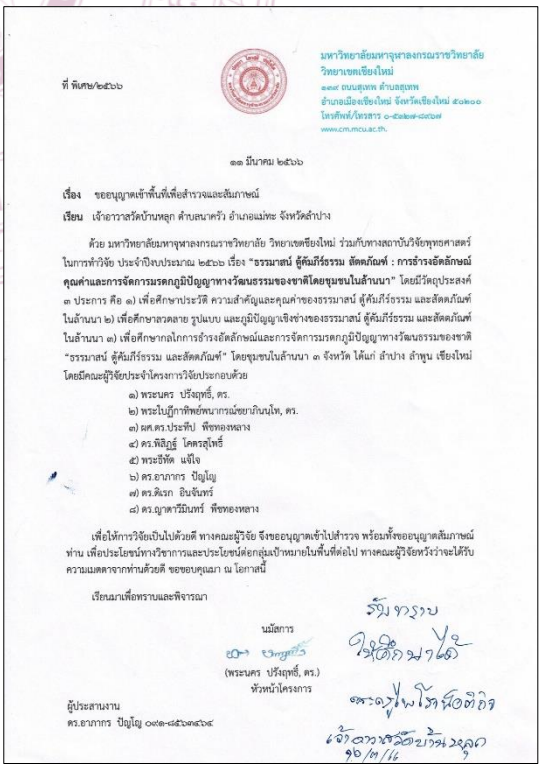
เรียนมาเพื่อทราบและพิจารณา

นมัสการ

(พระนคร ปริญฺทฺธี, ดร.)
หัวหน้าโครงการ

ผู้ประสานงาน
ดร.อาภากร ปัญโญ ๐๙๓-๔๕๖๗๕๖๔

๒.๗ วัดป่าตันหลวง อำเภอแม่ทะ

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๙ ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๒๒๙-๘๗๖๗
www.cm.mcu.ac.th

๑๑ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเข้าพื้นที่เพื่อสำรวจและสัมภาษณ์

เรียน เจ้าอาวาสวัดบ้านหลุก ตำบลนาครัว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ร่วมกับทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ในการทำวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การสำรวจอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติ ความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการสำรวจอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ๓ จังหวัด ได้แก่ ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ โดยมีคณะผู้วิจัยประจำโครงการวิจัยประกอบด้วย

๑) พระนคร ปริญฺทฺธี, ดร.
๒) พระใบฎีกาทิพย์พนาภรณ์ชยาภินโท, ดร.
๓) ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง
๔) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์
๕) พระอิทัต แจ้งใจ
๖) ดร.อาภากร ปัญโญ
๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์
๘) ดร.ญาดารีมินทร์ พืชทองหลาง

เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยดี ทางคณะผู้วิจัย จึงขออนุญาตเข้าไปสำรวจ พร้อมทั้งขออนุญาตสัมภาษณ์ ท่าน เพื่อประโยชน์ทางวิชาการและประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ต่อไป ทางคณะผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความเมตตาจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

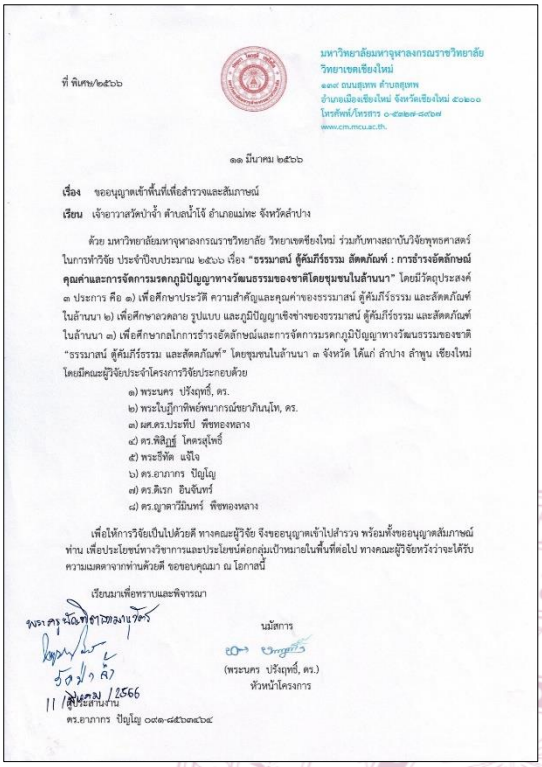
เรียนมาเพื่อทราบและพิจารณา

นมัสการ

(พระนคร ปริญฺทฺธี, ดร.)
หัวหน้าโครงการ

ผู้ประสานงาน
ดร.อาภากร ปัญโญ ๐๙๓-๔๕๖๗๕๖๔

๒.๘ วัดบ้านหลุก อำเภอแม่ทะ

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๙ ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๒๙-๔๙๐๗
www.cm.mcu.ac.th

๑๑ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเข้าพื้นที่เพื่อสำรวจและสัมภาษณ์

เรียน เจ้าอาวาสวัดป่าจ้ำ ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ร่วมกับทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ในการทำวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ เรื่อง **"ธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การอำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติ ความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการอำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ๓ จังหวัด ได้แก่ ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ โดยมีคณะผู้วิจัยประจำโครงการวิจัยประกอบด้วย

๑) พระนคร ปรังฤทธิ์, ดร.
๒) พระใบฎีกาพิทย์พนากรณ์ยาภินโท, ดร.
๓) ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง
๔) ดร.พิสิฐ์ฐ์ โคตรสุโพธิ์
๕) พระธีทัต แจ้งใจ
๖) ดร.อาภากร ปัญโญ
๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์
๘) ดร.ญาดาวี มินทร์ พืชทองหลาง

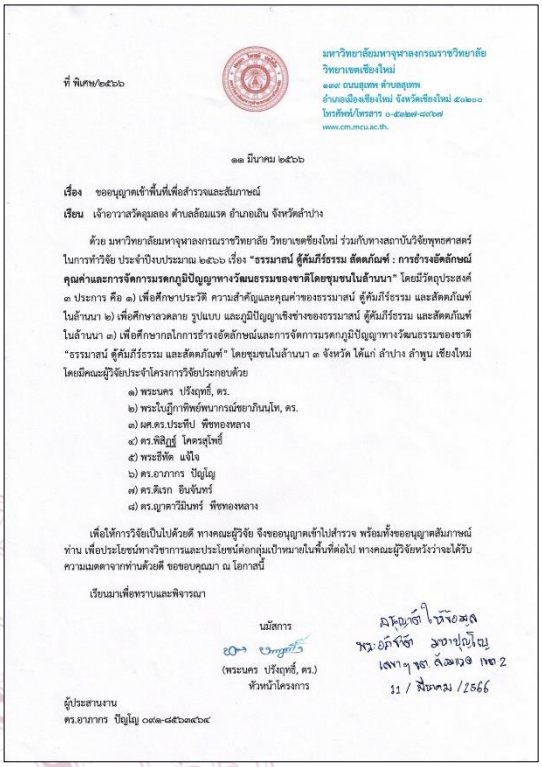
เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยดี ทางคณะผู้วิจัย จึงขออนุญาตเข้าไปสำรวจ พร้อมทั้งขออนุญาตสัมภาษณ์ ท่าน เพื่อประโยชน์ทางวิชาการและประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ต่อไป ทางคณะผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความเมตตาจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาเพื่อทราบและพิจารณา

นมัสการ
(พระนคร ปรังฤทธิ์, ดร.)
หัวหน้าโครงการ

ผู้ประสานงาน
ดร.อาภากร ปัญโญ ๐๙๑-๘๕๖๗๕๖๔

๒.๙ วัดป่าจ้ำ อำเภอแม่ทะ

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๙ ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๒๙-๔๙๐๗
www.cm.mcu.ac.th

๑๑ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเข้าพื้นที่เพื่อสำรวจและสัมภาษณ์

เรียน เจ้าอาวาสวัดอุมลอง ตำบลล้อมแรด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

ด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ร่วมกับทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ในการทำวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ เรื่อง **"ธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การอำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติ ความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการอำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ๓ จังหวัด ได้แก่ ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ โดยมีคณะผู้วิจัยประจำโครงการวิจัยประกอบด้วย

๑) พระนคร ปรังฤทธิ์, ดร.
๒) พระใบฎีกาพิทย์พนากรณ์ยาภินโท, ดร.
๓) ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง
๔) ดร.พิสิฐ์ฐ์ โคตรสุโพธิ์
๕) พระธีทัต แจ้งใจ
๖) ดร.อาภากร ปัญโญ
๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์
๘) ดร.ญาดาวี มินทร์ พืชทองหลาง

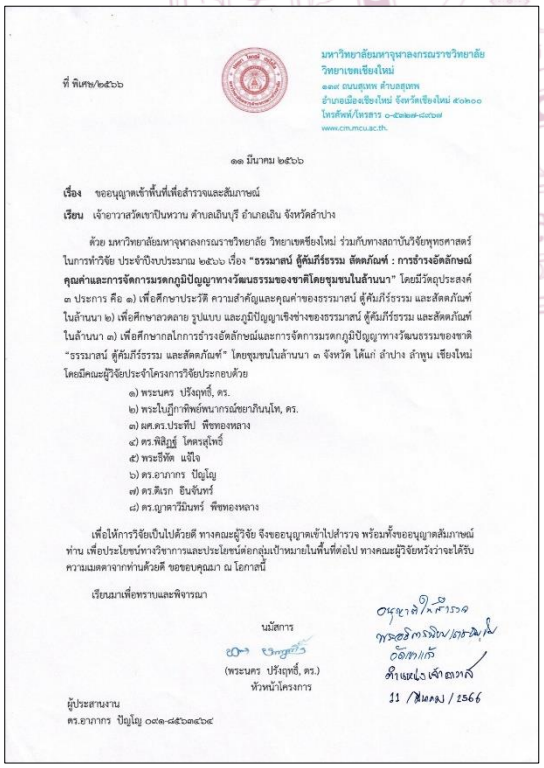
เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยดี ทางคณะผู้วิจัย จึงขออนุญาตเข้าไปสำรวจ พร้อมทั้งขออนุญาตสัมภาษณ์ ท่าน เพื่อประโยชน์ทางวิชาการและประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ต่อไป ทางคณะผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความเมตตาจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาเพื่อทราบและพิจารณา

นมัสการ
(พระนคร ปรังฤทธิ์, ดร.)
หัวหน้าโครงการ

ผู้ประสานงาน
ดร.อาภากร ปัญโญ ๐๙๑-๘๕๖๗๕๖๔

๒.๑๐ วัดอุมลอง อำเภอเถิน

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๙ ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๒๙-๔๙๐๗
www.cm.mcu.ac.th

๑๑ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเข้าพื้นที่เพื่อสำรวจและสัมภาษณ์

เรียน เจ้าอาวาสวัดเขาปินหวาน ตำบลเถินบุรี อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

ด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ร่วมกับทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ในการทำวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ เรื่อง **"ธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การอำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติ ความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการอำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ คู่คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ๓ จังหวัด ได้แก่ ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ โดยมีคณะผู้วิจัยประจำโครงการวิจัยประกอบด้วย

๑) พระนคร ปรังฤทธิ์, ดร.
๒) พระใบฎีกาพิทย์พนากรณ์ยาภินโท, ดร.
๓) ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง
๔) ดร.พิสิฐ์ฐ์ โคตรสุโพธิ์
๕) พระธีทัต แจ้งใจ
๖) ดร.อาภากร ปัญโญ
๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์
๘) ดร.ญาดาวี มินทร์ พืชทองหลาง

เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยดี ทางคณะผู้วิจัย จึงขออนุญาตเข้าไปสำรวจ พร้อมทั้งขออนุญาตสัมภาษณ์ ท่าน เพื่อประโยชน์ทางวิชาการและประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ต่อไป ทางคณะผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความเมตตาจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

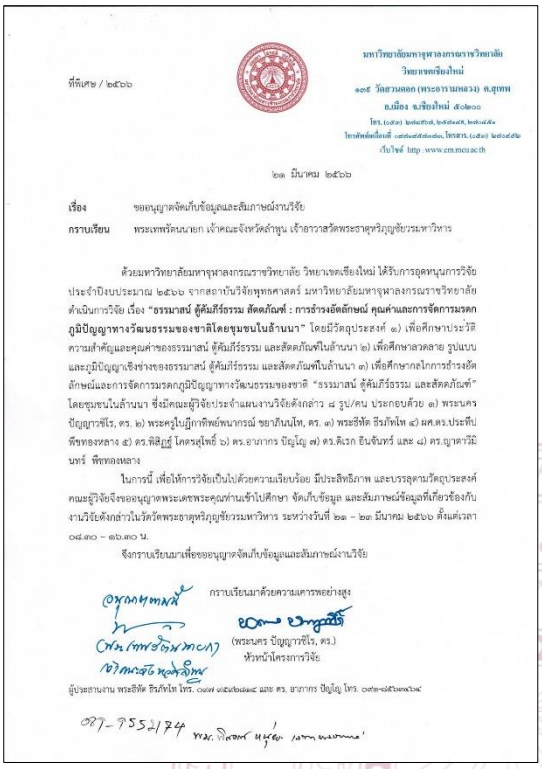
เรียนมาเพื่อทราบและพิจารณา

นมัสการ
(พระนคร ปรังฤทธิ์, ดร.)
หัวหน้าโครงการ

ผู้ประสานงาน
ดร.อาภากร ปัญโญ ๐๙๑-๘๕๖๗๕๖๔

๒.๑๑ วัดเขาแก้วปินหวาน อำเภอเถิน

๓. หนังสือขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ในพื้นที่จังหวัดลำพูน

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๕ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (เอก) ๐๘๖๕๓๐๗, ๐๘๗๓๘๘๙๕, ๐๘๗๐๘๗๕๖
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘๖๒๘๗๒๒๐๑๐, โทรสาร. (เอก) ๐๘๖๐๘๗๕๖
เว็บไซต์ http : www.cm.mcu.ac.th

๒๒ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียน พระเทพรัตนนายก เจ้าคณะจังหวัดลำพูน เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การสำรวจอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการสำรวจอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวชิโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ขยาถินนโท, ดร. ๓) พระธีทัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พิทธงหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาดาวีมินทร์ พิทธงหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร ระหว่างวันที่ ๒๑ – ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

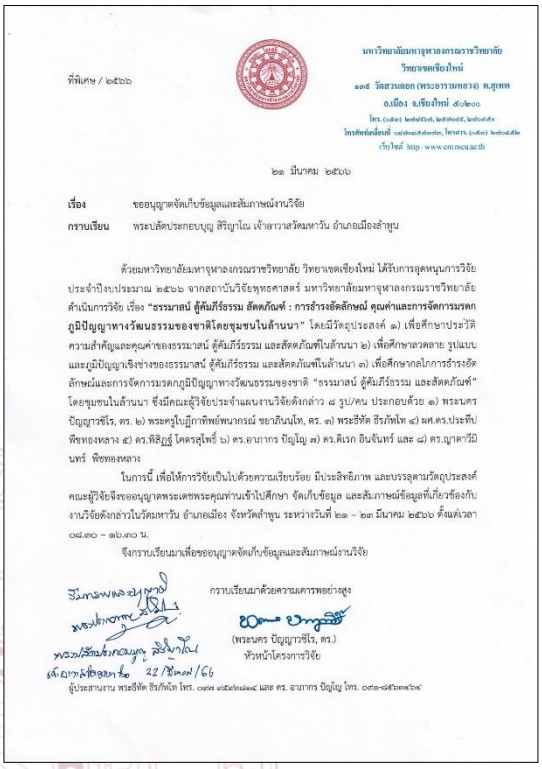
กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระธีทัต ธีรภัทโท โทร. ๐๘๗ ๐๕๖๓๘๔๔ และ ดร. อาภากร ปัญโญ โทร. ๐๙๓-๘๕๖๓๗๖๔

๐๕๗-๗๕๖๑๗๔

๓.๑ วัดพระธาตุหริภุญชัย อำเภอเมือง

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๕ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (เอก) ๐๘๖๕๓๐๗, ๐๘๗๓๘๘๙๕, ๐๘๗๐๘๗๕๖
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘๖๒๘๗๒๒๐๑๐, โทรสาร. (เอก) ๐๘๖๐๘๗๕๖
เว็บไซต์ http : www.cm.mcu.ac.th

๒๒ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียน พระปลัดประกอบบุญ สิริญาโณ เจ้าอาวาสวัดมหาวัน อำเภอเมืองลำพูน

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การสำรวจอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการสำรวจอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวชิโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ขยาถินนโท, ดร. ๓) พระธีทัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พิทธงหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาดาวีมินทร์ พิทธงหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดมหาวัน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ระหว่างวันที่ ๒๑ – ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

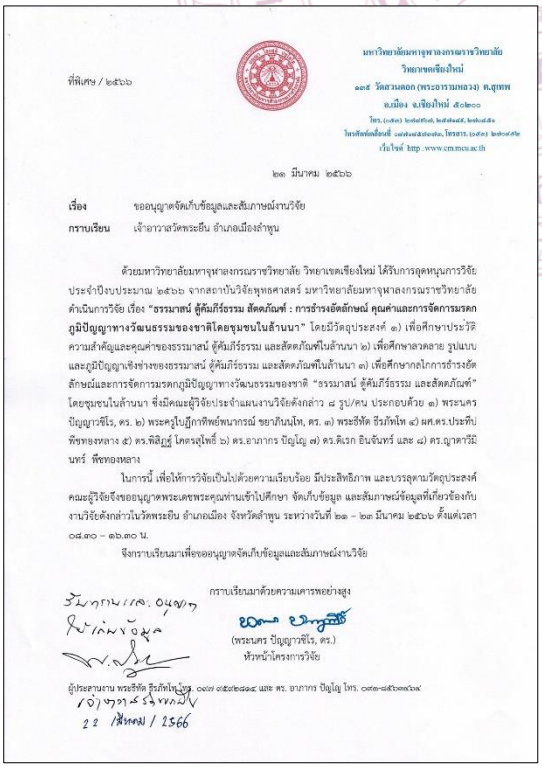
กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระธีทัต ธีรภัทโท โทร. ๐๘๗ ๐๕๖๓๘๔๔ และ ดร. อาภากร ปัญโญ โทร. ๐๙๓-๘๕๖๓๗๖๔

๒๑/มีนาคม/๒๕๖๖

๓.๒ วัดมหาวัน อำเภอเมือง

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๕ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (เอก) ๐๘๖๕๓๐๗, ๐๘๗๓๘๘๙๕, ๐๘๗๐๘๗๕๖
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘๖๒๘๗๒๒๐๑๐, โทรสาร. (เอก) ๐๘๖๐๘๗๕๖
เว็บไซต์ http : www.cm.mcu.ac.th

๒๒ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดพระยืน อำเภอเมืองลำพูน

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การสำรวจอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการสำรวจอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวชิโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ขยาถินนโท, ดร. ๓) พระธีทัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พิทธงหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาดาวีมินทร์ พิทธงหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดพระยืน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ระหว่างวันที่ ๒๑ – ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

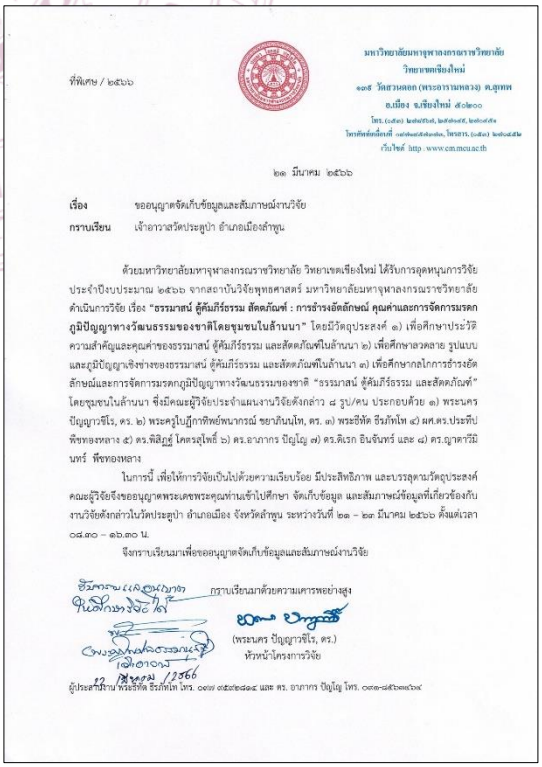
กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระธีทัต ธีรภัทโท โทร. ๐๘๗ ๐๕๖๓๘๔๔ และ ดร. อาภากร ปัญโญ โทร. ๐๙๓-๘๕๖๓๗๖๔

๒๒ มีนาคม / ๒๕๖๖

๓.๓ วัดพระยืน อำเภอเมือง

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๑๕ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (เอก) ๐๘๖๕๓๐๗, ๐๘๗๓๘๘๙๕, ๐๘๗๐๘๗๕๖
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘๖๒๘๗๒๒๐๑๐, โทรสาร. (เอก) ๐๘๖๐๘๗๕๖
เว็บไซต์ http : www.cm.mcu.ac.th

๒๒ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดประตูป่า อำเภอเมืองลำพูน

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การสำรวจอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการสำรวจอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวชิโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ขยาถินนโท, ดร. ๓) พระธีทัต ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พิทธงหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาดาวีมินทร์ พิทธงหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ระหว่างวันที่ ๒๑ – ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

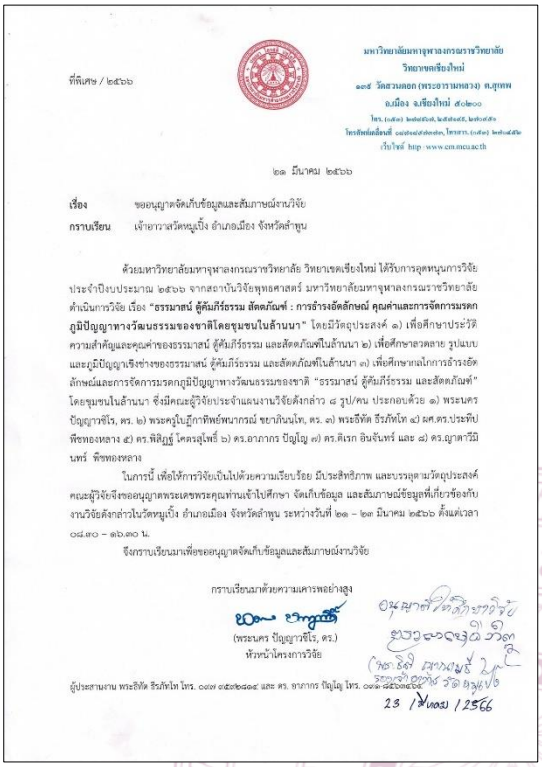
กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระธีทัต ธีรภัทโท โทร. ๐๘๗ ๐๕๖๓๘๔๔ และ ดร. อาภากร ปัญโญ โทร. ๐๙๓-๘๕๖๓๗๖๔

๑๒ มีนาคม / ๒๕๖๖

๓.๔ วัดประตูป่า อำเภอเมือง

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๓๙ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๐๕๗๖๐, ๒๐๕๗๘๕, ๒๐๕๗๘๖
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘๖๓๘๖๗๘๕๒, โทรสาร. (๐๕๓) ๒๐๕๗๘๖
เว็บไซต์ http: www.cm.mcu.ac.th

๒๓ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย
กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดหมูเป้ง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การอำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการอำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวชิโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ขยาถินนโท, ดร. ๓) พระอธิการ ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พีรทองหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาดาวีมินทร์ พีรทองหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดหมูเป้ง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ระหว่างวันที่ ๒๓ – ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

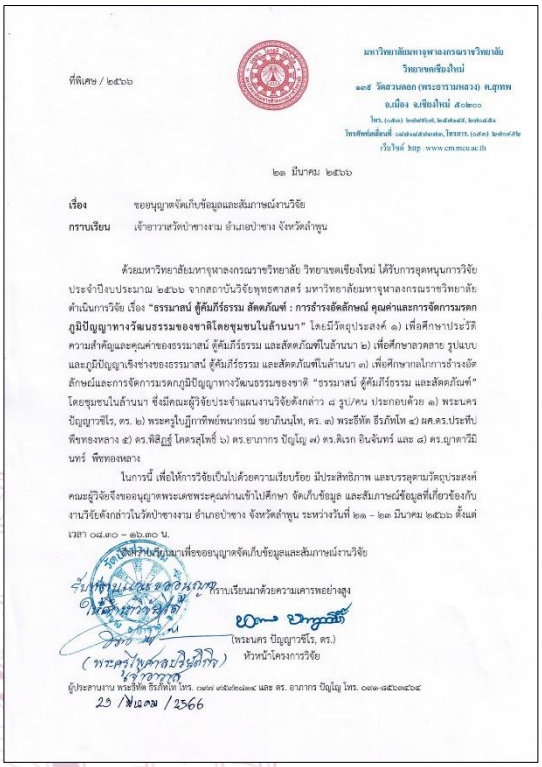
จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระอธิการ ธีรภัทโท โทร. ๐๙๗ ๑๕๒๒๘๑๔ และ ดร. อาภากร ปัญโญ โทร. ๐๙๒- ๘๕๒๙๙๗

๓.๕ วัดหมูเป้ง อำเภอเมือง

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๓๙ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๐๕๗๖๐, ๒๐๕๗๘๕, ๒๐๕๗๘๖
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘๖๓๘๖๗๘๕๒, โทรสาร. (๐๕๓) ๒๐๕๗๘๖
เว็บไซต์ http: www.cm.mcu.ac.th

๒๓ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย
กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดป่าซางงาม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การอำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการอำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวชิโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ขยาถินนโท, ดร. ๓) พระอธิการ ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พีรทองหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาดาวีมินทร์ พีรทองหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดป่าซางงาม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ระหว่างวันที่ ๒๓ – ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

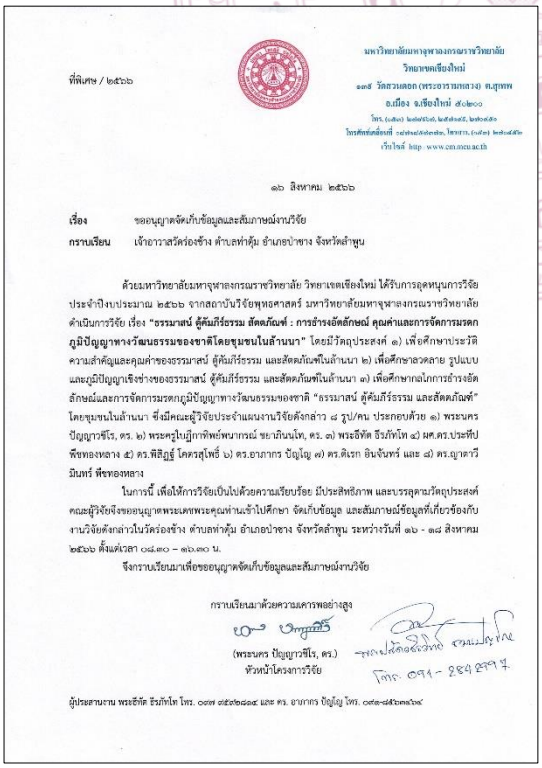
จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระอธิการ ธีรภัทโท โทร. ๐๙๗ ๑๕๒๒๘๑๔ และ ดร. อาภากร ปัญโญ โทร. ๐๙๒- ๘๕๒๙๙๗

๓.๖ วัดป่าซางงาม อำเภอป่าซาง

ที่พิเศษ / ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๓๙ วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๐๕๗๖๐, ๒๐๕๗๘๕, ๒๐๕๗๘๖
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘๖๓๘๖๗๘๕๒, โทรสาร. (๐๕๓) ๒๐๕๗๘๖
เว็บไซต์ http: www.cm.mcu.ac.th

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย
กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดร่องช้าง ตำบลท่าตุ้ม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการวิจัย เรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การอำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา"** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญและคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบและภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๓) เพื่อศึกษากลไกการอำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์" โดยชุมชนในล้านนา ซึ่งมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงานวิจัยดังกล่าว ๘ รูป/คน ประกอบด้วย ๑) พระนครปัญญาวชิโร, ดร. ๒) พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ขยาถินนโท, ดร. ๓) พระอธิการ ธีรภัทโท ๔) ผศ.ดร.ประทีป พีรทองหลาง ๕) ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ๖) ดร.อาภากร ปัญโญ ๗) ดร.ดิเรก อินจันทร์ และ ๘) ดร.ญาดาวีมินทร์ พีรทองหลาง

ในการนี้ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงขออนุญาตพระเดชพระคุณท่านเข้าไปศึกษา จัดเก็บข้อมูล และสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวในวัดร่องช้าง ตำบลท่าตุ้ม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ระหว่างวันที่ ๑๖ - ๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น.

จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์งานวิจัย

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระอธิการ ธีรภัทโท โทร. ๐๙๗ ๑๕๒๒๘๑๔ และ ดร. อาภากร ปัญโญ โทร. ๐๙๒- ๘๕๒๙๙๗

๓.๗ วัดร่องช้าง อำเภอป่าซาง

๔. รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ลำดับ	ชื่อ/ฉายา/นามสกุล	อายุ/พรรษา	ตำแหน่ง/สถานภาพทางสังคม	ที่อยู่
๑.	พระสุวรรณเมธี (แสวง ปญฺญาปชฺโชโต ป.ธ.๗)	-	เจ้าคณะอำเภอจอมทอง, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีจอมทอง	วัดพระธาตุศรีจอมทอง ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
๒.	พระครูโกศลธรรมวิจัย	๗๗/๕๗	เจ้าคณะอำเภอสันทราย, เจ้าอาวาสวัดข้าวแท่นหลวง	วัดข้าวแท่นหลวง ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
๓.	พระครูวินัยสารโสภิต	๖๒/๔๒	เจ้าคณะตำบลสันทราย-น้อยและสันพระเนตร, เจ้าอาวาสวัดสันศรี	วัดสันศรี ตำบลสันพระ-เนตร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
๔.	พระสมุห์อุทัย สนฺตจิตฺโต	๗๘/๕๘	เจ้าอาวาสวัดบวกค้าง	วัดบวกค้าง ตำบลบวกค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
๕.	พระมหาประยูร ธมฺมธีโร	๕๖/๓๕	เจ้าอาวาสวัดทรายมูล	วัดทรายมูล ตำบลทรายมูล อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
๖.	พระครูถาวรนพรัฐ	๔๙/๒๘	เจ้าคณะตำบลบ้านกลาง เขต ๒, เจ้าอาวาสวัดศรีนวรัฐ	วัดศรีนวรัฐ (ทุ่งเสี้ยว) ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
๗.	พระครูวิจารณ์พัฒนกิจ	๖๘/๔๕	เจ้าอาวาสวัดป่าสัก, ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลบ้านกลาง	วัดป่าสัก ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
๘.	พระดอนศักดิ์ กตปุญฺโญ	๔๔/๒๓	รักษาการเจ้าอาวาสวัดมงคล(ทุ่งแป้ง)	วัดมงคล(ทุ่งแป้ง) ตำบลท่า-วังพร้าว อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
๙.	พระอธิการชุมพล นิทฺทุกฺโข	๖๒/๒๕	เจ้าอาวาสวัดนาแส่ง	วัดนาแส่ง ตำบลนาแส่ง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
๑๐.	พระถนอม เตชวโร	๕๓/๕	เจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมปิง	วัดพระธาตุจอมปิง ตำบลวังพร้าว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
๑๑.	พระพรหมพิพรรธน์ ธีรปญฺโญ	-	เจ้าอาวาสวัดนาคตหลวง	วัดนาคตหลวง ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
๑๒.	พระครูไพโรจน์ยติกิจ	-	เจ้าอาวาสวัดบ้านหลุก	วัดบ้านหลุก ตำบลนาครัว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
๑๓.	พระครูอุดมธรรมาทิน	๕๙/๓๕	เจ้าอาวาสวัดน้ำโจ้	วัดน้ำโจ้ ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

๑๔.	พระครูบัณฑิตธรรมนุวัตร	-	เจ้าอาวาสวัดป่าจ้ำ	วัดป่าจ้ำ ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
๑๕.	นายบุญธรรม ลาวเครือ	๗๕	คณะกรรมการดูแลพิพิธภัณฑ์วัดป่าจ้ำ	บ้านป่าจ้ำ ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
๑๖.	พระจรัญ จารุวณฺโณ	๒๕/๕	เลขานุการเจ้าคณะตำบลล้อมแรด เขต ๑	วัดล้อมแรด ตำบลล้อมแรด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง
๑๗.	พระอภิชาต มหาปุญโญ	๒๕/๔	เลขานุการเจ้าคณะตำบลล้อมแรด เขต ๒	วัดอุมลอง ตำบลล้อมแรด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง
๑๘.	พระอธิการนิยม เตชธมฺโม	๓๓/๑๓	เจ้าอาวาสวัดเขาแก้วปินหวาน	วัดเขาแก้วปินหวาน อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง
๑๙.	พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ	-	รองเจ้าคณะอำเภอเมืองลำพูน, เจ้าอาวาสวัดประตูป่า	วัดประตูป่า ตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
๒๐.	พระธิติ ญาณเมธี	๓๔/๑๔	รองเจ้าอาวาสวัดหมูเปิ้ง	วัดหมูเปิ้ง ตำบลเหมืองจี้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
๒๑.	นางระวิวรรณ กองเงิน	๖๖	เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดพระยืน	บ้านพระยืน ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
๒๒.	พระประกอบบุญ สิริญาโณ	๔๓/๒๓	เจ้าอาวาสวัดมหาวัน	วัดมหาวัน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
๒๓.	พระครูไพศาลปริยัติกิจ, ดร.	-	เจ้าคณะตำบลป่าซาง, เจ้าอาวาสวัดป่าซางงาม	วัดป่าซางงาม ตำบลป่าซาง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
๒๔.	พระครูพิศิษฏ์ศุภการ	-	รองเจ้าคณะอำเภอแม่ทา, เจ้าคณะตำบลทากาศ-ทาทุ่งหลวง, เจ้าอาวาสวัดทาหนองยางไคล	วัดทาหนองยางไคล ตำบลทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
๒๕.	รศ.ดร.ลิปิกร มาแก้ว	-	อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
๒๖.	ดร.พิพัฒน์พงศ์ มาศิริ	-	อาจารย์สอนวิชาศึกษาทั่วไป คณะแพทย์แผนตะวันออก	วิทยาลัยเชียงราย
๒๗.	ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์	-	ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง-กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
๒๘.	ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง	-	อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมวิทยา (สังคมกับพุทธศาสนา)	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
๒๙.	นายเสน่ห์ จินาจันทร์	-	ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอลี้	บ้านวังดิน ตำบลลี้ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
๓๐.	นายเสรี คล้ายณรงค์	-	คณะกรรมการดูแลพิพิธภัณฑ์วัดบ้านปาง	บ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

ภาคผนวก ง

ภาพกิจกรรมการวิจัย

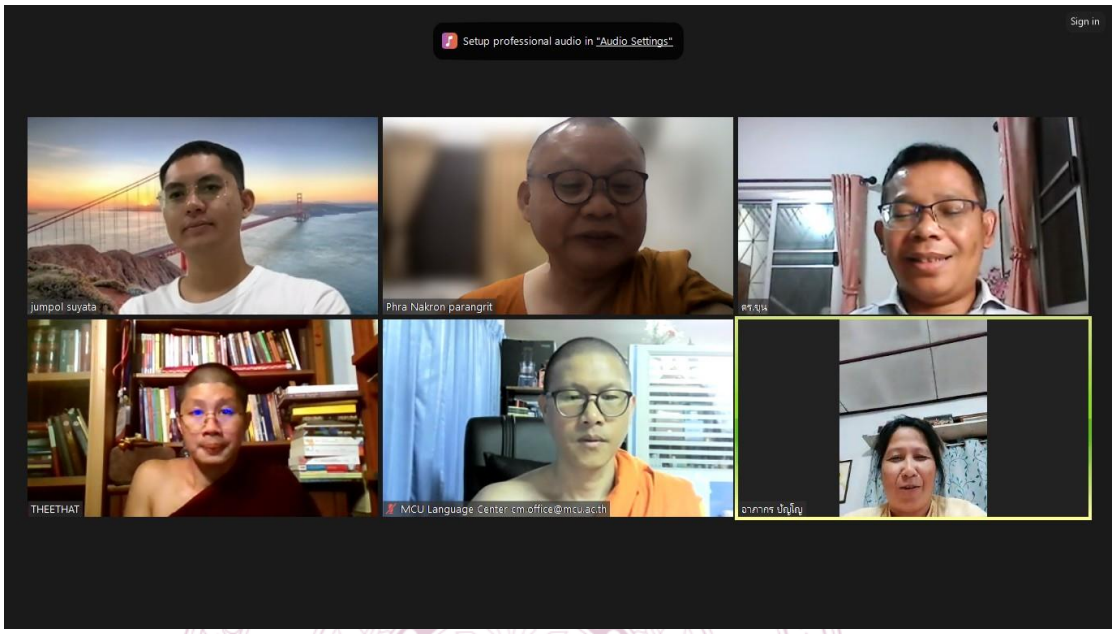
๑. ภาพคณะผู้วิจัยร่วมกันประชุมวางแผนลงพื้นที่สำรวจและจัดเก็บข้อมูลภาคสนาม

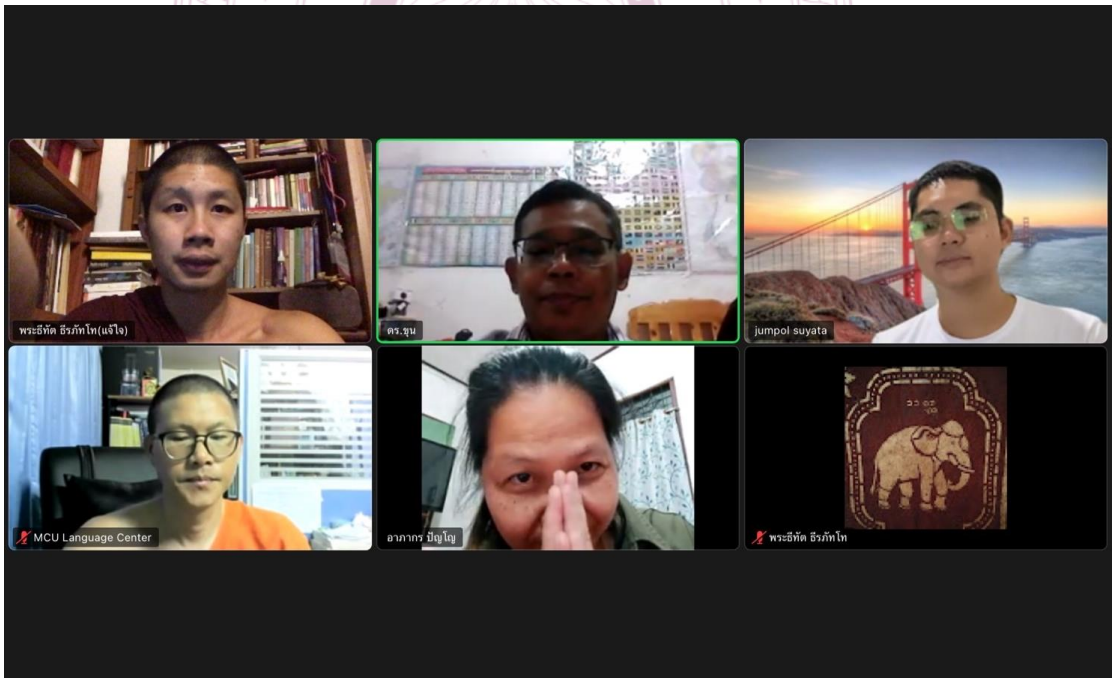
๑.๑ การประชุมวางแผนการดำเนินการวิจัยและลงพื้นที่สำรวจและจัดเก็บข้อมูล ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

๑.๒ การประชุมติดตามการดำเนินการวิจัยลงพื้นที่สำรวจและจัดเก็บข้อมูลในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน และพื้นที่เสริมการวิจัย ผ่านระบบออนไลน์

๒. ภาพลงพื้นที่สำรวจและจัดเก็บข้อมูล “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน และพื้นที่เสริมการวิจัย

๒.๑ ภาพลงพื้นที่สำรวจและจัดเก็บข้อมูล “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่

ภาพการสัมภาษณ์พระดอนศักดิ์ กตปุญโญ รักษาการเจ้าอาวาสวัดมงคล(ทุ่งแป้ง) อำเภอสันป่าตอง

(๑)

(๒)

ภาพที่ ๑ จัดเก็บข้อมูลลวดลายประดับธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม วัดบวกค้าง อำเภอสันกำแพง

ภาพที่ ๒ จัดเก็บข้อมูลลวดลายประดับตู้คัมภีร์ธรรม ของพิพิธภัณฑ์วัดเจดีย์หลวง อำเภอเมือง

ภาพการสัมภาษณ์พระสุวรรณเมธี เจ้าคณะอำเภอจอมทอง, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีจอมทอง ณ วัดพระธาตุศรีจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพการสัมภาษณ์พระครูโกศลธรรมวิจัย เจ้าคณะอำเภอสันทราย, เจ้าอาวาสวัดข้าวแท่นหลวง ณ พิพิธภัณฑ์สันติยานุสาสน์ วัดข้าวแท่นหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

๒.๒ ภาพลงพื้นที่สำรวจและจัดเก็บข้อมูล “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ในพื้นที่จังหวัดลำปาง

ภาพการสัมภาษณ์เจ้าหน้าดูแลรักษาพิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุเสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ภาพการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดนาก่วมใต้ และการสืบค้นการสร้างธรรมาสน์จากเอกสารโบราณ ณ วัดนาก่วมใต้ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ภาพการสัมภาษณ์พระอภิชาต มหาปุญโญ เลขานุการเจ้าคณะตำบลล้อมแรด เขต ๒
ณ พิพิธภัณฑ์วัดอุมลอง อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

ภาพการจัดเก็บข้อมูลขนาดสัดส่วนและลวดลายประดับสัตตภัณฑ์
ของวัดนาแส่ง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

๒.๓ ภาพลงพื้นที่สำรวจและจัดเก็บข้อมูล “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ในพื้นที่จังหวัดลำพูน

ภาพการจัดเก็บข้อมูลลวดลายประดับสัตตภัณฑ์ขนาดใหญ่ของวัดพระธาตุหริภุญชัย
จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์พระเมืองแก้ว วัดพระธาตุหริภุญชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ภาพการจัดเก็บข้อมูลลวดลายประดับสัตตภัณฑ์ของวัดหนองเงือก
จัดแสดงในหอธรรมของวัดหนองเงือก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ภาพการจัดเก็บข้อมูลลวดลายประดับตู้คัมภีร์ธรรมของวัดหมูเปิ้ง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ภาพสัมภาษณ์พระประกอบบุญ สิริญาโณ วัดมหาวัน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ภาพสัมภาษณ์นางระวิวรรณ กองเงิน เจ้าหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดพระยืน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

๒.๔ ภาพลงพื้นที่สำรวจและจัดเก็บข้อมูล “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ในพื้นที่เสริมการวิจัย

ภาพการลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลตู้คัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์ ณ หอนิทัศน์วัฒนธรรม
วัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

ภาพการลงพื้นที่สัมภาษณ์และจัดเก็บข้อมูลตู้คัมภีร์ธรรม
ณ พิพิธภัณฑ์คัมภีร์ใบลานครูบามหาเถร วัดสูงเม่น ตำบลสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

๓. ภาพกิจกรรมเวทีการจัดการความรู้ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์: อัตลักษณ์ คุณค่า และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมล้านนา” ณ วัดธาราทิพย์ชัยประดิษฐ์ ตำบลแม่แตง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

๓.๑ ภาพกิจกรรมเวทีการจัดการความรู้ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์: อัตลักษณ์ คุณค่า และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมล้านนา”

๓.๒ ภาพกิจกรรมการประดับลวดลายจากธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์ ด้วยเทคนิคการประคบลายฉลุสีน้ำลงบนถุงย่าม

ภาคผนวก จ

การถอดแถบบันทึกเสียงการเสวนาวิชาการเรื่อง “การวิจัยพุทธศิลปกรรม : การจัดการความรู้สู่ชุมชน” เวทีการจัดการความรู้ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์: อัตลักษณ์ คุณค่า และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมล้านนา”

การเสวนาวิชาการเรื่อง “การวิจัยพุทธศิลปกรรม: การจัดการความรู้สู่ชุมชน”
เวทีการจัดการความรู้ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์: อัตลักษณ์ คุณค่า
และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมล้านนา”
วันเสาร์ ที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๖๖ ณ วัดธาราทิพย์ชัยประดิษฐ์ จังหวัดเชียงใหม่
****

วิทยากรประกอบด้วย

๑. รศ.ดร.ลิปิกร มาแก้ว อภิปรายเรื่อง “ลวดลายพุทธศิลป์ในธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์”

๒. ดร.พิพัฒน์พงศ์ มาศิริ อภิปรายเรื่อง “ฐานข้อมูลและทะเบียนทางวัฒนธรรมงานพุทธศิลป์”

๓. ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ อภิปรายเรื่อง “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา : คติความเชื่อ ที่มา และคุณค่า”

๔. ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง อภิปรายเรื่อง “การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม”

ดำเนินรายการโดย พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.

ผลจากการเสวนาทางวิการเรื่อง การวิจัยพุทธศิลปกรรม: การจัดการความรู้สู่ชุมชน” ในเวทีการจัดการความรู้ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์: อัตลักษณ์ คุณค่า และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมล้านนา” นักวิชาการได้ให้ข้อเสนอแนะดังนี้

พระนคร ปญญาวชิโร, ดร. เสนอว่า การศึกษาเรียนรู้ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ล้วนเป็นสิ่งใกล้ตัวของเรา หากเข้าไปในวัดล้านนา จะต้องพบเห็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ทั้ง ๓ อย่าง อยู่ในวัด ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง ยกเว้นวัดที่สร้างใหม่ แต่หากเป็นวัดที่เก่าแก่โบราณที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน อาจจะมีพุทธศิลปกรรมเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม หรือว่าสัตตภัณฑ์ สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นของสูงและศักดิ์สิทธิ์ในวัฒนธรรมล้านนา เช่น ธรรมาสน์อันเป็นที่นั่งแสดงธรรม สงวนไว้เฉพาะผู้แสดงธรรมเท่านั้น ภิกษุหรือสามเณรรูปใดเป็นตัวแทนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในการเทศนาธรรม จะต้องขึ้นนั่งธรรมาสน์แสดงธรรม ส่วนคนที่อยู่ข้างล่างของธรรมาสน์ ไม่ว่าจะเป็นพระเถระ มีอายุพรรษามากหรือน้อยเท่าไหร่ เมื่อมีการแสดงธรรมบนธรรมาสน์จะต้องถวายความเคารพต่อการแสดงธรรมด้วยการพนมมือขึ้น เพราะพระสงฆ์ผู้เทศน์นั้น แม้จะเป็นพระภิกษุหนุ่มหรือสามเณรน้อยก็ถือว่าเป็นผู้แทนพระพุทธเจ้าในการแสดงธรรม เพราะฉะนั้นเมื่อพระสงฆ์ขึ้นเทศน์บนธรรมาสน์ ต้องพนมมือรับฟังด้วยความเคารพ ในวัฒนธรรมล้านนามีประเพณีหรือจารีตประเพณีว่า ก่อนที่ผู้เทศน์จะขึ้นธรรมาสน์นั้น องค์เทศน์จะต้องไหว้ธรรมาสน์ก่อนถึงจะขึ้นไปนั่งเทศน์ได้ เพื่อเป็นการถวายความเคารพต่อพระธรรม นอกจากนั้นธรรมาสน์นี้ยังถูกใช้เป็นสัญลักษณ์แทนพระธรรมหรือแทนองค์ธรรมด้วย ครั้นเมื่อถวายสังฆทานก็จะมีไทยธรรมอยู่ชุดหนึ่ง เรียกว่ากัณฑ์ธรรม สำหรับนำไปประเคนถวายที่ธรรมาสน์ในเชิงสัญลักษณ์พระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระพุทธ ธรรมาสน์เป็นสัญลักษณ์แทนพระธรรม เวลาพระสงฆ์

ขึ้นเทศน์บนธรรมาสน์สูงๆ ก็จะฟังแต่เสียงเทศน์ โดยไม่เห็นองค์เทศน์ คือได้ยินแต่เสียง เพราะว่าธรรมาสน์มีลักษณะเป็นทรงสูง เวลาเทศน์เสียงก็จะดังก้องและคนฟังก็ไม่เห็นองค์เทศน์ โดยถือว่าเสียงเทศน์ที่ดังก้องนั้นเป็นพระสุรเสียงของพระพุทธเจ้าที่กำลังแสดงธรรม ซึ่งมีพระพุทธรูปองค์ประธานในวิหารเป็นสิ่งแทนในการแสดงธรรม จากธรรมาสน์ก็มาเป็นตู้คัมภีร์ธรรม ตู้คัมภีร์ธรรมนี้ใช้สำหรับเป็นที่จัดเก็บคัมภีร์ เพื่อให้เป็นระบบระเบียบ นอกจากนั้นตู้คัมภีร์ธรรมก็ยังเป็นสัญลักษณ์แทนองค์ธรรมหรือพระธรรม หากมีการประเคนกัณฑ์ธรรม สามารถนำไปประเคนที่ตู้คัมภีร์ธรรมก็ได้ และสุดท้ายคือสัตตภัณฑ์ เป็นสัญลักษณ์ในการถวายแสงสว่างแก่พระพุทธรูป หรือบางทีก็นำไปถวายที่พระธาตุเจดีย์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

รศ.ลิปิกร มาแก้ว เสนอว่า ในแง่มุมทางศิลปะ มีความน่าสนใจ ถ้าสังเกตดูว่า ตอนเช้าที่ประกอบพิธีเทศน์มหาชาติกัณฑ์มัทรี องค์เทศน์จะเทศน์ถึงตอนที่นางมัทรีสลบไป จากนั้นพระเวสสันดรก็จะเรียกขวัญนางมัทรี ในระหว่างที่นางมัทรีสลบ พระเวสสันดรกล่าวว่า ถ้านางตาย ข้าจะแปลงปราสาท ปราสาทนั้นประกอบไปด้วยม้า ข่าย หิ่งแก้ว ม้าแก้วอัสดร ตนองอาจ งามวิลาศหลากหลายอย่าง บรรยายไปถึงปราสาทนางมัทรีทั้งหมด ถ้าเรานึกถึงธรรมาสน์ในล้านนา และองค์ประกอบของการเทศน์มหาชาติ อย่างแรกจะต้องมีปราสาท ส่วนมากแล้ว การเทศน์มหาชาติหรือตั้งธรรมหลวงในวันยี่เป็ง องค์ประกอบของการเทศน์มหาชาติ ลำดับที่หนึ่งจะต้องมีซุ้มประตูป่าซึ่งนำคติมาจากกัณฑ์จุลพน และกัณฑ์มหาพน ลำดับที่สองเดินเข้าไปจะพบเขาวงกตกว่าจะไปถึงที่พระเวสสันดรในป่าหิมพานต์ นักปราชญ์ทางล้านาแต่งค่าวธัมม์ขึ้นมาบรรยายถึงการสร้างปราสาทของนางมัทรีได้อย่างวิจิตรงดงาม จนเห็นภาพขึ้นมา เพื่อที่สล่าล้านนาจะได้สร้างแปลง โดยในทางศิลปะเรียกว่า installation ก็คือศิลปะการจัดวางตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสุดท้าย

จากนั้นก็ฟังธรรม โดยการเดินผ่านซุ้มประตูป่า ผ่านเขาวงกต มาพบปราสาทนางมัทรีตรงที่องค์เทศน์จะต้องนั่งบนบุษบกปราสาท องค์ประกอบต่างๆ ถ้าสังเกตดู ด้านล่างตั้งแต่แท่นธรรมาสน์เรื่อยลงไปจะปรากฏลายเครือเขาพรรณพฤกษาต่างๆ มีการปั้น การแปลง การติดลายคำ สัตว์หิมพานต์หลายหลาก เพราะฉะนั้นองค์ประกอบทั้งหมดสัมพันธ์กันหมด แค่เรื่องมัทรีเรื่องเดียว เราจะเห็นว่า สล่าสามารถสร้างปราสาทขึ้นมาได้อย่างงดงามจากจินตนาการ คนที่เข้าใจมากกว่านั้นก็คือผู้ที่แต่ง คือกวีหรือว่าคนที่แต่ง ซึ่งต้องเข้าใจภาพรวมแล้วก็สร้างจินตนาการจากอ่านวรรณกรรมหรือฟังวรรณกรรมทางพุทธศาสนา แล้วก็นำไปสร้างไปแปลงเป็นบุษบกปราสาทขึ้นมาได้ จากรูป รส กลิ่น เสียง เช่น กัณฑ์มัทรี สำหรับคนที่เกิดปีสันหรือปีวอก เพราะฉะนั้น ในแต่ละปีเกิด ทุกคนต้องมารวมตัวกัน ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ตอนฝนโบกขรณีตก ใช้การโยนข้าวตอกดอกไม้แทนในนครกันฑ์ มีเสียงดนตรี โดยการตีกังสดาล ฆ้อง กลอง ในกัณฑ์แต่ละกัณฑ์มีครบรสเลย และยังมีความหมายแฝงเข้าไปในแต่ละฉบับ เช่น ฉบับสร้อยสังกร วิงวอน เป็นต้น หรือจุลพนตำรายา เพราะฉะนั้น ทั้งหมดนี้เป็นองค์ความรู้ที่อยู่ในวรรณกรรม แล้วแต่ว่าช่างของล้านนาจะรังสรรค์ออกมาอย่างไร ย้อนมาถึงธรรมาสน์ ธรรมาสน์คือส่วนหนึ่งขององค์ประกอบในการเทศน์ธรรมมหาชาติ การที่

ช่างจะสร้างธรรมาสน์ขึ้นมาได้ ช่างจะต้องรู้และเข้าใจในส่วนของวรรณกรรมเรื่องนี้ด้วย ภาพที่เห็นที่บอกว่า รูป รส กลิ่น เสียง บางทีในสมัยก่อน วิหารไม่มีผนัง ที่เรียกกันว่า วิหารเปลือย ก็จะใช้พระบฏแขวน ปีหนึ่งก็นำออกมาใช้ครั้งหนึ่ง ใช้เสร็จก็ม้วนเก็บไว้ ต่อมาวิหารมีผนัง มีปางเอก ก็เขียนภาพจิตรกรรมเข้าไป เพราะฉะนั้น จึงทำให้เราได้เห็นภาพ หูได้ยินเสียง เสียงม่วน เสียงตลก เสียงเศร้า มีครบทุกรส ทำให้ได้ร่วมองค์ประกอบแต่ละกัณฑ์ ก็มีการจุดประทีป มีดอกป้าน ดอกบัวก็นำมาบูชา สมัยก่อนไม่มีลูกอม ก็ใช้เมี่ยงพันใบมะพร้าวแทน มีการฟ้อนการรำในตอนนครกัณฑ์เข้าเมือง เหล่านี้คือองค์ประกอบหลักๆ ใหญ่ๆ สิ่งที่สร้างขึ้นมา คือธรรมาสน์ มีหลายรูปแบบ หลายรูปทรง ส่วนมากในเชียงใหม่จะเป็นทรงปราสาท ถ้าเข้าไปดูในวัดปราสาทจะเห็นชัดเจน ตั้งแต่บันใดทางขึ้น เป็นรูปพญานาค สัตว์หิมพานต์ ไปจนถึงสัตว์ต่างๆ ถ้าในลำปางก็จะเป็นธรรมาสน์แบบผาย เช่นวัดปงยางครก วัดไหล่หิน วัดร้องแง เมืองน่าน เป็นต้น เป็นกุศโลบายของคนโบราณว่าในสมัยก่อน ไม่มีกล่องเสียงหรือลำโพงอย่างทุกวันนี้ จึงใช้กล่องที่สร้างขึ้นมาโดยวิธีการปิดแค่ส่วนบนประมาณสามในสี่ส่วน ทำให้เสียงก้องกังวาน เสมือนออกจากพระโอษฐ์ของพุทธเจ้า

พระนคร ปณฺฑาวชิโร, ดร. ได้ให้ข้อสังเกตเพิ่มเติมและสรุปไว้ว่า ข้อสังเกตแบบลวดลายศิลปะที่มีการพรรณนาบันทึกไว้ในวรรณกรรมทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องมหาชาติเวสสันดรชาดกนั้น แสดงให้เห็นว่า แต่ก่อนนี้รูปแบบศิลปะนี้มีอยู่ก่อนแล้ว มีการใช้สอยอยู่ในวัฒนธรรมแล้ว ต่อมากวีที่ได้เขียนธรรมมหาชาติขึ้นก็ได้นำเอารูปแบบศิลปะมาพรรณนาอยู่ในธรรม ตรงนี้ก็เป็นข้อสังเกตเกี่ยวกับลวดลายพุทธศิลป์ในงานพุทธศิลปกรรม โดยเฉพาะเรื่องของธรรมมาสน์

ดร.พิศิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ได้เสนอว่า ในเรื่องสัตตภัณฑ์ ทำไมถึงเรียกสัตตภัณฑ์ ถ้าเราพูดถึงสถานที่เคารพ พระพุทธเจ้าเปรียบเสมือนเทพเจ้าอยู่บนยอดสวรรค์ ถ้าเราพูดเกี่ยวกับเรื่องของไตรภูมิเทวโลก จะแบ่งเป็นโลกที่เป็นโลกของมนุษย์ หลังจากโลกมนุษย์นี้เข้าไป ก็จะเป็นโลกของมนุษย์กับเทวดา เขาเรียกว่า โลกป่าหิมพานต์ และท้ายที่สุด สุดยอดของป่าหิมพานต์ จะมีภูเขาสูงลูกหนึ่ง ชื่อว่าเขาพระสุเมรุ หรือเขาสิเนรุ เป็นที่อยู่ของพระอินทร์ ในขณะเดียวกัน ถ้าเรามองจากภาพตรงนี้ ทฤษฎีจักรวาลวิทยาของอินเดีย โลกนี้ ศูนย์กลางคือ พระสุเมรุ สุดยอดพระสุเมรุนั้น เป็นที่ประทับของอิศวรหรือพระศิวะ คติทางพุทธศาสนาเรียกว่า พระอินทร์ แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ เพราะฉะนั้น ตั้งแต่ข้างล่างขึ้นไปกว่าจะไปถึงข้างบนนั้น มันมีภูเขา มันมีมหานทีอยู่ในระหว่างแวดล้อมเหล่านั้นเรียกว่า ภูเขาจักรวาล อันนี้มองในแง่ของจักรวาลวิทยา ดังนั้นกว่าจะไปถึงยอดเขาพระสุเมรุ ก็ต้องผ่านเขาเจ็ดชั้นเทือกเขารอบนั้นเขาเรียกว่า ปริพันธะ แปลว่า การรอบ การแวด เพราะฉะนั้น สัตตะปริพันธ์ ก็คือภูเขาเจ็ดลูกแวดล้อมภูเขาพระสุเมรุ ถ้ามองในความหมายตรงนี้ก็คือว่าเมื่อบูชา พระพุทธเจ้า กว่าจะถึงพระองค์ จะต้องผ่านสวรรค์ จะต้องผ่านอะไรๆ แต่ละชั้นๆ ขึ้นไป เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงถือว่า เป็นเสากลางของจักรวาลหรือของโลก ระยะหลังต่อมา การสร้างเครื่องสักการะบูชาแทนพระพุทธเจ้า ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ มันเป็นเรื่องของความงามทางศิลปะ ว่าเมื่อสร้าง

มาแล้ว แต่จะใช้ลวดลายแบบไหนนั้น จะใช้สัตว์อะไร คำว่าสัตว์เหล่านั้นไม่ใช่เป็นสัตว์เดรัจฉาน แต่เป็นอมนุษย์แปลงกึ่งเทวดา เป็นบริวารของท้าวจตุราชิกา เพราะฉะนั้น เวลาที่เรามองสัตตภัณฑ์ให้เข้าใจถึงว่า เมื่อโลกมีศูนย์กลางก็คือเขาพระสุเมรุ พระพุทธเจ้าถือว่าประทับเป็นศูนย์กลาง เพราะฉะนั้น การที่เรายกสิ่งต่างๆ เหล่านี้ขึ้นมาเพื่อบูชาพระพุทธเจ้านั้น อาศัยทฤษฎีจักรวาลวิทยาของอินเดียมาเป็นฐาน มองในแง่มุมนี้ก็คือเครื่องบูชาเทียนนั่นเอง ในขณะเดียวกันถ้าเราดูเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาแล้วก็จะมีเชิงเทียนตั้งธรรมดาเดี๋ยวนี้เห็นมีเรือหงษ์หรือไม่ก็เป็นราวเทียนธรรมดา แต่สิ่งที่ดีงาม มองแล้วเป็นสุนทรียะที่สุด ทำให้จินตนาการถึงอะไรที่อยู่เบื้องหลังเหล่านั้น สัตตภัณฑ์ล้านนาเป็นสิ่งที่บอกอะไรหลายอย่าง มีที่ไปที่มาของเครื่องสักการะอีกชิ้นหนึ่ง

ส่วนเรื่องหีบธรรมนั้น ที่จริงก็คือเป็นธัมมาคาร ก็คืออาคารหรือว่าเป็นที่บรรจุคำสอนพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ คำสอนของพุทธเจ้านั้น เมื่อมีการจด มีการจารจารึก ก็จะมีการเก็บเอาไว้ในหอไตร ถ้าหากเก็บไว้ในหอไตรธรรมดา ก็อาจจะกระจัดกระจายไป เพราะฉะนั้นทางที่ดีที่สุดก็ต้องมีหีบสำหรับเก็บเป็นชุดๆ ถ้าเป็นสมัยก่อนอาจจะบอกว่า พระสูตรเอาไว้หีบหนึ่ง พระวินัยเอาไว้หีบหนึ่ง พระอภิธรรมเอาไว้หีบหนึ่ง แต่ระยะหลังต่อมา การจารึกธรรมในพระไตรปิฎก ในคำสอนต่างๆ เหล่านี้ อาจจะไม่ครบชุด ก็อาจจะมีการจัด มีการห่อเอาไว้ ดังนั้น ธรรมเนียมในการเก็บรักษาคัมภีร์ ผมชื่นชมนะครับว่า ปราชญ์ล้านนา ปราชญ์พม่า ท่านนิยมในการคัดลอกคัมภีร์ เท่ากับว่าเป็นการสืบอายุพระพุทธศาสนา การทำบุญด้วยการสร้างพระพุทธรูปก็ดี การทำบุญด้วยการเขียนคัมภีร์ก็ดี ถือว่าได้บุญเท่ากัน ตามที่ปรากฏในคัมภีร์ศาสนาวงศ์ ว่า อักขะรัง เอกะเมกัญจะ พุทธะรูปัง สะมังสิยา, ตัสฺมา หิ ปัณฑิโต โปโส ลิเขยยะ ปิฎะกัตตะยัง แปลว่า การเขียนอักขระแต่ละตัว ก็คือการจารธัมม์แต่ละตัว เท่ากับการสร้างพระพุทธรูปองค์หนึ่ง เพราะฉะนั้น นักปราชญ์ทั้งหลายผู้ที่จะรักษาพระศาสนา จงพากันเขียนพระไตรปิฎก ตรงนี้เท่ากับพูดเกี่ยวกับ ว่าแค่เขียนตัวหนึ่งลงในใบลานเท่ากับสร้างพระพุทธรูปองค์หนึ่ง แต่ถ้าเขียนทั้งใบลานหรือเขียนทั้งผูกจะมีอานิสงส์มหาศาลขนาดไหน เมื่อจารเสร็จเรียบร้อยก็จะเก็บรักษาไว้ในหีบธรรม

ขณะนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลอินเดีย โดยกระทรวงวัฒนธรรมของอินเดีย ได้ทำโครงการเกี่ยวกับศูนย์อนุรักษ์คัมภีร์ตัวเขียนล้านนาขึ้นมา โดยมีท่านอาจารย์ พระนคร ปญฺญาวชิโร, ดร. เป็นหัวหน้าใหญ่ ตรงนี้ก็เป็นวิธีการหนึ่งในการเก็บรักษาคัมภีร์ธรรม เพราะฉะนั้น ในสมัยโบราณ ถ้าเป็นกล่องธรรมดา มันก็ไม่เหมาะต่อการบูชา จึงต้องทำให้มันดูวิจิตรงดงาม จึงเป็นที่มาที่ไปของการสร้างหีบธรรมขึ้นมา การทำให้งดงามก็เป็นเรื่องสุนทรียะ แต่สำคัญที่สุดก็คือเพื่อยกย่อง เพื่อเคารพพระธรรม ซึ่งเป็นรัตนะดวงหนึ่ง ส่วนพระพุทธเจ้าก็เป็นสัตตภัณฑ์ เป็นการสักการะเคารพต่อพระพุทธเจ้า นอกจากนั้นก็เป็นการเคารพต่อพระรัตนตรัย

รศ.ลิปิกร มาแก้ว ได้เสนอว่า ถ้าเราดูเกี่ยวกับกัณฑ์มัทรี ปราสาทที่พระเวสสันดร บอกว่าทำไมเจ้าถึงมาตายในป่านี้ ไม่ใช่เวลาตายของเจ้า ถ้าหากว่าอยู่ในวัง พี่จะทำปราสาทเท่านั้นชั้น เท่านี้ชั้น จะทำทางขึ้นทางลง ในคำบรรยายของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ กวีสมัยอยุธยา จะเห็นภาพว่าการสร้าง

ปราสาทให้เหมาะกับผู้ที่เสียชีวิต จะต้องสร้างประมาณไหน อันนี้มองในแง่ของความงาม แต่ในขณะเดียวกันก็เกี่ยวข้องกับเรื่องของพระมาลัย พระมาลัยเมื่อขึ้นไปบนสวรรค์ ไปเห็นเทวดา เทวบุตร เทพธิดาแต่ละองค์อยู่ในปราสาทอย่างไร ท่านเป็นนักท่องเที่ยว ไปทัวร์สวรรค์ ขึ้นไปดูแต่ละองค์ แต่ละปราสาท ปราสาทแต่ละองค์ ปราสาทเวชยันต์ของพระอินทร์เป็นอย่างไร เพราะฉะนั้นการสร้างปราสาทที่เรานำมาทำเป็นธรรมาสน์ เป็นการย่อส่วนของที่อยู่ของเทวดา หรือว่าขณะเดียวกัน ก็เป็นการย่อส่วนของผู้มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ จึงเป็นที่มาที่ไป เพราะฉะนั้น เวลาที่เราสร้างธรรมาสน์ขึ้นมาก็อาจจะมองมุมตรงนี้ ก็คือเป็นที่อยู่ เป็นวิมานของเทพเจ้า การนั่งอยู่บนธรรมาสน์ เพื่อเป็นการถวายเป็นธรรมบูชา และองค์เทศน์อยู่ตรงนั้นได้ตั้งใจเทศน์ด้วยสมาธิ และไม่ต้องวอกแวกกับผู้ฟัง ตั้งใจเปล่งเสียงเต็มที่ เสียงที่เปล่งออกมาเป็นสรภัญญะ และเรื่องที่เล่าออกมาทั้งหมดจะใส่กาพย์หรือเป็นธรรมวัตรก็แล้วแต่ เท่ากับว่าได้ฟังธรรมะแท้ๆ โดยไม่ยึดติดตัวบุคคล เพราะฉะนั้น ที่มาที่ไปเกี่ยวกับคติความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องสัตตภัณฑ์ก็ดี ธรรมาสน์ก็ดี หีบธรรมก็ดี เพื่อเป็นการบูชาพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์

พระนคร ปณฺญาวชิโร, ดร. ได้สรุปและตั้งข้อสังเกตไว้ว่า สัตตภัณฑ์ ธรรมาสน์ และหีบธรรม มีข้อสังเกตอยู่สองประเด็นเกี่ยวกับเรื่องของธรรมาสน์ ว่าทำไมผู้แสดงธรรมต้องนั่งสูงกว่าผู้ฟัง และผู้ฟังต้องนั่งอยู่ข้างล่าง เป็นไปได้ว่า เพื่อให้สอดคล้องกับพระวินัยที่พุทธเจ้าแสดงเรื่องธรรมเทศนาปฏิสังยุต ข้อปฏิบัติการแสดงธรรมลักษณะต่างๆ โดยเฉพาะสิกขาบทที่ ๑๒-๑๔ ว่า

สิกขาบทที่ ๑๒ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งอยู่บนแผ่นดิน จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่นั่งอยู่บนอาสนะ (ผ้าหรือเครื่องปูนั่ง)

สิกขาบทที่ ๑๓ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งอยู่บนอาสนะต่ำ จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่นั่งบนอาสนะสูง

สิกขาบทที่ ๑๔ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่าเรายืนอยู่จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่นั่งอยู่

เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้แสดงธรรมต้องนั่งสูงกว่า เพื่อเป็นการลดอัตตาลดทิฏฐิของผู้ฟัง ถ้าผู้ฟังไม่สามารถลดอัตตาหรือทิฏฐิลงได้ การแสดงธรรมจะไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้นพระผู้แสดงธรรมจึงนั่งสูงกว่า แม้พระมหาเถระจะมีอายุพรรษามากต้องแสดงความเคารพต่อการแสดงธรรม จึงเป็นที่มาของการมีธรรมาสน์ที่มีลักษณะสูงกว่าที่นั่งของผู้ฟัง ประเด็นนี้เป็นประเด็นที่หนึ่ง ส่วนประเด็นที่สอง เป็นเรื่องของการสร้างสัตตภัณฑ์ เป็นที่น่าสงสัยอยู่ว่า ทำไมคัมภีร์อานิสงส์ในล้านนาจึงไม่กล่าวถึงเรื่องของอานิสงส์การสร้างสัตตภัณฑ์ จึงตั้งข้อสังเกตว่าสัตตภัณฑ์น่าจะมาทีหลังไหม เพราะว่าอานิสงส์ที่กล่าวถึงการสร้างตู้คัมภีร์ธรรมและหีบธรรมก็มีแล้ว อานิสงส์สร้างธรรมาสน์ก็มีแล้ว แต่ว่าอานิสงส์สร้างสัตตภัณฑ์นี้ยังไม่พบ หากไปดูในอานิสงส์สัพพทานก็จะกล่าวถึงอานิสงส์ของการสร้างราวเทียน แต่อานิสงส์การสร้างสัตตภัณฑ์ไม่มี ทำให้เกิดข้อเป็นประเด็นที่ชวนศึกษาว่า สัตตภัณฑ์อาจจะสร้างทีหลังหรือมีพัฒนาการมาทีหลัง

ผศ.ดร. ประทีป พืชทองหลาง ได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไว้ว่า การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม คำว่า วัฒนธรรม ได้ยินกันมานานแล้ว มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม คำนี้ได้เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๒ ซึ่งเราไปร่วมภาคีเครือข่ายของยูเนสโก ในนั้นมันก็จะมีการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งผมได้รับโอกาสอันดีในปีแรก ผมเป็นทีมแรกที่ได้ไปทำวิจัยเพื่อยกระดับสัตตภัณฑ์ให้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ตอนนั้นมีแค่ของชาติอย่างเดียว เพราะว่าเราไม่เคยทำมาก่อน เรามีวัฒนธรรมเยอะแยะมากมาย แต่ไม่เคยจัดการความรู้ ว่ามันอยู่ที่ไหน มันมีที่มาที่ไปอย่างไร ผมก็เสนอสัตตภัณฑ์นี่แหละ ผมเป็นคนอีสานนะ แต่ผมมาทำมาหากินอยู่ที่เชียงใหม่ เกือบยี่สิบปีแล้ว สิ่งที่ผมคิดว่า ผมน่าจะตอบแทนได้ คือการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมนี่แหละ ผมก็เก็บข้อมูลทั้งที่ผมไม่มีความรู้ใดๆ เลยเกี่ยวกับล้านนา ผมก็อาศัยการอ่านหนังสือหาข้อมูล ในส่วนเรื่องมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม แบ่งเป็นสองประเภท คือจับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ อย่างเช่นพระอาจารย์อยู่กับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกือบทุกวัน พระอาจารย์ลองดูนะ ปัจจุบันนี้เขาทำเป็นรูปแบบ มีระดับจังหวัด ก่อนจะเป็นระดับชาติได้ต้องเป็นระดับจังหวัดก่อน ใครเสนอก็ได้ แต่ต้องมีเอกสารประมาณยี่สิบกว่าหน้า พอเป็นระดับจังหวัดเสร็จ ต้องเป็นระดับชาติ เมื่อก่อนสามปีแรก ต้องทำวิจัยก่อน ถึงจะขึ้นทะเบียนได้ แต่ตอนนี้วัฒนธรรมจังหวัดเสนอขึ้นไปได้เลย หรือกรมส่งเสริมวัฒนธรรมเสนอขึ้นไปได้เลย สุดท้ายก็จะเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ ไม่ใช่ของไทยแล้วนะ เป็นของส่วนรวม ผมมีประเด็นนะครับ พระอาจารย์ที่นั่งฟังอยู่ เราสำรวจในวัดตัวเองว่ามันมีอะไรบ้างที่เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ที่พระอาจารย์จะขึ้นทะเบียน ไม่ใช่ทำวิจัยอย่างเดียว อย่างที่หนึ่ง คือ ศิลปะการแสดง เยอะมากเลยในเชียงใหม่ บรรดามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้งประเทศ เชียงใหม่มีเยอะมากเลย พิณเปี๊ยะของอาจารย์ก็มีคนทำการศึกษาวิจัยเยอะมากเลย แต่ยังไม่มีข้อมูลขึ้นทะเบียนของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กล่าวโดยรวมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระดับจังหวัดทั้งประเทศมีทั้งหมด ๓๖๙ ชิ้น สามารถเข้าเว็บไซต์ของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม เข้าไปดูที่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม อยากรู้ว่า เชียงใหม่มีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกี่ชิ้น ระบุไว้เลย และก็ยังมีข้อมูลต่อมาอีก ๒๐-๓๐ หน้า ว่าใครเสนอและมีความเป็นมาอย่างไร พ่อครูแม่ครูที่ทำชื่ออะไร อันนี้ลำดับที่หนึ่ง ส่วนลำดับที่สอง ระดับชาติ ตอนนี้มีทั้งหมด ๓๖๘ ชิ้น ทั้งประเทศ และลำดับสุดท้าย ระดับมนุษยชาติ ซึ่งเป็นสากล ทั้งประเทศเรา รุ่มรวยวัฒนธรรมมาก แต่มีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติเพียงแค่ ๓ ชิ้น พึ่งขึ้นทะเบียนสามปีที่ผ่านมานี้เอง ซึ่งยังไม่มีในภาคเหนือเลย ที่ขึ้นทะเบียนแล้ว คือ โขน นวดวัดโพธิ์ เพราะว่าชาวต่างประเทศรู้จักทั่วโลก และโนรา นำไปแสดงที่อิตาลี ถ้าขึ้นทะเบียนเป็นของมนุษยชาติ จะมีเงินสนับสนุนเยอะมากในการดูแลและในการสืบทอด ส่วนประเภทมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ศิลปะการแสดง ช่างฝีมือดั้งเดิม ซึ่งตู้ธรรมคัมภีร์และสัตตภัณฑ์ จัดอยู่ในกลุ่มนี้ วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และการต่อสู้ มวยไทยก็ยังไม่ได้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ แต่ว่าเป็นของชาติอย่างเดียว ทั้งที่ต่างชาติมาเล่นมวยไทยเยอะแยะมากมาย ต่อไปอาจจะขึ้นได้ ต่อมาแนวปฏิบัติทางสังคม ความเชื่อ พิธีกรรม ต่างๆ ก็สามารถขึ้นทะเบียนได้ ล่าสุด

แม้แต่แมงสี่หูห้าตาก็ขึ้นไปเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระดับจังหวัด มีข้อมูลด้วย แต่มันยังไม่ถูกขยับเขยื้อนให้กลายเป็นของชาติ ถ้าเป็นของโลกเขาเรียกว่า ของมนุษยชาติ สุดท้ายคือความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ เกี่ยวกับศาสนาเรานี้ ความเชื่อต่างๆ เกี่ยวกับปู่แสะย่าแสะ เป็นระดับจังหวัดอยู่นี้คือประเภทของมัน

เมื่อพูดถึงการจัดการ ถ้าไม่มีการจัดการ มันก็เป็นแค่ของเก่า เป็นแค่เรื่องเล่า เป็นแค่ตำนาน เป็นแค่สินค้า มันไม่มีคุณค่า มันอาจจะมีแค่มูลค่า ทีนี้ในความคิดผม การจัดการคือต้องจัดการของ ของคือวัฒนธรรมตัวนั้น คือมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ต้องจัดการมัน จัดการคือจัดเก็บข้อมูล จัดการความรู้ว่ามีที่มาที่ไปอย่างไร ส่วนที่สอง จัดการคน คนคือคนสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะเป็นสล่าหรือปราชญ์ชาวบ้าน ส่วนที่สาม คือผู้สืบต่อ ที่พระอาจารย์หลายท่าน กำลังทำ กำลังส่งเสริมพุทธศิลปกรรม นี่คือ ผู้สืบต่อ และต่อมาคือ ผู้ใช้ประโยชน์ ไม่ใช่แค่ ครูสอนลูกศิษย์เท่านั้น มันไปไม่ได้ มันไปไม่ไกล มันต้องมีผู้ใช้ประโยชน์ แต่มันต้องเป็น solf power ได้ สามส่วนนี้ต้องครอบคลุม ส่วนต่อมา คือ พื้นที่ ตอนนี้พระอาจารย์เจ้าอาวาสวัดธาราทิพย์ชัยประดิษฐ์กำลังทำพื้นที่ มันมีแค่จัดการของ คือ วัฒนธรรม จัดการคน มันก็ไม่พอ มันต้องมีพื้นที่เรียนรู้ ในพื้นที่ศึกษา ตอนนี้เรากำลังทำพื้นที่เรียนรู้พื้นที่ศึกษา ใครอยากจะหาความรู้มาที่นี่ ศึกษาได้เลย เรียนรู้ได้เลย ส่วนต่อมา คือ เครือข่าย ทำให้ครบทั้งสี่ส่วนนี้ เครือข่ายคืออะไร เครือข่ายชุมชนไง จะขึ้นไปเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้ ชุมชนต้องมีส่วนร่วมมือ ชุมชนต้องยินยอม ต่อมา คือภาครัฐสนับสนุน และสุดท้าย คือ ภาควิชาการ การจัดการคือต้อง จัดการของที่เรามีอยู่ก่อนแล้ว และก็จัดการคน จัดการพื้นที่แสดง รวมไปถึงจัดการเครือข่าย การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมถึงจะไปได้

มีเรื่องเล่านิดหนึ่ง ตอนผมเก็บข้อมูลสัตตภัณฑ์ ประมาณ ๘ จังหวัด เดินทางเก็บข้อมูลตอนนั้น เจ้าอาวาสไม่ค่อยให้ความร่วมมือเท่าไหร่ เพราะว่าสัตตภัณฑ์ถือว่าเป็นของเก่า กลัวมันจะถูกขโมย เพราะประมาณ พ.ศ.๒๕๐๐ ต้นๆ สัตตภัณฑ์ถือเป็นของหายาก เป็นสินค้าราคาสูงในการส่งไปขายต่างประเทศ ไปอยู่พิพิธภัณฑ์ต่างๆ ในประเทศด้วย ต่างประเทศด้วย เพราะฉะนั้น เวลาไปเก็บข้อมูล เจ้าอาวาส ไม่อยากให้ดู การจัดการของท่านเจ้าอาวาส คือปิดประตูขังสัตตภัณฑ์เอาไว้ อันนี้คือการรับรู้ในนิยามของท่าน คือขังมันไว้ มันก็จะเป็นของเก่า ขึ้นสนิม ไม่มีใครรู้เลย แม้แต่เจ้าอาวาสรุ่นหลัง แม้แต่พระในวัด คนอายุต่ำกว่าสี่สิบ ห้าสิบปี รุ่นหลังนี้แทบไม่รู้เลย ตอนที่ผมจะสนใจสัตตภัณฑ์ครั้งแรก ผมได้อ่านงานของอาจารย์ ดร.บุญช่วย อาจารย์คนเดียวมีความคิดแตกต่างว่า ที่มาที่ไปของสัตตภัณฑ์คืออะไร ท่านบอกว่าสัตตภัณฑ์นี้แสดงถึงความเท่าเทียมกันในวัฒนธรรมล้านนาเดิม ทุกคนเข้าไปในวัด สามารถจุดเทียนสัตตภัณฑ์ตรงไหนก็ได้ ใครจุดก็ได้ ตรงนี้คือความเท่าเทียมกันทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักของพุทธศาสนาจริงๆ แต่เมื่อเราได้รับวัฒนธรรมของส่วนกลาง เรื่องโต๊ะหมู่บูชาทุกคนให้เก็บสัตตภัณฑ์ไว้ เพราะว่าวัฒนธรรมส่วนกลางมาถูกปลูกฝังด้านการศึกษา โต๊ะหมู่บูชาก็มาใครจะจุดโต๊ะหมู่บูชา ประธานเท่านั้นถึงจะจุดได้ ความเห็นที่แตกต่างมันดีนะครับ มันเป็นความเท่าเทียมที่เป็นวัฒนธรรมพุทธศาสนาแบบล้านนา ตอนผมเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสัตตภัณฑ์ประมาณห้าร้อยกว่าแห่ง สิ่งที่ผมแปลกประหลาดใจมาก ไม่มีอะไรซ้ำกันเลย ลวดลายเหมือนกัน แต่ตัวสัตตภัณฑ์ไม่

เหมือนกันเลยสักวัด มันมีที่มาว่า การสร้างสัตตภัณฑ์สมัยก่อน สร้างตามศรัทธา เรียกว่า งามตามศรัทธา มันวัดมูลค่าไม่ได้ เพราะว่าทุกคนทำด้วยใจเต็มที่ ไม่ได้คิดจะลอกเลียนใคร บางอันอาจจะไม่ไม่ถูกหลักศิลปะ แต่มันงาม มันเป็นศิลปะที่แท้จริง ศิลปะที่มันกระแทกใจ จุดเด่นคือไม่เหมือนกันเลย เรียกว่างามตามศรัทธา แต่ปัจจุบัน มันไม่ใช่งามตามศรัทธา มันงามตามราคา เจ้าอาวาสมีเงินเท่าไหร่ ต้องการสัตตภัณฑ์งามเท่าไหร่ เพราะฉะนั้น ปัจจุบันมันเลยเหมือนกันมากขึ้น มันง่าย มันไม่ต้องสร้างสรรค์อะไรมากมาย เพราะฉะนั้น ท่านลองกลับไปดูนะว่า ในวัดของท่าน มีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอะไรบ้าง อย่าไปขัง อย่าไปทำให้เป็นแค่ของเก่า อย่าทำให้เป็นแค่ของศักดิ์สิทธิ์ แต่ว่ามันต้องมีชีวิต มีชีวิตอาจจะผ่านสื่อมัลติมีเดียก็ได้ AR หรือ VR อะไรก็แล้วแต่ ถ้ายังไม่อยากของโชว์เก่า แต่คนมาต้องได้เห็น ต้องได้ดู อันนี้สำคัญ

นอกจากมีคุณค่าแล้ว มันต้องมีมูลค่าด้วย ชาวบ้านที่อยู่ได้ประโยชน์ด้วย การจัดการคือจะต้องจัดการของของเราให้ดี มีข้อมูลให้พร้อม จัดการคน คือ สล่า ก็ต้องรักษา ความรู้ของสล่าต้องถูกส่งต่อ และการส่งต่อนั้นก็ต้องเกิดประโยชน์กับชุมชนด้วย ชุมชนมีรายได้ รู้สึกตระหนัก รู้สึกสำนึกกับมัน และก็พื้นที่ สถาบันการศึกษา รวมถึงชุมชน ต้องมีพื้นที่การเรียนรู้แบบนี้ และสุดท้ายคือเครือข่าย ตอนนี้เรามีชุมชน ถ้าจะขึ้นทะเบียน ต้องมีชุมชนยอมรับ ส่วนที่สองคือมีภาครัฐ และส่วนสุดท้ายก็คือฝ่ายวิชาการ ต้องมาช่วยกัน ทำคนเดียวไปได้ไม่รอด เดินคนเดียวไปได้ไม่ไกล เพราะฉะนั้นสิ่งสำคัญ จะให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม หรือสัตตภัณฑ์เป็นที่รู้จักทั่วไป เรารู้ว่าพวกนี้มันคืออะไร แต่ถ้าไปภาคอื่นเขาไม่รู้จัก เพราะฉะนั้น ต้องทำให้มันเกิดขึ้น โดยเฉพาะพระอาจารย์ นิสิตต่างๆ เบื้องต้นขอแนะนำและเสนอแนะการจัดการไว้เพียงเท่านี้

ดร.พิพัฒน์พงศ์ มาศิริ ได้เสนอแนะว่า เรื่องของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมดำเนินการมาตั้งแต่ประมาณ พ.ศ.๒๕๕๕ ถ้าจำไม่ผิด เราเริ่มประชุมกันแล้ว ผมเป็นอนุกรรมการกลั่นกรองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ที่ได้ทำร่วมกับกรมส่งเสริมวัฒนธรรมในครั้งแรกๆ วันนี้จะมาขยายความสิ่งที่อาจารย์ ดร.ประทีป พูดไว้ เหตุใดเราถึงต้องมาสนใจในเรื่องมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพราะมรดกภูมิปัญญาในวัดมีเยอะมาก เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน คนล้านนาสมัยก่อนจะทำอะไรต้องทำที่วัดหมด ไม่ว่าจะเป็นฆ้อง เป็นกลอง แม้แต่จะเคี่ยน(กลึง)กลอง ก็ต้องไปเคี่ยน(กลึง)ในวัด ทุกอย่างทำในวัดหมด เพราะฉะนั้น แหล่งภูมิปัญญาก็คือวัดนี่เอง เหตุใดเราต้องมาพูดเรื่องมรดกทางวัฒนธรรม เพราะว่ามรดกทางวัฒนธรรมมันไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มันเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมา ในแง่ทางสังคมวิทยานั้น วัฒนธรรมคือสิ่งหนึ่งที่มนุษย์ใช้ในการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มนุษย์เป็นสัตว์สังคม Human being มีวิธีการในการสื่อสารกันหลายรูปแบบ หนึ่งในนั้นคือวัฒนธรรม เมื่อมนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาแล้วเป็นประโยชน์กับมนุษย์ เป็นสิ่งที่สะสม สืบทอด และถ่ายทอด

ในประวัติศาสตร์ มนุษย์เกิดมาเป็นหลายล้านปีก็จะพบว่า ยังมีมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่และสืบทอดกันมาอยู่หลายอย่าง เราจะเห็นได้ว่า มีการส่งดาวเทียมขึ้นไปในอวกาศแล้วส่องลงมาพื้นโลก ก็ยังเห็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเขื่อน กำแพงเมืองจีน หรือพีรามิดของชาวอียิปต์โบราณ อยู่นอกโลกก็มองเห็น ยิ่งใหญ่มาก เป็นสิ่งที่มนุษย์รักษาเอาไว้ และสืบทอดกันมา

จนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมเป็นสิ่งหนึ่งที่มนุษย์ใช้ในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม เสื้อผ้าอาภรณ์ที่เราใส่ ก็เกิดขึ้นจากการปรับตัวของมนุษย์เข้ากับสิ่งแวดล้อม ดนตรีก็ใช่ ศาสนาก็ใช่ เรื่องของการทำมาหากิน การเกษตร การเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ก็เป็นวัฒนธรรม มรดกทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ ก็คือตัวตน มนุษย์มีธรรมชาติอย่างหนึ่ง คือจะค้นหาตัวเอง จะสร้างสรรค์ตัวเอง ขึ้นมาอยู่ในสังคม มรดกทางวัฒนธรรมมันจะสะท้อนความเป็นล้านนา มันสะท้อนมาจากวัฒนธรรมทั้งนั้น ถ้าไม่มีวัฒนธรรมมันจะสะท้อนตัวเองไม่ได้ ถ้าเราไม่มีตัวตน มนุษย์นี้อยู่ไม่ได้นะครับ จะอ่อนแอมาก จะอยู่ร่วมกับคนในสังคมหรือในกลุ่มไม่ได้ สะท้อนศักยภาพในการสร้างสรรค์ ที่อาจารย์หลายท่านพูดถึงเรื่องลวดลายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสัตตภัณฑ์ก็ดี ในหีบธรรมก็ดี ในธรรมาสน์ก็ดี หรือแม้แต่พิณเปี๊ยะที่อาจารย์ลิปิกรเล่น มันก็สะท้อนถึงการสร้างสรรค์ของมนุษย์ทั้งสิ้น มันคือความรู้ภูมิปัญญา แต่ว่ากว่าจะมาเป็นอย่างนี้ได้ มันไม่ใช่เรื่องง่าย ต้องลองผิดลองถูก พัฒนาการกว่าจะเป็นพิณเปี๊ยะได้ มันต้องเป็นสายอย่างอื่นมาก่อน เป็นวิวัฒนาการ มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีสมอง มีความสามารถสูงมาก สามารถสร้างสรรค์มรดกวัฒนธรรมยิ่งใหญ่มาก ยกตัวอย่างเช่นกำแพงเมืองจีน อยู่บนดวงจันทร์มองลงมาก็ยังเห็น กว้างใหญ่ไพศาลมาก มรดกทางวัฒนธรรมนอกจากจะใช้ในการปฏิสัมพันธ์ในสังคม ยังสามารถนำมาใช้สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ วัฒนธรรมหลายแขนงถูกนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนในการพัฒนาจังหวัด ยกตัวอย่างเช่น โขนหรือหนังใหญ่ ปกติใช้เล่นในงานวัดหรือในราชสำนักปรากฏว่าถูกนำใช้ในการท่องเที่ยว ที่ตลาดน้ำอโยธา สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ มรดกทางวัฒนธรรมจึงเป็นทุนทางสังคม สังคมจะพัฒนาและมีความเจริญยั่งยืนได้ต้องมีวัฒนธรรม ทุนทางสังคมดังที่อาจารย์ประทีปบอก เป็นเรื่องของเครือข่าย มรดกทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องของเครือข่าย ไม่ใช่คนใดคนหนึ่ง ปล่อยให้เป็นภาระของพระในวัดก็ไม่ได้ ชุมชนต้องมีส่วนเกี่ยวข้อง ต้องมีนักวิชาการเข้าไปช่วยในการค้นหาความรู้ แปลงมันออกมาเพื่อบอกกล่าวให้สังคมได้รู้ถึงคุณค่า จึงเป็นการทำงานเป็นเครือข่าย เป็นลักษณะเครือข่ายความสัมพันธ์ กลุ่มชนไหนไม่มีวัฒนธรรมธรรม ถือว่าล้าหลัง กลุ่มชนไหนมีวัฒนธรรมที่ดีงาม เรียกว่า อารยชน เหมือนล้านนาก็เป็นอารยธรรมล้านนา ที่เราค้นหาและเชิดชูกัน ยกตัวอย่างง่ายๆ เช่น งานปอยหลวง ก็ถือว่าเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแบบหนึ่ง และเป็นทุนทางสังคมด้วย ถ้าเรามองดีๆ วิเคราะห์ลงไปในเรื่องของปอยหลวง จะพบว่ามันเป็นเรื่องของเครือข่ายชาวบ้าน เครือข่ายของวัด มีการร่วมมือกัน มีการขยายตัวของเศรษฐกิจภายในชุมชน การฮอมปอยหลวง หัววัดก็ฮอมหัววัด มันทำให้เกิดการหมุนเวียนของเศรษฐกิจที่เกิดในชุมชนฐานราก ดังนั้นประเพณีปอยหลวง จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในล้านนา

สิ่งที่ผมตั้งหัวข้อก่อนจะเริ่มบรรยายว่า โลกและรัฐกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมมันเกิดขึ้นในชุมชน มันเกิดขึ้นในวิถีชีวิต แต่มาถึงยุคหนึ่ง โลกเริ่มสนใจและให้ความสำคัญกับมรดกทางวัฒนธรรมมากขึ้น เพราะอะไร เพราะว่ามันมีการทำลายมรดกทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นมีกระแส มีแนวโน้มที่จะรุนแรงมากขึ้นไปเรื่อยๆ ยกตัวอย่างเช่น การทำลายพระพุทธรูปบามียันของกลุ่มไอซิส ก็เป็นต้นเหตุหนึ่งที่ทำให้โลกเริ่มมาสนใจว่า มันถึงเวลาหรือยังที่เราจะต้องมาช่วยกันรักษา มิฉะนั้น มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีหลากหลาย อาจจะหายไปหมดแน่ สงครามก็เป็นตันเหตุ

หนึ่ง สภาพอากาศก็เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความเสียหาย ฝนตกหนักเกินไปก็ทำให้เจดีย์พัง เจดีย์ที่สร้างใหญ่โตเป็นสิ่งที่ถาวรก็จริง แต่โดนฝนไปห่าเดียวร่วงเลย climate change จะเริ่มมีผลกระทบกับมรดกวัฒนธรรมมากขึ้นเรื่อย ๆ และสิ่งหนึ่งที่เรามองไม่เห็นนั่นคือการเปลี่ยนแปลงของสังคม ที่เราเรียกว่ากระแสโลกาภิวัฒน์ๆ ทำให้วัฒนธรรมของกลุ่มชนที่แต่เดิมมีความแตกต่างกันเริ่มที่จะเหมือนกันเรื่อยๆ ถูกทำให้เหมือนกัน นั่นคือการทำลายความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ เราจะมองเห็นง่ายๆเลย คือ ร้านแมคโดนัลที่มีอยู่ทั่วโลก หรือว่าการเกิดของวัฒนธรรมแบบผสมผสานพันธุ์ทางขึ้นมา มันก็ทำลายความเป็นวัฒนธรรมที่หลากหลายในโลก ดังเราจะเห็นป้ายที่บอกว่า การนำเอาพระพุทธรูปไปเป็นลายสักหรือนำไปเป็นสิ่งที่ประดับ เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม เพราะว่ากระแสโลกาภิวัตน์มันทำให้เกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา ที่เราจะต้องแก้ไข ด้วยเหตุต่างๆ ที่มันเกิดขึ้นอย่างนี้ ก็ทำให้โลกเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม เริ่มต้นจาก UNESCO หรือองค์การสหประชาชาติ เริ่มจัดการประชุม ว่าจะทำอย่างไร เพื่อจะอนุรักษ์รักษามรดกทางวัฒนธรรมของมวลมนุษยชาติให้อยู่ได้ ไม่ให้การเปลี่ยนแปลงของสังคมหรือการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติทำลายล้างสมบัติของมนุษย์ชาติไปหมดสิ้น พอเริ่มมีการประชุมกัน แล้วก็ข้อตกลงต่างๆ

ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของมนุษยชาติ ดังที่บอกไปแล้วว่า แบ่งเป็นสองอย่าง ก็คือ วัฒนธรรมที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ ในส่วนที่จับต้องได้ เข้าใจง่ายๆ ก็คือมรดกโลก ดังที่เราทราบ เช่น เขาพระวิหาร อีกอย่างหนึ่งก็คือที่จับต้องไม่ได้ เป็นเรื่องของทักษะ ความรู้ต่างๆ อันนี้เป็นสิ่งที่ยาก การจำแนกวัฒนธรรมและแนวทางในการจัดการนั้นก็มีสองทาง ถ้าเป็นมรดกโลก เน้นไปที่ตัววัตถุ พวกปราสาทหินทั้งหลาย พระพุทธรูป สถานที่ แหล่งธรรมชาติ แต่ถ้าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ จะเน้นเรื่องความรู้ทักษะ เน้นเรื่องอุปกรณ์เครื่องมือ แล้วจะมุ่งตรงไปที่ชุมชนยอมรับชุมชนต้องเป็นศูนย์กลาง ดังที่อาจารย์ประทีปได้พูดไปแล้ว แต่ถ้ามรดกโลกจะมองเรื่องความโดดเด่น เขาจะเอาความเป็นสากลเข้ามาจับ ใหญ่จริงหรือเปล่า ควรค่าแก่การอนุรักษ์จริงหรือเปล่า ในระดับโลก อย่างเช่นพีระมิดของอียิปต์ แต่ถ้าเป็นมรดกที่จับต้องไม่ได้จะเอาชุมชนว่า ถ้าเป็นมรดกโลกที่จับต้องได้ ผู้เชี่ยวชาญจะมีบทบาทสูง เขาจะมีผู้เชี่ยวชาญขององค์การสหประชาชาติที่มีความชำนาญในแต่ละเรื่องเข้ามาวิเคราะห์ว่า วัตถุนี้ สถานที่นี้ สมควรเป็นมรดกโลกได้ไหม แต่ถ้าเป็นมรดกที่จับต้องไม่ได้ เขาจะให้ศิลปิน ช่างฝีมือหรือชุมชนเป็นผู้นิยามขึ้นมา ผู้เชี่ยวชาญเป็นเพียงแต่ให้คำแนะนำ ตามที่ ICH เขาตกลงกันในที่ประชุมที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๓ แล้วก็กำหนดขึ้นมาเป็นอนุสัญญาระหว่างประเทศ มีประเทศเข้าไปต่างๆ ทั่วโลกเข้าเป็นสมาชิก เรียกว่า Intangible Cultural Heritage เป็นอนุสัญญา มีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่น ให้ความร่วมมือระดับชาติ ระดับนานาชาติ และให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ การดำเนินงานแบบ ICH อยู่ในเป็นรูปของสมัชชา มีประเทศสมาชิกทั้งหมด ๑๔๖ ประเทศ แบ่งออกเป็น ๕ กลุ่ม ตามทวีปต่างๆ ปัจจุบันนี้รวมตัวกันมากขึ้น ICH แบ่งออกเป็น ๕ กลุ่ม คือ ๑) ประเพณี ๒) ศิลปะการแสดง ๓) ขนบธรรมเนียมทางสังคมและพิธีกรรม ๔) ความรู้ทางธรรมชาติและจักรวาล และ ๕) ความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับงานช่างฝีมือ ผลจากการ

เข้าประชุมกันที่ยูเนสโกแล้วออกอนุสัญญามา ประเทศไทยก็เข้าไปเป็นสมาชิกตั้งแต่ปี ค.ศ. ๒๐๐๓ ส่งผลให้ประเทศสมาชิกต้องดำเนินการในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมภายในขอบเขตของประเทศของตน

ข้อหนึ่ง ให้รัฐออกมาตรการเพื่อคุ้มครอง ขณะนี้ประเทศไทยได้ออกพระราชบัญญัติมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๙ แล้วเรามีพระราชบัญญัติทั้งหมด ๒๖ มาตรา ให้อำนาจตั้งแต่รัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรมลงมาจนกระทั่งถึงชุมชนที่เป็นเจ้าของที่จะมีบทบาท มีอำนาจในการกำหนดเพื่อปกป้องวัฒนธรรมของตัวเอง ให้รัฐจัดตั้งหน่วยงานในการดูแลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม มีหน่วยงานเกิดขึ้นแล้วในกรมส่งเสริมวัฒนธรรมซึ่งดูแลเรื่องนี้โดยตรง จัดประชุมกันทุกปี

อีกข้อคือ ให้การช่วยเหลือในลักษณะของกองทุนระหว่างประเทศ กองทุนนี้เกิดขึ้นแล้ว และมีขั้นตอนต่างๆ เพื่อที่จะขอเงินในกองทุน ซึ่งมาจากเงินบริจาคของประเทศสมาชิก เราต้องทำรายงานไปว่า มีเหตุสำคัญที่มรดกทางวัฒนธรรมของเรากำลังเสี่ยงต่อการสูญหาย เราจะรักษาไว้อย่างไร แล้วเขาก็จะพิจารณาในคณะกรรมการเพื่อให้การช่วยเหลือและให้การสนับสนุน รัฐต้องให้การสนับสนุนในรูปแบบต่างๆ เช่น การวิจัย การดำเนินกิจกรรม จัดกิจกรรมอะไรก็ได้ เช่น เรื่องของคัมภีร์ใบลานที่แพร่ เขามีการจัดกิจกรรมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกป้องคัมภีร์ใบลาน

ปัจจุบันนี้ เงินวิจัยต่างๆ จะลงมาสู่การวิจัยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกันหมดแล้ว ปกติเงินวิจัยจะออกมาไม่เกี่ยวข้อง แล้วแต่ว่าผู้วิจัยจะให้ความสำคัญ แต่ตอนนี้เขาพุ่งตรงมาที่เรื่องของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ว่าจะปกป้องหรือว่าจะพัฒนาอย่างไร การขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของไทย อย่างที่อาจารย์ประทีปพูดไปแล้ว ผมขอขยายขึ้นไป มี ๓ ขั้น ขั้นแรกเป็นระดับจังหวัด โดยมีสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบ หากว่าท่านต้องการจะขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรม ต้องไปติดต่อที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เขาจะมีเอกสารให้กรอกเรียกว่า มภ.๐๒ ในนั้นจะมีรายละเอียดเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาที่ต้องการจะอนุรักษ์ ตั้งแต่ความเป็นมาอัตลักษณ์ของภูมิปัญญาเป็นอย่างไร มีคุณค่าความหมายยังไง มันอยู่ที่ไหน อยู่ในชุมชนไหน มีใครดูแลอยู่ตอนนี้ ต้องระบุ อันนี้สำคัญ ถ้าไม่มีชุมชนดูแล แม้ว่าตัววัตถุจะมีอยู่ แต่ก็อาจจะไม่ได้รับอนุญาต เพราะว่าเค้าเน้นไปในเรื่องของชุมชน ชุมชนต้องเข้าไปมีส่วนร่วม วัตถุประสงค์หลักของ ICH ก็คืออยาก กระตุ้นให้ชุมชนเกิดความตระหนักและร่วมมือกันในการรักษา เพราะว่าลำพังรัฐอย่างเดียวทำไม่ได้ เพราะประเทศไทยกว้างใหญ่ไพศาล มีมรดกทางวัฒนธรรมเยอะแยะมากมาย กรมส่งเสริมมีข้าราชการอยู่ไม่กี่ร้อย จะไปทำอะไรได้ ก็ต้องอาศัยคนในชุมชน ผ่านแบบ มภ.๐๒ แล้วก็นำเสนอไปที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เขาก็จะมีคณะกรรมการในการพิจารณาว่า มรดกทางวัฒนธรรมที่นำเสนอไปนั้นมีจริงไหม อยู่ในพื้นที่ไหน ถ้ามีจริง อยู่ในพื้นที่นี้และมีความสำคัญ มีความเสี่ยงที่จะสูญหาย เขาก็จะเสนอไปที่ขั้นที่สอง คือ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม เขาก็จะมีคณะกรรมการพิจารณาอยู่ ๒ คณะ คณะแรกเรียกว่า อนุกรรมการกลั่นกรอง ทุกปีก็จะมีอนุคณะกรรมการที่ดูแลมรดกทางวัฒนธรรมทั้ง ๕ ด้าน มีผู้เชี่ยวชาญพิจารณาจากแบบ มภ.๐๒ จากงานวิจัย จากความรู้ในท้องถิ่น ว่ามี

จริงหรือเปล่า แล้วก็จะส่งไปให้คณะกรรมการกลั่นกรองซึ่งเป็นผู้ชำนาญการ พอเห็นว่ามีความสำคัญก็จะประกาศขึ้นเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การประกาศก็จะประกาศโดยอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ผ่านรัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรม ประกาศในพระราชกิจจานุเบกษา และในเว็บไซต์ ICH ของกรมส่งเสริมฯ ต้องลองเข้าไปดู มีเยอะแยะเต็มไปหมด จะบอกด้วยว่าเป็นมรดกที่อยู่ในระดับไหน ระดับสุดท้าย คือ ระดับมนุษยชาติ ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องนำเสนอข้อมูล ICH ของตัวเองไปสู่ที่ประชุมของคณะกรรมการยูเนสโก เพื่อจะพิจารณาว่าสมควรได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติหรือเปล่า เขาจะประชุมกันสองปีครั้ง ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องเตรียมการในเรื่องนี้

ตอนนี้สำหรับประเทศไทยที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติไปแล้ว ๒ รายการ คือโขนกับโนรา ทางด้านศิลปะการแสดง กว่ามันจะไปถึงตรงนั้นได้ เอกสารก็ต้องพร้อม มีการตรวจสอบกลั่นกรองแล้วว่าเป็นจริง มีความเร่งด่วน และก็จะต้องจัดความเร่งด่วนไว้ว่าสมควรไหม เวลาจะทำ ถ้าตั้งความหวังแล้วต้องพร้อม ต้องช่วยเหลือกัน ร่วมมือกันทุกฝ่ายทั้งชุมชน ทั้งนักวิชาการ ทั้งพระภิกษุสงฆ์ที่อยู่ในวัด และด้านของมรดกที่เราจะคุ้มครอง มันต้องพร้อม ตัวอย่างแรก ที่ผมคัดมาเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมธรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาในล้านนาที่ขึ้นทะเบียนไปแล้วในระดับจังหวัด คือพระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยา ได้รับการขึ้นทะเบียนในส่วนของงานช่างฝีมือ ถ้าไปอ่าน มภ.๐๒ ข้อมูลเขาจะมุ่งไปที่ช่างฝีมือ ไม่ได้มุ่งไปที่ตัวพระพุทธรูป บางทีชุมชนเสนอไปแล้วจะสับสน นึกว่าเป็นแบบมรดกโลกที่สนใจตัววัตถุ ไม่ใช่อย่างนั้น แต่เขาสนใจที่ความรู้กับทักษะ พุทธรูปหินทรายนี้สร้างขึ้นโดยช่างฝีมือ ต้องมุ่งไปที่ความรู้ ความรู้อยู่ที่ไหน ความรู้ต้องไปถามเขา ปรากฏว่า เขาไปศึกษาแล้ว เหลืออยู่ครอบครัวเดียวที่อำเภอจุน เหลืออยู่ครอบครัวเดียวที่สามารถแกะสลักได้ เขาก็เลยเขียนในช่องว่างว่า เสี่ยงต่อการสูญหาย เพราะมันเหลือคนเดียว ถ้าไม่เก็บไว้ ความรู้นี่หายแน่นอน ขึ้นทะเบียนแล้วในปี พ.ศ.๒๕๖๐ ส่วนตัวอย่างที่สอง คือ คัมภีร์ใบลานที่วัดสูงเม่น จังหวัดแพร่ ได้รับการขึ้นทะเบียนในลักษณะของวรรณกรรมพื้นบ้านในด้านภาษา คือ ภาษาที่เขียนลงในใบลาน ดังที่อาจารย์บอกว่า จารหนึ่งตัวเท่ากับสร้างพระหนึ่งองค์ ที่วัดนี้มีทั้งหมดเจ็ดพันกว่าผูก สี่พันกว่ามัด มหาศาลเลยครับ เขาระบุลงใน มภ.๐๒ ว่า นับตั้งแต่มีการสังคยานาพระไตรปิฎกในล้านนาในสมัยพระเจ้าติโลกราช ที่นี่มีการคัดลอกใบลานและเก็บรวบรวมได้มากที่สุด น่าสนใจมาก ผมคิดว่าตรงนี้ได้รับการผลักดันให้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้อย่างง่ายๆ เลย เพราะว่า มภ.๐๒ ของเขาสมบูรณ์มาก ถ้าเข้าไปดูในเว็บไซต์ เขาจะระบุรายละเอียดชัดเจนมาก และที่น่าสนใจกว่านั้น เขามีกระบวนการร่วมมือกับชุมชน เขาไม่ได้เขียนโดยพระรูปเดียว ร่วมมือกันตั้งแต่ผู้ว่าฯ ลงมาเลย มีการจัดกิจกรรม บางทีเราเขียนแต่ในเรื่องของการเสี่ยงต่อการสูญหายเพียงเรื่องเดียว แต่ว่าความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์มันต้องมี เขาก็เขียนไปว่า กลไกและกระบวนการในการอนุรักษ์ต้องทำอย่างไรบ้าง เขามีแม้กระทั่งการนำเอาเด็กนักเรียนในวัด ในหมู่บ้าน มาเรียนรู้ในเรื่องการจารธัมม์และเรียนรู้เรื่องการจะรักษาอย่างไร มีการจัดการเชิงท่องเที่ยว เขาจัดเป็นศูนย์อนุรักษ์ใบลานอยู่ในวัด ททท.(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย) เข้ามาช่วยส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยว ก็ทำให้

คนในชุมชนและในจังหวัดเห็นคุณค่าว่าที่บ้านตัวเองมีของดี คนอื่นเข้ามาดูกันเต็มกันหมด ตรงนี้คือความเข้มแข็งของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนที่เข้ามาจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และมันส่อแสดงว่า เขาเอาจริง ตามที่ยูเนสโกเขียนไว้ว่า ให้ความสำคัญกับชุมชน ชุมชนต้องเอาจริงเอาจัง ต้องแสดงเจตน์จำนงค์ เราจะพุ่งตรงไปที่ตัววัตถุอย่างเดียวไม่ได้ ทำเป็นเรื่องเป็นราวเลย มีการจัดเก็บ มีการถ่ายไมโครฟิลม์เอาไว้ มีการจัดกิจกรรมบ่อยๆ มีศูนย์อนุรักษ์เกิดขึ้นในวัด น่าสนใจมากที่วัดสูงเม่น ตัวคุณค่าเขาอธิบายชัดเจน นอกจากการจารใบลานที่ใช้เหล็กแหลมต่างๆ กว่าจะได้ตัวนึงต้องมีสมาธิมาก ตัวอย่างสุดท้าย คือ สัตตภัณฑ์ ที่จังหวัดแพร่เหมือนกัน แต่ในการนำเสนอของเขา เขาเสนอในมุมของช่างฝีมือ เขาอธิบายเลยว่า สัตตภัณฑ์มีความสำคัญ มีคุณค่าประกอบด้วยการใช้ช่างทั้งหมดสี่หมู่ คือ ๑) ช่างเขียนแบบ ๒) ช่างแกะ ๓) ช่างกลึง ๔) ช่างสี เขาเขียนไปในเชิงช่าง มันอยู่ที่เราว่าจะนำเสนอในหมวดหมู่ไหน เพราะว่าบางที ICH อันหนึ่ง มันมองได้หลายอย่าง จะเป็นเรื่องเล่าก็ได้ จะเป็นช่างฝีมือก็ได้ จะเป็นประเพณีก็ได้ เวลาเราจะนำเสนอ เราก็มองตัวเรา มองมาในชุมชนว่าจะนำเสนอด้านไหน ที่มันเข้มแข็ง มีความสำคัญมากที่สุด อีกตัวอย่างหนึ่ง ตัวอย่างสุดท้าย เรื่องเล่าของครูบาศรีวิชัย ผมได้ยินมาตั้งแต่เด็กแล้ว ปู่ย่าตายเล่าให้ฟัง มีกลุ่มคนที่จังหวัดลำพูนก็ไปเสนอเรื่องครูบาศรีวิชัย เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม แต่เขานำเสนอในเรื่องของวรรณกรรมพื้นบ้าน เพราะเรื่องราวของครูบาศรีวิชัย น่าสนใจมาก ตั้งแต่ไปบวชเรียน ไปสร้างโน่นสร้างนี่ และก็ต้องอธิกรณ์แต่ละครั้งอย่างไร เรื่องเหล่านี้มันมีการสืบทอดและถ่ายทอดอยู่ในชุมชน ดังนั้นจึงนำเสนอในส่วนของวรรณกรรมพื้นบ้าน อยู่ที่ว่าเราจะเข้าช่องถูกหรือไม่ ต้องเข้าให้ถูกช่อง คณะกรรมการก็จะพิจารณาตามนั้น

ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า ตอนที่ผมไปเก็บข้อมูลเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๕๕๒ ผมเจออุปสรรค คำว่าขึ้นทะเบียน ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กับขึ้นทะเบียนเป็นวัตถุโบราณของกรมศิลปากร เป็นคนละอย่างกัน เพราะว่าเวลาเข้าไปหาเจ้าอาวาส ผมขอข้อมูลเพื่อขึ้นทะเบียน ท่านก็จะเข้าใจว่า จะมายึดเอาอีกแล้วเหรอ ตรงนี้คือปัญหานะครับ มันคนละอย่างกัน โดยเฉพาะงานช่างฝีมือดั้งเดิม เช่น สัตตภัณฑ์อยู่ในวัด พอจะนำขึ้นทะเบียน เจ้าอาวาสปิดประตูเลย กลัวมายึด มันคนละอย่างกัน เพราะฉะนั้น การขึ้นทะเบียนเพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรม เขาจะมีงบสนับสนุนให้และมีการดูแลเกิดขึ้นต่อไป ให้ไปอยู่กับชุมชนอย่างที่อาจารย์ว่า มันต้องอยู่กับชุมชน แล้วมันก็จะสร้างคุณค่า สร้างจิตสำนึก สร้างรายได้ให้กับชุมชนต่อไป เขาไม่ได้ยึดไปไหน ไม่ได้เป็นวัตถุโบราณ ต้องให้ชัดเจน เวลาพระนิสิตไปเก็บข้อมูลเพื่อขึ้นทะเบียน เวลาท่านเห็นในชุมชนของท่านว่ามันมีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จะเกิดขึ้นได้อย่างที่อาจารย์แนะนำ ท่านเข้าไปเว็บไซต์ของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม แล้วเข้าไปตรงที่ช่องมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พอเข้าไปแล้วท่านก็จะเห็น เช่นของครูบาศรีวิชัย ท่านกดเข้าไปดู ก็จะมีเอกสารประมาณยี่สิบถึงสามสิบหน้า ซึ่งตามแบบฟอร์ม มภ.๐๒ เค้าเขียนละเอียดเลย ถ้าท่านอยู่ในชุมชนของท่าน ถ้าท่านเห็นว่าสิ่งนี้ดี สิ่งนี้น่าจะขึ้นทะเบียนได้ เริ่มต้นจากระดับจังหวัด แล้วค่อยยกระดับขึ้นสู่ระดับชาติ เพราะฉะนั้น ตัวนี้สำคัญ มันอยู่ที่เรา มรดกทางวัฒนธรรม มันเป็นเริ่มจากชุมชน เครือข่าย

ชุมชน เครือข่ายวิชาการ และก็ภาครัฐ ภาครัฐจะเริ่มดำเนินการด้วยตัวเองก็ไม่เข้าเกณฑ์ เพราะฉะนั้น มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่อยู่ในพื้นที่ของท่าน ต้องอาศัยท่านนี่แหละสำคัญสุด เพราะว่าท่านอยู่กับมัน ท่านรักษาสิ่งเหล่านี้อยู่ ไม่ว่าจะเป็นธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ หรือสัตตภัณฑ์ หรือว่าอย่างอื่นที่ยังมีอีกหลายอย่างในวัดของท่าน เราจะช่วยกันรักษาสิ่งมีค่าในชุมชนของเราให้เป็นที่รู้จักให้สืบต่อๆ ไปอยู่ที่พวกเรา

ดร.บุญช่วย ดูใจ สรุปการสัมมนาไว้ว่า งานวิจัยเรื่องธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ที่ดูเรื่องของคุณค่าความเป็นมาและคุณค่าของงานพุทธศิลปกรรมที่เราเรียกโดยรวมว่ามรดกทางวัฒนธรรมนั้น ประเด็นที่ผมคิดว่าน่าสนใจสำหรับการจัดงานในลักษณะแบบนี้และความพยายามในการศึกษาวิจัยเรื่องเหล่านี้ ผมมองเป็นกระบวนการว่า ต่อไปเราจะทำอะไรกันได้มากหรือน้อยอย่างไร ตามศักยภาพของพวกเรา อย่างที่อาจารย์บอกว่า พระคุณเจ้านอนกอดมรดกทางวัฒนธรรมอยู่ในวัด แต่ปรากฏว่าพระคุณเจ้าไม่เห็นคุณค่าเลย ในยุคสมัยหนึ่ง ถูกขายออกไป หายไปจนหมดวัด ประเด็นก็คือว่าเขาเอาของใหม่มาแลก สัตตภัณฑ์ก็ไปเอาโต๊ะมุกอย่างดีราคาเป็นแสนๆ มาแลก ตู้คัมภีร์ธรรมก็เหมือนกัน เขาก็ไปเอาตู้ใส่หนังสือมาแลก ตู้ที่มีกระจกแล้วก็ปิดกุญแจ เอาคัมภีร์ธรรมยัดเข้าไปใส่ เปิดออกที กองลงข้างล่างหมดเลย เพราะมันไม่ใช่วิถีของมัน ถ้าเป็นคัมภีร์มันอยู่อย่างนั้นไม่ได้ มันต้องอยู่ในที่ที่มันควรจะอยู่ คนล้านนาก็จะมีวิธีการในการจัดการโดยการนำเอาคัมภีร์ต่างๆไปใส่ลงไปในที่ที่เหมาะสม เพราะฉะนั้น เมื่อพระคุณเจ้าเป็นผู้ที่ใกล้ชิดที่สุด ก็ควรเป็นภาระของพระคุณเจ้าก่อนเป็นอันดับแรก จะต้องเป็นผู้ริเริ่มในการที่จะทำเรื่องนี้ ครูบาอาจารย์ข้างนอกก็มีหน้าที่ไปช่วยสนับสนุน ในยุคนี้ ถ้าเรามีความรู้เข้าไปจัดการ นำเข้าสู่ระบบ จัดการให้เป็นมันระบบระเบียบ มันก็จะใช้ได้ ประการที่ผมคิดว่าสำคัญก็คือ การศึกษาวิจัยที่พระคุณเจ้าต้องมี ต้องผ่าตัดตา ทำไมต้องผ่าตัดตา เพราะว่าตาเรามองเห็นแต่วัตถุ เรามองด้วยตาเนื้อ เราเห็นแต่วัตถุนะครับ อันนี้มันเป็นคัมภีร์ใบลาน แล้วยังไงต่อ ก็เห็นแต่คัมภีร์ หรือเห็นสัตตภัณฑ์ เห็นธรรมาสน์ เห็นตู้คัมภีร์ธรรม ก็เห็นแค่ไม้หรือวัสดุที่มันปรากฏ แต่เรายังมองไม่เห็นข้างใน การศึกษาวิจัยจะช่วยทำให้เราเห็นข้างใน เห็นมากกว่าตาเห็น อาจารย์กาญจนา แก้วเทพ ได้ยกตัวอย่าง เห็นยังไงถึงเรียกว่าผ่าตัดตา คนโบราณ เวลาตั้งหม้อน้ำไว้หน้าบ้าน ตักน้ำใส่ไว้ มีกระบวยคล้องไว้ ใครเหนื่อยๆ ผ่านไปผ่านมา ตักน้ำดื่มได้เลย คนสมัยนี้มองเห็นแค่ความงามของซุ้มน้ำ มันเห็นอะไรมากกว่านั้นหรือไม่ แต่ถ้าเราผ่าตัดตา เราจะเห็นเบื้องหลัง คนไม่มีน้ำใจจะจัดหม้อตักน้ำมาใส่ไหม จะสร้างซุ้มน้ำได้ไหม ถ้าเราไม่มีน้ำใจ ใจเราไม่มี จะทำไหม ไม่มีทางทำหรอกครับ คนที่มีน้ำใจ เห็นคนอื่นเหน็ดเหนื่อยมา พร้อมที่จะช่วยดับกระหาย ดังนั้น ทาน มันมีอยู่ในนั้น จาคะ มันมีอยู่ในนั้น พุทธธรรมเหล่านี้มันอยู่ข้างหลังของซุ้มน้ำ ซึ่งเราไม่เคยมองหรือเรามองไม่เคยเห็น ทั้งๆ ที่จริงแล้ว เรื่องนี้เป็นเรื่องของพุทธธรรม และเป็นนามธรรมที่จะต้องถอดออกมาจากรูปธรรม ในทำนองเดียวกัน ถ้าเราสามารถดูได้ ศึกษาวิจัย และดูเรื่องของ content ของมันว่า จริงๆ มันคืออะไร บทบาทหน้าที่ของมัน มันทำหน้าที่อะไรครับ หรือแม้แต่ตัว Duty หรืออะไรก็แล้วแต่ เราจะบอกว่ามันเป็นอะไรกันแน่ มันทำอะไรทำหน้าที่อะไร อย่างที่อาจารย์ประทีปยกตัวอย่าง ซึ่งผมว่า สองเรื่องนี้สำคัญมาก ข้างหลังสัตตภัณฑ์ หนึ่งความเท่าเทียม อาจารย์

บอกไปแล้ว มันไม่มีอยู่เลยต่อหน้าโต๊ะหมู่บูชา ไม่มีทางเท่ากันเลย ถ้ามีโต๊ะหมู่บูชาตั้งอยู่ข้างหน้า เพราะว่ามันเลือกคน ใครเป็นประธานก็เดินไปจุดเทียน แต่ว่าสัตตภัณฑ์นี่ทุกคน ไปจุดได้หมดเลย ใครมาก่อนจุดก่อน สมัยก่อนมันเป็นเทียนที่เขาฝั้นมือซึ่งจุดไปสักพักก็ดับ เพราะฉะนั้น คนมาทีหลังก็จุดต่อ อย่างที่สองคือ พอมันมีสัตตภัณฑ์อยู่ข้างหน้า มันเกิดกระบวนการเรียนรู้ ทำไมถึงเกิดกระบวนการเรียนรู้ เพราะว่ามันไม่ปิดกั้นการเรียนรู้ของคนเลย ผมเป็นเด็กเข้าไปในวัด เข้าไปก็จุดเทียนใส่ขันแก้วทั้งสามบูชาพระพุทธเจ้า พอมันมีโต๊ะหมู่บูชา ไม่มีทางที่เด็กจะเข้าถึงได้เลย และนั่นหมายความว่าเด็กขาดโอกาสของการเรียนรู้ไปอย่างสำคัญ ขาดการที่จะได้มีโอกาสเข้าไปเรียนรู้ ตรงนี้ก็คือประเด็นว่าการที่มีสัตตภัณฑ์อยู่เบื้องหน้าพระพุทธรูป มันทั้งแสดงถึงความเท่าเทียมกัน และเป็นตัวกำหนดให้เกิดกระบวนการของการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งเด็กปัจจุบันขาดโอกาสเหล่านี้ ประเด็นต่อมาก็คือเรื่องของ Forms คือตัวรูปแบบของมัน มันจำเป็นต้องเป็นเหมือนเดิมไหม มันไม่เคยเหมือนเดิมมาตั้งแต่สมัยไหนแล้ว Forms มันจะเป็นอะไรก็แล้วแต่ แต่ต้องรักษา content ของมันไว้ มันเป็นอะไรก็ได้หมด ถ้ามันเป็นฟอร์มนะครับ มันไม่ใช่ปัญหา ขึ้นอยู่กับว่าเวลานั้นมันคืออะไร เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร Forms สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ แต่ว่าสาระตามที่กล่าวถึง ต้องอยู่นะครับ อย่าลืมว่า Forms เปลี่ยนได้ แต่เนื้อหาสาระของมัน หรือ content ของมัน ต้องพยายามดำรงไว้ให้ได้ เนื้อหาสาระของมันคืออะไร วิธีการอนุรักษ์ อย่างอาจารย์พูดไปแล้ว ซึ่งผมคิดว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก ก็คือการให้บทบาทกับชุมชนในการจัดการ ถ้าเขาไม่รู้สึกเป็นเจ้าของว่าเขาก็ไม่ได้สนใจ แต่ว่าถ้าเขาจะรู้สึกเป็นเจ้าของ เขาก็จะช่วยกันรักษาไว้ ประเด็นก็คือ มันไม่ได้กลับมาทำหน้าที่เดิมของมัน ในทัศนะของผมมองว่ามันไร้ความหมาย ความเท่าเทียมกลับมาไหมครับ กระบวนการเรียนรู้กลับมาไหมครับ ความหมายของผมก็คือว่า ต้องทำทุกอย่างให้มันกลับไปทำหน้าที่ของมันให้ได้ ขณะเดียวกันน่าจะมีกระบวนการของการสร้างสรรค์ฟื้นฟูสู่การเป็นมรดกทางวัฒนธรรม และมันก็จะกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสำหรับลูกหลานของเราต่อไป คนรุ่นก่อนทำไว้ให้เราแล้ว ซึ่งเราก็ได้รับสิ่งที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านั้นทั้งในแง่ของการจรรโลงจิตใจและการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนและสังคม ดังนั้น เราต้องช่วยกันผลิตสร้างสรรค์งานที่จะกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสู่ลูกหลานเราต่อไป

ภาคผนวก ฉ

หนังสือรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑๒ เดือน สิงหาคม พ.ศ.๒๕๖๖

เรื่อง รับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์
เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า พระอธิวัฒน์ รตนวณฺโณ, ดร. **ตำแหน่ง** อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ **โทรศัพท์** ๐๙๖ ๒๙๘๙๕๕๔

ขอรับรองว่า ได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง *ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา* ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของคณะนักวิจัย ๘ รูป/คน ได้แก่ พระนคร ปณฺฑาวชิโร (ปรังฤทธิ์), ดร. พระครูใบฏีกาทิพย์พนากรณ์ ชยาภินนฺโท, ดร. พระธีทัต ธีรภทฺโท (แจ้ใจ) ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง ดร. พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ดร. อาภากร ปัญโญ, ดร. ดิเรก อินจันทร์ ดร. ญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง โดยนำไปใช้ประโยชน์ดังนี้

☑ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
☑ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ทางพระพุทธศาสนา
☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพานิชย์ เช่น งานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศ
☑ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่วันที่ ๑๒ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ เป็นต้นมา ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี คือการพัฒนาการเรียนการสอนลวดลายศิลปะจากธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ แล้วให้นิสิตสร้างสรรค์ลวดลายใหม่นำไปประคบลวดลายคำบานหน้าต่างวิหารวัดบ้านปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้เกิดผลงานศิลปะสร้างสรรค์ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชน จนนิสิตมีความรู้ด้านลวดลายศิลปะล้านนามากขึ้น

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

พระอธิวัฒน์ รตนวณฺโณ, ดร.)
อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๒ เดือนกันยายน พ.ศ.๒๕๖๖

เรื่อง รับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์
เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า พระครูปลัดดาวดึงส์ ธีรวโส (อุตสินธุ์) **ตำแหน่ง** เจ้าอาวาสวัดบุญนาค **ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน** วัดบุญนาค เลขที่ ๒๒๘ หมู่ ๕ ตำบลทุ่งต้อม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ **โทรศัพท์** ๐๘๙-๙๙๙๙๔๑๐

ขอรับรองว่า ได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง *ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา* ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของคณะนักวิจัย ๘ รูป/คน ได้แก่ พระนคร ปญฺญาวชิโร (ปรังฤทธิ์), ดร., พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ชยาภินนฺโท, ดร., พระธีทัต ธีรภทฺโท (แจ้ใจ), ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง, ดร. พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์, ดร. อาภากร ปัญโญ, ดร. ดิเรก อินจันทร์ และ ดร. ญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง

โดยนำไปใช้ประโยชน์ดังนี้

☐ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ทางพระพุทธศาสนา
☑ การใช้ประโยชน์ในเชิงพานิชย์ เช่น งานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศ
☑ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่วันที่ ๒ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ เป็นต้นมา ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

นำผลการวิจัยมาใช้ในการประดับตกแต่งโต๊ะไม้สักอเนกประสงค์ของวัดบุญนาค ด้วยการนำลวดลายจากธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ มาสร้างสรรค์ประดับตกแต่งด้วยเทคนิคการปิดทองฉลุลาย ให้โต๊ะไม้สักอเนกประสงค์ของวัดบุญนาคมีความโด่งเด่นสวยงาม

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ พระครูปลัดดาวดึงส์ ธีรวโส
(พระครูปลัดดาวดึงส์ ธีรวโส)
ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดบุญนาค

สพ.๐๙

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑๖ เดือน กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๖

เรื่อง รับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นมัสการ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นางสุกันทา ด้วงอ้าย **ตำแหน่ง** ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มบ้านบวกหัตถกรรมภูมิปัญญา ตำบลดงดำ **ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน** เลขที่ ๙๕/๑ หมู่ที่ ๓ ตำบลดงดำ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน **โทรศัพท์** ๐๘๖-๐๘๐๘๕๗๘

ขอรับรองว่า ได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง "ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา" ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของนักวิจัย ได้แก่ พระนคร ปญฺญาวชิโร (ปรังฤทธิ์), ดร. และทีมวิจัย

โดยนำไปใช้ประโยชน์ดังนี้

☑ การใช้ประโยชน์ในเชิงพานิชย์ เช่น งานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์

☑ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่วันที่ ๑๐ เดือน กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๖ เป็นต้นมา ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

นำผลการวิจัยมาใช้ ในการออกแบบ โคมไฟศิลป์หัตถา ลายทอตุง ทอผ้า และลายปักกระเป๋าต้นมือ ซึ่งทำให้ประหยัดเวลาในการออกแบบและคัดลาย (การเขียนกราฟลายที่ต้องการ) สมาชิกกลุ่มและลูกค้า สามารถเลือกลายที่ชอบได้หลากหลาย ถูกใจลูกค้ากลุ่มอนุรักษ์ลายดั้งเดิม

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ สุกันทา ด้วงอ้าย

(นางสุกันทา ด้วงอ้าย)

ตำแหน่ง ประธานวิสาหกิจชุมชน
กลุ่มบ้านบวกหัตถกรรมภูมิปัญญา

ภาคผนวก ช

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ

ผลผลิต (Output)

ประเภทผลงานที่ได้รับ

- ☐ ต้นแบบผลิตภัณฑ์
- ☐ ต้นแบบเทคโนโลยี
- ☑ กระบวนการใหม่
- ☑ องค์ความรู้
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ
- ☐ การพัฒนากำลังคน
- ☐ ทรัพย์สินทางปัญญา
- ☑ บทความทางวิชาการ
- ☐ การประชุม/สัมมนาระดับนานาชาติ
- ☐ การประชุม/สัมมนาระดับชาติ

ระดับผลงานที่ได้รับ

- ☐ ระดับอุตสาหกรรม
- ☐ ระดับกึ่งอุตสาหกรรม
- ☑ ระดับภาคสนาม
- ☐ ระดับห้องปฏิบัติการ

รายละเอียดผลงาน

งานวิจัยเรื่อง “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติ ความสำคัญ และคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา และ ๓) เพื่อศึกษากลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยชุมชนในล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเอกสาร ร่วมกับการสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ พื้นที่วิจัย คือ วัดในจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน จังหวัดละ ๒๐ วัด รวม ๖๐ วัด ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการด้านพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม จำนวน ๓๐ รูป/คน โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี ๒ ชนิด คือ แบบสำรวจภาคสนาม และแบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า

๑. ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ จัดเป็นงานพุทธศิลปกรรมล้านนาประเภทเครื่องสักการะที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยและประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ถือเป็นของสูงและศักดิ์สิทธิ์ที่สัมพันธ์กับคติความเชื่อ วิถีชีวิต และประเพณีวัฒนธรรมล้านนา โดยธรรมาสน์ใช้เป็นสถานที่นั่งเทศนาธรรมของพระสงฆ์ ตู้คัมภีร์ธรรมใช้เป็นสถานที่จัดเก็บคัมภีร์ธรรมให้เป็น

หมวดหมู่ ป้องกันการชำรุดเสียหาย และสัตตภัณฑ์ใช้เป็นแท่นจุดเทียนให้แสงสว่างถวายเป็นพุทธบูชา ชาวล้านนานิยมสร้างถวายเองหรือจ้างวานช่างสร้างให้แล้วนำไปถวายไว้กับวัด เนื่องจากได้รับแรงกระตุ้นจากความศรัทธาในพระรัตนตรัยและความเชื่อในอานิสงส์การสร้างเครื่องสักการะ ถวายในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ต่างก็มีคุณค่าต่อสังคม ๖ ด้าน ประกอบด้วย คุณค่าด้านจิตใจ คุณค่าด้านศิลปะ คุณค่าด้านองค์ความรู้ คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านประเพณีพิธีกรรม และคุณค่าด้านการสร้างรายได้ในชุมชน

จากการสำรวจสถานภาพของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในพื้นที่วิจัย พบว่า เครื่องสักการะเหล่านี้บางอย่างยังใช้สอยประโยชน์อยู่ แต่บางอย่างไม่ได้ใช้สอยแล้ว ถูกทิ้งร้าง ชำรุด และเสื่อมสภาพ โดยปัจจุบันวัดมีกลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ๓ ประการ ได้แก่ การนำมาใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่ การนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ของวัด และการจัดเก็บรักษาไว้เพื่ออนุรักษ์ ทั้งนี้เครื่องสักการะที่ไม่ได้ใช้สอยประโยชน์และไม่ได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสมนั้น มักเกิดจากการถูกแทนที่ด้วยของใหม่ การพัฒนาวัดให้สะอาดเรียบร้อย การขาดงบประมาณในการบำรุงรักษา และการขาดการตระหนักรู้ถึงคุณค่าเครื่องสักการะ

๒. ลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา มีการประดับลวดลายกลุ่มพรรณพฤกษา กลุ่มคติความเชื่อจากวรรณกรรม กลุ่มเทวดา กลุ่มมนุษย์ กลุ่มอมนุษย์ และกลุ่มสัตว์เป็นลวดลายหลัก สำหรับตกแต่งชิ้นงานให้มีความโดดเด่นสวยงาม

ธรรมาสน์ในล้านนา ส่วนใหญ่มีรูปแบบทรงปราสาทยอดสูง รูปแบบทรงปราสาทหลังคาตัดไม่มียอดล้านนา และรูปแบบทรงฐานสูงทรงกรวย โดยมีโครงสร้างแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ ๑) ส่วนฐาน ทำหน้าที่รองรับส่วนเรือนเทศน์จำแนกได้ ๒ แบบ คือ ชุดฐานปัทม์และชุดฐานเขียง ๒) ส่วนเรือนเทศน์ เป็นห้องส่วนกลางของธรรมาสน์มีเสาประจำมุมทั้ง ๔ มุม ประดับแผงบังเทศน์ ทำหน้าที่บดบังอิริยาบทและเป็นที่พำนักพระสงฆ์แสดงพระธรรม ๓) ส่วนหลังคา มี ๒ รูปทรง ได้แก่ รูปทรงหลังคามียอด และรูปทรงหลังคาตัดไม่มียอดหรือทรงปากบาน

ส่วนตู้คัมภีร์ธรรมในล้านนามี ๒ รูปแบบ ได้แก่ ๑) แบบตู้คัมภีร์ธรรม ๒) แบบหีบคัมภีร์ธรรม ประกอบด้วยหีบทรงลุ้ง ทรงสี่เหลี่ยม และทรงปราสาท โดยโครงสร้างและรูปแบบของตู้คัมภีร์ธรรมล้านนาจะเน้นความแข็งแรงคงทน มิดชิด จัดเก็บคัมภีร์ธรรมได้ง่ายเป็นระเบียบสามารถเคลื่อนย้ายสะดวก วัสดุที่ใช้สร้างส่วนใหญ่นิยมใช้ไม้เป็นโครงสร้างตู้ ซึ่งมีความเบาหยืดยุ่นและสามารถประดับตกแต่งลวดลวยได้สะดวกง่าย

ส่วนสัตตภัณฑ์ในล้านนา นิยมสร้างขึ้นจากวัสดุต่างๆ ได้แก่ ไม้ ปูน ครั่งไม้ครั่งปูน ทองเหลือง เนื้อตะกั่วหรือชิน เน้นโครงสร้างที่แข็งแรงคงทนและเคลื่อนย้ายได้ง่าย สัตตภัณฑ์ในล้านนามีรูปแบบตามลักษณะตามรูปทรงของแผงสัตตภัณฑ์ออกเป็น ๖ แบบ ได้แก่ ๑) รูปแบบสามเหลี่ยม ๒) รูปแบบสี่เหลี่ยม ๓) รูปแบบห้าเหลี่ยม ๔) รูปแบบโค้งครั่งวงกลม ๕) รูปแบบบันไดแก้ว ๖) รูปแบบเสาเชิงเทียน และมีองค์ประกอบของโครงสร้างสัตตภัณฑ์แบ่งออกเป็น ๔ ส่วนหลัก คือ ๑) แผงสัตตภัณฑ์ ส่วนฐานสัตตภัณฑ์ ส่วนเสาเชิงเทียนสัตตภัณฑ์ และตัวแบกฐานสัตตภัณฑ์

ทั้งนี้งานพุทธศิลป์ทั้ง ๓ ประเภทนี้ มีการตกแต่งด้วยเทคนิคงานปิดทองหรืองานลายคำ งานไม้แกะสลัก งานปั้น งานลงพื้นรักพื้นชาด และงานประดับกระจก เป็นภูมิปัญญาเชิงช่างที่นิยมในการประดับตกแต่งให้วิจิตรสวยงาม

๓. กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติให้เหมาะสมนั้น ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน นักวิชาการ หน่วยงานด้านวัฒนธรรม ตลอดจนถึงสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่ต้องบูรณาการความร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีกลไก ๔ ระดับ ที่ต้องขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน ประกอบด้วย

๑. การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ที่มีวิธีการจัดการตามหลักวิชาการ ประกอบด้วยการถ่ายภาพและบันทึกรูปลักษณ์เพื่อจัดทำฐานข้อมูลเบื้องต้นอย่างเป็นระบบ การจัดการความรู้ว่ามีคติที่มาอย่างไร ใช้สอยประโยชน์อย่างไร รูปแบบโครงสร้าง ลวดลาย และสกุลช่างแบบไหน การจัดทำพิพิธภัณฑ์หรือจัดแสดงให้เป็นสัดส่วนและเหมาะสม ตลอดจนถึงการบูรณะซ่อมแซมอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ พร้อมกับเผยแพร่ความรู้แก่ผู้สนใจ นอกจากนั้นต้องส่งเสริมให้วัดนำธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์กลับมาใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่เดิม อันจักช่วยธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่อย่างมีคุณค่า

๒. การจัดการคน โดยคนที่ต้องได้รับการพัฒนาทั้งความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ และทักษะด้านอื่นๆ ประกอบด้วย ๑. ผู้ถ่ายทอดและสืบทอดความรู้เชิงช่าง ๒. ผู้มีความรู้และประสบการณ์ในการใช้สอยประโยชน์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒธรรม ๓. ผู้จัดการดูแลรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒธรรม

๓. การจัดการพื้นที่เรียนรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ในชุมชน โดยต้องได้รับความร่วมมือระหว่างทางวัดร่วมกับชุมชน หน่วยงานองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานทางวัฒนธรรม และช่างหรือสล่า เพื่อสร้างพื้นที่การเรียนรู้ให้แก่อนุชนผู้สนใจได้ศึกษาเรียนรู้และเสริมสร้างทักษะการสร้างสรรค์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยอาจเปิดพื้นที่ในวัด โรงเรียน หน่วยงาน และบ้านของช่างเป็นแหล่งเรียนรู้ จัดเป็นข่วงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พร้อมกับกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ที่ชัดเจนเป็นระบบ การรวบรวมช่างพื้นบ้านแขนงต่างๆ และเปิดรับสมัครผู้สนใจหรืออนุชนคนรุ่นใหม่เข้ามาศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง อันจักทำให้เกิดพื้นที่เรียนรู้ในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ชุมชนเกิดการตระหนักรู้ในคุณค่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จนสามารถพัฒนาไปสู่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในชุมชน โดยเฉพาะการส่งเสริมและเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรม และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่ตลาดสากลและกลุ่มลูกค้าใหม่ๆ ในระดับต่างๆ อันเป็นส่วนหนึ่งของแผนการพัฒนาและผลักดันมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมล้านนาไปสู่การเป็น Soft Power ในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

๔. การจัดการเครือข่ายความร่วมมือ โดยวัดและชุมชนเป็นแกนหลักในการสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ทั้งตัวบุคคล หน่วยงาน องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อร่วมกันแลกเปลี่ยนเสริมสร้างสนับสนุนทรัพยากรด้านต่างๆ เช่น ความรู้ งบประมาณ บุคลากร เป็นต้น ตลอดจนภาควิชา

การที่ต้องจัดการความรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้เป็นระบบและเป็นระเบียบ ก่อให้เกิดพลังความร่วมมือในการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่อย่างมีคุณค่าสืบต่อไป

ทั้งนี้กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยชุมชนในล้านนาดังกล่าว เป็นกระบวนการจัดการที่มีความเหมาะสม นอกจากนั้นยังสามารถใช้เป็นฐานในการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ประเภทงานช่างฝีมือดั้งเดิม ทั้ง ๓ ระดับ ได้แก่ ระดับจังหวัด ระดับชาติ และระดับมนุษยชาติหรือระดับโลกต่อไปในอนาคตได้เป็นอย่างดี

ผลลัพธ์ (Outcome) ที่ได้ตลอดระยะเวลาโครงการ

ชื่อผลลัพธ์ : ระดับบุคคล

ประเภท :

- ☐ เชิงปริมาณ
- ☑ เชิงคุณภาพ
- ☐ เชิงเวลา
- ☐ เชิงต้นทุน

รายละเอียด :

๑. เจ้าอาวาส คณะการรมวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ทราบข้อมูลเชิงลึกของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ไม่ควรทำให้เป็นแค่ของเก่า เป็นแค่เรื่องเล่า ตำนาน แต่ควรจัดการตามหลักวิชาการ คือ การบันทึกจัดเก็บทำฐานข้อมูล ทำพิพิธภัณฑ์ จัดการความรู้ว่ามีที่มาที่ไปอย่างไร ลวดลาย สกุลช่าง

๒. หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่มีข้อมูลและแผนการจัดการท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างเครือข่ายผู้สร้างสรรค์ผลงานพุทธศิลปกรรม ไม่ว่าจะเป็น สล่าหรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีทักษะเชิงช่าง มีการจัดการความรู้ บันทึก และถ่ายทอดทักษะต่างๆ เพื่อไม่ได้สูญหายไป โดยเฉพาะการจัดการพื้นที่เรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้สนใจ ผู้สืบต่อหรือคนรุ่นใหม่ที่สนใจได้มีพื้นที่เรียนรู้ อาจจะสร้าง “ข่วงวัฒนธรรม” หรือ พื้นที่เรียนรู้เชิงช่างในบ้านของสล่า รวมถึงมีการส่งต่อ ถ่ายทอดความรู้ต่อคนรุ่นใหม่ หรือผู้สืบต่อให้เห็นคุณค่า ส่วนการสร้างมูลค่าเพื่อให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปต่อหรือมีมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ คือ ผู้ใช้ประโยชน์ ที่จะช่วยผลักดันสู่การเป็น solf power ได้ นอกจากนั้น การจัดการเครือข่าย เครือข่ายชุมชนเป็นตัวตั้งโดยต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน การจะยกระดับเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้ ชุมชนต้องมีส่วนร่วมมือ ชุมชนต้องยินยอม ต่อมา คือภาครัฐสนับสนุน และสุดท้าย คือ ภาควิชาการ การจัดการคือต้อง จัดการของที่

เรามีอยู่ก่อนแล้ว และก็จัดการคน จัดการพื้นที่แสดง รวมไปถึงจัดการเครือข่าย การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมถึงจะไปได้

ผลกระทบ (Impact) จากการดำเนินโครงการ

- ☐ ผลกระทบทางเศรษฐกิจของประเทศ
- ☐ ผลกระทบต่อภาคการผลิตและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง
- ☐ ผลกระทบต่อขีดความสามารถทาง วทน.
- ☐ ผลกระทบต่อการจ้างงาน
- ☑ ผลกระทบต่อสังคม
- ☐ ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
- ☐ เพิ่มความสามารถการแข่งขันของเอกชนที่ร่วมโปรแกรม
- ☐ เพิ่มความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
- ☐ สนับสนุนให้เกิดวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup)

รายละเอียด :

งานวิจัยนี้ได้เกิดประโยชน์และผลกระทบต่อสังคม คือ เกิดกลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน หน่วยงานด้านวัฒนธรรม และสถาบันการศึกษา โดยต้องบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีกลไก ๔ ระดับที่ต้องขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน ได้แก่ ๑) การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม คือธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ไม่ควรทำให้เป็นแค่ของเก่า เป็นแค่เรื่องเล่า ตำนาน แต่ควรจัดการตามหลักวิชาการ คือ การบันทึกจัดเก็บทำฐานข้อมูล ทำพิพิธภัณฑ์ จัดการความรู้ว่ามีที่มาที่ไปอย่างไร ลวดลาย สกุลช่าง ๒) การจัดการคน คนคือผู้สร้างสรรค์ผลงานพุทธศิลปกรรม ไม่ว่าจะเป็น สล่าหรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีทักษะเชิงช่าง มีการจัดการความรู้ บันทึก และถ่ายทอดทักษะต่างๆ เพื่อไม่ได้สูญหายไป ๓) การจัดการพื้นที่เรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้สนใจ ผู้สืบต่อหรือคนรุ่นใหม่ที่สนใจได้มีพื้นที่เรียนรู้ อาจจะสร้าง “ข่วงวัฒนธรรม” หรือพื้นที่เรียนรู้เชิงช่างในบ้านของสล่า รวมถึงมีการส่งต่อ ถ่ายทอดความรู้ต่อคนรุ่นใหม่ หรือผู้สืบต่อให้เห็นคุณค่า ส่วนการสร้างมูลค่าเพื่อให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปต่อหรือมีมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ คือ ผู้ใช้ประโยชน์ ที่จะช่วยผลักดันสู่การเป็น solf power ได้ ๔) การจัดการเครือข่าย เครือข่ายชุมชนเป็นตัวตั้งโดยต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน การจะยกระดับเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้ ชุมชนต้องมีส่วนร่วมมือ ชุมชนต้องยินยอม ต่อมา คือภาครัฐสนับสนุน และสุดท้าย คือ ภาควิชาการ การจัดการคือต้อง จัดการของที่เรามีอยู่ก่อนแล้ว และก็จัดการคน จัดการพื้นที่แสดง รวมไปถึงจัดการเครือข่าย การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมถึงจะไปได้

ภาคผนวก ซ

การเผยแพร่ผลงาน

๑. หนังสือชุดความรู้จากงานวิจัย เรื่อง การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมล้านนา : ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ในล้านนา

ภาพปกหน้าหนังสือชุดความรู้

๒. บทความวิจัย

ที่ 03/2567

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
79 หมู่ 1 ถ.พหลโยธิน ต.ลำไทร อ.วังน้อย
จ.พระนครศรีอยุธยา 13170

10 มกราคม 2567

เรื่อง ตอบรับบทความลงตีพิมพ์วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์
เรียน/เจริญพร **พระนคร ปรังฤทธิ์, พระทิพย์พนากรณ์ เลาลี, พระธีทัต แจ้ใจ และประทีป พืชทองหลาง**

ตามที่ท่านได้ส่งบทความวิจัยเรื่อง **"ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่า และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา" รหัสบทความ** 270370 เพื่อลงตีพิมพ์ในวารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ ซึ่งเป็นวารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่ม 2 (จนถึง 31 ธันวาคม 2567) นั้น บัดนี้ กองบรรณาธิการวารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ ได้พิจารณาบทความของท่านแล้วยินดีรับตีพิมพ์ในวารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ **ฉบับปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2567)** และหากท่านได้ส่งบทความนี้ให้กับวารสารอื่นพิจารณาก่อนได้รับหนังสือตอบรับตีพิมพ์ฉบับนี้ ขอความกรุณายกเลิกการตีพิมพ์ในวารสารอื่นด้วย

ทั้งนี้ บทความของท่านเป็นเพียงการรับรองเบื้องต้นเท่านั้น หากพบความไม่สมบูรณ์ของบทความในขั้นตอนการเผยแพร่ (Production) ทางวารสารขอสงวนสิทธิ์ระงับหรือเลื่อนลำดับคิวการเผยแพร่บทความเพื่อให้ท่านได้ทำการแก้ไขบทความให้สมบูรณ์ ซึ่งท่านจะต้องติดตามและสอบถามความก้าวหน้าบทความของท่านอย่างต่อเนื่อง เมื่อบทความได้รับการแก้ไขสมบูรณ์แล้วจะได้เผยแพร่ปรากฏสถานะออนไลน์เป็น "Published" ในระบบ Thai Journals Online (ThaiJO) ท่านจึงจะสามารถดาวน์โหลดบทความฉบับสมบูรณ์ได้จาก https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmpr/index

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบ

(พระมหาพรชัย สิริวโร, ผศ.ดร.)
บรรณาธิการวารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์

กองบรรณาธิการ
โทร 087-829-6423
E-Mail: khwanchai.hem@mcu.ac.th
การเผยแพร่บทความ https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmpr/index

ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา

The Dhamma-seats, The Buddhist Scriptures Boxes, The Lanna Traditional Altars (Sattaphan): The Preservation of Identity, Values, and the Management of the National Cultural-Wisdom Heritage by the Communities in Lanna.

พระนคร ปรังฤทธิ์[1], พระทิพย์พนากรณ์ เลาลี[1], พระธีทัต แจ้ใจ[2], และประทีป พืชทองหลาง[3]*

Phra Nakorn Pragnrit[1], Tippanakorn Laolee[1], Phra Theethat Jaejai[2], and Prateep Peuchthonglang[3]*

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

[2]นักวิจัยอิสระ

[3] มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

[2]Independance Researcher

[3]Rajamangala University of Technology Lanna

*Corresponding Author. Email: chaijaipra@rmutl.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติ ความสำคัญ และคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา 2) เพื่อศึกษารูปแบบของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา 3) เพื่อศึกษากลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเอกสาร ร่วมกับการสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ พื้นที่วิจัย คือ วัดในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง จังหวัดละ 20 วัด รวม 60 วัด ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการด้านพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม จำนวน 30 รูป/คน โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ชนิด คือ แบบสำรวจภาคสนาม แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนตุลาคม 2565- 30 กันยายน 2566 เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว ทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์เป็นหมวดหมู่ จัดเวทีสัมมนาทางวิชาการ แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

1) ธรรมาสน์ คือ แท่นนั่งของพระสงฆ์เพื่อแสดงธรรมเทศนา ส่วนตู้คัมภีร์ธรรม คือ หีบหรือตู้สำหรับใส่คัมภีร์ใบลานซึ่งบันทึกเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก คำสอน ชาดก ตำนาน อานิสงส์ ตำรา เป็นต้น สำหรับสัตตภัณฑ์ คือแท่นเชิงเทียนที่มียอดเรียงลดหลั่นกัน 7 ยอด สำหรับจุดเทียนถวายเป็นพุทธบูชาตั้งไว้ด้านหน้าพระประธานในวิหาร อุโบสถ และเจดีย์ ทำด้วยไม้ประดับด้วยลวดลายศิลปะต่างๆ ตามลักษณะภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนา 2) รูปแบบของธรรมมาสตณ์มี 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) ทรงปราสาทยอด (2) ทรงปราสาทหลังคาตัดไม่มียอด (3) แบบฐานสูงทรงกรวย ส่วนตู้คัมภีร์ธรรมมี 2 รูปแบบ ได้แก่ (1) แบบตู้คัมภีร์ธรรม (2) แบบหีบคัมภีร์ธรรม ซึ่งแบบที่ 2 นี้ มีแบบย่อยอีก 3 คือ ทรงปราสาท ทรงลุ้ง ทรงสี่เหลี่ยม สำหรับสัตตภัณฑ์มี 6 รูปแบบ ได้แก่

(1) สามเหลี่ยม (2) สี่เหลี่ยม (3) ห้าเหลี่ยม (4) โค้งครึ่งวงกลม (5) แบบบันไดแก้ว และ (6) แบบเสา 3) กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา ได้แก่ (1) การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (2) การจัดการคน (3) การจัดการพื้นที่เรียนรู้ (4) การจัดการเครือข่าย

คำสำคัญ : การธำรงอัตลักษณ์, ตู้คัมภีร์ธรรม, ธรรมาสน์, มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ, สัตตภัณฑ์

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the history, significance, and value of Dhamma seats, Buddhist scriptures boxes, and Lanna traditional altars (Sattaphan); 2) to examine the form of Dhamma seats, Buddhist scriptures boxes, and Lanna traditional altars (Sattaphan); and 3) to explore the mechanisms of identity preservation and management of national cultural-wisdom heritage employed by communities in Lanna. The study was a qualitative research approach, utilizing document research alongside field surveys, interviews, and group discussions. A total of 60 temples from 20 provinces participated in the study, with key informants comprising 30 representatives, including monks, community leaders, local scholars, Lanna craftsmen, and scholars of Buddhism, arts, and culture, selected through purposive sampling based on specific criteria. Three research tools - field surveys, interviews, and group discussions - were employed. Data collection took place from October 2022 to September 30, 2023. Subsequently, the obtained data underwent analysis and synthesis, resulting in categories, academic seminars, and descriptive reports. The results of the research were as follows:

1) Dhamma seats served as platforms for monks to deliver sermons, while Buddhist scripture boxes functioned as containers for storing Palm leaf scriptures documenting Buddhist stories such as Tripitaka, teachings, Chataka, legends, virtues, and texts. Lanna traditional altars (Sattaphan) were candlestick platforms with seven cascading peaks, used for lighting candles as Buddhist offerings, positioned in front of the presiding Buddha in Chanting halls, Ordination halls, and Chedis. These altars were constructed from ornamental plants with diverse art patterns reflecting Lanna's craftsmanship.

2) Dhamma seats exhibited three types: (1) castle top shape, (2) castle shape with the roof cut without a top, and (3) high base conical type. Dhamma boxes comprised two types: (1) Dhamma boxes type and (2) Dhamma casket type. The latter included three sub-types: castle shape, Lung shape, and square shape. Lanna

traditional altars (Sattaphan) comprised six types: (1) triangle, (2) square, (3) pentagonal, (4) semicircular arch, (5) glass staircase, and (6) pillar.

3) Mechanisms for identity preservation and management of national cultural-wisdom heritage employed by communities in Lanna included (1) cultural-wisdom heritage management, (2) people management, (3) learning space management, and (4) network management.

Key Words: The Preservation of Identity, The Dhamma seats, The Buddhist Scriptures Boxes, National Cultural-Wisdom Heritage, The Lanna Traditional Altars (Sattaphan)

บทนำ

ดินแดนล้านนามีงานศิลปกรรมทางพุทธศาสนาประเภทเครื่องสักการะที่ชาวล้านนาสร้างสรรค์ขึ้นจากความศรัทธาสำหรับใช้ประโยชน์ในการประกอบพิธีกรรม การจัดเก็บคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และการประดับตกแต่ง เช่น ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ หอไตร เป็นต้น (มณี พยอมยงค์และศิริรัตน์, 2538) ถ้าหากมีความเก่าแก่โบราณและมีลวดลายวิจิตรสวยงามย่อมเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวตลอดจนถึงนักวิชาการ นักวิจัย และผู้ชื่นชอบของเก่าอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมกระแสการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรม (ประทีป พืชทองหลางและคณะ, 2561; นคร ปรังฤทธิ์ และคณะ, 2563) งานศิลปกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นบ่งบอกถึงคติความเชื่อ ค่านิยม และโลกทัศน์เฉพาะกลุ่มของชาวล้านนาที่แตกต่างจากวัฒนธรรมอื่น นอกจากนั้น ยังมีคุณค่าต่อจิตใจและสังคมในด้านต่างๆ จึงเป็นเหตุให้ชาวล้านนาได้พัฒนาสร้างสรรค์มาอย่างต่อเนื่องและธำรงไว้เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นสืบมา สิ่งที่น่าสนใจศึกษาวิจัยคือกลไกในการธำรงอัตลักษณ์ คุณค่า ภูมิปัญญาเชิงช่าง และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของงานพุทธศิลปกรรมประเภทธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ เนื่องจากเป็นเครื่องสักการะอย่างหนึ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นจากศรัทธาแล้วนำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ คือธรรมาสน์ใช้เป็นสถานที่นั่งแสดงธรรมของพระสงฆ์ล้านนา (ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และธนิกานต์ วรธรรมานนท์, 2559; กาญจนา ชลศิริและวัชระ กว้างไชย์, 2561)) ตู้คัมภีร์ธรรมใช้จัดเก็บคัมภีร์ใบลานซึ่งบันทึกคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าสำหรับให้พระสงฆ์ใช้อ่านแสดงธรรม และสัตตภัณฑ์ใช้สำหรับจุดเทียนบูชาพระรัตนตรัยตามจารีตล้านนา จึงจัดเป็นเครื่องสักการะอย่างหนึ่งที่มีบทบาทในการเป็นสื่อแสดงออกถึงความศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนาของชาวล้านนา (พระมหาจรัญ ยาวินัน, 2549)

ผลจากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ธรรมาสน์ในเขตจังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง วัดจำนวนมากที่ยังคงรักษาเครื่องสักการะดังกล่าวไว้อย่างดี บางวัดมีสภาพสมบูรณ์สวยงาม บางวัดมีสภาพชำรุดทรุดโทรม บางวัดได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุจากกรมศิลปากร บางวัดยังใช้งานทางวัฒนธรรมอยู่ตามปกติ (ประทีป พืชทองหลางและคณะ, 2555; 2560; 2563) แต่บางวัดจัดเก็บรักษาไว้เป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวในชุมชน โดยแต่ละวันมีนักท่องเที่ยว นักวิจัย นักวิชาการและนักศึกษาที่สนใจมาศึกษาเยี่ยมชมจำนวนมาก เพราะวัดจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรม จนทำให้เกิดกระแสการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรมในชุมชน เป็น

สิ่งสะท้อนให้เห็นถึงกลไกการธำรงอัตลักษณ์ภูมิปัญญาเชิงช่างและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ต้องได้รับการจัดการอย่างเป็นระบบโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน (กรรณิกา คำดี, 2558; พระนคร ปรังฤทธิ์และคณะ, 2565)

บทความวิจัยนี้เป็นการสืบค้นและจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ไม่ได้เน้นเฉพาะงานพุทธศิลปกรรมที่อายุเก่าแก่เท่านั้น แต่ยังสืบค้นของใหม่ที่ถูกสร้างและนำกลับมาใช้ตามบทบาทดั้งเดิม โดยการจัดเก็บข้อมูลเป็นการสุ่มเก็บหรือเก็บเพิ่มเติมจากข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้ว นอกจากนั้นยังสนับสนุนส่งเสริมให้งานพุทธศิลปกรรมบางชนิดได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติในสาขางานช่างฝีมือดั้งเดิม ประเภทงานศิลปกรรมพื้นบ้าน โดยสำนักมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม อันจักเป็นการยกระดับการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้มีคุณค่าและมีระบบแบบแผนในการธำรงรักษาที่ได้มาตรฐานสากลมากขึ้น (พระสุธีรัตนบัณฑิต, 2564) โดยผู้วิจัยได้จัดเก็บข้อมูลและมีประสบการณ์ในการทำวิจัยในประเด็นดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง โดยการบูรณาการระหว่างศาสตร์ในการวิจัยประกอบด้วยสังคมศาสตร์ พระพุทธศาสนา ศิลปกรรม และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนั้นยังได้รับความร่วมมือจากพระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ช่างล้านนา ตลอดจนถึงหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ชมรมสล่าล้านนา สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เป็นต้น นอกจากนั้นผลสรุปจากงานวิจัยนี้ วัดและหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปเป็นแนวทางกำหนดนโยบายในการธำรง พัฒนาและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจฐานทุนทางวัฒนธรรมที่สร้างผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติ ความสำคัญ และคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา 2) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา และ 3) เพื่อศึกษากลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยชุมชนในล้านนา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัย คือ วัดในจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูนที่มีธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ล้านนาจังหวัดละ 20 แห่ง รวม 60 แห่ง ธรรมาสน์ 50 ชิ้น ตู้คัมภีร์ธรรม 103 ตู้ สัตตภัณฑ์ 60 ชิ้น (ดังตารางที่ 1) ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก และร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับพุทธศิลป์ รวมทั้งสิ้น 30 รูป/คน ประกอบด้วยพระสงฆ์ 22 รูป ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน 4 คน นักวิชาการด้านพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมจำนวน 4 รูป/คน โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อสำรวจ วิเคราะห์รูปแบบ ลวดลายและภูมิปัญญาเชิงช่างมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” เพื่อแสวงหากลไกการธำรงอัตลักษณ์ภูมิปัญญาเชิงช่าง และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ของชาติที่เหมาะสมต่อไป สำหรับการเก็บข้อมูลพื้นที่หรือการสัมภาษณ์เชิงลึก (Deep Interview) เพื่อประเมินและพัฒนากลไกการธำรงอัตลักษณ์ ภูมิปัญญาเชิงช่างและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติที่เหมาะสม หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากพื้นที่ทั้งหมดโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนาเพื่อเผยแพร่ความรู้ใน วารสาร/บทความวิจัยระดับชาติหรือระดับนานาชาติ และจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ พร้อมชุดความรู้ต่อไป

ตารางที่ 1 จำนวนพื้นที่ วัดและงานพุทธศิลป์ที่ศึกษา

จังหวัด/วัด	ธรรมาสน์	ตู้คัมภีร์ธรรม	สัตตภัณฑ์
เชียงใหม่ (21)	17	26	14
ลำพูน (21)	18	46	24
ลำปาง (19)	15	31	24
รวม	**50**	**103**	**62**

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา” สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อได้ดังนี้

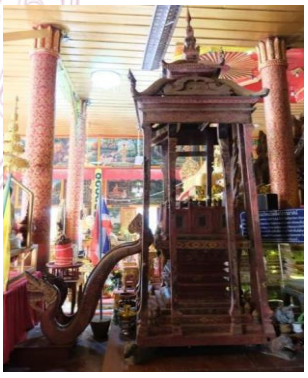
1. ประวัติ ความสำคัญ และคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ธรรมาสน์ คือ แท่นนั่งของพระสงฆ์เพื่อแสดงธรรมเทศนา มีลักษณะยกพื้นสูงกว่าที่นั่งของผู้ฟังทำด้วยไม้รูปทรงปราสาทขนาดสมส่วน มั่นคง แข็งแรง และประดับด้วยลวดลายศิลปะต่างๆ ตามลักษณะภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนา บางแห่งเรียกว่าแท่นเทศน์ แท่นธรรมาสน์ หรือปราสาทแก้ว จัดเป็นเครื่องสักการบูชาประเภทสิ่งของเครื่องใช้ในพิธีเทศนาธรรมแบบล้านนา ส่วนตู้คัมภีร์ธรรม คือ หีบหรือตู้สำหรับใส่คัมภีร์ใบลานซึ่งบันทึกเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก คำสอน ชาดก ตำนาน อานิสงส์ ตำรา เป็นต้น เพื่อเก็บรักษาให้เป็นระเบียบและป้องกันไม่ให้ชำรุดสูญหาย มีลักษณะเป็นตู้หรือกล่องสี่เหลี่ยมขนาดสมส่วน แข็งแรง มีฝาครอบปิดเปิดออกง่าย และประดับด้วยลวดลายศิลปะต่างๆ ตามลักษณะภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนา บางแห่งเรียกว่าหีดธรรมหรือหีบธรรม จัดเป็นเครื่องสักการบูชาประเภทสิ่งของเครื่องใช้เพื่อเก็บรักษาคัมภีร์ธรรมในล้านนา สำหรับ สัตตภัณฑ์ คือ แท่นเชิงเทียนที่มียอดเรียงลดหลั่นกัน 7 ยอด สำหรับจุดเทียนถวายเป็นพุทธบูชาตั้งไว้ด้านหน้าพระประธานในวิหาร อุโบสถ และเจดีย์ ทำด้วยไม้ประดับด้วยลวดลายศิลปะต่างๆ ตามลักษณะภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนา โดยมีรูปแบบสัณฐานเป็นคติจักรวาลในแนวตั้งซึ่งประกอบด้วยเขาสิเนรุเป็นแกนกลางล้อมรอบด้วยเขาบริวารทั้ง 7 จัดเป็นเครื่องสักการบูชาประเภทให้แสงสว่างถวายเป็นพุทธบูชา โดยผลจากการสำรวจสถานภาพของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง พบว่าเครื่องสักการะเหล่านี้บางอย่างยังใช้สอยประโยชน์อยู่ แต่บางอย่างไม่ได้ใช้สอยแล้ว ถูกทิ้งร้าง ชำรุด เสื่อมสภาพ และบางส่วนนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์เป็นโบราณวัตถุเพื่ออนุรักษ์และ

ให้ผู้สนใจเข้าเยี่ยมชม สามารถสรุปและจำแนกได้ดังนี้ 1) ธรรมาสน์ ที่ยังใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่ จำนวน 32 แห่ง 2) ตู้คัมภีร์ธรรม ที่ยังใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่ จำนวน 18 แห่ง 3) สัตตภัณฑ์ ที่ยังใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่ จำนวน 25 แห่ง ส่วนธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ของวัดในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และพื้นที่เสริมการวิจัยที่ยังไม่ใช้สอยประโยชน์ ได้แก่ 1) ธรรมาสน์ ที่ไม่ได้ใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่ จำนวน 31 แห่ง 2) ตู้คัมภีร์ธรรม ที่ไม่ได้ใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่ จำนวน 45 แห่ง 3) สัตตภัณฑ์ ที่ไม่ได้ใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่ จำนวน 38 แห่ง

2. ลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา ดังนี้

1) ธรรมาสน์มีลวดลายประดับที่หลากหลายตั้งแต่ส่วนฐานธรรมาสน์ เรือนเทศน์และหลังคาธรรมาสน์ รวมถึงองค์ประกอบของธรรมาสน์ส่วนต่างๆ ด้วยเทคนิคเชิงช่างหลายวิธี โดยกลุ่มคนและช่างผู้สร้างแต่ละพื้นถิ่น มักผูกลวดลายที่มีลักษณะเฉพาะประจำถิ่นหรือประจำชาติพันธุ์ตามช่วงสมัย ซึ่งมีความโดดเด่นสวยงาม โดยลวดลายที่พบในงานธรรมาสน์ในล้านนาส่วนใหญ่นิยมใช้ลายพรรณพฤกษาเป็นลายประดับหลักโดยมีรูปแบบดังนี้

ตารางที่ 2 รูปแบบธรรมาสน์ล้านนา

ธรรมาสน์ทรงปราสาทยอด	ธรรมาสน์ทรงปราสาทหลังคาตัดไม่มียอด	ธรรมาสน์แบบฐานสูงทรงกรวย
		

ที่มา : คณะผู้วิจัย, 2566

2) ตู้คัมภีร์ธรรม แต่ละพื้นถิ่นจะมีโครงสร้าง ลวดลาย รูปแบบที่หลากหลายงดงาม เน้นความแข็งแรงคงทน และมักประดับลวดลายตกแต่งตู้คัมภีร์ธรรมที่แฝงด้วยคติความเชื่อผ่านสัญลักษณ์ทางลวดลายที่สัมพันธ์เกี่ยวกับเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา พระธรรมคำสอน โดยมีรูปแบบดังนี้

ตารางที่ 3 รูปแบบตู้คัมภีร์ธรรม

รูปแบบตู้คัมภีร์ธรรม			
แบบตู้คัมภีร์ธรรม	แบบหีบคัมภีร์ธรรม		
	ทรงปราสาท	ทรงลุ้ง	ทรงสี่เหลี่ยม
			

ที่มา : คณะผู้วิจัย, 2566

3) สัตตภัณฑ์ในล้านนานิยมสร้างขึ้นด้วยวัสดุต่างๆ ทำขึ้นเพื่อใช้บูชาพระรัตนตรัยและง่ายต่อการเคลื่อนย้าย โครงสร้างสัตตภัณฑ์ที่พบ ได้แก่ ไม้ ปูน ครึ่งไม้ครึ่งปูน ทองเหลือง เนื้อตะกั่วหรือชิน ส่วนรูปแบบ ได้แก่ สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ห้าเหลี่ยม โค้งครึ่งวงกลม แบบบันไดแก้ว และแบบเสา สำหรับลวดลายประดับสัตตภัณฑ์แต่ละหลังมีลวดลายประดับที่เหมือนและแตกต่างกันไป โดยลวดลายของแผงสัตตภัณฑ์จะเน้นลวดลายที่มีความหมาย มีเรื่องราวที่แฝงด้วยคติและความเชื่อเสมือนเป็นสื่อสัญลักษณ์เล่าเรื่องผ่านทางงานพุทธศิลป์ และเป็นสัญลักษณ์ดึงดูดความสนใจให้เกิดการตีความทำความเข้าใจไปพร้อมกับการสักการบูชาต่อพระรัตนตรัย ในอดีตจะมีการผูกลวดลายขึ้นใหม่ แม้มีโครงร่างรูปแบบเดียวกันแต่มีรายละเอียดภายในที่แตกต่างกัน

ตารางที่ 3 รูปแบบสัตตภัณฑ์ล้านนา

รูปแบบสามเหลี่ยม	รูปแบบสี่เหลี่ยม	รูปแบบห้าเหลี่ยม
		
รูปแบบโค้งครึ่งวงกลม	รูปแบบบันไดแก้ว	รูปแบบเสาเชิงเทียน
		

ที่มา : คณะผู้วิจัย, 2566

3. กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน หน่วยงานด้านวัฒนธรรม และสถาบันการศึกษา โดยต้องบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีกลไก 4 ระดับที่ต้องขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน ได้แก่ 1) การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม คือธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ไม่ควรทำให้เป็นแค่ของเก่า เป็นแค่เรื่องเล่า ตำนาน แต่ควรจัดการตามหลักวิชาการ คือ การบันทึกจัดเก็บทำฐานข้อมูล ทำพิพิธภัณฑ์ จัดการความรู้ว่ามีที่มาที่ไปอย่างไร ลวดลาย สกุลช่าง 2) การจัดการคน คนคือผู้สร้างสรรค์ผลงานพุทธศิลปกรรม ไม่ว่าจะเป็น สล่าหรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีทักษะเชิงช่าง มีการจัดการความรู้ บันทึก และถ่ายทอดทักษะต่างๆ เพื่อไม่ได้สูญหายไป 3) การจัดการพื้นที่เรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้สนใจ ผู้สืบต่อหรือคนรุ่นใหม่ที่สนใจได้มีพื้นที่เรียนรู้ อาจจะสร้าง “ข่วงวัฒนธรรม” หรือ พื้นที่เรียนรู้เชิงช่างในบ้านของสล่า รวมถึงมีการส่งต่อ ถ่ายทอดความรู้ต่อคนรุ่นใหม่ หรือผู้สืบต่อให้เห็นคุณค่า ส่วนการสร้างมูลค่าเพื่อให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปต่อหรือมีมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ คือ ผู้ใช้ประโยชน์ ที่จะช่วยผลักดันสู่การเป็น solf power ได้ 4) การจัดการเครือข่าย เครือข่ายชุมชนเป็นตัวตั้งโดยต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน การจะยกระดับเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้ ชุมชนต้องมีส่วนร่วม ชุมชนต้องยินยอม ต่อมา คือภาครัฐสนับสนุน และสุดท้าย คือ ภาควิชาการ การจัดการคือต้อง จัดการของที่เรามีอยู่ก่อนแล้ว และก็จัดการคน จัดการพื้นที่แสดง รวมไปถึงจัดการเครือข่าย การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมถึงจะไปได้ โดย ผลการสำรวจพื้นที่วิจัยพบว่ามีกลไกการการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมบ้าง แต่ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ทุกแห่ง ทุกวัด โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การจัดตั้งรูปแบบพิพิธภัณฑ์ เน้นการจัดแสดงและดูแลรักษาโดยตรง เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้สอยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจทำให้ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ เกิดความเสียหายโดยตรงจากการใช้สอยที่ขาดความเข้าใจ การใช้สอยอย่างไม่ถูกวิธี และการดูแลอย่างไม่เหมาะสม อันจะส่งผลให้เกิดการเสื่อมสภาพและความชำรุดเสียหายของวัตถุอย่างรวดเร็ว จึงเกิดการรวบรวมวัตถุที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ มีการจัดแสดงอย่างเป็นระบบระเบียบและดูแลรักษาอย่างถูกวิธี อีกทั้งยังช่วยป้องกันการลักขโมยวัตถุที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งกระจัดกระจายตามสถานที่ต่างๆ ภายในวัด ดังพบสภาพปัญหาที่เป็นสาเหตุก่อให้เกิดการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์ โดยสรุปได้ 2 สาเหตุ ดังนี้

1.1) การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สันติยานุสาสน์ของวัดข้าวแท่นหลวง ในช่วงของการจัดตั้งมีการรวบรวมตู้คัมภีร์ธรรมจากวัดในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ที่มีสภาพชำรุด ไม่ได้ใช้สอยและขาดการดูแลเอาใจใส่ เช่น ตู้คัมภีร์ธรรมถูกใช้ใส่ถ้วยชามของวัด ค้างธรรมหรือหิ้งวางคัมภีร์ถูกถากเอาเนื้อไม้ไปทำเป็นฟืนสำหรับก่อไฟ เป็นต้น ด้วยวิธีการสร้างของใหม่ไปแลกเปลี่ยนของเก่าที่ไม่ได้ถูกใช้สอยมาซ่อมแซมรักษา แล้วนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ของวัดข้าวแท่นหลวง มีการทำทะเบียนโบราณวัตถุอย่างเป็นระเบียบ และมีป้ายกำกับโบราณวัตถุแสดงประวัติที่มาของวัตถุเพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาและทำความเข้าใจ

1.2) การรวบรวมโบราณวัตถุ ตู้คัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์ที่กระจัดกระจายอยู่ภายในวัด ที่ได้ทำการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์นั้น เพื่อป้องกันการถูกลักขโมย ดังพบการขโมยพระพุทธรูปไม้

คัมภีร์ใบลาน ตู้คัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์ ของวัดในเขตภาคเหนือ เช่น กรณีของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบ้านหลุก พระครูไพโรจน์ยติกิจ (สัมภาษณ์, 2566) กล่าวว่า ในอดีตชุมชนมีตู้คัมภีร์ธรรมสัตตภัณฑ์อยู่เป็นจำนวนมาก ต่อมาได้เกิดการลักขโมยคัมภีร์ธรรม รวมถึงสัตตภัณฑ์ของวัดบ้านหลุก ในส่วนของสัตตภัณฑ์ทางคณะกรรมการของวัดได้ติดตามและทวงคืนได้ทันท่วงที ปัจจุบันได้จัดแสดงไว้ในอาคารพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านล้านนาวัดบ้านหลุกชั้นที่ 2 โดยไม่ได้มีการใช้สอย แต่เน้นไปที่การจัดแสดงเพื่อเป็นกรณีศึกษาด้านโบราณวัตถุพื้นบ้านและศิลปกรรมท้องถิ่น

2) การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในการดูแลรักษาธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ จากการสำรวจในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และพื้นที่เสริมการวิจัย พบว่าวัดที่ไม่ได้จัดทำรูปแบบพิพิธภัณฑ์ แต่มีการเก็บรักษาวัตถุที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งไม่ได้ถูกนำมาใช้สอย มีจำนวนหลายวัด โดยวัตถุดังกล่าวถือว่าเป็นของมีค่า วัดกับชุมชนมีการตระหนักถึงคุณค่าและรู้สึกหวงแหน ถึงแม้มิได้ใช้สอย แต่ก็ได้มีการดูแลรักษาอย่างดี สำหรับวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะมีเจ้าหน้าที่ประจำช่วยกันดูแลทำความสะอาดให้มีความสวยงามอยู่เสมอ เช่น วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ วัดพระธาตุจอมปิง จังหวัดลำปาง เป็นต้น และวัดที่ไม่ได้เป็นแหล่งท่องเที่ยว พระภิกษุภายในวัดและชาวบ้านที่มาช่วยงานวัดประจำจะช่วยกันดูแลรักษาและทำความสะอาดเฉพาะในช่วงเทศกาลงานประเพณีของวัด วันธัมมัสวนะ หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ส่วนธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ที่ไม่ได้ใช้สอยและไม่ได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม ซึ่งเกิดจากสภาพทางสังคมของวัดและชุมชน ขาดการตระหนักรู้ถึงคุณค่าและการดูแลรักษาวัตถุมรดกทางวัฒนธรรมประเภทนี้ลงไป ในกรณีเช่น ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ถูกจัดเก็บไว้ในโรงครัว ถูกจัดเก็บไว้ในห้องเก็บของ ถูกปล่อยทิ้งไว้ในอาคารโล่งแจ้ง เป็นต้น การไม่ใช้สอยและไม่ดูแลรักษา ประกอบด้วยปัจจัยหลัก ดังนี้

1. การถูกแทนที่ด้วยของใหม่ จากการสำรวจสัตตภัณฑ์ในล้านนาของประทีป พืชทองหลางและคณะ (2555) พบว่า บทบาทหน้าที่ของสัตตภัณฑ์ถูกแทนที่ด้วยโต๊ะหมู่บูชา และการใช้ธรรมาสน์ทรงปราสาทล้านนาถูกแทนที่ด้วยการใช้ธรรมาสน์โทนแบบไทยแทน เอื้อต่อการขึ้นลงเทศน์ได้สะดวกมากขึ้น และขณะที่เทศน์ ศรัทธาผู้ฟังสามารถมองเห็นผู้แสดงธรรมได้อย่างชัดเจนและน้อมนำจิตให้ซาบซึ้งในธรรมที่แสดงมากขึ้น (พระครูโกศลธรรมวิจัย, สัมภาษณ์, 2566) ดังนั้น ความนิยมของใหม่แทนของเก่า จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เครื่องสักการะที่ไม่ได้ถูกใช้สอยแล้วถูกปล่อยละเลย และปล่อยให้เสื่อมสภาพตามกาล หรือถูกจำหน่ายแลกเปลี่ยนเครื่องสักการะที่ใหม่สวยงามกว่าแทน

2. ค่านิยมในการใช้ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ถูกลดทอนลงเป็นผลสืบเนื่องมาจากการถูกแทนด้วยของใหม่ ความนิยมของการประกอบพิธีกรรมแบบใหม่ที่เรียบง่ายและเห็นประโยชน์ของวัตถุมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้น้อยลง รวมถึงมีมุมมองต่อวัตถุมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นภาระที่ต้องดูแลรักษา เนื่องจากไม่ได้ใช้งานมากเท่าที่ควร และการเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในวัด จึงเกิดการรื้อวัตถุเครื่องสักกการะออก เช่น สัตตภัณฑ์ ขันแก้วทังสาม ตู้คัมภีร์ธรรม เป็นต้น (พระประกอบบุญ สิริญาโณ, สัมภาษณ์, 2566) เพื่อให้ศาสนสถานมีความสะอาดโล่งสบายตา แล้วหาสิ่งของเครื่องสักการะอย่างอื่นมาใช้และประดับแทน

3. งบประมาณในการบำรุงรักษา ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ค่อนข้างใช้งบประมาณในการบูรณะซ่อมแซมรักษาจำนวนมาก ทำให้วัตถุเหล่านี้กระจัดกระจายอยู่ตามสถานที่ต่างๆ ภายในวัด ไม่ได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม

4. การตระหนักรู้ถึงคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ของวัดและชุมชนที่ไม่ได้ใช้สอยลดน้อยลง เกิดการลดทอนการใช้งานและมีมุมมองต่อวัตถุมรดกทางวัฒนธรรมว่าเป็นภาระของทางวัดที่ต้องดูแลรักษาเครื่องสักการะที่ไม่ได้ถูกใช้งานแล้ว เช่น การมองเครื่องสักการะเหล่านี้เป็นของรกวัด จึงเกิดการรื้อทิ้งและขายให้แก่พ่อค้าของเก่า หรือการเกิดการแลกเปลี่ยนสิ่งของอย่างอื่นแทน ดังพบการแลกเปลี่ยนถ้วยชามเซรามิคใหม่แทนสัตตภัณฑ์ หรือวัดและชุมชนมีมติให้รื้อสิ่งของเครื่องสักการะหรือวัตถุมรดกทางวัฒนธรรมภายในวัดออกจำหน่ายแก่พ่อค้า เป็นต้น

ทั้งนี้ ผลจากการสำรวจสถานภาพของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และพื้นที่เสริมการวิจัย พบว่าเครื่องสักการะที่ถูกใช้สอยประโยชน์อยู่มีการจัดตั้งรูปแบบพิพิธภัณฑ์ให้ผู้สนใจเยี่ยมชมศึกษา มีวัด ชุมชมและเครือข่ายต่างๆ ช่วยกันอนุรักษ์ดูแลรักษาไม่ให้ชำรุดเสื่อมสภาพลง แต่เครื่องสักการะบางอย่างที่ไม่ได้ใช้สอยแล้ว ถูกทิ้งร้าง ชำรุดเสื่อมสภาพ อันเกิดจากปัจจัยหลัก ได้แก่ การถูกแทนที่ด้วยของใหม่ ค่านิยมในการใช้ถูกลดทอนลง งบประมาณในการบำรุงรักษา และการตระหนักรู้ถึงคุณค่าที่ลดลงของวัดและชุมชน

องค์ความรู้จากงานวิจัย

กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน หน่วยงานด้านวัฒนธรรม และสถาบันการศึกษา โดยต้องบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีกลไก 4 ระดับที่ต้องขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน ดังนี้

1. การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้งธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ไม่ควรทำให้เป็นแค่ของเก่า เป็นแค่เรื่องเล่า ตำนาน แต่ควรจัดการตามหลักวิชาการ คือ การบันทึกจัดเก็บทำฐานข้อมูล ทำพิพิธภัณฑ์ จัดการความรู้ว่ามีที่มาที่ไปอย่างไร ลวดลาย สกุลช่าง โดยมีการรวบรวมโบราณวัตถุ ตู้คัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์ที่กระจัดกระจายอยู่ภายในวัด ที่ได้ทำการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์นั้น เพื่อป้องกันการถูกลักขโมย ดังพบการขโมยพระพุทธรูปไม้ คัมภีร์ใบลาน ตู้คัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์ ของวัดในเขตภาคเหนือ เช่น กรณีของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบ้านหลุก พระครูไพโรจน์ยติกิจ (สัมภาษณ์, 2566) กล่าวว่า ในอดีตชุมชนมีตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์อยู่เป็นจำนวนมาก ต่อมาได้เกิดการลักขโมยคัมภีร์ธรรม รวมถึงสัตตภัณฑ์ของวัดบ้านหลุก ในส่วนของสัตตภัณฑ์ทางคณะกรรมการของวัดได้ติดตามและทวงคืนได้ทันท่วงที ปัจจุบันได้จัดแสดงไว้ในอาคารพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านล้านนาวัดบ้านหลุกชั้นที่ 2 โดยไม่ได้มีการใช้สอย แต่เน้นไปที่การจัดแสดงเพื่อเป็นกรณีศึกษาด้านโบราณวัตถุพื้นบ้านและศิลปกรรมท้องถิ่น โดยการจัดตั้งรูปแบบพิพิธภัณฑ์ เน้นการจัดแสดงและดูแลรักษาโดยตรง เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้สอยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจทำให้ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ เกิดความเสียหายโดยตรงจากการใช้สอยที่ขาดความเข้าใจ การใช้สอยอย่างไม่ถูกวิธี และการดูแลอย่างไม่เหมาะสม อันจะส่งผลให้เกิดการเสื่อมสภาพและความชำรุดเสียหายของวัตถุอย่างรวดเร็ว จึงเกิดการรวบรวมวัตถุที่เป็นมรดกทาง

วัฒนธรรมเพื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ มีการจัดแสดงอย่างเป็นระบบระเบียบและดูแลรักษาอย่างถูกวิธี อีกทั้งยังช่วยป้องกันการลักขโมยวัตถุที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งกระจัดกระจายตามสถานที่ต่างๆ ภายในวัด ดังพบสภาพปัญหาที่เป็นสาเหตุก่อให้เกิดการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์ ในประเด็นนี้มีตัวอย่างของการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ดี เช่น การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สันติยานุสาสน์ของวัดข้าวแท่นหลวง ในช่วงของการจัดตั้ง มีการรวบรวมตู้คัมภีร์ธรรมจากวัดในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ที่มีสภาพชำรุด ไม่ได้ใช้สอยและขาดการดูแลเอาใจใส่ เช่น ตู้คัมภีร์ธรรมถูกใช้ใส่ถ้วยชามของวัด ค้างธรรมหรือหิ้งวางคัมภีร์ถูกถากเอาเนื้อไม้ไปทำเป็นฟืนสำหรับก่อไฟ เป็นต้น (พระครูโกศลธรรมวิจัย, สัมภาษณ์, 2566) ด้วยวิธีการสร้างของใหม่ไปแลกเปลี่ยนของเก่าที่ไม่ได้ถูกใช้สอยมาซ่อมแซมรักษา แล้วนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ของวัดข้าวแท่นหลวง มีการทำทะเบียนโบราณวัตถุอย่างเป็นระเบียบ และมีป้ายกำกับโบราณวัตถุแสดงประวัติที่มาของวัตถุเพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาและทำความเข้าใจ ส่วนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ไม่ได้ใช้สอย หรือใช้สอยลดน้อยลง เนื่องจากเกิดการลดทอนการใช้งานและมีมุมมองต่อวัตถุมรดกทางวัฒนธรรมว่าเป็นภาระของทางวัดที่ต้องดูแลรักษาเครื่องสักการะที่ไม่ได้ถูกใช้งานแล้ว เช่น การมองเครื่องสักการะเหล่าเป็นของรกวัด จึงเกิดการรื้อทิ้งและขายให้แก่พ่อค้าของเก่า หรือการเกิดการแลกเปลี่ยนสิ่งของอย่างอื่นแทน ดังพบการแลกเปลี่ยนถ้วยชามเซรามิคใหม่แทนสัตตภัณฑ์ หรือวัดและชุมชนมีมติให้รื้อสิ่งของเครื่องสักการะหรือวัตถุมรดกทางวัฒนธรรมภายในวัดออกจำหน่ายแก่พ่อค้า (พระครูวินัยสารโสภิต, สัมภาษณ์, 2566) เป็นต้น

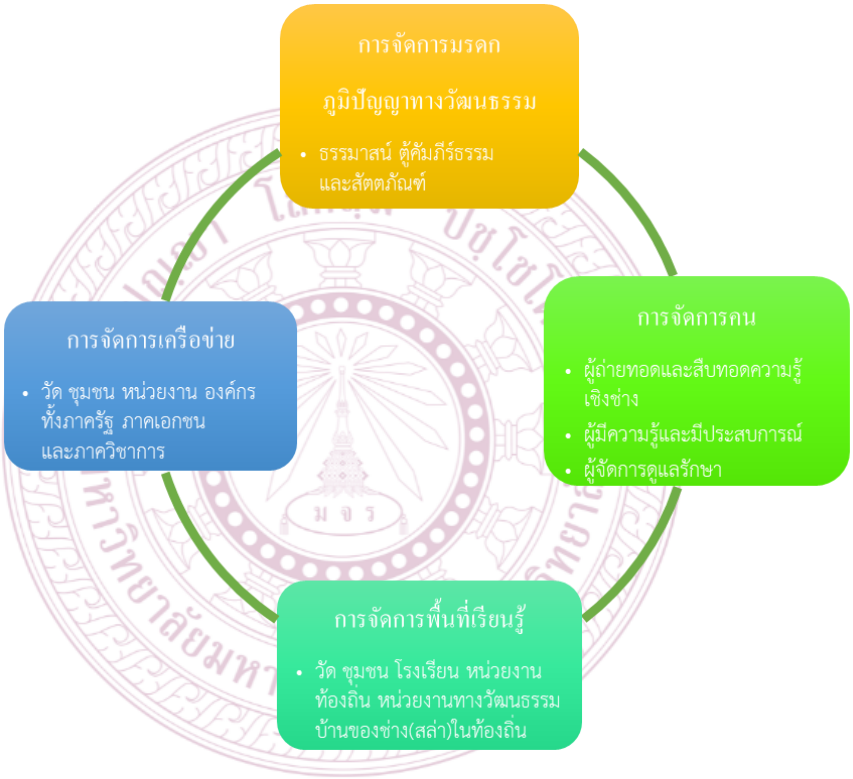
2. การจัดการคน คน คือ ผู้สร้างสรรค์ผลงานพุทธศิลปกรรม ไม่ว่าจะเป็นสล่าหรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีทักษะเชิงช่าง มีการจัดการความรู้ บันทึก และถ่ายทอดทักษะต่างๆ เพื่อไม่ได้สูญหายไป ดังนั้น การสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์แก่ผู้สนใจทายาทสล่า หรือคนรุ่นใหม่จึงเป็นสิ่งสำคัญที่วัดและชุมชนควรตระหนัก

3. การจัดการพื้นที่เรียนรู้ การสร้างพื้นที่เรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้สนใจ ผู้สืบต่อหรือคนรุ่นใหม่ที่สนใจได้มีพื้นที่เรียนรู้ อาจจะสร้าง “ข่วงวัฒนธรรม” หรือ พื้นที่เรียนรู้เชิงช่างในบ้านของสล่า รวมถึงมีการส่งต่อ ถ่ายทอดความรู้ต่อคนรุ่นใหม่ หรือผู้สืบต่อให้เห็นคุณค่า ส่วนการสร้างมูลค่าเพื่อให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปต่อหรือมีมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ คือ ผู้ใช้ประโยชน์ ที่จะช่วยผลักดันสู่การเป็น solf power ได้

4. การจัดการเครือข่าย เครือข่ายต้องดำเนินการขับเคลื่อนโดยมีชุมชนเป็นตัวตั้งโดยต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน การจะยกระดับเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้ ชุมชนต้องมีส่วนร่วมมือ ชุมชนต้องยินยอม ต่อมา คือภาครัฐสนับสนุน และสุดท้าย คือ ภาควิชาการ การจัดการคือต้อง จัดการของที่เรามีอยู่ก่อนแล้ว และก็จัดการคน จัดการพื้นที่แสดง รวมไปถึงจัดการเครือข่าย การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมถึงจะไปได้ โดยผลการสำรวจพื้นที่วิจัย พบว่ามีกลไกการการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมบ้าง แต่ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ทุกแห่ง ทุกวัด ในประเด็นการสร้างเครือข่ายนี้ การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในการดูแลรักษาธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์เป็นปัจจัยสำคัญมาก ผลจากการสำรวจในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และพื้นที่เสริมการวิจัย พบว่าวัดที่ไม่ได้จัดทำรูปแบบพิพิธภัณฑ์ แต่มีการเก็บรักษาวัตถุที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งไม่ได้ถูกนำมาใช้สอย มีจำนวนหลายวัด โดยวัตถุดังกล่าวถือว่าเป็นของมีค่าวัดกับชุมชน

มีการตระหนักถึงคุณค่าและรู้สึกหวงแหน ถึงแม้มิได้ใช้สอย แต่ก็ได้มีการดูแลรักษาอย่างดี สำหรับวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะมีเจ้าหน้าที่ประจำช่วยกันดูแลทำความสะอาดให้มีความสวยงามอยู่เสมอ เช่น วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ วัดพระธาตุจอมปิง จังหวัดลำปาง เป็นต้น และวัดที่ไม่ได้เป็นแหล่งท่องเที่ยว พระภิกษุภายในวัดและชาวบ้านที่มาช่วยงานวัดประจำจะช่วยกันดูแลรักษาและทำความสะอาดเฉพาะในช่วงเทศกาลงานประเพณีของวัด วันธัมมัสวนะ หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ทั้งนี้ กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยชุมชนในล้านนาสามารถสรุปเป็นแผนภูมิภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ (คณะผู้วิจัย, 2566)

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา” มีข้อเสนอแนะดังนี้

1) การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้ง 3 ประเภทยังมีการดำเนินการที่ถูกต้องตามหลักวิชาการเพียงไม่กี่แห่ง หน่วยงานภาครัฐหรือสถาบันการศึกษาควรร่วมมือกับวัดและชุมชนในการจัดทำฐานข้อมูล รูปแบบวิธีเก็บรักษาที่ทันสมัย ใช้ประโยชน์ได้

2) ควรให้ความรู้ในการอนุรักษ์และสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของล้านนาให้ถูกต้องตามหลักวิชาการผ่านการฝึกอบรม สาธิตหรือศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ที่มีผลการจัดการที่ดีเป็นรูปธรรมเพื่อนำมาขยายผลกับวัดอื่นๆ ต่อไป

3) พระสงฆ์และชุมชนผู้เป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ยังไม่เข้าใจคำว่า “ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ” ดีพอ และเข้าใจว่าเมื่อขึ้นทะเบียนแล้วทางราชการจะยึดธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ และสัตตภัณฑ์ที่เป็นของวัดของชุมชนไปเป็นของทางราชการ วัดและชุมชนบางส่วนจึงไม่ได้ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรม หรือสร้างสื่อประชาสัมพันธ์ให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างวัด ชุมชน หน่วยงานอนุรักษ์

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรง อัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา” ได้รับทุนอุดหนุนงบประมาณด้านวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.) เพื่อสนับสนุนงานมูลฐาน (Fundamental Fund) ประจำปี 2566 ผู้วิจัยขอขอบคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมถึงกลุ่มเป้าหมาย นักวิชาการ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่สนับสนุน ให้ข้อมูล และความช่วยเหลือจนทำให้งานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กรรณิกา คำดี. (2558). วัดและศาสนสถานในมิติของการท่องเที่ยว. วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 4(2), 175-191.

กาญจนา ชลศิริ และวัชระ กว้างไชย์. (2561). การอนุรักษ์นาคทันต์และธรรมาสน์บุษบกล้านนา. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประทีป พืชทองหลาง และญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง. (2555). โครงการสืบค้นและจัดเก็บข้อมูลสัตตภัณฑ์ล้านนา. รายงานการวิจัย. สถาบันวัฒนธรรมศึกษา (สำนักมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม) กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

ประทีป พืชทองหลาง และญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง. (2560). โครงการสืบค้นและจัดเก็บข้อมูลสัตตภัณฑ์ล้านนา. วารสารมนุษยศาสตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร. 39(2), 94-120.

ประทีป พืชทองหลาง, เพราพิลาส ประสิทธิ์บุรีรักษ์ และญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง. (2561). วัดงามนามมงคล: แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคล ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม. 7(1), 212-252.

ประทีป พืชทองหลาง และญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง. (2563). สัตตภัณฑ์: พุทธศิลป์ถิ่นล้านนา. วารสารพื้นถิ่นโขง ชี มูล, 6(1), 65-116.

พระนคร ปรังฤทธิ์, พระธีทัต แจ้ใจ และประทีป พืชทองหลาง. (2565). นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่. วารสารปณิธาน, 18(1), 74-110.

พระมหาจรัญ ยาวินัน. (2549). ธรรมาสน์พื้นเมืองล้านนาในจังหวัดลำปาง. **สารนิพนธ์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร

พระสุธีรัตนบัณฑิต. (2564). การจัดการมรดกวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.

มณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาสนะ. (2538). เครื่องสักการะในล้านนาไทย. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์.

ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และธนิกานต์ วรธรรมานนท์. (2559). อานิสงส์หีดหอไตร ฉบับวัดพระหลวง อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่. วารสารดำรงวิชาการ, 15(2), 59-88.

สัมภาษณ์:

พระครูโกศลธรรมวิจัย. เจ้าคณะอำเภอสันทราย, เจ้าอาวาสวัดข้าวแท่นหลวง. สัมภาษณ์, 17 กรกฎาคม 2566.

พระครูไพโรจน์ยติกิจ. วัดบ้านหลุก, สัมภาษณ์, 23 มีนาคม 2566.

พระครูวินัยสารโสภิต. เจ้าคณะตำบลสันทรายน้อยและสันพระเนตร, เจ้าอาวาสวัดสันศรี. สัมภาษณ์, 17 กรกฎาคม 2566.

พระประกอบบุญ สิริญาโณ. เจ้าอาวาสวัดมหาวัน. สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2566.

ภาคผนวก ฌ

แบบสรุปการวิจัย

สัญญาเลขที่	MCU RS 800766056
ชื่อรายงานการวิจัย:	ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่า และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา
คณะผู้วิจัย:	พระนคร ปญฺญาวชิโร (ปรังฤทธิ์), ดร., พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ชยาภินนฺโท, ดร., พระธีทัต ธีรภทฺโท (แจ้ใจ), ผศ.ดร. ประทีป พืชทองหลาง ดร. พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์, ดร. อาภากร ปัญโญ, ดร. ดิเรก อินจันทร์
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๖
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สรุปโครงการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสำคัญ คุณค่า ลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา พร้อมทั้งกลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสานวิธีทั้งการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ และการปฏิบัติการภาคสนาม พื้นที่วิจัยได้แก่วัดในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง จำนวน ๖๐ วัด ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓๐ รูป/คน ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการด้านพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสำรวจภาคสนาม และแบบสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

๑. ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา เป็นงานพุทธศิลป์ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากความศรัทธาและภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนา มีความวิจิตรสวยงาม ถวายเป็นเครื่องสักการบูชาแด่พระพุทธเจ้าและพระธรรม เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติที่มีคุณค่าด้านจิตใจ ด้านศิลปะ ด้านองค์ความรู้ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านประเพณีพิธีกรรม และด้านการสร้างรายได้ในชุมชน

๒. ลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา มีการประดับลวดลายกลุ่มพรรณพฤกษา กลุ่มคติความเชื่อจากวรรณกรรม กลุ่มเทวดา และกลุ่มสัตว์เป็นลวดลายหลักสำหรับตกแต่งชิ้นงานให้มีความโดดเด่นสวยงาม ซึ่งธรรมาสน์ในล้านนาส่วนใหญ่มีรูปแบบทรงปราสาทยอดสูงและทรงปราสาทหลังคาตัดไม่มียอด ส่วนตู้คัมภีร์ธรรมมี ๒ รูปแบบ ได้แก่ ๑) แบบตู้คัมภีร์ธรรม ๒) แบบหีบคัมภีร์ธรรม ประกอบด้วยหีบทรงลุ้ง ทรงสี่เหลี่ยม และทรงปราสาท ส่วนสัตตภัณฑ์มี ๖ รูปแบบ ได้แก่ แบบสามเหลี่ยม แบบสี่เหลี่ยม แบบห้าเหลี่ยม แบบโค้งครึ่งวงกลม แบบบันไดแก้ว และแบบเสา ทั้งนี้งานพุทธศิลป์ทั้ง ๓ ประเภทนี้ ตกแต่งด้วยเทคนิคงานปิดทองหรืองานลายคำ งานไม้แกะสลัก งานปั้น งานลงพื้นรักพื้นชาด และงานประดับกระจก เป็นภูมิปัญญาเชิงช่างที่นิยมในการประดับตกแต่งให้วิจิตรสวยงาม

๓. กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน หน่วยงานด้านวัฒนธรรม และสถาบันการศึกษา โดยต้องบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย

กลไก ๔ ระดับ ได้แก่ ๑. การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ๒. การจัดการคน ๓. การจัดการพื้นที่เรียนรู้ ๔. การจัดการเครือข่าย แนวทางดังกล่าวนี้เป็นกระบวนการจัดการที่มีความเหมาะสม สามารถใช้เป็นแนวทางในการ ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ประเภทงานช่างฝีมือดั้งเดิม เพื่อธำรงไว้ให้เป็นอัตลักษณ์ล้านนาต่อไป

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย

งานวิจัยนี้ได้เกิดประโยชน์เชิงวิชาการ ทำให้ทราบภูมิหลังและสถานภาพปัจจุบันของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมล้านนา อันจักนำไปสู่กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่อย่างมีคุณค่า ประโยชน์เชิงสังคมและชุมชน ก่อให้เกิดตระหนักรู้ถึงคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมล้านนา อันจักทำให้เกิดแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาเชิงช่างในชุมชน ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรมในชุมชน สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ และสร้างอาชีพให้แก่ชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยวัด ชุมชน องค์กรท้องถิ่น หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ควรร่วมมือกันผลักดันมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมล้านนาไปสู่การเป็น Soft Power อันจักเป็นโอกาสที่ดีในการสร้างสรรค์ พัฒนา และต่อยอดให้มีคุณค่าและมูลค่าเพิ่มได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้คณะผู้วิจัยยังมีข้อเสนอแนะอันจักเป็นประโยชน์ในการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ดังนี้

๑. ปัจจุบันการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้ง ๓ ประเภท ยังมีการดำเนินการที่ถูกต้องตามหลักวิชาการเพียงไม่กี่แห่ง หน่วยงานภาครัฐหรือสถาบันการศึกษาควรร่วมมือกับวัดและชุมชนในการจัดทำฐานข้อมูล รูปแบบวิธีเก็บรักษาที่ทันสมัยใช้ประโยชน์ได้ และการเผยแพร่ความรู้ที่ทันสมัย

๒. ควรให้ความรู้ในการอนุรักษ์และสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของล้านนาให้ถูกต้องตามหลักวิชาการผ่านการฝึกอบรม สาธิตหรือศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ที่มีผลการจัดการที่ดี เป็นรูปธรรมเพื่อนำมาขยายผลกับวัดอื่นๆ ต่อไป

๓. พระสงฆ์และชุมชนผู้เป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ยังไม่เข้าใจคำว่า “ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ” ดีพอ และเข้าใจว่าเมื่อขึ้นทะเบียนแล้วทางราชการจะยึดสัตตภัณฑ์ที่เป็นของวัดของชุมชนไปเป็นของทางราชการ วัดและชุมชนบางส่วนจึงไม่ได้ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรม หรือสร้างสื่อประชาสัมพันธ์ให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างวัด ชุมชน หน่วยงานอนุรักษ์

๒. ข้อเสนอสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยในครั้งต่อไป ควรดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการด้านแนวทางการธำรงอัตลักษณ์และกระบวนการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรมสัตตภัณฑ์”โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พร้อมกับสนับสนุนส่งเสริมให้ขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ประเภทงานช่างฝีมือดั้งเดิมทั้ง ๓ ระดับ ได้แก่ ระดับจังหวัด ระดับชาติ และระดับมนุษยชาติหรือระดับโลกต่อไป

การนำผลงานวิจัยไปใช้

จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ และสามารถนำไปใช้ประโยนช์ได้หลายด้าน ดังต่อไปนี้

๑. ด้านการเรียนการสอน สามารถนำองค์ความรู้มาบูรณาการกับการเรียนการสอนระดับปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม และหลักสูตรระดับปริญญาตรี หลักสูตรพุทธศาตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม และใช้ประกอบการบรรยายในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติในการธำรงรักษาธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์

๒. ด้านประโยชน์ต่อสังคม ทำให้การอนุรักษ์และฟื้นฟูกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรมแห่งใหม่ เป็นทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยวผู้สนใจโดยพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่ได้มาตรฐาน

๓. ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ และอาชีพช่างพื้นถิ่นหรือสล่าผู้รังสรรค์งานฝีมือดั้งเดิม และเกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์ ทำให้ผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนและวัด ได้สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของฝาก ของที่ระลึก สาธารณูปโภค การเดินทางที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางการตลาดให้แก่ประชาชนและชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในล้านนา

๔. ประโยชน์เชิงนโยบาย ได้ข้อมูลเชิงลึกและเกิดการขับเคลื่อนนโยบายและกลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยชุมชนในล้านนา

การประชาสัมพันธ์

ผลการวิจัยเรื่องนี้ ได้ถูกเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ผลการวิจัย และกิจกรรมจากการวิจัยไว้ ๒ ลักษณะ ดังนี้

๑. การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการในรูปแบบบทความวิจัยในวารสารในฐาน TCI กลุ่ม ๒ จำนวน ๑ บทความ ได้แก่ วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. การนำรายงานการวิจัยและชุดความรู้จากการวิจัย เผยแพร่ในรูปแบบเอกสารออนไลน์มอบให้ห้องสมุด มหาวิทยาลัยและสถานศึกษาต่างๆ ในประเทศไทย

ประวัติผู้วิจัย

๑. หัวหน้าโครงการ

๑. ชื่อ-นามสกุล พระนคร ปณฺฑาวชิโร (ปรังฤทธิ์)

๒. ประวัติการศึกษา

๒๕๖๒ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕๔๖ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาและวรรณกรรมล้านนา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๒๕๔๑ ปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

นักจัดการงานทั่วไป สำนักงานวิทยาเขตเชียงใหม่

๔. หน่วยงานที่สังกัด

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๕. งานวิจัย

๒๕๖๓ งานวิจัยเรื่อง **วัดงาม นามมงคล : นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (ตำแหน่งหัวหน้าโครงการวิจัย)

๒๕๖๐ งานวิจัยเรื่อง **การธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนาของชาวไทยวนเมืองเมียวดี ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา**. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (ตำแหน่งหัวหน้าโครงการวิจัย)

๒๕๕๑ งานวิจัยเรื่อง **ศักยภาพและบทเรียนของวัดในการดูแลสุขภาพชุมชนจังหวัดเชียงใหม่**. เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (ตำแหน่งผู้วิจัยร่วม).

๒๕๕๐ งานวิจัยเรื่อง **การศึกษารูปแบบการเทศนาธรรมในล้านนา**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖. ประสบการณ์ทำงานด้านวัฒนธรรม

๒๕๖๓ ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา จังหวัดเชียงใหม่

๒๕๖๐ รางวัลเชิดชูเกียรติ ผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นดีเด่น ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๐ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

๒๕๕๕ ผู้ทรงคุณวุฒิจัดทำฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทใหญ่ ชุมชนวัดป่าเป้า โครงการสืบสานวัฒนธรรมวิถี ๔ ไท สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่.

๒๕๕๒ ผู้ทรงคุณวุฒิประจำภาคเหนือ การดำเนินโครงการพัฒนาองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม

๒ .ผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ-นามสกุล พระทิพย์พนากรณ์ ชยาภินนฺโท, ดร. (เลาลี)

๒. ประวัติการศึกษา

๒๕๖๕ Doctor of Philosophy, (Linguistics) Mahachulalongkornrajavidyalaya

๒๕๕๒ Master of Arts, (Linguistics) University of Delhi, Indian

๒๕๔๙ พุทธศาสตร์บัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

๒๕๔๕ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง-กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

ผู้อำนวยการส่วนสนับสนุนวิชาการ สำนักวิชาการ

๔. หน่วยงานที่สังกัด

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอก พระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๕. งานวิจัย

๒๕๖๑ งานวิจัยเรื่อง **การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษสำหรับผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวในชุมชน กรณีศึกษา อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕๕๙ งานวิจัยเรื่อง **รูปแบบและกระบวนการสร้างจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในล้านนา** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕๕๙ งานวิจัยเรื่อง **ล้านนาคติความเชื่อและสหวิทยาการโดยนักวิชาการตะวันตก** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕๕๘ งานวิจัยเรื่อง **ประสิทธิผลโปรแกรมการสอนหลักปฏิบัติสมาธิภาวนาแก่ชาวต่างประเทศด้วยภาษาอังกฤษสำหรับพระสงฆ์** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖. ประสบการณ์การทำงาน

๒๕๕๒ – ๒๕๕๔ ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการประจำสำนักงานกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

๒๕๕๔ – ๒๕๕๘ ตำแหน่งอาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และหัวหน้าฝ่ายวิจัยและวิชาการ สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

๒๕๕๘ – ๒๕๖๖ ตำแหน่งอาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และรักษาการ
ผู้อำนวยการส่วนสนับสนุนวิจัยและวิชาการ สำนักวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

๓. ผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ-นามสกุล พระธีทัต ธีรภทฺโท (แจ้ใจ)

๒. ประวัติการศึกษา

๒๕๖๐ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕๕๘ ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (สังคมศึกษา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

นักวิจัยอิสระ

๔. หน่วยงานที่สังกัด

วัดบุญนาค ตำบลทุ่งต้อม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

๕. งานวิจัย

๒๕๖๓. งานวิจัยเรื่อง **วัดงาม นามมงคล : นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
(ตำแหน่งผู้วิจัยร่วม)

๒๕๖๒ งานวิจัยเรื่อง **ประเพณีสลากภัตของคนล้านนา เมืองเมียวดี ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา**. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมสาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (ตำแหน่งหัวหน้าโครงการวิจัย)

๒๕๖๐ งานวิจัยเรื่อง .**การธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนาของชาวไทยวนเมืองเมียวดี ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา .**กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (ตำแหน่งผู้วิจัยร่วม)

๔. ผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ-นามสกุล ผศ.ดร. ประทีป พืชทองหลาง

๒. ประวัติการศึกษา

๒๕๕๗ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕๔๖ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา และการแนะแนว) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๒๕๔๑ ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (สาขาวิชาจิตวิทยา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาสังคมวิทยา (สังคมกับพุทธศาสนา)

๔. หน่วยงานที่สังกัด

แผนกวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจ และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

๕. ผลงานวิจัย

๒๕๖๓ งานวิจัยเรื่อง **การสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตปัญญาและศาสนาธรรมแก่คนไทย** ทุนบูรณาการวิจัยและนวัตกรรม งบประมาณแผ่นดิน (วช). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.

๒๕๕๙ งานวิจัยเรื่อง **ยุทธศาสตร์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในล้านนา** งบประมาณแผ่นดิน (วช.) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.

๒๕๕๘ งานวิจัยเรื่อง **ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์แหล่งอารยธรรมล้านนาบริเวณแม่น้ำปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.** ทุนวิจัยงบประมาณแผ่นดิน (วช) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.

๒๕๕๖ งานวิจัยเรื่อง **การพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ชุมชนกิ่วแลน้อยและกิ่วแลหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่.** งบประมาณแผ่นดิน (วช.) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.

๕. ผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ-นามสกุล ดร. พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์

๒. ประวัติการศึกษา

๒๕๓๓ Ph.D. (Philosophy) S.S.S. University, Varanasi, India.

๒๕๒๙ M.A. (Philosophy) University of Delhi, India.

๒๕๒๖ พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) เกียรตินิยมอันดับ ๑ สาขาปรัชญา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕๒๕ เปรียญธรรม ๙ แม่กองบาลีสนามหลวง

๒๕๒๒ ประกาศนียบัตรครู พิเศษมัธยม (พ.ม.) กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ

๒๕๒๑ ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (พ.กศ.) กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่

๔. หน่วยงานสังกัด

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

๕. ผลงานวิจัย

๒๕๖๔ งานวิจัยเรื่อง **การพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการสอนแบบบูรณาการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดเชียงใหม่** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕๕๘ งานวิจัยเรื่อง **การสืบค้นและจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดในจังหวัดพะเยา** สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

๒๕๕๗ งานวิจัยเรื่อง **การสืบค้น และจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาล้านนาเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดล้านนา** สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

๒๕๕๗ งานวิจัยเรื่อง **การสำรวจรวบรวมและจัดทำระบบสารสนเทศสำเนาภาพถ่ายพระธรรมคัมภีร์ใบลานพระนครน่าน** โครงการล้านนาคดีศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๒๕๕๖ งานวิจัยเรื่อง **การสำรวจและอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่** มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๒๕๕๖ งานวิจัยเรื่อง **กิจกรรมการถ่ายทอดศิลปะและวัฒนธรรมภูมิปัญญาล้านนาสู่สังคมโดยผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น** แผนงานยุทธศาสตร์การวิจัยกับการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๒๕๕๕ งานวิจัยเรื่อง **กิจกรรมการถ่ายทอดศิลปะและวัฒนธรรมภูมิปัญญาล้านนาสู่สังคมโดยผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น** สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

๖. ผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ-นามสกุล ดร. อาภากร ปัญโญ

๒. ประวัติการศึกษา

๒๕๒๙ มัธยมศึกษา โรงเรียนส่วนบุญโญปถัมภ์ลำพูน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

๒๕๓๓ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยเทคนิคลำพูน สาขาวิชาช่างไฟฟ้ากำลัง

๒๕๓๘ ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต กรุงเทพฯ สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม

๒๕๔๔ ประกาศนียบัตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สาขาวิชาประเมินโครงการ

๒๕๔๗ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่ สาขาวิชาการบริหารและประเมินโครงการ

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

นักวิจัยอิสระ

๔. ภูมิลำเนา

๖๔/๗ หมู่ ๔ ตำบลลี้ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

๕. ผลงานวิจัย

๒๕๕๖ งานวิจัยเรื่อง **การพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ ของบ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ระยะที่ ๑** สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

๒๕๖๑ งานวิจัยเรื่อง **การพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ ของบ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ระยะที่ ๒** สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

๒๕๖๓ งานวิจัยเรื่อง **วัดครูบาสร้าง: รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน** ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗. ผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ-นามสกุล ดร. ดิเรก อินจันทร์

๒. ประวัติการศึกษา

๒๕๔๐ พุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕๔๖ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาและวรรณกรรมล้านนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๒๕๖๐ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงและสาละวินศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

นักวิชาการวัฒนธรรม

๔. หน่วยงานสังกัด

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

๕. ผลงานวิจัย

๒๕๕๘ งานวิจัยเรื่อง **การจัดทำฐานข้อมูลคัมภีร์ใบลานและศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนจากคัมภีร์ใบลานวัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่** กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

๒๕๕๙ งานวิจัยเรื่อง **การทำทะเบียนและศึกษาพระพุทธรูปไม้ วัดดอกเอื้อง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่** หน่วยอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

๒๕๖๒ งานวิจัยเรื่อง **การศึกษาคัมภีร์ใบลาน พับสาและจารึก เพื่อสนับสนุนข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์: กรณีศึกษาวัดเชียงมั่น ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่** สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่